

GOSTYNIŃSKI

SŁOWNIK

BIOGRAFICZNY

GOSTYNIŃSKI
SŁOWNIK
BIOGRAFICZNY

*Nie można zmienić przeszłości,
ale przeszłość zawsze powraca,
żeby zmienić Ciebie.*

Jonathan Carroll

GOSTYNIŃSKI SŁOWNIK BIOGRAFICZNY

pod redakcją
dr Barbary Konarskiej-Pabiniak

Gostynin 2017

KOMITET REDAKCYJNY

mgr Jolanta Bigus
dr Barbara Konarska-Pabiniak
mgr Marek Osmałek
dr Elżbieta Szubska-Bieroń

Współpraca redakcyjna:
mgr inż. Małgorzata Debich

Konsultacja historyczna:
mgr Jan Bolesław Nycek

AUTORZY

Stanisław Adamski
Jolanta Bigus
Marian Chudzyński
Stanisław Durma
Barbara Ewa Gierula
Aleksandra Głowacka
Ewa Horodyska-Gizińska
Barbara Konarska-Pabiniak
Julia Łoś
Andrzej Matuszewski
Jan Bolesław Nycek
Marek Osmałek
Elżbieta Szubska-Bieroń
Ewa Walczak
Jadwiga Wojtasiak
Bogumiła Zalewska-Opasińska
Marian Żuchniewicz

Korekta: Jolanta Bigus, Julia Łoś

Komitet redakcyjny serdecznie dziękuje Wszystkim Państwu
za udostępnienie posiadanych materiałów fotograficznych
i tekstowych niezbędnych do opracowania niniejszej publikacji

Wydanie II

Wydawca: Gostynińskie Towarzystwo Kulturalno-Naukowe
09-500 Gostynin, ul. Romana Dmowskiego 14

ISBN 978-83-88779-31-2

Skład i łamanie: Małgorzata Debich
Druk i oprawa: Signum Poligrafia Łódź

WSTĘP

Idea opracowania i wydania słownika biograficznego Gostynina dojrzała wśród członków Gostynińskiego Towarzystwa Kulturalno-Naukowego już od dawna. Zbliżająca się dziesiąta rocznica założenia Towarzystwa stała się okazją do godnego zwieńczenia tej rocznicy w postaci kolejnego, piątego już wydawnictwa, a tym samym sfinalizowania zamiaru. Książka, którą przygotowaliśmy ma charakter pionierski na gostynińskim rynku wydawniczym. Po raz pierwszy zebrana została tak duża liczba biografii – 530, co nie znaczy, że sylwetki gostynian nie pojawiały się już we wcześniejszych wydawnictwach.

Rozwój Gostynina pod względem demograficznym w ciągu wieków nie był intensywny. Liczba mieszkańców zmieniała się wraz z wydarzeniami dziejowymi. Dopiero w 1. połowie XIX w., w związku z napływem sukienników niemieckich, nastąpiło rozszerzenie jego granic, a tym samym zwiększenie liczby mieszkańców. W dwudziestoleciu międzywojennym Gostynin otrzymał status miasta powiatowego. Rozwijał się gospodarczo, kulturalnie i demograficznie, lecz w latach 1939–1945 przeżył mroki okupacji i degradację. Po zakończeniu wojny z miasta wielokulturowego, w którym obok ludności wyznania katolickiego i w niewielkim stopniu ewangelickiego, 30 proc. stanowili Żydzi, Gostynin stał się miastem monokulturowym. Mimo zawirowań dziejowych – zabory, powstania, I i II wojna światowa – Gostynin, stolica ziemi gostynińskiej, ma bogatą historię, którą tworzyli ludzie tu urodzeni i żyjący. To oni są bohaterami tej książki. Istotą biografistyki jest właśnie człowiek, albo raczej ludzie. Nie są to tylko jednostki wybitne i ważne, ale także te pomniejsze, które w jakiś sposób swoim działaniem wpisały się w wydarzenia dziejowe Gostynina i ziemi gostynińskiej, w skład której wchodzi obecny powiat gostyniński z czterema gminami: Gostynin, Pacyna, Sanniki, Szczawin Kościelny.

Wydawnictwo ma charakter encyklopedyczny. Kryterium kwalifikacyjnym było spełnienie przynajmniej jednego z warunków, jak miejsce urodzenia w Gostyninie lub powiecie, ukończenie szkoły, pełnienie ważnej roli lub funkcji w różnych dziedzinach życia. Często jednak bywało tak, że ludzie opuszczali swoje miejsce urodzenia i z różnych powodów wyjeżdżali, by służyć ojczyźnie w innych miastach w kraju bądź za granicą, nie zapominając przy tym o swoich korzeniach. Włączone zostały również osoby, które na ziemi gostynińskiej pojawiły się tylko w pewnym okresie życia, pozostawiając tu trwałą ślad działalności bez względu na narodowość, wyznanie czy orientację polityczną.

Zastosowany został tradycyjny alfabetyczny układ biogramów. Ich objętość jest zróżnicowana w zależności od zgromadzonego materiału. Biogramy pozbawione są

bezpośredniej oceny działalności i dorobku prezentowanych osób. Zrezygnowano z fotografii, ponieważ materiał ikonograficzny, którym dysponowaliśmy, był niepełny i słabej jakości pod względem technicznym. Zdecydowano się jedynie na zamieszczenie zdjęć tych osób, które w sposób trwały i wyjątkowy zasłużyły się dla miasta.

Podstawowym źródłem informacji przy redagowaniu haseł były dotychczas wydane publikacje, jak obie monografie Gostynina z 1990 r. i 2010 r., *Prawda i legenda o zamku gostynińskim* dr. Mariana Chudzyńskiego (2007), *Możnowładztwo i rycerstwo ziemi gostynińskiej w XIV i XV wieku* dr. Kazimierza Pacuskiego (2009) czy piszącej te słowa *Szkola gostynińska. Sto lat w służbie oświaty 1907–2007* (2007) oraz *Gostynin. Szkice z przeszłości* (2004) i (2007). Korzystano także z pracy ks. Michała Mariana Grzybowskiego, *Duchowieństwo diecezji płockiej*, t. I–VI, (2004–2010), i wspomnień *My, gostyniaci. Wspomnienia Wychowanków i Absolwentów Gimnazjum i Liceum im. Tadeusza Kościuszki w Gostyninie* pod red. Władysława Sajkowskiego (2010). Przeprowadzono kwerendę prasy gostynińskiej wydawanej w dwudziestoleciu międzywojennym oraz po 1990 r.: „Gazeta Gostynińska” (1990–2006), „Wiadomości Gostynińskie” (2000–2006), „Głos Gostyniński” (1995–2009) i cztery tomy Rocznika Gostynińskiego (2007–2016). Niezwykle przydatne były Akta Stanu Cywilnego Urzędu Miasta Gostynina, Akta osobowe Archiwum Związku Kombatantów i Byłych Więźniów Politycznych w Gostyninie, materiały Komisji Historycznej Związku Nauczycielstwa Polskiego w Gostyninie, dzięki którym można było ustalić dokładną datę i miejsce urodzenia prezentowanych osób czy też ważne fakty z ich życia. Cenne są materiały rękopiśmienne zgromadzone przez dr. Tadeusza Trojanowskiego zdeponowane w Archiwum Państwowym w Płocku, sygn. 50/492/0. Sylwetki niektórych gostynian odnalezione zostały w regionalnych słownikach biograficznych: *Płocczanie znani i nieznan*, t. I (2002), t. II (2007), *Włocławski słownik biograficzny* (2006), *Kutnowski Słownik Biograficzny*, t. I (2015) i t. II (2016), *Słownik biograficzny zasłużonych nauczycieli województwa płockiego* (1995), *Ziemiańscy polscy XX wieku. Słownik biograficzny* (2002). Poza źródłami lokalnymi, korzystano z monumentalnych słowników, jak np. *Polski Słownik Biograficzny* wydawany od 1935 r. Pod każdym biogramem podane jest dokładne źródło informacji i nazwisko autora hasła.

Praca nad słownikiem trwała blisko dwa lata. Autorami haseł są głównie osoby, które publikowały artykuły w Roczniku Gostynińskim, a także monografii Gostynina. Dzięki ich determinacji, zapałowi i bezinteresowności możliwe było sfinalizowanie tak ważnej inicjatywy wydawniczej. Wszystkim, którzy z życzliwością pomagali przy tworzeniu słownika i przyczynili się do wzbogacenia publikacji bardzo dziękuję.

dr Barbara Konarska-Pabiniak

Gostynin, sierpień 2017 r.

A

ADACH Julian (1900–1977), lekarz psychiatra

Urodził się 22 II 1900 r. w Franciszkowie, województwo lubelskie, syn Józefa i Marii. Ukończył Uniwersytet Stefana Batorego w Wilnie. Miał tytuł doktora wszech nauk lekarskich. W Szpitalu dla Nerwowo i Psychiczenie Chorych w Gostyninie-Zalesiu pracował od 21 III 1957 r. do 28 VIII 1977 r. jako specjalista psychiatra. Zmarł 28 VIII 1977 r., pochowany jest na cmentarzu parafialnym w Gostyninie.

Żona Kazimiera z d. Gilgenast, dzieci Renata (1953–1959) i Sylwia.

Akta Osobowe Wojewódzkiego Samodzielnego Zespołu Publicznych Zakładów Opieki Zdrowotnej im. prof. Eugeniusza Wilczkowskiego w Gostyninie-Zalesiu.

Barbara Konarska-Pabiniak

ADAM z Życka h. Junosza (ok. 1377–ok. 1451), kasztelan gostyński

Prawdopodobnie był synem Gotarda, długoletniego sędziego płockiego. Po raz pierwszy wystąpił w otoczeniu księcia Siemowita IV (zob. biogram) w styczniu 1397 r., na dokumencie wystawionym w ziemi bełskiej, jako świadek nadania dóbr w tej ziemi. Później zniknął z otoczenia księcia. Możliwe, że zajął się administrowaniem rozległych dóbr Junoszków w ziemi gostyńskiej i płockiej, odziedziczonych po ojcu. Dopiero po śmierci Siemowita IV, w stycz-

niu 1426 r., Adam stał się kandydatem do urzędu ziemskiego i jedną ze znaczących postaci rady książęcej. Uczestniczył w ważnych wydarzeniach politycznych i zyskał status jednego z liczących się doradców i współpracowników żony Siemowita IV, księżnej Aleksandry Olgierdówny (zob. biogram) i jej synów. Pojawił się w otoczeniu księżnej w Gostyninie 7 II 1427 r. na zjeździe dygnitarzy Mazowsza z dostojnikami Korony Królestwa Polskiego. Księżna Aleksandra, współdziałając z synami, dokonała nominacji Adama na urząd kasztelana gostyńskiego. Na tym urzędzie jest znany od 20 X 1432 r. Pozostawał na nim jeszcze 4 VII 1450 r. Zmarł około 1451 r. Jego następcą na tym stanowisku był Jan Kucieński (zob. biogram).

K. Pacuski, *Możnowładztwo i rycerstwo ziemi gostyńskiej w XIV i XV wieku*, Warszawa 2009, s. 150, 402–403.

Jolanta Bigus

ADAMSKI Izydor (1937–1983), dziennikarz, polityk, ludowiec

Urodził się 5 XI 1937 r. w Kraśnicy koło Gostynina. Był synem Franciszka i Anny. Pochodził z rodziny wielodzietnej. Rodzice prowadzili niewielkie gospodarstwo rolne. Lata dziecięce i chłopięce przypadły na okres okupacji niemieckiej i czasy stalinowskie. Sytuacja materialna motywowała go do nauki. Szkołę Powszechną ukończył w Gostyninie. Naukę kon-

tynuował w Gimnazjum im. Tadeusza Kościuszki w Gostyninie. W klasie maturalnej zaczął się kształtować jego pogląd polityczny. Kontakty z wujem, Adamem Przybyszewskim, przedwojennym działaczem Stronnictwa Ludowego, wywarły wpływ na jego dalszą pracę zawodową, stał się zwolennikiem agraryzmu. Maturę zdał w 1955 r. Przez cztery lata nauki dobrze opanował język francuski. Po maturze, w czasie wakacji, pracował w Centrali Obrotu Zwierzętami Hodowlanymi. Konwojował bydło do pegeerów w północnej i zachodniej części Polski, na Ziemi Odzyskane. Zdecydował się na kierunek studiów zbliżony do problematyki rolnej. Zdał egzamin na Wydział Ekonomii w Szkole Głównej Planowania i Statystyki. Rok 1956 był bardzo burzliwy na uczelniach Warszawy. W SGPiS studenci ze środowisk wiejskich i małych miasteczek założyli uczelniane koło Związku Młodzieży Wiejskiej. Adamski został jednym z pierwszych jego członków. Kiedy w 1957 r. powstało w SGPiS uczelniane koło Zjednoczonego Stronnictwa Ludowego, był jednym z inicjatorów tworzenia koła i jego aktywnym działaczem. Na III roku studiów dostał stypendium naukowe, a ponadto podejmował prace zlecone z Instytutu Ekonomii Rolnej. W czasie przerw semestralnych i podczas wakacji wyjeżdżał w teren, zbierał materiały do badań dotyczących repatriantów z terenów Związku Radzieckiego. Pod koniec studiów jego zainteresowania związane z pracą zawodową konkretyzowały się. Kierownik katedry zaproponował mu po ukończeniu studiów pracę na uczelni. Mógł zostać jego asystentem. W tym samym czasie nawiązał współpracę z władza-

mi Naczelnego Komitetu Zjednoczonego Stronnictwa Ludowego. Stefan Ignar, ówczesny prezes NK ZSL, zaproponował pracę, która oddaliła jego ambicje naukowe. Został asystentem w Centralnym Ośrodku Szkoleniowym ZSL. Pracując zawodowo, pisał pracę magisterską, którą obronił w 1960 r. W 1961 r. odszedł z ośrodka szkolenia kadr terenowych ZSL. Podjął pracę dziennikarską w redakcji miesięcznika „Wieś Współczesna” na stanowisku kierownika działu redakcyjnego. Po ukończeniu dwuletniego studium doktoranckiego Polskiej Akademii Nauk i obronie pracy doktorskiej w 1965 r. podjął pracę w redakcji „Wieś Współczesna” na stanowisku redaktora naczelnego. W latach 1968–1974 redaktor naczelny w „Dzienniku Ludowym”. W 1974 r. został powołany na stanowisko redaktora naczelnego „Zielonego Sztandaru”. Przez siedem lat, do marca 1981 r., kierował centralnym organem prasowym NK ZSL. Był autorem dziesiątków artykułów publikowanych w prasie ludowej. Równoległe z pracą dziennikarską brał udział w życiu społecznym i politycznym. W latach 1976–1983 był posłem na Sejm VII i VIII kadencji z okręgu Toruń. W czasie obydwu kadencji brał udział w pracach Komisji Kultury i Sztuki oraz Komisji Spraw Zagranicznych, a w VIII kadencji w pracach Polskiej Grupy Unii Międzyparlamentarnej. Uczestniczył w wyjazdach polskich delegacji rządowych. Od 1969 r. do 1983 r. był członkiem władz naczelnych Zjednoczonego Stronnictwa Ludowego: członek Sekretariatu NK ZSL od 1974 r. do 1981 r., członek Prezydium NK ZSL, a od maja 1981 r. sekretarz NK ZSL. W maju 1982 r. został

powołany na stanowisko wiceministra w Ministerstwie Kultury i Sztuki kierowanym przez Kazimierza Żygulskiego. Za swoją działalność otrzymał odznaczenia: Krzyż Komandorski Orderu Odrodzenia Polski (pośmiertnie), Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski, Złoty Krzyż Zasługi. Zmarł 24 II 1983 r. Spoczywa na Cmentarzu Wojskowym na Powązkach w Alei Zasłużonych.

Żona Joanna z d. Zalaszevska (1932–2006).

I. Adamski, *Z zapadłej wsi do stołecznego miesięcznika i Ministerstwa Kultury*, „Kultura Wsi” 1997, nr 1–2; Informacje uzyskane od członków rodziny.

Stanisław Adamski

AFTOWICZ Mieczysław (1924–1945), ofiara II wojny światowej

Urodził się 27 IX 1924 r. w Sendeniu, gmina Łąck. Syn Stanisława i Janiny. Mieszkał z rodziną we wsi Lipianki koło Gostynina. W okolicznych lasach, wokół Duninowa i Lipianek, w maju 1943 r. zrzucona została 12-osobowa grupa zwiadowców radzieckich o nazwie Jarowoj. Mieli dostarczać drogą radiową informacje o niemieckich jednostkach i garnizonach. Obszar ich działania obejmował Gostynin, Płock, Kutno i Kowal. Współpracowała z nimi i pomagała im miejscowa ludność, m.in. Bolesław Koprowski, Mieczysław Aftowicz i jego siostra Irena. Siatka wywiadowcza prowadziła działalność do listopada 1944 r. Siedzibę zwiadowców wykrył przypadkiem niemiecki nadleśniczy. W wyniku obławy grupa uległa rozproszeniu. Za pomoc zwiadowcom Niemcy dokonali częściowego wysiedlenia ludności pobliskich wsi, nie-

których po przesłuchaniach wysłano do obozów koncentracyjnych. Wysiedlenia te spowodowały zerwanie łączności i siatek wywiadowczych. Część zwiadowców została zamordowana lub aresztowana, jednostki wycofały się w rejon Tomaszowa Mazowieckiego. Trzech pozostało i ukrywało się w zabudowaniach rodziny Aftowiczów. W dniu 15 I 1945 r. Niemcy przystąpili do ostatniej obławy i otoczyli gospodarstwo Aftowiczów. Mieczysław, obawiając się aresztowania, zaczął się bronić i zastrzelił żandarma Arendta, właściciela zakładu budowlanego w Gostyninie. W potyczce, jaka się wywiązała, poniósł śmierć on i jego 72-letnia babka, Leokadia Rosiak (1870–1945). Irena Aftowicz, pseud. „Iskra”, siostra Mieczysława, z pięcioma innymi osobami, została aresztowana i przewieziona do więzienia w Gostyninie. 17 stycznia, choć Niemcy w popłochu opuszczali miasto, szef gostynińskiego gestapo Wohlgemuth wydał rozkaz rozstrzelania uwięzionych. Wywiezieni zostali do lasu koło Szpitala dla Nerwowo i Psychicznie Chorych w Gostyninie-Zalesiu i tam zamordowani. Dwóm osobom z tej egzekucji, Franciszkowi Michalskiemu i Edmundo wi Brzezińskiemu (zob. biogram), udało się zbiec. Po wojnie ciała rozstrzelanych ekshumowano, a ich prochy przeniesiono na cmentarz parafialny w Gostyninie. Irenę (1926–1945) pochowano w grobie rodzinnym, obok brata i babki. Akty zgonu zostały sądownie odtworzone po wojnie, Mieczysława Aftowicza w 1957 r., Leokadii Rosiak w 1956 r.

Dzieje Gostynina i ziemi gostynińskiej. Pod red. M. Chudzyńskiego, Warszawa 1990, s. 566–567; *Dzieje Gostynina od XI do XXI wieku*. Pod red. B. Konarskiej-Pabiniak, Gostynin 2010, s. 492; W. Kujawa, *Zapomniana rocznica – niezapo-*

mniani bohaterowie, „Gazeta Gostynińska” 1993, nr 28, s. 4–5; E. Grinberg, *O bombie w koszyku i grupie zwiadowczej „Jarowej”*, „Tygodnik Płocki” 1977, nr 26, s. 6; Akta Stanu Cywilnego USC w Gostyninie; Inskrypcja nagrobna.

Jolanta Bigus

ALBERT (XVI w.), burmistrz Gostynina

Funkcję burmistrza miasta Gostynina pełnił w XVI w. Pierwsza wzmianka o nim pochodzi z dnia 27 IV 1537 r., kiedy to burmistrz Albert jest wymieniony w spisach komory celnej we Włocławku. Należał do warstwy kupieckiej i trudnił się handlem zboża.

T. Trojanowski, *Gostynin w latach 1815–1864, mps pracy doktorskiej*, Wydział Historii Uniwersytetu Warszawskiego 1977 r., s. 57.

Jolanta Bigus

ALBIN Eugenia Janina (1917–2003), żołnierz Armii Krajowej, magister farmacji

Urodziła się 19 XI 1917 r. w Grójcu, córka Janiny z Łazowskich i Jana Szczepana Gawła, farmaceuty, absolwenta Uniwersytetu w Kijowie. Ojciec był cenionym aptekarzem. Założył na Mazowszu, przed i po I wojnie światowej, apteki i składy apteczne, patentował własne recepty na leki. Matka pochodziła z ziemiańskiej rodziny Łazowskich, w której kultywowane były patriotyczne tradycje. Pradziadek Eugenii, Feliks Łazowski, brał udział w powstaniu styczniowym, a jej kuzyni służyli w armii napoleońskiej. Nazwisko jednego z nich, generała Józefa Feliksa Łazowskiego (1759–1812), zostało wyryte wśród zasłużonych na Łuku Triumfalnym w Paryżu. Świadectwo maturalne Eugenia uzyskała w 1935 r. w Gimnazjum Sióstr

Nazaretanek przy ul. Czerniakowskiej w Warszawie. Po maturze ukończyła filologię romańską na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu Warszawskiego. Tuż przed wybuchem II wojny światowej rozpoczęła studia farmaceutyczne na Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Warszawskiego. Kontynuowała je w czasie wojny na tajnym Wydziale Farmaceutycznym UW. Tytuł magistra uzyskała tuż po wojnie. Nie przerywając studiów, włączyła się w działalność konspiracyjną w ruchu oporu Armii Krajowej w Obwodzie „Głuszc” w okolicach Grójca, do której przystąpiła ze swym młodszym bratem Janem i kuzykami. Przyjęła pseudonim „Inka”. Jako łączniczka w stopniu podporucznika przebywała trasę między swym obwodem a Warszawą, przewożąc tajną korespondencję, rozkazy i niejednokrotnie broń. W konspiracji poznała swego przyszłego męża Tadeusza Albina (zob. biogram). W 1947 r. małżonkowie zamieszkali w Gostyninie, gdzie prowadzili prywatną aptekę, upaństwowioną w 1951 r. Kontynuowała pracę już w aptece Cefarmu, pełniąc funkcję zastępcy kierownika. W czasie pracy zawodowej czynnie uczestniczyła w życiu społecznym miasta i środowiska. W latach 1969–1984 piastowała mandaty radnej miejskiej, powiatowej, a po reformie administracyjnej w 1975 r. w Radzie Wojewódzkiej w Płocku. Pełniła funkcję m.in. przewodniczącej komisji oświaty, kultury i zdrowia. Aktywnie działała w parafialnym Kole Miłosierdzia im. św. Brata Alberta, najpierw organizując, a pod koniec życia wspierając finansowo wiele akcji charytatywnych na rzecz ubogich i wielodzietnych rodzin. Odznaczona

była Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski, Krzyżem Armii Krajowej, Srebrnym Krzyżem Zasługi. Zmarła 26 XI 2003 r., pochowana została na cmentarzu parafialnym w Gostyninie.

Mąż Tadeusz (1917–2008), żołnierz AK, ppłk Wojska Polskiego, córki: Maria Wanda, Anna Krystyna, Grażyna Danuta.

Nekrolog, „Gazeta Gostynińska” 2003 nr 14, s. 5; Informacja córki, Grażyny Grabowskiej.

Jolanta Bigus

ALBIN Tadeusz (1917–2008), uczestnik kampanii wrześniowej w 1939 r., żołnierz Armii Krajowej, magister farmacji

Urodził się 3 IV 1917 r. w Noskowie pod Kaliszem w rodzinie Jana i Julii z Zakulskich. W 1937 r. ukończył Liceum im. Adama Asnyka w Kaliszu, uzyskując świadectwo dojrzałości. W latach 1937–1939 kształcił się w Wojskowej Szkole Inżynierii w Warszawie. Ta wojskowa szkoła akademicka utworzona w 1936 r. składała się z Wyższej Szkoły Inżynierii i Szkoły Podchorążych Saperów. Albin był absolwentem właśnie tej drugiej placówki, wiążąc swoją przyszłość z wojskiem. 1 VIII 1939 r. został skierowany do 5 Batalionu Saperów w Krakowie. Podczas kampanii wrześniowej w 1939 r. był zastępcą dowódcy plutonu w kompanii zmotoryzowanej wchodzącej w skład Armii Kraków. Jego kompania stanowiła część Obozu Warownego Kraków pod dowództwem płk. Romana Gwelesianiego. W pierwszych dniach września 1939 r., po przełamaniu przez wojska niemieckie polskiej obrony, wraz ze swym plutonem wycofywał się lewym brzegiem Wisły z Krakowa na

północ. Po drodze zniszczyli most na Nidzie pod Korczynem. Po przeprawie pod Szczucinem Tadeusz Albin został wcielony do Batalionu Saperów (dowodzonego przez mjr. Antoniego Pechę), działającego w ramach grupy operacyjnej „Jagmin”. Ich celem było opóźnienie ruchu wojsk niemieckich wzdłuż wideł rzek Wisła–San. Brał udział w tzw. pierwszej bitwie pod Tomaszowem Lubelskim uchodzącej za drugą pod względem wielkości bitwę wojny obronnej Polski. Resztki Armii Kraków wraz z Armią Lublin, dowodzone przez gen. Tadeusza Ludwika Piskora (1889–1951), próbowały przebić się na południowy wschód w stronę Rumunii. 13 IX 1939 r. z rozkazu Naczelnego Wodza otrzymał nominację na stopień podporucznika. 18 IX 1939 r. jednostka Albina została otoczona, a on sam w miejscowości Wólka Łabuńska, w okolicy Zamościa, trafił do niewoli niemieckiej. Po kilkunastu dniach wraz z trzema kolegami zdołał uciec z kolumny marszowej prowadzącej od Zamościa aż do Opatowa-Iwaniska. Powrócił w rodzinne strony do Kalisza i ukrywał się do końca 1939 r. Z innymi kolegami postanowili przedostać się do Francji przez Węgry. 25 XII 1939 r. przekroczyli granicę, przechodząc z Kraju Warty do Generalnego Gubernatorstwa w okolicy Łodzi. Docelowy punkt dotarcia został jednak wykryty przez gestapo i Albin utknął w Generalnym Gubernatorstwie. Zamieszkał w Grodzisku Mazowieckim u dalekiej rodziny. Zatrudnił się w przedsiębiorstwie Elektrycznej Kolei Dojazdowej (EKD). W kwietniu 1940 r. został członkiem Związku Walki Zbrojnej, przyjmując pseudonim „Bezmian”. Po pewnym

czasie nastąpiła „wsypa”, po której aresztowano Sianoszka, dowódcę plutonu, do którego należał. Jemu samemu udało się umknąć drugimi drzwiami, kiedy służby niemieckie usiłowały otoczyć dom. Po tych wydarzeniach przeniósł się do Warszawy. Nawiązał kontakt z oficerem komendy Okręgu Praga, Zygmuntem Brandtem pseud. „Wolski”. Razem prowadzili nasłuch audycji radiowych BBC w języku angielskim i niemieckim, później redagowali artykuły do konspiracyjnego „Biuletynu Informacyjnego”. W maju 1941 r. przeniesiono go do Grójca, do pracy w Komendzie Obwodu „Głuszec”. Spełniał rolę oficera do specjalnych zleceń w stopniu podchorążego rezerwy saperów, następnie obsługiwał punkt kontaktowy, a później był zastępcą kierownictwa punktu łączności i adiutantem komendanta Obwodu, kpt. Stefana Jodłowskiego „Klona”, po nim kpt. Dionizego Ruska „Halnego”. Jednocześnie prowadził zajęcia na konspiracyjnych kursach podchorążych. Brał bezpośredni udział w akcjach partyzanckich z bronią w rękę. W lipcu 1943 r. w miejscowości Miedzechów, wraz z drużyną sierżanta „Iskry” z Góry Kalwarii, zniszczył mleczarnię i zlewnię mleka, a z urzędu gminy Czernyń wywiózł dokumenty kontyngentowe, które następnie spalono w pobliskim lesie. Przewoził broń, drukarnię, brał udział w akcjach przebrany w niemiecki mundur. Jego podwładnym był kapral o pseud. „Pomidor”. W lutym 1944 r. podczas rozmowy z dowódcą organizacji Szwoleżerowie, Tadeuszem Kowalczykiem, na terenie piekarni, został niespodziewanie aresztowany przez gestapo. Po wstępnym przesłuchaniu

w języku niemieckim został zwolniony. Podczas drugiej próby aresztowania przy ul. Warszawskiej, zawczasu zbiegł i został przez komendanta „Klona” przeniesiony do Warszawy, do plutonu łączności „Kwiatkowskiego” przy komendzie Okręgu. Przyjął fałszywe nazwisko Stanisław Woźniak uzyskane z kancelarii parafialnej św. Jakuba na pl. Gabriela Narutowicza. W lipcu 1944 r. powrócił w okolice Grójca, wykonując funkcję oficera łącznikowego między dowódcą pułku płk. Wacławem Piątkowskim „Walerym” a oddziałami partyzanckimi w okolicznych lasach. W tym czasie należał do oddziału powstańczego por. Jana Warnkego pseud. „Błysk”. Ośrodkiem dowódczym był majątek Michrów koło Tarczyna, stąd płynęły rozkazy. Albin kontaktował się z dowódcą batalionu „Stenem”, którego zadaniem było sformowanie i koncentracja oddziałów partyzanckich z terenu Góry Kalwarii, Zalesia Dolnego i Górnego. Celem było przyświecenie z pomocą walczącej Warszawie. Plany te upadły po kapitulacji stolicy 2 X 1944 r. Po rozwiązaniu oddziału w Mogielnicy 15 IX 1944 r., Albin powrócił do konspiracji, która trwała do stycznia 1945 r., kiedy to rozkazem dowódcy gen. Leopolda Okulickiego „Niedźwiadka” (1898–1946) rozwiązano Armię Krajową. Po wyzwoleniu tych ziem z okupacji niemieckiej, jeszcze w lutym 1945 r. zapisał się na studia, co uchroniło go od wcielenia do wojska. Po wojnie znalazł się pod obserwacją Urzędu Bezpieczeństwa. Poszukiwano go na przełomie marca i kwietnia 1945 r. Z tego powodu pod przybranym nazwiskiem z czasów okupacji, jako Stanisław Woźniak, wyjechał do Bydgoszczy.

W 1956 r. został powołany do wojska na kurs w Ośrodku Wyszkożenia Oficerów Rezerwy w Przemyślu. Tam otrzymał powtórna nominację na stopień podporucznika. Po ukończeniu studiów na Wydziale Farmacji Akademii Medycznej w Warszawie w 1951 r. objął posadę kierownika apteki w Sochaczewie, następnie inspektora farmaceutycznego Zarządu Aptek w województwie warszawskim (1951–1953), aż wreszcie powierzono mu kierownictwo apteki powiatowej Cefarm w Gostyninie (od 1 VIII 1953). Pracował tam do emerytury 30 XI 1990 r., choć jeszcze w latach 1991–1993 był kierownikiem prywatnej apteki Panaceum. Pracował jednocześnie w Związku Zawodowym Pracowników Służby Zdrowia i komisjach zdrowia. Działał w utworzonym w 1952 r. Froncie Jedności Narodu, organizacji społeczno-politycznej, której celem było jednoczenie patriotycznie nastawionych Polaków różnych orientacji politycznych i światopoglądowych. FJN rozwiązany został w 1983 r. W latach 1963–1990 był członkiem, a następnie prezesem Klubu Oficerów Rezerwy WKU w Kutnie. W latach 1979–1989 pełnił funkcję prezesa Koła Oficerów Rezerwy Wyższej Szkoły Wojskowej w Płocku. Ppłk Tadeusz Albin od 2002 r. był przewodniczącym porozumienia organizacji kombatanckich powiatu gostynińskiego. Należał też do Ligi Obrony Kraju. W latach 1990–1991 był członkiem Związku Kombatanatów RP i Byłych Więźniów Politycznych. Sprawował również funkcję wiceprzewodniczącego Światowego Związku Żołnierzy Armii Krajowej Okręg Warszawa Wschodnia. Duży nacisk kładł na wy-

chowanie młodego pokolenia. Dlatego też starał się możliwie często spotykać z młodzieżą, dla której prowadził lekcje otwarte, zapraszał na spotkania kombatanckie, organizował wyjazdy historyczne, np. do Muzeum Powstania Warszawskiego. W 1997 r. założył w Płocku Towarzystwo Przyjaciół Armii Krajowej, a także powołał Szkolne Koła Przyjaciół AK. Liczyły one 145 członków zrępowanych w czterech kołach szkolnych w Płocku i Gostyninie. Utrzymywał też kontakt z uczniami szkół wojskowych, np. I Liceum Ogólnokształcącym Płockiego Uniwersytetu Ludowego im. 4 Pułku Strzelców Konnych w Płocku. Redagował biuletyn związkowy „Ojczyzna”. Wspólnie z Zarządem Związku Sybiraków zorganizował obóz letni dla dzieci z rodzin kombatanckich w Słonimiu na Białorusi. W 1957 r. mianowano go podporucznikiem, w 1964 r. porucznikiem, w 1970 r. kapitanem, w 1978 r. z mianowania MON uzyskał stopień majora, a w 2002 r. podpułkownika. Odznaczony został m.in.: Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski (1985), Krzyżem Armii Krajowej nadawanym przez rząd polski na uchodźstwie, Złotym Krzyżem Zasługi (1977), Krzyżem Partyzanckim (1998), czterokrotnie Medalem Wojska nadanym w Londynie (po raz pierwszy w 1948), Srebrnym Krzyżem Zasługi z Mieczami (1994), Krzyżem Armii Krajowej z Londynu (1978), Krzyżem Kampanii Wrześniowej (1985), Medalem za Wojnę Obronną 1939 r., Złotym Medalem za Zasługi dla Obronności Kraju (1996), Krzyżem Oficerskim Orderu Odrodzenia Polski (1999), Odznaką Akcji „Burza” (1994), Odznaką Za Zasługi dla

Województwa Płockiego, Odznaką Weterana Walk o Niepodległość (1996), Złotą Odznaką Światowego Związku Żołnierzy Armii Krajowej (2004). Zmarł nagle 11 XI 2008 r. w kościele parafii św. Marcina podczas uroczystej mszy świętej w trakcie miejskich obchodów Święta Niepodległości Polski. Pochowany został 15 XI na cmentarzu parafialnym w Gostyninie.

Żona Eugenia Janina (zob. biogram).
Córki: Maria Wanda, Anna Krystyna, Grażyna Danuta.

Akta osobowe w archiwum Związku Kombatanów RPibWP Koło nr 1 w Gostyninie; J. Gospodarowicz, *Pożegnanie gostynianina Tadeusza Albina*, „Głos Gostyniński” 2008, nr 11, s. 4; B. Konarska-Pabiniak, *Wolanie o pamięć*, „Głos Gostyniński” 2004, nr 9, s. 4; *Historia Szkoły i jej Patrona*, Gostynin 2006, s. 55–57, 79–82.

Marek Osmatek

ALEKSANDRA OLGIERDÓWNA (1368/1370–1434), księżna mazowiecka, żona Siemowita IV

Była najmłodszą córką wielkiego księcia litewskiego Olgierda i Julianny, księżniczki twerskiej, ukochaną siostrą wielkiego księcia Litwy i króla Polski Władysława II Jagiełły. W lutym 1387 r. poślubiła księcia mazowieckiego Siemowita IV (zob. biogram), wnosząc bogaty posag. Zawdzięczać jej można dobre stosunki między dworem królewskim a Księstwem Mazowieckim. Nazywana była „matką biednych i ubogich”. Ufundowała m.in. do dziś istniejący w Płocku szpital pw. Świętej Trójcy. Była osobą niezwykle hojną dla Akademii Krakowskiej i wpisała się w poczet jej honorowych studentów. Po śmierci

swego męża, Siemowita IV (zm. w Gostyninie 6 I 1426), objęła w bezpośrednie władanie m.in. ziemię gostynińską jako swą dzielnicę oprawną, tym samym otrzymała prawo nominacji na urzędy tej ziemi. Z jej mianowania funkcję starosty na ziemi gostynińskiej sprawował wtedy Andrzej Szczubioł z Ciechomic h. Wężyk, kasztelan gostyniński, posiadający tu dobra, a później Marcin z Gośliny w ziemi rawskiej. W lutym 1427 r. uczestniczyła w Gostyninie w zjeździe sądowym dostojników koronnych z jej mazowieckimi dygnitarzami, by rozstrzygnąć konflikt arcybiskupa gnieźnieńskiego i prymasa Wojciecha Jastrzębca z pisarzem księżnej, Jakubem z Iłowa. Sprawa dotyczyła jazu na Wiśle, znajdującego się między wioskami zainteresowanych stron. W 1432 r. mianowała kasztelanem gostynińskim Adama z Życka (zob. biogram). Zmarła w Rawie 19 VI 1434 r., kilkanaście dni po śmierci swego brata, króla Władysława Jagiełły (1351/1361–1434). Władzę w Gostyninie i Rawie przejęli młodzi książęta, wyprawivszy matce uroczysty pogrzeb w Płocku. Dokonano też podziału ojcowizny, ziemię gostynińską przejął najstarszy z braci, Siemowit V (zob. biogram).

Aleksandra urodziła trzynastoro dzieci, synów: Siemowita V, Kazimierza II, Trojdena II, Władysława I, Aleksandra, córki: Jadwigę, żonę węgierskiego możnowładcy Jana z Gary, Cymbarkę, żonę Ernesta Żelaznego z rodu Habsburgów i matkę późniejszego cesarza Fryderyka III Habsburga, Eufemię, żonę Bolesława I cieszyńskiego, Amelię, żonę Wilhelma II Bogatego, landgraфа Turynгии i margrabiego Miśni, Annę, Ma-

rię, żonę Bogusława IX, Katarzynę, żonę Michajłuszki, syna wielkiego księcia Litwy Zygmunta Kiejstutowicza oraz Aleksandrę.

K. Pacuski, *Dzieje Gostynina do 1462 roku na tle dziejów Mazowsza płockiego i rawskiego*, [w:] *Dzieje Gostynina od XI do XXI wieku*. Pod red. B. Konarskiej-Pabiniak, Gostynin 2010, s.112–114; tenże, *Możnowładztwo i rycerstwo ziemi gostynińskiej w XIV i XV wieku*, Warszawa 2009, s. 90, 92; A.J. Papierowski, J. Stefański, *Płocczanie znani i nieznani. Słownik biograficzny*, t. I, Płock 2002, s. 108, t. II, Płock 2007, s. 25.

Jolanta Bigus

AMBROZIAK Franciszek (1922–1940), rolnik, rozstrzelany przez Niemców

Mieszkaniec Gostynina. Rozstrzelany 26 II 1940 r. w wieku 18 lat w Kraśnicy koło Gostynina wraz 41 mężczyznanami z Gostynina i Kutna. Egzekucja była zemstą Niemców za udział Polaków w partyzantce. Zwłoki zakopano w zbiorowej mogile w lesie koło Kraśnicy. Ekshumowany 18 VI 1945 r. i pochowany w kwaterze wojennej na cmentarzu parafialnym w Gostyninie. Na miejscu egzekucji postawiony jest pomnik.

Dzieje Gostynina i ziemi gostynińskiej. Pod red. M. Chudzyńskiego, Warszawa 1990, s. 643; J. Bigus, *Rejestr Miejsc Pamięci Narodowej w Gostyninie i powiecie gostynińskim*, Rocznik Gostyniński, t. III–2012 s. 462–463; Akta Stanu Cywilnego USC w Gostyninie; Inskrypcja nagrobna.

Jolanta Bigus

ANDRZEJCZAK Klemens (1926–1996), żołnierz Batalionów Chłopskich

Urodził się 19 XI 1926 r. w Gostyninie. Jego matką była Eufemia Andrzejczak. Przed wybuchem wojny zdażył ukończyć Szkołę Powszechną i wstąpić do

harcerstwa. W 1940 r. jego rodzina została deportowana na teren Generalnego Gubernatorstwa na Zamojszczyznę. Kiedy rozpoczęto eksterminację ludności polskiej na tym terenie, młody Andrzejczak zdołał uciec i ukrył się w miejscowości Staw. Tam 30 I 1942 r. wstąpił w szeregi Batalionów Chłopskich, przyłączając się do jednego z oddziałów partyzanckich. Przyjął pseudonim „Radomski”. Przebywał w placówce „Zorza” w miejscowości Staw Ujazdowski lub też Staw Noakowski, gmina Nielisz, powiat zamojski. Komendantem placówki był Kazimierz Świtowski „Klawy”, a dowódcą regionu „Pobór”. Oddział zajmował się niszczeniem dokumentów niemieckich, walką z żandarmerią (np. w miejscowości Brzowiec), atakami na żołnierzy i urzędników okupacyjnych. W maju przeszedł przeszkolenia przygotowujące do szkoły podchorążych, przeprowadzone w oddziale łączonym Batalionów Chłopskich i Armii Krajowej. W lipcu 1944 r., w ramach wielkiej operacji wojskowej Armii Czerwonej Bagration, obszary te zostały wyzwolone spod okupacji niemieckiej. Niespełna 18-letni Andrzejczak wstąpił 10 VIII 1944 r. do podążającej z wojskami radzieckimi 1 Armii Polskiej. Trafił do składu zwiadu dywizyjnego 3 Dywizji Piechoty im. Romalda Traugutta. Walczył nad Wisłą (w tzw. operacji waresko-magnuszewskiej) i Pilicą. Brał udział w wyzwoleniu warszawskiej Pragi. Znalazł się w zgrupowaniu „berlingowców”, które 15 IX 1944 r. podjęło próbę udzielenia pomocy walczącym w stolicy powstańcom. Był to tzw. desant czerniakowski dokonany siłami 7, 8 i 9 pułków piechoty 3 Dywizji Wojska Polskiego

z rejonu prawobrzeżnej Saskiej Kępy na górny Czerniaków (Solec), na wysokości zniszczonego mostu Poniatowskiego. Żołnierze przeprawili się nocą na pontonach pod ostrzałem niemieckim. Zwiadowca Andrzejczak brał udział, jako ochotnik, w pierwszej fali desantowej. Przyczółek okupiony ciężkimi stratami pozostał, nawiązano kontakt z powstańcami warszawskimi ze zgrupowania „Radosław”, „Kryśka” oraz batalionu „Zośka”. Jednak wojska niemieckie zdołały udaremnić próbę rozwinięcia tego przyczółku, nie pozwalając na dalsze desanty wojsk polskich. Powstańcy wycofali się na Mokotów, a pozostali przy życiu żołnierze usiłowali powrócić na drugi brzeg Wisły do 23 września. Z 1254 żołnierzy, biorących udział w pierwszym desancie, ewakuowano na prawy brzeg Wisły zaledwie 293, w tym 52 rannych. Wśród nich znalazł się Klemens Andrzejczak, przetransportowany z 21 na 22 września na Saską Kępę, a następnie do szpitala polowego w Otwocku. Po rekonwalescencji powrócił do wojska z przydziałem do Zwiadu Warszawskiego Samodzielnego Batalionu Rozpoznawczego. Brał udział w walkach m.in. na terenie III Rzeszy, w tzw. operacji berlińskiej, aż do 8 V 1945 r. Po zakończeniu wojny wyjechał do Dębina i do 3 VI 1947 r. pracował w Zakładach Lotniczych. Następnie powrócił do rodzinnego Gostynina, podejmując pracę w różnych zakładach, m.in. w obsłudze rolnictwa. W latach 1972–1982 był nauczycielem w Technikum Elektrycznym. Działał w wielu organizacjach społecznych: Kole Oficerów Rezerwy LOK, Związku Bojowników o Wolność i Demokrację (1984),

jako członek komisji rewizyjnej w Świątym Związku Żołnierzy Armii Krajowej. Posiadał stopień majora rezerwy. Został odznaczony Warszawskim Krzyżem Powstańczym (1984), Medalem za Warszawę, Medalem Odra, Nysa, Bałtyk, Medalem za udział w walkach o Berlin (1970), Brązowym (1947) i Złotym Krzyżem Zasługi (1970), Srebrnym Medalem Zasłużonego na Polu Chwały (1970), Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski, Medalem Zwycięstwa i Wolności, Medalem za Zasługi dla Obronności Kraju (1975), Odznaką Weterana Walk o Niepodległość, Krzyżem Grunwaldzkim, Krzyżem Partyzanckim, Krzyżem za Zasługi dla ZHP. Zmarł 2 VI 1996 r. i został pochowany na cmentarzu parafialnym w Gostyninie.

W 1956 r. poślubił Barbarę Dutkiewicz.

Akta osobowe w archiwum Związku Kombatan-tów RPibWP Koło nr 1 w Gostyninie; J. Matuszewski, *Klemens Andrzejczak*, „Gazeta Gostynińska” 1996, nr 26, s. 10; T. Albin, J. Matuszewski, *Z żalobnej karty. Klemens Andrzejczak*, „Głos Gostyniński” 1996, nr 14, s. 6; *Historia Szkoty i jej Patrona*, Gostynin 2006, s. 100–101.

Marek Osmałek

ANDRZEJEWSKI Roman (1938–2003), biskup rzymskokatolicki

Urodził się 19 II 1938 r. w Morzyczynie, powiat koniński. Pochodził z rodziny rolniczej. Rodzice Antoni i Marianna. W latach 1955–1961 studiował w Wyższym Seminarium Duchownym we Włocławku. 21 V 1961 r. przyjął święcenia kapłańskie z rąk biskupa pomocniczego włocławskiego Franciszka Korszyńskiego. Kontynuował studia na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim. W 1966 r. obronił magisterium

z filologii klasycznej. Następnie był asystentem na KUL. W latach 1968–1970 pracował jako prefekt ds. wychowania we wrocławskim seminarium. W 1973 r. obronił doktorat nauk humanistycznych z filologii klasycznej na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. W roku akademickim 1974/1975 był słuchaczem Papieskiego Instytutu Altioris Latinitatis przy Uniwersytecie Salezjańskim w Rzymie. W latach 1974–1982 wykładał literaturę łacińską i łacinę kościelną na Wydziale Prawa Kanonicznego KUL. Był również wieloletnim profesorem łaciny i patrologii w Wyższym Seminarium Duchownym we Wrocławku. W latach 1981–2003 biskup pomocniczy diecezji wrocławskiej ze stolicą tytularną Tullia. Sakry biskupiej udzielił mu 20 XII 1981 r. we Wrocławku biskup diecezjalny Jan Zaręba. Po śmierci Jana Zaręby pełnił funkcję administratora diecezji od listopada 1986 r. do grudnia 1987 r., ponownie po przejściu Henryka Muszyńskiego na stolicę arcybiskupią gnieźnieńską w 1992 r. Ogłosił ponad 150 prac naukowych z filologii klasycznej i patrologii. Był współautorem *Dziejów Apostolskich* w *Biblii* poznańskiej. Do 2001 r. pełnił funkcję Krajowego Duszpasterza Rolników. W 1998 r. prowadził negocjacje pomiędzy protestującymi rolnikami a dyrekcją Kopalni Węgla Brunatnego Konin SA z siedzibą w Kleczewie. Rozmowy były prowadzone w klasztorze kamedułów w Bieniszewie. Był również aktywnym działaczem środowisk kombatanckich i sybirackich. Nie unikał kontaktów z Kościołem katolickim na Wschodzie. Wielokrotnie jeździł do Związku Radzieckiego, do swych liczących tam przyjaciół.

Biskup Andrzejewski miał rodzinne związki z regionem gostynińskim. Chętnie przyjeżdżał na Pojezierze Gostynińskie. W Gostyninie mieszka i pracuje jego bratanek mgr inż. Piotr Andrzejewski, prezes Przedsiębiorstwa Robót Drogowo-Budowlanych SA. Krótko przed śmiercią biskup wypoczywał w miejscowości Klusek koło Gostynina nad jeziorem Białym, w domu letniskowym Piotra Andrzejewskiego. Zaniemógł w czasie spaceru w towarzystwie ks. Mirosława Frankowskiego, proboszcza parafii św. Barbary w Turku. Podczas rozmowy sugerował, aby ks. Frankowski zrobił wystrój wnętrza swego kościoła na miarę Mehoffera, „by nikt nie poprawiał w przyszłości, tylko konserwator”. Biskup miał na myśli polichromię mistrza Józefa Mehoffera (1869–1946), która znajduje się w kościele Najświętszego Serca Pana Jezusa w Turku. Rozmawiał też telefonicznie, zapewniając rozmówcę, że wróci do Wrocławka za około cztery, pięć godzin. Chwilę potem biskup Andrzejewski zasnął. Nie pomógł wezwany lekarz z pogotowia. Biskup zmarł na zawał serca 7 VII 2003 r. Ciało przewiezione zostało do Gostynina, a następnie do katedry wrocławskiej. Pochowany został zgodnie z jego wolą w sanktuarium Matki Bożej Licheńskiej w Licheniu Starym. Biskup Roman Andrzejewski utrzymywał przyjazne kontakty z ks. Eugeniuszem Makulskim, inicjatorem budowy monumentalnej świątyni w Licheniu. W 2012 r. ukazała się biografia biskupa Andrzejewskiego, pióra dr. Pawła Szczepankiewicza, wójta rodzinnej gminy biskupa Wierzbinek, historyka regionalisty. Przedmowę napisał

ks. Wiesław A. Mering, biskup włocławski. W książce przedstawione są m.in. szczegóły śmierci bpa Andrzejewskiego.

P. Szczepankiewicz, *Roman Andrzejewski. Biskup pomocniczy włocławski. Życie i działalność*, Włocławek 2012, s. 148–150; J. B. Nycek, *Biskup Roman Andrzejewski, duszpasterz polskich rolników*, „Nasz Płock” 2013, nr 7, s. 6; Wikipedia.

Barbara Konarska-Pabiniak

ARENZIKOWSKI Adam (1900–1941), ksiądz, zamordowany w Działdowie

Urodził się w Gostyninie 24 XII 1900 r., w rodzinie miejscowego rymarza Antoniego i Leokadii z Wyrębowskich. Po ukończeniu Szkoły Powszechnej i w 1922 r. Gimnazjum im. Tadeusza Kościuszki w Gostyninie wstąpił do Seminarium Duchownego w Płocku. Świecenia kapłańskie przyjął 10 VI 1928 r. w katedrze płockiej z rąk biskupa Leona Wetmańskiego. Po święceniach przez cztery lata pracował w Dobrzyniu nad Drwęcą. W 1932 r. został skierowany na rok do Gostynina. Kolejna parafia to Poręby nad Bugiem, a od 1937 r. Siecień koło Płocka. W tej parafii rozpoczął budowę plebanii, ale prace

przerwał wybuch wojny. Mimo nawału swych obowiązków duszpasterskich chętnie służył pomocą duchową siostrom zakonnym w sąsiednim Rokiciu. Gdy w grudniu 1939 r. Niemcy zajęli Seminarium Duchowne w Płocku, pośpieszył z pomocą jego profesorom. Choć wielokrotnie namawiano go do opuszczenia parafii i ukrycia się, pozostał ze swymi wiernymi. Mawiał, że „gdzie są owce, tam musi być i pasterz”. Aresztowany został przez Niemców 6 III 1941 r., był przetrzymywany w kościele w Bądkowie. Następnego dnia przewieziono go wraz z innymi uwięzionymi do Brudzenia, a potem do Płocka. Sąd ksiądz Arendzikowski trafił do Działdowa. W powiadomieniu, jakie napłynęło do urzędu w Brudzeniu, napisano, że zmarł w obozie w sierpniu 1941 r. Miał wtedy zaledwie 41 lat.

M. M. Grzybowski, *Martyrologium duchowieństwa diecezji płockiej w latach II wojny światowej 1939–1945*, Płock 1982, s. 30; tenże, *Duchowieństwo diecezji płockiej. Wiek XX*, T. 1, cz. 1, Płock 2007, s. 31; B. Konarska-Pabiniak, *Szkoła gostynińska. Sto lat w służbie oświaty 1907–2007*, Gostynin 2007, s. 197.

Jolanta Bigus

B

BALCERZAK Władysław (1902–1940), rozstrzelany przez Niemców

Pochodził z Zaborowa Starego, gmina Gostynin. Rozstrzelany 26 II 1940 r. w wieku 38 lat w Kraśnicy koło Gostynina wraz z 41 mężczyznami z Gostynina i Kutna. Egzekucja była zemstą Niemców za udział Polaków w partyzantce. Zwłoki zostały zakopane w zbiorowej mogile w lesie koło Kraśnicy. Ekshumowany 18 VI 1945 r. i pochowany w kwaterze wojennej na cmentarzu parafialnym w Gostyninie. Na miejscu egzekucji postawiony jest pomnik.

Dzieje Gostynina i ziemi gostynińskiej. Pod red. M. Chudzyńskiego, Warszawa 1990, s. 643; J. Bigus, *Rejestr Miejsc Pamięci Narodowej w Gostyninie i powiecie gostynińskim*, Rocznik Gostyniński, t. III–2012 s. 462–463; Akta Stanu Cywilnego USC w Gostyninie; Inskrypcja nagrobna.

Jolanta Bigus

BAŁKO Michał (1915–2004), żołnierz wojny obronnej 1939 r., więzień obozu koncentracyjnego

Urodził się 13 IV 1915 r. w Mostach Wielkich, powiat żółkiewski, województwo lwowskie, jako jedno z trojga dzieci Jana i Apolonii Charyza. Był to wówczas obszar Austro-Węgier, a w toczącej się w tym czasie I wojnie światowej (1914–1918) Żółkiew, okupowana od 1914 r. przez armię carską, została w czerwcu 1915 r. odbita przez wojska austriackie. W 1917 r. zmarł mu ojciec i Michał

trafił do internatu w Drohowsku, założonego w swoich włościach i utrzymywanego przez hrabiego Stanisława Skarbka jeszcze w 1874 r. W Drohowsku ukończył siedmioklasową Szkołę Powszechną (1921–1928), a w 1928 r. zdał egzamin do Państwowej Szkoły Przemysłowej przy Szkole Technicznej we Lwowie, którą ukończył w 1931 r. W tym samym roku przeszedł kurs księgowości. W latach 1934–1938 pracował jako stenotypista w przedsiębiorstwie handlowym Polskie Towarzystwo Gestetner. W 1938 r. został powołany do zasadniczej służby wojskowej, którą odbywał w 40 Pułku Piechoty Dzieci Lwowskich (wchodzącym w skład 5 Dywizji Piechoty), stacjonującym w garnizonie lwowskim. Po napaści Niemiec na Polskę w 1939 r., 7 września oddziały tego pułku wraz z Michałem Bałko dotarły do Warszawy, niemal w tym samym momencie, kiedy pod stolicę podeszły wojska niemieckie. 40 Pułk wstąpił się obroną Warszawy na przedpolach Woli aż do dnia jej kapitulacji. Bałko trafił do niewoli, został internowany w Puławach. Uciekł stamtąd po miesiącu. Najprawdopodobniej planował przedostać się w rodzinne strony. Na wiosnę 1940 r., w wyniku łapanki, został aresztowany przez gestapo w miejscowości Bełz, niedaleko Hrubieszowa. Więdziono go w Zamościu, Hrubieszowie i w osławionym więzieniu w Lublinie. 3 VII 1940 r. wywieziony w jednym

z pierwszych transportów Polaków do obozu koncentracyjnego Sachsenhausen koło Oranienburga, na północ od Berlina. Więźniowie wykorzystywani byli do produkcji zbrojeniowej (granatniki, produkty dla lotnictwa), ale też fałszowania dokumentów i banknotów. Bałko otrzymał numer obozowy 26764. 22 IV 1945 r. obóz wyzwoliły oddziały 2 Dywizji Piechoty Wojska Polskiego oraz Armii Czerwonej. W obozie pozostało jedynie 3000 więźniów, wśród nich Michał Bałko. Przebywał tam do 3 V 1945 r. Więźniami zaopiekowały się wojska amerykańskie. Jego, jako inwalidę wojennego, przewieziono na pół roku w celach leczniczych do Szwecji. W grudniu 1945 r. powrócił do kraju. Ponieważ jego rodzinne strony znalazły się w granicach ZSRR, udał się do Gostynina, gdzie mieszkał już jego brat Stefan z rodziną (zob. biogram). Zatrudnił się jako księgowy, początkowo w Powiatowym Związku Gminnych Spółdzielni Samopomoc Chłopska, a następnie w Gostynińskim Przedsiębiorstwie Produkcji Elementów Budowlanych Budopol, gdzie pracował aż do przejścia na emeryturę. Pełnił też funkcje społeczne. W 1961 r. został radnym w Miejskiej Radzie Narodowej. Uonorowano go m.in.: Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski, Srebrnym Krzyżem Zasługi, Medalem za udział w Wojnie Obronnej 1939 r., Złotą Odznaką za Zasługi dla Województwa Warszawskiego, Złotą Odznaką Zasłużony dla Budownictwa i Przemysłu Materiałów Budowlanych, Srebrną Odznaką Honorową Związku Inwalidów Wojennych. Zmarł 3 VIII 2004 r. Pocho-

wany został na cmentarzu parafialnym w Gostyninie.

Żona Irena z d. Bereszko (1920–2002), dzieci: Romuald, Maria Jolanta, Wiktor.

J. Gospodarowicz *Z żałobnej karty*, „Gazeta Gostynińska” 2004, nr 12, s. 6; Informacja rodzinny.

Marek Osmatek

BAŁKO Stefan (1913–1970), żołnierz wojny obronnej 1939 r., urzędnik

Urodził się 11 XII 1913 r. w Mostach Wielkich, powiat żółkiewski, województwo lwowskie, jako najstarszy z trojga dzieci Jana i Apolonii z d. Charyza. Tam uczęszczał i skończył szkołę. Podjął pracę w miejscowym urzędzie pocztowym. Aktywnie działał w Związku Strzeleckim. Od roku 1936 odbywał służbę wojskową w 19 Pułku Piechoty Odsieczy Lwowa w Mostach Wielkich. Ukończył wtedy szkołę podoficerską. W kampanii wrześniowej jego pułk wchodził w skład Armii Pomorze. We wrześniu 1939 r. pułk kierował się do Warszawy w celu obrony stolicy. Dotarł na przedmieścia Włocławka i 6 września otrzymał rozkaz od gen. Władysława Bortnowskiego utrzymania mostu do czasu przejścia na zachodni brzeg Wisły 16 Dywizji Piechoty. Po wykonaniu rozkazu i wysadzeniu mostu 8 września 19 Pułk Piechoty rozpoczął marsz wzdłuż Wisły w kierunku Płocka. 10 września polskie oddziały starły się z niemiecką 3 Dywizją Piechoty w rejonie Radziwia, Łącka, Dobrzykowa. Walki trwały do 17 września. 19 Pułk Piechoty poniósł duże straty, a Stefan Bałko został ranny w lasach łąckich i trafił do szpitala w Gostyninie. Żołnierze, którzy polegali w walce, zostali pochowani na gostynińskim cmenta-

rze parafialnym. Po zakończeniu leczenia pozostał w Gostyninie, gdzie poznał swoją przyszłą żonę Helenę, córkę Jana i Bronisławy Wesołowskich. Ślub odbył się w 1944 r. W czasie okupacji pracował do 1945 r. w gospodarstwie należącym do Niemca. W 1943 r. posądzony został o podpalenie stogów siana i uwięziony w byłych jatkach pod filarami w Gostyninie, a sądzony był w Łodzi. Gdy ujawniono rzeczywistego sprawcę podpalenia, Stefan został zwolniony i przywrócony do pracy. Po wojnie w latach 1945–1947 pracował w magazynie zbożowym Gminnej Spółdzielni Samopomoc Chłopska. Na skutek donosu do Urzędu Bezpieczeństwa o rzekomym sabotażu (sprzedaż niepełnowartościowego zboża, które miał na stanie) został aresztowany 22 V 1947 r. i skazany bez uzasadnienia na mocy dekretu z dnia 13 VI 1946 r. „o przestępstwach szczególnie niebezpiecznych w okresie odbudowy Państwa”, wyrokiem Wojskowego Sądu Rejonowego w Warszawie z dnia 27 II 1948 r. na trzy lata pozbawienia wolności. Karę odbywał w Centralnym Więzieniu w Warszawie przy ul. Rakowieckiej. Więźniowie pracowali przy odgruzowywaniu Warszawy. Zwolniony został 22 V 1950 r. Po powrocie, od 1950 r. do śmierci, tj. do 1970 r., pracował w Zakładzie Handlu w Gostyninie. Po upływie 10 lat od wyroku 21 XI 1960 r. Sąd Wojewódzki dla województwa warszawskiego Wydział IV Karny wydał postanowienie o zatarciu skazania. Zmarł 13 II 1970 r. Pochowany jest na cmentarzu parafialnym w Gostyninie.

Żona Helena (1919–2014), córki Barbara Lewandowska, Wanda Sobecka i adoptowana Krystyna Mazurek. Po

zakończeniu wojny i uwolnieniu z obozu w Sachsenhausen dołączył do niego brat Michał (zob. biogram), który założył rodzinę i osiedlił się w Gostyninie.

Informacja córek Barbary Lewandowskiej i Wandy Sobeckiej ze stycznia 2017 r. na podstawie: Wyrok Wojskowego Sądu Rejonowego w Warszawie, sygn. Akt Sr.1248/47 z dnia 27 II 1948 r.; Postanowienie o zatarciu skazania Sądu Wojewódzkiego z dnia 21 XI 1960 II s.r. 106/57.

Barbara Konarska-Pabiniak

BANACH Mirosław Leszek (1947–2009), dyrektor i prezes Zarządu Banku Spółdzielczego w Gostyninie, działacz ruchu ludowego

Urodził się 1 I 1947 r. we wsi Kuski, gmina Rościszewo, powiat sierpecki. Rodzice Józef i Jadwiga prowadzili gospodarstwo rolne. Ojciec był znanym w gminie działaczem Polskiego Stronnictwa Ludowego. W marcu 1965 r. reprezentował ziemię sierpecką na krajowym kongresie Zjednoczonego Stronnictwa Ludowego (ZSL). Mirosław po ukończeniu Szkoły Podstawowej kontynuował naukę w Liceum Ogólnokształcącym w Sierpcu. Już wtedy przewodniczył Związkowi Młodzieży Wiejskiej (ZMW). Wspominał w jednym z wywiadów: „Jako syn rolnika i ludowca nie miałem alternatywy, zresztą jej nie chciałem. Już w Liceum Ogólnokształcącym w Sierpcu, przewodniczyłem organizacji ZMW. Dokładnie, będąc jeszcze uczniem klasy maturalnej, ale już pełnoletnim, 17 III 1965 r. otrzymałem zieloną legitymację ludowca”. Po maturze podjął naukę w Policealnym Studium Zawodowym przy Zespole Szkół Zawodowych Mazowieckich Zakładów Rafineryjnych i Petrochemicznych im. Ignacego Łukasiewicza w Płoc

ku. Został też sekretarzem Powiatowego Komitetu ZSL. W Sierpcu pracował do marca 1970 r., kiedy to otrzymał propozycję objęcia kierownictwa Wojewódzkiego Ośrodka Szkoleniowego ZMW w Zdworzu koło Łącka. Ośrodek prowadził cztery lata. Od czerwca 1974 r. został zatrudniony w Banku Spółdzielczym w Gostyninie na stanowisku zastępcy dyrektora, od stycznia 1983 r. pełnił funkcję dyrektora, a następnie prezesa Zarządu. Pod jego kierownictwem Bank Spółdzielczy w Gostyninie zajmował czołową pozycję w rankingach opracowanych przez Krajowy Związek Banków Spółdzielczych w Warszawie. Wybudowana też została nowa siedziba BS przy Rynku 4/5. Jej otwarcie odbyło się 5 VI 2004 r. i zbiegło się z jubileuszem 75-lecia powołania Banku Spółdzielczego w Gostyninie. Za swą działalność zawodową odznaczony był Brązowym, Srebrnym i Złotym Krzyżem Zasługi, Honorową Odznaką im. Franciszka Stefczyka (2001), Krzyżem Zasługi im. ks. Piotra Wawrzyniaka (2004), Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski, Medalem Zasłużony dla Miasta Gostynina (2004). Był członkiem Polskiego Związku Łowieckiego i w 2003 r. Związek przyznał mu brązowy Medal Zasługi Łowieckiej. W listopadzie 2006 r. otrzymał Medal za Zasługi dla Ruchu Ludowego im. Wincentego Witosa. Zmarł 3 VI 2009 r., pochowany został na cmentarzu parafialnym w Gostyninie.

Żona Blandyna, syn Jacek, córka Emilia.

S. Piłat, *Wybieramy gostynianina roku 2004*, „Głos Gostyniński” 2002, nr 3, s. 1; bkp, *Jubileuszowa przeprowadzka*, „Głos Gostyniński” 2004, nr 7, s. 1, 4; B. Konarska-Pabiniak, *Mam dużo satysfakcji*, „Głos Gostyniński” 2006, nr 5, s. 4; J.B. Nycek, *Nasz Prezes*, „Głos Gostyniński” 2007, nr 2, s. 6;

J. B. Nycek, *Nasz prezes. Rzecz o Mirosławie Banachu, prezesie Banku Spółdzielczego w Gostyninie, ludowcu wyróżnionym Medalem Wincentego Witosa*, „Nasz Płock” 2007, nr 1, s. 9.

Jolanta Bigus

BANDURSKI Albin (1905–1994), lekarz chirurg

Urodził się 18 XI 1905 r. w Nakle nad Notecią, w województwie kujawsko-pomorskim. Był synem Pawła Bandurskiego (1872–1967) i Praksedy z Kitkowskich (1880–1977). Szkołę Powszechną i Gimnazjum ukończył w Nakle. Po otrzymaniu świadectwa dojrzałości został przyjęty na Wydział Lekarski Uniwersytetu w Poznaniu. Studia ukończył w 1931 r., a rok później na tym wydziale obronił pracę doktorską. W latach 1932–1933 pełnił służbę wojskową w marynarce wojennej. Po jej zakończeniu, w 1933 r. rozpoczął pracę na oddziale chirurgicznym szpitala prowadzonego przez Zgromadzenie Sióstr św. Elżbiety w Poznaniu, tzw. elżbietanki. W 1938 r. otrzymał tytuł chirurga specjalisty I stopnia. Swoją wiedzę pogłębiał na stażach w Paryżu, Sztokholmie i Berlinie. W końcu sierpnia 1939 r. został zmobilizowany do Armii Poznań. W Kaliszu organizował szpital polowy. W dniu 9 września, gdy 25 Dywizja Piechoty, wchodząca w skład Armii Poznań, wycofała się w okolice Topoli Królewskiej w powiecie łęczyckim, Bandurski otrzymał polecenie utworzenia szpitala polowego dla rannych żołnierzy biorących udział w bitwie nad Bzurą. Kiedy okazało się, że Kutna nie da się utrzymać, około 17 września z grupą sanitariuszy rozpoczął marsz w kierunku Wisły. W okolicach wsi Budy Iłowskie

zatrzymali się w leśniczówce, by udzielić pomocy rannym żołnierzom i zostali otoczeni przez Niemców. Na ich polecenie zorganizował transport do szpitala w Gostyninie około 50 ciężko rannych żołnierzy. Liczba rannych, przebywających w gostyńskim szpitalu w pierwszych tygodniach po zakończeniu walk, dochodziła do 600 osób. W początkach listopada 1939 r. Niemcy nakazali przenieść rannych żołnierzy wraz z lekarzami wojskowymi do szpitala jenieckiego w Kutnie. Tam poznał swą przyszłą żonę, pielęgniarkę Janinę z Piwnickich, której oświadczył się już na przełomie listopada i grudnia. Rok później, w grudniu 1940 r. w Kutnie wzięli ślub. W marcu 1940 r. Bandurski przeniesiony został przez Niemców do szpitala polowego przy obozie dla jeńców podoficerów i szeregowych w Ostrzeszowie (Stalag XXI A Schildberg). Kilka miesięcy później na krótko trafił do Poznania. Tam zgłosił się do Izby Lekarskiej z prośbą o przydział pracy w szpitalu w Gostyninie. W sierpniu 1940 r. został ordynatorem oddziału chirurgicznego tego szpitala. Doskoną znajomość języka niemieckiego pomogła mu we współpracy z niemieckim personelem szpitala. Do szpitala przyjmowani byli z fikcyjnymi rozpoznaniem ludzkie, skierowani na przymusowe prace do Niemiec. Wbrew zakazom lekarze pomagali zamkniętej w getcie ludności żydowskiej. Po zakończeniu wojny, w październiku 1945 r., Bandurski przeniósł się w kujawsko-pomorskie, przyjmując funkcję ordynatora w szpitalu w Strzelnie. Stanowisko to opuścił, gdy wrócił jego przedwojenny poprzednik. Nie mógł powrócić do Po-

znania, bowiem szpital elżbietanek został zajęty przez Służbę Bezpieczeństwa, dlatego siostry zaproponowały mu pracę w swej filii w Zielonej Górze. W listopadzie 1946 r. objął tam stanowisko dyrektora Szpitala Zgromadzenia Sióstr Elżbietanek i jednocześnie ordynatora oddziału chirurgicznego. Po upaństwowieniu szpitala w 1950 r. pozostał ordynatorem I Oddziału Chirurgii. Podczas swej pracy zawodowej napisał wiele prekursorycznych prac naukowych, wśród nich opublikował nową metodę całkowitego wycięcia pęcherza oraz własną metodę resekcji żołądka i sposób zespolenia żołądkowo-jelitowego. Był członkiem i działaczem Wielkopolskiej Izby Lekarskiej do jej rozwiązania w 1950 r., a także honorowym członkiem Towarzystwa Chirurgów Polskich i przewodniczącym Okręgowej Izby Lekarskiej w Zielonej Górze. Wyszkolił wielu wybitnych specjalistów chirurgów. Z dwunastu jego uczniów trzech się doktoryzowało. Maksyma, którą kierował się w swej pracy i którą przypominał swoim uczniom, to cytata Marcela Prousta: „Lekarz czasem ratuje życie, częściej może pomóc, a zawsze może pocieszyć”. W 1972 r. zdiagnozował u siebie poważną chorobę nerek. Po operacji nie wrócił już na stanowisko ordynatora, przeszedł na emeryturę, ale nadal pracował w szpitalu. W wieku 75 lat przeprowadził ostatnią operację. Na emeryturze zajął się tłumaczeniem książek z języka niemieckiego. Pierwszą z nich były wspomnienia niemieckiego chirurga Ernsta Ferdinanda Sauerbrucha *Takie było moje życie*, wydane w 1976 r. Później przetłumaczył książki swojego ulubionego autora Jürgena Thorwalda: *Triumf chirurgów*, *Wielka*

ucieczka i Dawna medycyna, jej tajemnica i potęga. Odznaczony był m.in. Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski. W 1993 r., w uznaniu zasług dla zielonogórskiego szpitalnictwa, otrzymał tytuł Honorowego Obywatela miasta Zielona Góra. Zmarł 15 X 1994 r. w wieku 89 lat i pochowany został na cmentarzu na Jędrzychowie obok swej żony Janiny (1918–1982), córki Alfreda i Marii Piwnickich, właścicieli majątku Wola Raciborowska w powiecie kutnowskim.

Albin i Janina Bandurscy mieli sześćoro dzieci: Annę, Jadwigę, Zofię, Wojciecha, Jędrzeja i Monikę. Troje z nich poszło w ślady ojca i zostało lekarzami. W 2003 r. jedno z rond w Zielonej Górze u zbiegu ulic Sulechowskiej i S. Wyspiańskiego otrzymało imię dr. Albina Bandurskiego.

W. Kiedrowski, *Na drogach życia*, Pelplin 2009, s. 120–130; H. Lesiak, *Wieś i dwór w powiecie kutnowskim (zarys dziejów z XIX i I połowie XX wieku)*. Cz. II, Kutno 2003, s. 300–305, 413–427; T. Czyżniewski, *Albin Bandurski – doktor Elżbietanek*, www.gazeta.wyborcza.pl; List dr. A. Bandurskiego z dnia 3 III 1975 r. w posiadaniu B. Konarskiej-Pabiniak; docslide.pl, Documents (praca prawnika dr. A. Bandurskiego, Krzysztofa Albina Szymkowiaka napisana na konkurs historyczny dla szkół gimnazjalnych „W kalejdoskopie pamięci – Polska i Polacy w latach 1939–1989. I edycja – Autorytet w czasach trudnych”); Akta Stanu Cywilnego USC w Gostyninie; Informacja syna, Jędrzeja Bandurskiego, kierownika Oddziału Chirurgii Ogólnej i Onkologicznej w zielonogórskim szpitalu.

Jolanta Bigus

BARDZIŃSKI Jan Nepomucen Piotr (1788–1852), ziemianin, oficer Legionów Polskich i Księstwa Warszawskiego

Urodził się 16 V 1788 r. w Krośniewicach, w powiecie kutnowskim. Syn Flo-

riana h. Awdaniec i Scholastyki z d. Modlińskiej. W czerwcu 1807 r. wstąpił do ochotniczej formacji utworzonej w 1806 r. z części byłych żołnierzy Legionów Polskich we Włoszech – Legionu Polsko-Włoskiego, przekształconego później w Legię Nadwiślańską. Legion wysłany został do Hiszpanii. W stopniu podporucznika służył w 2 Batalionie 2 Pułku Piechoty. W 1808 r. pułk toczył ciężkie boje pod Saragossą. Dowodził batalionem lansjerów, który wchodził w skład pułku pod dowództwem generała A. F. Lacoste (1775–1809). W lipcu został ranny podczas walk o zdobycie miasta. W sierpniu 1809 r., za zasługi bojowe, na wniosek dowódcy pułku, został odznaczony najwyższym odznaczeniem francuskim – Orderem Legii Honorowej. Jego pułk nadal toczył ciężkie boje w 1810 r. W kwietniu został ranny pod Moną. Po rekonwalescencji powrócił do pułku. We wrześniu 1811 r. awansowany do stopnia porucznika. Na początku 1812 r. Legia Nadwiślańska została wycofana z Hiszpanii i powróciła do kraju. Pułk stał się formacją wchodzącą w skład armii Księstwa Warszawskiego. Napoleon gromadził siły do wojny z Rosją. W marcu 1812 r. Bardziński został awansowany na stopień kapitana 1 Pułku Piechoty. W czerwcu jego pułk wyruszył na Moskwę w składzie Wielkiej Armii. Po zdobyciu Moskwy 1 pp wszedł w skład gwardii cesarskiej. Podczas odwrotu spod Moskwy pułk poniósł dotkliwe straty. W czasie przeprawy przez Berezynę (Białoruś) kapitan Jan Bardziński, dowodzący batalionem piechoty, dostał się do rosyjskiej niewoli. Na mocy porozumienia rosyjsko-francuskiego nastąpiła wymiana jeńców. W lu-

tym 1815 r. został zwolniony i udał się do Paryża, skąd powrócił do kraju. Osiedlił się w majątku Sokołów, w powiecie gostynińskim. Majątek kupił jego ojciec Florian w 1810 r. i przekazał synowi Janowi. Formalnie syn odkupił dobra sokołowskie w 1825 r., w skład których wchodziły: folwark Sokołów, Zaborów Nowy i Zaborów Stary. W 1819 r. poślubił Annę Józefę Mniewską, siostrę właściciela Kutna. Przypuszczalnie posag ślubny małżonki został przeznaczony na zakup sąsiadujących z Sokołowem majątków Zaborów Nowy i Zaborów Stary. Po upadku powstania listopadowego majątek Sokołów został skonfiskowany za angażowanie się Jana Bardzińskiego w „sprawy narodowe”, jednak powrócił do Jana Nepomucena Bardzińskiego, gdyż prawdopodobnie ponownie został odkupiony. Zmarł 27 XII 1852 r. W „Kurierze Warszawskim” ukazał się nekrolog następującej treści: „Kawaler Orderu Legii Honorowej, obywatel państwa francuskiego, szef batalionu Napoleona, dawny legionista, dziedzic dóbr Sokołowa, mąż powszechnie szanowany dla rzadkich przymiotów duszy i serca, zmarł w gostynińskim”. Spoczywa na dawnym cmentarzu przykościelnym w Sokołowie. W żeliwnym ogrodzeniu jest jego nagrobek wykonany z piaskowca z herbem Abdank oraz płyta z piaskowca Anny z Mniewskich Bardzińskiej, zmarłej 19 XII 1852 r. w wieku 61 lat. Są tam również płyty innych Bardzińskich: Zygmunta (25 III 1821–16 XI 1884) i Jerzego Aleksandra (zob. biogram).

B. Konarska-Pabiniak, *Przewodnik subiektywny. Powiat gostyniński*, Warszawa 2013, s. 124; J.M. Minakowski, *Genealogia potomków Sejmu*

Wielkiego, *Słownik oficerów Legii Nadwiślańskiej*; www.napoleon.org.pl; *Rodowody polskich pułków i oddziałów równorzędnych*, Wielkopolska Biblioteka Cyfrowa; Inskrypcja nagrobna.

Stanisław Adamski

BARDZIŃSKI Jerzy Aleksander (1892–1933), ziemianin, podpułkownik

Urodził się 23 X 1892 r. w Sokołowie, gmina Rataje, powiat gostyniński. Syn Jana h. Awdaniec i Izabeli z d. Ciechanowskiej h. Dąbrowa. Otrzymał staranne wykształcenie. Ukończył siedmioklasową Szkołę Realną w Krakowie. W Warszawie uczęszczał do gimnazjum o profilu filologicznym. Po zdaniu matury ukończył kurs ekonomii politycznej w Oxfordzie. Kolejnym etapem jego edukacji były studia w Szkole Kawalerskiej w Twerze (Rosja). Ojciec przygotowywał syna do objęcia dóbr ziemskich. Jerzy wstąpił na Uniwersytet Jagielloński. Przez trzy lata studiował rolnictwo. Władał biegle w mowie i piśmie językiem rosyjskim, francuskim i angielskim. W 1919 r. nad Polską zawisło niebezpieczeństwo agresji bolszewickiej. Po wybuchu wojny z Rosją radziecką brał udział w organizacji 1 Pułku Ułanów Krechowieckich. Według opinii swoich przełożonych był jednym z najzdolniejszych oficerów kawalerii. W czerwcu 1919 r. otrzymał awans na stopień majora kawalerii. Podczas ciężkich bojów na Wołyniu w 1919 r. pełnił ważne stanowiska dowódcze w 14 Pułku Ułanów Jazłowieckich. W 1920 r. był dowódcą oddziału lotnego gen. Tadeusza Rozwadowskiego. Jego pułk brał udział w wyprawie na Kijów. Uczestniczył w zwycięskiej

bitwie pod Komarowem. W sierpniu otrzymał stanowisko dowódcy 14 Pułku Kawalerii. Generał Józef Dowbór-Muśnicki, tak ocenił jego umiejętności dowódcze: „Odznaczył się nadzwyczajnym męstwem i umiejętnym prowadzeniem akcji bojowych”. Po zakończeniu wojny pozostał w armii. Został przydzielony do służby w 1 Pułku Ułanów, który stacjonował w Suwałkach. W 1923 r. jako oficer nadetatowy przydzielony został do II Oddziału Sztabu Generalnego (działania służb wywiadowczych). Znajomość języków obcych była pomocna w pracy o takim charakterze. W 1924 r. awansował na stopień podpułkownika i przeszedł do rezerwy. Został skierowany do Polskiego Poselstwa w Londynie na stanowisko attaché wojskowego. W 1928 r. wziął udział w Olimpiadzie Zimowej w St. Moritz jako zawodnik piątki bobslejowej. Osada złożona w oficerów zajęła 16. miejsce na 23 startujących. Po powrocie do kraju większość czasu spędzał w stolicy. Za zasługi wojenne odznaczony został: Srebrnym Krzyżem Wojennym Orderu Virtuti Militari (1921), Krzyżem Oficerskim Orderu Odrodzenia Polski (1923), Krzyżem Walecznych (dwukrotnie) za męstwo podczas wojny bolszewickiej. W 1930 r. poślubił Alicję Halamę, tancerkę i aktorkę rewiową, siostrę słynnej Lody Halamy. W 1931 r. na świat przyszedł syn Jerzy. Senior Bardziński, ostatni właściciel Sokołowa, zmarł w 1933 r. w wieku 41 lat. Spoczywa na dawnym cmentarzu przykościelnym w Sokołowie. Na płycie z piaskowca, obok innych Bardzińskich, widnieje jego nazwisko.

B. Konarska-Pabiniak, *Przewodnik subiektywny. Powiat gostyniński*, Warszawa 2013, s. 124; L. Zugał, *Gmina Gostynin – od pradziejów do współczesności*, Gostynin 2014, s. 216; *Mała encyklopedia wojskowa*, Warszawa 1967; M. J. Minakowski, *Genealogia potomków Sejmu Wielkiego*; 14 Pułk Ułanów Jazłowieckich, Wikipedia; Inskrypcja nagrobna.

Stanisław Adamski

BARLAK Zbigniew (1929–2013), inżynier mechanik

Urodził się 2 IX 1929 r. w Łodzi. Syn Stefana i Celiny z Jankowskich. Ukończył Politechnikę Łódzką z tytułem magistra inżyniera mechaniki. W dniu 14 VII 1956 r. w parafii św. Bartłomieja w Płocku zawarł związek małżeński z Hanną Gronczewską. W kwietniu 1958 r. zamieszkali i podjęli pracę w Gostyninie – Zbigniew w budującym się zakładzie A24, późniejszym Polamie. Przez ponad 25 lat współuczestniczył w budowie i rozwoju tego zakładu. Był specjalistą do spraw współpracy z zagranicą, przez wiele lat pełnił funkcję dyrektora technicznego. Kolejne zatrudnienie to praca na podobnym stanowisku w Zakładzie Zamiejscowym Systemów Mikrokomputerowych – Oddziale w Gostyninie (MERA). Będąc już na emeryturze, w latach 1996–2004 pracował w Wydziale Promocji w Urzędzie Miasta Gostynina, pełniąc funkcję Naczelnika Wydziału. Zmarł 5 I 2013 r. Wraz z żoną pochowany na cmentarzu parafialnym w Gostyninie. Żona Hanna Barlak z d. Gronczewska (1932–2016), absolwentka Akademii Medycznej w Łodzi, specjalista II stopnia stomatologii dziecięcej w Gostyninie. Od 1993 r. na emeryturze. Z okazji 50. rocznicy związku małżeńskiego

w artykule gratulacyjnym znalazł się zapis: „Oboje Jubilaci zakochali się w Gostyninie, pięknej przyrodzie jego okolic (...). Ich filozofia życia to – nie czekać na wielkie wydarzenia, ale mieć radość z drobiazgów, z jakich składa się życie (...). Ich wspólne zamiłowania to czytanie książek, spacery i podróże po pięknym kraju rodzinnym i nieco szerszym świecie”. Córki Anna Śniecikowska, prawnik i Małgorzata Dylewska, nauczycielka biologii.

Informacje córki, Małgorzaty Dylewskiej.

Barbara Konarska-Pabiniak

BARTCZAK Tadeusz (?–1940), rozstrzelany przez Niemców

Zamordowany 26 II 1940 r. w Kraśnicy wraz z 41 mężczyznami z Gostynina i Kutna. Egzekucja była zemstą Niemców za udział Polaków w partyzantce. Zwłoki zostały zakopane w zbiorowej mogile w lesie koło Kraśnicy. Ekshumowany 18 VI 1945 r. i pochowany w kwaterze wojennej na cmentarzu parafialnym w Gostyninie. Na miejscu egzekucji postawiony jest pomnik.

Dzieje Gostynina i ziemi gostynińskiej. Pod red. M. Chudzyńskiego, Warszawa 1990, s. 643; J. Bigus, *Rejestr Miejsc Pamięci Narodowej w Gostyninie i powiecie gostynińskim*, Rocznik Gostyniński, t. III–2012 s. 462–463; Akta Stanu Cywilnego USC w Gostyninie; Inskrypcja nagrobna.

Jolanta Bigus

BARTOSZEWICZ Jakub (XVIII w.), ławnik i pisarz miejski

Pełniąc funkcję ławnika miejskiego, reprezentował Gostynin w dniu 25 XI 1789 r. jako delegat miast królewskich

podczas obrad Sejmu Czteroletniego. Po wkroczeniu w lutym 1793 r. do Gostynina wojsk pruskich tworzył, wraz z burmistrzem policyjnym Antonim Ricke i dwoma innymi urzędnikami, Wojciechem Małakowiczem i Antonim Górskim, administrację pruską na terenie miasta.

J. Szczepański, *Miasto Gostynin w latach 1462–1793*, [w:] *Dzieje Gostynina od XI do XXI w.* Pod red. B. Konarskiej-Pabiniak, Gostynin 2010, s. 164; T. Trojanowski, *Gostynin w latach 1815–1864*, mps pracy doktorskiej, Wydział Historii Uniwersytetu Warszawskiego 1977 r., s. 74.

Jolanta Bigus

BAUER Zbigniew (1915–1982), leśnik, myśliwy

Urodził się 7 V 1915 r. w Łuce Małej, w województwie tarnopolskim (Ukraina). Był synem Adolfa i Rozalii z d. Barbryszyn. Ojciec był kierownikiem szkoły. Szkołę Powszechną i Gimnazjum ukończył w Tarnopolu. W 1936 r. zdał maturę i w tym samym roku został powołany do odbycia służby wojskowej. Ukończył Szkołę Podchorążych Rezerwy Piechoty przy 54 Pułku Piechoty Strzelców Kresowych w Tarnopolu w stopniu kaprała podchorążego. W 1938 r. z rodzicami przeprowadził się do Krakowa. Z chwilą ogłoszenia mobilizacji w 1939 r. wyjechał do swojej jednostki w Tarnopolu. Po wkroczeniu Armii Radzieckiej na wschodnie tereny Polski żołnierze zostali zdemobilizowani. Nie dostał się do niewoli sowieckiej. Nie uniknął tego jego starszy brat Henryk, podporucznik piechoty, który został zamordowany w Katyniu. Po zakończeniu działań wojennych Zbigniew wyjechał do Lwowa i rozpoczął studia w Instytucie Pedagogicznym. Gdy do Lwowa w 1941 r.

wkroczyli Niemcy, przerwał studia i powrócił do rodziny w Krakowie. Rozpoczął pracę w Radzie Głównej Opiekuńczej. Po zakończeniu wojny studiował na Wydziale Leśnym Uniwersytetu Jagiellońskiego, które ukończył w 1949 r. W marcu skierowany został do pracy na stanowisko leśniczego w leśnictwie Chotowa, w byłym Rejonie Lasów Państwowych w Tarnobrzegu. W 1953 r. zawarł związek małżeński z Wandą Weber, mieszkanką Gostynina. W 1954 r. rozpoczął pracę w leśnictwie Drzewce, Nadleśnictwo Gostynin, na stanowisku leśniczego. Pracując zawodowo, pasjonował się myślistwem. W 1948 r. wstąpił w Krakowie do Polskiego Związku Łowieckiego. W 1954 r. został członkiem Koła Łowieckiego Łoś w Gostyninie. W 1956 r. został wybrany jego skarbnikiem. Przez sześć lat był przewodniczącym Komisji Rewizyjnej, a w latach 1967–1968 prezesem Koła. Za działalność w związku łowieckim odznaczony Brązowym i Srebrnym Medalem za Zasługi dla Łowiectwa. Pozostawił po sobie kolekcję parostków rogaczy, spreparowane okazy ptaków łownych, oręże dzików, które zdobyły jego pokój. Swoją pasję myśliwską przekazał synom Jerzemu i Bogusławowi, którzy także są członkami Koła Łowieckiego Łoś w Gostyninie. Odnaczał się wielką fachowością w swoim zawodzie. Po dwóch latach pracy w leśnictwie Drzewce dyrektor Rejonowej Dyrekcji Lasów Państwowych w Płocku złożył mu pisemne podziękowanie za „fachowo włożony wkład pracy w przeprowadzonych cięciach pielęgnacyjnych”. Nie szczędził również czasu na pracę społeczną w Związku Pracowników Leśnych i Przemysłu Drzewnego. Pełnił

funkcję Społecznego Inspektora Pracy, prowadził kursy BHP oraz kursy dla pillarzy z tematyki bezpieczeństwa pracy. Jego fachowość i aktywność zawodowa została doceniona. Z dniem 1 IV 1967 r. powołano go na stanowisko adiunkta w Nadleśnictwie Gostynin. Współpracował także ze Szpitalem dla Psychicznicy i Nerwowo Chorych w Gostyninie-Zalesiu, znajdującym się na terenie kompleksu leśnego. Udzielał fachowych porad przy zagospodarowaniu przestrzennym, sadzeniu krzewów ozdobnych, drzew cienioznośnych i zabiegach pielęgnacyjnych. W 1977 r. ze względu na stan zdrowia odszedł na rentę inwalidzką. Za pracę społeczną został wpisany do Księgi Honorowych Obywateli Zasłużonych dla Powiatu. W 1972 r. otrzymał list pochwalny od Przewodniczącego Miejskiej Rady Narodowej w Gostyninie, w 1974 r. od Przewodniczącego Powiatowej Rady Narodowej i Dyrektora Lasów Państwowych w Łodzi. W 1980 r. nagrodzony został Srebrną Odznaką Honorową Polskiego Towarzystwa Leśnego. Podczas budowy kościoła w Gostyninie udzielał pomocy proboszczowi parafii św. Marcina przy zakupie właściwych gatunków drewna. W środowisku gostynińskich leśników cieszył się opinią wykształconego, dobrego fachowca i przyzwoitego człowieka z charakterem, który, będąc bezpartyjnym, potrafił zachować niezależność wobec komitetowej ówczesnej władzy – tak wspominał swojego zastępcę nadleśniczy Stanisław Wojnowski. Zmarł 17 VI 1982 r., pochowany został w Gostyninie.

Informacje syna, Bogusława Bauera.

Stanisław Adamski

BAZELA Janusz (1940–2017), nauczyciel, dyrektor liceum

Urodził się 7 II 1940 r. w Kozicach. Jego rodzicami byli Zygmunt i Irena z d. Pasikowska, właściciele miejscowego gospodarstwa rolnego. Uczęszczał do Liceum Ogólnokształcącego im. Tadeusza Kościuszki w Gostyninie, egzamin maturalny zdał w 1958 r. Studiował historię na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim, który ukończył w 1965 r. Pracę zawodową rozpoczął 10 X 1965 r. jako starszy referent socjalny w Zakładzie Karnym w Płocku. Od 1 IX 1966 r. związał się z oświatą, początkowo jako nauczyciel przedmiotów ogólnokształcących w Technikum Mechanizacji Rolnictwa w Płocku. Z dniem 1 IX 1973 r. został kierownikiem internatu tej placówki, a następnie wychowawcą. W roku szkolnym 1975/1976 pracował jako nauczyciel w Zespole Szkół Zawodowych w Płocku, a w 1976/1977 jako nauczyciel w Technikum Elektrycznym w Gostyninie. Z dniem 1 IX 1977 r. został mianowany dyrektorem Liceum Ogólnokształcącego im. Tadeusza Kościuszki w Gostyninie. Funkcję tę pełnił nieprzerwanie do 2002 r. W latach 1982–1991 zajmował stanowisko dyrektora Zespołu Szkół Kształcenia Ogólnego i Medycznego, w który zostało przekształcone liceum. Przez 25 lat piastowania stanowiska dyrektora placówki wprowadzał tak bardzo potrzebne zmiany modernizacyjne. Jego staraniem założono centralne ogrzewanie, rozbudowano sale lekcyjne i doposażono pracownię, odnowiono elewację budynku, stworzono siłownię i zainstalowano radiowęzeł. W latach 1994–1998 był radnym Rady Miejskiej w Go-

styninie, a także delegatem do Sejmiku Samorządowego w Płocku. Za zaangażowanie w pracy zawodowej był wielokrotnie nagradzany, m.in. Złotym Krzyżem Zasługi, nagrodami Ministra Oświaty i Wychowania, Nagrodą Kuratora Oświaty i Medalem 200-lecia Mazurka Dąbrowskiego. Był aktywnym członkiem Zarządu Stowarzyszenia Wychowanków i Nauczycieli Gimnazjum i Liceum im. Tadeusza Kościuszki oraz Gimnazjum im. Narcyzy Żmichowskiej w Gostyninie. Wychowankowie cenili w nim pasję i wrażliwość humanistyczną, surowe i wymagające wychowanie oraz zawsze poważne traktowanie uczniów i ich problemów. Uchodził w gronie kolegów i młodzieży za pasjonata lubiącego podejmować twórcze dyskusje o polityce, społeczeństwie i cywilizacji, oddanego kibica sportowego i miłośnika przyrody. Zmarł 20 II 2017 r. Pochowany obok żony na cmentarzu w Nagodowie.

Żona Teresa Krystyna z d. Majak (1954–2014). Synowie Rafał Kamil, wojskowy i Bartosz, leśnik.

J. Bazela, *Liceum w ostatnim dziesięcioleciu*, [w:] *Liceum Ogólnokształcące im. Tadeusza Kościuszki w Gostyninie 1911–1986*. Pod red. B. Konarskiej-Pabiniak, Gostynin 1986, s. 27–34; J.B. Nycek, *Nie gubimy inicjatyw*, „Tygodnik Płocki” 1984, nr 14; B. Gustowski, *Mamy uśpianych ludzi*, „Głos Gostyniński” 1997, nr 2, s. 4; Pożegnanie Dyrektora Janusza Bazeli, www.gostynin24.pl; www.logostynin.neostrada.pl; Informacja syna, Bartosza.

Elżbieta Szubska-Bieron

BIELSKI Józef (1897–1973), hallerczyk

Urodził się 18 III 1897 r. we wsi Białe, w województwie lwowskim (obecnie Ukraina). Był synem Franciszka Biel-

skiego h. Rawicz i Karoliny z Chilar-
skich. Po wczesnej śmierci rodziców
został oddany do sierocińca prowadzo-
nego przez Kościół katolicki we Lwo-
wie. Tam ukończył trzy klasy szkoły
handlowej. W 1916 r. został powołany
do wojska austriackiego, do pułku pie-
choty w Bielsku Białej. Ranny na fron-
cie rosyjskim, po wyleczeniu w lazare-
cie w Wiedniu, został wysłany na front
włoski. W 1916 r. dostał się do niewo-
li i przebywał w obozie jenieckim koło
Mediolanu. Jesienią 1918 r. zgłosił
się do formowanego Wojska Polskie-
go, do 4 Pułku Strzelców Polskich im.
Jana Henryka Dąbrowskiego. W stycz-
niu 1919 r. pułk przeniesiono do Fran-
cji. Po umundurowaniu i przeszkoleniu,
wiosną 1919 r. wojsko przewieziono do
Polski. W randze sierżanta brał udział
w przemarszu wojsk gen. Józefa Hal-
lera przez ziemie polskie. Gdy z woj-
skiem przebywał w Gostyninie (9 VII
1919), poznał swą przyszłą żonę, Oty-
lię z Tychońskich (1896–1977), z któ-
rą w 1921 r. zawarł związek małżeński.
Po zakończeniu działań wojennych zo-
stał zdemobilizowany i zatrudniony
w tarnowskiej Państwowej Policji, na-
stępnie w komisariacie w Gostyninie.
Rok później założył kiosk z gazetami
i tytoniem, który prowadził do wrze-
śnia 1939 r. Zmobilizowany do służ-
by łączności w Warszawie, powrócił
po kampanii wrześniowej do Gostyni-
na. Zagrożony aresztowaniem za przy-
należność do Polskiej Organizacji Woj-
skowej, z całą rodziną musiał uciekać
do Generalnej Guberni. W czasie woj-
ny pracował w Chodakowskiej Fabryce
Sztucznego Jedwabiu. Po powrocie
do Gostynina, od 1 VI 1945 r. prowadził

sklep spożywczy, później został pra-
cownikiem Zrzeszenia Handlu i Usług
w Gostyninie. Zmarł 16 IV 1973 r. Po-
chowany jest na gostynińskim cmenta-
rzu parafialnym. Na tabliczce nagrob-
nej widnieje napis: śp. Józef Bielski
– Hallerczyk.

Bielscy mieli trzech synów: Edwarda
(1922–2001), dr. nauk technicznych, póź-
niejszego dziekana Wydziału Włókien-
nictwa Politechniki Częstochowskiej,
Jerzego (1925–1944), harcerza działa-
jącego w AK, zamordowanego w 1944 r.
na Pawiaku i Henryka (ur. 1927), mgr.
nauk ekonomicznych.

E. Walczak, *Gostynin w latach międzywojen-
nych (1918–1939)*, [w:] *Gostynin od XI do XXI w.*
Pod red. B. Konarskiej-Pabiniak, Gostynin 2010,
s. 369; *My, Gostyniaci. Zbiór wspomnieniowo-bio-
graficzny Wychowanków i Absolwentów Gimna-
zjum i Liceum im. Tadeusza Kościuszki w Gosty-
ninie*. Pod red. W. Sajkowskiego, Gostynin 2010,
s. 29–34; H. Bielski, *Józef Bielski – znany w Go-
styninie jako Hallerczyk*, „Nasz Gostynin” 2010,
nr 10, s. 7; Inskrypcja nagrobna.

Jolanta Bigus

BIERNACKI Stanisław (1906–2000), nauczyciel, dyrektor liceum

Urodził się 28 VIII 1906 r. w Trzesz-
czanach, województwo zamojskie.
W 1924 r. został absolwentem Gimna-
zjum Męskiego w Hrubieszowie i roz-
począł studia na Wydziale Matematycz-
nym Uniwersytetu Warszawskiego. Ze
względu na trudne warunki materialne
przerwał w 1926 r. studia dzienne i za-
trudnił się jako nauczyciel domowy sy-
nów właściciela przędzalni w Sosnow-
cu. Kontynuował naukę w systemie
zaocznym. W 1929 r. został nauczycie-
lem w dworze Niechłody, w wojewódz-

twie leszczyńskim, gdzie przebywał do 1930 r. W tymże roku obronił pracę magisterską, uzyskując dyplom magistra filozofii w zakresie matematyki i podjął pracę nauczyciela matematyki w Gimnazjum im. Piotra Skargi w Pułtusk. W 1936 r. poślubił w Warszawie Gabriellę Kłoniecką. W międzyczasie doksztalał się, uzyskując uprawnienia do nauczania w szkołach średnich oraz tytuł profesora. Napisał zbiór zadań do fizyki, który został zatwierdzony jako podręcznik szkolny na lata 1939/1940. Opracowanie zostało wydane w 1950 r. przez Państwowe Zakłady Wydawnictw Szkolnych. Lata okupacji spędził w rodzinnej wsi Trzeszczany, pracując jako księgowy w miejscowej spółdzielni mleczarskiej, prowadził także tajne nauczanie dla dzieci wiejskich. Po zakończeniu okupacji z dniem 25 II 1945 r. objął funkcję dyrektora Państwowego Gimnazjum i Liceum Ogólnokształcącego im. Piotra Skargi w Pułtusk. Z dużym zaangażowaniem zajął się odbudową gmachu szkoły ze zniszczeń wojennych i organizacją placówki. Po pięciu latach, ze względu na odmowę wstąpienia do partii, został zwolniony przez władze oświatowe. W 1950 r. przeniósł się do Gostynina, by objąć stanowisko dyrektora Liceum Ogólnokształcącego im. Tadeusza Kościuszki. Jako kierownik szkoły opracował plany, a następnie przystąpił do budowy sali gimnastycznej i budynku gospodarczego, urządził gabinety dydaktyczne. Wskutek rozbieżności poglądów z władzami powiatu, zrezygnował z funkcji dyrektora i w 1959 r. rozpoczął pracę jako nauczyciel matematyki i fizyki w Liceum Pedagogicznym, a później

w Technikum Elektrycznym. W 1972 r. przeszedł na emeryturę. Mimo dwukrotnego pozbawienia go funkcji dyrektora praca pedagogiczna Stanisława Biernackiego oceniana była bardzo wysoko. Został odznaczony Krzyżem Oficerskim i Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski. Zmarł 26 VIII 2000 r., pochowany jest na cmentarzu parafialnym w Gostyninie. Jedną z ulic Gostynina na osiedlu Zazamcze otrzymała jego imię.

Żona Gabriela Biernacka, z d. Kłoniecka, urodziła się 18 I 1907 r. w Bolimowie, powiecie łowickim. W czasie I wojny światowej wywieziona wraz z rodzicami do Jarosławia w Rosji. Wróciła do kraju i osiedliła się w Pułtusk, gdzie w 1921 r. rozpoczęła naukę w Gimnazjum Humanistycznym Polskiej Macierzy Szkolnej. Po zdaniu matury w 1927 r. odbyła dwuletnie studia w Instytucie Rysunku i Robót Ręcznych. W 1930 r. podjęła pracę nauczycielki rysunku, malarstwa i robót ręcznych w Liceum im. Klaudyny Potockiej w Pułtusk. Lata wojny spędziła na tułaczce, w 1945 r. wróciła do Pułtuska. W 1950 r. przeniosła się z mężem Stanisławem Biernackim do Gostynina, gdzie rozpoczęła pracę w Szkole Podstawowej i Liceum Ogólnokształcącym im. Tadeusza Kościuszki jako nauczycielka rysunku technicznego, elementów historii sztuki, prowadziła także bibliotekę szkolną. Na emeryturę przeszła w 1972 r. Należała do Związku Nauczycielstwa Polskiego, wyróżniona Złotą Odznaką ZNP oraz Odznaką za 50-letnią przynależność do ZNP. Zmarła 18 I 2010 r., spoczywa wraz z mężem w rodzinnym grobie na cmentarzu parafialnym w Gostyninie.

B. Konarska-Pabiniak, *Szkoła gostynińska. Sto lat w służbie oświaty 1907–2007*, Gostynin 2007, s. 127; tejsze, *Gostynin. Szkice z przeszłości*, Gostynin 2007, s. 284–286; E. Szubska-Bieroń, *II wojna światowa i lata okupacji hitlerowskiej (1939–1945) w Gostyninie*, [w:] *Dzieje Gostynina od XI do XXI w.* Pod red. B. Konarskiej-Pabiniak, Gostynin, 2010, s. 451, 509, 513, 522; *Słownik biograficzny zasłużonych nauczycieli województwa płockiego*. Pod red. T. Kurpiewskiego, Płock 1995, s. 18–20; Z. Syska, *Stanisław Biernacki (1906–2000) – wspomnienie*, „Nasz Gostynin” 2010, nr 6, s. 4; Z. Biernacka-Fredrikson, *W 10. rocznicę śmierci. Wspomnienia córki*, „Nasz Gostynin” 2010, nr 6, s. 4; A. Górski, *Wspomnienie o mistrzu*, „Nasz Gostynin” 2010, nr 6, s. 4; S. Kujawa, *Mój Profesor*, „Nasz Gostynin” 2010, nr 6, s. 4; S. Durma, *Pani Gabriela nie żyje*, „Głos Gostyniński” 2009, nr 10, s. 4; www.loskarga.edu.pl; Inskrypcja nagrobna.

Elżbieta Szubska-Bieroń

BOGUSŁAWSKI Mateusz (1906–1995), dzierżawca młyna

Urodził się 21 IX 1906 r. w Skokach koło Gostynina, w rodzinie młynarza Antoniego Bugusławskiego i Zofii z d. Marcinkowskiej. Ojciec Antoni zdobył uprawnienia czeladnicze w 1897 r., zdając egzamin na młynarza w Urzędzie Gubernialnym w Piotrkowie Trybunalskim. Mateusz praktyczną naukę zawodu zdobywał od najmłodszych lat u ojca, który prowadził wiatraki i młyny wodne okolicznym właścicielom ziemskim początkowo w okolicy Aleksandrowa Łódzkiego, a następnie w osadzie Skoki. Ożenił się w 1928 r. ze Stanisławą z d. Ziembicką (1905–1992) i zamieszkali w przekazanym im przez rodziców żony – Antoniego (1872–1935) i Annę Ziembickich, gospodarstwie we wsi Walentynów, sąsiadującej z osadą Skoki. Posadę młynarza w majątku Skoki

pod Gostyninem przejął po swoim ojcu 18 IV 1935 r., podpisując z dziedzicem Feliksem Przybylskim umowę na dzierżawę całej osady młynarskiej w Skokach na sześć lat, tj. do 31 III 1941 r. Zapis w kontrakcie obejmował arenę młyna wodno-motorowego oraz 12 ha gruntów ornych. Prowadzony przez niego młyn, obok przemiału ziaren na mąkę, był pierwszym urządzeniem na ziemi gostynińskiej wykorzystującym dynamo do wytwarzania prądu elektrycznego. Uruchomiona w młynie elektrownia wodna pozwalała na oświetlenie pomieszczeń podgostynińskiego dworu Przybylskich. Korzystając z doświadczenia zawodowego oraz wrodzonych zdolności, potrafił iść z postępem, doskonalił swoje umiejętności, wyprzedzając współczesnych sobie młynarzy. W środowisku lokalnym Mateusz Bogusławski uchodził za człowieka wielce szlachetnego i poważanego. Pełnił funkcję sołtysa. W czasie okupacji hitlerowskiej, nie chcąc dopuścić do wywózki urządzeń i maszyn, zabiegał o sprowadzenie do Skoków niemieckiego młynarza, aby powierzyć mu prowadzenie przemiału. Starania zakończyły się niepowodzeniem. Niemcy dokonali rozbiórki młyna i zburzenia istniejących na stawie stawideł. Po zakończeniu okupacji hitlerowskiej podjął pracę jako młynarz w Gostyninie przy obecnej al. ks. Jerzego Popiełuszki, a następnie zajmował się przemiałem zboża na mąkę w młynie na Brzozówce, któremu poświęcił resztę swojego życia. Odszedł na emeryturę w 1989 r., mając 75 lat nieprzerwanej pracy w zawodzie. Z sentymentu do młyna odkupił od sukcesorów dóbr Skoki w latach 60.

osadę młynarską wraz z urokliwie położonym murowanym domem dziedzi-
ców. Zmarł 22 III 1995 r. Pochowany
został na cmentarzu parafialnym w Go-
styninie.

Miał trzech synów: Zenona (1929–2003),
Włodzimierza (1931–2002) i Leszka
(1937–1985). Obecnie ziemia i zabudo-
wania należą do wnuków Mateusza –
Wojciecha i Piotra Bogusławskich.

E. Szubska-Bieroń, *Młyny na ziemi gostynińskiej. Rys historyczny*, Rocznik Gostyniński 2016 – t. IV, s. 72, 86–87; Informacja wnuka, Andrzeja Bogusławskiego; Inskrypcja nagrobna.

Elżbieta Szubska-Bieroń

BRASZCZYŃSKI Jacek Antoni (1929–2008), nauczyciel biologii

Urodzony 9 III 1929 r. w Gostyninie,
syn Józefa (zob. biogram) i Sewery-
ny. Naukę w Szkole Powszechnej prze-
rwał mu wybuch II wojny światowej
i wysiedlenie całej rodziny do Gene-
ralnej Guberni, do wsi Pieczyska. Po
powrocie dokończył naukę w szkole
średniej oraz pomagał ojcu przy upra-
wie ziemi i hodowli pszczół. Następ-
nie wyjechał na studia do Wyższej
Szkoły Pedagogicznej w Łodzi na Wy-
dział Przyrodniczo-Geograficzny, któ-
re ukończył w 1953 r. W latach 1955–
1957 zaliczył zaocznie cztery semestry
studiów w Szkole Głównej Gospodar-
stwa Wiejskiego. Tytuł magistra uzy-
skał zaocznie w 1962 r. na Wydziale
Nauk o Ziemi Uniwersytetu Łódzkie-
go na podstawie pracy na temat krew-
niaków pszczoły miododajnej – trzmie-
li u prof. Tadeusza Wolskiego. Pracę
jako nauczyciel biologii podjął w Li-
ceum Ogólnokształcącym im. Tade-

usza Kościuszki w Gostyninie. Ponadto
w latach 1955–1959 pracował w Liceum
Wieczorowym. Ukończył kilka studiów
podyplomowych, np. z zakresu biolo-
gii w Nowym Sączu. W gostynińskim
LO zorganizował od podstaw pracow-
nię biologiczną i chemiczną. Prowa-
dził też zajęcia w kole fotograficznym,
a w latach 1964–1970 filmową kroni-
kę szkoły. Pasjonował się meteorolo-
gią. Przez ponad 60 lat spisywał tempe-
raturę pogody w oparciu o zabytkowy
barometr. Prowadził też obserwacje
z dziedziny wód geotermalnych. Wy-
niki przekazywał Instytutowi Meteor-
ologii i Gospodarki Wodnej w Warsza-
wie. Był przez ten Instytut dwukrotnie
odznaczony medalami pamiątkowy-
mi (1981, 1996). Na emeryturę prze-
szedł w 1988 r. Lubił podróże po świe-
cie, zwiedził m.in. Włochy i Maroko.
Posiadał wiele odznaczeń, m.in. Złoty
Krzyż Zasługi (1975), Krzyż Kawaler-
ski Orderu Odrodzenia Polski (1984),
Medal za Zasługi dla Miasta Gostyni-
na (1985 i 1996). Zmarł 28 IV 2008 r.,
pochowany jest na cmentarzu parafial-
nym w Gostyninie.

Żona Anna, dzieci Małgorzata i Michał.
Brat Janusz, profesor na Wydziale Me-
chanicznym Politechniki Śląskiej w Gli-
wicach, rektor Politechniki Często-
chowskiej w latach 1981–1996.

*My, Gostyniacy. Wspomnienia Wychowanków
i Absolwentów Gimnazjum i Liceum im. Tade-
usza Kościuszki w Gostyninie.* Pod red. W. Saj-
kowskiego, Gostynin 2010, s. 37–38; M. Ziętek,
Jacek Braszczyński – „Człowiek nie z tej ziemi”,
[w:] B. Konarska-Pabiniak, *Szkoła gostynińska.
Sto lat w służbie oświaty 1907–2007*, Gostynin
2007, s. 121–124, 194; *Dzieje Gostynina od XI
do XXI wieku.* Pod red. B. Konarskiej-Pabiniak,
Gostynin 2010, s. 590; b.a., *Pożegnanie Profe-*

sora Jacka Braszczyńskiego, „Głos Gostyniński” 2008, nr 5.

Barbara Konarska-Pabiniak

**BRASZCZYŃSKI Józef (1877–1946),
nauczyciel gimnazjum**

Urodził się 18 III 1877 r. w Żychlinie, syn Jana i Jadwigi. Nauczyciel języka polskiego i geografii w Gimnazjum i Liceum Ogólnokształcącym im. Tadeusza Kościuszki w latach 1915–1931. Właściciel dziesięciu mórg ziemi przy ul. Kutnowskiej (dziś sklep Biedronka i Gimnazjum nr 1 przy ul. Polnej). Działal społecznie na rzecz miasta. W 1916 r. został sekretarzem Zarządu Koła Polskiej Macierzy Szkolnej. Należał do Polskiej Organizacji Wojskowej. W 1920 r. wszedł w skład Zarządu reaktywowanej po odzyskaniu niepodległości Spółdzielni Spożywców Gostyniak. Udzielał się w organizacjach katolickich. Był prezesem Stowarzyszenia Mężów Katolickich. W czasie II wojny światowej przesiedlony z rodziną do Generalnej Guberni do wsi Pieczyska. Prowadził tajne nauczanie. Zmarł 17 III 1946 r. w Gostyninie.

Żona Seweryna (1901–1995) z Lisowskich, synowie Jacek (zob. biogram), nauczyciel biologii i Janusz, inżynier specjalności odlewniczej, prof. na Wydziale Mechanicznym Politechniki Śląskiej w Gliwicach, rektor Politechniki Częstochowskiej w latach 1981–1996.

B. Konarska-Pabiniak, *Gostynin. Szkice z przeszłości*, Gostynin 2007, s. 67, 84–85, 144; *My, Gostyniacy. Wspomnienia Wychowanków i Absolwentów Gimnazjum i Liceum im. Tadeusza Kościuszki w Gostyninie*. Pod red. W. Sajkowskiego, Gostynin 2010, s. 37–38.

Barbara Konarska-Pabiniak

BRONOWSKI Marian, (XX w.), działacz społeczny i polityczny

Pochodził z Gostynina. Wiadomo że jako student działał w Akademickim Kole Gostynian, które prowadziło akcje samopomocowe polegające na udzielaniu krótko i długoterminowych pożyczek oraz organizowaniu i pobudzaniu życia towarzysko-kulturalnego. W czasie wakacji i ferii świątecznych wraz z innymi studentami wygłaszał w Gostyninie odczyty. W 1929 r. miał prelekcję pt. „Społeczeństwo a szkolnictwo”. Pisał do „Głosu Gostynińskiego”. W artykule *Na przełomie* przekonywał, że „Wybory w ustroju demokratycznym są wyrazem tężyzny moralnej, uświadomienia obywatelskiego i kultury politycznej społeczeństwa, są jednocześnie programem akcji, którą zamierza rozwinąć w przyszłości, uwiadocznieniem prądów, które dążą do opanowania i urabiania życia każdy na swój sposób”. I kończył apelem: „Głęboko przejęci prawdziwością zasad głoszonych dziś, gdy jako obywatele Rzeczypospolitej Polskiej mamy oddać swój głos do urny wyborczej, pamiętać będziemy, że tylko tych ludzi wybierzemy, którzy gwarantują, iż nie dozwolą zachować życia naszego ateizmem, który nam Boga z narodu chce wyrwać”. Z jego inicjatywy w 1932 r. wznowiono wydawanie w Kutnie „Tygodnika Kutnowskiego”, założonego w 1918 r. W artykule redakcyjnym uzasadniał reaktywowanie czasopisma potrzebą „pokrępienia społeczeństwa w szczytowym momencie kryzysu gospodarczego”. W październiku 1932 r. połączono pismo powiatowe w „Tygo-

dnik Narodowy” nadal pod redakcją Mariana Bronowskiego.

A. Saramonowicz, *Kutno i powiat kutnowski w II Rzeczypospolitej*, Kutno 2012, s. 179, 389; B. Konarska-Pabiniak, *Gostynin. Szkice z przeszłości*, Gostynin 2004, s. 185, 193, 197, 202; M. Bronowski, *Na przełomie*, „Głos Gostyniński” 1928, nr 8.

Barbara Konarska-Pabiniak

BRONSZEWSKI Ignacy (1894–1987), ksiądz, proboszcz parafii Białotarsk

Pochodził z Przespolewa w ziemi kaliskiej. W latach 1927–1928 był proboszczem w parafii św. Wita w Tuliszkowie w powiecie tureckim. W 1934 r. został proboszczem parafii Białotarsk. Dzięki jego staraniom w 1936 r. zakupiony został z katedry wrocławskiej za kwotę 2500 zł ołtarz główny. Zakup sfinansował Zygmunt Jan Mierosławski (zob. biogram), właściciel majątku Czarne. W 1939 r. ks. Bronszewski zakupił do kościoła nowe organy. Jeszcze przed wybuchem II wojny światowej w kościele założył elektryczne oświetlenie, wokół kościoła zbudował parkan, a dzięki pomocy gminy Rataje, Akcji Katolickiej oraz Ochotniczej Straży Pożarnej z Białotarska pobudowano nową drogę od kościoła do szkoły. Ważną rolę w pogłębianiu życia religijnego odgrywał, wybudowany jeszcze za czasów duszpasterzowania ks. Mariana Jankowskiego, dom katolicki. Za czasów ks. Bronszewskiego swoją siedzibę miały tam: Katolickie Stowarzyszenie Mężczyzn, Katolickie Stowarzyszenie Kobiet, Katolickie Stowarzyszenie Młodzieży Męskiej, Katolickie Stowarzyszenie Młodzieży Żeńskiej, Koło Gospodyń Wiejskich, ochronka dla dzieci, Kółko Rolnicze, Przysposobienie Wojskowe

Krakusów – konne i piesze, III Zakon św. Franciszka, Żywy Różaniec, a od maja 1937 r. także poczta. Władze II Rzeczypospolitej doceniły działalność społeczną ks. Ignacego Bronszewskiego, przyznając mu w 1938 r. Złoty Krzyż Zasługi. Po wybuchu II wojny światowej ks. Bronszewski pozostał w parafii i udało mu się przetrwać do 7 III 1941 r. Ostrzeżony przez Niemca, sekretarza gminy Rataje, Karasa, że znajduje się na liście wyznaczonych do obozu, opuścił parafię i udał się najpierw do Włocławka, a następnie przedostał się do Warszawy, gdzie zatrzymał się u Zygmunta Mierosławskiego. Dzięki ks. infułatowi Józefowi Krużyńskiemu, który był administratorem diecezji lubelskiej, został wikariuszem w Łabuniach pod Zamościem, gdzie pracował dwa lata. Następnie do końca wojny był wikariuszem w Prażmowie pod Grójcem. Po zakończeniu okupacji powrócił do Białotarska. Były to trudne chwile dla parafii ograbionej przez Niemców. Jak pisał w kronice parafialnej, przez parę tygodni sprawował mszę św. tylko w sutannie, gdyż nie było ornatów, a za kielich służyła mu zwykła szklanka. Sytuacja uległa poprawie, gdy otrzymał część wyposażenia liturgicznego od ks. Wincentego Helenowskiego (zob. biogram) z gostynińskiej parafii. Ks. Bronszewski przez cały czas swojego duszpasterzowania w Białotarsku starał się odrobić straty powstałe w kościele na skutek wojny, wymalował kościół, zakupił ambonę i boczny ołtarz. W 1947 r. zamontował dwa dzwony, które otrzymały imiona „Marian”, na cześć ks. Mariana Jankowskiego, budowniczego kościoła i „Grzegorz”, na cześć zamordowanego w Dachau ks. Grzegorza Domańskiego

(zob. biogram). Dbał także o pogłębienie ducha religijnego parafian. Pomagały mu sprowadzone do parafii w 1952 r. siostry ze Zgromadzenia Sióstr Wspólnej Pracy od Niepokalanej Maryi, które pracowały tu do 1959 r. Ks. Ignacy Bronszewski pozostał w Białotarsku do października 1959 r. W latach 1959–1969 był proboszczem w parafii św. Stanisława Biskupa Męczennika i św. Mikołaja w gminie Malanów, w powiecie tureckim. Zmarł w 1987 r.

M. Osmalek, *Białotarsk – szkic do historii kościoła i parafii*, Rocznik Gostyniński, t. I – 2007, s. 238–252; P.P. Obolewski, *Zarys dziejów kościoła i parafii w Białotarsku*, Studia Włocławskie 2013, nr 15, s. 155–180.

Jolanta Bigus

BRYLSKI Zygmunt (1913–1996), ekonomista, kombatant

Urodził się 5 III 1913 r. w Gostyninie. Był synem Józefa (1884–1959) i Michaliny z Kowalskich (1890–1966) małżonków Brylskich. Ojciec pracownik przedwojennej policji w Gostyninie. Zgodnie z życzeniem ojca Zygmunt grał w orkiestrze Ochotniczej Straży Pożarnej w Gostyninie w latach 1927–1929, prowadzonej przez kapelmistrza Stefana Kuryllę (zob. biogram). We wrześniu 1929 r. został przyjęty do 32 Pułku Piechoty w Modlinie i wstąpił do orkiestry pułkowej. Następnie skierowany do Szkoły Podoficerskiej w Wilnie. Tam zastał go wybuch II wojny światowej. Brał udział w wojnie obronnej 1939 r. w 5 pp. Leg. Następnie powrócił do Gostynina, gdzie działał w konspiracji przeciwko okupantowi. Poszukiwany przez Niemców ukrywał się. Wówczas aresztowano jego matkę Mi-

chalinę i najmłodszą siostrę Teresę jako zakładniczkę. Gdy dowiedział się o tym, zgłosił się na gestapo. Został wywieziony na roboty do Niemiec. Podczas pracy w fabryce uległ kontuzji. Do Gostynina powrócił po zakończeniu wojny i wstąpił do Wojska Polskiego. W dniu 4 VIII 1945 r. ożenił się z Janiną Dąbrowską, córką Józefa i Stanisławy z Kusiaków. Z Gostynina wyjechali na tzw. ziemie odzyskane. Mieszkali początkowo w Człuchowie, później w Szczecinku, a następnie w Słupsku. Od 1950 r. pracował w Okręgowym Zarządzie Państwowych Gospodarstw Rolnych w Słupsku jako inspektor kontroli, a od 1952 r. w Ministerstwie Państwowych Gospodarstw Rolnych w Warszawie jako Starszy Inspektor Departamentu Kontroli. Od lipca 1960 r. pracował w Delegaturze Najwyższej Izby Kontroli w Poznaniu jako starszy inspektor kontroli państwowej. Ukończył studia wyższe w latach 1959–1962 na Wydziale Ekonomiczno-Rolniczym Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie i uzyskał tytuł magistra inżyniera rolnictwa w zakresie ekonomiki rolniczej. Na emeryturę przeszedł w 1983 r. Interesował się sportem, muzyką poważną, turystyką, literaturą wojenną. Od 1972 r. członek ZBoWiD, a po 1990 r. Związku Kombatantów RP i Byłych Więźniów Politycznych. Posiadał odznaczenia: Odznakę Honorową za Zasługi w Rozwoju Województwa Poznańskiego (1965), Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski (1969), Odznakę Honorową Miasta Poznania (1972), Zasłużony Pracownik Rolnictwa (1973), Odznakę Honorową za Zasługi dla Województwa Konińskiego (1978), Medal za Udział w Wojnie Obronnej 1939 (1983).

Zmarł 4 XI 1996 r. w Poznaniu, gdzie też został pochowany.

Żona Janina z Dąbrowskich (1920–1978), córki Elżbieta Theelen (1947–2009), fizyk, zmarła w Eindhoven w Holandii oraz Bogumiła, urodzona 2 VIII 1950, radca prawny, mieszka w Poznaniu.

B. Cereniewicz, *Wrześniowe drogi*, Warszawa 1969; B. Konarska-Pabiniak, *Dzieje Ochotniczej Straży Pożarnej w Gostyninie 1879–1991*, Gostynin 1992, s. 71; Informacje córki, Bogumiły.

Barbara Konarska-Pabiniak

BRZEZIŃSKI Edmund (1912–1989), członek konspiracji z okresu II wojny światowej

Urodził się 9 XI 1912 r. w Kozicach koło Gostynina. Syn Władysława i Władysławy z d. Rosiak. Przed wybuchem wojny zdażył ukończyć Gimnazjum w Gostyninie oraz rozpocząć pracę w samorządzie gminnym w Duninowie. Tam też zastał go wybuch wojny we wrześniu 1939 r. Już w październiku został aresztowany przez gestapo i osadzony w więzieniu we Włocławku z innymi urzędnikami, sekretarzem gminy Radzkim i naczelnikiem poczty Fabryckim. Po interwencji właścicielki Duninowa, hrabiny Wandy Ike-Duninowskiej, znającej młodego urzędnika, został zwolniony i wrócił do pracy w gminie. Dzięki swoim znajomościom, m.in. z komisarzem gminnym, volksdeutschem Doerkiem, mężem bony dzieci baronowej, często mógł zainterweniować, ratując okolicznych mieszkańców przed przymusową wywózką na roboty do Niemiec oraz pomagając w uwolnieniu żołnierzy ze stągów. 12 I 1945 r., tuż przed wyzwoleniem, został ponownie aresztowany

wraz z Franciszkiem Michalskim z Lipianek przez gestapo za pomoc udzieloną zwiadowcom radzieckim przebywającym w lasach duninowskich. Zdołał uciec, ratując się przed egzekucją planowaną na 17 stycznia. 20 I 1945 r. powrócił do Duninowa i ponownie objął urząd, organizując nową administrację. Powołał Milicję Obywatelską, na czele której sam stanął jako komendant. Na przełomie marca i kwietnia 1945 r. przedstawiciele radzieckiej Komendy Wojennej w Kutnie przybyli do Duninowa wyjaśnić sprawę repatriacji Rosjanek – przymusowych robotnic w Niemczech, które nawiązały stosunki z Polakami pochodzącymi z tych terenów. W niejasnych okolicznościach Brzeziński został ponownie aresztowany przez służby NKWD. Jednak podczas transportu udało mu się uciec. Po tym zdarzeniu ukrywał się w pobliżu Duninowa w okolicznych lasach. Szef gostynińskiej placówki Urzędu Bezpieczeństwa, Baran, któremu przekazano sprawę Brzezińskiego z Kutnowskiej Komendy Wojennej, nie zamierzał ścigać ani tym bardziej karać zbiega. Był pod wrażeniem śmiałości jego ucieczki z rąk NKWD i pozwolił Brzezińskiemu wyjść z ukrycia. Gostyniński „opiekun” NKWD „Łońka” również nie robił przeszkód. Brzeziński został oddelegowany jako sekretarz gminy w Dobrzykowie. Zastępcą komendanta posterunku MO był tam wówczas Władysław Dubielak (zob. biogram). Prowadził równocześnie oddział Ruchu Oporu Armii Krajowej (ROAK). W ten sposób Brzeziński związał się z podziemiem antykomunistycznym. Próbował nawet ratować Dubielaka, kiedy go aresztowano. Po rozbi-

ciu oddziału Brzeziński przeniósł się do Gdańska, gdzie skończył Wyższą Szkołę Morską. Stał się właścicielem prywatnego tartaku w Pucku, który prowadził do śmierci. Hobbystycznie zajmował się połowem szlachetnych gatunków ryb. Zmarł 23 IX 1989 r. Został pochowany w rodzinnym grobowcu na cmentarzu parafialnym w Gostyninie.

W. Kujawa, *Zapomniana rocznica – niezapomniani bohaterowie*, „Gazeta Gostynińska” 1993, nr 28, s. 4–5.

Marek Osmatek

BRZEZIŃSKI Józef (1908–1981), ksiądz, więzień obozów

Urodził się 16 III 1908 r. w Gostyninie, w rodzinie Adama i Michaliny z Szelańskich. W Gostyninie ukończył Szkołę Powszechną i Gimnazjum im. Tadeusza Kościuszki. W 1929 r. otrzymał świadectwo dojrzałości. Ze względu na trudną sytuację materialną rodziny i brak funduszy na opłacenie pobytu w seminarium, w okresie wakacji podejmował pracę korepetytora w okolicznych majątkach, m.in. w Lucieniu. Świecenia kapłańskie przyjął 15 VI 1935 r., a dzień później, 16 czerwca, odprawił swą mszę prymicyjną w kościele parafialnym w Gostyninie. Pracę duszpasterską rozpoczął w parafii św. Stanisława Biskupa Męczennika w Płoniawach, później pracował w Szelkowie. W listopadzie 1938 r. skierowany został do pracy w parafii św. Mateusza w Lutocinie, gdzie zastał go wybuch II wojny światowej. W dniu 7 IV 1940 r. zgłosił się do gminy Biezuń, odpowiadając na apel miejscowego żandarma, by przybył jeden ksiądz, chroniąc tym samym

schorowanego proboszcza. Osadzono go w więzieniu w Sierpcu, a kilka dni później wywieziono najpierw do obozu w Działdowie, a 19 IV 1940 r. do Dachau. Otrzymał numer 3634. Krótko przebywał też w obozie w Gusen, ale w grudniu 1940 r. powtórnie trafił do Dachau i otrzymał kolejny numer 22082. Pracował tam jako murarz, budując krematoria. Podczas pracy uległ wypadkowi i trafił do szpitala, gdzie dokonywano na nim pseudomedycznych doświadczeń. Po dwóch latach pobytu w obozie przewieziony został do miejscowości Feldafing (Bawaria) i zatrudniony do prac murarskich. Doczekał wyzwolenia w kwietniu 1945 r. i zaczął pracować jako kapelan w obozach przejściowych wśród Polaków. Powrócił do kraju w czerwcu 1947 r. Już we wrześniu podjął pracę duszpasterską w Pułtusku, potem Żukowie i Kobylnikach, a w lipcu 1966 r. w parafii św. Jana Chrzciciela w Brańszczyku, w dekanacie wyszkowskim. Pracował tam do przejścia na emeryturę w lipcu 1977 r. Zmarł w Brańszczyku 10 III 1981 r., pochowany został na miejscowym cmentarzu parafialnym.

M.M. Grzybowski, *Duchowieństwo diecezji płockiej. Wiek XX*, T.1, cz.1, Płock 2007, s. 87–89.

Jolanta Bigus

BUCHOWSKI Jan Karol (XIX/XX w.), burmistrz komisaryczny Gostynina

Po rozwiązaniu Rady Miejskiej, Sejmiku oraz Wydziału Powiatowego 24 II 1928 r. i zrzeczeniu się funkcji burmistrza przez Władysława Kożuchowskiego (1884–ok. 1964), został wyznaczony w 1930 r. na komisarza miasta Gostynina. Pełnił swą funkcję do końca 1931 r.,

do czasu wyboru Jana Marcinkowskiego (zob. biogram) na burmistrza miasta.

B. Konarska-Pabiniak, *Gostynin. Szkice z przeszłości*, Gostynin 2007, s. 54, 138; b.a., *Najbogatsze miasto w środkowej Europie. Wywiad z Janem Buchowskim, komisarzem m. Gostynina*, „Mazowsze Płockie i Kujawy” 1930, nr 3–5, s. 8.

Barbara Konarska-Pabiniak

BUDZYŃSKI Marian (?–1939), komendant policji

Pełnił funkcję komendanta Komendy Policji Państwowej w Gostyninie w latach 1935 lub 1936–1939. Prawdopodobnie przybył do Gostynina z Warszawy. Z chwilą wybuchu II wojny światowej pracownicy Komendy i rodziny policyjne otrzymali rozkaz ewakuacji do Garwolina. Komendant zgodnie z poleceniem wyjechał z Gostynina, zawiózł broń dla walczącej Warszawy, ale wkrótce wrócił, gdyż uważał, że jego obowiązkiem jest pełnić swą funkcję do końca. W dniu 11 XI 1939 r. został uwięziony wraz z innymi w dawnej cerkwi, a 1 XII 1939 r. rozstrzelany w Woli Łąckiej. Eugeniusz Jędrzejewski (1923–2016), syn przedwojennego policjanta, tak go wspominał w 2011 r.: „Komendant Budzyński był wielkim patriotą, wypełnił do końca obowiązek służby Polsce. Przed wybuchem wojny kierował gostynińską jednostką w sposób profesjonalny, był wymagającym od siebie i od innych człowiekiem. Jego wizerunek zapamiętany został jako człowieka sympatycznego, życzliwego dla młodych ludzi, budującego dobrą atmosferę w jednostce. Policjanci zawsze z dużym szacunkiem wypowiadali się o swoim przełożonym”. Po jego ekshumacji w 1945 r. w proto-

kole zapisano: „Ręce związane do tyłu za pomocą podwójnie okręconego drutu. Czaszka potrzaskana w okolicy kości ciemieniowej prawej oraz w miejscu spojenia lewej kości ciemieniowej z kością potyliczną”. Pochowany w kwaterze wojennej na cmentarzu w Gostyninie. Żona Stefania z Perkowskich, córka Barbara Kozińska (1923–2004), urodzona w Warszawie, po wojnie mieszkała w Płocku.

B. Konarska-Pabiniak, *Marian Budzyński – ofiara zbrodni*, [w:] *Gostynin. Szkice z przeszłości*, Gostynin 2007, s. 50, 232, 243–249; Z. Bartosiak, *Bohaterowie niezapomniani*, „Nasz Gostynin” 2011, nr 4–5, s. 10; B. Konarska-Pabiniak, *Początki Policji i Milicji w Gostyninie*, „Nasz Gostynin” 2011, nr 4–5, s. 11; M. Konarska, *Mój wrzesień 1939 r.* „Głos Gostyniński” 1998, nr 15, s. 7 (przedruk „Gazeta Gostynińska” 1999, nr 17, s. 6–7); Akt Stanu Cywilnego USC w Gostyninie z 1945 r.; USC Miasta s. Warszawy, Akt urodzenia Barbary Alicji Budzyńskiej I-1/531/1925.

Barbara Konarska-Pabiniak

BURAK Rafał (?–1939), kupiec

Był kupcem gostynińskim, rozstrzelany 1 XII 1939 r. w Woli Łąckiej.

Akt Stanu Cywilnego USC w Gostyninie z 1945 r.

Barbara Konarska-Pabiniak

BURAKOWSKI Wacław (1916–1990), lekarz ftyzjatra

Urodził się 1 XI 1916 r. w Piotrkowie Trybunalskim. Ojciec Mikołaj, matka Rozalia z Wilczyńskich. Do Sanatorium Przeciwgruźliczego w Kruku koło Gostynina przybył w 1947 r. Początkowo do sierpnia 1949 r. obok pracy ftyzjatri prowadził aptekę szpitalną. Od 29 VI 1953 r. do 1976 r. był dyrektorem sa-

natorium w Kruku. Gdy w 1976 r. przekształcono sanatorium w szpital ogólny, pozostawiając oddział pulmonologiczny, Burakowski był do 1990 r. jego ordynatorem. Zmarł 22 IV 1990 r.

Żona Janina (1916–2007) z d. Dąbrowska, muzyk. Pochowani na cmentarzu parafialnym w Gostyninie. Dzieci: Alicja, Elżbieta, Mikołaj, Włodzimierz, Wojciech.

Dzieje Gostynina od XI do XXI wieku. Pod red. B. Konarskiej-Pabiniak, Gostynin 2010, s. 610–611; J. Plisko, *Sanatorium Przeciwgruźlicze Gostynin-Kruk*, „Notatki Płockie” 1974, nr 2, s. 23; Akta Stanu Cywilnego USC w Gostyninie.

Barbara Konarska-Pabiniak

BURSZTYN R. (XX w.), rabin

W 1939 r. był rabinem w Gostyninie. Szykanowany przez hitlerowców, zmuszono go m.in. do noszenia wody i czyszczenia wagonów na kolei. Najprawdopodobniej został zamordowany.

A.J. Papierowski, J. Stefański, *Płocznanie znani i nieznan. Słownik biograficzny*, t. II, Płock 2007, s. 80.

Barbara Konarska-Pabiniak

BYTOF Piotr (1894–1940), ksiądz, zamordowany w Sachsenhausen

Urodził się w 24 II 1894 r w Andrzejewie, obecnie powiat ostrowski, w spolonizowanej rodzinie Francuzów pochodzących z Lotaryngii. Szkołę Powszechną ukończył w rodzinnej miejscowości, a Gimnazjum w Łomży. W 1911 r. wstąpił do Wyższego Seminarium Duchownego w Płocku, które ukończył, przyjmując święcenia kapłańskie 25 VII 1916 r. z rąk biskupa Antoniego Juliana Nowowiejskiego (1851–1941). Pierwszą placówką duszpasterską młodego kapła-

na był wikariat w Nasielsku, a następnie w Kadzidle, Płońsku, Ostrołęce i Myszyńcu, gdzie zastała go wojna polsko-bolszewicka 1920 r. Postawa księdza w czasie wojny, skuteczna pomoc polskim jeńcom niesiona z narażeniem życia, ujawniły głęboki patriotyzm księdza, czym zyskał sobie szacunek i uznanie parafian. Ostatnią parafią przed objęciem funkcji prefekta szkół w Lipnie, Dobrzyńcu nad Wisłą, Leniach Dużych i Zbyszewie był Brańszczyk. Od września 1924 r. był proboszczem w Woźnikach i administratorem parafii Radzanowo. Od 1931 r. przez rok był proboszczem w Malużynie, następnie objął parafię Kroczewo. We wszystkich parafiach prowadził ożywioną pracę duszpasterską i społeczną, tworząc ochotnicze straże pożarne i parafialne organizacje Akcji Katolickiej. 1 XII 1939 r. przeniósł się do parafii Trębki, skąd – tak jak wszyscy księża dekanatu – 26 VIII 1940 r. został przez Szczawin Kościelny, Gostynin przetransportowany do obozu przejściowego w Szczeglinie, powiat Mogilno, a następnie do obozu zagłady Sachsenhausen, gdzie otrzymał numer obozowy 30064. Warunki obozowe, a zwłaszcza wielogodzinne karne ćwiczenia zarządzane przez blokowych jako kara za odprawienie przez księży niedzielnej mszy, były przyczyną zapalenia płuc i w konsekwencji śmierci w dniu 18 IX 1940 r. Pamięć ks. Piotra Bytofa upamiętnia tablica pamiątkowa wmurowana w ścianę kościoła w Trębkach.

M.M. Grzybowski, *Duchowieństwo Diecezji Płockiej, wiek XX*, t. I, cz. 1–2, Płock 2007–2008, 101–103; tenże, *Martyrologium duchowieństwa diecezji płockiej w latach II wojny światowej 1939–1945*, Płock, 1982, s. 42–43.

Marian Żuchniewicz

CHABASIŃSKI Waław (?–1941),
rzemieślnik, rozstrzelany przez Niemców

Mieszkaniec Lisicy koło Gostynina. Rozstrzelany w Gostyninie przez gestapo w egzekucji 15 VI 1941 r. W odwecie za zabójstwo pod Ciechomicami niemieckiego wachmistrza Valentina Ellera z Austrii w dniu 10 VI 1941 r., Niemcy aresztowali stu mieszkańców Gostynina i powiatu gostynińskiego. Pięć dni później przywieźli ich na plac pomiędzy ul. Floriańską a obecną ul. Stefana Wyszyńskiego, na którym znajdowała się synagoga i szkoła żydowska spalone przez Niemców w 1940 r. Spośród zgromadzonych wybrano dziesięciu mężczyzn do egzekucji. Obserwatorami byli niemieccy funkcjonariusze oraz ówczesny burmistrz Anton Leber (w Gostyninie od 1 IV 1940 r. do 30 IX 1941 r.). Na plac przymusowo spędzeni zostali mieszkańcy Gostynina, wśród których były też rodziny rozstrzelanych. Zwłoki przewiezione zostały na wozie drabiniastym do pobliskiego lasu koło wsi Drzewce i tam zakopane w zbiorowej mogile. Chabasiński, ekshumowany 18 VI 1945 r., pochowany został w kwaterze wojennej na cmentarzu w Gostyninie. W lesie powstała symboliczna mogiła, a ofiary egzekucji miasto upamiętniło tablicą przy ul. Floriańskiej.

J. Bigus, *Rejestr Miejsc Pamięci Narodowej w Gostyninie i powiecie gostynińskim*, Rocznik Gostyniński, t. III–2012 s. 462–463; J.H. Kumpf, E. Szubska-Bieroń, *Gostynin pod zarządem nie-*

mieckim 1939–1945, „Notatki Płockie” 2014, nr 2, s. 21–33; B. Konarska-Pabiniak, *Nowe fakty okupacyjnej historii Gostynina*, „Notatki Płockie” 2013, nr 4, s. 39; Akta Stanu Cywilnego USC w Gostyninie; Inskrypcja nagrobna.

Jolanta Bigus

CHAMSKI Zbigniew Antoni (1911–1940), oficer Wojska Polskiego

Urodził się 30 IX 1911 r. w Moczydłach (przysiółek wsi Susierz), gmina Szczawin Kościelny, powiat Gostynin. Syn Adama i Rozalii z Ołdakowskich. W 1921 r. rozpoczął naukę w Gimnazjum im. Tadeusza Kościuszki w Gostyninie. W 1928 r. zdał egzamin do Korpusu Kadetów w Rawiczu. W 1932 r. rodzice zmienili miejsce zamieszkania, przenieśli się do Lidy (obecnie Białoruś). Maturę zdał w Białymstoku w 1933 r. W tym samym roku wstąpił do Szkoły Podchorążych Kawalerii w Grudziądzu. W dniu 15 X 1935 r. został awansowany na stopień podporucznika kawalerii. Jego nazwisko znajdowało się na liście kandydatów do Wyższej Szkoły Wojskowej. W 1935 r. przydzielony został do 10 Pułku Ułanów Litewskich, który stacjonował w Białymstoku. Początkowo dowodził 2 plutonem. Z powodzeniem brał udział w jeździeckich zawodach pułkowych. We wrześniu 1939 r. wyruszył na front, z przydziałem na stanowisko oficera informacyjnego pułku, który wchodził w skład Suwalskiej Brygady Kawalerii. Dwukrotnie ranny – 4 i 12 września.

W czasie ataku niemieckich czołgów na Bieńki Nowe (12 X) wykazał się niebywałym męstwem. Wskoczył na wieżyczkę niemieckiego czołgu. Próbował otworzyć luk, aby przy pomocy granatu zlikwidować załogę. Żołnierz niemiecki ranił go w szyję. Ciężko ranny przebywał w szpitalu. Kiedy 17 września na wschodnie obszary Rzeczypospolitej wkroczyła Armia Radziecka, został aresztowany przez NKWD i wywieziony do obozu w Kozielsku. Poniósł męczeńską śmierć 2 IV 1940 r. Pośmiertnie awansowany został na stopień porucznika. Odznaczenia: Kawaler Orderu Wojennego *Virtuti Militari*, trzykrotnie odznaczony Krzyżem Walecznych.

Lista katyńska. Jeńcy obozów Kozielsk, Ostaszów, Starobielsk. Zaginieni w Rosji Sowieckiej. Oprac. A. Moszyński, Warszawa 1989, s. 207; K. Banaszak, W.K. Roman, Z. Sawicki. *Kawalerowie Orderu Virtuti Militari w mogiłach katyńskich*, Warszawa 2000, s. 45; Zbigniew Antoni Chamski, www.ogrodywspomnień.pl.

Stanisław Adamski

CHARŁAMPOWICZ Stefan (1881–1969), nauczyciel, dyrektor liceum (fot. s. 461)

Urodził się w 1881 r. w Łomży w rodzinie inteligenckiej. Po ukończeniu ośmioklasowego Gimnazjum w Łomży w 1900 r. wstąpił na Wydział Nauk Przyrodniczych Uniwersytetu Warszawskiego. Studia ukończył w 1904 r. i rozpoczął pracę w charakterze nauczyciela matematyki, biologii i chemii w prywatnej siedmioklasowej Szkole Realnej Żeńskiej Stanisławy Podkajowej i Heleny Rządkiwiczowej w Sosnowcu. Od 1912 r. zmuszony sytuacją rodzinną – na utrzymaniu żona i dwoje dzie-

ci – objął obowiązki kontrolera celnego w Kaliszu, Herbach, Ungenii (Besarabia), Archangielsku i Prochorzewcach w guberni kurskiej. W 1919 r. wrócił do kraju i podjął pracę w Państwowym Gimnazjum im. Tadeusza Kościuszki w Gostyninie. W 1921 r. Kuratorium Oświaty przyznało mu tytuł Profesora Gimnazjum. W roku szkolnym 1938/1939 pełnił obowiązki dyrektora Gimnazjum im. Tadeusza Kościuszki. Terror i okupacja hitlerowska nie pozwoliły mu pracować w szkolnictwie. W grudniu 1939 r. wyjechał do Warszawy, tam został aresztowany i osadzony na Pawiaku. Po zwolnieniu rozpoczął pracę w Szkole Podstawowej nr 1 w dzielnicy Włochy. W latach 1943–1944 brał udział w tajnym nauczaniu w Liceum im. Stanisława Staszica w Warszawie. Rok później, w styczniu, organizował Gimnazjum im. Tomasza Zana w Pruszkowie, gdzie pracował do 28 II 1945 r. W marcu 1945 r. wrócił do Gostynina i objął funkcję dyrektora Liceum Ogólnokształcącego im. Tadeusza Kościuszki. Od 1949 r. do 1962 r. uczył biologii i chemii. Oprócz licznych obowiązków zawodowych oddawał się pracy badawczej, wykazując się dużą wiedzą i zamiłowaniem przyrodniczymi. Prowadził indywidualne obserwacje naukowe z zakresu botaniki i hydrografii okolic Gostynina, do których inspirował i wciągał młodzież szkolną. Penetrował, a następnie opisywał właściwości chemiczne i fizyczne wody gostynińskiego Jeziora Kocioł oraz jego faunę i florę. Podczas badań korzystał z łodzi wypożyczonej przez Romana Higersberga, właściciela jeziora i majątku Rataje. Efekty pracy opublikował w broszu-

rze *Kociół* wydanej własnym sumptem w 1933 r. w drukarni Władysława Kożuchowskiego (1884–ok. 1964). Był autorem podręcznika szkolnego z zakresu chemii. W 1923 r. zorganizował w Gostyninie oddział Towarzystwa Ochrony Przeciwgazowej oraz szkolne koło Towarzystwa Ochrony Przyrody. Ostatnie lata życia spędził samotnie, wynajmując pokój u rodziny Adama i Władysławy Szklanekich. Odznaczony m.in. Srebrnym Krzyżem Zasługi i wyróżniony dyplomem Wojewódzkiej Rady Narodowej w Warszawie. Zmarł 13 III 1969 r. Pochowany został na cmentarzu parafialnym w Gostyninie.

Żona Zofia (1880–1949), córka Zofia (1910–1926) i syn, który zginął po powstaniu warszawskim w obozie koncentracyjnym w Sandbostel.

B. Konarska-Pabiniak, *Szkoła gostynińska. Sto lat w służbie oświaty 1907–2007*, Gostynin 2007, s. 111–116, 128; tejsze, *Gostynin. Szkice z przeszłości*, Gostynin 2007, s. 82, 84, 86, 94–95, 158, 200, 225–227, 277, 291–292; *Słownik biograficzny zasłużonych nauczycieli województwa płockiego*. Pod red. T. Kurpiewskiego, Płock 1995, s. 28–29; E. Widuta, *Stefan Charłampowicz 1881–1969*, [w:] *My, Gostyniaci. Zbiór wspomnieniowo-biograficzny Wychowanków i Absolwentów Gimnazjum i Liceum im. Tadeusza Kościuszki w Gostyninie*. Pod red. W. Sajkowskiego, Gostynin 2010, s. 43–50; Inskrypcja nagrobna.

Elżbieta Szubska-Bieroń

CHLEBOWSKI Adam Ryszard h. Poraj (1910–1978), sędzia, prezes sądu

Urodził się 28 V 1910 r. w Stawiszynie-Zwalewo. Był synem Bronisława, sekretarza gminy Rogowo, powiat Rypin i Sylwii z Brzuskich h. Lubicz, ziemianki, córki właścicieli majątku Brzeszczki Duże. Majątek sprzedano w 1920 r.

i rodzina przeniosła się do Płocka. Tam ukończył w 1932 r. Państwowe Gimnazjum i Liceum im. Króla Władysława Jagiełły i w 1933 r. rozpoczął studia medyczne na Uniwersytecie w Poznaniu. Po roku 17 X 1934 r. przeniósł się na Wydział Prawa Uniwersytetu Warszawskiego. Zapisany był pod numerem 45773. Dyplom odebrał dopiero po wojnie 25 X 1945 r. W czasie okupacji jako młody podchorąży był współzałożycielem organizacji pn. Samodzielny Płocki Batalion, później Płocki Samodzielny Batalion Organizacji Narodowej. Uczestniczył w zebraniu założycielskim w listopadzie 1939 r. pod kierunkiem lekarza Teodora Grabeckiego. Organizacja miała charakter wojskowy i za główny cel swojej działalności postawiła walkę zbrojną z okupantem hitlerowskim bez względu na przebieg wypadków politycznych. Zaczął też pracę w zakładzie stolarskim w Płocku, ukrywając się. Wtedy poznał swą przyszłą żonę Mariannę Śpiegowską, pochodzącą z Nowego Polesia, absolwentkę Gimnazjum i Liceum Ogólnokształcącego im. Tadeusza Kościuszki w Gostyninie. W dniu 9 III 1944 r. został aresztowany, a 23 V 1944 r. osadzony w KL Stutthof, przez Stapo Schrottersburg (Policję Państwową w Płocku) oznaczony numerem 35218 jako więzień polityczny, gdzie ciężko pracował w niezwykle trudnych warunkach. Uniknął śmierci, ponieważ obóz zdążyła wyzwolić Armia Radziecka. Po powrocie do Płocka mianowano go sędzią w Mławie, a po reformie sądownictwa z dnia 1 I 1951 r. został prezesem Sądu Powiatowego w Gostyninie. Funkcję objął po śmierci sędziego Antoniego Tuszyńskiego (zob. bio-

gram). Na tym stanowisku pozostał do przejścia na emeryturę w 1972 r. Bezinteresownie udzielał porad prawnych mieszkańcom Gostynina. Zmarł 8 XI 1978 r. w Toruniu. Pochowany został w grobie rodzinnym w Płocku.

Żona Marianna (24 I 1919–1 II 2000). Dzieci Jadwiga (ur. 1944) i Andrzej Lech (ur. 1950).

Archiwum Muzeum Obozu Stutthof. Karta personalna więźnia Chlebowskiego Adama Ryszarda I-III-2277; Archiwum Uniwersytetu Warszawskiego; *Dzieje Płocka*, t. 2. Pod red. M. Krajewskiego, Płock 2006, s. 790; M. Krajewski, *Płock w okresie okupacji 1939–1945*, Płock–Wrocław 2001, s. 208; W. Berenda, *Samodzielne Bataliony Mazowsza Płockiego*, „Notatki Płockie” 1997, nr 2, s. 46; *Dzieje Gostynina od XI do XXI wieku*. Pod red. B. Konarskiej-Pabiniak, Gostynin 2010, s. 608; B. Konarska-Pabiniak, *Szkoła gostyńska. Sto lat w służbie oświaty 1907–2007*, Gostynin 2007, s. 204; *Sto lat Jagiellonki. Monografia uczelni*. Pod red. A. M. Stogowskiej, Płock 2006, s. 104; Informacje syna, Adama Lecha.

Barbara Konarska-Pabiniak

CHLEWICKI Tadeusz (1912–1999), nauczyciel historii, dyrektor liceum

Urodził się 18 V 1912 r. w Aleksandrowie Kujawskim, syn Jana i Marii. Szkołę Powszechną i Kolegium Kujawskie Księży Salezjanów ukończył w Aleksandrowie Kujawskim. W 1935 r. rozpoczął studia na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu Warszawskiego im. Józefa Piłsudskiego, pod kierunkiem prof. Wacława Tokarza (1873–1937). W 1938 r. ze względu na stan zdrowia i trudną sytuację materialną wziął roczny urlop. Rozpoczął pracę nauczyciela w majątku Gzikowo, leżącym na trasie Łódź–Kalisz. Tu zastał go wybuch II wojny świato-

wej. W czasie okupacji mieszkał w Warszawie z żoną, córką Marią i teściami. Przypadkowo aresztowany przez Niemców został osadzony w więzieniu przy ul. Rakowieckiej. Rodzina wykupiła go za 8 tys. złotych. Po zakończeniu działań wojennych przeniósł się do miejscowości Jesionka koło Mińska Mazowieckiego i z dniem 1 I 1945 r. rozpoczął pracę jako nauczyciel historii i łaciny w Gimnazjum Ogólnokształcącym w pobliskiej Siennicy, przemianowanym w 1948 r. na Państwowe Liceum Pedagogiczne. W 1947 r. podjął ponownie studia na Uniwersytecie Warszawskim i w 1950 r. uzyskał dyplom I stopnia. Przygotowywał pracę magisterską u prof. Bronisława Augusta Pawłowskiego (1883–1962) w Instytucie Historii, kierowanym przez prof. Stefana Kiniewicza (1907–1999), ale sytuacja rodzinna nie pozwoliła na jej dokończenie. W 1950 r., kiedy decyzją Ministerstwa Oświaty przeniesiono Liceum Pedagogiczne z Siennicy do Gostynina, Tadeusz Chlewicki został zastępcą pierwszego dyrektora Państwowego Liceum Pedagogicznego w Gostyninie, Edmunda Musialika. Placówka umieszczona została w Szkole Podstawowej nr 2 przy ul. Józefa Ozdowskiego, którą oddano do użytku we wschodnim skrzydle budynku w roku szkolnym 1948/1949. Liceum zajęło piętro tego skrzydła i dysponowało siedmioma salami lekcyjnymi. Szkołę Podstawową nr 2 przekształcono na Szkołę Ćwiczeń przy LP i umieszczono ją na parterze budynku. W suterrenach znajdowała się sala prac ręcznych, a także wspólna dla Liceum i Szkoły Ćwiczeń biblioteka oraz szatnia. Liceum korzystało z sali gimnastycznej Szkoły Podstawowej nr 1. W 1952 r. po-

wierzono Chlewickiemu funkcję dyrektora Liceum. W Gostyninie Chlewiccy mieszkali przy ul. Tadeusza Kościuszki nr 31. W wywiadzie udzielonym Annie Tarce w 1993 r. powiedział: „Od początku istnienia szkoły cieszyła się ona dużą popularnością w środowisku. (...) Gdy rozpoczynaliśmy pracę w Gostyninie, największym problemem był brak własnego lokum, który przeznaczylibyśmy na internat dla młodzieży. (...) Wybór padł na pałacyk w Ratajach (przed wojną własność rodziny Higersbergerów). Budowa trwała krótko. Do istniejącego budynku dobudowano piętro i dużą salę rekreacyjną”. Było to, jak stwierdził, jedno z najważniejszych jego osiągnięć zawodowych. Kolejne to „zorganizowanie pracowni przedmiotowych, utworzenie biblioteki szkolnej i zgromadzenie specjalistycznego księgozbioru dla potrzeb uczniów”. W listopadzie 1962 r. Chlewicki został odwołany ze stanowiska i przeniósł się do Chorzeli, w powiecie przasnyskim, gdzie podjął pracę nauczyciela historii w Liceum Ogólnokształcącym (dziś Zespół Szkół Ponadgimnazjalnych im. Władysława Reymonta). W latach 1968–1972 został dyrektorem tej placówki. Na emeryturę przeszedł 1 IX 1972 r., ale nadal jeszcze prowadził lekcje języka łacińskiego i zajęcia w bibliotece. W grudniu 1997 r. wyjechał do córki Ewy Widuty mieszkającej w Tychach. Za swoją pracę i działalność społeczną otrzymał wiele odznaczeń. Najważniejsze to: Krzyże Zasługi – Srebrny (1968) i Złoty (1974), Medal Komisji Edukacji Narodowej (1976) i Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski (1978). Zmarł 12 XI 1999 r. i został pochowany na cmentarzu komunalnym w Tychach.

Żona Irena z d. Kobylińska (1917–1963), córki Maria Rutkowska i Ewa Widuta.

A. Tarka, Liceum Pedagogiczne w Gostyninie w latach 1950–1970, mps pracy magisterskiej, Wydział Historii Wychowania i Pedagogiki Uniwersytetu Łódzkiego 1994 r., s. 28, 88–96; K. Groniowski, *Seminarium Stefana Kieniewicza*, „Przegląd Historyczny” 2000, nr 3, s. 406; Archiwum Uniwersytetu Warszawskiego; Informacja córki, Ewy Widuty.

Barbara Konarska-Pabiniak

CHMIELECKI Czesław (1921–1944), żołnierz II Korpusu Polski

Urodził się 21 II 1921 r. w Melerowie, gmina Szczawin Kościelny, powiat gostyniński. Był synem Władysława i Mariany z d. Szymczak. Ojciec Czesława w latach 1919–1920 brał udział w wojnie ze Związkiem Radzieckim. Ożenił się po zakończeniu działań wojennych. Otrzymał propozycję osiedlenia się z rodziną na Kresach Wschodnich, w ramach akcji osadnictwa wojskowego. Skorzystał z takiej możliwości. Rodzina Chmieleckich dostała wólkę urodzajnej ziemi i kredyt na zagospodarowanie. Zimą 1940 r. rozpoczęła się wywózka polskich osadników wojskowych z rodzinami w głąb Związku Radzieckiego. Za Ural z rodzicami wywieziony został syn Czesław, jego brat Henryk i siostra o nieustalonym imieniu. Po wyjściu z gułgu ojciec z synem Czesławem wstąpili do formującej się Armii Andersa. Pozostali członkowie rodziny także opuścili ZSRR. Czesław Chmielecki przydzielony został do jednostki saperskiej. Na terenie Palestyny służył w 10 Batalionie Saperów. Wiosną 1944 r. brał udział w walkach o zdobycie wzgórza Monte Cassino. 12 V 1944 r., podczas szturm

na wzgórze klasztorne, został ranny. Sanitariusz, Stanisław Kozłowski, wynosił rannego poza pole ostrzału. Wtedy dosięgnął go kolejny nieprzyjacielski pocisk, który okazał się śmiertelny. Spoczywa na polskim cmentarzu na Monte Cassino w sektorze 1E, kwatera 16. Ojciec Władysław po wojnie nie powrócił do Polski. Z żoną i córką osiedlił się w Wielkiej Brytanii. Brat Henryk powrócił do kraju i zamieszkał na terenie gminy Szczawin Kościelny.

M. Wańkowicz, *Monte Cassino*, Warszawa 1989, s. 157 i s. 419; Monte Cassino-Vestignium.pl Czesław Chmielecki; Polskie cmentarze we Włoszech.eu/Chmielecki Czesław/pochowani-na-monte-cassino.html; Akta Stanu Cywilnego w Szczawinie Kościelnym; Informacje Władysława Ambroziaka.

Stanisław Adamski

CHUDZYŃSKI Stanisław (1924–1992), finansista, wiceminister finansów

Urodził się 23 III 1924 r. w Wólce Wysockiej w rodzinie rolniczej Józefa i Marianny Chudzyńskich. Ukończył Szkołę Powszechną w Sannikach. W 1937 r. rozpoczął naukę w Gimnazjum im. Marszałka Stanisława Małachowskiego w Płocku, którą przerwał wybuch II wojny światowej. Podczas okupacji pracował w Urzędzie Gminy w Słubicach. W maju 1945 r. wstąpił do Wojska Polskiego. Służył w Warszawie, przez pewien czas w kancelarii Mariana Spychalskiego (1906–1980), ówczesnego wiceministra obrony narodowej, późniejszego marszałka Polski i przewodniczącego Rady Państwa. W Warszawie ukończył Liceum im. Stefana Batorego dla Pracujących, a następnie studia prawnicze na Uniwersytecie Warszaw-

skim. Pracę doktorską z zakresu prawa finansowego obronił w 1963 r. na Uniwersytecie Łódzkim. Prawie całe życie zawodowe związany był z Ministerstwem Finansów, w którym pracował 32 lata. Był dyrektorem Departamentu Przychodów Państwa, a od 1986 r. przez trzy lata pełnił stanowisko wiceministra finansów. Dorobek naukowy i publicystyczny Stanisława Chudzyńskiego obejmuje około stu pozycji drukowanych z dziedziny finansów, przede wszystkim przychodów państwa. Od 1985 r. był członkiem Towarzystwa Naukowego Płockiego, które wspierał, podobnie jak inne placówki kulturalne i oświatowe. Posiadał liczne odznaczenia, w tym Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski oraz Złotą Odznakę za Zasługi dla Warszawy. Zmarł w Warszawie 9 II 1992 r., pochowany został na cmentarzu w Sannikach, w październiku 2010 r. ekshumowany na Cmentarz Powązkowski w Warszawie.

Żonaty z Barbarą z d. Stańczak, pochodzącą z Sannik. W związku tym urodziło się dwoje dzieci: córka Elżbieta (lekarz) i syn Bogusław (inżynier).

J. B. Nycek, *Gmina Sanniki*, Płock 2011, s. 110.

Jan Bolesław Nycek

CHYCZEWSKI Józef (1899–1942), ksiądz, zamordowany w Dachau

Urodził się w 5 III 1899 r. w Kiełbowie, obecnie gmina Raciąż, powiat płoński, w rodzinie Stanisława i Pelagii z Cywińskich. Po ukończeniu Szkoły Powszechnej w Raciążu naukę kontynuował w Liceum Diecezjalnym w Płocku (1917–1920), a po uzyskaniu świadectwa maturalnego wstąpił do Wyższego

Seminarium Duchownego. W piątym roku studiów przyjął święcenia kapłańskie z rąk biskupa Antoniego Juliana Nowowiejskiego i został skierowany na wikariat do parafii św. Jakuba Apostoła w Górze, obecnie w gminie Starożreby, powiat płocki. Od 1926 r. pracował jako wikariusz i prefekt w Makowie. W 1931 r. objął urząd proboszcza parafii św. Floriana w Radzanowie, sprawując równocześnie opiekę duszpasterską w sąsiedniej parafii w Woźnikach. 18 XI 1938 r. objął swoją ostatnią parafię pw. Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny w Suserzu, gdzie zastała go wojna. Wraz z innymi kapłanami dekanatu gąbińskiego został aresztowany 26 VIII 1940 r. Przez Gostynin przewieziony do obozu w Szczeglinie – obozu przejściowego i obozu pracy funkcjonującego od 1 X 1939 r. do 15 IX 1940 r. Niemcy przetrzymywali w nim ok. 4600 polskich więźniów przed wysłaniem ich do obozów koncentracyjnych. Stamtąd 29 VIII 1940 r. przetransportowany do obozu koncentracyjnego KL Sachsenhausen założonego na terenach byłej wioski olimpijskiej z 1936 r. W końcu 14 XII 1940 r. przewieziony do obozu koncentracyjnego KL Dachau – nr więzienia 22648. KL Dachau był głównym obozem koncentracyjnym dla księży katolickich w czasie II wojny światowej. Niemcy wzięli tam około 3000 kapłanów, w tym około 1800 polskich. Kapłanów zmuszano do niewolniczej pracy na tzw. Plantagach, czyli placach polowych, przy budowach, m.in. krematorium. W barakach więziennych panował głód, szczególnie w latach 1941–1942, zimą przejmujące zimno, a latem nieznosny upał. Więźniowie zapadali na

choroby, w szczególności na gruźlicę. Na wielu przeprowadzano zbrodnicze „eksperymenty medyczne”. Zupełnie wyczerpanego wywieziono go w transporcie „inwalidów” do ośrodka eutanazyjnego w Hartheim w Austrii i zamordowano w 1942 r. w komorze gazowej. W Hartheim w ramach Aktion T4 Niemcy mordowali ofiary w komorach gazowych. Współwięźniowie we wspomnieniach i ocalałych zapiskach podkreślają męstwo i hart ducha ks. Chyczewskiego, jego solidarność, wspieranie i pomoc osadzonym na wszystkich etapach wojennej i obozowej gehenny. Ks. Józef Kossakowski w świadectwie z obozu tak kończy opis życia tego kapłana: „ks. Chyczewski pożegnał ten świat w komorze gazowej. Tak zakończył swoje ciche, pracowite, spokojne nieustraszone, męczeństwem opromienione życie ks. Józef Chyczewski, proboszcz Suserza”. W kościele parafialnym w Suserzu w 2014 r. wmurowano tablicę pamiątkową ks. Józefa Chyczewskiego.

M.M. Grzybowski, *Duchowieństwo Diecezji Płockiej, wiek XX*, t. I, cz. 1–2, Płock 2007–2008, s. 112–115; tenże, *Martyrologium duchowieństwa diecezji płockiej w latach II wojny światowej 1939–1945*, Płock, 1982, s. 47–48.

Marian Żuchniewicz

CICHOCKI Marian (1913–1993), ksiądz

Urodził się 22 VII 1913 r. w rodzinie chłopskiej we wsi Kozice, syn Józefa i Stanisławy z Michalskich. W Gostyninie ukończył Szkołę Powszechną i Gimnazjum im. Tadeusza Kościuszki. W 1934 r. otrzymał świadectwo dojrzałości i wstąpił do Seminarium Duchownego w Płocku. W kwietniu 1939 r. przy-

jął święcenia diakonalne z rąk biskupa Leona Wetmańskiego. Wybuch wojny i zajęcie Seminarium przez władze niemieckie uniemożliwiły kontynuowanie nauki i święceń kapłańskich. Znalazł się w gronie najbardziej zaawansowanych diakonów, którym biskup Antoni Julian Nowowiejski przyspieszył święcenia. Przyjął je 17 III 1940 r. w kościele parafii św. Marcina w Słupnie. To tu od 28 II 1940 r. do 6 III 1941 r. przebywali internowani przez Niemców biskupi płocki, Antoni Julian Nowowiejski i Leon Wetmański. Po święceniach skierowany został do Gostynina, by pomóc dziekanowi Apolinaremu Kaczyńskiemu w posłudze duszpasterskiej. Zagrożony aresztowaniem opuścił Gostynin. W latach 1941–1943 pracował jako wikariusz w katedrze kieleckiej, zaś w latach 1944–1945 w Busku Zdroju. Po zakończeniu działań wojennych powrócił do diecezji płockiej. Powierzono mu obowiązki wikariusza w Sierpcu oraz administratora parafii Siecień i Rokicie koło Płocka. Pierwsze probostwo – parafię Wniebowzięcia NMP w Dobrzyniu nad Wisłą otrzymał w sierpniu 1954 r. W tej parafii pracował 32 lata. W czasie swego urzędowania prowadził prace remontowe zarówno w kościele, jak i na parafialnym cmentarzu. Mimo wielu trudności administracyjnych udało mu się uzyskać w 1983 r. pozwolenie i wybudować plebanię. Od 1966 r. pełnił też obowiązki wizytatora nauki religii w dekanacie dobrzyńskim, od 1968 r. powierzono mu urząd proboszcza konsultora, a dziesięć lat później wicedziekana dekanatu. W uznaniu zasług biskup Bogdan Sikorski odznaczył go w 1976 r. godnością kanonika. Ze względu na stan zdro-

wia w 1986 r. przeszedł na emeryturę. Zmarł 22 IV 1993 r., pochowany został na cmentarzu parafialnym w Dobrzyniu nad Wisłą.

M.M. Grzybowski, *Duchowieństwo diecezji płockiej. Wiek XX*, T.1, cz.1, Płock 2007, s. 117–120.

Jolanta Bigus

CICHOŃSKI Zdzisław (1932–2002), krawiec, żołnierz-górnik

Urodzony 20 V 1932 r. w Gostyninie-Legardzie. Syn Zygmunta (1906–1972) i Czesławy z d. Szymkiewicz (1912–1940). Miał czworo rodzeństwa: Zdzisława, Józefa, Stanisława i Marię. Rodzice prowadzili gospodarstwo rolne około 20 ha we wsi Pagórek koło Gostynina. Zdzisław w czasie wojny pomagał w gospodarstwie ojca, a także pracował u sąsiadów. Szczególnie dobrze zapamiętał pracę u rodziny Stanisława i Stefanii Starzyńskich, gdyż żona Starzyńskiego była osobą wykształconą i dodatkowo go uczyła. Po śmierci matki, Czesławy Cichońskiej, otoczyła rodzinę opieką, a szczególną troską Zdzisława. Po wojnie zdobył zawód krawca na praktyce prywatnej, prawdopodobnie u jednego z gostynińskich krawców Obszyńskich. W 1952 r. został wcielony do wojska. Odbywał przymusową zastępczą służbę wojskową w kopalni Michałkowice na Śląsku w okresie od 28 XI 1952 r. do 1 XII 1953 r. Do tej służby był zesłany z powodu pochodzenia z rodziny, jak wówczas się to nazywało, kułaków. Możliwe też, że z powodu aktywnej pomocy jego ojca, Zygmunta Cichońskiego, udzielanej partyzantom ukrywającym się w lasach wokół Bierzewic i Helenowa podczas okupacji,

a także po wojnie w walce z Urzędem Bezpieczeństwa. Zdzisław Cichoński pracował na dole kopalni w Michałkowicach sześć miesięcy, następnie, po przebytej operacji, został przeniesiony do pracy fizycznej w kuchni. Była to również wyczerpująca praca, musiał dźwigać ciężkie skrzynie i worki z produktami, pracować w ciągłej wilgoci i wodzie. Przez większość życia nie mógł o tym mówić, później czas ten powoli zacierał się w jego pamięci. Pamiętał jednak, że wielu kolegów uległo wypadkom, także śmiertelnym i nie zawsze o tym powiadamiano rodziny. Praktycznie każdego dnia był świadkiem omdleń, zachorowań, złamań i innych nieszczęść, które przytrafiały się żołnierzom-górnikom. Mówił, że był to okres w jego życiu, który chętnie wymazałby ze swej pamięci. Po powrocie w 1957 r. założył rodzinę i zamieszkał z żoną w Bierzewicach, gmina Gostynin. Pracował w różnych miejscach: był instruktorem LOK, kierownikiem młyna na Brzozówce, stolarzem w Budopolu, palaczem w Polamie, pracownikiem w POM. W wieku 58 lat przeszedł na rentę, gdyż zachorował na pylicę płuc, będącą prawdopodobnie skutkiem pracy w prymitywnych warunkach w kopalni. Na to schorzenie cierpiał do końca życia. Zapisał się do Związku Represjonowanych Politycznie Żołnierzy-Górników, powstałego w 1992 r. po transformacji ustrojowej w Polsce. Zmarł 21 III 2002 r., pochowany jest na cmentarzu parafialnym w Gostyninie.

Żona Jadwiga z Rychlewskich. Dzieci: Ewa Walczak, historyk, Adam, inżynier budownictwa, Krzysztof, działacz Solidarności w dawnym Elgo.

E. Walczak, *Werbunek młodzieży gostynińskiej i jej udział w Powszechnej Organizacji Służba Polsce oraz Wojskowych Brygadach Górniczych w latach 1948–1955*, Rocznik Gostyniński, t. III – 2012, s. 264.

Ewa Walczak

CIEĆWIERZ Anna (1912–2013), nauczycielka, nestorka oświaty

Urodziła się 24 VII 1912 r. w Gostyninie w rodzinie Jana Dzubali i Marianny z d. Ogrodowczyk. W latach 1920–1926 była uczennicą Szkoły Powszechnej w Gostyninie. W 1928 r. otrzymała od miasta Gostynina stypendium, co pozwoliło jej na pięcioletnią naukę w Państwowym Seminarium Nauczycielskim im. Zofii Bukowieckiej w Płocku, które ukończyła w 1934 r. Pierwsze kroki na niwie pedagogicznej stawiała jako praktykantka w Szkole Powszechnej nr 1 w Gostyninie. Do pracy na etat skierowana została do dwuklasowej szkoły w Krzywiu, a po roku przeniesiona do jednoklasowej szkoły w Waliszewie za Gąbinem. Wieczorami poświęcała swój wolny czas na działalność społeczną, ucząc analfabetów lub prowadząc zajęcia w organizacji Siew, skupiającej młodzież wiejską. Dawała też prywatne lekcje synowi właścicieli majątku Waliszew, Zarembów. Przed wybuchem wojny powróciła do Gostynina, gdyż otrzymała posadę w miejscowej Szkole Powszechnej. Pracowała do 1 III 1940 r., tj. do momentu zamknięcia placówki przez Niemców. Była świadkiem aresztowania przez gestapo kierownika szkoły Wacława Ciecwierza (zob. biogram), nauczyciela Józefa Ozdowskiego (zob. biogram) i księdza prefekta Stanisława Krystosika (zob. bio-

gram). W czasie kampanii wrześniowej zaangażowała się do pracy w Polskim Czerwonym Krzyżu. W okresie okupacji znalazła zatrudnienie w jednym z niemieckich przedsiębiorstw w Gostyninie. Prowadziła na terenie powiatu gostynińskiego tajne nauczanie na poziomie szkoły powszechnej. W 1945 r. została skierowana jako kierowniczka i jedyny nauczyciel do pracy w dwuklasowej szkole w Emilianowie. Poza nauczaniem prowadziła tam działalność społeczną na rzecz środowiska. Od 1 XI 1947 r. rozpoczęła pracę etatową w Szkole Podstawowej nr 1 w Gostyninie. W tym samym roku poślubiła Eugeniusza Ciećwierza, kierownika miejscowego tartaku. Na emeryturę przeszła w 1972 r. Na rzecz dzieci i młodzieży pracowała jeszcze do 1991 r., prowadziła zajęcia pozalekcyjne, przygotowywała pomoce dydaktyczne, opiekowała się dziećmi w szkolnej świetlicy. Prowadziła też lekcje na zajęciach wieczorowych w Szkole Przysposabiającej do Zawodu. Włączała się w organizowanie uroczystości miejskich, widowisk z okazji świąt państwowych, tworzenie scenariuszy i inscenizacji teatralnych. Za zasługi na niwie pedagogicznej otrzymała w 1985 r. w Belwederze najwyższe odznaczenie resortowe – Zasłużony Nauczyciel PRL. W 1999 r. odebrała z rąk prezydenta Aleksandra Kwaśniewskiego Krzyż Oficerski Orderu Odrodzenia Polski. Zmarła 21 IX 2013 r. w Gostyninie. Pochowana została w rodzinnym grobowcu na cmentarzu parafialnym w Gostyninie.

Mąż Eugeniusz Ciećwierz (1910–1969), którego poślubiła w 1947 r., dzieci Tadeusz i Maria Ćwiek.

S. Durma, *W hołdzie polskim nauczycielom i uczestnikom tajnego nauczania 1939–1945*, [w:] *Czas jak rzeka. Działania Oddziału ZNP w Gostyninie 2006–2009*. Pod red. S. Składzińskiej, Płock–Gostynin 2009, s. 111–114; B. Konarska-Pabiniak, *60 lat tajnego nauczania. Spełniona misja*, „Głos Gostyniński” 1999, nr 18, s. 6; B. Konarska-Pabiniak, *Nestorka gostynińskiego szkolnictwa*, „Głos Gostyniński” 1996, nr 19, s. 4; M. Ziętek, *Pedagog z powołania*, „Głos Gostyniński” 2009, nr 8, s. 4; teże, *Złoty Jubileusz nestorki gostynińskiego szkolnictwa*, „Głos Gostynina” 2012, nr 3, s. 7; *Ocalić od zapomnienia. Historia szkoły w Emilianowie*. Pod red. M. Kozłowskiej, Płock 2017, s. 38–41; Inskrypcja nagrobna.

Elżbieta Szubska-Bieron

CIEĆWIERZ Józef (1932–1987), nauczyciel, inspektor oświaty

Urodził się 21 X 1932 r. jako syn robotników Stanisława i Feliksy z d. Rogulskiej w Brwilnie-Kolonii, w powiecie gostynińskim. Ukończył Liceum Ogólnokształcące im. Tadeusza Kościuszki w Gostyninie w 1953 r., a następnie Akademię Wychowania Fizycznego w Warszawie, uzyskując tytuł magistra wychowania fizycznego. Pracę nauczycielską rozpoczął w 1957 r. w Liceum Pedagogicznym w Gostyninie, a kontynuował w Szkole Ćwiczeń. W latach 1966–1978 pełnił funkcję Inspektora Oświaty i Wychowania w Gostyninie. Od 1 IX 1978 r. powołany został na stanowisko wicedyrektora w Zespole Szkół Zawodowych przy ul. Polnej 39, a od 1 IX 1984 r. na stanowisko dyrektora teże szkoły i jednocześnie kierownika Zespołu Jednostek Budżetowych nr 1 w Gostyninie. Był człowiekiem wyjątkowo aktywnym w działalności społecznej na rzecz młodzieży. Pracował jako trener drużyny piłki nożnej, początkowo w gostynińskim

klubie sportowym Mazur, a następnie w płockiej Wiśle. W 1966 r. został członkiem Szkolnego Związku Sportowego, w 1967 r. członkiem Rady Przyjaciół ZHP Hufca Gostynin, w 1968 r. członkiem Zarządu Miejskiego Towarzystwa Przyjaciół Dzieci, a w latach 1968–1978 pełnił funkcję przewodniczącego gostyńskiego oddziału PCK. Od początku pracy zawodowej był działaczem ZNP, piastując w latach 1981–1983 stanowisko Prezesa Oddziału ZNP w Gostyninie. Jego praca społeczna i zaangażowanie były wyróżniane m.in. Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski, Brązowym Krzyżem Zasługi, Medalem 30-lecia PRL, Medalem Komisji Edukacji Narodowej, Odznaką 1000-lecia Państwa Polskiego i 100-lecia Sportu Polskiego, Odznaką Honorową PCK, Żółtą Odznaką ZNP, Honorową Odznaką Przyjaciół ZHP, Odznaką Ochrony Miejsc Pamięci Narodowej, Medalem dra Henryka Jordana, Odznaką Przyjaciół Dziecka. Nagła śmierć przerwała jego pracę zawodową i działalność społeczną. Zmarł 13 XI 1987 r. w wieku zaledwie 55 lat. Trzydzieści lat życia poświęcił pracy dydaktycznej, wychowawczej i organizacyjnej. Pochowany został na cmentarzu parafialnym w Gostyninie.

Żona Magdalena, córki Katarzyna i Ewa.

Słownik biograficzny zasłużonych nauczycieli województwa płockiego. Pod red. T. Kurpiewskiego, Płock 1995, s. 31–35; J. Borysiak, *Józef Ciećwierz 1932–1987*, [w:] *Iść za marzeniem. Wspomnienia nauczycieli Oddziału ZNP w Gostyninie.* Pod red. S. Składzińskiej, Gostynin 2012, s. 234–237; T. Kacprzak, *Józef Ciećwierz – z nauczycielskiego archiwum*, „Głos Gostyński” 1996, nr 6, s. 7; b.a., *Józef Ciećwierz (1932–1987)*, „Wiadomości Gostyńskie” 2004, nr 7, s. 3, 5.

Elżbieta Szubska-Bieron

CIEĆWIERZ Waław (1893–1939), nauczyciel, kierownik szkoły (fot. s. 461)

Urodzony w Brwilnie Dolnym, gmina Łąck. Syn Franciszka i Scholastyki z Jarzębskich. Ukończył Szkołę Powszechną w Brwilnie w 1910 r., a w 1914 r. Seminarium Nauczycielskie w Wymyślinie. W latach 1914–1917 pracował jako nauczyciel w Publicznej Szkole Powszechniej w Popłacinie koło Płocka. Od 1917 r. do 1924 r. był nauczycielem jednoklasowej Publicznej Szkoły Powszechniej w Brwilnie, a w 1924 r. po przejściu na emeryturę Wincentego Lachiewicza (zob. biogram) pełnił obowiązki kierownika siedmioklasowej Szkoły Powszechniej w Gostyninie, mieszczącej się w budynku pokoszarowym przy ul. Kutnowskiej. Klasy I–III podzielone były wyznaniowo, w klasach IV–VII nauczanie było wspólne dla wszystkich. W 1924 r. otrzymał dyplom ukończenia Państwowego Wyższego Kursu Nauczycielskiego w Warszawie na Wydziale Humanistycznym. W 1927 r. nastąpił podział szkoły na nr 1 z kierownikiem Ciećwierzem i nr 2 z kierowniczką Ireną Ciećwierzową z d. Lachiewicz. Od 11 III 1932 r. był też kierownikiem Publicznej Szkoły Doksztalczącej Zawodowej w Gostyninie. Zasłynął jako sumieniny pedagog, społecznik i organizator. Był w tym czasie zastępcą sekretarza Zarządu Komitetu Obwodowego Płockiego Towarzystwa Popierania Budowy Publicznych Szkół Powszechnych. W 1935 r. Szkołę Powszechną nr 1 przeniesiono do nowo wybudowanego gmachu szkolnego przy obecnej ul. Józefa Ozdowskiego. Sam wniósł wiele starań w budowę tej szkoły. Był instruktorem

konferencji rejonowych, współpracował z władzami miejskim i powiatowymi. Popierał rozwój sportu i gromadził fundusze na dożywianie dzieci z biednych rodzin. Stworzył wzorowo prowadzoną świetlicę, która mieściła się w budynku starostwa. Był członkiem Powiatowej Rady Szkolnej w Gostyninie. W latach 1935–1939 prezes Zarządu Oddziału ZNP w Gostyninie już po połączeniu różnych związków nauczycielstwa polskiego w jeden związek pod nazwą Związek Nauczycielstwa Polskiego (ZNP). Od 1931 r. kierownik Powiatowego Związku Strzeleckiego w Gostyninie. W 1933 r. wybrany został do Zarządu Rady Powiatowej w Gostyninie z funkcją sekretarza. Około 1933 r. wybudował dom przy ul. Długiej 27 (dziś Wojska Polskiego). Nie miał pieniędzy na jego dokończenie. Okręgowa Dyrekcja Poczty i Telegrafów w Warszawie zapłaciła mu komorne za trzy lata z góry i w ten sposób budynek został wykonany. W połowie 1934 r. przeniesiono tu pocztę z ciasnych pomieszczeń przy ul. Kutnowskiej. Nową siedzibę wizytował Dyrektor Okręgu Warszawskiego, a także Minister Poczty i Telegrafów. W budynku tym nadal znajduje się Poczta Polska. Po wkroczeniu Niemców, za swoją patriotyczną postawę, został rozstrzelany 1 XII 1939 r. w Woli Łąckiej. Ekshumowany w kwietniu 1945 r. Pochowany w kwaterze wojennej na cmentarzu parafialnym w Gostyninie. Żona Irena (1900–1942), córka Wincen-tego Lachiewicza (zob. biogram).

Słownik biograficzny zasłużonych nauczycieli województwa płockiego. Pod red. T. Kurpiewskiego, Płock 1995, s. 34–35; A.J. Papierowski, J. Stefański, *Płocczanie znani i nieznan.* *Słownik biogra-*

ficzny, t. I, Płock 2002, s. 104; Akt Stanu Cywilnego USC w Gostyninie z 1945 r.

Barbara Konarska-Pabiniak

COOTTA Karl Hermann Erdman (1807–1858), pastor ewangelicki

Był synem C.G. Cootta, pastora w Granowitz. W latach 1829–1832 studiował teologię we Wrocławiu. Był doskonałym kaznodzieją. Stanowisko pastora w Gostyninie objął w grudniu 1842 r. Za czasów jego urzędowania parafia ewangelicka uległa podziałowi. Część kolonistów niemieckich utworzyła własną parafię w Nowej Wsi. Posługę pastora w Gostyninie pełnił do swej śmierci 20 IV 1858 r. Zmarł w Gostyninie w wieku 51 lat. Miał żonę Augustę i dwie córki.

E. Szubska-Bieroń, *Parafia ewangelicko-augsburska w Gostyninie w latach 1824–1945*, *Rocznik Gostyniński*, t. II – 2008, s. 91–92.

Jolanta Bigus

CUDNICKI Jakub (1726–1802), proboszcz parafii św. Marcina w Gostyninie

Urodził się 25 VII 1726 r. na ziemi warmińskiej. Seminarium duchowne ukończył we Włocławku i tu 19 V 1755 r. otrzymał święcenia kapłańskie z rąk biskupa włocławskiego Franciszka Kanigowskiego. Początkowo był wikariuszem katedry włocławskiej, później kanonikiem gremialnym pułtuskim. W 1758 r. powierzono mu funkcję proboszcza w Gostyninie. Kolegium wikariuszy katedry włocławskiej, z racji posiadania probostwa w Gostyninie z prawem patronatu, obowiązane było do odrestaurowywania kościoła i budynków plebańskich. Ks. Cudnicki przeprowadził

gruntowny remont kościoła św. Du-cha, pokrył blachą kościół św. Jakuba i wymalował jego wnętrze. Zakupił ołtarze i cenne wyposażenie liturgiczne do kościoła św. Marcina. Był promotorem Bractwa Różańcowego i Bractwa św. Anny w parafii. Ponieważ Gostynin nie posiadał żadnej szkoły, ks. Cudnicki w 1782 r. przyjął na własny koszt nauczyciela i wyznaczył miejsce na szkołę w dawnym szynku. W roku następnym na ten cel została przeznaczona część domu organisty Adama Sieniawskiego. Ks. Cudnicki jest autorem kilku okolicznościowych kazań, m.in. *Kazania na pogrzebie WJP Feliksa z Mikorzyna Ostoi Mikorskiego, sędziego ziemskiego gostyńskiego d. 20 maja 1779 miane* wydane go w Łowiczu 1780 r. Zmarł w Gostyninie 26 V 1802 r.

M.M. Grzybowski, *Duchowieństwo diecezji płockiej. Wiek XIX*, T. 5, Płock 2016, s. 69–70; T. Cybulski, *Wikariusze katedry wrocławskiej na probostwie w Gostyninie w czasach nowożytnych*, Studia Włocławskie, T. 15 – 2013, s. 186; C. Maciaszek, *Parafia św. Marcina w Gostyninie*, mps pracy w posiadaniu parafii św. Marcina w Gostyninie.

Jolanta Bigus

CZAJKOWSKI Edward (1920–1989), ksiądz, proboszcz parafii w Nasielsku

Urodził się 23 IX 1920 r. we wsi Budy Kozickie koło Gostynina. Syn rolników Andrzeja i Cecylii z Tomczaków. Po ukończeniu Szkoły Powszechnej w Gostyninie rozpoczął naukę w Gimnazjum Męskim im. św. Stanisława Kostki przy Seminarium Diecezjalnym w Płocku. Tam zastał go wybuch II wojny światowej. Gdy w 1940 r. rodzice zostali przesiedleni na Lubelszczyznę, wyjechał wraz z nimi. Osiedlili się we wsi Kawę-

zynek, w powiecie biłgorajskim, gdzie zmarł jego ojciec. Warunki materialne zmusiły rodzinę Czajkowskich do przeniesienia się w rejon Radzyna Podlaskiego. W lipcu 1944 r. Edward zgłosił się do Niższego Seminarium w Siedlcach, by kontynuować naukę, ale nie został przyjęty z powodu braku miejsc. Gdy w lutym 1945 r. rodzina Czajkowskich powróciła w rodzinne strony, podjął naukę w Niższym Seminarium Duchownym w Płocku. W czerwcu 1946 r. zdał egzamin dojrzałości. Po maturze wstąpił do Wyższego Seminarium w Płocku. Już 27 VIII 1950 r., w trybie przyśpieszonym, otrzymał z rąk biskupa płockiego, Tadeusza Zakrzewskiego (1885–1961), święcenia kapłańskie. Parafie powierzane ks. Czajkowskiemu to administrowanie w Świętym Miejscu w dekanacie przasnyskim i probostwo w Serocku nad Narwią. W każdej z tych parafii przeprowadzał remonty kościołów i plebanii, dbając i poszerzając pracę duszpasterską wśród parafian. Ze względu na to, że w okresie letnim w Serocku przebywało wielu wczasowiczów, ks. Czajkowski otrzymał w 1968 r. nominację na diecezjalnego Referenta do Spraw Duszpasterstwa Wczasowego. Dwa lata wcześniej otrzymał nominację na ojca duchownego księży dekanatu modlińskiego. Kolejne nominacje przyszły w latach 70., najpierw na stanowisko Referenta do Spraw Liturgicznych w dekanacie płońskim, później wizytatora nauki religii w dekanacie zakroczymskim. W 1970 r. papież Paweł VI wyróżnił go godnością swojego kapelana. W dniu 10 V 1973 r. otrzymał nominację na proboszcza parafii św. Wojciecha w Nasielsku. Rok

później został wicedziekanem rejonu płońskiego, a od czerwca 1975 r. dziekanem tego dekanatu. W parafii wybudował plebanię, sale katechetyczne i budynki gospodarcze. Po trzynastu latach pracy w Nasielsku, ze względu na pogarszający się stan zdrowia, złożył w 1986 r. na ręce biskupa płockiego, Bogdana Sikorskiego, rezygnację z pełnionych funkcji. Pozostał w Nasielsku jako rezydent. Zmarł 11 VI 1989 r. Ciało przewiezione zostało do Gostynina i spoczęło obok rodziców na cmentarzu parafialnym.

M.M. Grzybowski, *Duchowieństwo diecezji płockiej. Wiek XX*, T.1, cz.1, Płock 2007, s. 121–123. Inskrypcja nagrobna.

Jolanta Bigus

CZAJKOWSKI Renard (1934–2000), muzyk, dyrygent, pedagog

Urodzony w Bedlnie koło Kutna 24 XI 1934 r., gdzie rodzice Stanisław i Maria byli nauczycielami miejscowej szkoły. Ojciec Stanisław Czajkowski, podporucznik rezerwy, w 1939 r. został zmobilizowany do 37 Pułku Piechoty Ziemi Łęczyckiej im. Księcia Józefa Poniatowskiego. Zamordowany w Charkowie w 1940 r, widnieje na tzw. liście katyńskiej. Matka Maria secundo voto Kotarska (zob. biogram) w 1942 r. przeniosła się z synem do Piotrowa w powiecie gostynińskim i pracowała tu jako robotnica w ogrodzie wspólnie z bratem męża Antonim. Po wojnie przeniosła się do Białotarska. Renarda wychowywał wraz z matką ojczym Aleksander Kotarski. Siódmą klasę Czajkowski ukończył w Białotarsku. W latach 1949–1951 był uczniem Liceum Ogólnokształcą-

cego im. Tadeusza Kościuszki w Gostyninie, po czym wyjechał do Zabrza, gdzie zdawał maturę. Następnie udał się do Rembertowa koło Warszawy do Oficerskiej Szkoły Kapelmistrzów Wojskowych, włączonej z czasem do Wyższej Szkoły Muzycznej w Warszawie. Studia muzyczne skończył w Państwowej Szkole Muzycznej w Katowicach, na Wydziale Dyrygentury, Kompozycji i Teorii. Karierę artystyczną zaczął po zdobyciu w 1964 r. pierwszej nagrody w konkursie dla młodych dyrygentów, zorganizowanym przez Wielką Symfoniczną Orkiestrę Polskiego Radia i Telewizji w Katowicach pod kierunkiem Jana Krenza. Dzięki zajęciu drugiego miejsca w zorganizowanym w Brukseli przez Belgijskie Radio i Telewizję Międzynarodowym Konkursie Dyrygentkim, umocnił swoją pozycję jednego z najbardziej utalentowanych dyrygentów. Koncertował w Hiszpanii, Bułgarii, Czechosłowacji, ZSRR, Kubie, Włoszech. Brał udział w wielu narodowych i międzynarodowych festiwalach muzycznych. Współpracował z Filharmonią Śląską, Szczecińską i Krakowską. W marcu 1971 r. prowadził w Paryżu Orkiestrę Radia i Telewizji Francuskiej. W latach 1971–1978 został głównym dyrygentem Państwowej Filharmonii w Poznaniu. Ponadto w latach 1974–1978 był pierwszym zaproszonym gościnnym dyrygentem w Gavleborgs Symphony Orchestra w Szwecji. W 1980 r. powrócił do Poznania, gdzie do 1987 r. był dyrygentem i kierownikiem artystycznym Filharmonii oraz prowadził klasę dyrygentury w poznańskiej Akademii Muzycznej. Równolegle współpracował z Orkiestrą Symfoniczną

ną w Jyväskylä w Finlandii. Występował z największymi solistami świata, jak: Dawid Ojstrach, Witold Małcużyński, Wanda Wiłkomirska, E. Auer, Nikita Magaloff, Rudolf Kerere, Garik Olson, Jegienij Mrawiński, Carlo Zecchi, Bernard Ringeissen, Henryk Schering. Przyjaźnił się m.in. z Krzysztofem Pendereckim, Henrykiem Czyżem. W 1999 r. w październiku otrzymał tytuł profesora. Swoją ostatni koncert poprowadził 4 II 2000 r. Pod jego batutą zagrała wówczas Orkiestra Symfoniczna Filharmonii Poznańskiej, a solistami byli dyplomanci Akademii Muzycznej. Do końca myślał o swoich studentach z klasy dyrygentury. Przychodził na zajęcia, uczestniczył w egzaminach dyplomowych, nawet kiedy był w trakcie wyczerpującego leczenia. Nie wysłuchał już dyplomowego koncertu dwóch swoich absolwentów, który zaplanowano na 16 września w auli uniwersyteckiej. Zmarł 31 VIII 2000 r. w wieku 66 lat. Pochowany został na Cmentarzu Junikowo w Poznaniu.

W składzie orkiestry Filharmonii w Poznaniu grała jego żona Jolanta Błaszyk. Z Gostyninem i Białotarskiem utrzymywał bliski kontakt, odwiedzając rodziców, a później ich grób, z symboliczną tablicą poświęconą ojcu Stanisławowi, do którego w końcu lat 70. przywiózł ziemię z Katynia.

J. Łoś, *Z ziemi gostynińskiej losy rzuciły mnie dalej. Rozmowa z Renardem Czajkowskim*, „Gazeta Gostynińska” 1992, nr 12–15; Z. Prus, A. Weber, R. Kuczma, *Bydgoski leksykon muzyczny*, Bydgoszcz 2004; *Oblicza ziemi mojego dzieciństwa. Historia białotarskich szkół*, red. T. Balcerzak, Białotarsk 2013; B. Konarska-Pabiniak, *Powiat gostyniński. Przewodnik subiektywny*, Warszawa 2013; Z. Dzieciolowski, „Wspomnienia dotyczą-

ce Renarda Czajkowskiego i Marii Kotarskiej”, mps; Relacja Jana B. Nycka z rozmowy z Jolantą Błaszyk przeprowadzonej w Poznaniu 27 VI 2015 r.

Barbara Konarska-Pabiniak

CZAKI Klementyna Aleksandra (1879–1948), przełożona gimnazjum

Urodziła się w Warszawie w 1879 r. Córka Ludwika i Albertyny Rozalii z Wołowskich, małżonków Fontaine. W 1902 r. poślubiła w Ostrowcu Świętokrzyskim Romana Józefa Czaki, syna Stanisława i Emilii z Pisarskich, urodzonego w 1871 r. w Warszawie. Ślubu udzielił ksiądz Saturnin Czaki, wikariusz parafii św. Barbary w Częstochowie, stryjeczny brat Romana. Inżynier Czaki był urzędnikiem Ostrowieckich Zakładów Górniczych (OZG). Klementyna pracę nauczycielki rozpoczęła prawdopodobnie w 1904 r. W latach 1906–1908 kierowała prywatną trzyklasową szkołą żeńską w Ostrowcu Świętokrzyskim z polskim językiem wykładowym, ale w której historii i geografii nauczano po rosyjsku. Szkoła utworzona została przez Towarzystwo Udziałowe z inicjatywy Polskiej Macierzy Szkolnej. Dała początek ostrowieckiemu szkolnictwu żeńskiemu (dziś Liceum Ogólnokształcące nr 1 im. Stanisława Staszica). Małżeństwo Czaki opuściło Ostrowiec z powodu redukcji etatów w OZG. Miało to związek z falą strajków w 1905 r. oraz utworzeniem i upadkiem Republiki Ostrowieckiej. Zakłady utraciły wówczas zamówienia rządowe, a to spowodowało zwolnienia. Małżonkowie Czaki wyjechali do Warszawy, a w 1917 r. przenieśli się do Gostynina, gdzie w roku

szkolnym 1918/1919 Klementyna była przełożoną Gimnazjum Żeńskiego im. Narczyży Żmichowskiej. Syn Tadeusz Czaki był uczniem Gimnazjum Męskiego w Gostyninie. W lipcu 1920 r. wstąpił do armii ochotniczej – batalion harcerski 11 Pułku Piechoty. W 1921 r. przystąpił do egzaminu maturalnego. Zwolniony został z części ustnej, podobnie jak inni maturzyści, którzy byli w wojsku. Z Gostynina Czaki przenieśli się do Milanówka. Klementyna w latach 1921–1924 pracowała w Gimnazjum Koedukacyjnym powołanym w 1919 r. przez Towarzystwo Gimnazjum w Milanówku. Gimnazjum posiadało prawa szkoły państwowej. Czaki uzyskała świadectwo nauczyciela domowego oraz miała zaliczony egzamin nauczyciela języka francuskiego i matematyki w szkołach średnich. W „Płomyku. Tygodniku ilustrowanym dla dzieci i młodzieży” drukowała inscenizacje dla najmłodszych. Zmarła w Anglii 14 VII 1948 r.

Mąż Roman Józef, dzieci: Tadeusz i Jan, absolwenci Politechniki Warszawskiej, oraz Marta i Halina, urodzona 2 VIII 1921 r. w Gostyninie.

Archiwum Państwowe w Kielcach, Akt małżeństwa nr 65 z 1902 r.; *Spis nauczycieli szkół wyższych, średnich, zawodowych, seminariów nauczycielskich oraz wykaz zakładów naukowych i władz szkolnych*. Pod red. Z. Zagórskiego, Lwów–Warszawa 1924, s. 161, 182; M. Banaszek, *Dzieje oświaty i kultury w Ostrowcu Świętokrzyskim*, Ostrowiec 1998, s. 17, 18; M. Banaszek, W. Borcych, Z. Kałamaga, W. Różański, *Dzieje Huty im. M. Nowotki 1813–1988*, Warszawa 1988, s. 76; B. Konarska-Pabiniak, *Szkoła gostynińska. Sto lat w służbie oświaty 1907–2007*, Gostynin 2007, s. 43, 52; *Rok Jubileuszowy. 80 lat Gimnazjum i Liceum w Milanówku*, Milanówek 1999, s. 43; Informacja Janusza Csaky z Warszawy i Andrzeja Pettyna z Milanówka.

Ewa Horodyska-Gizińska

CZAPSKI Andrzej (1891–1939), działacz ludowy, poseł (fot. s. 461)

Urodził się 2 XI 1891 r. we wsi Rataje pod Gostyninem w rodzinie chłopskiej. Był synem Walentego i Anny z Czajkowskich. Jego ojciec posiadał średniej wielkości gospodarstwo o powierzchni 14 mórg. Po ukończeniu czterech klas szkoły elementarnej w Kozicach dokształcał się samodzielnie, poznając dokładnie historię Polski. Działał w instytucjach samorządu terytorialnego i kółkach rolniczych. Od 1918 r. był członkiem Sejmiku i Wydziału Powiatowego w Gostyninie, prezesem zarządu PKO, członkiem powiatowej i wojewódzkiej rady szkolnej. W pierwszych latach po odzyskaniu niepodległości zaangażował się w działalność PSL Piast. Jako prezes Zarządu Powiatowego PSL Piast w Gostyninie organizował koła stronnictwa na terenie całego powiatu. W maju 1923 r. Andrzej Czapski należał do grupy działaczy ludowych, która poparła 17 posłów z Janem Dąbskim (zob. biogram) na czele, protestujących przeciwko paktowi lanckorońskiemu, tj. porozumieniu między PSL Piast a Związkiem Ludowo-Narodowym i Chrześcijańską Demokracją. Stał się współtwórcą PSL Jedność Ludowa, a w listopadzie 1923 r. wraz z innymi jej działaczami przystąpił do PSL–Wyzwolenie. W 1926 r. został wybrany prezesem Zarządu Powiatowego Stronnictwa Chłopskiego w Gostyninie. Domagał się szybkiej realizacji reformy rolnej bez odszkodowania, rozwiązania Sejmu i przeprowadzenia nowych wyborów, natychmiastowego rozpisania wyborów samorządowych, zjednoczenia ruchu ludowego w opar-

ciu o program Stronnictwa Chłopskiego. Został wiceprezesem Warszawskiego Zarządu Okręgowego i członkiem Zarządu Głównego Centralnego Związku Kółek Rolniczych. W marcu 1929 r., w obliczu rosnących wpływów ziemiaństwa na tę organizację, zdecydowanie opowiadał się za samodzielnością kółek rolniczych. W dniu 4 III 1928 r. Czapski został wybrany posłem na Sejm RP w okręgu wyborczym obejmującym cztery powiaty: Gostynin, Kutno, Łowicz, Sochaczew. Potępił rząd za to, że nie przestrzega zasad Konstytucji, usuwając z sali obrad komunistycznych posłów. Krytykował gostynińską policję za prześladowanie działaczy Stronnictwa Chłopskiego. Czapski nie omieszczał także oskarżać Józefa Piłsudskiego o zdradę interesów mas chłopskich, o współpracę z klasami posiadającymi. Władze sanacyjne Gostynina starały się pozbawić go miejsca w Wydziale Powiatowym. Nie udało się tego dokonać ze względu na szerokie poparcie dla Czapskiego ze strony chłopskich wyborców. Kiedy w wyniku wspólnych działań stronnictw chłopskich powstał Centrolew, Czapski został jego czołowym działaczem na terenie powiatu gostynińskiego. W październiku 1930 r. na krótko został aresztowany, ale już w marcu 1931 r. brał czynny udział w kongresie, na którym powołano Stronnictwo Ludowe. Wybrany został członkiem Rady Naczelnej, a w grudniu 1931 r. wiceprezesem Zarządu Wojewódzkiego SL. W sierpniu 1935 r. Andrzej Czapski został prezesem Zarządu Województwa Warszawskiego SL, 15 III 1936 r. członkiem Naczelnego Komitetu Wykonawczego SL, a w marcu 1938 r. II wicepre-

zesem Stronnictwa Ludowego. Wybuch wojny zastał go w Gostyninie. Po zakończeniu kampanii wrześniowej przystąpił do organizowania konspiracyjnego ruchu ludowego. W dniu 10 XI 1939 r. został aresztowany przez Niemców i osadzony wraz z czołowymi działaczami społecznymi, inteligencją, księżmi w tzw. gostynińskim maglu, budynku pocerkiewnym przerobionym na areszt śledczy. W nocy 1 XII 1939 r. został rozstrzelany w lesie koło Woli Łąckiej. Wraz z nim zginęło 28 innych więźniów. W kwietniu 1945 r. ekshumowany i pochowany na cmentarzu parafialnym w Gostyninie.

Żona Władysława z d. Szubielska (1890–1974).

J. Szczepański, *Andrzej Czapski – trybun gostynińskiej wsi*, „Notatki Płockie” 1983, nr 3, s. 7–14; b.a., *Andrzej Czapski (1891–1939)*, „Wiadomości Gostynińskie” 2000, nr 10, s. 5; S. Adamski, *62. rocznica śmierci. Wspomnienia o Andrzeju Czapskim*, „Wiadomości Gostynińskie” 2001, nr 12, s. 10; M. Frankowski, *Zniknął ostatni ślad*, „Głos Gostyniński” 2001, nr 11, s. 2; S. Adamski, *Andrzej Czapski we wspomnieniach Wincentego Witosa*, „Wiadomości Gostynińskie” 2003, nr 3, s. 1,5; S. Adamski, *Zapomniany patriota*, „Wiadomości Gostynińskie” 2003, nr 11, s. 6.

Jolanta Bigus

CZARNECKA Józefina (1899–1983), nauczycielka

Urodziła się 28 II 1899 r. w Łodzi, w rodzinie robotniczej Waclawa i Antoniny Czarneckich. Ukończyła Pensję Marii Szczyglińskiej w Łodzi oraz kursy pedagogiczne, m.in. Wyższy Kurs Humanistyczny. Pracę rozpoczęła w 1917 r. w Olkuszu. Następnie przeniosła się, najpierw do Podgórza, a później do

Białotarska w powiecie gostyńskim. Od września 1937 r. została skierowana do szkoły w osadzie Sałki. Poza zajęciami obowiązkowymi razem z kierowniczką placówki w Sałkach, Marią Ręczyńską (zob. biogram), prowadziła kursy dokształcające. W czasie okupacji hitlerowskiej mieszkała z ojcem u rodziny Józefa Gryki (zob. biogram) we wsi Osada. Prowadziła tam tajne nauczanie dla dzieci z klas I–V w oparciu o własnoręcznie wykonane podręczniki, wzorowane na elementarzach Mariana Falskiego. Do zilustrowania ich wykorzystwała obrazki z pocztówek i wycinanki ze starych książek i czasopism. Po zakończeniu wojny przeprowadziła się do Gostynina i podjęła pracę w Szkole Podstawowej nr 1. Pisała referaty o nauczaniu i wychowaniu dzieci w zakresie szkoły podstawowej, a także nowelki i obrazki historyczne na uroczystości szkolne. Jej autorskie scenariusze służyły do przedstawień nie tylko w szkołach, a także w gostyńskich zakładach pracy, szczególnie z okazji Tysiąclecia Państwa Polskiego. Przez całe życie odznaczała się wielkim patriotyzmem, umiłowaniem i oddaniem zarówno dla małej, jak i wielkiej ojczyzny. Należała do Związku Nauczycielstwa Polskiego. W dowód uznania zasług na niwie oświatowej i społecznej otrzymała Złoty Krzyż Zasługi i Złotą Odznakę ZNP. Na emeryturę przeszła w 1969 r. Nie założyła rodziny. Zmarła 12 IV 1983 r. w Gostyninie. Została pochowana obok swojego ojca na miejscowym cmentarzu parafialnym.

Słownik biograficzny zasłużonych nauczycieli województwa płockiego. Pod red. T. Kurpiewskiego,

Płock 1995, s. 42–43; *Oblicza ziemi mojego dzieciństwa. Historia białotarskich szkół*, Białotarsk 2013, s. 16–17; *Iść za marzeniem. Wspomnienia nauczycieli Oddziału ZNP w Gostyninie*. Pod red. S. Składzińskiej, Gostynin 2012, s. 234–237; 288; b.a., *Biografie pedagogów – Józefina Czarnecka*, „Gazeta Gostyńska” 1995, nr 10, s. 9; A. Ciećwierz, *Z historii ZNP. Józefina Czarnecka (1899–1983)*, „Wiadomości Gostyńskie” 2004, nr 6, s. 3.

Elżbieta Szubska-Bieroń

CZEKALSKA Weronika (1905–?), nauczycielka

Urodziła się 13 I 1905 r. w Moździerzku koło Gostynina, córka Franciszka i Józefy z Jasińskich, małżonków Gruszczyńskich. Była żoną Jana Czekalskiego, sierżanta 8 Pułku Artylerii Lekkiej. Świadectwo dojrzałości uzyskała w Seminarium Nauczycielskim Żeńskim w Płocku w 1926 r. Egzamin kwalifikacyjny do zawodu złożyła w Płocku 8 V 1930 r. Pracę rozpoczęła 1 IX 1926 r. w szkole w Jesionce, gmina Szczawin Kościelny, a od 1 IX 1927 r. w Wysogrodzie. Z powodu złego stanu zdrowia w 1935 r. przeszła na emeryturę.

A. J. Papierowski, J. Stefański, *Płocczanie znani i nieznanie. Słownik biograficzny*, t. II, Płock 2007, s. 107.

Barbara Konarska-Pabiniak

CZYŻ Eugeniusz (1914–1998), organista, chórmistrz

Urodził się 12 X 1914 r. na Podkarpaciu, w Chłopicach koło Jarosławia, jako najstarszy syn Marii i Antoniego. Po ukończeniu miejscowej Szkoły Powszechnej wyjechał do Przemyśla, gdzie rozpoczął naukę w Salezjańskiej Szkole Organistowskiej. Ukończył ją w 1933 r. Pierwszą pracę w zawodzie organisty rozpo-

czął w parafii św. Barbary w Borysławiu (dzisiejsza Ukraina), a kolejne to parafia Narodzenia Najświętszej Maryi Panny w Narolu, w powiecie lubaczowskim i parafia św. Wawrzyńca w Radymnie, w powiecie jarosławskim. W Radymnie prowadził chór parafialny i wśród chórzystek poznał swą przyszłą żonę, Marię Tatarzyn. Ślub wzięli 30 XII 1944 r. W końcu 1947 r. przeniósł się z rodziną do Gostynina, gdzie objął stanowisko organisty w parafii św. Marcina. Zamieszkali obok kościoła w tzw. pastórowce „na górce”, później we własnym domu przy obecnej ul. Jana Pawła II nr 14 (dziś świetlica św. Brata Alberta). W parafii prowadził chór, udzielał lekcji gry na fortepianie. Po trzydziestu latach pracy wyjechał z Gostynina i zamieszkał w Warszawie. Od października 1978 r. pracował krótko w parafii św. Jana Chrzciciela w Trzciance koło Poznania, a potem w kościele pw. św. Klemensa Hofbauera przy ul. Karolkowej w Warszawie. Z dniem 1 XI 1983 r. rozpoczął pracę organisty i chórmistrza na Reducie Wolskiej w Warszawie. Prowadzony przez niego w tej parafii chór przygotował około 85 utworów dwu-, trzy- i czterogłosowych kompozytorów polskich i zagranicznych, na wszystkie

okresy roku liturgicznego. Chórmistrz wyszukiwał ciekawe utwory, tzw. „perelki muzyczne”, które sam opracowywał na chór czterogłosowy. Z zespołem dawał liczne koncerty także w wielu okolicznych parafiach. Na 50-lecie swej pracy organistowskiej, w październiku 1983 r. otrzymał specjalne podziękowanie i błogosławieństwo od papieża Jana Pawła II. W październiku 1989 r. został zatrudniony w parafii pw. św. Stanisława Biskupa Męczennika na warszawskiej Woli. W tej parafii obchodził jubileusz 60-lecia pracy organistowskiej. Uroczysta msza odprawiona została 26 IX 1993 r. W latach 1995–1998 prowadził jeszcze chóry w warszawskich parafiach pw. św. Klemensa Hofbauera i Narodzenia NMP na Lesznie. Pracę tę musiał przerwać ze względu na zły stan zdrowia. Zmarł w Otwocku 1 IX 1998 r., pochowany został na Cmentarzu Wolskim w Warszawie.

Żona Maria (1914–2005), córki Barbara oraz Sylwia i urodzony w Gostyninie syn Arkadiusz Antoni (1949–2009).

B. Konarska-Pabiniak, *Dawni muzycy gostynińscy – animatorzy życia muzycznego w środowisku lokalnym*, „Głos Gostyniński” 2007, nr 7, s. 4; Informacja córki, Barbary Biernackiej.

Jolanta Bigus

D

DĄBROWSKA Irena (1909–1983), nauczycielka, dyrektor liceum

Urodziła się 19 X 1909 r. w Kaleniu, gmina Szczawin Kościelny, w rodzinie Ignacego i Michaliny z d. Liberadzkiej, małżonków Strzałkowskich. Była absolwentką Szkoły Powszechnej, a następnie Gimnazjum im. Tadeusza Kościuszki w Gostyninie. Studiowała na Wydziale Geografii Uniwersytetu Warszawskiego. Pierwszą pracę podjęła w Zamościu. Wybuch II wojny światowej zastał ją w Warszawie. W okresie okupacji wraz z mężem została aresztowana i przewieziona do obozu koncentracyjnego w Oświęcimiu, a później do Ravensbrück. Mąż zmarł w obozie, ona przeżyła i po wyzwoleniu wróciła w rodzinne strony. W 1945 r. podjęła pracę jako nauczycielka geografii w Liceum Ogólnokształcącym im. Tadeusza Kościuszki w Gostyninie. W roku szkolnym 1959/1960 pełniła obowiązki dyrektora Liceum. Była świetnym pedagogiem o dużych umiejętnościach dydaktycznych i metodycznych. Wychowała kilka pokoleń, jej uczniowie osiągnęli wysokie wyniki na egzaminach maturalnych i przyjmowani byli na studia wyższe. Wielu kontynuowało dzieło i drogę zawodową swojej nauczycielki. W 1972 r. przeszła na emeryturę. Zmarła 6 XI 1983 r. w Gostyninie. Pochowana jest na cmentarzu w Szczawinie Kościelnym. Mężem jej był Zygmunt Dąbrow-

ski, a bratem ks. Zygmunt Jan Strzałkowski (zob. biogram).

B. Konarska-Pabiniak, *Szkoła gostyńskińska. Sto lat w służbie oświaty 1907–2007*, Gostynin 2007, s. 128; B. Konarska-Pabiniak, *Gostynin. Szkice z przeszłości*, Gostynin 2007, s. 284–286; M. Osmalek, *Gostynin w latach 1945–1989*, [w:] *Dzieje Gostynina od XI do XXI w.* Pod red. B. Konarskiej-Pabiniak, Gostynin, 2010, s. 598; B. Konarska-Pabiniak, *Gostynin w III Rzeczypospolitej (1990–2010)*, [w:] *Dzieje Gostynina od XI do XXI w.* Pod red. B. Konarskiej-Pabiniak, Gostynin, 2010, s. 735; Inskrypcja nagrobna.

Elżbieta Szubska-Bieroń

DĄBROWSKI Władysław (1889–1939), dyrektor banku

Syn Józefa i Laury Ludwiki, dyrektor Banku Komunalnego w Gostyninie. Rozstrzelany 1 XII 1939 r. w Woli Łąckiej. Ekshumowany w kwietniu 1945 r. Pochowany w kwaterze wojennej na cmentarzu parafialnym w Gostyninie.

Syn Henryk, córka Wanda.

Akt Stanu Cywilnego USC w Gostyninie z 1945 r.

Barbara Konarska-Pabiniak

DĄBSKI Jan (1880–1931), działacz ludowy, publicysta, polityk, główny negocjator traktatu ryskiego

Urodził się 4 IV 1880 r. w Kukizowie, w powiecie lwowskim, w zamożnej rodzinie chłopskiej. Syn Tomasza i Marii z Billewiczów. Absolwent IV Gimnazjum we Lwowie (1900). Student prawa i chemii na Uniwersytecie Jana Kazi-

mierza we Lwowie (1900–1901) oraz (1904–1906), uzyskał absolutorium z chemii w 1906 r. Od 1905 r. działał aktywnie w PSL, a w 1906 r. został członkiem Rady Naczelnej PSL. W latach 1907–1909, w czasie pobytu w Wiedniu jako korespondent „Kuriera Lwowskiego”, obserwował działalność parlamentu austriackiego. Po powrocie do Lwowa został najważniejszym publicystą tego pisma, obejmując redakcję polityczną. Od 1913 r. działacz PSL Piast i sekretarz Naczelnej Rady Ludowej, w 1917 r. jeden z organizatorów Zjednoczenia Ludowego. Współorganizator Polskich Drużyn Strzeleckich. W czasie I wojny światowej podporucznik w 4 Pułku Piechoty II Brygady Legionów. Ranny w 1915 r., przeniesiony do Departamentu Wojskowego Naczelnego Komitetu Narodowego, a w 1920 r. do rezerwy, w stopniu majora. W latach 1918–1920 wiceprezes, a następnie członek Zarządu Głównego i Rady Naczelnej PSL Piast. Poseł Sejmu Ustawodawczego w kadencji 1919–1922 z okręgu IX, obejmującego powiaty: gostyniński, kutnowski i łęczycki. Na jego rzecz zrezygnował z mandatu poselskiego Antoni Kujawa (zob. biogram), lider ludowców w powiecie gostynińskim. Odegrał doniosłą rolę w tej kadencji Sejmu jako autor projektu reformy rolnej i uchwalenie jej 19 VII 1919 r. było w dużej mierze jego dziełem. Poseł kolejnych kadencji Sejmu (1922–1927) oraz (1928–1930). Jeden z najpopularniejszych mówców na forum sejmowym (wygłosił 60 przemówień). Wicemarszałek Sejmu w kadencji 1928–1930. Podsekretarz stanu w Ministerstwie Spraw Zagranicznych w latach 1920–1921.

Trwałe miejsce w odrodzonej Polsce zapewniła mu praca w dziedzinie polityki zagranicznej. Decyzją Rady Obrony Państwa z 11 VIII 1920 r. wybrany został przewodniczącym delegacji polskiej do rokowań pokojowych z Sowiecami w Mińsku Litewskim oraz w Rydze (IX 1920–18 III 1921). Był głównym architektem pokoju ryskiego, kończącego wojnę polsko-bolszewicką. Za wkład w zawarcie traktatu ryskiego uhonorowany został Krzyżem Wielkim Orderu Polonia Restituta. W 1926 r. organizator Stronnictwa Chłopskiego i prezes jego klubu parlamentarnego. Od 1928 r. w opozycji do rządów Józefa Piłsudskiego. W latach 1929–1930 współorganizował Centrolew. W sierpniu 1930 r. został brutalnie pobity przez nieznanych sprawców. Zmarł 5 VI 1931 r. w Warszawie. Pochowany na Powązkach. W sierpniu 1938 r. w uroczystości odsłonięcia pomnika Jana Dębskiego brał udział Andrzej Czapski (zob. biogram). W 1913 r. poślubił Zofię Annę Fortunatę z Woynowiczów (zm. 1928).

Polski Słownik Biograficzny, t. 5, Kraków 1939–1946, s. 28–30; S. Giza, *Jan Dąbski. Cate życie dla ludu*, Warszawa 1979, s. 37–67; J. Gmitruk, *Jan Dąbski – minister spraw zagranicznych, główny konstruktor Traktatu Ryskiego*, [w:] *Od Bitwy Warszawskiej do Traktatu Ryskiego*. Pod red. T. Skoczek, Warszawa 2014, s. 185–207; R. Świętek, *Dąbski Jan*, [w:] *Encyklopedia Historii Drugiej Rzeczypospolitej*, Warszawa 1999, s. 72–73; b.a., „Tygodnik Kutnowski” 1919, nr 6, s. 3; B. Konarska-Pabiniak, *Kujawa Antoni – gostyniński chłopski działacz niepodległościowy i społeczno-polityczny*, „Notatki Płockie” 1985, nr 1, s. 36–40; *Dzieje Gostynina i ziemi gostynińskiej*. Pod red. M. Chudzyńskiego, Warszawa 1990, s. 500; www.geneteka.pl, Akt ślubu parafii Wszystkich Świętych w Warszawie z 1913 r., nr 472.

Bogumiła Zalewska-Opańska

DĄBSKI (DĄMBSKI) Stefan (1884–1939), urzędnik Magistratu w Gostyninie

Urodzony w Warszawie. Syn Henryka i Karoliny z Truskolaskich. W Magistracie w Gostyninie był kierownikiem działu meldunkowego. Rozstrzelany 1 XII 1939 r. w Woli Łąckiej. Ekshumowany w kwietniu 1945 r. do kwatery wojennej cmentarza parafialnego w Gostyninie. Żona Aleksandra z Różanowskich.

Akt Stanu Cywilnego USC w Gostyninie z 1945 r.

Barbara Konarska-Pabiniak

DEMBOWSKI Teodor Mikołaj h. Jelita (1766–1824), podprefekt powiatu gostynińskiego

Urodził się w Warszawie 5 XII 1766 r. Był synem Stefana, kasztelana czechowskiego i Ewy z Tarłów, starościanki gostynińskiej. Funkcję podprefekta powiatu gostynińskiego pełnił od lutego 1810 r., później przeszedł do prefektury w Warszawie. W 1815 r. został senatorem. Był właścicielem dóbr Solec, Pacyna, Tokary. Zmarł w Warszawie 11 IV 1824 r. Pochowany został na cmentarzu w Dobrzykowie.

Żona Zuzanna z Dembowskich na Kosmaczowie h. Jelita (ok. 1777–1855).

Polski Słownik Biograficzny, t. 5, Kraków 1939–1946, s. 100; T. Trojanowski, Gostynin w latach 1815–1864, mps pracy doktorskiej, Wydział Historii Uniwersytetu Warszawskiego 1977 r., s. 104–105.

Jolanta Bigus

DOBROSZ Jan, (1920–2005), żołnierz Armii Krajowej, nauczyciel

Urodził się 1 II 1920 r. we wsi Stary Wylezin, gmina Kowiesy, powiat skier-

niewicki, syn Józefa i Marianny z Szymańskich. W latach 1927–1936 kończył Szkołę Powszechną w pobliskiej Chojnacie. W roku szkolnym 1938/1939 był uczniem szkoły muzycznej. Naukę przerwał wybuch II wojny światowej. Podczas okupacji przebywał w domu rodzinnym i zaangażował się w działalność konspiracyjną. Był żołnierzem Armii Krajowej, pseud. „Wilk”, służbę ukończył w stopniu podporucznika. W kwestionariuszu osobowym, który składał w 1951 r. przed przyjęciem do pracy, nie ujawnił swej działalności konspiracyjnej, prawdopodobnie ze względów bezpieczeństwa. W 1945 r. rozpoczął naukę w Liceum Ogólnokształcącym w Krakowie, uzyskując w 1948 r. świadectwo dojrzałości. W 1951 r. uzyskał I stopień studiów polonistycznych w Państwowej Wyższej Szkole Pedagogicznej w Krakowie. Z nakazu Ministerstwa Oświaty podjął pracę w charakterze nauczyciela języka polskiego w powstałym w sierpniu 1950 r. Liceum Pedagogicznym w Gostyninie. Na tym stanowisku pracował przez 19 lat, wychowując pokolenia przyszłych nauczycieli. W tym czasie kontynuował studia na Uniwersytecie Warszawskim, uzyskując tytuł magistra filologii polskiej. Po likwidacji w 1970 r. Liceum rozpoczął pracę w Technikum Elektrycznym. W 1971 r. ukończył Studium Wychowania Estetycznego. W 1980 r. przeszedł na emeryturę. W swoich wspomnieniach napisał: „(...) Długi czas zarówno swoją pracę w zawodzie nauczycielskim, jak też pobyt w Gostyninie traktowałem jako tymczasowe, teraz widzę, że i swoje życie potraktowałem tymczasowo”. Odznaczony był Krzy-

żem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski, Złotym Krzyżem Zasługi, Krzyżem Armii Krajowej, Odznaką Weterana Walk o Niepodległość, Medalem za Zasługi dla Miasta Gostynina. Za wybitne osiągnięcia w praktyce dydaktycznej i wychowawczej otrzymał w 1974 r. nagrodę Ministra Oświaty i Wychowania. Przez cały czas pobytu w Gostyninie mieszkał u rodziny Kowaczów w budynku przy ul. Wojska Polskiego 56. Zmarł 29 I 2005 r. w wieku 85 lat. Pochowany został w rodzinnych stronach we wsi Chojnata, w powiecie skierniewickim.

J. Dobrosz, *O sobie*, [w:] *Iść za marzeniem*, Gostynin 2012, s. 31–35; A. Tarka, Liceum Pedagogiczne w Gostyninie w latach 1950–1970, mps pracy magisterskiej, Wydział Historii Wychowania i Pedagogiki Uniwersytetu Łódzkiego 1994 r., s. 24; Nekrolog, „Głos Gostyniński” 2005, nr 2, s. 2; Akta osobowe Zespołu Szkół im. Marii Skłodowskiej-Curie w Gostyninie; Akta Stanu Cywilnego USC w Gostyninie.

Jolanta Bigus

DOBROWOLSKA Krystyna (1921–1990), działaczka kultury

Urodzona 28 II 1921 w Słonimie (obecnie Białoruś), córka Michała i Sabiny z d. Zomer. Ojciec Michał Liwiński, porucznik kapelmistrz 28 Pułku Strzelców Kaniowskich, później kapelmistrz 10 Pułku Ułanów w Białymstoku. Wspomniany w książce Wojciecha Wiśniewskiego *Pani na Berżenikach*. Po walce z bolszewikami, w czasie odwrotu w kierunku Polski, ukrywał się w Berżenikach u Heleny z Zanów Stankiewiczowej. Właścicielka Berżenik pisała: „(...) wyekspediowałam kapelmistrza Białostockiego pułku ułanów, poruczni-

ka Michała Lewińskiego, którego wraz z małoletnim ordynansem-doboszem ukrywałam trzy dni w stodole z sianem. Lało wówczas okropnie, a oni byli tak przemoczeni i wyczerpani, że nie miałam serca puścić ich w dalszą drogę. Też dotarli szczęśliwie do Polski (...)”. W latach dziecięcych mieszkała w Warszawie, w latach 1929–1932 w Płocku, a od 1932 r. w Gostyninie. Matka, po rozstaniu z mężem, utrzymywała rodzinę z haftu artystycznego. W 1930 r. wyszła za mąż za Rajmunda Kwiatkowskiego. Po przeniesieniu do Gostynina Kwiatkowski pracował jako urzędnik na kolei. Krystyna naukę szkolną rozpoczęła w Płocku, Szkołę Powszechną ukończyła w Gostyninie. Następnie podjęła naukę w Gimnazjum, którego nie skończyła. W czasie II wojny światowej działała w Pogotowiu Harcerskim i opiekowała się rannymi w szpitalu polowym w Gostyninie. W 1962 r. rozpoczęła naukę w Korespondencyjnym Liceum Ogólnokształcącym w Kutnie. Równocześnie pracowała w Przychodni Przeciwgruźliczej w Gostyninie. Była uzdolniona muzycznie, grała na pianinie, akordeonie, gitarze i perkusji. W latach 1959–1965 była kierownikiem Amatorskiego Zespołu Pieśni i Tańca Młodzieży Robotniczej w Gostyninie, założonego 23 IV 1959 r. przy Spółdzielni Pracy Szewców i Cholewkarzy. W latach 60. była również instruktorem świetlicowym w Przedsiębiorstwie Produkcji Pomocniczej Budownictwa Terenowego (późniejszy Gos-Bud) w Gostyninie. Prowadziła tam zespół instrumentalny. Była członkiem założonego w latach 70. zespołu Uśmiech pod kierownictwem Kseni Pietrzykowskiej. W zespole gra-

ła na perkusji. Prowadziła też zajęcia z umuzykalniania i rytmiki w gostynińskich przedszkolach. Po przejściu na emeryturę współorganizowała zajęcia słowno-muzyczne w Związku Nauczycielstwa Polskiego w Gostyninie. Wszędzie w pracy była bardzo zaangażowana, zabiegała o kostiumy dla wykonawców, często sama je projektowała, dobierała teksty i muzykę odpowiednią do wieku podopiecznych. Swoją pracę pieczołowicie dokumentowała. Zachowała się kronika, którą redagowała w latach 1959–1960, a którą przechowuje syn Piotr. Oprócz zdjęć, są tam liczne gratulacje i podziękowania organizatorów imprez, na których występowały zespoły kierowane przez Krystynę Dobrowolską. Uchwałą Rady Państwa w 1984 r. została odznaczona Medalem za udział w Wojnie Obronnej 1939. Zmarła 23 IV 1990 r. Spoczywa na cmentarzu parafialnym w Gostyninie.

Mąż Tytus Dobrowolski (1920–2000), urzędnik, dzieci Piotr i Ewa.

Kronika amatorskiego Zespołu Pieśni i Tańca Młodzieży Robotniczej w Gostyninie, rkps w zbiorach syna Piotra Dobrowolskiego; [b.a.], *Wspaniała perkusistka*, „Trybuna Mazowiecka” z 24 I 1969, nr 20, s. 4; *Dzieje Gostynina od XI do XXI wieku*. Pod red. B. Konarskiej-Pabiniak, Gostynin 2010, s. 623; W. Wiśniewski, *Pani na Berżenikach. Rozmowy z Heleną z Zanów Stankiewiczową*, Londyn 1991, s. 111; Informacja syna, Piotra.

Barbara Konarska-Pabiniak

DOŁĘGOWSKI Jan Mieczysław (1917–2015), żołnierz wojny obronnej 1939 r., więzień stalinowski

Urodził się 16 V 1917 r. w miejscowości Okalew, w powiecie rypińskim jako syn Augustyna i Janiny z Kowalskich.

W 1931 r. ukończył Szkołę Powszechną w Skrwilnie. W latach 1931–1934 kształcił się w Szkole Podoficerów Piechoty dla Małoletnich nr 2 znajdującej się początkowo w Grudziądzu (do 1932), a następnie w Śremie koło Poznania. Ukończył ją w stopniu kaprała z zaliczeniem sześciu klas gimnazjum. Placówka ta przygotowywała przyszłe kadry wojskowe i instruktorskie. Dołęgowski wstąpił do służby zawodowej w Wojsku Polskim (1934–1939), otrzymując przydział do 86 Pułku Piechoty Strzelców Mińskich w Mołodecznie, wchodzącego w skład 19 Wileńskiej Dywizji Piechoty dowodzonej przez gen. Józefa Kwaciszewskiego. W pułku pełnił funkcję instruktora w kompanii szkolnej i zastępcy dowódcy plutonu. Szkolił kadry podoficerskie żołnierzy. W 1938 r. ukończył Wojskową Szkołę Topografii i Zwiadu w Wilnie, uzyskując jednocześnie wykształcenie średnie. W 1939 r. jego jednostka, w której był dowódcą plutonu rozpoznawczego, przyporządkowana była Armii Prusy dowodzonej przez gen. Stefana Dąb-Biernackiego. Po wybuchu wojny od 5 do 7 IX 1939 r. brał udział w obronie Piotrkowa Trybunalskiego. Wraz ze swym plutonem wchodził w skład ośmiokilometrowego pasa obrony wzdłuż miejscowości Sulejów–Longinówka–Jeżów. Ich obrona załamała się po czwartym niemieckim ataku. W jego plutonie przeżyło dziesięciu żołnierzy, a z 4 tys. obrońców zaledwie 210. W kolejnych dniach (9–19 IX) wchodził w skład zgrupowania gen. Mikołaja Bołtucia z Armii Pomorze, uczestnicząc w bitwie nad Bzurą (9–22 IX 1939). Od 22 do 28 IX 1939 r. walczył w obronie Warszawy, gdzie wzięto go do niewoli.

Z obozu jenieckiego niedaleko Szczecina udało mu się zbiec wspólnie z kolegą. Powrócił w swoje rodzinne strony. W czasie okupacji początkowo w latach 1940–1941 należał do konspiracyjnej Polskiej Armii Powstańczej (PAP). Pracował wówczas jako kierowca samochodu osobowego. To umożliwiło mu przewożenie prasy podziemnej, broni, amunicji, łączników czy ludzi zagrożonych aresztowaniem. Jednym z przewożonych był ppor. Jan Olczykowski „Ciemny”, który wciągnął Dołęgowskiego w styczniu 1942 r. do Polskiej Armii Ludowej (PAL). W kwietniu 1943 r. różne organizacje konspiracyjne, PAP, KOP (Komenda Obrońców Polski), Oddziały Bojowe PLAN (Polskiej Ludowej Akcji Niepodległościowej), Gwardia Obrony Narodowej, oddziały bojowe Polskiego Stronnictwa Demokratycznego, Organizacja Bojowa Wici, Organizacja Wojskowa, Związek Czynu Zbrojnego, Związek Polski Niepodległej, Grunwald Polskie Siły Zbrojne, oddziały Chłostry oraz Odwetu zostały połączone w jeden związek: Polska Armia Ludowa. Jan Dołęgowski znalazł się w Okręgu Korpusu nr VIII Toruń. Jego dowódcami byli major Sergiusz Kosteczki „Czarny” i zastępca kapitan Popowski „Szary”. Początkowo w 1942 r. Dołęgowski pełnił rolę kierownika sekcji KB w stopniu podporucznika. Po ukończeniu Szkoły Podchorążych O.K. VIII w 1943 r. awansował do chorążego, przyjął pseud. „Lampart” i zlecono mu zadanie formowania oddziału „Las” z zamiarem prowadzenia akcji dywersyjnych i sabotażowych w rejonie miejscowości Okalewo, Skrwilno, Szczutowo, Urszulewo i Koziółek. W październiku

1943 r. oddział ten wysadził w powietrze kolejowy transport wojskowy na trasie Toruń–Sierpc–Nasielsk. Rozbrajano żołnierzy i żandarmów, likwidowano niebezpiecznych gestapowców i urzędników niemieckich. Za udzielanie pomocy partyzantom Niemcy stosowali różne środki represyjne. 2 X 1944 r. rozstrzelali kilku mieszkańców Okalewa: rodzinę Domagalskich (Władysława, Zygmunta i Józefa), braci Sumerackich, Stefana Góreckiego i Leokadię Kęsicką. Oddział partyzancki dokonał wówczas akcji odwetowej. 5 X 1944 r. pod miejscowością Urszulewo zorganizowano zasadzkę na niemiecki oddział egzekucyjny dowodzony przez porucznika Heinza Life. Zabito czterech żołnierzy, a 14 zostało rannych. Zniszczono też trzy motocykle i jeden samochód. 11 X 1944 r., rozkazem generała Stanisława Piękosia „Skały” z Głównej Komendy PAL, Dołęgowski został awansowany do stopnia podporucznika. W styczniu 1945 r., w związku z ofensywą wojsk Armii Czerwonej, partyzanci przystąpili do działań paraliżujących obronę niemiecką i ich ewakuację. Uratowano w tych dniach przed wysadzeniem Szkołę Powszechną w Skrwilnie oraz przejęto tabor kolejowy stacjonujący na stacji Rypin. W nocy z 19 na 20 I 1945 r. Jan Dołęgowski przekazał dowódcy radzieckiego oddziału rozpoznawczego por. Smirnowowi plan niemieckiej obrony Włocławka. Na skutek tych informacji, dowództwo Armii Czerwonej, przekonawszy się o silnej niemieckiej obronie od południa (od Kowala) i od strony Wisły, zdecydowało o ataku na to miasto od strony Torunia. Zaskoczona niemiecka obrona poddała się bez większego

oporu. Za ten czyn por. Dołęgowski został uhonorowany radzieckim odznaczeniem. 22 I 1945 r. oddział zgodnie z rozkazami dowództwa został rozwiązany, a żołnierze wcieleni do Armii Polskiej. Dołęgowski trafił 2 II 1945 r. do VI Punktu Przesyłkowego w Bydgoszczy na stanowisko dowódcy oddziału liniowego i szefa sztabu tej jednostki. Po rozwiązaniu punktu w lipcu 1945 r. został skierowany do Dowództwa Okręgu Wojskowego nr 2 w Koszalinie na stanowisko zastępcy szefa wydziału operacyjnego. W maju 1945 r. objął funkcję szefa tajnej kancelarii OW w Koszalinie. Awansowano go do stopnia porucznika. W rejonie koszalińskim dowodził akcjami mającymi na celu zwalczanie resztek wojsk niemieckich na tym obszarze. W sierpniu 1946 r. stał się celem zainteresowania Informacji Wojskowej. Aresztowano go 28 VIII 1946 r. pod zarzutem wrogiego stosunku do Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej (PRL) i Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich (ZSRR). Śledztwo i przesłuchania trwały pół roku. 13 III 1947 r. został skazany przez Wojskowy Sąd Okręgowy w Koszalinie na osiem lat pozbawienia wolności i trzy lata utraty praw obywatelskich w połączeniu z degradacją i odebraniem przyznanych odznaczeń. Na mocy amnestii z 22 II 1947 r. wyrok zmniejszono o połowę. Karę odbywał w Zakładzie Karnym Warszawa III. Na skutek próśb o uniewinnienie, wyrok zmniejszono do dwóch lat. Na wolność wyszedł w 1949 r. W latach 1949–1976 pracował w Zakładach Mięsnych w Czerniewicach, początkowo na stanowisku kierownika działu zaopatrzenia i zbytu, a od 1969 r. w charakterze kie-

rownika Międzyzakładowego Klubu Kulturalno-Oświatowego Handlowiec we Włocławku. W 1976 r. przeszedł na emeryturę i zamieszkał w Gostyninie. W 1971 r. ukończył Państwowe Zaoczne Studium Kultury i Oświaty w Bydgoszczy, uzyskując wykształcenie niepełne wyższe. W 1993 r. Izba Wojskowa Sądu Najwyższego uchyliła wyrok Wojskowego Sądu Okręgowego nr 2 z 1947 r., przywracając Dołęgowskiemu stopień wojskowy i odznaczenia. W Gostyninie związał się z ruchem kombatanckim, zwracał szczególną uwagę na wychowanie patriotyczne młodzieży. Zaowocowało to licznymi kontaktami i wspólnymi projektami ze szkołami i samorządami gminnymi. Kombatancki odbyli wiele spotkań z młodzieżą szkolną Włocławka, Gostynina, Zwolenia, Emilianowa, Teodorowa, Sokołowa, Miałkówka, Szczutowa, Okalewa, Piotrkowa, Skrzan, Sadłowa, Solca, Urszulewa, Chełmicy, Szczawina, Białotarska, Nowej Wsi i Zielunia w powiecie Żuromin. Dołęgowski organizował dla uczniów wycieczki szlakiem walk nad Bzurą, zwiedzając Kutno, Piątek, Łęczycę i Sochaczew. Inną formą działalności wychowawczej były konkursy literacko-historyczne, np. konkurs na wspomnienia kombatanckie lub „Czy znasz Miejsca Pamięci Narodowej w swojej miejscowości, gminie, parafii, regionie?”. Dziełem Jana Dołęgowskiego było też zredagowanie kronik Związku Kombatanów RP i Byłych Więźniów Politycznych, które dokumentowały działalność tego ruchu od 1993 r. Pisywał też do lokalnych gazet wiele artykułów o działalności związku kombatanckiego, jak również wspomnienia o zmarłych weteranach wojen-

nych. W 1997 r. niektóre z odznaczeń oraz swój wojskowy mundur przekazał do Izby Pamięci w Samorządowej Szkole Podstawowej nr 5 (obecnie Gimnazjum nr 1) w Gostyninie. W 2003 r. przyczynił się do zorganizowania Szkolnego Koła Przyjaciół Kombatantów w Gimnazjum w Białotarsku. Decyzją Ministerstwa Obrony Narodowej 27 IV 1998 r. Jan Dołęgowski został mianowany na stopień kapitana w stanie spoczynku, natomiast w 2000 r. na stopień majora. 21 I 2000 r. wojewoda mazowiecki przyznał mu Patent Weterana Walk o Wolność i Niepodległość Ojczyzny. Otrzymał wiele odznaczeń wojskowych i państwowych, m.in. Krzyż Partyzancki, Złoty Krzyż Zasługi (1999), Medal za Zasługi dla Gostynina, Medal za Zwycięstwo nad Niemcami. 20 VIII 2003 r. z rąk Zarządu Krajowego Ogólnopolskiego Stowarzyszenia Społecznego Misja Pojednania otrzymał odznakę za działalność dla dobra publicznego dobrosąsiedzkich stosunków i pokoju. Jan Dołęgowski zmarł 21 VII 2015 r., pochowany jest na cmentarzu parafialnym w Gostyninie.

Żona Felicja z d. Szczęsna (ślub w 1940), dzieci: Waldemar (1940–1989), Anna (ur. 1945) i Tadeusz (1952–1995).

Archiwum Związku Kombatantów RP i Byłych Więźniów Politycznych Koła nr 2 w Gostyninie; Kronika Związku Kombatantów RP i Byłych Więźniów Politycznych Koła nr 2 w Gostyninie; J. Dołęgowski, *Byłem żołnierzem P.A.L.*, „Gazeta Gostynińska” 1997, nr 2, s. 5; *Polska Armia Ludowa*, „Gazeta Gostynińska” 1997, nr 1, s. 5, 9; J. Gospodarowicz, *Jan Dołęgowski uczestnik historycznych walk*, „Gazeta Gostynińska” 1996, nr 36, s. 9; Z. Syska, *Jan Dołęgowski – jeden z wielu*, „Wiadomości Gostynińskie” 2003, nr 6, s. 5;

B. Gustowski, *Słowo o Waldemarze*, „Głos Gostyniński” 1996, nr 16, s. 5.

Marek Osmatek

DOMAŃSKI Grzegorz (1875–1942), ksiądz, proboszcz parafii Białotarsk

Urodził się 13 XI 1875 r. w Czeladzi na Górnym Śląsku, w rodzinie Antoniego i Pauliny z Jaworków. Po ukończeniu czterech klas Szkoły Powszechnej w Sosnowcu, w wieku 16 lat wstąpił do zgromadzenia księży salezjanów. W 1891 r. wyjechał do szkół prowadzonych przez ojców salezjanów we Włoszech. Sześć lat później otrzymał tam niższe święcenia kapłańskie. Skierowany został do pracy duszpasterskiej wśród Polonii angielskiej. Kontynuował studia filozoficzne oraz teologiczne i 8 IX 1899 r. przyjął wyższe święcenia kapłańskie z rąk późniejszego prymasa Anglii i Walii, biskupa Franciszka Bourne. Początkowo pracował w różnych parafiach katolickich w Anglii, dopiero w 1904 r. skierowano go do pracy w Polskiej Misji Katolickiej w Londynie, której załątki stworzyła bł. matka Franciszka Siedliska, fundatorka Zgromadzenia Sióstr Nazaretanek i ich ojciec duchowny ks. Antoni Lechert. W 1907 r., ze względu na zły stan zdrowia, opuścił Misję i powrócił do kraju. Po uzyskaniu stosownych zezwoleń od władz kościelnych i państwowych objął stanowisko prefekta i wikariusza w rodzinnej Czeladzi. Kolejne jego parafie to: Wąsosz, Kamieńsk, Srock. W 1916 r. objął nowo powstałą parafię w Gomunicach. W tej parafii kontynuował budowę kościoła i pobudował plebanię. Ksiądz Domański prowadził działalność społeczną i oświatową wśród okolicznej ludności. Organizował spotkania, od-

czyty dla miejscowych robotników pobliskiej fabryki mebli. Parafia prowadziła też dożywianie ich dzieci. Nadmierna praca nadszarpnęła i tak wątłe zdrowie księdza. W kwietniu 1922 r. poddał się operacji w szpitalu Dzieciątka Jezus w Warszawie. W grudniu tego roku otrzymał nominację na proboszcza parafii Białotarsk. Ponieważ zastał tu niedokończony, a jeszcze zdewastowany podczas I wojny światowej kościół, z dużą energią przystąpił do jego budowy. Włączył w to dzieło mieszkańców całej parafii. Już w sierpniu 1923 r. odprawiono w kościele pierwsze nabożeństwa. Stan zdrowia księdza ulegał ciąglemu pogarszaniu, dlatego zwrócił się do biskupa z prośbą o przeniesienie do mniejszej parafii. Decyzją władz kościelnych 6 X 1930 r. objął parafię Burzenin w powiecie sieradzkim. Tam założył Dom Katolicki, gdzie prowadzone było ożywione życie religijne. Rozpoczęły działalność stowarzyszenia katolickie, m.in. Zakon św. Franciszka, Stowarzyszenie Młodzieży Katolickiej, chór kościelny, Papieskie Dzieło Rozkrzewiania Wiary, którego zadaniem było wspieranie działalności misyjnej w Kościele katolickim na całym świecie. Staraniem księdza proboszcza udało się zebrać pieniądze na nowy dzwon, który wciągnięto na wieżę kościelną w październiku 1931 r. W parafii powstała jednak grupa będąca w opozycji do księdza Domańskiego, zarzucając mu zbyt koncentrowanie się na sprawach gospodarczych, a nie religijnych. W wyniku tego konfliktu, na prośbę ks. Domańskiego, władze kościelne przeniosły go 6 XI 1935 r. do parafii Russocice, w Wielkopolsce. Tam zastał go wybuch II wojny światowej.

Został aresztowany 6 X 1941 r. i osadzony z 65 innymi księżmi w obozie przejściowym w Konstancynie koło Łodzi. Stąd kilka tygodni później trafił do Dachau. Po półrocznym pobycie w obozie został stracony 4 V 1942 r. W chwili śmierci miał 67 lat.

M. Osmałek, *Ksiądz Grzegorz Domański – budowniczy kościoła w Białotarsku*, Rocznik Gostyniński 2008, t. II, s. 211–220; P.P. Obolewski, *Zarys dziejów kościoła i parafii w Białotarsku*, Studia Włocławskie 2013, nr 15, s. 155–180.

Jolanta Bigus

DUBAS Antoni (1909–1939), ksiądz, rozstrzelany w Woli Łąckiej

Urodził się w Łodzi 30 V 1909 r. w rodzinie Dominika i Walerii z Goworkiewiczów. Ojciec jego pracował w łódzkiej Fabryce Zakładów Bawełnianych. Po ukończeniu Szkoły Powszechnej i Gimnazjum im. Józefa Piłsudskiego w Łodzi wstąpił do Liceum Diecezjalnego w Płocku, które ukończył w 1929 r. Naukę kontynuował w Wyższym Seminarium Duchownym w Płocku. Święcenia kapłańskie z rąk biskupa płockiego Antoniego Juliana Nowowiejskiego przyjął 15 VI 1935 r. Mszę prymicyjną odprawił w rodzinnej parafii św. Anny w Łodzi. Pracę duszpasterską rozpoczął w Sierpcu. Po dwóch latach przeniesiono go do parafii św. Marcina w Gostyninie. Tu spotkał się ze swym kursowym kolegą, ks. Stanisławem Krystosikiem (zob. biogram). Oprócz prac parafialnych, nauki religii w Szkole Powszechnej prowadził Stowarzyszenie Młodzieży i Mężów. Dzięki swemu pogodnemu usposobieniu i ogromnej życzliwości okazywanej parafianom zyskał przydomek najbar-

dziej lubianego księdza. W Gostyninie zastał go wybuch II wojny światowej. Represje, jakie dotknęły w pierwszych dniach wojny mieszkańców, nie oszczędziły księży. W przeddzień uroczystości 11 XI 1939 r. aresztowany został schorowany dziekan gostyniński ks. Apolinary Kaczyński. Dwa dni później ks. Dubas, z dwoma innymi wikariuszami Stanisławem Krystosikiem i Kazimierzem Stankiewiczem (zob. biogram) zgłosił się do miejscowego gestapo z propozycją zamiany ich trzech za ks. diekana. Niemcy zwolnili proboszcza, a dwa dni później uwięzili wikariuszy. Osadzeni zostali w areszcie gestapo. Rankiem 1 XII 1939 r. ks. Dubas wywieziony został do lasu koło Woli Łąckiej i tam rozstrzelany wraz z 28 innymi więźniami. Po ekshumacji dokonanej w kwietniu 1945 r. ciało ks. Dubasa złożone zostało w kwaterze wojennej na cmentarzu parafialnym w Gostyninie. W chwili śmierci miał 30 lat.

M. M. Grzybowski, *Duchowieństwo diecezji płockiej. Wiek XX*, T.1, cz. 1, Płock 2007, s. 147; tenże, *Martyrologium duchowieństwa diecezji płockiej w latach II wojny światowej 1939–1945*, Płock 1982, s. 54; H. Seweryniak, L. Zieliński, *Nikt nie ma większej miłości... Męczeństwo gostynińskich kapłanów w latach II wojny światowej*, Płock-Gostynin 2009; B. Konarska-Pabiniak, *Pamięci ks. Kaczyńskiego i jego trzech wikarych*, „Głos Gostyniński” 1999, nr 19, s. 4.

Jolanta Bigus

DUBIELAK Władysław Bolesław (1924–1955), żołnierz Armii Krajowej i Ruchu Oporu Armii Krajowej

Urodził się 20 VII 1924 r. w Górach Dobrzykowskich, w rodzinie rolniczej. Syn Jana i Anny z Marciniaków. Absolwent

Szkoły Powszechnej w Dobrzykowie (1937), uczeń Gimnazjum im. Marszałka Stanisława Małachowskiego w Płocku, w latach 1938–1939. W dniach 12–15 IX 1939 r. ochotnik podczas walk w obronie lewego brzegu Wisły pod Dobrzykowem i Radziwiem. Od 1940 r. żołnierz Polskiego Związku Powstańczego, od 1942 r. dowódca oddziału Armii Krajowej w Dobrzykowie, pseud. „Biały”. Organizował pomoc dla powstańców warszawskich. Był sekretarzem Gminnej Rady Narodowej w Dobrzykowie (20 I 1945–2 III 1945), zastępcą komendanta do spraw polityczno-wychowawczych posterunku MO w Dobrzykowie (23 V 1945–18 I 1946). Po pseudonimem „Myśliwy” organizował oddział Ruchu Oporu Armii Krajowej (ROAK) na terenie powiatu gostynińskiego, łowickiego i sochaczewskiego w Obwodzie Rybitwa. W okresie od grudnia 1945 r. do stycznia 1947 r. oddział „Myśliwego” przeprowadził 27 akcji zbrojnych, skierowanych przeciwko komunistycznemu aparatowi represji. Po dekonspiracji we Lwówku (12 X 1946) i nieudanej akcji pod Golonką koło Gąbina (1 XII 1946), formacja została rozbita przez Powiatowy Urząd Bezpieczeństwa Publicznego w Gostyninie. „Myśliwy” ukrywał się we Wrocławiu. Ujawnił się 11 IV 1947 r. przed Wojewódzkim Urzędem Bezpieczeństwa Publicznego w Warszawie. Zagrożony aresztowaniem, 5 IX 1949 r. zbiegł do Berlina Zachodniego. Służył w Polskich Oddziałach Wartowniczych przy armii amerykańskiej w Zeiltzheim koło Frankfurtu nad Menem (1 IX 1950–5 IV 1951) oraz w Kaiserlautern (22 V–13 VII 1954). Zwerbowany przez wywiad angielski do pracy w ośrodku

wywiadowczym w Barkhausen (III–VII 1950 oraz IV 1951–III 1953) i Rattingen (III–X 1953). Aresztowany 10 IX 1954 r. na terenie byłej NRD i 14 września tego roku przekazany władzom PRL. Oskarżono go, że po ucieczce z Polski zwerbowany został do wywiadu angielskiego i działał na szkodę PRL. Po kilkumiesięcznych przesłuchaniach skazany wyrokiem Wojskowego Sądu Garnizonowego w Warszawie z dnia 4 VI 1955 r. na karę śmierci. Stracony 27 X 1955 r. w rakowieckim więzieniu w Warszawie. Dowódcą plutonu egzekucyjnego był Aleksander Dreja. Miejsce pochówku nieznane, przypuszczalnie „Łączka” na Powązkach.

Żona Christa Fleischer, urodzona w 1929 r. w Berlinie, córka Barbara, urodzona w 1953 r. w Fürstenfeldbruck.

Instytut Pamięci Narodowej BU 0180/106 t.1, k. 1–7; k. 20–39; 943/33, k. 1–284; 943/34, k. 40–69; Archiwum Państwowe w Płocku, Akta Gminy Dobrzyków, sygn. 50/125/0. Rejestr mieszkańców Gminy Dobrzyków z lat 1932–1939; J. Stefański, *O tych, co walczyli o Polskę wolną...*, „Głos Gostyniński 2003, nr 13, s. 9; J. Pawłowicz, *Zapomniani płocczanie (5)*. Władysław B. Dubielak, „Sygnały Płockie” 2005, nr 20, s. 16.

Bogumiła Zalewska-Opańska

DULSKI Leszek Stanisław (1932–1965), wikariusz w Gostyninie

Urodził się 24 VII 1932 r. we wsi Żochowo, w powiecie sierpeckim. Był synem Władysława i Zofii z Wieluńskich. Naukę przerwała mu wojna. Po jej zakończeniu uczył się w Gimnazjum w Sierpcu i w Niższym Seminarium Duchownym im. Stanisława Kostki w Płocku. Po otrzymaniu świadectwa dojrzałości wstąpił do Wyższego Seminarium

Duchownego w Płocku, które ukończył otrzymując 11 II 1957 r. święcenia kapłańskie w katedrze płockiej. Jako wikariusz trafił do parafii w Glinojeku, potem do Wyszkowa, a w sierpniu 1963 r. do parafii św. Marcina w Gostyninie. Jadąc na motorze, uległ wypadkowi i 21 IX 1965 r. zmarł w wieku 33 lat, w szpitalu w Płocku. Pochowany jest na Cmentarzu Powązkowskim w Warszawie. W kościele św. Jakuba na cmentarzu w Gostyninie wmurowana została pamiątkowa tablica poświęcona tragicznie zmarłemu ks. Leszkowi Stanisławowi Dulskiemu.

M.M. Grzybowski, *Duchowieństwo diecezji płockiej. Wiek XX*, T.1, cz.2, Płock 2008, s. 71–72.

Jolanta Bigus

DUNIN Józef (XIX w.), burmistrz Gostynina w czasie powstania listopadowego

Stanowisko burmistrza miasta Gostynina objął 20 XII 1830 r. po Antonim Jakubowskim (zob. biogram). Znany był ze swej patriotycznej postawy, dlatego też zdecydowanie opowiedział się za powstaniem listopadowym. Podczas zebrania, 25 III 1831 r. złożył podpis pod deklaracją wierności Rządowi Narodowemu. Na polecenie komisarza obwodu, Konstantego Małowieskiego, organizował na terenie miasta Straż Bezpieczeństwa i Gwardię Ruchomą. Na urządzenie lazaretu w mieście przeznaczył z kasy miejskiej 300 złp. Brał czynny udział przy obronie lewego brzegu Wisły w okolicach Płocka. W obawie o swoje życie opuścił miasto w lipcu 1831 r. przed wkroczeniem wojsk rosyjskich. Funkcję burmistrza powierzono wówczas przybyłemu

do Gostynina w 1828 r. z Rawy kupcowi Gasprowi Miziurskiemu. Pełnił ją od sierpnia do października 1831 r., do powrotu Dunina, który ponownie objął urząd burmistrza. Wiązało się to prawdopodobnie ze złożeniem przysięgi na wierność carowi. Latem 1837 r. w czasie epidemii cholery, jaka nawiedziła miasto, zmarła jego żona. Urząd burmistrza miasta Gostynina Józef Dunin pełnił do 28 IX 1839 r. Jego następcą był Franciszek Muczynski.

J. Szczepański, *Gostynin od zaboru pruskiego do powstania listopadowego*, [w:] *Dzieje Gostynina od XI do XXI w.* Pod red. B. Konarskiej-Pabiniak, Gostynin 2010, s. 213–224; T. Trojanowski, *Gostynin w latach 1815–1864*, mps pracy doktorskiej, Wydział Historii Uniwersytetu Warszawskiego 1977 r., s. 260–300, 475.

Jolanta Bigus

DURMA Jan (1910–1997), żołnierz wojny obronnej 1939 r., sołtys

Urodził się 16 II 1910 r. w miejscowości Białe, w gminie Gostynin, w rodzinie chłopskiej Adama i Marianny z d. Wiktorskiej. W latach 1931–1932 odbył zasadniczą służbę wojskową w 22 Pułku Piechoty w Siedlcach. Tuż przed wybuchem II wojny światowej objęty został tzw. cichą mobilizacją i powołany 15 VI 1939 r. na ćwiczenia wojskowe do 72 Pułku Piechoty w Słonimie pod Baranowiczami na Polesiu (dzisiejsza Białoruś) do jednostek łączności. Wojska te, wchodzące w skład Armii Modlin, brały udział w bitwie z wojskami niemieckimi pod Mławą w pierwszych dniach września 1939 r. Jego rozbitý pułk przedostał się przez Sochaczew, Chodaków, Zamość i wziął udział w walkach pod Włodziminem. 27 IX 1939 r. w Radomiu

Jan Durma został wzięty do niewoli niemieckiej. Cały okres okupacji pracował w majątku ziemskim pod Sochaczewem należącym do Niemców. Po zakończeniu wojny powrócił do Białego, gdzie objął w posiadanie rodzinną ziemię. W latach 1945–1950 pełnił funkcję sołtysa. Udzielał się w wielu organizacjach, przede wszystkim w Związku Kombatanów RP i Byłych Więźniów Politycznych, Polskim Związku Emerytów, Rencistów i Inwalidów, Towarzystwie Miłośników Ziemi Gostynińskiej i OSP. Posiadał stopień plutonowego. Odznaczony został Medalem Wojny Obronnej, Medalem Zwycięstwa i Wolności. Ordery te osobiście przekazał do Kącika Pamięci Narodowej znajdującego się w kościele św. Marcina w Gostyninie. Zmarł 30 VII 1997 r. w Budach Kozickich, pochowany został na cmentarzu parafialnym w Gostyninie obok swej żony Kazimiery (1910–1985).

J. Gospodarowicz, *Jan Durma odszedł na wieczną wartę*, „Gazeta Gostynińska” 1997, nr 13, s. 9.

Marek Osmałek

DUSZCZYK Władysław (1884–1942), proboszcz parafii pw. św. Stanisława Biskupa Męczennika w Dobrzykowie

Urodził się 22 XII 1884 r. w Strzelcach, wówczas w dekanacie gostynińskim, w archidiecezji warszawskiej. Był synem Józefa i Bronisławy z Wyrąbkiewiczów. Po ukończeniu Szkoły Powszechnej w Strzelcach podjął naukę w Seminarium Nauczycielskim w Łęczycy. Krótko pracował w zawodzie pedagoga, po czym wstąpił do Seminarium Duchownego w Żytomierzu, przyjmując w 1910 r. święcenia kapłańskie. Pracę duszpaster-

ską rozpoczął od wikariatu w Sławucie na Wołyniu. W okresie II Rzeczypospolitej pełnił w latach 1921–1932 posługę proboszcza w Szczawinie, gdzie jego ojciec był nauczycielem. Parafia, którą kierował, erygowana w 1919 r., należała najpierw do archidiecezji warszawskiej, a od 1925 r. do diecezji płockiej. Dał się poznać jako gorliwy kapłan, organizator życia religijnego, pasjonat pracy z młodzieżą. Pomagał zdolnym uczniom z rodzin w trudnej sytuacji materialnej. Doprowadził do wzorowego porządku podupadły po powstaniu styczniowym i zniszczony w czasie I wojny światowej kościół i budynki klasztoru reformatów. Był protektorem Stowarzyszenia Młodzieży Polskiej. 24 X 1932 r. objął probostwo w Dobrzykowie. W trakcie ośmioletniej posługi cieszył się ogromnym autorytetem wśród wiernych. Skromny, bardzo zaangażowany w pracę duszpasterską, przeprowadził remont zakrystii, organów, plebanii, dachu na świątyni i kapliczce w Górach Dobrzykowskich. Za jego pasterzowania parafianie ufundowali stacje Drogi Krzyżowej na zewnątrz kościoła oraz dwa dzwony: „Maria” i „Józef”. Założył Oddział Katolickiego Stowarzyszenia Kobiet, Stowarzyszenie Najświętszego Sakramentu, Katolickie Stowarzyszenie Młodzieży Męskiej i Żeńskiej, Zgromadzenie III Zakonu św. Franciszka, Parafialny Oddział Akcji Katolickiej, 10 kół misyjnych. 8 XII 1938 r. nastąpiło otwarcie biblioteki parafialnej. Owocną posługę ks. Duszczyka przerwała II wojna światowa i aresztowanie 26 VIII 1940 r. Hitlerowcy przewieźli go do Gostynina, a stamtąd do Szczeglina. Od 29 sierpnia przebywał w Sachsenhausen, a od

14 grudnia w obozie koncentracyjnym w Dachau, oznaczony numerem 22826. Tu, podczas ciężkiej pracy przenoszenia kotłów z kuchni obozowej do bloków z więźniami, złamał rękę. 4 V 1942 r. został zagazowany. Urzędowe zawiadomienie o śmierci zawierało informację, że zmarł na serce.

Archiwum Parafii Dobrzyków, Kronika parafialna z lat 1932–1977; W. Jezusek, Ks. *Władysław Duszczyk proboszcz parafii Dobrzyków*, „Miesięcznik Pasternski Płocki” 1949, nr 3, s. 114–117.

Bogumiła Zalewska-Opasińska

DUTKIEWICZ Stefania (1895–1970), nauczycielka

Urodziła się 13 VIII 1895 r. w Gorzewie, gmina Gostynin. Rodzice Tomasz i Marianna z d. Sękowska. Wraz z rodzicami jako mała dziewczynka wyemigrowała do Argentyny. W 1910 r., mając piętnaście lat, sama wróciła do ojczyzny, zostawiając rodzinę za granicą. Powodem przyjazdu była ogromna tęsknota za krajem. Po powrocie zamieszkała u krewnych w Gąbinie i tu zdobywała wykształcenie na prywatnych lekcjach. Jeszcze przed wybuchem wojny rozpoczęła pracę jako nauczycielka. W czasie okupacji prowadziła tajne nauczanie dla dzieci na poziomie szkoły powszechnej. Po zakończeniu działań wojennych przyjechała do Gostynina i została zatrudniona w Szkole Podstawowej przy Liceum Ogólnokształcącym im. Tadeusza Kościuszki. Po usamodzielnieniu się szkoły podstawowej i przemianowaniu jej na Szkołę Podstawową nr 4 kontynuowała tam pracę. Poszerzała swoje umiejętności na specjalistycznych kursach nauczycielskich. Nie bała się

rozwiązywać problemów pedagogicznych w życiu szkolnym, stawiając zawsze dobro dziecka za główny cel swojej pracy zawodowej. W czasie wolnym z wielką pasją oddawała się pracy społecznej i działalności artystycznej na terenie szkoły. Przygotowywała akademie szkolne i okolicznościowe uroczystości miejskie. W zawodzie nauczycielskim przepracowała ponad 50 lat. Nie miała rodziny, całe swoje życie poświęciła dzieciom i społeczności lokalnej. Zmarła 31 VIII 1970 r.

Słownik biograficzny zasłużonych nauczycieli województwa płockiego. Pod red. T. Kurpiewskiego, Płock 1995, s. 57–58, 256.

Elżbieta Szubska-Bieroń

DUTKOWSKA Wacława (1926–2011), dziennikarka, chórzystka

Urodzona 22 VIII 1926 r. we wsi Mysłownia koło Gostynina, córka Władysława i Marii z Adamskich. Edukację rozpoczęła w Szkole Powszechnej w Zwoleniu. Gdy w 1935 r. rodzice przenieśli się do Gostynina, kontynuowała naukę w miejscowej Szkole Powszechnej. Po wkroczeniu Niemców do Gostynina we wrześniu 1939 r. rodzinę Dutkowskich wysiedlono i wagonami towarowymi przewieziono na Zamojszczyznę. Po wojnie wrócili do Gostynina i w lutym 1945 r. Wacława rozpoczęła naukę w Liceum Ogólnokształcącym im. Tadeusza Kościuszki. Po uzyskaniu świadectwa maturalnego w 1948 r. rozpoczęła studia na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu Łódzkiego. W 1952 r., po uzyskaniu tytułu magistra filozofii w zakresie filologii polskiej, dostała nakaz

pracy w Warszawie, w instytucjach wydawniczych, w charakterze redaktora merytorycznego. Pracowała kolejno w Wydawnictwie Centralnego Urzędu Szkolenia Zawodowego, Państwowym Wydawnictwie Rolniczym i Leśnym, Wydawnictwie Spółdzielczym Samopomoc Chłopska i Państwowym Wydawnictwie Ekonomicznym. Pracując w PWRiL, uzyskała dyplom rolnika. Za działalność w związkach zawodowych Solidarność (przewodnicząca tego związku w PWE) zmuszona została w 1983 r. do przejścia na wcześniejszą emeryturę. Podjęła wtedy pracę jako kustosz w bibliotece Politechniki Warszawskiej i wychowawca w internacie jednej ze szkół średnich. Od dziecięcych lat jej wielką pasją była muzyka. Śpiewała w wielu zespołach chóralnych, m.in. Warszawskim Zespole Pieśni i Tańca, w Zespole Muzyki Dawnej, w chórze Surma, Chórze Esperanckim Muzilo. Przez kilka kadencji pełniła funkcję sekretarza w Polskim Związku Chórów i Orkiestr. Za całokształt tych działań uhonorowana została Złotą Odznaką Polskiego Związku Chórów i Orkiestr oraz Złotym Krzyżem Zasługi przyznany przez Ministra Kultury i Sztuki. W latach 1996–1997 była redaktorem naczelnym „Gazety Gostynińskiej”. Pisała wiersze, które drukowane były w lokalnej prasie i w tomikach poetyckich, wydawanych przez Miejską Bibliotekę Publiczną im. Jakuba z Gostynina w Gostyninie. Aktywnie działała też w Kole PTTK Przyjaciół Ziemi Gostynińskiej w Warszawie. Zmarła 26 XI 2011 r., pochowana została na cmentarzu parafialnym w Gostyninie.

My, Gostyniacy. Zbiór wspomnieniowo-biograficzny Wychowanków i Absolwentów Gimnazjum i Liceum im. Tadeusza Kościuszki w Gostyninie. Pod red. W. Sajkowskiego, Gostynin 2010, s. 67–71; S. Stępień, *Wacława Dutkowska nie żyje*, „Nasz Gostynin” 2011, nr 12, s. 2.

Jolanta Bigus

DYMCZAK Czesław (1911–1995), rolnik, działacz społeczny

Urodził się 11 VI 1911 r. w Hucie Ratajskiej koło Gostynina, w rodzinie chłopskiej. Był synem Ignacego i Małgorzaty z Ciesielskich. Po ukończeniu szkoły początkowej pracował w gospodarstwie rodziców. W 1934 r. rozpoczął służbę wojskową, którą ukończył w 1936 r. Po ogłoszeniu mobilizacji w 1939 r. został powołany do kompanii łączności 36 Pułku Piechoty. Brał udział w obronie Warszawy na przedpolach Grochowa, a potem w Parku Skaryszewskim. Po kapitulacji Warszawy dostał się do niewoli niemieckiej. Po zakończeniu wojny powrócił w rodzinne strony. Pracował w Wydziale Rolnictwa Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w Gostyninie na stanowisku kierownika referatu państwowego funduszu ziemi, w Komitecie Powiatowym Zjednoczonego Stronictwa Ludowego, w Gminnej Spółdzielni Samopomoc Chłopska w Duninowie i Przedsiębiorstwie Budownictwa Rolniczego w Gostyninie. Jednocześnie prowadził gospodarstwo rolne w Bierzewicach. Mieszkańcy wsi okazywali mu zaufanie – z ich wyboru przez ponad 20 lat pełnił funkcję sołtysa, prezesa kółka rolniczego i opiekuna społecznego. Był członkiem Towarzystwa Miłośników Ziemi Gostynińskiej i członkiem Zarządu Koła Gminnego Związku Kombatantów RP i Byłych Więźniów Politycznych w Gostyninie. W związku kombatantów przewodniczył komisji socjalno-bytowej i był członkiem komisji ds. współpracy z młodzieżą. W 1984 r. wybrany został radnym Gminnej Rady Narodowej w Gostyninie. Wśród wielu obowiązków znajdował także czas na twórczość poetycką i malarstwo. W 1981 r. zadebiutował w konkursie literackim zorganizowanym przez Dom Kultury w Gostyninie. Wiersz *W promieniach słońca wiosny* zdobył drugą nagrodę i prawo do druku w pokonkursowym zbiorku poezji. Jego wiersze inspirowane są przeżyciami wojennymi, nieobce są też sprawy aktualne, ale najbardziej poetyckie są impresyjne wiersze o przyrodzie. Stawiał także trudne pytania moralne dotyczące sensu życia, wyznawanych wartości, sumienia. W dzień odsłonięcia pomnika zamordowanych mieszkańców Gostynina w Woli Łąckiej oddał hołd ofiarom tej zbrodni w wierszu „Egzekucja”. Był to protest przeciw wojnie i zabijaniu. Utwory jego były publikowane w prasie lokalnej oraz zbiorkach wydawanych przez gostyniński Dom Kultury. Został odznaczony Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski, Złotym Krzyżem Zasługi, Medalem za Udział w Wojnie Obronnej 1939 r., Odznaką Zasłużony Działacz Kultury. Zmarł 17 IV 1995 r. Spoczywa na cmentarzu parafialnym w Gostyninie. Żona Genowefa (1923–2003), dzieci: Maria Danuta, Krystyna, Elżbieta, Ryszard.

H. Jakubczak-Zakrzewska, *Karabinem, pługiem, piórem*, „Tygodnik Płocki” 1986, nr 5; J. Gospodarowicz, *Wspomnienia o Czesławie Dymczaku*, „Gazeta Gostynińska” 1996, nr 9; Informacje córki, Marii Danuty Nowackiej.

Stanisław Adamski

DZIERŻANOWSKI Michał h. Grzymała (ok. 1725–1808), marszałek ziemi gostyńskie

Urodził się około 1725 r. Był synem Franciszka, łowczego lubelskiego i Anny z Chociszewskich. Wiele podróżował. Uchodził za człowieka gwałtownego i awanturnika. Około 1744 r. wypłynął z Gdańska do Francji na fregacie, aby z innymi ochotnikami zaciągnąć się do pułku, który z szlachty polskiej formował marszałek Löwendahl, będący wówczas w służbie Ludwika XV. Kiedy Anglicy zdobyli żaglowiec, wzięli do niewoli polskich rekrutów wraz z załogą. Dzierżanowski zwolniony z aresztu udał się do Francji, gdzie walczył w wojnie o sukcesję austriacką. W 1748 r. powrócił do ojczyzny. Tu zastała go wiadomość o śmierci ojca. Ponieważ w testamencie ojciec zapisał majątek macosze, napadł na wieś, w której mieszkała czwarta żona ojca, odebrał majątek i całą sumę przekazał swoim siostrze. Zadośćuczynieniem za grzechy była pielgrzymka do Rzymu. Gdy wracał przez Francję, został aresztowany. Po zwolnieniu z aresztu, dzięki interwencji rodaków, zaciągnął się do wojska francuskiego, walczył w Indiach Wschodnich. Po kłótni z komendantem odesłany został pod sąd do Francji. Kolejne losy Dzierżanowskiego są trudne do ustalenia. Prawdopodobnie grasował jako pirat na Oceanie Indyjskim, został królem tubylców na Madagaskarze, a także handlował niewolnikami z Holendrami. Zaangażowany przez rząd portugalski miał wziąć udział w wojnie z Paragwajem. Za cięte komentarze uznany heretykiem i wtrącony do więzienia. Po

wstawiennictwie zwolniony z aresztu, skąd wyjechał do Hiszpanii. Wrócił do Polski w atmosferze skandalu, po spoliczkowaniu ambasadora saskiego i został szambelanem króla Stanisława Augusta Poniatowskiego. Ze stronnika stał się jego zagorzałym przeciwnikiem, bowiem w 1767 r. przystąpił do konfederacji radomskiej. Po zawiązaniu konfederacji barskiej wraz z Janem Ponińskim i Szymonem Kossakowskim przygotował plan porwania posła rosyjskiego Nikołaja Repnina i detronizacji króla Stanisława Augusta Poniatowskiego. W dniu 23 VII 1768 r. ogłosił się w Gostyninie marszałkiem konfederackim i dla spopularyzowania haseł konfederacji wydał manifest przeciwko królowi, jego zwolennikom i Rosji. Tutaj sformował oddział kilkudziesięciu konnych. W rezultacie wystąpienie Dzierżanowskiego nie zostało jednak entuzjastycznie przyjęte przez miejscową szlachtę, dlatego wyjechał w Ciechanowskie. Bezprawnie używał nadal tytułu marszałka konfederacji gostyńskiej i prowadził o to spór z Franciszkiem Ksawerym Mikorskim (zob. biogram). W sierpniu 1769 r. wkroczył na czele wojsk konfederackich do Krakowa. Wkrótce wycofał się z miasta, nie podejmując walki z oddziałem Iwana Drewicza. W 1770 r. skazany przez Generalność konfederacji barskiej na banicję. Na wieść o I rozbiórce Polski opuścił kraj i udał się do Wiednia, gdzie złożył przysięgę poddańczą cesarzowi Józefowi II. Zmarł w Wiedniu w 1808 r., nie pozostawił potomstwa.

G. Dziewulska, *Michał Grzymała Dzierżanowski h. Grzymała*, „Gazeta Gostyńska” 1994, nr 14, s. 8; teŹe, *Spór o marszałkostwo*, „Gazeta Gostyńska” 2002, nr 15, s. 4; T. Trojanowski, *Zarys dziejów Gostynina* (do końca XIX w.), mps pra-

cy magisterskiej, Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Gdańsku 1957 r., s. 73; K. Zadrozny, *Gostyniński przypadek Michała Dzierżanowskiego (23 lipca 1768)*, portal gostynin24.pl.

Jolanta Bigus

DZIEWULSKI Stefan (1876–1941), prawnik, właściciel majątku Sanniki

Urodził się 4 IX 1876 r. Był znanym warszawskim adwokatem w latach 1904–1917. W 1918 r. został podsekretarzem stanu w rządzie utworzonym przez Radę Regencyjną w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych, a następnie w Ministerstwie Pracy i Polityki Społecznej. W latach 1904–1928 był też redaktorem naczelnym czasopisma „*Ekonomista*” poświęconego gospodarce, od 1935 r. członkiem jego redakcji. Dzierwulski był jednym z inicjatorów powołania do życia Towarzystwa Ekonomistów i Statystyków Polskich. W 1917 r. został wiceprezesem tego Towarzystwa. Od 1924 r. był wykładowcą Wolnej Wszechnicy Polskiej w Warszawie, od 1927 r. do wybuchu II wojny światowej jej profesorem, a w latach 1936–1938 prorektorem. Był autorem wielu opracowań dotyczących polskiej myśli ekonomicznej. W sierpniu 1905 r. w katedrze św. Jana w Warszawie poślubił urodzoną 7 VI 1878 r. córkę Jakuba Natansona, Antoninę Aleksandrę Marię. W 1909 r. wykupiła ona od Towarzystwa Akcyjnego Fabryki Cukru Sanniki dobra sannickie. Do ich zarządzania upoważniła swego męża. Na wykup majątku sannickiego Antonina wzięła dwie pożyczki w 1909 r. i w 1916 r. od Towarzystwa Kredytowego Ziemskiego. Pierwszą z nich przeznaczyła na przebudowę pałacu, której

dokonano według projektu Marconiego w 1910 r., drugą wykorzystano na naprawę zniszczeń zabudowań gospodarczych powstałych w wyniku I wojny światowej. Na majątku sannickim od 1926 r. aż do września 1939 r. wisiała groźba licytacji zarządzanej przez Towarzystwo Kredytowe Ziemskie. Dzierwulscy szukali ratunku przed licytacją, sprzedając kolejne parcele majątku. W 1925 r., pragnąc upamiętnić pobyt w sannickim pałacu Fryderyka Chopina, wmurowali w frontową ścianę wieży tablicę z napisem: „W tym dworze mieszkał Fryderyk Chopin w 1828 r.”. Dużym wydarzeniem w Sannikach była w 1930 r. wizyta prezydenta RP Ignacego Mościckiego. Odbyła się w ramach prezydenckiej wizytacji Mazowsza w dniach 25 V–1 VI 1930 r. Prezydent gościł w pałacu, był na nabożeństwie w kościele, obejrzał występ dzieci w strojach regionu sannickiego. Podczas wojny obronnej 1939 r. wokół Sannik toczyły się krwawe walki Armii Poznań i Pomorze z Niemcami. Już we wrześniu 1939 r. pałac stał się siedzibą władz okupacyjnych. Dzierwulscy pozostali właścicielami do 1945 r., kiedy to dobra sannickie rozparcelowano. Stefan Dzierwulski zmarł w Warszawie 10 III 1941 r., pochowany został na Powązkach.

Jego żona Antonina zmarła 20 X 1973 r. w wieku 95 lat, pochowana została obok męża.

Polski Słownik Biograficzny, Kraków 1948, s. 176; *Słownik Biograficzny Statystyków Polskich*, Warszawa 1998, s. 82–83; J.B. Nycek, *Gmina Sanniki*, Płock 2011, s. 69, 79; E. Sławińska-Dahlig, *Sanniki i Chopin—panorama historyczna*, „Rocznik Gostyniński”, t. I–2007, s. 174–177.

Marian Chudzyński

DZUBALA Jan (1916–2010), żołnierz wojny obronnej 1939 r., żołnierz Armii Krajowej, działacz harcerski

Urodził się 23 XII 1916 r. w Gostyninie, w rodzinie Jana i Marianny z Ogrodowczyków. Tutaj ukończył siedmioklasową Szkołę Powszechną i trzyletnią Szkołę Zawodową. W 1930 r. wstąpił do 169 Mazowieckiej Drużyny Harcerzy im. Franciszka Żwirki. Został członkiem Komendy Hufca, a także instruktorem w stopniu podharcymistrza. Uczestniczył w kursie dla komendantów harcerskich Oddziałów Przysposobienia Wojskowego organizowanego przez Komendę Główną ZHP w Warszawie. Do momentu powołania go do czynnej służby wojskowej pozostawał bezrobotnym. Wybuch wojny zastał go w Centrum Wyszczolenia Łączności w Zegrzu w Szkole Podoficerskiej. Wraz ze swoją jednostką brał udział w obronie Warszawy i Wawra, następnie odbył szlak bojowy prowadzący przez Mińsk Mazowiecki, Latowicz, Lublin, Chełm i Kraśnystaw. Po wkroczeniu Armii Czerwonej na tereny wschodniej Polski 17 IX 1939 r. został internowany i przeznaczony do transportu w głąb ZSRR. Wraz z trzema kolegami zdołał zbiec i w październiku wrócił do Gostynina. Z kolegami druhami spontanicznie przystąpił do organizowania ruchu oporu. W jednym z prywatnych mieszkań harcerza, na przełomie listopada i grudnia 1939 r., założono Tajny Hufiec Harcerzy. Był to gostyniński odpowiednik Szarych Szeregów, skupiający dawnych gostynińskich harcerzy. Dowództwo przydzielono początkowo Mironowi Jasiakowi pseud. „Monarcha” (zob. biogram) oraz

jego zastępcy Władysławowi Sakowskiemu pseud. „Kruk” (zob. biogram). Członków tego konspiracyjnego związku grupowano w tzw. plutony miejskie i wiejskie oraz drużyny. Tworzono system piątkowy, a w późniejszym czasie trójkowy. THH około 20 XI 1939 r. podporządkowano Komendzie Obrońców Polski, zaś po jej likwidacji w czerwcu 1941 r. włączono do Polskiej Organizacji Zbrojnej Znak. Wszystkie te organizacje zostały w lutym 1942 r. podporządkowane Armii Krajowej. Dzubala pozostawał przez cały czas okupacyjny aktywnym członkiem konspiracji. Był oficerem do zleceń, komendantem miasta Gostynina, aż wreszcie zastępcą komendanta AK w powiecie gostynińskim. Miał kontakt z płockim łącznikiem, który przekazywał do Komendy Okręgu zdobyte przez gostynińskich członków informacje. Nosił pseudonim „Olza”. Kolportowano podziemną prasę, zdobywano materiały wywiadowcze, prowadzono zbiórki pieniężne dla rodzin zamordowanych lub więzionych, wysyłano paczki żywnościowe do obozów koncentracyjnych. Przeprowadzono przez „zieloną granicę” zagrożone aresztowaniem osoby do Generalnego Gubernatorstwa, dokonywano akcji sabotażu, utrzymywano kontakt z partyzantką radziecką. Dzubala poza działalnością podziemną przez całą okupację był zatrudniony w kaflarni w Gostyninie. Pomimo to przeznaczono go do wyjazdu do Niemiec na tzw. przymusowe roboty. Z transportu zdołał jednak uciec. Po wyzwoleniu Gostynina w styczniu 1945 r. Dzubala ujawnił się. Pracował w PKP przy zabezpieczaniu mienia kolejowego. Od października

1946 r. zatrudnił się w Składnicy Kart Kwitowych ZUS, a następnie w Sanatorium Przeciwgruźliczym w Kruku pod Gostyninem, początkowo jako kasjer, a następnie na stanowisku kierownika Sekcji Dokumentacji Chorych i Statystyki Medycznej. Był jednocześnie sekretarzem i przewodniczącym Związku Zawodowego Pracowników Służby Zdrowia. Pracował tam aż do przejścia na emeryturę w 1976 r. Jako przedwojenny działacz harcerski był też aresztowany przez Urząd Bezpieczeństwa. Bezpośrednio po wojnie został członkiem PPS, a po Kongresie Zjednoczeniowym PPS i PPR w 1948 r. stał się członkiem PZPR. W okresie powojennym był wielokrotnie wzywany przez UB i zmuszany do podjęcia współpracy. W latach 1961–1990 należał również do ZBoWiD, a następnie po 1989 r. do Stowarzyszenia Szarych Szeregów oraz Światowego Związku Żołnierzy AK (1991). W 1990 r. mianowano go sierżantem, w 1992 r. starszym sierżantem, a w 1999 r. awansowano do podporucznika i w 2005 r. na porucznika w stanie

spoczynku. Został odznaczony: Medalem Wojska (Londyn 1948), Odznaką Tysiąclecia, Odznaką Grunwaldzką (1968), Medalem za Warszawę (1968), Krzyżem Zasługi dla ZHP (1984), Medalem za Zasługi dla ZHP z Mieczami (1986), Medalem Zwycięstwa i Wolności (1980), Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski (1979), Medalem za Udział w Wojnie Obronnej 1939 r. (1982), Krzyżem AK (Londyn 1987) i Krzyżem Partyzanckim (1990). W 2001 r. uhonorowano go odznaką Weterana Walk o Wolność i Niepodległość Ojczyzny. Zmarł 12 VI 2010 r. w Warszawie. Pochowany na cmentarzu parafialnym w Gostyninie.

Żona Eugenia (1908–1968).

Akta osobowe w archiwum Związku Kombatanów RP i Byłych Więźniów Politycznych Koło nr 1 w Gostyninie; J. Dzubala, *Historia harcerstwa w Gostyninie i jego udział w konspiracji w okresie II wojny światowej*, „Gazeta Gostynińska” 2004, nr 13, s. 6, 2005 nr 1, s. 3; *Porucznik Jan Dzubala ps. Olza*, [w:] *Historia Szkoły i jej Patrona*, Gostynin 2006, s. 85–87.

Marek Osmałek

E

EHLERS Ludwig Otto (1805–1877),
pastor ewangelicki

Urodził się 1 IX 1805 r., syn pastora w Sittensen, w Dolnej Saksonii, Prowosta Johanna Hinricha Ehlersa i jego żony Elżbiety. Ukończył studia w Getyndze (1824–1826) i Halle (1826–1827). Po studiach powrócił do rodzinnego domu i pomagał ojcu w pracy duszpasterskiej. Parafię gostynińską objął w 1833 r. i pozostał proboszczem do 1841 r. Uchodził za doskonałego mówcę, a msze, na których wygłaszał kazania, cieszyły się coraz większym zainteresowaniem. Przez wszystkie lata jego pracy parafia ewangelicko–augsburska znacznie się rozwinęła. Pożył do zboru dużą część społeczności nie tylko niemieckiej. Aktywnie działał wśród społeczności lokalnej. W czasie epidemii cholery, jaka nawiedziła Gostynin w 1837 r., poparł starania władz miejskich w Rządzie Gubernialnym, Radzie Ogólnej Lekarskiej i Komisji Rządowej Spraw Wewnętrznych w Warszawie w sprawie osuszenia bagien wokół kościoła ewangelickiego. Po ośmiu latach, ze względu na zły stan zdrowia spowodowany klimatem, opuścił Gostynin. Jego odejście było dużą stratą dla Kościoła ewangelickiego na ziemi gostynińskiej. Po opuszczeniu Gostynina pracował w Wodzisławiu Śląskim (niem. Loslau), a w marcu 1845 r. objął probostwo parafii ewangelickiej w Legnicy. Został przypadkowo zastrzelony

3 VIII 1877 r. w Legnicy, podczas spaceru z córką. Kilka miesięcy wcześniej zmarła jego żona Julia z d. Piwo.

E. Szubska-Bieroń, *Parafia ewangelicko–augsburska w Gostyninie w latach 1824–1945*, Rocznik Gostyniński, t. II – 2008, s. 79–106; A.J. Papierowski, J. Stefański, *Płocczanie znani i nieznan*, t. II, Płock 2007, s. 138; *Dzieje Gostynina od XI do XXI w.* Pod red. B. Konarskiej-Pabiniak, Gostynin 2010, s. 250.

Jolanta Bigus

EJSMOND Zygmunt Maurycy (1895–1963),
nauczyciel, regionalista

Urodził się 25 X 1895 r. w Warszawie w rodzinie inteligenckiej. Ojciec, Wawrzyniec Ejsmond, był pracownikiem jednego z browarów warszawskich. Matka, Stanisława z d. Michałowska, zajmowała się domem. Jako dziecko, po szczepieniu, zachorował na ospę. Z tego powodu w kąci lewego oka pojawiło się owrzodzenie. Leczenie spowodowało zmętnienie rogówki oka. W 1898 r. trzyletni Zygmunt stracił ojca. Gdy matka wyszła powtórnie za mąż, opiekę nad nim, od 1905 r. przejął stryj, Józef Ejsmond, wówczas nauczyciel szkół średnich i młodszy asystent przy Katedrze Anatomii Porównawczej na Uniwersytecie Warszawskim. W 1907 r. Zygmunt Ejsmond rozpoczął naukę w Szkole Elementarnej w Warszawie przy Nowym Świecie. Następnie złożył egzamin do klasy drugiej prywatnej Szkoły Powszechnej Towarzystwa Ziemi Mazowieckiej. Jesienią

1912 r., po zdanym egzaminie, przyjęto go do klasy piątej Gimnazjum Filologicznego w Warszawie. Latem 1915 r. Cesarski Uniwersytet Warszawski został ewakuowany do Rostowa nad Donem. W ślad za tym ewakuowano wykładowców tej uczelni, m.in. Józefa Ejsmonda. Dwudziestoletni wtedy Zygmunt przeniósł się ze stryjem do Rostowa. Tam, 28 V 1916 r., otrzymał świadectwo dojrzałości, a jesienią tego roku zapisał się na Wydział Nauk Przyrodniczych przeniesionego z Warszawy Uniwersytetu. W czasie studiów podjął pracę na uczelni jako preparator w Katedrze Embriologii i Histologii. Jednocześnie został nauczycielem w parafialnej polskiej szkole dla uchodźców, utrzymywanej przez Polaków zrzeszonych w Rzymskokatolickim Towarzystwie Dobroczynności i Pomocy Ofiarom Wojny w Rostowie nad Donem. Pod koniec 1919 r. powołany został również na stanowisko sekretarza Wydziału Reemigracyjno-Repatriacyjnego Specjalnej Misji Rzeczypospolitej Polskiej na południu Rosji. Na tym stanowisku pozostał do chwili wyjazdu Misji do kraju. Do Polski wrócił na początku lutego 1922 r. Już w kwietniu 1922 r. podjął ponownie studia na Wydziale Filozoficznym – sekcja przyroda Uniwersytetu Warszawskiego. Pracę kończącą studia napisał pod kierunkiem prof. Wacława Bauera i uzyskał wynik celujący. Na początku 1924 r. podjął pracę nauczyciela w Szkole Powszechnej w Gostyninie. Tu dał się poznać jako niezwykle zdolny nauczyciel i wychowawca. W listopadzie 1926 r. złożył przed Państwową Komisją w Warszawie egzamin uzupełniający dla czynnych nauczycieli z przedmiotów metodyczno-pedagogicznych i dekre-

tem Kuratorium Okręgu Szkół Warszawskich został włączony w poczet nauczycieli szkół powszechnych. Do wybuchu II wojny światowej poświęcał się z niezwykłym oddaniem pracy oświatowej. W 1926 r. ożenił się ze Stanisławą Miller. Małżeństwo nie trwało długo, bowiem wkrótce po narodzinach córki, Janiny Teresy, w 1928 r. Stanisława zmarła w wyniku ciężkiej grypy. W 1930 r. Zygmunt Ejsmond ożenił się ze Stefanią Kazimierą Włoczewską. Z tego związku urodziła się córka Barbara Urszula. W latach 1926–1927 był radnym miejskim, pełniąc funkcję przewodniczącego Komisji Rewizyjnej. Był wtedy jednym z inicjatorów budowy nowej szkoły powszechnej w Gostyninie. Od 1929 r. był też członkiem Państwowej Komisji Egzaminacyjnej dla nauczycieli szkół powszechnych. Nie stronił od prac społecznych, głównie w Związku Nauczycielstwa Polskiego. Na szczególną uwagę zasługuje jego działalność badawcza. Historią interesował się od najmłodszych lat. Swą pracę badawczą rozpoczął jeszcze w okresie międzywojennym. Zbierał wtedy materiały do monografii Gostynina, ale nie ukazała się drukiem. W czasie II wojny światowej przez pewien czas ukrywał się, a 1 IX 1940 r. podjął pracę jako robotnik w Zemwarze (Związek Elektryfikacji Międzykomunalnej Województwa Warszawskiego), później przy skupie drewna. Władze niemieckie, ze względu na niepolskie brzmienie nazwiska, chciały zmusić go do podpisania volkslisty bądź deklaracji Leistung Polen (lojalny Polak). Spotkały się jednak z jego odmową. Mimo zagrożenia podjął się z ramienia ruchu oporu tajnego nauczania. Po wyzwoleniu Gostynina, w styczniu 1945 r.,

mianowany został Inspektorem Szkolnym na powiat gostyniński. Gdy w lutym 1945 r. wznowiono naukę w Gimnazjum im. Tadeusza Kościuszki (w wyniku reformy szkolnej przemianowanym później na Liceum), już od 15 marca podjął tam pracę jako nauczyciel biologii. Z dniem 31 VIII 1945 r. zrezygnował ze stanowiska inspektora, poświęcając się wyłącznie pracy pedagogicznej. Od września 1948 r. kierował Liceum Ogólnokształcącym dla Dorosłych i zorganizował punkt konsultacyjny Liceum Korespondencyjnego. W latach 50. był kierownikiem i wychowawcą w internacie przy LO w Gostyninie. Pełnił funkcję radnego miejskiego. Ze względu na pogarszający się stan zdrowia przeszedł na emeryturę w 1955 r. Osiem lat później, 24 VII 1963 r. zmarł, przeżywszy 68 lat. Pochowany został na miejscowym cmentarzu parafialnym w Gostyninie. Żegnały go setki osób, głównie wychowanków, dla których pozostał wzorem ofiarnego pedagoga.

B. Konarska-Pabiniak, *Gostynin. Szkice z przeszłości*, Gostynin 2004, s. 288-289; *Słownik biograficzny zasłużonych nauczycieli województwa płockiego*. Pod red. T. Kurpiewskiego, Płock 1995, s. 61-63; J. Bigus, *Zygmunt Maurycy Ejsmond – nauczyciel, regionalista*, Rocznik Gostyniński, t. III – 2012, s. 347-356; b.a., *Ejsmond Zygmunt Maurycy*, „Gazeta Gostynińska” 1995, nr 8, s. 9; b.a., *Ejsmond Zygmunt Maurycy (1895-1963)*, „Wiadomości Gostynińskie” 2004, nr 10, s. 4.

Jolanta Bigus

ERLICKI Jan (XIX w.), sekretarz Magistratu w Gostyninie

W 1. poł. XIX w. (podczas powstania listopadowego) pełnił funkcję sekretarza Magistratu i sekretarza policji. Wcześniej, w zastępstwie proboszcza Marcina Heblowskiego (zob. biogram), z którym był spokrewniony, pełnił funkcję zastępcy urzędnika stanu cywilnego w Gostyninie. W okresie powstania listopadowego organizował Straż Obywatelską i Gwardię Narodową. Straż prowadziła patrole i nocne warty oraz dwa razy w tygodniu ćwiczenia. Znacznie częściej ćwiczenia o charakterze wojskowym mieli członkowie gwardii. Po wkroczeniu wojsk carskich do Gostynina i opuszczeniu miasta przez burmistrza Józefa Dunina (zob. biogram), pełnił władzę w mieście wraz z kasjerem miejskim Józefem Zawidzkim i dwoma radnymi Antonim Górskim i Piotrem Matkiewiczem. Potem funkcję burmistrza powierzono na krótko Gasprowi Miziurskiemu, by w październiku 1831 r. powtórnie przekazać ją Duninowi.

J. Szczepański, *Gostynin od zaboru pruskiego do powstania listopadowego*, [w:] *Dzieje Gostynina od XI do XXI wieku*. Pod red. B. Konarskiej-Pabiniak, Gostynin 2010, s. 214, 221; T. Trojanowski, *Gostynin w latach 1815-1864*, mps pracy doktorkiej Wydział Historii Uniwersytetu Warszawskiego 1977 r., s. 265.

Jolanta Bigus

F

FABISZEWSKI Stefan (1896–1974), budowniczy Westerplatte (fot. 461)

Urodził się 18 VI 1896 r. we wsi Lipa pod Gostyninem. Ojcem jego był Antoni Fabiszewski, krawiec, działacz PPS. Aresztowany przez władze carskie, nie wrócił już z więzienia. Stefan po ukończeniu szkoły elementarnej w Gostyninie udał się w Krakowskie z myślą o dalszej nauce i pracy. W sierpniu 1914 r. z Pierwszą Kadrową Legionów Józefa Piłsudskiego wyruszył w Kieleckie. Natomiast po roku 1918 służył w Wojsku Polskim w randze kapitana. Za działalność w Legionach został odznaczony dekretem Naczelnego Wodza Srebrnym Krzyżem Wojennego *Virtuti Militari*. Latem 1933 r. podjęto w Sztabie Głównym w Warszawie decyzję o wzniesieniu na Westerplatte kilku bunkrów wartowniczych i koszar. Głównym projektantem założeń taktycznych systemu obrony Westerplatte wyznaczony został płk Józef Siłakowski, szef Wydziału Fortyfikacyjnego Departamentu Budownictwa MSW. W projektowaniu planu obrony miał z płk. Siłakowskim współpracować mjr Stefan Fabiszewski, od drugiej połowy 1933 r. komendant Wojskowej Składnicy Amunicyjnej. Na Westerplatte przybył ze stanowiska dowódcy baonu sztabowego Ministerstwa Spraw Wojskowych. Był on przede wszystkim odpowiedzialny za maskowanie prac w terenie i utrzymanie w tajemnicy przygotowań obronnych. Jesie-

nią 1934 r. przystąpiono do budowy koszar, a pod koniec 1935 r. obiekt był już w stanie surowym. Uroczyste otwarcie nastąpiło w 1936 r. Podobnie jak przy budowie wartowni, tak i teraz ofiarnie pracowała cała żołnierska i cywilna załoga mobilizowana przez mjr. Fabiszewskiego. Składnica amunicyjna na Westerplatte znajdowała się pod nieustanną obserwacją policji gdańskiej. Dyktowało to konieczność starannego jej maskowania, jak również tych urządzeń, które miały charakter obronny. Jednym z wielu zadań komendanta było przyjmowanie transportu. Na nim spoczywała odpowiedzialność za przeładunek, magazynowanie i dalszą ekspedycję materiałów wojennych. Opracował i wydawał szczegółową instrukcję dla zatrudnionych przy przeładunku. Komendant składnicy dokonywał odprawy wagonów, on też osobiście plombował załadowane wagony. Dużą wagę przywiązywano do odpowiedniego żywienia załogi składnicy. Z inicjatywy mjr. Fabiszewskiego założono gospodarstwo rolne, tzw. Mikołajewo, które m.in. dawało rezerwę mięsa. Dzięki niemu na Westerplatte był także sad, ogród warzywny, inspekty. Postępująca choroba oczu sprawiła, że Fabiszewski musiał zrezygnować ze swojej funkcji, niepełna na rok przed atakiem pancernika Schleswig Holstein i 3 XII 1938 r. przekazał ją w ręce mjr. Henryka Sucharskiego (1898–1946)). Sam zaś został

odkomenderowany do Warszawy i tam objął funkcję komendanta Straży Zamku Królewskiego – siedziby prezydenta Rzeczypospolitej. We wrześniu 1939 r. jako dowódca straży pałacowej wraz z ekipą prezydenta Ignacego Mościckiego opuścił Warszawę, kierując się na południe Polski. W dniu 17 września przekroczył granicę do Rumunii, gdzie został internowany. Po krótkim czasie udało mu się opuścić Rumunię i przez Jugosławię wyjechać do Francji. Tam zgłosił się do armii polskiej gen. Władysława Sikorskiego i dostał przydział organizowania wojskowych oddziałów polskich. W randze podpułkownika w 1940 r. ukończył kurs informacyjny dla oficerów sztabowych piechoty w miejscowości Coetquidan. Po kapitulacji Francji przedostał się do Anglii. Sztab gen. Władysława Sikorskiego skierował go do obozu wojskowego w Szkocji. We wrześniu 1940 r. ze względu na zły stan zdrowia umieszczono go w szpitalu WP nr 1 w Szkocji, a następnie otrzymał sześciomiesięczny urlop kuracyjny. W początkach 1941 r. wyjechał do Argentyny i w Buenos Aires pracował na stanowisku attaché wojskowego przy ambasadzie polskiego rządu emigracyjnego. Pod koniec wojny, na początku maja, udał się do Bejrutu, by objąć stanowisko Komendanta placu Wojska Polskiego. Ze względu na wciąż pogarszający się stan zdrowia przekazał placówkę rotm. Włodzimierzowi de Virion (1896–1974). Po ponownym pobycie w szpitalu, rozkazem nr 123 z dnia 25 IX 1945 r. został uznany przez komisję lekarsko-wojskową za zupełnie niezdolnego do służby wojskowej. Stwierdzono 75 proc. ogólnej utra-

ty zdrowia, w tym 60 proc. ze względu na służbę wojskową. Rozkaz podpisał dowódca Jednostek Wojska Środkowego Wschodu gen. bryg. Józef Wiatr. Pojechał do Anglii. Pragnął być bliżej kraju. Zamierzał wrócić do Polski, lecz nie mógł nawiązać kontaktów z rodziną. Zdecydował się więc pozostać. Podobnie jak większość byłych zawodowych oficerów nieposiadających konkretnych zawodów, podjął pracę w londyńskich restauracjach, czyszcząc srebro. W 1961 r. otrzymał skromną rentę angielską, którą uzupełniał zaoszczędzonym podczas pracy w restauracjach kapitałem. Od tej pory większość roku z powodu złego stanu zdrowia spędzał na Wyspach Kanaryjskich, zadowalając się tanim hotelikiem i skromnym utrzymaniem. Dawał dowody ogromnego przywiązania do Polski i swoich rodaków. Na wyspie Gran Canaria, należącej do archipelagu Wysp Kanaryjskich, często zatrzymują się polskie frachtowce lub statki rybackie. Ułatwiło to przebywającemu tam płk. Fabiszewskiemu nawiązywanie kontaktów z Polakami. Chętnie pełnił rolę przewodnika, udzielając ciekawych informacji o historii Wysp Kanaryjskich i obyczajach miejscowej ludności. Gdy było trzeba, występował w charakterze tłumacza języka hiszpańskiego przy załatwianiu przez kapitanów naszych statków różnych spraw z władzami hiszpańskimi. To naraziło go na pewne kłopoty ze strony frankistowskiej policji. Zdarzało się, że polscy marynarze pozostawali w miejscowym szpitalu. Odwiedzającym codziennie chorych po odpłynięciu statku był płk. Fabiszewski. Chętnie pisał w miejscowej prasie o Polakach.

W dzienniku „Diario de Las Palmas” opublikował artykuł poświęcony polskiemu statkowi „Kraków”, goszczącemu po raz pierwszy na Gran Canariai w swym inauguracyjnym rejsie do krajów zachodniej Afryki. Kontakt z Polską utrzymywał za pomocą rozległej korespondencji. Otrzymywał listy i zdjęcia od Westerplaczyków. Nawiązał kontakt oraz udzielał potrzebnych wyjaśnień krakowskiej pisarce Janinie Skowrońskiej-Feldmanowej (1899–1966), autorce sztuki teatralnej *Westerplatte*, której premiera odbyła się w teatrze Wybrzeże w Gdańsku. W sztuce tej występują postaci autentyczne, wśród nich płk Stefan Fabiszewski. Marzył, aby to przedstawienie odbyło się również w Anglii. Śledził wszelkie uroczystości odbywające się w kraju, poświęcone wydarzeniom na Westerplatte. Dla londyńskiego „Dziennika Polskiego” i „Dziennika Żołnierza” dokonał wyboru zdjęć i tekstów polskich, dotyczących heroicznej obrony polskiej placówki nad Bałtykiem. Natomiast w krakowskim „Dzienniku Polskim” z 1964 r. czytamy o imprezie, jaka miała miejsce w Teatrze Słowackiego, poświęconej nadaniu Liceum Ogólnokształcącemu nr III w Krakowie imienia Bohaterów Westerplatte. W drzewce nowo ufundowanego szkole sztandaru został wbity także gwóźdź w imieniu założyciela placówki Westerplatte, płk. Stefana Fabiszewskiego. Kapitan Leonid Teliga (1917–1970), po powrocie z wielomiesięcznej samotnej podróży jachtem Opty dookoła świata, opowiadał o niespodziewanych spotkaniach z Polakami na trasie rejsu. W jednym z fragmentów tych reminiscencji, dru-

gowanych w 1969 r. w „Życiu Warszawy”, czytamy: „W Las Palmas spotkałem pułkownika Fabiszewskiego. Był on przed laty budowniczym koszar na Westerplatte. Przychodził często do portu, żeby porozmawiać z polskimi marynarzami. Kiedy na jednym z naszych statków oglądaliśmy razem film o odsłonięciu pomnika bohaterów na Westerplatte, staruszek rozplakał się jak dziecko. Wielu jego emigracyjnych kolegów potrafiło odizolować się od spraw krajowych. Fabiszewski zaś nie. Do końca pasją jego życia była Polska”. Na początku lat 70. zaczął intensywnie starać się o zezwolenie na powrót. Doktor med. Marian Kracz, specjalista chorób wewnętrznych z Gdańska, dał w 1972 r. ambasadzie polskiej gwarancję na piśmie o zapewnieniu mu mieszkania i opieki lekarskiej. Miał również zapewnioną pomoc ze strony brata Franciszka Fabiszewskiego z Gostynina. Zmierzające do pomyślnego finału starania przerwała jednak śmierć w 1974 r. Zgodnie z jego wolą urna z prochami została sprowadzona do Polski. Pochowano ją na cmentarzu w Gostyninie. Na płycie nagrobnej umieszczono napis: „Stefan Fabiszewski, ur. 18 VI 1896 + 12 I 1974. P. Płk. Brighten Anglia, Kawaler Krzyża Srebrnego. Były Żołnierz z 1914 r. i Kompanii Honorowej Legionów Polskich, Komendant i budowniczy Westerplatte 1933–1938”.

Pamięć o Stefanie Fabiszewskim kulturuje I Liceum Ogólnokształcące Płockiego Uniwersytetu Ludowego w Gostyninie, które od listopada 2006 r. nosi imię Bohaterów Gostynina.

B. Konarska-Pabiniak, *Z Gostynina na Westerplatte. 20. rocznica śmierci Stefana Fabiszewskiego*, „Notatki Płockie” 1994, nr 1, s. 30–33; też: *Stefan Fabiszewski, komendant z Westerplatte*, [w:] *Gostynin. Szkice z przeszłości*, Gostynin 2007, s. 239–243; J. Matuszewski, *Płtk Stefan Fabiszewski – I komendant na Westerplatte*, „Gazeta Gostynińska” 1994, nr 19, s. 8.

*Barbara Konarska-Pabiniak
Marek Osmatek*

FEDOROWICZ Józefa (1935–1989), nauczycielka, metodyk

Urodziła się w 1935 r. w Przorkach na Wschodnich Kresach II Rzeczypospolitej Polskiej. Pochodziła z rodziny o tradycjach wojskowych, ojciec był rotmistrzem Wojska Polskiego. Po zakończeniu II wojny światowej rodzina Fedorowiczów została przymusowo wysiedlona z Kresów i skierowana w 1945 r. do Mieszkowic, gminy w województwie zachodniopomorskim. Tutaj ukończyła naukę w Szkole Podstawowej, a następnie Liceum Pedagogiczne w Myśliborzu. Po maturze rozpoczęła pracę pedagogiczną w Szkole Podstawowej nr 2 i Liceum Ogólnokształcącym w Szczecinie. Eksternistycznie uzupełniła swoje wykształcenie, ukończywszy Studium Nauczycielskie w Szczecinie (1961) i Wyższe Studia Zawodowe w Warszawie (1977), uzyskała I stopień specjalizacji zawodowej w zakresie nauczania początkowego. W 1954 r. powierzono jej funkcję kierownika Szkoły dla Pracujących w Szczecinie-Dąbiu, gdzie pracowała do 1962 r. Od 1963 r. objęła stanowisko kierownika Ośrodka Metodycznego w Szczecinie. Nie chcąc stracić kontaktu z dziećmi, jednocześnie pracowała z najmłodszymi klasami

w Szkole Podstawowej nr 3. W 1969 r. przeniosła się z rodziną do Gostynina. Zatrudnienie znalazła jako nauczycielka nauczania początkowego w miejscowej Szkole Podstawowej nr 3. Została przewodniczącą Zespołu Samokształceniowego Nauczycieli Nauczania Początkowego. Prowadziła lekcje pokazowe dla nauczycieli z całego powiatu gostynińskiego, aby w ten sposób podzielić się wiedzą i przekazać swoje doświadczenie innym. Była autorytetem i wzorem do naśladowania dla młodych adeptów zawodu nauczycielskiego. Cieszyła się szacunkiem i uznaniem dzieci i rodziców. Na emeryturę przeszła w 1985 r. Była działaczką Związku Nauczycielstwa Polskiego i członkiem Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej. Najwięcej czasu poświęciła działalności w Związku Harcerstwa Polskiego, przez dwie kadencje wybierana była na szczepeową drużyny ZHP w Szkole Podstawowej nr 3 w Gostyninie. Prowadziła zajęcia dla kadry instruktorskiej ZHP na szkoleniach organizowanych przez Komendę Hufca oraz Komendę Choraży w Płocku. Posiadała tytuł Harcmistrza PRL. Za zasługi w pracy zawodowej i na niwie społecznej otrzymała wiele wyróżnień, m.in. Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski, Złoty Krzyż Zasługi, Medal Komisji Edukacji Narodowej, Krzyż Zasługi dla ZHP, Złotą Odznakę ZHP, Nagrodę Ministra Oświaty i Wychowania oraz Nagrodę Kuratora Oświaty i Wychowania. Zginęła śmiercią tragiczną 4 VII 1989 r., została pochowana w grobowcu obok swojego męża Mieczysława (1923–1981) na cmentarzu parafialnym w Gostyninie. Córka Aleksandra, syn Zenon.

Słownik biograficzny zasłużonych nauczycieli województwa płockiego. Pod red. T. Kurpiewskiego, Płock 1995, s. 65–66; Inskrypcja nagrobna.

Elżbieta Szubska-Bieron

FILIPOWICZ Józef (1884–1927), felczer w Gostyninie

Prawdopodobnie pracował w dawnym szpitalu w Gostyninie przy ul. Kutnowskiej. Zmarł 27 IX 1927 r., spoczywa na cmentarzu parafialnym w Gostyninie.

Inskrypcja nagrobna.

Barbara Konarska-Pabiniak

FINDEISEN Gustaw Adolf (1834–1885), organizator kolejnictwa, społecznik

Urodził się w Gostyninie 7 X 1834 r., syn Karola i Joanny ze Stegmanów. Ojciec pochodził z Saksonii i był właścicielem małego browaru i farbiarni w Gostyninie. Po bankructwie rodzina znalazła się w ciężkich warunkach. Ukończył jednak czteroklasowe progimnazjum w Płocku. Pracę rozpoczął w rządowej administracji dochodów tytoniowych w Płocku. Po śmierci rodziców w 1857 r. zamieszkał w Warszawie, gdzie jako aplikant pracował w Komisji Przychodów i Skarbu oraz wszedł do Zarządu Kolei Żelaznych. W tym czasie związał się z kołem płocczanina Edwarda Jurgensa (1824–1863) i stał się czynnym członkiem konspiracyjnego koła patriotycznego „millenerów”. W 1862 r. wyjechał do Drezna na studia ekonomiczne, następnie do Paryża, gdzie związał się z ośrodkiem politycznym ks. Adama Czartoryskiego, tzw. Hotelem Lambert. W 1865 r. powrócił do Warszawy. Za sprawą ban-

kiera Leopolda Kronnenberga (1812–1878) znalazł pracę w biurze Kolei Warszawsko-Wiedeńskiej, z czasem został dyrektorem kolei. Zastąpił Polakami niemieckich urzędników i techników, wprowadził jako urzędowy język polski, założył kasę oszczędności dla urzędników. W 1872 r. otworzył w Warszawie szkołę techniczną dla maszynistów. Wiele łożył na cele kulturalne i społeczne. W 1883 r. ustąpił ze stanowiska i osiadł w świeżo nabytym majątku Śmiłowice koło Kowala. Zmarł 1 II 1885 r. w Śmiłowicach. Pochowany został na cmentarzu ewangelickim w Warszawie.

Żona Pelagia z Rodysów.

A.J. Papierowski, J. Stefański, *Płocczanie znani i nieznan.* *Słownik biograficzny*, t. II, Płock 2007, s. 154–155.

Barbara Konarska-Pabiniak

FLIGIEL Klemens (1921–1993), żołnierz Armii Krajowej, działacz Szarych Szeregów, nauczyciel

Urodził się 20 XI 1921 w Gostyninie, w rodzinie rzemieślniczej Antoniego i Zofii z d. Kostkiewicz jako jedno z siedmiorga dzieci. Jeszcze przed wybuchem wojny praktykował w zakładzie szewskim swego ojca przy ul. Stodólnej. Do 1939 r. był członkiem 169 Mazowieckiej Drużyny Harcerzy im. Franciszka Żwirki. W dniu 6 XII 1939 r. wstąpił do Tajnego Hufca Harcerzy, a 1 III 1940 r. do Korpusu Obrońców Polski, składając przysięgę dowódcy komórki, Janowi Matuszewskiemu „Lechowi” (zob. biogram). Przyjął pseudonim „Strzała”. 1 IX 1940 r. objął funkcję dowódcy drugiej sekcji dru-

żyny. 15 VIII 1941 r. przeszedł do Polskiej Organizacji Zbrojnej. Odbył tajne przeszkolenia wojskowe. Otrzymał stopień starszego sierżanta. W pierwszych dniach wojny pomagał zbierać sprzęt potrzebny dla polowego szpitala wojskowego w Gostyninie. Działal w wojennym pogotowiu harcerskim. Podczas okupacji brał udział w akcjach pomocy jeńcom radzieckim i francuskim. Dokonywał również akcji sabotażu, m.in. na linii kolejowej pomiędzy Gostyninem a Płockiem. Początkowo udawało mu się uniknąć aresztowania. Podczas jednej z niebezpiecznych sytuacji zdołał ukryć się w skrytce na poddaszu rodzinnego domu. 20 IV 1941 r. został ostatecznie ujęty przez władze niemieckie i skazany na karę więzienia. Przebywał trzy miesiące w więzieniu, w miejscowości Cheb (niem. Eger) położonej w tzw. czeskich Sudetach. Następnie skierowano go do pracy przymusowej na terenie Rzeszy w Bawarii. Tam spędził resztę wojny. Wiosną 1945 r. powrócił do Gostynina. W lipcu 1945 r., po ujawnieniu się, został aresztowany przez Urząd Bezpieczeństwa. Zwolniony z więzienia, zamieszkał w rodzinnym domu przy ul. Stodólnej. Ukończył Gimnazjum Ogólnokształcące. W 1947 r. przeprowadził się do Białotarska, gdzie został nauczycielem historii i wiedzy obywatelskiej w Szkole Podstawowej. W następnych latach pełnił funkcję kierownika kolejnych szkół, we Lwówku (1950–1958), w Nowym Duninowie (1958–1962), a w latach 1962–1981 Gminnej Szkoły Zbiorczej w Sierakówku. Tutaj zamieszkał na stałe. W 1981 r. przeszedł na emeryturę i wznowił działalność w har-

cerstwie jako instruktor. Zajmował też różnorakie funkcje samorządowe i społeczne. Był radnym Gminnej Rady Narodowej, przewodniczącym Gminnej Komisji Pojednawczej, ławnikiem Sądu Rejonowego w Kutnie, prezesem Rady Zakładowej Związku Nauczycielstwa Polskiego Gminy Gostynin, członkiem Komisji Historycznej Hufca ZHP Gostynin oraz Towarzystwa Miłośników Ziemi Gostynińskiej. Działal również aktywnie w środowiskach kombatanckich. Należał do Światowego Związku Żołnierzy AK, był wiceprezesem Zarządu Koła Gminnego Związku Kombatantów RP i Byłych Więźniów Politycznych w Gostyninie, członkiem Stowarzyszenia Polaków Poszkodowanych przez III Rzeszę Niemiecką oraz członkiem Stowarzyszenia Szare Szeregi. Otrzymał wiele odznaczeń, m.in.: Medal Komisji Edukacji Narodowej, Odznakę Grunwaldzką, Złotą Odznaką ZNP, Medal za Udział w Wojnie Obronnej 1939 r., Krzyż Partyzancki, Medal Zwycięstwa i Wolności, Krzyż Zasługi dla ZHP z rozetą i mieczami, Medal Armii Krajowej z Londynu i Krzyż Armii Krajowej. Zmarł 24 XI 1993 r., pochowany został na cmentarzu parafialnym w Gostyninie.

Żona Helena z d. Radecka (ur. 1925), nauczycielka, dzieci: Zbigniew (ur. 1948), Marek (ur. 1950), Jerzy (ur. 1951), Maria Jabłońska (ur. 1952) i Iwona Ratajczyk (ur. 1958).

Akta personalne Związku Kombatantów RP i Byłych Więźniów Politycznych Koło nr 2 w Gostyninie; J. Gospodarowicz, *Zmarł zasłużony nauczyciel Klemens Fligel*, „Gazeta Gostynińska” 1993, nr 51, s. 6; Informacja córki, Marii Jabłońskiej.

Marek Osmatek

**FURMAN Eugeniusz (1913–2003),
żołnierz wojny obronnej 1939 r.**

Urodził się 5 XII 1913 r. w miejscowości Kąty koło Czarnowa, w gminie Pacyna, w rodzinie chłopskiej. Był synem Jana i Władysławy z Chlebowskich. Do 1937 r. mieszkał w Sejkowicach koło Pacyny. W październiku 1934 r. został powołany do czynnej służby wojskowej w 2 Szwadronie Ułanów, a następnie jako woźnica w drużynie dowódcy pułku. Po dwóch latach odbycia zasadniczej służby powrócił do gospodarstwa rodziców. W 1937 r. ożenił się ze Stefaną Gorkowską z Helenowa koło Szczawina. Pracował w Cukrowni Dobrzelin. W lipcu 1939 r. został powołany na ćwiczenia bojowe do 4 Pułku Strzelców Konnych Ziemi Łęczyckiej, wchodzącego w skład Nowogródzkiej Brygady Kawalerii dowodzonej przez gen. Władysława Andersa. W chwili wybuchu wojny pułk, będący pod rozkazami ppłk. Kazimierza Żelisławskiego, stacjonował w okolicach miejscowości Borowiczki koło Płocka po prawej stronie Wisły. Walczył w pobliżu Sierpca. Został wówczas odznaczony gwiazdką i chwastem (sznurem naramiennym mistrzowskiej kompanii) za udział w strąceniu samolotu. W kolejnych dniach walczył w miejscowości Narzym, bronił Płocka od północnej strony. Potem nastąpił odwrót w stronę Modlina. W trakcie wycofywania się Furman stracił swego konia Atamana. Cała brygada dokonała koncentracji w okolicach Modlina i Nowego Dworu Mazowieckiego. Stamtąd uczestniczyła w atakach na Mińsk Mazowiecki oraz Kałuszyn. Podczas tej drugiej bitwy doszło do bezpośredniego starcia

nocnego na bagnety, a obie strony poniosły znaczne straty. Pułk przeszedł uwikłany w ciągłych walkach do Łaskarzewa, Turku i Pułtuska i stamtąd na południowy wschód w kierunku Lublina. 23 IX 1939 r. uzyskał styczność bojową z jednostkami Armii Czerwonej. Pułk rozwiązano, a jego niedobitki trafiły do niewoli. Najprawdopodobniej w listopadzie, na mocy porozumienia niemiecko-radzieckiego, Polacy pochodzący z hitlerowskiej strefy okupacyjnej, mogli przejść do niewoli niemieckiej. Po wymianie w czasie transportu w głąb III Rzeszy Furmanowi udało się wrócić w rodzinne strony. Jako zbieg nie mógł jednak bezpiecznie przebywać w okolicy. Uciekł więc na Wschód. Został ujęty przez Niemców w okolicy Włodawy. Trafił do obozu przejściowego w północnych Niemczech w Hildesheim pod Hannoverem. Tam jeńcy polscy zostali rozdzieleni pomiędzy niemieckich gospodarzy do pracy na roli. Obszary te wyzwoliły wojska amerykańskie. Eugeniusz Furman trafił dalej do armii amerykańskiej, służąc w wartowniczych oddziałach pomocniczych. Został zdemobilizowany w maju 1947 r. Wrócił do rodzinnego domu i prowadził gospodarstwo rolne. Został odznaczony Krzyżem Pułkowym z Odznaką Strzelecką. Zmarł 8 III 2003 r. w Gostyninie. Pochowany na cmentarzu parafialnym w Szczawinie Kościelnym.

Żona Stefania (1912–1984), dzieci: Jadwiga (ur. 1937), Ryszard (zm. 1950), Jerzy (zm. 1954).

G. Dziewulska, *Należy o nich pamiętać*, „Gazeta Gostynińska” 2000 nr 18, s. 4; Informacja wnuczki, Magdaleny Pietrzak z Woli Łąckiej.

Marek Osmatek

G

GABALEWICZ Władysław (1921–1988), żołnierz Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie

Urodził się 6 XI 1921 r. we Lwowie. Ukończył tam szkołę zawodową, a następnie wstąpił do Przynsposobienia Wojskowego (PW). Brał udział w obronie rodzinnego miasta przed wojskiem niemieckim, walcząc jako junak w oddziałach PW. Miasto poddało się jednak 22 IX 1939 r. nadchodzącej ze wschodu Armii Czerwonej. Jako uczestnik obrony Gabalewicz został przez władze radzieckie deportowany w głąb ZSRR. Na mocy układu Sikorski–Majski 30 VII 1941 r. objęła go amnestia i 23 II 1942 r. przyłączył się do formujących się oddziałów Wojska Polskiego w ZSRR pod dowództwem gen. Władysława Andersa. Przeszedł szkolenia samochodowo-czołgowe. Opuścił ZSRR w drugim rzucie i przez Persję, Irak oraz Palestynę i Egipt został przetransportowany do Włoch. Dostał przydział do II Korpusu Polskiego. Będąc jeszcze w Palestynie, ukończył szkołę oficerską. Wziął udział w bitwie pod Monte Cassino, walcząc na pierwszej linii. Na czele czteroosobowego patrolu zniszczył dwa czołgi i cztery działa, biorąc jeszcze niemieckich jeńców. W trakcie tych walk został ranny. Po rekonwalescencji brał udział w dalszej kampanii włoskiej, wyzwalając kolejne miejscowości znajdujące się na szlaku II Korpusu. Konwojował jeńców niemieckich do Anglii, gdzie otrzymał przydział do 1 Puł-

ku Czołgów I Dywizji Pancерnej dowodzonej przez gen. Stanisława Maczka. Wziął udział w szlaku wojennym tej słynnej formacji, poczynając od Flandrii, poprzez Belgię, Holandię aż do Niemiec. W 1947 r. został zdemobilizowany, powrócił do Polski i zamieszkał w Osadzie pod Gostyninem. Dosłużył się stopnia starszego sierżanta. Założył rodzinę. Poślubił Helenę Szczepaniak, zamieszkali w Gostyninie. Pracował jako kierowca w Szpitalu Psychiatrycznym w Gostyninie-Zalesiu, a następnie w PKS Gostynin. W 1974 r. przeniósł się do PKS w Kutnie. Rok później ze względu na zły stan zdrowia przeszedł na rentę, a potem na emeryturę. Pozostał aktywny społecznie. Brał udział w szkoleniach Klubu Oficerów Rezerwy czy Ligi Obrony Kraju. Spotykał się na prelekcjach z młodzieżą. Był też członkiem pocztu sztandarowego ZBoWiD. W 1976 r. Gostynin gościł delegację holenderską zespołu tanecznego, która na ręce Władysława Gabalewicza przekazała urnę z ziemią miast holenderskich, w których wyzwalani brali udział Polacy. Urnę tę Gabalewicz umieścił pod płytą Nieznanego Żołnierza znajdującą się przed Pomnikiem Walki i Zwycięstwa, wówczas na Placu Wolności. Był też bardzo aktywnym krwiodawcą, oddał 30 litrów krwi. Odznaczony został: Virtuti Militari V klasy, Krzyżem Walecznych, Krzyżem Monte Cassino, Złotym Krzyżem Zasługi, Medalem Zwycięstwa i Wolności, Odznaką

Grunwaldzką, Medalem Zasłużony dla Zdrowia Narodu i innymi odznaczeniami angielskimi oraz francuskimi. Zmarł 26 II 1988 r. Spoczął na cmentarzu parafialnym w Gostyninie.

Żona Helena, dzieci: Wanda, Leszek i Magdalena.

Lew-ski, *Wspomnienie o Władysławie Gabalewiczu*, „Gazeta Gostynińska” 1994, nr 11, s. 3; B. Konarska-Pabiniak, *Bohater spod Monte Casino*, „Głos Gostyniński” 2004, nr 6, s. 5.

Marek Osmatek

GAPIŃSKI Wacław (1932–2010), ksiądz, proboszcz parafii katedralnej w Płocku

Urodził się 8 X 1932 r. we wsi Jonne, w powiecie żuromińskim, w rodzinie Bolesława i Cecylii z Jaworskich. Pierwsze nauki pobierał na tajnych kompletach, a po zakończeniu działań wojennych został przyjęty do Gimnazjum Ogólnokształcącego w Sierpcu, następnie w Bieżuniu. Maturę zdał jako eksternista w Niższym Seminarium Duchownym w Płocku. We wrześniu 1950 r. wstąpił do Wyższego Seminarium Duchownego w Płocku. W dniu 11 II 1956 r. w katedrze płockiej otrzymał święcenia kapłańskie. Pracę duszpasterską rozpoczął jako wikary w parafii św. Marcina w Gostyninie. Od 20 II 1956 r. do 16 VII 1957 r. był prefektem w miejscowych szkołach, pełniąc jednocześnie funkcję kapelana w gostynińskim szpitalu. Następne parafie to Szreńsk i Starożreby. W sierpniu 1962 r. powołany został do pracy w Płockiej Kurii Diecezjalnej na stanowisko wizytatora religii, a w 1964 r. kierownika Wydziału Duszpasterskiego. W 1968 r. obronił pracę magisterską na Wydziale Prawa w Akademii Teologii Katolickiej, uzy-

skując tytuł magistra prawa kanonicznego. Kolejne jego zadania podejmowane w Kurii to: spowiednik w Niższym Seminarium Duchownym, referent ds. Duszpasterstwa Rodzin, sędzia prosynodalny, referent ds. zakonnych, diecezjalny dyrektor Papieskich Dzieł Misyjnych i delegat biskupa ds. misyjnych, członek Komisji Episkopatu Polski ds. Duszpasterstwa Turystycznego, członek Rady Kapłańskiej i Kierownik Pieczęj Pielgrzymki Płockiej na Jasną Górę. W czerwcu 1986 r. poprosił o zwolnienie z pracy w Kurii i przeniesienie na probostwo w katedrze płockiej. Pracował tam 17 lat. W tym czasie był wykładowcą Soborowego Studium Teologiczno-Pastoralnego, w sekcji katolików świeckich. Od lutego 1988 r. pełnił funkcję kapelana żołnierzy Armii Krajowej Okręgu Północne Mazowsze, a od listopada tego roku sędziego diecezjalnego w Sądzie Biskupim w Płocku. Po 47 latach pracy w Kościele płockim, w 2003 r., ze względu na stan zdrowia, poprosił biskupa Stanisława Wielgusa o zwolnienie z obowiązków proboszcza parafii katedralnej w Płocku. Zamieszkał u siostrzeńca, ks. Sławomira Wiśniewskiego, proboszcza parafii Sikórz. W lipcu 2009 r. przeniósł się z nim do Gostynina, do parafii Miłosierdzia Bożego. Tu zmarł 16 V 2010 r. Pochowany został w grobowcu kanoników i prałatów katedry płockiej na cmentarzu parafialnym w Płocku. Za pracę na niwie duszpastersko-katechetycznej odznaczony został kanonią honorową Kapituły Katedralnej (21 I 1972), mianowany Kanonikiem Gremialnym Kapituły Katedralnej (3 I 1983) i Prałatem Scholastykiem Kapituły Katedralnej w Płocku (20 VIII 2003).

M.M. Grzybowski, *Duchowieństwo diecezji płockiej. Wiek XIX*, T.4, cz.1, Płock 2014, s. 227–231; Informacja ks. Sławomira Wiśniewskiego, proboszcza parafii pw. Miłosierdzia Bożego w Gostyninie.

Jolanta Bigus

GARSTKA Mateusz (1885–1940), rozstrzelany przez Niemców

Urodzony w Pacynie, syn Jana i Marianny z Truskiewiczów, zamieszkały w Trębkach. Zamordowany 26 II 1940 r. w Kraśnicy koło Gostynina wraz z 41 mężczyznami z Gostynina i Kutna. Egzekucja była zemstą Niemców za udział Polaków w partyzantce. Zwłoki zakopano w zbiorowej mogile w miejscu rozstrzelania. Ekshumowany 18 VI 1945 r. do kwatery wojennej na cmentarzu parafialnym w Gostyninie. Na miejscu egzekucji postawiony jest pomnik.

Dzieje Gostynina i ziemi gostynińskiej. Pod red. M. Chudzyńskiego, Warszawa 1990, s. 643; J. Bigus, *Rejestr Miejsc Pamięci Narodowej w Gostyninie i powiecie gostynińskim*, Rocznik Gostyniński, t. III–s2012 s. 462–463; Akta Stanu Cywilnego USC w Gostyninie; Inskrypcja nagrobna.

Jolanta Bigus

GARSTKA-MARKIEWICZ Urszula (1947–2004), lekarz medycyny

Urodziła się 27 VI 1947 r. w Kamieńcu, gmina Szczawin Kościelny, jako najstarsza córka Stanisława Garstki, wieloletniego prezesa Rolniczej Spółdzielni Produkcyjnej w Kamieńcu i Mariany, z d. Kozaneckiej. Miała trójkę rodzeństwa: Annę Wojtczyk, nauczycielkę, Marka, policjanta oraz Stanisława, który zmarł w wieku czterech miesięcy. Urszula Garstka swoją edukację rozpo-

częła od siedmioklasowej Szkoły Podstawowej w Kamieńcu (uczennica m.in. Antoniego Kalisza, Mariana Lucińskiego), z krótkim epizodem nauki w Sochaczewie. Następnie kontynuowała naukę w Liceum Ogólnokształcącym im. Adama Mickiewicza w Żychlinie. Będąc wzorową uczennicą, po zdaniu matury w roku 1965, miała duży dylemat, dokąd pójść na studia. Ostatecznie po namowach swojej wychowawczyni z liceum mgr Marii Śliwińskiej, zdecydowała się zdawać do Łodzi na studia medyczne, które ukończyła 30 VI 1971 r., uzyskując dyplom lekarza medycyny. Po studiach pracowała m.in. w szpitalu w Kutnie, a następnie w ośrodkach zdrowia w Załusinie koło Kutna i we wsi Lipińskie koło Gąbina, aż w roku 1979 na stałe osiadła w Szczawinie Kościelnym. W miejscowym Gminnym Ośrodku Zdrowia pracowała jako jego kierownik do końca swojego życia. Ciężką pracę lekarza wiejskiego uzupełniała, m.in. pełniąc dyżury lekarskie w Pogotowiu Ratunkowym w Gostyninie, na Oddziale Dziecięcym Szpitala w Kruku, w Punkcie Medycznym w Trębkach oraz w Domu Pomocy Społecznej w Czarnowie. Podczas pracy starała się być prawdziwym wiejskim lekarzem rodzinnym, służyła swoją wiedzą i pomocą nie tylko w czasie godzin pracy, ale także w czasie wolnym, również w porze nocnej. Uważała, że bycie lekarzem to bardziej misja niż zawód. Za swoją pracę odznaczona została m.in. Medalem za Zasługi dla Województwa Płockiego. Zmarła nagle podczas pracy 30 XI 2004 r. Wraz z mężem i synem Radosławem spoczywa na cmentarzu parafialnym w Suserzu.

Mąż Jerzy (1943–2007), synowie Radosław (1969–2014) i Maciej (ur. 1976).

Informacja syna, Macieja Markiewicza.

Marian Żuchniewicz

GEISLER Jan (1918–2004), pedagog, działacz kultury (fot. s. 461)

Urodził się 18 V 1918 r. w Szklarce Trzcielskiej koło Nowego Tomyśla, w województwie poznańskim, w rodzinie Hieronima i Marianny z d. Grynia. Ukończył Szkołę Ojców Salezjanów w Łądzie nad Wartą i Koedukacyjne Gimnazjum im. Heliodora Świącickiego w Międzychodzie. Następnie podjął studia w Wyższym Seminarium Duchownym w Gnieźnie, gdzie filozofia, a w szczególności postać i twórczość św. Tomasza z Akwinu, była jego ulubionym przedmiotem. Wybuch wojny i okupacja hitlerowska przerwały mu studia. Uciekł z Wielkopolski najpierw w okolice Włocławka, a później do Sannik, gdzie pracował jako okręgowy kontroler mleka. W obawie przed aresztowaniem schronił się w Warszawie, posługując się nazwiskiem szwagra, Stefana Stelmaszczyka. W Warszawie pracował w kancelarii jednej z fabryk produkujących meble dla Wehrmachtu. Wstąpił do Armii Krajowej i jako szeregowiec, pseud. „Szklanka”, wziął udział w powstaniu warszawskim na Pradze, a po jego upadku znalazł się w obozie w Pruszkowie. Stamtąd uciekł do Milanówka, gdzie doczekał wyzwolenia. Natychmiast powrócił do Sannik i już 1 II 1945 r. był współzałożycielem Szkoły Podstawowej. Zorganizował pracownię przedmiotów fizyki i chemii, a w latach 1949–1952 był kierownikiem Szko-

ły Podstawowej w Sannikach. Położył ogromne zasługi dla walki z analfabetyzmem. Po zakończeniu pracy pedagogicznej w Sannikach od 1974 r. pracował w szkolnictwie średnim, najpierw w Liceum Ogólnokształcącym, a następnie w Zespole Szkół Zawodowych im. Stanisława Staszica w Gąbinie. Przez wiele lat kierował Powiatowym Ośrodkiem Metodyki w Gostyninie. W 1978 r. ukończył studia filologiczne na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu z zakresu germanistyki. Pasjonował się muzyką. Podczas pracy w szkole przez pewien czas prowadził zespół muzyczny i chór. Sam też był instrumentalistą – grał na klarnecie w kapeli sannickiej. Należał do współzałożycieli Regionalnego Zespołu Pieśni i Tańca Sanniki, zostając w 1953 r. jego kierownikiem. Funkcję tę pełnił 24 lata. W tym okresie przyczynił się do wykreowania zespołu kultywującego folklor sannicki w kraju i w Europie. Był pierwszym społecznym kierownikiem Ośrodka Kultury w Sannikach. Organizował w tym czasie kursy języków obcych, tzw. sejmiki kultury, oraz przyczynił się do organizacji pierwszych Niedzieli Sannickich. Po powstaniu Gminnego Ośrodka Kultury przez wiele lat sprawował funkcję przewodniczącego jego rady społecznej. Wraz z Włodzimierzem Chećko, redaktorem naczelnym „Gromady Rolnika Polskiego”, był autorem idei utworzenia w Sannikach Ośrodka Chopinowskiego. Po powstaniu w 1981 r. koła Towarzystwa im. Fryderyka Chopina w Sannikach przewodniczył mu przez wiele lat, rezygnując z tej funkcji dopiero ze względu na stan zdrowia. Zmarł 25 II 2004 r. Zo-

stał pochowany na cmentarzu parafialnym w Sannikach.

Żona Helena, synowie Bogumił Jan i Grzegorz Anatol, wójt gminy Sanniki w latach 1990–1998, radny powiatu gostynińskiego w latach 1992–2002 i 2010–2014.

J. B. Nycek, *Gmina Sanniki*, Płock 2011, s. 110.

Jan Bolesław Nycek

GENS Franciszka (1871–1962), pedagog, organizatorka szkół ludowych

Urodziła się 20 X 1871 r. w Sannikach, córka Jana i Anny. Była organizatorką szkół rolniczych dla dziewcząt. Pracę na tym polu rozpoczęła w Zagłębiu Dąbrowskim, gdzie pełniła funkcję kierowniczkę szkoły gospodarczej dla dziewcząt ze środowisk górniczych. W 1907 r. rozpoczęła pracę w szkole gospodarczej dla dziewcząt wiejskich w Mirosławicach. Jej siostra Maria prowadziła tam przedszkole. Kierowniczką placówki była Irena Kostrzeńska. Szkoła zyskała duże uznanie w okolicy i chętnie zgłaszała się do niej miejscowa młodzież. Pod koniec 1919 r. Franciszka Gensówna została kierowniczką Żeńskiej Szkoły Rolniczej w Kościelcu. Tam zajęła się pracą wychowawczą wśród dziewcząt, oddając administrowanie placówki Kostrzeńskiej. Szkoła cieszyła się renomą w całej Polsce i życzliwością miejscowej ludności. Jej celem było kształcenie i wychowanie dobrej gospodyni wiejskiej. Ważnym zadaniem placówki było też kształcenie patriotyczne. Do kościelckiej placówki uczęszczały dziewczęta m.in. z Drohiczyzna, Rypina, Nowego Targu, Nieszawy. Większość uczennic wywodziła się jednak z powiatów: turec-

kiego, łowickiego, kutnowskiego, włocławskiego, sieradzkiego i kolskiego. W Kościelcu pracowała 12 lat. Przeniosła się później do szkoły w Dąbrowie Zduńskiej, wybudowanej staraniem sejmiku łowickiego. Oprócz nauki dla dziewcząt szkoła ta organizowała wieczorami kursy szycia, haftu, gotowania dla miejscowych kobiet. Gensówna prowadziła dla nich pogadanki o higienie, wychowaniu dzieci i racjonalnym żywieniu. W tym czasie wydawała też poczytne książki, m.in. *Zdrowa Kuchnia*, *Młoda gospodyni*, *Mala apteczka ziołowa* oraz bajki i sztuki dla dzieci i młodzieży. Po konflikcie ze starostą łowickim została zwolniona z pełnionej funkcji i przeszła na emeryturę. Żyła z zapomogi i honorariów za wydane książki. W czasie II wojny światowej przebywała u swej kuzynki Reginy Walczykiewiczówny w Gostyninie. Po zakończonych działaniach wojennych opuściła na krótko Gostynin i zamieszkała u swych wychowanek. Ostatnie chwile życia spędziła jednak w Gostyninie u brata Franciszka Gensa (1878–1974). Tu zmarła 10 II 1962 r. w wieku 91 lat. Pochowana została na cmentarzu parafialnym w Gostyninie.

Niemale, choć krótkie zasługi na polu oświaty miała też siostra Franciszki Gensówny, Helena. Mając przykład sióstr, Franciszki i Marii, wczesnie zaczęła pracę jako wychowawczyni i opiekunka w ochronkach dla dzieci. W momencie wybuchu I wojny światowej wstąpiła do Legionów Polskich i podjęła pracę sanitariuszki, głównie w szpitalach przeciwtyfusowych organizowanych przez Komitet Pomocy dla Dotkniętych Kłęską Wojny biskupa Adama Sapiehy. Po wojnie bolszewickiej, w której też wię-

ła udział jako sanitariuszka, rozpoczęła pracę w szpitalu w Baranowiczach (miasto w obwodzie brzeskim, siedziba rejonu baranowickiego w Białorusi, do 1945 w Polsce). Zaraziła się od pacjentów tyfusem plamistym i w wieku 30 lat zmarła w listopadzie 1921 r.

B. Konarska-Pabiniak, *Gostynin. Szkice z przeszłości*, Gostynin 2007, s. 272–274; A. Chmielińska, *Nieco myśli o Kościele*, „Łowiczanie” 1926 nr 38 z 17 września, s. 1; I. Kostrzeńska, *Zastużeni pedagodzy. Wspomnienia o Franciszce Gensównie*, „Głos Gostyniński” 1998, nr 17, s. 5; H.S., *Siostra Gensówny*, „Głos Gostyniński” 1998, nr 18, s. 6; Akta Stanu Cywilnego USC w Gostyninie; Inskrypcja nagrobna.

Jolanta Bigus

**GERWATOWSKI Józef (1920–1984),
proboszcz parafii św. Marcina w Gostyninie (fot. s. 461)**

Urodził się 18 XII 1920 r. we wsi Uniejevo, w parafii Rokicie koło Płocka, w rodzinie chłopskiej. Był piątym dzieckiem Antoniego i Bronisławy z Dybanowskich. Po ukończeniu Szkoły Powszechnej podjął naukę w Gimnazjum im. św. Stanisława Kostki w Płocku przy Seminarium Diecezjalnym. Wybuch wojny przerwał naukę. Okupację spędził w domu, pomagając rodzicom w gospodarstwie, jednocześnie pobierając potajemnie naukę u miejscowego proboszcza. W lipcu 1945 r. otrzymał maturę w Gimnazjum im. Marszałka Stanisława Małachowskiego w Płocku i wstąpił do Wyższego Seminarium Duchownego. Świecenia kapłańskie otrzymał 2 II 1950 r. i skierowany został na wikariat do Pułtuska, potem do parafii św. Bartłomieja w Płocku. W 1955 r. przejął parafię Goleszyn w Sierpeckiem, a po pięciu

latach parafię św. Wojciecha w Zagrobie koło Płocka. Probostwo i dziekanat w Gostyninie objął w 1965 r. Do parafii tej został skierowany z zadaniem budowy nowej świątyni. Zgodę na budowę kościoła otrzymał w nocy z 12 na 13 VI 1968 r. Prace rozpoczęto 26 sierpnia tego roku. Wcześniej dokonał remontu kościoła św. Jakuba na cmentarzu i powołanego ewangelickiego kościoła na tzw. górze, gdzie od 1945 r. odbywały się nabożeństwa. Budowa nowej świątyni trwała dziewięć lat. Ksiądz dziekan borykał się z kłopotami finansowymi parafii. Nieustrudzenie zabiegał o materiały budowlane i fachowców, co w tamtych czasach nie było łatwe. Zmagał się z niechęcią i wrogością władz, a także z obojętnością parafian. Pracował na budowie z wielką ofiarnością, niejednokrotnie fizycznie. Wyświęcenia kościoła dokonał biskup płocki Bogdan Sikorski w dniu 17 IX 1978 r. Praca przy budowie kościoła znacznie nadszarpanęła jego zdrowie, dlatego uzyskał zgodę biskupa do przejścia na emeryturę. Jego miejsce zajął ks. Józef Śliwka, z czym nie mogli pogodzić się parafianie. Po dwóch latach ks. Gerwatowski powrócił na krótko do Gostynina, ale w 1982 r. zrzekł się parafii i odszedł na emeryturę. Obowiązki proboszcza parafii św. Marcina przestał pełnić z dniem 1 XII 1982 r. W styczniu następnego roku zamieszkał w Sopocie. Zmarł nagle 20 VI 1984 r., przygotowując się do mszy w kościele pw. Gwiazdy Morza. Miał 64 lata. Zgodnie ze swym życzeniem pochowany został w grobowcu rodzinnym na cmentarzu parafialnym w Rokiciu.

Jedna z ulic Gostynina na osiedlu Zatoże otrzymała jego imię.

M.M. Grzybowski, *Duchowieństwo diecezji płockiej. Wiek XX*, T.1, cz.1, Płock 2007, s. 191–194; B. Konarska-Pabiniak, *Gostynin. Szkice z przeszłości*, Gostynin 2004, s. 274–276; J. Gospodarowicz, *Budowniczy kościoła w Gostyninie*, „Gazeta Gostynińska” 1993, nr 34, s. 4; b.a., *Józef Gerwadowski – ksiądz budowniczy*, „Głos Gostyniński” 2004, nr 4, s. 4.

Jolanta Bigus

GIĘTKA Jan (1920–2005), uczestnik wojny obronnej 1939 r.

Urodził się 15 VIII 1920 r. w Rębowie koło Białotarska, syn Jana i Katarzyny ze Słowińskich. W 1934 r. ukończył Publiczną Szkołę Powszechną w Białotarsku i rozpoczął naukę w Gimnazjum im. Tadeusza Kościuszki w Gostyninie. Ze względu na sytuację rodzinną edukację przerwał w 1937 r. i rozpoczął naukę zawodu masarskiego w Białotarsku u Mieczysława Wojciechowskiego. W dniu 21 III 1939 r., jako ochotnik, zgłosił się do służby wojskowej. Przydzielono go do Podoficerskiej Szkoły Lotnictwa w Bydgoszczy. Brał udział w kampanii wrześniowej. W dniu 18 X 1939 r. dostał się do niewoli niemieckiej w Górach Świętokrzyskich. Trafił do Stalagu II–A w Neubrandenburgu otwartego we wrześniu 1939 r. dla polskich jeńców wojennych. Niemcy skierowali go na przymusowe roboty w odległym około 90 km od obozu gospodarstwie, w okolicach Rostocka, we wsi Käterhagen, w powiecie Güstrow. Początkowo pracował u rolnika Krohna, później Utermarcka. W październiku 1943 r. przeniesiono go do pracy w rzeźni Kolmergsa, w miejscowości Bützow, w powiecie Rostock. Wyzwolony z niewoli niemieckiej 1 V 1945 r. po-

wrócił do rodzinnego domu. W 1949 r. przeniesiony został do rezerwy. Po blisko dwuletniej pracy jako pielęgniarz w Sanatorium Przeciwgruźliczym w Kruku znalazł zatrudnienie w wyuczonym zawodzie, w gostynińskiej rzeźni. W dniu 22 II 1956 r. przeniósł się do pracy w powstałych w 1936 r. Zakładach Mięsnych w Płocku. Zatrudniony był tam do 14 VIII 1980 r., do momentu przejścia na emeryturę. Jan Giętka był członkiem Związku Bojowników o Wolność i Demokrację, a od 1990 r. Związku Kombatantów Rzeczypospolitej Polskiej i Byłych Więźniów Politycznych. Głównie po 1990 r., reprezentując Związek, brał udział w wielu uroczystościach państwowych, religijnych i społecznych. W 1990 r. został członkiem Stowarzyszenia Polaków Poszkodowanych przez III Rzeszę Niemiecką. W 1995 r. przyznano mu Odznakę Weterana Walk o Niepodległość. W lipcu 2001 r. otrzymał mianowanie na stopień podporucznika w stanie spoczynku. Zmarł 12 XII 2005 r., pochowany został na cmentarzu parafialnym w Gostyninie.

W styczniu 1949 r. poślubił Genowefę z d. Smok (1926–2014), dzieci: syn Leszek Stanisław, inżynier, córka Jolanta, bibliotekarz, działacz kultury.

Akta osobowe z archiwum Związku Kombatantów RP i Byłych Więźniów Politycznych; Informacja syna, Leszka Stanisława i córki, Jolanty Bigus.

Julia Łoś

GLINKA Zygmunt Stanisław (1920–1991), bankowiec, działacz społeczny

Urodził się 5 II 1920 r. w Brześciu nad Bugiem, w rodzinie kolejarza Romualda

i Stanisławy z Jagielińskich. Przed wojną rodzina Glinków zamieszkała w Wichradzu koło Warki, w powiecie grójeckim. Zygmunt w czasie wojny uczęszczał na tajne komplety, a po zakończeniu działań wojennych ukończył Technikum Ekonomiczne nr 2 w Warszawie. Początek swej kariery zawodowej związał z Grójcem. Tam został dyrektorem Narodowego Banku Polskiego. Później przeniesiono go do Warszawy, a w 1960 r. objął stanowisko dyrektora NBP w Gostyninie. Funkcję tę pełnił do emerytury. Był wieloletnim radnym Powiatowej Rady Narodowej w Gostyninie, po 1975 r. Wojewódzkiej Rady Narodowej w Płocku. Między innymi z inicjatywy Zygmunta Glinki powstał Pomnik Walki i Zwycięstwa, odsłonięty w 1972 r. na rynku naszego miasta (obecnie znajduje się przed Miejskim Centrum Kultury). Jego praca i działalność społeczna uhonorowana została wieloma odznaczeniami, m.in.: Złotą Odznaką za Zasługi dla Województwa Warszawskiego, Odznaką za Zasługi dla Województwa Płockiego, Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski (1974). Odznaczony był też przez Ministerstwo Finansów Złotą Odznaką za Zasługi dla Finansów Kraju. Działalność w czasie II wojny światowej uhonorowana została Orderem Virtuti Militari i Srebrnym Medalem Zasłużonym na Polu Chwały (1944). Zmarł 16 IV 1991 r., pochowany został na cmentarzu parafialnym w Gostyninie. W dniu 1 I 1947 r. poślubił Irenę Elżbietę (1921–2016), sanitariuszkę i łączniczkę w działających w powiecie grójeckim oddziałach Armii Krajowej (nominowana po wojnie do stopnia podporucznika w stanie spoczynku). Działała pod pseu-

donimem „Kalia”. Odznaczona była Odznaką Akcji „Burza”, Orderem Krzyża Grunwaldu i Krzyżem Armii Krajowej. Synowie Włodzimierz i Andrzej.

Nekrolog, „Gazeta Gostynińska 1991, nr 7, s. 7; Informacja syna, Andrzeja Glinki.

Jolanta Bigus

GLIŃSKI Kazimierz (1902–1940), ziemianin, żołnierz 1920 r. i 1939 r.

Urodził się 10 VII 1902 r. w Boniewie na Kujawach. Był synem Kazimierza i Teodory z Krzymuskich, primo voto Adamowej Grabskiej, od 1937 r. współwłaścicielki majątku Luszyn. Kazimierz Gliński, ochotnik wojny 1920 r., walczył w 203 Pułku Ułanów, wyróżnił się w szarży pod Ciechanowem, odznaczony Krzyżem Walecznych. W 1922 r. ukończył Gimnazjum w Kaliszu, a w 1924 r. Szkołę Podchorążych Rezerwy. Uczestnik kampanii wrześniowej, zamordowany w Katyniu w 9 IV 1940 r.

Żona Zofia z Byszewskich, dzieci: Stanisław, Barbara i Maria.

P. Libicki, M. Libicki, *Dwory i pałace wiejskie na Mazowszu*, Poznań 2009, s. 201.

Barbara Konarska-Pabiniak

GŁAŻEWSKI Jan (1908–1992), ksiądz, więzień obozu w Dachau

Urodził się 2 I 1908 r. w Chrzanowie, obecnie gmina Różan, powiat makowski, w rodzinie rolników. Po ukończeniu nauki w Szkole Powszechnej kontynuował ją w Liceum Ogólnokształcącym im. Stanisława Leszczyńskiego w Ostrołęce. Po złożeniu egzaminu maturalnego w 1926 r. wstąpił do Wyższego Seminarium Duchownego w Płocku, które

ukończył wraz z przyjęciem święceń kapłańskich 19 VI 1932 r., których udzielił mu biskup Antoni Julian Nowowiejski. Jako wikariusz został skierowany do parafii Baranowo, następnie Żurówka Kapitulnego, Szreńska i Lutocina. W 1938 r. objął parafię Osmolin. W pierwszych miesiącach wojny, wykorzystując położenie Osmolina w pobliżu granicy między tzw. Krajem Warty i Generalnym Gubernatorstwem, organizował pomoc w nielegalnym jej przekroczeniu kilku księżom. Po ostatecznym zamknięciu kościoła w październiku 1941 r., został aresztowany i przewieziony do obozu przejściowego w Łądzie nad Wartą, gdzie przebywał do 28 października. Następnie przewieziony do KL Dachau – numer obozowy 28207. Oprócz ciężkich warunków obozowych był poddawany eksperymentom pseudomedycznym, m.in. wszczepiano mu zarazki malarii. Po wyzwoleniu 29 I 1945 r. skierowany do Mannheim koło Monachium, skąd po odbyciu leczenia pierwszym transportem wrócił do Polski. 2 XI 1945 r. przybył do Suserza, gdzie organizował powojenne życie religijne. Ciężka sytuacja materialna nie zniechęcała księdza do podejmowania licznych inicjatyw służących odbudowaniu życia religijnego na terenie przez sześć lat pozbawionym jakiegokolwiek obecności kapłana katolickiego. Służyły temu m.in. misje parafialne zorganizowane w 1949 r., które zostały przerwane przez ówczesne władze na polecenie przewodniczącego Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w Gostyninie – Wincentego Gładyszewskiego pod pretekstem braku odpowiednich zgód władz państwowych. W istocie była to represja za

odmowę udziału księdza w akcjach propagandowych organizowanych przez władze. Po 1951 r. wyjechał do Gołymina, następnie był proboszczem w Bogatem i Płonem. W 1967 r., ze względu na pogarszający się skutek przeżyć obozowych stan zdrowia, na własną prośbę przeszedł na emeryturę. Do końca życia mieszkał w Toruniu. W miarę swoich możliwości angażował się w pomoc duszpasterską w tamtejszych parafiach. Zmarł w 1992 r.

M.M. Grzybowski, *Duchowieństwo Diecezji Płockiej, wiek XX*, t. I, cz. 1–2, Płock 2007–2008, s. 199–202; tenże, *Martyrologium duchowieństwa diecezji płockiej w latach II wojny światowej 1939–1945*, Płock 1982, s. 168–169.

Marian Żuchniewicz

GŁOGOWSKI Jan h. Grzymała (?–1527), chorąży i sędzia ziemski gostyński

Pochodził z Głogowca, syn Mikołaja. W 1486 r. podjął studia w Akademii Krakowskiej. W 1500 r. został odnotowany jako burgrabia, czyli uczestniczył w zarządzaniu dobrami starostwa łęczyckiego. Prawdopodobnie w tym czasie poślubił Małgorzatę z Pleckiej Dąbrowy z ziemi łęczyckiej. W 1504 r. został chorążym gostyńskim, przyjmując urząd po śmierci Jana Siemianowskiego. Później powierzono mu urząd sędziego ziemi gostyńskiej i sprawował go w latach 1509–1527, aż do śmierci. Jego syn Paweł (1502–1580) był kanonikiem i dziekanem płockim. Drugi syn Bartłomiej został wojskim gostyńskim.

K. Pacuski, *Możnowładztwo i rycerstwo ziemi gostyńskiej w XIV i XV wieku*, Warszawa 2009, s. 113–114.

Jolanta Bigus

GŁOGULSKI (GŁOGUCKI) Adam (1880–1951), żołnierz Armii Józefa Hallera, uczestnik wojny 1920 r.

Urodził się 23 XII 1880 r. w Gąbinie, w rodzinie Tomasza Głogulskiego i Julianny Głogulskiej z d. Wichrowskiej. Rodzice byli rolnikami. Rodzina mieszkała w Skokach koło Gostynina, małżonkowie pracowali jako robotnicy w podszczawińskim majątku ziemskim Staw, którego właścicielami byli Janina i Stefan Zakrzewscy (zob. biogram Natalii Wołowskiej). Po 1912 r. Adam wyjechał „za chlebem” do Stanów Zjednoczonych. W roku 1917, po przyłączeniu się USA do I wojny światowej, oficjalnym ogłoszeniu zgody na werbunek polskich ochotników i decyzji o utworzeniu Błękitnej Armii pod dowództwem generała Józefa Hallera (dekret prezydenta Francji Raymonda Poincaré), wraz z innymi ochotnikami wstąpił do Armii Polskiej. Zmobilizowani Polacy zostali drogą morską przetransportowani do Francji, skąd po przeszkoleniu i umundurowaniu powołano ich pod broń rozkazem mobilizacyjnym gen. Hallera. W roku 1919 sformowane jednostki zostały drogą kolejową przez Niemcy przerzucone do Polski, gdzie wzięły udział w wojnie polsko-bolszewickiej. Adam w 1920 r. brał udział w Bitwie Warszawskiej, walczył w okolicach Radzymina. Po odzyskaniu przez Polskę niepodległości, zakończeniu działań wojennych i demobilizacji roczników niepooborowych, z powodu braku szans znalezienia pracy zarobkowej w kraju, chciał skorzystać z możliwości ponownego wyjazdu do USA. W 1921 r. dotarł do Gdyni krótko po odplynięciu ostatniego ame-

rykańskiego transportowca przysłanego po hallerczyków. Wrócił w rodzinne strony. Do końca życia przechowywał Miecze Hallerowskie, odznakę przyznaną mu w dowód wiernej służby ojczyźnie. W ostatnich latach mieszkał z żoną w domu córki, Heleny Sapińskiej, w Gostyninie (zob. biogram Ludwika Sapińskiego). Zmarł 20 XI 1951 r., pochowany został w grobie rodzinnym na cmentarzu parafialnym w Gostyninie.

W dniu 21 X 1900 r. w Suserzu zawarł związek małżeński z Katarzyną Garstką (1881–1957), z którą miał troje dzieci: Józefa (1902–1976), Jana (1908–1981) i Helenę (1912–2007). Miał starszego brata Franciszka (1878–1954).

G. Cisak, *Hallerczycy. Walka–Niepodległość–Pamięć*, Łowicz 2011; Akt małżeństwa A. i K. Głogulskich, Archiwum Państwowe w Płocku, księga parafii Suserz, akta z lat 1897–1913, k. 22; Akt Stanu Cywilnego USC w Gostyninie z 1951 r.; Relacja ustna rodziny.

Julia Łoś

GŁOWACKI Jerzy (1937–1993), nauczyciel, inspektor oświaty

Urodził się 17 VI 1937 r. w Słubicach. Syn Stefana i Janiny z Łomankiewiczów. Pierwszą pracę podjął w 1955 r. w Radzie Powiatowej Ludowych Zespołów Sportowych Gostynin. W latach 1958–1960 odbywał służbę wojskową. Następnie w latach 1961–1968 pracował w Szkole Podstawowej w Grabiu koło Gąbina. Od 1968 r. był kierownikiem Szkoły Podstawowej w Pacynie. W 1974 r. ukończył Wyższą Szkołę Pedagogiczną w Olsztynie. Od 1973 r. był dyrektorem Zbiorczej Szkoły Gminnej w Pacynie, a od 1983 r. do 1986 r. Inspektorem Oświaty Gminy Pacyna. W 1987 r. przeszedł

na emeryturę i pracował na pół etatu w Bursie Międzyszkolnej w Gostyninie jako wychowawca. Był wielkim miłośnikiem sportu. W czasie kierowania przez niego placówką szkoła w Pacyninie wielokrotnie wygrywała we współzawodnictwie sportowym szkół w byłym województwie płockim. Wspólnie z nauczycielem wychowania fizycznego Andrzejem Matuszewskim był inicjatorem nadania szkole w 1980 r. imienia Janusza Kusocińskiego, wielkiego sportowca. Mistrz Olimpijski z Los Angeles (1932) był zaproszony do Gostynina w 1933 r. i wziął udział w biegu na 3000 metrów. Imię Kusocińskiego od 4 IX 1979 r. nosi stadion w Gostyninie. W latach 1976–1979 Głowacki rozbudował szkołę o kilka sal lekcyjnych i nową pełnowymiarową salę gimnastyczną. Zmarł 2 II 1993 r. Pochowany jest na cmentarzu parafialnym w Gostyninie.

Żona Barbara (1939–2013), nauczycielka, córka Ewa (ur. 1967), nauczycielka.

A. Matuszewski, Biogramy Pacynian, mps;
B. Konarska-Pabiniak, *Gostynin. Szkice z przeszłości*, Gostynin 2007, s. 165.

Andrzej Matuszewski

GŁOWACKI Józef Eugeniusz (1922–2004), artysta grafik

Urodził się 10 VIII 1922 r. w Sannikach jako syn Witolda i Stanisławy z Czarneckich. W latach 1950–1956 odbył studia w Akademii Sztuk Pięknych w Warszawie, dyplom uzyskał w 1956 r. Jego twórczość i działalność to grafika użytkowa (wydawnicza i wystawiennicza) – znaki graficzne, opracowanie graficzne wydawnictw, plakaty, foldery, ulotki reklamowe, grafika ścienna i opakowania

wa. Uprawiał również malarstwo sztalugowe (olej, akwarela) – pejzaż, martwa natura. Od 1964 do 1981 r. pracował jako starszy projektant-plastyk w Przedsiębiorstwie Projektowania i Wyposażania Obiektów Przemysłowych Prozamek i Zjednoczeniu Przemysłu Budowy Maszyn Ciężkich Zemek w Warszawie. Wykonywał prace graficzne dla Komitetu Współpracy z Zagranicą i CİNTE; współpracował z wydawnictwem Zjednoczonego Stronnictwa Ludowego. Przykłady prac: wystawiennictwo (1954), wystawy rolnicze w Gostyninie (1955), wystawy Ośrodka Maszyn Rolniczych (1956), wystawy Instytutu Mechaniki Precyzyjnej, Pałacu Kultury i Nauki (1967, 1968), Wystawa Zjednoczenia Produkcji Leśnej „Las” Kraków (1968). W 1955 r. współpracował przy dekoracji miasta z okazji Światowego Festiwalu Młodzieży w Warszawie. Był też wieloletnim grafikem Totalizatora Sportowego w latach 1957–1964, wykonywał prace graficzne m.in. dla PZU, Biowetu i Międzynarodowego Wyścigu Kolarskiego Dookoła Polski. Po przejściu na emeryturę w 1981 r. przeprowadził się z Warszawy do Gostynina i kontynuował tylko twórczość malarską. Zmarł 19 XII 2004 r. Pochowany jest na cmentarzu parafialnym w Gostyninie.

Żona Jadwiga z d. Marciniak, urodzona 20 I 1929 r. w Gostyninie, zasłużony pracownik Narodowego Banku Polskiego i Ministerstwa Przemysłu Ciężkiego. Synowie: Zbigniew, absolwent Politechniki Warszawskiej, Andrzej, absolwent Akademii Górniczo-Hutniczej.

Słownik Artystów Plastyków. Artysci plastycy Okręgu Warszawskiego ZPAP 1945–1970. Słownik bio-

graficzny, Warszawa 1972; Informacje syna, Zbigniewa Głowackiego.

Aleksandra Głowacka

GŁOWACKI Stanisław Tadeusz (1920–1945), dowódca placówki ZWZ-AK

Urodził się 14 III 1920 r. w Sannikach, w rodzinie Witolda i Stanisławy z d. Czarneckiej. Uczestnik kampanii wrześniowej, brał udział w obronie Modlina. Po demobilizacji wrócił do Sannik, gdzie podjął dalszą walkę w szeregach ZWZ-AK pod pseud. „Dąb”. W latach 1941–1944 pełnił funkcję dowódcy placówki w Sannikach. Aresztowany w 1944 r. w Pacynie wraz z ciężarną wówczas żoną Genowefą został wywieziony do więzienia w łódzkim Radogoszczu, a następnie do obozu koncentracyjnego Mauthausen-Gusen, gdzie zginął 8 IV 1945 r.

Żona Genowefa z d. Kowalczyk (1919–2001), córka Jadwiga mieszka w Łodzi.

A. M. Wrzeńska, *Ruch oporu ZWZ-AK w Obwodzie Gąbin*, Sierpc 2010; J. B. Nycek, *Gmina Sanniki. Przyroda. Dzieje. Społeczeństwo*, Płock 2011; E. Sławińska-Dahlig, *Chopin w Sannikach Konteksty historyczno-kulturowe*, Sanniki 2007; Relacje rodzinne.

Aleksandra Głowacka

GŁOWACKI Tadeusz Józef (1947–2003), plastyk, regionalista

Urodził się 2 X 1947 r. w Borzymiu koło Włocławka, był synem Bogdana i Genowefy z Grabowskich. Ojciec zatrudniony był na stanowisku kierownika Ośrodka Szkolnego Oświaty Rolniczej w Borzymiu i Folborzu w okresie od 1 IV 1947 r. do 1 XI 1949 r. Od 1966 r. Tadeusz pracował sześć miesięcy jako

górnik w Wałbrzychu, a od 1 X 1966 r. do 1 VIII 1970 r. jako monter w Zakładach Sprzętu Oświetleniowego Polam w Gostyninie. W tym czasie, w latach 1967–1969, odbył zasadniczą służbę wojskową w Marynarce Wojennej. Po ukończeniu Technikum Energetycznego, od 1970 r. zatrudniony był na kierowniczych stanowiskach w Urzędzie Miasta i Gminy Gąbin, w Powiatowej Spółdzielni Pracy Usług Wielobranżowych Pokój, w Spółdzielni Mleczarskiej w Sannikach i w Płocku. Malarz amator z wiedzą i warsztatem profesjonalisty. „Opowiadał” węglem, akwarelą, pastelami i farbą olejną bardzo subtelne rzeczy o starych chatach, przydrożnej kapliczce, stogach siana, pobliskich polach i lasach. Talent przejął w genach – malował m.in. jego ojciec Bogdan, stryj Józef (zob. biogram) ukończył Akademię Sztuk Pięknych w Warszawie. Posiadał bogaty domowy księgozbiór i płytotekę. Artysta plastyk Stanisław Baj, przy okazji pośmiertnej wystawy Tadeusza Głowackiego, napisał w katalogu: „Tadeusz stał się dość szybko kimś dla mnie bardzo ważnym i potrzebnym. Jako że sam malował, mieliśmy wiele bliskich dróg do siebie. (...) Uczyłem się od niego świata. Miało się wrażenie, że ma ogromną wiedzę o wszystkim. O filozofii, o religii, o naturze, o pogodzie, o ziemi, ptakach, grzybach, roślinach, rybach i o wszystkim, co Pan Bóg stworzył. I to w taki sposób, że nie miało się wątpliwości, iż to wszystko zobaczone, zauważone, przemyślane. A przy tym ujmująco skromny, w tym jaki był, co robił – była wielka mądrość. (...) Dla mnie Tadek jest nadal sumieniem, sumieniem świata”. Głowacki był też re-

gionalistą. Przemierzał rowerem bliższą i dalszą okolicę, dokumentując na kliszy fotograficznej obiekty przyrodnicze, sakralne, nekropolie. Był zapalonym wędkarzem i jednocześnie bardzo aktywnym działaczem Ligi Ochrony Przyrody. Przez lata pomagał Gminnemu Ośrodkowi Kultury w Sannikach, aranżując wystawy plastyczne, tworząc materiały reklamowe, prowadząc warsztaty z dziećmi, oceniając konkursowe prace. Działacz Koła Towarzystwa im. Fryderyka Chopina od 1981 r. Po zawale serca, w wieku 37 lat, przeszedł na rentę. Zmarł nagle po drugim zawale 18 XI 2003 r. Pochowany jest na cmentarzu parafialnym w Sannikach.

Żona Kazimiera Florek z d. Tomasiak (1942–2006), córka Kamila Głowacka Romero mieszka w Szwajcarii, pasierbica Barbara Bluszcz.

M. Wolska-Kobierecka, *Okruchy życia. Pozostanę w naszej pamięci. Tadeusz Józef Głowacki (1947–2003)*, „Nowy Łowiczanin” 2010, nr 17 z 29 IV 2010 r.; Katalog pośmiertnej wystawy „Tadeusz Głowacki (2 X 1947–18 XI 2003) Pałac w Sannikach październik 2004”; Informacje rodziny.

Aleksandra Głowacka

GŁOWACKI Zygmunt (1913–1939), uczestnik wojny obronnej 1939 r.

Urodził się 6 IX 1913 r. w Lubinie, w powiecie lipnowskim, w rodzinie chłopskiej Stanisława i Heleny z Maćkiewiczów. W wieku trzech lat stracił matkę. Wychowywały go trzy kolejne żony ojca. Naukę zakończył na Szkole Powszechnej w pobliskim Kikole. Na dalszą edukację nie było stać rodziny. Pomimo tych życiowych niedogodności młody Zygmunt, zostawszy w swej rodzinnej wsi, uprawiał gospodarstwo, a jednocze-

śnie zajmował się działalnością w szerokim zakresie społeczną. Zorganizował wypożyczalnię książek oraz koło śpiewacze. W 1932 r. wstąpił do organizacji paramilitarnej Związek Strzelecki. W następnych latach pełnił rolę komendanta drużyny strzeleckiej. Jego oddział podjął decyzję, że w razie wybuchu wojny członkowie udadzą się z bronią w rękę i w mundurze strzeleckim do najbliższej jednostki wojskowej, aby wziąć udział w obronie zbrojnej kraju. We wrześniu 1939 r., w obliczu ataku Niemiec na Polskę, swego postanowienia dopełniło zaledwie trzech druhow: Zygmunt Głowacki, Czesław Buczkowski i Stanisław Borkowski. Dotarli do Włocławka, w miejsce koncentracji jednostek Armii Pomorze. Zostali wcieleni do 15 Dywizji Piechoty, a następnie wraz z innymi jednostkami ewakuowali się w kierunku Warszawy. Podczas przemarszu w okolicach Gostynina kolumna, w której znajdowali się zmobilizowani ochotnicy strzeleccy, została zaatakowana przez niemieckie lotnictwo, zbombardowana i ostrzelana z broni pokładowej. Szeregowiec Głowacki został ranny w klatkę piersiową i przewieziony do Szpitala Psychiatrycznego w Gostyninie-Zalesiu, który pełnił funkcję szpitala wojskowego. Tam zmarł 17 września. Jego towarzysze broni dotarli do oblężonej Warszawy. Wzięli udział w obronie stolicy, a następnie, po jej kapitulacji, wrócili w rodzinne strony, przekazując wieści o poległym towarzyszu broni. Zygmunt Głowacki został pochowany na cmentarzu parafialnym w Gostyninie.

W 1935 r. ożenił się z Józefą z Tułowickich, z którą doczekał się jedynej córki, Urszuli Głowackiej-Maksymiuk,

urodzonej 2 I 1939 r., doktora nauk filozoficznych, dyrektora Archiwum Państwowego w Siedlcach.

U. Głowacka-Maksymiuk, *Zygmunt Głowacki*, „Gazeta Gostynińska” 1992, nr 23, s. 5.

Marek Osmatek

GŁÓWCZEWSKI Józef (XIX/XX w.), inżynier, architekt, działacz endecki

Działał w Płocku, m.in. w Narodowej Demokracji. Był współzałożycielem i członkiem Zarządu Związku Obrony Ojczyzny utworzonego w 1919 r. Brał czynny udział podczas wojny polsko-bolszewickiej. Miał swoje realizacje architektoniczne w Płocku w latach 1918–1939. Zasłużył się również dla Gostynina. Opracował plan w stylu polskim (swojskim) szpitala powiatowego w Gostyninie, a jego firma Sektor prowadziła w latach 1922–1927 budowę szpitala. Subsydium w kwocie 4 mln marek polskich udzielił Sejmik Powiatowy w Gostyninie. W dowód uznania dla starosty gostynińskiego Antoniego Pinakiewicza (zob. biogram), inicjatora budowy, szpital otrzymał za patrona św. Antoniego. Głowczewski zaprojektował też w 1921 r. budynek Szkoły Powszechnej w Gostyninie, pierwotnie w innej lokalizacji, a także stadninę koni w Łącku.

B. Konarska-Pabiniak, *Szkolnictwo płockie w dwudziestolecu międzywojennym*, [w:] *Dzieje Płocka*, t. 2, Płock 2006, s. 697; też: *Szpital pw. św. Antoniego w Gostyninie i jego historia*, „Notatki Płockie” 2016, nr 4, s. 3–11; K. Askanas, *Sztuka Płocka*, Płock 1991, s. 232, 272; A. J. Papierowski, J. Stefański, *Płocczanie znani i nieznani. Słownik biograficzny*, t. II, Płock 2007, s. 172; „Dziennik Płocki” 1922, nr 239, 240.

Barbara Konarska-Pabiniak

GODLEWSKI Stanisław (1867–1933), h. Gozdawa, senator

Urodził się w Warszawie 20 V 1867 r. Syn Antoniego Ludwika h. Gozdawa i Anieli Klementyny Le Brun de la Scie h. Zgoda, brat Michała, arcybiskupa, profesora Akademii Duchownej w Petersburgu i Uniwersytetu Jagiellońskiego. Po ukończeniu w Siedlcach szkoły średniej wstąpił na Wydział Prawa Uniwersytetu Warszawskiego. W 1890 r. uzyskał dyplom z najwyższym odznaczeniem i rozpoczął pracę w jednej z warszawskich kancelarii. W 1909 r. poślubił Zofię z Krzymuskich (ur. 1866), primo voto Adamową Grabską (zob. biogram Adama Grabskiego), właścicielkę majątku ziemskiego Luszyn, w powiecie gostynińskim, i przeniósł się na wieś. Prowadził administrację majątku. W okresie I wojny światowej pracował w Radzie Głównej Opiekuńczej, brał udział w sejmikach powiatowych, organizował pomoc dla ludności cywilnej. W niepodległej Polsce został członkiem Głównej Komisji Ziemiańskiej, prezesem Rady Naczelnej Organizacji Ziemiańskich i wiceprezesem Rady Naczelnej Związku Ziemian. Przez długie lata był prezesem Komisji Głównej Sądów Obywatelskich Związku Ziemian. Cieszył się dużym wpływem i uznaniem w kołach ziemiańskich. Dwukrotnie w latach 1928–1933, z ramienia Stronnictwa Narodowego, był senatorem. Za swą działalność społeczną i charytatywną, m.in. dla Przytułku św. Salezego w Warszawie, otrzymał wysokie odznaczenia papieskie, tajną szambelanę i Wielką Wstęgę Orderu Świętego Grzegorza, najwyższe odznaczenie nadawane

osobom świeckim za szczególne zasługi dla Kościoła katolickiego. Zmarł w Warszawie 19 XI 1933 r. i pochowany został na Powązkach.

Zofia Godlewska zmarła 14 I 1937 r., a po jej śmierci majątek Luszyn objęło rodzeństwo zmarłej: Teodora Glińska, Maria Watraszewska i Czesław Krzymuski. Syn Teodory Glińskiej (1902–1940), Kazimierz, zginął w Katyniu. Po zakończeniu II wojny światowej pałac przeszedł w posiadanie Państwowego Gospodarstwa Rolnego, dziś stanowi własność prywatną.

Polski Słownik Biograficzny, t. 8, Wrocław 1959–1960, s. 184; P. Libicki, M. Libicki, *Dwory i pałace wiejskie na Mazowszu*, Poznań 2009, s. 201.

Barbara Konarska-Pabiniak

GOSPODAROWICZ Jan (1935–2009), działacz kombatancki, społecznik

Urodził się 27 III 1935 r. w Budach Kozickich pod Gostyninem, w rodzinie Franciszka i Stanisławy z d. Bugdał. Rodzice prowadzili gospodarstwo rolne. Jan Gospodarowicz był starszym z dwojga rodzeństwa. Po wybuchu wojny, w lipcu 1940 r., w ramach niemieckiej akcji wysiedlania polskich wsi, całą jego rodzinę wyrzucono z domu i przewieziono do obozów przejściowych, początkowo w Łodzi, a następnie w Zwierzyńcu, powiat zamojski. Stamtąd wysiedlone polskie rodziny chłopskie przewożono w celach osadniczych na tereny Generalnego Gubernatorstwa. Rodzina Gospodarowiczów trafiła do miejscowości Bukowina, w gminie Biszczka, powiat Biłgoraj, na południowym krańcu Lubelszczyzny. W rejonie tym dużą aktywność wykazywały oddziały partyzanckie.

Działało tam zgrupowanie Franciszka Przysiężniaka „Ojca Jana”. Był to także rejon działań Ukraińskiej Armii Powstańczej (UPA). W Bukowinie znajdował się posterunek Ukraińskiej Policji Pomocniczej. Wieś była obiektem ataków partyzantki ukraińskiej na ludność polską, a następnie polskich ataków odwetowych na Ukraińców. Część mieszkańców zginęła w wyniku tych działań. Gospodarowiczowie nawiązali kontakty z polskim podziemiem, udzielali kwater partyzantom, zaopatrywali w żywność oraz informowali o ruchach wojsk niemieckich. W czerwcu 1943 r. Franciszek Gospodarowicz został oskarżony o wspieranie działalności antyniemieckiej. Po przesłuchaniu rodziny Gospodarowiczów skierowano do obozu koncentracyjnego na Majdanku pod Lublinem. Ojciec podczas selekcji został rozdzielony z żoną i dwójkiem dzieci. Polski lekarz z komisji PCK doradził, aby podczas kolejnej selekcji podali się za osoby zdrowe i silne, a więc zdolne do pracy. W sierpniu 1943 r. podczas badań zostali odłączeni od innych więźniów. Wydano im cywilne ubranie, a opiekę nad nimi roztoczył Czerwony Krzyż. Wkrótce rodzina Gospodarowiczów została wywieziona na tzw. roboty przymusowe w głąb III Rzeszy, do miejscowości Eichenhof, oddalonej 25 km od Berlina. Tam pracowali w posiadłości ziemskiej, należącej do byłego żołnierza armii niemieckiej, weterana I wojny światowej, przeciwnika ideologii hitlerowskiej. Jana, który był jeszcze dzieckiem, nie zmuszano do pracy. Spędzając dużo czasu z rówieśnikami, nauczył się dobrze języka niemieckiego. Jednocześnie matka

zadbała o jego naukę języka ojczystego, dzięki czemu, trafiając po wojnie do polskiej szkoły, nie miał żadnych zaległości edukacyjnych. Rodzina Gospodarowiczów doczekała się wyzwolenia przez Armię Czerwoną 22 IV 1945 r. Do Gostynina powrócili około 15 V 1945 r. Gospodarstwo rolne w Budach Kozickich było kompletnie rozkradzione. Jan Gospodarowicz ukończył w 1949 r. Szkołę Podstawową, następnie w 1954 r. Liceum Ogólnokształcące im. Tadeusza Kościuszki w Gostyninie. W tym samym roku został powołany do odbycia zasadniczej służby wojskowej. Służył w 40 Pułku Artylerii Lekkiej w Jarosławiu, przemianowanym w 1956 r. na 40 Pułk Artylerii, wchodzącym w skład 9 Drezdeńskiej Dywizji Zmechanizowanej. Po wyjściu z wojska Gospodarowicz w 1959 r. ukończył Studium Nauczycielskie. Został nauczycielem przedmiotów ścisłych w Szkole Podstawowej w Nowym Duninowie. Następnie objął funkcję kierownika Szkoły Podstawowej w Karolewie. 1 IX 1967 r., ze względu na pogarszający się stan zdrowia, przeszedł na rentę inwalidzką. Całe życie działał społecznie, od 1959 r. w ruchu harcerskim, od kwietnia 1970 r. w Związku Bojowników o Wolność i Demokrację (ZBoWiD). W 1975 r. został sekretarzem Koła Gminnego Rataje ZBoWiD. W 1977 r. został członkiem PTTK. W latach 1978–1983 piastował funkcję sekretarza Koła Związków Inwalidów Wojennych w Gostyninie. Od 1994 r. był prezesem Koła nr 2 Związku Kombatantów RP i Byłych Więźniów Politycznych i prezesem Oddziału Związku Inwalidów Wojennych w Gostyninie. Prezesował także wiele lat

gostynińskiemu oddziałowi Związku Byłych Więźniów Hitlerowskich Więzień i Obozów Koncentracyjnych. Dał się poznać jako dobry organizator, aktywny działacz, służący radą i pomocą. Jan Gospodarowicz nawiązał szeroką współpracę ze szkołami. Prowadził prelekcje, organizował spotkania z młodzieżą i powoływał Szkolne Koła Przyjaciół Kombatantów. Rozpowszechniał wśród młodzieży potrzebę opiekowania się Miejscami Pamięci Narodowej oraz ludźmi starszymi i schorowanymi. Prezesował gostynińskiemu Klubowi Inteligencji Katolickiej, działał także na rzecz Akcji Katolickiej. Przez długie lata był kronikarzem wydarzeń gostynińskiego środowiska kombatanckiego. Jego dziełem są liczne artykuły na temat II wojny światowej, losów żołnierzy i działalności kombatantów drukowane w „Gazecie Gostynińskiej” i „Głosie Gostynińskim”. Publikował również artykuły w parafialnym czasopiśmie „Rozniecanie Ognia”. Za swą działalność był wielokrotnie wyróżniany. Odznaczony został m.in.: Odznaką Opiekuna Miejsc Pamięci Narodowej (1973), Złotą Odznaką ZNP (1978), Złotą Odznaką za Opiekę nad Zabytkami (1983), Odznaką za Zasługi dla Województwa Płockiego (1984), Krzyżem za Zasługi dla ZHP (1984), Medalem 600-lecia Gostynina (1985), Krzyżem Oświęcimskim (1988), Honorową Odznaką Związku Inwalidów Wojennych (1996), Złotą Odznaką za Zasługi dla Związku Kombatantów RP (1998), Odznaką Zasłużonego Działacza Kultury (1998). Zmarł po krótkiej chorobie 20 VII 2009 r. Pochowany został na cmentarzu parafialnym w Gostyninie.

Nie założył rodziny. Długie lata opiekował się matką Stanisławą, zmarłą 5 XII 2003 r.

E. Grzybowska, *Przeżyłem Majdanek*, „Tygodnik Płocki” 1999, nr 39; A. Nowomiejska, *Wspomnienia o śp. Stanisławie Gospodarowicz*, „W duchu i prawdzie” 2004, nr 1, s. 1; tejsze, „Głos Gostyniński” 2004, nr 2, s. 5; J. Dołęgowski, *Żegnamy Jana Gospodarowicza*, „Głos Gostyniński” 2009, nr 8, s. 4.

Marek Osmatek

GOŚCICKI Józef (1915–2016), żołnierz Korpusu Ochrony Pogranicza, nauczyciel, działacz kombatancki

Urodził się 26 V 1915 r. w Dłużniewie, gmina Drobin, powiat płocki, w rodzinie Juliana i Stefanii z d. Kolczyńskiej. Szkołę Powszechną ukończył w Drobinie, w 1950 r. Liceum Pedagogiczne w Płocku, a w 1960 r. Studium Nauczycielskie o kierunku biologiczno-chemicznym w Siedlcach. W dniu 8 III 1938 r. powołano go do zasadniczej służby wojskowej. Trafił do 7 Kompanii 3 Batalionu 32 Pułku Piechoty w Działdowie. Po półrocznym przeszkoleniu trafił do XII Batalionu Korpusu Ochrony Pogranicza w miejscowości Skałat. Wówczas ukończył Szkołę Podoficerów Sanitarnych w Czortkowie (1939). Praktyki odbywał w 6 Szpitalu Okręgowym im. Jana III Sobieskiego we Lwowie. Po powrocie do jednostki pełnił służbę w izbie chorych. Gdy 17 IX 1939 r. wojska Armii Czerwonej przekroczyły granice Polski, pod naporem ciężkiego sprzętu wojska KOP rozpoczęły odwrót. Gościcki został dowódcą patrolu sanitarnego. Cały tabor wyruszył na południe, docierając 40 km od granicy rumuńskiej. Okolica była oto-

czona przez wojska Armii Czerwonej. Batalion, zmuszony do złożenia broni, powrócił do koszar w Skałacie. 19 IX 1939 r. Józef Gościcki z trzema kolegami postanowili przedostać się do miasteczka Radziwiłów niedaleko Brodów, gdzie mieszkała cioteczna siostra Gościckiego, żona weterana z wojny polsko-bolszewickiej. Po drodze napotkali uzbrojony oddział ukraiński. Z opresji wyratował ich sowiecki patrol, który załadował ich na ciężarówkę i zawiózł na Wschód. Dołączono ich do dużej kolumny polskich jeńców i zaczęto eskortować do granicy radzieckiej. Przekroczone Zbrucz, czyli dawną granicę. W Wołoczyskach, po stronie sowieckiej, załadowano ich do bydłowych wagonów i przewieziono do obozu w Ciotkinie, położonego między Kijowem a Charkowem. Gościcki trafił do baraku medycznego jako wykwalifikowany sanitariusz. Przez pierwsze tygodnie funkcjonariusze NKWD dokonywali pieczołowitego spisu zeznań jeńców. W drugiej połowie listopada okazało się, że na mocy porozumienia niemiecko-radzieckiego, Polacy, pochodzący z hitlerowskiej strefy okupacyjnej, mogą zgodzić się na powrót, czyli trafią do niewoli niemieckiej. W obozie mieli zostać jedynie oficerowie, policjanci oraz osoby pozostające z własnej woli na terenie ZSRR. Wyjechali wszyscy, nawet niektórzy Żydzi. Jeńcy polscy zostali przewiezieni do Dębłina, po czym 18 listopada trafili do obozu przejściowego w Radomiu. Gościcki podczas załadunku do pociągu zdołał dostarczyć sanitariuszkom z Czerwonego Krzyża swoje nazwisko i adres, dzięki czemu rodzina dowiedziała się po kilku dniach, że jako

jeniec wojenny został przewieziony z ZSRR do III Rzeszy. Trafił do obozu jenieckiego stalagu XVII A położonego w Keisersteibruch, niedaleko Wiednia w kierunku Węgier. Stamtąd wywożono jeńców do pracy w kamieniołomach w Tyrolu. Gościcki, w lutym 1940 r., został przewieziony do pracy w lesie przy wyrębie drzew dla celów wojskowych, a następnie do pracy w winnicy na obszarze Bawarii. W końcowym okresie znalazł się niedaleko Lubeki, aż wreszcie trafił do stalagu XII B w Frankenthal, po zachodniej stronie Renu, położonego w pobliżu obszaru strategicznego ze względu na zakłady zbrojeniowe w Ludwighafen-Mannheim. Okolice te bardzo często były bombardowane przez lotnictwo alianckie. 19 III 1945 r., podczas ewakuacji na Wschód, uciekło około 50 jeńców, w tym również Gościcki. Po przejściu frontu zgłosił się do służby wartowniczej przy armii amerykańskiej. Pełnił tam funkcję podoficera sanitarnego do września 1946 r. Po powrocie do kraju przyjął posadę nauczycielską. W latach 1946–1953 był kierownikiem Szkoły Podstawowej w Rogotwórsku, gmina Drobin, gdzie rozpoczął budowę szkoły, ukończonej dwa lata później. Następnie, w latach 1953–1969 pracował w Łubkach, w powiecie płockim. Tam też zorganizował Szkołę Zawodową Rolniczą oraz kółko rolnicze, którego był księgowym. W 1975 r. przeszedł na emeryturę, a cztery lata później zamieszkał z rodziną w Gostyninie. Karierę zawodową zakończył w Szkole Podstawowej w Rogozinie pod Płockiem w 1980 r. Przez jedną kadencję w latach 80. pełnił funkcję radnego Miejskiej Rady Narodowej,

wiceprezesa (1979), a od 1983 r. prezesa Koła nr 1 Związku Kombatantów RP i Byłych Więźniów Politycznych, członka prezydium Zarządu Wojewódzkiego, prezesa sekcji oddziałowej nauczycieli emerytów ZNP w Gostyninie i Zarządzie Wojewódzkim. Był również członkiem OSP. Awansowany do stopnia sierżanta w 1993 r., podporucznika w 2001 r., porucznika w 2005 r. i kapitana – 11 XI 2010 r. Wielokrotnie odznaczony: Złotym Krzyżem Zasługi (1974), Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski (1982), Odznaką Grunwaldzką (1984), Krzyżem Oficerskim (1990), Złotą Odznaką ZNP (1986) i Medalem za Zasługi dla Miasta Gostynina (2002). Zmarł 29 III 2016 r.

Żona Czesława Kaszubska, nauczycielka.

J. Gościcki, *Moje wspomnienia wojenne*, „Gazeta Gostynińska” 1994, nr 26, s. 8; 1995, nr 1, s. 8, nr 2, s. 8, nr 3, s. 8, nr 4, s. 8, nr 5, s. 8, nr 6, s. 8; Archiwum ZNP, komisja historyczna w Gostyninie.

Marek Osmatek

GOZDOWSKI Kazimierz (XIX/XX w.), policjant, komendant

Był komendantem Policji Powiatowej w Gostyninie w 1932 r.

B. Konarska-Pabiniak, *Gostynin. Szkice z przeszłości*, Gostynin 2007, s. 50, 58, 271.

Barbara Konarska-Pabiniak

GÓRALEWSKI Stanisław (1921–2011), rzemieślnik, sportowiec

Urodził się 26 V 1921 r. we wsi Lipa koło Gostynina. Gdy ojciec Franciszek Góralewski objął posadę gospodarza wybudowanego w 1928 r. stadionu, zamieszkali w Gostyninie. Stanisław

przed wojną ukończył praktykę krawiecką w Warszawie. W czasie wojny pracował w zakładzie krawieckim Józefa Oziemskiego (zob. biogram) w Gostyninie. Od najmłodszych lat był harcerzem. Pod koniec wojny związał się z Armią Krajową. Jako harcerz ZHP po wojnie grał w tutejszej drużynie piłki nożnej Mazowia. Przez kilka lat prowadził zakład krawiecki. Zlikwidował go, by przyjąć posadę w Powiatowym Komitecie Towarzystwa Krzewienia Kultury Fizycznej i Turystyki. Za aktywną pracę otrzymał awans do Wojewódzkiego Komitetu Kultury Fizycznej i Turystyki w Warszawie. Zmarł w Warszawie 30 VI 2011 r. w wieku 90 lat. Pochowany został na cmentarzu parafialnym w Gostyninie.

Żona Zofia (ślub 1952), syn Adam, córka Anna.

M. Dachowski, *Odszedł człowiek sercem związany z Gostyninem*, „Nasz Gostynin” 2011, nr 9, s. 9.

Jolanta Bigus

GÓRSKA Eufrozyna (1804–1885), z Zielińskich, h. Świnka, ziemianka

Urodziła się 11 II 1804 r. Była siostrą Gustawa Zielińskiego (1809–1881), poety romantycznego, autora powieści poetyckiej *Kirgiz*, założyciela słynnej biblioteki w Skępem, ofiarowanej Towarzystwu Naukowemu Płockiemu w 1905 r. Zbiory te stały się podstawą dzisiejszej Biblioteki im. Zielińskich TNP. Zmarła 1 IX 1885 r. Pochowana jest w grobowcu na cmentarzu parafialnym w Białotarsku, gmina Gostynin. Na apel prezesa TNP Jakuba Chojnackiego (1922–2006) w 1995 r. zabytkowy XIX-wieczny grobowiec, będący w sta-

nie rozpadu, poddano konserwacji. Akcję TNP wsparła redakcja „Głosu Gostynińskiego”.

Mąż Romuald Ignacy Walenty Górski h. Bożawola (1795–1847). Ślub odbył się 4 XI 1829 r. w Chrostkowie. Romuald Ignacy Walenty był synem Walentego, łowczego gostynińskiego, dziedzica dóbr Górki w powiecie gostynińskim i bratankiem Karola Górskiego (zob. biogram). Eufrozyna i Romuald Górcy mieli sześcioro dzieci.

J. Chojnacki, *W trosce o pamięć*, „Głos Gostyniński” 1995, nr 2, s. 7; B. Konarska-Pabiniak, *Przewodnik subiektywny. Powiat gostyniński*, Warszawa 2013, s. 74; Wielka Genealogia Marka Minakowskiego.

Barbara Konarska-Pabiniak

GÓRSKI Karol (1758–1827), h. Bożawola, deputowany do trybunału, dziedzic dóbr Piotrowo, szambelan króla Stanisława Augusta Poniatowskiego

Urodził się 28 I 1758 r. Był synem Aleksandra Górskiego, miecznika z Brzezina. Żona Anna Zagajewska h. Ogończyk (1763–1849). Ślub zawarli około 1770 r. Karol Górski zmarł 30 I 1827 r. w swych dobrach dziedzicznych w Piotrowie, powiat gostyniński. Pochowany jest na cmentarzu parafialnym w Białotarsku. Nekrolog zamieszczony został w „Kurierze Warszawskim” z 15 II 1827 r. Anna Zagajewska pochowana jest również w Białotarsku w klasycystycznym grobowcu z płaskorzeźbioną postacią kobiecą wspartą o urnę.

B. Konarska-Pabiniak, *Przewodnik subiektywny. Powiat gostyniński*, Warszawa 2013, s. 74; Wielka Genealogia Marka Minakowskiego.

Barbara Konarska-Pabiniak

GÓRSKI Wiesław Antoni (1925–1998),
nauczyciel, dyrektor szkoły

Urodził się 7 IV 1925 r. w Kliczewie, powiat sierpecki. Jego rodzicami byli Bolesław i Janina z d. Tyszka. Szkołę Podstawową ukończył w Radziwiu. Uczęszczał do Gimnazjum im. Marszałka Stanisława Małachowskiego w Płocku. Naukę po klasie drugiej przerwał wybuch wojny. W okupowanym przez faszystów Płocku pracował w miejscowym warsztacie stolarskim, po czym został skierowany do prac fortyfikacyjnych w Prusach Wschodnich. Po zakończeniu okupacji, od lutego 1945 r. kontynuował naukę w Gimnazjum im. Marszałka Stanisława Małachowskiego. Egzamin dojrzałości zdał w Liceum Pedagogicznym w Płocku, do którego przeniósł się po roku nauki w Gimnazjum. Zdobywanie wiedzy z zakresu pedagogiki poszerzał w Studium Nauczycielskim w Płocku na kierunku historia. Pracę zawodową rozpoczął w 1947 r. jako nauczyciel w Szkole Podstawowej w Zagotach, w 1948 r. został kierownikiem szkoły w Soczewce. Przez kolejne 25 lat (1950–1975) pełnił funkcję podinspektora szkolnego w Wydziale Oświaty w Gostyninie. Zajmował się likwidacją analfabetyzmu, dużo wysiłku wkładał w rozwój różnorodnych form oświaty dla dorosłych. Zaangażował się we wprowadzanie reform systemu edukacji. Dzięki jego staraniom możliwa była rozbudowa gostyńskie bazy oświatowej. Z dużym oddaniem włączył się w propagowaną wówczas akcję 1000 szkół na 1000-lecie. W 1975 r. został powołany na stanowisko zastępcy dyrektora Szkoły Podstawowej nr 1

w Gostyninie, a w 1977 r. objął funkcję dyrektora tej placówki. Pełnił ją nieprzerwanie do 1991 r., do momentu przejścia na emeryturę. Jako dyrektor troszczył się o stwarzanie młodzieży warunków do rozwijania samodzielnej pracy, zabiegał o jak najlepsze wychowanie i nauczanie na pierwszym etapie kształcenia. Cieszył się dużym autorytetem w gronie nauczycielskim i wśród młodzieży. Jego oddanie dla spraw społecznych i oświatowych wielokrotnie było nagradzane. Otrzymał Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski, Medal Komisji Edukacji Narodowej, Złoty Krzyż Zasługi, Złotą Odznakę ZNP, Złotą Odznakę za Zasługi dla Województwa Warszawskiego oraz Odznakę Ruchu Przyjaciół Harcerstwa i Opiekuna Miejsc Pamięci Narodowej. Zmarł 21 VII 1998 r. w Gostyninie, pochowany został na cmentarzu w Nagodowie.

Żona Halina z d. Popowicz (ur. 1930), ślub w 1955 r. Syn Piotr (ur. 1956), córka Małgorzata (ur. 1959).

Iść za marzeniem. Wspomnienia nauczycieli Oddziału ZNP w Gostyninie. Pod red. S. Składzińskiej, Gostynin 2012, s. 289–290; M. Osmałek, *Gostynin w latach 1945–1989*, [w:] *Dzieje Gostynina od XI do XXI w.* Pod red. B. Konarskiej-Pabiniak, Gostynin, 2010, s. 594.

Elżbieta Szubska-Bieroń

GÓRZYŃSKI Jan Józef (1898–1976),
nauczyciel, działacz społeczny

Urodził się 27 I 1898 r. w Pilskowicach, powiat łęczycki, w rodzinie ziemiańskiej. Ukończył Szkołę Powszechną w Łęczycy, a następnie pięcioletnie Seminarium Nauczycielskie w Wągrowcu. Pracę w zawodzie nauczyciela

rozpoczął we wsi Muchnice, w powiecie kutnowskim. Po dwóch latach pracy zdał w 1930 r. egzamin praktyczny na nauczyciela publicznych szkół powszechnych. W ten sposób osiągnął pełne kwalifikacje zawodowe nauczyciela w zakresie szkolnictwa podstawowego. Egzamin był uzupełnieniem wykształcenia ogólnego i teoretyczno-pedagogicznego. Następnie Jan Górzynski pracował m.in. w szkole w Łanietach i we wsi Klonowiec. W czasie okupacji musiał uciekać przed aresztowaniem do Mszczonowa. Tutaj działał jako łącznik w strukturach Armii Krajowej, służył w oddziale kpt. Józefa Chachulskiego. Dodatkowo prowadził tajne nauczanie. Na kompletach udzielał lekcji uczniom klasy siódmej oraz na poziomie liceum. Po zakończeniu II wojny światowej powrócił do Klonowca i do pracy w miejscowej szkole. Później pracował na terenie powiatu gostynińskiego, w szkole w Szczawinie Kościelnym i Choinku. Działał społecznie w Związku Nauczycielstwa Polskiego Oddział Gostynin, a po przejściu na emeryturę organizował spotkania nauczycieli w Sekcji Emerytów i Rencistów w Klubie Nauczyciela. Za zasługi otrzymał Złotą Odznakę ZNP i Medal Grunwald–Berlin oraz wiele dyplomów i nagród. Zmarł 28 I 1976 r., pochowany został na cmentarzu parafialnym w Gostyninie.

Jego żoną była Marianna z d. Rymankiewicz (1914–1999). Córki: Barbara, Zofia Teresa, Jadwiga i Maria.

Słownik biograficzny zasłużonych nauczycieli województwa płockiego. Pod red. T. Kurpiewskiego, Płock 1995, s. 81–82; Inskrypcja nagrobna.

Elżbieta Szubska-Bieron

GRABOWSKA Kazimiera (1898/1902–1945), działaczka konspiracyjna

Urodziła się w Sannikach, w powiecie gostynińskim, córka Tomasza, pracownika cukrowni i Marianny z Kujawów, córki powstańca z 1863 r. Działała w konspiracji w Wojskowej Służbie Kobiet (WSK) Obwodu ZWZ-AK Łowicz „Łyska”. W jej mieszkaniu była kwatera komendanta Obwodu por. Tadeusza Wajdy „Bolesława”. Aresztowana w Łowiczu w marcu 1943 r. Torturowana w śledztwie nic nie ujawniła, przewieziona do Warszawy, więziona na Pawiaku. 5 IV 1944 r. wywieziona do Ravensbrück, nr obozowy 34331, gdzie zmarła w dniu wyzwolenia obozu. W obozie w Gusen 2 II 1945 r. zmarł jej brat Józef (ur. 1904), absolwent Wydziału Prawa Uniwersytetu Warszawskiego, uczestnik powstania warszawskiego.

Słownik uczestniczek walki o niepodległość Polski 1939–1945, Warszawa 1988, s. 124.

Barbara Konarska-Pabiniak

GRABOWSKI Bolesław (1871–?), starosta gostyniński

Urodził się 21 XII 1871 r. w Klecku, powiat nieświeżski. Do czasu odzyskania niepodległości przez Polskę był burmistrzem w Nieświeżu i działał na polu samorządowym. W 1917 r. mianowano go kolejno starostą: słuckim, prużańskim, święciańskim, wileńsko-trockim, wreszcie radcą w województwie wileńskim, a od 1 II 1927 r. starostą gostynińskim. Był prezesem Okręgowego Związku Straży Pożarnych powiatu gostynińskiego (1925). Popierał działalność Związku Obrony Kresów Zachod-

nich, który sprowadzał na wakacje do kraju polskie dzieci z Niemiec, Gdańska i Górnego Śląska. Przyjmowaniem dzieci w Gostyninie zajmowała się również jego żona. W 1929 r. obrano go przewodniczącym Komitetu Regionalnego, na którym rozpatrywano sprawę wydania monografii powiatu gostynińskiego. W 1929 r. reprezentował Gostynin na wystawie regionalnej obejmującej Płock i pięć powiatów, m.in. powiat gostyniński. Uczestniczył w otwarciu Niedzielnego Uniwersytetu Ludowego w Salkach w dniu 18 II 1932 r. Po złożeniu funkcji starosty współpracował z redakcją „Głosu Gostynińskiego”.

B. Konarska-Pabiniak, *Gostynin. Szkice z przeszłości*, Gostynin 2007, s. 56, 60, 160, 189, 194–195, 271; teźże, *Dzieje Ochotniczej Straży Pożarnej w Gostyninie 1879–1991*, Gostynin 1992, s. 27.

Barbara Konarska-Pabiniak

GRABOWSKI Wojciech Ludwik (1939–2006), inżynier mechanik, dyrektor Zakładów Sprzętu Oświetleniowego Elgo w Gostyninie

Urodził się 24 IV 1939 r. w Wołkowysku (ZSRR). Rodzice Maciej i Honorata z Wyszynskich. Ojciec był dyrektorem Zjednoczenia Zakładów Mięsnych, w początku lat 60. Wojciech w 1968 r. ukończył Wydział Mechaniczno-Technologiczny Politechniki Warszawskiej. W okresie od 7 V 1963 r. do 15 XII 1974 r. pracował w Wytwórni Sprzętu Komunikacyjnego Delta w Warszawie jako specjalista technolog. W dniu 17 XII 1974 r. podjął pracę w Zakładach Sprzętu Oświetleniowego Elgo w Gostyninie. Początkowo jako Główny Technolog, następnie Zastępca Dyrek-

tora ds. Produkcji. W kwietniu 1992 r. został powołany na stanowisko dyrektora. Przejął zakład w złej kondycji finansowej. Swoimi staraniami wyprowadził go z kryzysu, doprowadził do modernizacji i komputeryzacji (system MAX). W 1995 r. podpisał deklarację „czystej produkcji”, wprowadzono nowoczesne ekologiczne technologie produkcyjne pozwalające na wyeliminowanie emisji substancji szkodliwych, zmodernizowano kotłownię zakładową, minimalizując emisję zanieczyszczeń do atmosfery, a także znacznie poprawiając warunki pracy. Duży nacisk dyrektor kładł na wysoki poziom techniczny i jakość wykonania wyrobów, co znalazło uznanie u odbiorców. Świadczyły o tym liczne medale i wyróżnienia: Złoty Medal Targów Budma'97 w Poznaniu, Złoty Medal Targów Instalelektra'97 w Bydgoszczy, wyróżnienie w konkursie Mister Eksportu'97 MTP Poznań, Złoty Gryf Rynków Zagranicznych w 1998 r. Wyróżnione oprawy wprowadzone do produkcji za jego kadencji to: nowoczesne oprawy oświetlenia zewnętrznego Elgoluna, oprawy do oświetlenia ciągów pieszych Elgopark, oprawy do doświetlenia roślin w szklarniach do sodowych lamp wysokoprężnych. Dzięki wszelkim innowacjom Elgo zajmowało pierwsze miejsce w kraju w branży oświetleniowej i 256. miejsce w rankingu 500 najlepszych przedsiębiorstw w kraju. W 1998 r. dyrektor Wojciech Grabowski otrzymał Złoty Krzyż Zasługi. Na emeryturę przeszedł 31 X 2005 r. Zmarł 15 XII 2006 r. Pochowany jest na cmentarzu parafialnym w Nagodowie. Po jego odejściu z zakładu wszczęto po-

stępowanie prywatyzacyjne Elgo zakończone w 2006 r.

Wniosek do Odznaczenia. Akta Osobowe Wojciecha Ludwika Grabowskiego w Elgo; Informacje syna, Tomasza.

Barbara Konarska-Pabiniak

GRABSKI Adam Majol h. Pomian (1855–1906), właściciel Luszyna

Urodzony 23 XII 1855 r., syn Majora Ignacego Grabskiego h. Pomian i Ludwiki Byszewskiej h. Jastrzębiec z Drozdowa. Właścicielem majątku Luszyn został po powstaniu styczniowym. Prowadził wzorowe gospodarstwo, a także był posiadaczem owczarni w odmianie negretti. Liczyła ona około 3000 sztuk owiec. W majątku funkcjonowała też gorzelnia, która zatrudniała sześciu robotników, a wartość produkcji wynosiła około 80 000 rubli. Jako właściciel znanego majątku miał wciąż konflikty z chłopami. W 1868 r. w Luszynie doszło do głośnych wydarzeń związanych z przesiedleniem miejscowych chłopów. Na wniosek właściciela majątku, postanowieniem warszawskiej Komisji do Spraw Włościańskich z grudnia 1868 r., zamieniono małorolnym chłopom ogrody na większą ilość ziemi. Uznali oni jednak, że otrzymali jej za mało i odmówili przejścia na wyznaczone im gospodarstwa. Na opornych włościan nałożono areszt domowy, ale i to nie pomogło. Do wsi przybył naczelnik straży ziemskiej, aby towarzyszyć przenosinom chłopów na nowe miejsca. Ci odmówili przejścia do wybudowanych domów, a nawet zaczęli grozić przyslanym przez wójta robotnikom, że „jeśli przystąpią do rozbiórki ich starych do-

mów, rozbiją im głowy”. Stawili też opór straży ziemskiej, kiedy ta przystąpiła do rozbiórki chłopskich zabudowań, wobec czego naczelnik straży ziemskiej nakazał przerwać rozbiórkę. Do Luszyna wysłano dwie rotę piechoty i rozlokowano ją w budynkach, z których wcześniej usunięto chłopów. Wielu włościan aresztowano. Również w okresie rewolucji 1905–1907 r. doszło w majątku luszynskim do groźnych wydarzeń, do tzw. strajku czarnego. Sytuacja była tak poważna, że dziedzic Adam Grabski z pomocą pisarza zbiegł na koniu z Luszyna. Pod Aleksandrowem Kujawskim został schwyty i zamordowany przez tzw. „srejulistów” (postępowców). Pochowany w kościele w Luszynie.

Żona Zofia Krzymuska h. Radwan (1866–1937). W 1909 r. zawarła małżeństwo ze Stanisławem Aleksandrem Godlewskim (zob. biogram). Z małżeństwa z Adamem Grabskim miała córkę Marię Ludwikę (1887–1900).

M. Chudzyński, *Wieś południowo-wschodniego Mazowsza 1864–1907*, Warszawa 1983, s. 30–31, 39; B. Konarska-Pabiniak, *Przewodnik subiektywny. Powiat gostyński*, Warszawa 2013, s. 94–96; Wielka Genealogia Marka Minakowskiego.

Marian Chudzyński

GRABSKI Franciszek Wincenty h. Pomian (1781–1859), ziemianin

Urodził się 3 III 1781 r. w Kamienicy. Właściciel dóbr i pałacu w Luszynie w 1. połowie XIX w. Sfinansował odrestaurowanie zabytkowego z XIV w. kościoła w Luszynie. Franciszek Wincenty zmarł 3 I 1859 r. w Warszawie, pochowany jest w Luszynie, w krypcie pod prezbiterium kościoła. W krypcie tej spoczywają też inni członkowie rodziny Grabskich.

Żona Balbina Górską h. Bożawola (1794–1848). Dzieci: Majol Ignacy (1821–1874) i Ludwika (1833–1861).

Wielka Genealogia Marka Minakowskiego; B. Konarska-Pabiniak, *Przewodnik subiektywny. Powiat gostyński*, Warszawa 2013, s. 94–96.

Andrzej Matuszewski

GROCHOWSKI Leon (1903–1976), nauczyciel, bibliotekarz

Urodził się w 1903 r. Pierwszą pracę rozpoczął w 1923 r. w Szkole Powszechnej w Topólnie (wówczas powiat gostyński), następnie w Remkach. Od 1929 r. prowadził wiejską szkołę w Osinach, powiat gostyński. W czasie okupacji prowadził tajne nauczanie i działalność konspiracyjną. Po zakończeniu II wojny światowej został kierownikiem powołanej w Osinach Szkoły Podstawowej, która początkowo mieściła się w drewnianym domu należącym do rodziny Małachowskich, a od września 1945 r. w pałacu rodziny Jeleniewskich, właścicieli dóbr Osiny od 1870 r. Szkołę tę prowadził do 1962 r. Ze szkolnictwem związany był do momentu przejścia na emeryturę w 1964 r. Później pracował jeszcze w Bibliotece Pedagogicznej w Gostyninie. Był wzorowym nauczycielem, oddanym pedagogiem, a także aktywnym społecznikiem. Działal w strukturach Związku Nauczycielstwa Polskiego. Aktywnym członkiem oddziału powiatowego w Gostyninie był już w okresie międzywojennym. Za swoją pracę otrzymał odznaczenia państwowe i związkowe, m.in. Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski, Srebrny Krzyż Zasługi, Złotą Odznakę ZNP. Zmarł 20 VIII 1976 r., pochowany

został na cmentarzu parafialnym w Gostyninie.

Żona Teresa z d. Ogińska, córka Sabina Nowogórska (1939–2013).

Słownik biograficzny zasłużonych nauczycieli województwa płockiego. Pod red. T. Kurpiewskiego, Płock 1995, s. 78–79, 265; B. Konarska-Pabiniak, *Dobra Osiny – wczoraj i dziś*, Rocznik Gostyński, t. III – 2012, s. 161, 176.

Elżbieta Szubska-Bieroń

GRON Julian (1887–1969), inżynier, pionier radiotechniki w Gostyninie

Urodził się 9 IV 1887 r. w Wojsławicach, powiat chełmski. Syn Karola i Amelii z Popławskich. Miał ukończone studia techniczne. Wiadomo, że był zesłańcem syberyjskim. Na pewno przebywał w Rosji w okresie wojny rosyjsko-japońskiej w latach 1904–1905. Uczestniczył w budowie transsyberyjskiej magistrali kolejowej prowadzonej przez rozległe tereny Rosji. Kolej tę budowano w latach 1891–1916. Na Syberii podobno uczył dzieci gubernatora tamtego regionu. Dzięki temu uzyskał przepustkę na przyjazd do Polski. Aby była pewność, że wróci, nadzorował go stójkowy z karabinem. Po rewolucji październikowej nowe władze radzieckie zleciły mu budowę bram triumfalnych. Po ich wykonaniu pozwolono Gronowi na wyjazd z Rosji. W latach międzywojennych zamieszkał w Gostyninie. Nadzorował budowę wiaduktu w Kutnie około roku 1921, a także elektrowni w Radziwiu w latach 1927–1929. Wcześniej przekonywał radnych w Gostyninie do budowy elektrowni w Krzywym Kołku, w gminie Nowy Duninów, ale bezskutecznie. W okresie okupacji zatrudniony był w Magistracie. Powierzono mu

dział porządku publicznego (meldunki, przepustki, budownictwo). Jednocześnie współdziałał w konspiracji. Skonstruowane przez niego razem z Szlomo Motylem radio służyło do nasłuchu wiadomości z zagranicy, których słuchała Zofia Sajkowska (zob. biogram) w prowadzonym przez siebie przytułku w Drzewcach. Dzielili się nimi z osobami ukrywającymi się tam przed „łapankami”. Po wojnie Julian Gron został kierownikiem Zarządu Nieruchomości powołanego do ewidencji porzuconych domostw. Utworzył grupę konserwatorów dla przeprowadzania niezbędnych remontów. W latach 1950–1966 mieszkał w Gostyninie, w nieistniejącym już domu przy ul. 1 Maja 7 (obecnie 3 Maja), niegdyś należącym do krawca Jacka Mikody i jego rodziny. Zajmował się naprawą radiodbiorników zagranicznych i krajowych, w tym polskiego Pioniera, posiadał pojedyncze egzemplarze ówczesnych i z II wojny światowej elementów elektronicznych – lamp oraz pierwszych tranzystorów. Gromadził wokół siebie młodych ludzi, którzy byli zafascynowani radiotechniką. Podziwiali jego zbiór, w tym lampę do radiostacji czołgowej RVP 2000. Opowiadał im również o swoich przeżyciach w Rosji. Inżynier Gron zmarł 9 VI 1969 r. w Gostyninie.

Żona Karolina z d. Kropielnicka. Zmarła 16 XII 1969 r. Małżonkowie pochowani są na cmentarzu parafialnym w Gostyninie. Wiadomo, że mieli syna, który mieszkał w Warszawie.

Dzieje Gostynina od XI do XXI wieku. Pod red. B. Konarskiej-Pabiniak, Gostynin 2010, s. 459, 549; teże, *Z omnibusu do pociągu. Historia budowy kolei na trasie Kutno–Płock*, „Notatki Płoc-

kie” 2015, nr 3, s. 33; Informacje Piotra Dobrowolskiego i Stanisława Pabiniaka.

Barbara Konarska-Pabiniak

GRONCZEWSKI Andrzej (1807–1890), proboszcz parafii św. Marcina w Gostyninie

Urodził się 18 II 1807 r. W Nowym Dworze ukończył szkołę elementarną, później Gimnazjum księży pijarów w Warszawie. Nowicjat zakonny odbył u księży karmelitów. Władze zakonne przeniosły go do Seminarium Księży Misjonarzy, gdzie studiował filozofię i teologię. W 1829 r. przyjął święcenia kapłańskie. Przez kilka lat pracował w różnych placówkach duszpasterskich, wykładał teologię moralną w seminarium zakonnym, by wreszcie w 1839 r. objąć probostwo w Gostyninie. Dokonał restauracji kościoła św. Marcina zniszczonego pożarem w 1809 r. Już w 1853 r. podjął starania o uzyskanie miejsca na nowy cmentarz. Zniecierpliwiony brakiem decyzji władz miejskich wystosował pismo do Rządu Gubernialnego, w którym donosił „o zupełnym braku miejsca na cmentarzu grzebalnym do chowania ciał zmarłych”. Dopiero w 1866 r., kiedy majątek Rataje kupili Higersbergerowie, przekazali na poszerzenie cmentarza kilka hektarów swej ziemi. Ks. Gronczewski był opiekunem duchowym założonej w 1854 r. szkoły elementarnej, mieszczącej się przy obecnej ul. Floriańskiej w budynku Kmitów (zob. biogram Aleksander Kmita). W uznaniu zasług otrzymał godność kanonika honorowego kolegiaty łowickiej. Funkcję proboszcza gostynińskiego pełnił do

28 XI 1886 r. Ze względu na stan zdrowia, na własną prośbę, został zwolniony. Po przekazaniu probostwa ks. Ignacemu Łukaszewskiemu (zob. biogram) mieszkał w parafii jako emeryt do swej śmierci. Zmarł 5 II 1890 r. Pochowany został na cmentarzu parafialnym w Gostyninie.

M. Osmałek, *Zarys dziejów parafii św. Marcina w Gostyninie*, Rocznik Gostyniński, t. IV – 2016, s. 138–140; B. Konarska-Pabiniak, *Historia cmentarza parafialnego w Gostyninie*, Rocznik Gostyniński, t. III – 2012, s. 95–103; C. Maciaszek, *Parafia św. Marcina w Gostyninie*, mps pracy w posiadaniu parafii św. Marcina w Gostyninie; Archiwum Państwowe w Płocku. Akta Stanu Cywilnego parafii Gostynin z 1890 r. Akt zgonu nr 25.

Jolanta Bigus

GRONKIEWICZ Kazimiera (1903–1990), nauczycielka

Urodziła się 23 XI 1903 r. w rodzinie Romana i Heleny z d. Kilanowskiej. Ukończyła kursy w Seminarium Nauczycielskim w Inowrocławiu, a następnie naukę na kursach w Komisji Rejonowej w Płocku. Kwalifikacje pedagogiczne podnosiła na kursach pedagogicznych i przedmiotowych organizowanych przez Kuratorium Oświaty. Uczyła w Szkole Podstawowej w Solcu (1945–1947), Sokołowie (1947–1950), Krzywiu (1950–1954) i Miałkówku (1954–1966). W dwóch ostatnich placówkach pełniła funkcję kierownika. Dzięki staraniom podniosła stopień organizacyjny szkoły z pięcioklasowej na siedmioklasową. Poza pracą zawodową działała na rzecz środowiska lokalnego, była radną Gromadzkiej Rady Narodowej w Lucieniu, członkiem Związku Nauczycielstwa

Polskiego w miejscowym ognisku oraz Ligi Kobiet. Prowadziła działalność kulturalno-oświatową i punkt biblioteczny dla dorosłych. Dodatkowo organizowała kursy wieczorowe w zakresie szkoły podstawowej dla młodzieży przerosniętej wiekiem i dorosłych. W czasie nasilenia prac polowych organizowała dla dzieci miejscowych rolników dziecięc wiejski. Urządzała imprezy dla dzieci i ludności wiejskiej, zajmując się pracą oświatowo-kulturalną wsi. Za zasługi na niwie pracy społecznej i zawodowej otrzymała liczne nagrody, m.in. Złotą Odznakę ZNP. Zmarła 24 IX 1990 r. Pochowana została w rodzinnym grobowcu na cmentarzu parafialnym w Gostyninie.

Mąż Czesław Gronkiewicz (1904–1975).

Słownik biograficzny zasłużonych nauczycieli województwa płockiego. Pod red. T. Kurpiewskiego, Płock 1995, s. 79–80; Inskrypcja nagrobna.

Elżbieta Szubska-Bieroń

GRYKA Józef (1887–1976), felczer

Urodził się 4 V 1887 r. w Zaleszanach koło Hajnówki, syn Bartłomieja i Elżbiety. Ukończył szkołę felczerów w Petersburgu. Służył w armii carskiej jako lekarz. W okresie rewolucji październikowej uciekł z wojska i przez Irkuck, Krym przyjechał z żoną i dwiema córkami w okolice Gostynina. Zamieszkał we wsi Osada koło Sałek i tam pracował jako felczer. W 1918 r. wszedł w skład powołanej po odzyskaniu niepodległości Komisji Sanitarnej w Gąbinie w celu realizacji zagadnień z zakresu zdrowia publicznego. Zmarł 24 V 1976 r. i pochowany został na cmentarzu parafialnym w Gostyninie.

Żona Józefa z d. Kowalska, dzieci: Zuzanna (1915–2016), Jadwiga (1916–1972), Józef (ur. 1920), zaginał po II wojnie światowej.

B. Ostrowska, *Stan sanitarny i problemy ochrony zdrowia pow. gostynińskiego w pierwszych latach II RP*, Rocznik Gostyniński, t. II – 2008, s. 151; Informacja prawnuczki, Aleksandry Szabert; Akta Stanu Cywilnego USC w Gostyninie.

Jolanta Bigus

GRZYBOWSKI Józef (1915–1944), spadochroniarz PSZ, cichociemny

Urodził się 20 VII 1915 r. w Skrzanach, gmina Gostynin. Syn Józefa i Mariany z Kowalskich. Ukończył Szkołę Powszechną w Gostyninie w 1932 r. Wstąpił do Wojska Polskiego jako ochotnik w 1936 r. Brał udział w kampanii wrześniowej. Po klęsce w 1939 r. opuścił Polskę i walczył na obcych frontach. Kolejno służył we Francji od 24 XI 1939 r. do 28 II 1940 r. w 4 Pułku w kompanii 3 Batalionu. Od 28 II 1940 r. do 27 VI 1940 r. jako żołnierz Brygady Podhalańskiej II Batalionu I Kompanii brał udział w walkach w Norwegii. Od 27 VI 1940 r. do 27 VII 1940 r. przebywał w niewoli niemieckiej we Francji. 28 VII 1940 r. umieszczono go w szpitalu dla jeńców w Nantes z powodu tyfusu brzuszego, skąd zbiegł 20 listopada. Około 25 II 1941 r. statkiem przepłynął do Algierii, tam został schwytany przez Niemców i osadzony w więzieniu do 12 IV 1941 r. Następnie w asyście policji przewieziono go do więzienia w Marsylii. 2 IX 1942 r. udało mu się wyjechać przez Hiszpanię i Portugalię do Anglii, gdzie dotarł 31 X 1942 r. Od 12 XI 1942 r. do 12 II 1943 r. służył w III kompanii Batalionu

w Szkocji. Od 13 II 1943 r. został żołnierzem Samodzielnej Kompanii Spadochronowej Grenadierów. 15 IX 1943 r. otrzymał przydział do Wydziału Spraw Specjalnych MON w Londynie. Z tego okresu datuje się ostatni list, który wysłał do matki do Halinowa. Miał świadomość, że zadanie, które mu powierzono, jest bardzo niebezpieczne i w każdej chwili może zginąć, pisał więc do rodziny – jak się później okazało na sześć dni przed śmiercią: „Jeżeli otrzymacie ten list, to nie spodziewajcie się zobaczenia ze mną, bo będę tam, gdzie już wielu poszło walcząc o wolność naszej Kochanej Polski. Nie smućcie się tym mocno, że się już nie zobaczymy, bo jeżeli zginę, to jako żołnierz za wolność i prawa Naszej Kochanej Ojczyzny. Tego możecie być pewni i dumni, gdyż zginąć za wolność Ojczyzny jest wielkim zaszczytem”. Dostał wówczas zadanie organizowania ruchu oporu we Francji. Wraz z dwoma innymi żołnierzami miał zostać zrzucony z samolotu w umówionym miejscu. Sygnałem rozpoznawczym miało być ognisko. Francuzi z niewiedomego powodu nie rozpalili na czas ognia. Natomiast lotnik zobaczył z góry – jak się później okazało – światło latarki, z którą kobieta szła do obory. Jako pierwszy skoczył Grzybowski. Skacząc zawiesił się ze spadochronem na topoli i złamał kręgosłup. Miejskowa ludność z narażeniem życia zaopiekowała się rannym żołnierzem, potem jego pochówkiem. Zmarł 6 III 1944 r., miał wówczas 29 lat. Spoczął na cmentarzu w Saint-Colombe. Francuzi po wojnie – w dowód wdzięczności – postawili polskiemu żołnierzowi pomnik, myląc jednak jego wiek (podali 33 lata). W 2006 r. postawiono nowy

granitowy pomnik, zakupiony ze środków Francuzów i Polaków. W okresie francuskich świąt narodowych pomnik ten dekorowany jest flagami polską i francuską oraz kwiatami. Polska rodzina mieszkająca we Francji odnalazła rodzinę Grzybowskiego w Polsce. Na cmentarzu w Saint-Colombe odbyła się wspólna uroczystość przy nowym grobowcu, na którą oprócz rodziny przybył również mer Saint-Colombe i delegat Organizacji Pamięć Francji. W siedzibie merostwa wmurowana została tablica pamiątkowa z nazwiskiem trzech żołnierzy Francuzów i czwartego Polaka Józefa Grzybowskiego. Pisemne podziękowanie od wójta Gminy Gostynin Jana K. Krzewickiego zawiózł do Francji Henryk Czajkowski z Gostynina.

B. Konarska-Pabiniak, *Francja nie zapomina o Polaku*, „Głos Gostyniński” 2006, nr 7, s. 4., na podstawie artykułu z francuskiej gazety lokalnej; Akta Stanu Cywilnego USC w Szczawinie Kościelnym; Informacje Krzysztofa A. Tochmana.

Barbara Konarska-Pabiniak

GRZYMAŁA-SIEDLECKI Bohdan (1919–1998), publicysta, autor książek o Warszawie

Urodził się 15 IX 1919 r. w Kijowie, syn Ludwika Grzymały-Siedleckiego, inżyniera architekta i Zofii z d. Danielewicz, nauczycielki gry na fortepianie. W rodzinie żywe były tradycje narodowościowe, dziadkowie byli powstańcami styczniowymi, zesłańcami syberyjskimi. Po powrocie z zesłania zamieszkałi we Lwowie. Bohdan z siostrami chodził tam do szkoły francuskiej. Zawód ojca wymagał ciągłych zmian miejsca pobytu. Na początku lat 30. zamiesz-

kali w Gostyninie, gdzie Ludwik Grzymała-Siedlecki zatrudniony został przy budowie Szpitala dla Nerwowo i Psychicznie Chorych. Bohdan uczył się w gostynińskim Gimnazjum im. Tadeusza Kościuszki i działał aktywnie w harcerstwie. W swoich wspomnieniach do wydawnictwa jubileuszowego poświęconego szkole napisał: „Był rok 1933, gdy ojciec mój objął kierownictwo budowy wielkiego szpitala psychiatrycznego w Gostyninie. Cztery kilometry od miasta, które nam, przybyszom ze Lwowa i Warszawy, wydawało się małą zapadłą dziurą. Na skraju lasu, jakby wcięty w jego zielone ściany, stał nasz, świeżo zbudowany domek. Nazywaliśmy go z kresowa chutorkiem. (...) Do szkoły jeździłem albo na rowerze, albo tzw. „brekiem”, czyli takim resorowanym wózkiem z siedzeniami, zaprzężonymi w dobrą parę koni ze szpitalnej farmy. (...) Ale raz przyjechałem do szkoły konno. (...) Moje pojawienie się (...) na ładnej kasztance, w dobrym siodle, w butach z cholewami i wysokimi sztylpami, i z pejczem wzbudziło podziw u chłopców, zachwyty wśród dziewcząt i zaskakującą dezaprobatę u dyrektora szkoły pana [Aleksandra] Książka”. Po latach szkołę w Gostyninie Siedlecki wspominał z rozrzewnieniem, nazywając ją „starą, kochaną budą” i „bliskim sercu Gimnazjum Tadeusza Kościuszki”. Po zdaniu egzaminu maturalnego rozpoczął studia na Politechnice Lwowskiej, ale naukę przerwał wybuch II wojny światowej. W czasie zawieruchy wojennej ojciec został rozstrzelany przez Rosjan. Bohdan z rodziną przeniósł się z Lwowa do Warszawy. W styczniu 1942 r. wziął ślub z Ire-

ną Hardie-Douglas (1919–2014), córką kolegi ojca ze studiów, Jamesa Hardie-Douglassa, do 1933 r. konsula polskiego w Chinach. Do wybuchu powstania warszawskiego pracował w firmie budowlanej, a następnie w stopniu porucznika brał udział w walkach. Był dowódcą XI Komisarjatu Obrony Przeciwlotniczej i Przeciwożarowej. W dniu 8 X 1944 r. został uwięziony i przewieziony do obozu w Łambinowicach, a następnie do Murnau. Do Polski wrócił w 1947 r. W Łodzi odnalazł rodzinę. Po trzech latach częstej zmiany miejsc pracy został zatrudniony w Teatrze Powszechnym. W 1954 r. rozpoczął pracę w Teatrze Polskim w Warszawie jako kierownik działu technicznego, później skarbnik w Zarządzie Głównym Związku Zawodowego Pracowników Instytucji Artystycznych. Po przejściu na emeryturę z dniem 1 I 1982 r. zajął się pracą twórczą i społeczną na rzecz Warszawy. Wiele czasu poświęcał swojemu hobby, jakim było oprowadzanie wycieczek. Jako warszawianista pisał o mieście, prowadził odczyty i inicjował organizację uroczystości związanych z jego historią. Oprowadzał po stolicy osoby niepełnosprawne. Dla dzieci stworzył amatorski teatrzyk kukielkowy „Łazienki”. Działał w Towarzystwie Przyjaciół Warszawy, Towarzystwie Królewskich Łazienek i Towarzystwie Wiedzy Powszechnej. W jego dorobku znalazł się m.in. cykl przewodników po Warszawie pt. *Przechadzki z wnukiem*, zbiór gawęd *Kompas i serce*, książka biograficzna o Krystynie Krahelskiej *Obudźmy jej zamilkły śpiew*. Wspomnienia z czasów powstania warszawskiego zawarł w książce *Powstańczym szlakiem wal-*

czącego Żoliborza. Prowadził też audycje radiowe dla dorosłych w cyklu „Stare ulice Warszawy” i przeznaczone dla dzieci „Warszawski dziadek”. Odznaczony m.in. Złotym Krzyżem Zasługi, Krzyżem Oficerskim Orderu Odrodzenia Polski, Oznaką Zasłużony Działacz Kultury, Złotą Odznaką za Zasługi dla Warszawy, Srebrną Honorową Odznaką PTTK, Złotą Odznaką Polskiego Związku Niewidomych, Odznaką Zasłużonego Honorowego Dawcy Krwi. Zmarł w Warszawie 3 XII 1998 r., pochowany został na cmentarzu na Służewcu przy ul. Renety.

Miał czworo dzieci: Bohdana (ur. 1943), Wojciecha (ur. 1945), bliźniaczki Annę i Małgorzatę (ur. 1951).

W dniu 23 X 2010 r., z inicjatywy Towarzystwa Przyjaciół Warszawy Oddział Powiśle otwarto, wzdłuż lewego brzegu Wisły, bulwar jego imienia.

B. Grzymała-Siedlecki, *Dalekie od Racławic, bliskie sercu Gimnazjum Tadeusza Kościuszki w Gostyninie*, [w:] *Liceum Ogólnokształcące im. Tadeusza Kościuszki w Gostyninie 1911–1986*, Gostynin 1986, s. 56–59; B. Konarska-Pabiniak, *Gostynin. Szkice z przeszłości*, Gostynin 2007, s. 109; Wikipedia.

Jolanta Bigus

GUTAKOWSKI Ludwik Szymon (1738–1811), właściciel majątku Trębki

Miejscowość Trębki była od 1792 r. własnością Ludwika Szymona Gutakowskiego, zięcia Macieja Sobolewskiego, kasztelana warszawskiego. Ludwik Szymon Gutakowski, urodzony 28 X 1738 r. w Kierogaliszkach na Litwie, pełnił wiele ważnych funkcji politycznych w Rzeczypospolitej. Był szambelanem króla Stanisława Au-

gusta Poniatowskiego, konsyliarzem Rady Nieustającej, a także posłem na Sejm Czteroletni. Sprawował też funkcję prezesa Rady Ministrów i Rady Stanu Księstwa Warszawskiego. Był senatorem Księstwa Warszawskiego i współzałożycielem w 1807 r. Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Warszawie. Jak podają autorzy książki *Dwory i pałace wiejskie na Mazowszu*, jako członek Komisji Rządzącej Księstwa Warszawskiego odbierał w Dreźnie 20 VII 1807 r. z rąk Napoleona konstytucję Księstwa. Posiadał liczne odznaczenia. Był Kawalerem Orderu Orła Białego. Zmarł w Warszawie 1 XII 1811 r. w wieku 73 lat i pochowany został w podziemiach kościoła św. Krzyża przy Krakowskim Przedmieściu.

Dwukrotnie żonaty. Z małżeństwa z Teresą Sobolewską z d. Piętek h. Ślepowron (1770–1790) miał córkę Gabrielę (1788–1865) i syna Wacława Wiktora (1790–1882), z małżeństwa z Marianną Sobolewską z d. Piętek h. Ślepowron (1766–1843), syna Konstantego.

P. Libicki, M. Libicki, *Dwory i pałace na Mazowszu (obecnie województwo mazowieckie)*, Poznań 2009, s. 446; www.sejm-wielki.pl.

Marian Chudzyński

GUTORSKI Franciszek (1899–1941), spółdzielca

Urodził się 27 III 1899 r. we wsi Rycerzewo koło Kościelca, w województwie kujawsko-pomorskim, syn Ignacego i Joanny z Szyprów. Maturę uzyskał w 1916 r. w Trzemesznie, w powiecie gnieźnieńskim. Rok później podjął pracę w Spółdzielni Handlowej w Barcinie. W 1918 r. został powołany do służ-

by wojskowej niemieckiej i wysłany na front francuski. Po powrocie do jednostki w Olsztynie uciekł i wziął udział w powstaniu wielkopolskim, walcząc o Inowrocław. Karierę wojskową zakończył w 1921 r. w stopniu sierżanta. Po demobilizacji rozpoczął pracę w branży zbożowej kolejno we Wrześni, Chełmży, Pszczynie i Lublińcu. Od jesieni 1934 r. miał własny skład zboża, mąki i pasz w Janowcu Wielkopolskim. Z dniem 1 III 1939 r. objął stanowisko kierownika Spółdzielni Rolnik w Gostyninie. Po wkroczeniu Niemców do Gostynina pomagał wielu osobom w ucieczce do Generalnej Guberni. Aresztowany został 14 IV 1940 r. i wysłany do obozu koncentracyjnego w Dachau, a później do Mauthausen-Gusen, gdzie zmarł 21 II 1941 r. Na cmentarzu parafialnym w Gostyninie obok żony Janiny z Wilińskich Gutorskiej (1900–1974) jest jego symboliczny grób.

J.M. [Jan Matuszewski], *Franciszek Gutorski*, „Gazeta Gostynińska” 1995, nr 3, s. 4; Inskrypcja nagrobna.

Jolanta Bigus

GUTT Jerzy Edward h. Ślepowron (1836–1899), notariusz

Urodził się 22 IV 1836 r. w Suwałkach jako najmłodsze z pięciorga dzieci sędziego Aleksandra Jerzego Gutta (ok. 1800–1846) i Marii Gabrieli z d. Referowskiej (1810–1846). Ojciec został magistrzem prawa w 1824 r. Początkowo pracował w Komisji Rządowej Sprawiedliwości, a później w Prokuraturii Królestwa Polskiego. Jednocześnie zarządzał aktywnie swoimi majątkami w guberni augustowskiej, dziś położonymi przy

zachodniej granicy Litwy. W młodości pisał wiersze i przyjaźnił się z filomatami. Jerzy Gutt ukończył z wyróżnieniem Instytut Szlachecki mieszczący się przy ul. Wiejskiej w Warszawie. Informację o tym wyróżnieniu odnotował „Kurier Warszawski”. W latach 1855–1863 studiował prawo i agronomię na Uniwersytetach w Cesarstwie Rosyjskim. Po ukończeniu studiów dzierżawił Trikiiany koło Suwałk, majątek swego brata Zygmunta. W dniu 25 VIII 1870 r. zawarł związek małżeński z Ludwiką z Ilcewiczów (ur. 1840). W latach 1873–1894 przebywał na terenie Rosji, pracując jako plenipotent w Bogoduchowie, majątku hrabiego Lwa Tołstoja. Kolejne jego miejsca pracy to Warszawa, jako sędzia pokoju i se-

retarz Sądu Okręgowego w Radomiu. Gdy w 1876 r. powstał w Bodzentynie w Kieleckiem sąd, zwany później Sądem Pokoju, w latach 1889–1892 pełnił tam funkcję sędziego Sądu Gminnego. W 1894 r. objął stanowisko notariusza w kancelarii hipotecznej Sądu Pokoju w Gostyninie mieszczącej się przy ul. Kutnowskiej 20 (obecnie 3 Maja). Zmarł w Gostyninie 8 IV 1899 r. w wieku 63 lat, pochowany został na cmentarzu parafialnym.

Dzieci: Jan Stanisław (1871–1932), zmarł w Pruszkowie, Maria (1873–1923) i Zofia (1882–1947).

Red., *Jerzy Gutt – gostyniński notariusz h. Ślepówron*, „Gazeta Gostynińska 1999, nr 7, s. 7; gutto-wie.blogspot.com/.

Jolanta Bigus

H

HAJZIK Antoni (1895–1940), legionista, major WP, zamordowany w Katyniu

Urodził się 11 VI 1895 r. w Białogórze, w ówczesnym województwie lwowskim, w zaborze austriackim, w rodzinie Jana i Katarzyny z d. Riczek. Ukończył gimnazjum w Gródku Jagiellońskim, uzyskując maturę, a następnie wstąpił do organizacji harcerskiej przy Towarzystwie Gimnastycznym Sokół. W kolejnych latach stał się członkiem Tajnej Organizacji Młodzieży Narodowej. Młody Antoni związany był więc z nurtem niepodległościowym, bliskim kręgowi z otoczenia Józefa Piłsudskiego. W 1914 r. wstąpił do Legionu Wschodniego utworzonego u boku Austro-Węgiei. Jednostka ta miała być użyta do walki z Rosjanami i składała się z ochotniczych członków Sokolich Drużyn Polowych, Drużyn Bartoszewych i Polskich Drużyn Strzeleckich okręgu lwowskiego. Dowódcą legionu był chwilowo m.in. kapitan Józef Haller. Na skutek odmowy złożenia przez żołnierzy przysięgi na wierność cesarzowi Austrii, Franciszkowi Józefowi I, formacja ta w 1917 r. została rozwiązana. Hajzik jako poddany austriacki został wcielony do CK Armii Austro-Węgiei. W jej szeregach walczył na froncie włoskim w Alpach oraz wschodnim z armią carską. Podczas tych walk został ranny. W międzyczasie w 1916 r. ukończył Rezerwową Szkołę Oficerską przy X Korpusie oraz kurs karabinów maszynowych na terenie Włoch

w 1918 r. W 1917 r. uzyskał stopień podporucznika. Po rozpadzie Austro-Węgiei w listopadzie 1918 r. wstąpił do formujących się oddziałów polskich. Brał udział jako ochotnik w wojnie polsko-ukraińskiej na terenie Galicji Wschodniej, jak również w wojnie polsko-bolszewickiej w 1920 r. W dniu 1 VI 1919 r. uzyskał stopień kapitana. Najwyraźniej wiązał swoją przyszłość z wojskiem, gdyż po zakończeniu walk o granice Polski uczęszczał na liczne kursy szkoleniowe. W 1922 r. ukończył kurs informacyjny przy 2 Armii w Grodnie, kurs oficerski karabinów maszynowych w Chełmie, w 1929 r. kurs unitarny w Rembertowie. Początkowo został przydzielony do 3 Pułku Piechoty Legionów, a w latach 1928–1931 pełnił służbę w Batalionie Podchorążych Rezerwy Piechoty. Między 1931 a 1934 r. był dowódcą batalionu w 59 Pułku Piechoty, następnie w 29 Pułku Strzelców Kaniowskich. Od 1 I 1930 r. nosił stopień majora. 30 XI 1935 r. opuścił wojsko, przeprowadził się do Gostynina, gdzie pełnił stanowisko komendanta powiatowego miejscowej placówki Wychowania Fizycznego i Przeposobienia Wojskowego powstałej w 1927 r. Patronat nad organizacją sprawował początkowo 32 pułk z Pomiechówka, a od 1931 r. 4 pułk z Płocka. W 1939 r. objął funkcję kwatermistrza 16 Batalionu Junackich Hufców Pracy przy budowie fortyfikacji obronnych w rejonie Wizny na północ od Warszawy.

Tam zastał go wybuch wojny. Po ewakuacji spod Wizny, gdzie 10 IX 1939 r. miała rozegrać się jedna z głośniejszych bitew kampanii wrześniowej, znalazł się w obszarze działań radzieckiego Frontu Białoruskiego Armii Czerwonej, która 17 września wkroczyła na teren wschodniej Polski. Wzięto go do niewoli, a jako oficera przetransportowano do obozu w Kozielsku. Przebywał tam z pewnością 20 XI 1939 r., co potwierdza napisany przez niego list. Na podstawie listu wywozowego nr 015/2 z 1 IV 1940 r. trafił do Lasu Katyńskiego, gdzie został zgładzony. Podczas ekshumacji zidentyfikowano jego ciało pod numerem 495. Był wielokrotnie odznaczany. Po walkach z Ukraińcami otrzymał Krzyż Walecznych oraz Honorową Odznakę Orła. Otrzymał również Medal za Wojnę 1918–1921 (za udział w wojnie bolszewickiej), a także Złoty Krzyż Zasługi. Był żonaty z Wiktoria Gąsior, miał troje dzieci: Romana, Janinę, Jerzego.

J.S.R., *Kwietniowa Pamięć Narodu. Lista Katyńska*, „Gazeta Gostynińska” 1992, nr 7, s. 5; *Dzieje Gostynina od XI do XXI w.* Pod red. B. Konarskiej-Pabiniak, Gostynin 2010, s. 414–427; tejsze, *Gostynin. Szkice z przeszłości*, Gostynin 2007, s. 162.

Marek Osmalek

HEBŁOWSKI Marcin (1769–1839), proboszcz parafii św. Marcina w Gostyninie, kanonik łęczycki

Urodził się w 1769 r. Jego rodzice, Jakob i Agnieszka z Rzelakich, mieszkali w Toruniu. Święcenia kapłańskie przyjął w 1791 r. Funkcja proboszcza gostynińskiego została mu powierzona przez wikariuszy katedry wrocławskiej 17 VI 1802 r., po śmierci ks. Jakuba Cudnickiego (zob.

biogram). Posiadał tytuł kanonika honorowego łęczyckiego. W czasie pełnienia przez niego funkcji proboszcza gostynińskiego miał miejsce pożar miasta. W dniu 28 V 1809 r., podczas świętowania zwycięstwa cesarza Napoleona I nad Austrią, w Gostyninie zostało odprawione uroczyste nabożeństwo. Podczas uroczystości w kościele odśpiewano *Te Deum* oraz oddawano wystrzały z dział, co wywołało pożar. Zniszczeniu uległa znaczna część miasta. Spłonął zupełnie drewniany ratusz i kościół św. Ducha, który nigdy już nie został odbudowany. Z kościoła farnego pozostały same mury. Wprawdzie ks. Hebłowski rozpoczął odbudowę kościoła, ale jej nie ukończył. Rolę kościoła parafialnego pełnił wtedy kościół pw. św. Jakuba znajdujący się na cmentarzu parafialnym. W czasie swego urzędowania popadł w konflikt z burmistrzem Antonim Jakubowskim (zob. biogram), zarzucając mu uległość wobec wojsk rosyjskich, które wkroczyły do miasta po klęsce Napoleona. Sprzeciwił się też kwaterowaniu ich na plebanii. W czerwcu 1818 r., zaczęła obowiązywać bulla papieża Piusa VII, która regulowała administrację kościelną w nowo utworzonym Królestwie Polskim. Na jej mocy parafia gostynińska weszła w skład archidiecezji warszawskiej. Ks. Hebłowski, chcąc pozostać na probostwie gostynińskim, wystąpił wtedy z kolegium wikariuszy wrocławskich. Zmarł prawdopodobnie w Gostyninie 16 IV 1839 r.

T. Cybulski, *Wikariusze katedry wrocławskiej na probostwie w Gostyninie w czasach nowożytnych* Studia Włocławskie, T. 15 – 2013, s. 186; T. Trojanowski, *Pożar Gostynina w 1809 roku*, „Zapiski Ciechanowskie” 1977, z. 3, s. 43–46; C. Maciaszek, *Parafia św. Marcina w Gostyninie*, mps pracy w posiadaniu parafii św. Marcina w Gosty-

ninie; Archiwum Państwowe w Płocku. Akta Stanu Cywilnego parafii Gostynin z 1839 r. Akt zgony nr 23.

Jolanta Bigus

**HELENOWSKI Wincenty (1893–1980),
proboszcz i dziekan parafii św. Marcina
w Gostyninie**

Urodził się 8 III 1893 r. we wsi Helenowo w rodzinie Szczepana i Franciszki z Gnasów. Szkoły kończył kolejno w Helenowie, Mławie oraz w Płocku, gdzie w Gimnazjum im. Stanisława Kostki przy Seminarium Diecezjalnym uzyskał świadectwo dojrzałości. Wstąpił do Wyższego Seminarium w Płocku i 30 V 1918 r. uzyskał święcenia kapłańskie. Pierwszą parafią ks. Helenowskiego było Skrwilno w powiecie rypińskim. Rok później podjął studia polonistyczne na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim, potem przeniósł się na Uniwersytet w Poznaniu. Przerwał jednak studia i wyjechał do Francji, by prowadzić pracę duszpasterską wśród Polonii. W styczniu 1923 r. otrzymał godność szambelana papieskiego. W 1926 r. wyjechał do Kanady i trafił do polskiej misji pw. św. Trójcy w Montrealu. Tam rozpoczął organizację życia parafialnego wśród Polonii. Obok stowarzyszeń religijnych, w styczniu 1927 r. zorganizował stowarzyszenie Polska Liga Katolicka. Celem tej organizacji było i pozostaje do dzisiaj utrzymanie polskości, religii katolickiej, wychowanie młodzieży w duchu narodowym i wzajemnej pomocy. Liga powołała do życia m.in. kółko dramatyczne i sportowe. Zorganizowano polską bibliotekę, prowadzono wieczorowe kursy języka polskie-

go dla młodzieży. W parafii tej pozostał do 1930 r., jednocześnie kończąc studia. Uzyskał dyplom doktora nauk społecznych i ekonomicznych oraz dyplom z dziennikarstwa. Do Polski powrócił w 1931 r., otrzymując stanowisko redaktora dwutygodnika diecezjalnego „Hasło Katolickie”. Po półtorarocznej pracy w wydawnictwie poprosił o przeniesienie do pracy parafialnej. W 1932 r. otrzymał probostwo najpierw w Wyszynach koło Mławy, później w Czermnie koło Gąbina. Tu rozpoczął budowę nowej świątyni. Prac budowlanych nie przerwał nawet wybuch II wojny światowej. Powoli powstawały mury kościoła. Gdy w lutym 1940 r. Słupno stało się na kilkanaście miesięcy miejscem przymusowego pobytu błogosławionych biskupów Antoniego Juliana Nowowiejskiego i Leona Wetmańskiego, ks. Helenowski zadbał o potrzeby materialne internowanych, dostarczając żywość. Na plebanii znalazło schronienie kilku profesorów płockiego seminarium. Prowadził akcję charytatywną wspomagającą uwięzionych księży i będące w potrzebie rodziny. W związku z tym, że księża okolic Gostynina i Gąbina zostali straceni bądź wywiezieni do obozów, biskup Nowowiejski mianował ks. Helenowskiego w listopadzie 1940 r. administratorem dekanatów gąbińskiego i gostynińskiego. W lutym 1945 r. otrzymał nominację na dziekana i proboszcza gostynińskiej parafii. Został tu zniszczoną przez Niemców świątynię, dlatego zawiązał komitet jej budowy. Nieporozumienia z parafianami dotyczące odbudowy świątyni stały się przyczyną odwołania go w 1948 r. z Gostynina. Zdołał jeszcze odrestaurować zniszczony przez pożar 4 VII 1947 r.

kościółek w Białem. Ks. Helenowski przeniesiony został do parafii św. Jana Chrzciciela w Sochocinie, w powiecie płońskim. Proboszczem tej parafii pozostał do lipca 1974 r., do chwili przejścia na emeryturę. Zmarł 23 IX 1980 r. pochowany został na cmentarzu w Sochocinie.

M. M. Grzybowski, *Duchowieństwo diecezji płockiej. Wiek XX*, T.1, cz.1, Płock 2007, s. 221–227; A. J. Papierowski, J. Stefański, *Płocczanie znani i nieznani. Słownik biograficzny*, t. I, Płock 2002, s. 216; B. Konarska-Pabiniak, *Przewodnik subiektywny. Powiat gostyniński*, Warszawa 2013, s. 71; M. Osmalek, *Zarys dziejów parafii św. Marcina w Gostyninie*, Rocznik Gostyniński, t. IV – 2015, s. 142–143.

Jolanta Bigus

HIGERSBERGER Feliks Józefat (1820–1888), właściciel majątków w powiecie gostynińskim, wrocławskim

Urodził się w 1820 r. Był wnukiem Andrzeja Higersbergera, chorążego wojsk koronnych, dziedzica dóbr Ożochówka na Kresach Wschodnich, które sprzedał w 1763 r. Prawdopodobnie w 1812 r. zrzekł się niemieckiego tytułu szlacheckiego graf i przeniósł się do Heroldii Warszawskiej. Feliks w 1856 r. nabył dobra Skrzany w powiecie gostynińskim, w 1866 r. Rataje, a także Piotrów k. Białotarska, Chocień w powiecie wrocławskim i Głębokie koło Kłodawy. Żoną Feliksa była Aniela z Pruszków (1837–1877) z Sannik. Dzieci: Stefan, Tomasz, Roman, Aleksander, Stanisław, Maria primo voto Gniewasz, secundo voto Szaniawska, żona miejscowego lekarza, do śmierci w czasie okupacji mieszkała w Gostyninie w domu Jana Majera. Po śmierci Feliksa w 1888 r. majątki zosta-

ły podzielone pomiędzy synów: właścicielem Skrzan został Tomasz, Piotrowa – Stefan, Rataj – Roman, Aleksander otrzymał Chocień, a Stanisław Głębokie. Higersbergerowie czuli się zawsze Polakami i nierzadko w jej ofierze składali swoje życie. W kampanii wrześniowej polegli jego synowie: Stefan zginął w bitwie o wieś Krynice koło Tomaszowa Lubelskiego, a Witold zginął od zabłąkanej kuli w drodze między Głębokiem a Warszawą. Feliks i Aniela pochowani są na cmentarzu parafialnym w Trębkach. W dniu 28 IX 2011 r. uchwałą Rady Miejskiej rondo na skrzyżowaniu ulic Targowej i Zamkowej w Gostyninie otrzymało nazwę Rodziny Higersbergerów.

B. Konarska-Pabiniak, *Higersbergerowie. Saga z Rataj*, [w:] *Gostynin. Szkice z przeszłości*, Gostynin 2007, s. 201–208; tejsze, *Saga Higersbergerów z Rataj*, „Głos Gostyniński” 2002, nr 17–18, s. 6–7; tejsze, *Rodzina Higersbergerów – patronem ronda*, „Nasz Gostynin” 2011, s. 1,3; tejsze, *Dla czego Rondo Rodziny Higersbergerów*, „Nasz Gostynin” 2011, nr 12, s. 8–9.

Barbara Konarska-Pabiniak

HIGERSBERGER Feliks Stefan (1890–1920), student, poeta, żołnierz

Urodził się 19 IV 1890 r. w Piotrowie, syn właściciela Piotrowa Stefana Higersbergera. Studiował rolnictwo i polonistykę w Krakowie. Uczestniczył w szarży pułku ułanów krechowickich w pobliżu Radziechowa n. Bugiem w wojnie polsko-bolszewickiej. Zginął tam 8 VIII 1920 r. Pochowany jest w grobie rodzinnym w Białotarsku. W dniu śmierci napisał wiersz, który zdażył wręczyć bratu Józefowi. Przewidywał w nim swoją śmierć. Miał braci: Stefana (poległ w powstaniu warszawskim), Józefa Stefana,

Zbigniewa, lotnika, który zginął w obronie Londynu w 1940 r.

W dniu 28 IX 2011 r. uchwałą Rady Miejskiej rondo na skrzyżowaniu ulic Targowej i Zamkowej w Gostyninie otrzymało nazwę Rodziny Higersbergerów.

B. Konarska-Pabiniak, *Feliks Stefan Higersberger – bohater wojny polsko-bolszewickiej 1920 r.*, Rocznik Gostyniński, t. II – 2008, s. 221–225; teŝe, *Walczyli tak, jak było trzeba*, „Głos Gostyniński” 2008, nr 8, s. 5; Informacje Ireny Tarasiewicz-Smoleńskiej z d. Higersberger.

Barbara Konarska-Pabiniak

HIGERSBERGER Irena, zob. **SMOLEŃSKA-TARASIEWICZ Irena**

HIGERSBERGER Józef Stefan (1895–1954), właściciel majątku Rataje

Urodził się 18 III 1895 r. w Piotrowie. Był synem Stefana, właściciela Piotrowa, wnukiem Feliksa Józefata. Walczył w wojnie polsko-bolszewickiej w stopniu starszego szeregowca, podchorążego w 2 i 9 Pułku Ułanów. Brał udział w bitwach pod Rawą Ruską, Żółkwią, Grzymałówką, Wiachlem, Korostyniem, Radziechowem, Żółtańcami i Równem. Kontuzjowany nad Bugiem. Za męstwo w walkach otrzymał Krzyż Walecznych. Po wojnie bolszewickiej przerwał studia w Szkole Głównej Gospodarstwa Wiejskiego, aby zająć się otrzymanym od wuja Romana Higersbergera majątkiem. W 1929 r. nastąpiło notarialne jego przekazanie. W 1922 r. ożenił się z Bronisławą Kessel ze Starogrodu koło Mińska Mazowieckiego, pochodzącą z rodziny przemysłowej. Zamieszkali w częściowo piętrowym dworze w Gostyninie wybudowanym w połowie XIX w., prawdopo-

dobnie według projektu architekta Józefa Husa. Obok zarządzania majątkiem udzielał się społecznie. W Gostyninie pełnił funkcję członka Zarządu Ochotniczej Straży Pożarnej, był też ofiarodawcą OSP. Po wkroczeniu Niemców do Gostynina w listopadzie 1939 r. został uwięziony w dawnej cerkwi za odmowę przyjęcia niemieckiego obywatelstwa. Po uwolnieniu z aresztu, wyjechał wraz z rodziną na stałe do majątku żony pod Warszawą. Podczas II wojny światowej walczył w Armii Krajowej. Majątkiem Rataje od października 1940 r. do 15 I 1945 r. zarządzała firma Ostdeutscheland Bewirtschaftungs Gessellschaft Ostand. W 1946 r. nastąpiła parcelacja majątku ziemskiego Rataje. Po wkroczeniu Armii Radzieckiej w 1945 r. został aresztowany. Zwolniony pod wpływem nalegań miejscowej ludności, wyjechał do Anina. Tam dołączyła rodzina. Wkrótce dostał polecenie współorganizowania Izby Rolniczej z siedzibą w Aninie, potem mianowano go dyrektorem Sandomiersko-Wielkopolskiej Hodowli Nasion z początkową siedzibą w Brwinowie. Zmarł 23 XII 1954 r. w Warszawie. Pochowany jest w grobie rodzinnym z 1830 r. na Powązkach.

Żona Bronisława z d. Kessel (1900–1977) zmarła w Warszawie. Dzieci: Józef (1928–1972), Roman (1925–2009), Irena Smoleńska-Tarasiewicz (zob. biogram). Córki Józefa mieszkają w Australii, a syn Romana – Józef, urodzony 3 IX 1956 r., jest lekarzem ordynatorem w Szpitalu Zakaźnym w Warszawie.

W dniu 28 IX 2011 r. uchwałą Rady Miejskiej rondo na skrzyżowaniu ulic Targowej i Zamkowej w Gostyninie otrzymało nazwę Rodziny Higersbergerów.

B. Konarska-Pabiniak, *Dzieje Ochotniczej Straży Pożarnej w Gostyninie 1879–1991*, Gostynin 1992, s. 66; teźże, *Higersbergerowie. Saga z Rataj*, [w:] *Gostynin. Szkice z przeszłości*, Gostynin 2007, 2017–218; teźże, *Saga Higersbergerów z Rataj*, „Głos Gostyniński” 2002, nr 17–18, s. 6–7; teźże, *Rodzina Higersbergerów – patronem ronda*, „Nasz Gostynin” 2011, s. 1,3; teźże, *Dlaczego Rondo Rodziny Higersbergerów*, „Nasz Gostynin” 2011, nr 12, s. 8–9; Informacje Ireny Tarasiewicz-Smoleńskiej z d. Higersberger.

Barbara Konarska-Pabiniak

HIGERSBERGER Roman (1865–1933), spadkobierca majątku Rataje (fot. s. 461)

Był synem Feliksa Józefata i Anieli z Pruszków ze Skrzan. Ukończył Politechnikę w Rydze na Wydziale Mechanicznym w latach 1882–1888. Odziedziczył majątek Rataje, który przekazał notarialnie w 1929 r. bratankowi Józefowi Stefanowi, synowi brata, dziedzica z Piotrowa. Sam pozostał w majątku Rataje. Był kawalerem. Zarówno w okresie zaborów, jak i w wolnej Polsce angażował się w różne ważne dla Gostynina inicjatywy społeczne. Dzięki jego staraniom 31 I 1901 r. w nowym budynku przy Rynku otwarto półśrednią szkołę miejską, tzw. Gostyninskoje Gorodskoje Uczyliszcze. W 1903 r. został prezesem Ochotniczej Straży Pożarnej. Funkcję tę pełnił do 1925 r. W 1915 r. wspólnie z pastorem Filipem Schmidtem (zob. biogram) zabiegał u ówczesnych władz okupacyjnych o nauczanie w gimnazjum w języku polskim. Wspólnie z ks. Edwardem Szczodrowskim (zob. biogram) starał się o założenie w Gostyninie Stowarzyszenia Spożywców Gostyniak. W 1912 r. powołano go na funkcję prezesa Zarządu tego Stowa-

rzyszenia. W 1916 r. w Gostyninie zostało reaktywowane koło Polskiej Macierzy Szkolnej. Prezesurę również objął Roman Higersberger. W 1927 r. zawiązał się w Gostyninie Oddział Stowarzyszenia Właścicieli Nieruchomości. Roman był członkiem Zarządu. Do połowy 1927 r. był przewodniczącym Zarządu Kasy Oszczędnościowej powiatu gostynińskiego. Był człowiekiem powszechnie szanowanym. Gdy zmarł 12 XII 1933 r. w Ratajach, kondukt pogrzebowy ciągnął się z trzech stron – od kościoła na ul. Płockiej, od Kozic i Bud Kozickich. Pochowany został na cmentarzu parafialnym w Gostyninie, notabene leżącym w dużej części na przekazanej bezinteresownie przez Higersbergerów ziemi należącej do majątku. Grób usytuowano zgodnie z jego życzeniem w kierunku dworu w Ratajach.

W dniu 28 IX 2011 r. uchwałą Rady Miejskiej rondo na skrzyżowaniu ulic Targowej i Zamkowej w Gostyninie otrzymało nazwę Rodziny Higersbergerów.

B. Konarska-Pabiniak, *Dzieje Ochotniczej Straży Pożarnej w Gostyninie 1879–1991*, Gostynin 1992, s. 12,14, 88; teźże, *Gostynin. Szkice z przeszłości*, Gostynin 2007, s. 207–208, 211; teźże, *Saga Higersbergerów z Rataj*, „Głos Gostyniński” 2002, nr 17–18, s. 6–7; teźże, *Rodzina Higersbergerów – patronem ronda*, „Nasz Gostynin” 2011, s. 1,3; teźże, *Dlaczego Rondo Rodziny Higersbergerów*, „Nasz Gostynin” 2011, nr 12, s. 8–9; Informacje Ireny Tarasiewicz-Smoleńskiej z d. Higersberger.

Barbara Konarska-Pabiniak

HIGERSBERGER Stefan (1863–1932), właściciel majątku Piotrów

Urodził się w 1863 r. w Skrzanach. Był synem Feliksa Józefata i Anieli z Pruszków. Studiował w Rydze w latach 1880–1884, gdzie wstąpił do Akademic-

kiej Korporacji Arkonia, założonej w Rydze w 1879 r. Był też współzałożycielem w 1883 r. polskiej Akademickiej Korporacji Welecja. W 1888 r. odziedziczył po zmarłym ojcu majątek. Gospodarując w Piotrowie, udzielał się społecznie. Był sędzią gminnym wybranym przez ludność gminy Rataje. W 1905 r. został odwołany przez władze z tej funkcji za swą propolską działalność. Nie mogła się z tym pogodzić miejscowa społeczność i wybierano go jeszcze dwukrotnie, skutkiem czego został aresztowany. Udało mu się przekupić władze i uwolnić z więzienia. W Piotrowie mieszkał do 1910 r., następnie przeniósł się do Warszawy, gdzie pracował w Zarządzie Towarzystwa Ubezpieczeń od Ognia i Gradu Snop, którego był założycielem. Nadal jednak zarządzał Piotrowem, dojeżdżając w każdą sobotę. Od 1929 r. na stałe osiadł w Piotrowie. Zmarł 1 IX 1932 r., pochowany jest na cmentarzu parafialnym w Białotarsku. Piotrów odziedziczył syn Jan. W 1945 r. majątek został rozparcelowany.

Żoną Stefana była Stanisława z Ossowskich. Miał z nią pięciu synów i dwie córki. Trzej synowie ukończyli wyższe studia rolnicze, pozostali dwaj byli inżynierami. Feliks Stefan (zob. biogram) brał udział w wojnie polsko-bolszewickiej, Józef Stefan (zob. biogram), późniejszy właściciel majątku w Ratajach. W dniu 28 IX 2011 r. uchwałą Rady Miejskiej rondo na skrzyżowaniu ulic Targowej i Zamkowej w Gostyninie otrzymało nazwę Rodziny Higersbergerów.

B. Konarska-Pabiniak, *Higersbergerowie. Saga z Rataj*, [w:] *Gostynin. Szkice z przeszłości*, Gostynin 2007, s. 201–208; L. Zugaj, *Gmina Gostynin – od pradziejów do współczesności*, Gostynin 2014,

s. 193–194; Informacje Ireny Tarasiewicz-Smołeńskiej z d. Higersberger.

Barbara Konarska-Pabiniak

HOLC Henryk (1931–1999), lekarz medycyny

Urodził się 7 IV 1931 r. we Włodawie. Jego ojciec, zawodowy oficer Wojska Polskiego, gdy wybuchła II wojna światowa, został internowany i gdyby nie ucieczka z transportu, zginąłby w lesie katyńskim. W 1944 r. rodzina Holców zamieszkała w Warszawie. W tym też roku zmarł ojciec. Ze względu na trudne warunki materialne Henryk i dwaj jego bracia, Edward i Marian, zostali umieszczeni w internacie Rady Głównej Opiekuńczej. W tym środowisku zostali wciągnięci do organizacji młodzieżowej Orłęta przy batalionie „Baszta”. Henryk działał pod pseudonimem „Ryś”. W czasie powstania warszawskiego pełnił pomocniczą funkcję w szpitalu Armii Krajowej przy ul. Idzikowskiego 35. Po upadku powstania wraz z braćmi został ewakuowany przez komórkę Rady Głównej Opiekuńczej do Milanówka, później Krakowa, Bochni, wioski Podczerwone koło Nowego Targu i wreszcie do Zakopanego. W sierpniu 1945 r. grupa Orłąt została przeniesiona do sanatoryjnego domu w Karpaczu. Powstała tam Szkoła Orłąt Orlinek pod patronatem RTPD (Robotniczego Towarzystwa Przyjaciół Dzieci). W 1948 r. przeniesiono go do Domu Młodzieży w Bielsku Białej. W 1950 r. ukończył szkołę średnią i został przyjęty na Wydział Lekarski Akademii Medycznej w Lublinie. Po ukończeniu studiów odbywał staż w Krasnymstawie i Byd-

goszczy. W latach 1958–1967 pracował w Szczawinie Kościelnym jako kierownik ośrodka zdrowia. Od 1967 r. związał się z gostynińską służbą zdrowia. Mieszkał z rodziną we własnym domu przy ul. Dybanka 5. W tym czasie uzyskał specjalizację I i II stopnia w radiologii. Jednocześnie sprawował opiekę medyczną w Państwowym Domu Opieki Społecznej w Skrzeszewach. W 1991 r. przeszedł na emeryturę. Zmarł w Gostyninie 28 VI 1999 r. Pochowany został na cmentarzu Warszawa-Pyry.

Żona Krystyna, córka Ewa.

T. Albin, *Epitafium zasłużonego człowieka*, „Głos Gostyniński” 1999, nr 14, s. 7; Informacja córki, Ewy Włodarskiej.

Jolanta Bigus

HORODYSKI Kazimierz (1927–1982), radiotechnik, organizator i kierownik ZURiT w Gostyninie

Urodził się 27 III 1927 r. w Gostyninie. Syn Tadeusza Witolda (zob. biogram) i Zofii Bolesławy z Chodynickich. W 1947 r. ukończył Gimnazjum Ogólnokształcące im. Tadeusza Kościuszki w Gostyninie. Pierwotnie chciał zostać lotnikiem. Zmienił jednak zamiar i kontynuował naukę w Liceum Przemysłu Metalowego i Energetyki w Płocku, gdzie w 1949 r. zdał egzamin maturalny i uzyskał tytuł technika energetyka. W latach 1949–1950 odbył skróconą zasadniczą służbę wojskową. Od 15 X 1950 r. do 27 III 1951 r. pracował jako technik w Zjednoczeniu Energetycznym w okręgu sieciowym Ciechanów. 28 III 1951 r. ponownie powołany do wojska jako technik-konstruktor. Od sierpnia 1951 r., już jako oficer zawodo-

wy, był kierownikiem Warsztatów Radiotechnicznych 45 Batalionu Łączności w Elku. 2 XI 1955 r. na własną prośbę odszedł z wojska w stopniu porucznika. W 1981 r. uzyskał stopień kapitana rezerwy. Od 9 I do 9 II 1956 r. był zatrudniony jako radiotechnik w Powiatowej Wielobranżowej Spółdzielni Pracy Usług Rzemieślniczych w Kutnie. Po złożeniu egzaminu z kursu dla kierowników placówek usługowych i usługowo-handlowych zorganizowanego przez Zakłady Usług Radiotechnicznych i Telewizyjnych Oddział w Warszawie (ZURiT), od 15 II 1956 do 1961 r. pracował jako kierownik punktu usługowego ZURiT w Ostrołęce. Pod koniec 1961 r. powrócił do Gostynina, gdzie utworzył placówkę usługowo-handlową w lokalu na parterze kamienicy przy ul. 1 Maja 22 (obecnie ul. 3 Maja) i został jej kierownikiem. Ukończył wiele kursów i szkoleń krajowych i zagranicznych, m.in. w Bułgarii w 1969 r. ZURiT był to pierwszy zakład tego rodzaju w Gostyninie, który początkowo prowadził sprzedaż i serwis sprzętu radiowego oraz coraz bardziej popularnych wówczas w mieście telewizorów. W 1976 r. zakład przejęło Wojewódzkie Przedsiębiorstwo Handlu Wewnętrznego (WPHW). Działalność handlową zlikwidowano, a zakład świadczył usługi napraw gwarancyjnych i pogwarancyjnych. Grono klientów szybko się powiększało, zwłaszcza że ówczesny sprzęt ulegał częstym awariom. W Belwederach, Ametystach, Rubinach, Jowiszach i Neptunach ciągle przepalały się lampy, kondensatory, oporniki, transformatory i bezpieczniki. Aby sprostać lawinowo rosnącym potrzebom ludności, prowadzono liczne kampanie serwisowe.

we sprzętu radiowo-telewizyjnego w terenie. Technicy często pracowali po godzinach. Pod koniec lat 70., z uwagi na trudne warunki, ZURiT został przeniesiony do większego lokalu w nowo wybudowanym bloku Gostynińskiej Spółdzielni Mieszkaniowej przy ul. Wojska Polskiego 8. Zakład przestał istnieć na przełomie 1991 r. i 1992 r. wraz z likwidacją WPHW. Wyposażenie sprzedano prywatnej osobie. Horodyski do śmierci kierował zakładem. Zabiegał o interesy swoich pracowników, kierując ich na liczne szkolenia i tworząc przyjazne środowisko pracy. W tej placówce szkolił wielu praktykantów. Starał się o trudne do zdobycia na rynku oryginalne części zamienne. Lubiany zarówno przez podwładnych, jak i licznych klientów, których odwiedzał nawet w późnych godzinach wieczornych, jeśli nagle telewizor przestał działać. Żartobliwie nazywany „panem doktorem od telewizorów”. Chętnie włączał się do wszelkich akcji społecznych. Był członkiem Komitetu Organizacyjnego Oddziału PTTK w Gostyninie w 1962 r. Od początku powstania oddziału za zaangażowaniem działał w tej organizacji, uczestniczył w krajowych i zagranicznych wycieczkach oraz rajdach, także motocyklowych. Sporządzał fotograficzną dokumentację ze swoich podróży. Fotografował też wszelkie uroczystości państwowe. Należał do grona współorganizatorów I Zjazdu Wychowanków i Absolwentów Gimnazjum i Liceum Ogólnokształcącego im. Tadeusza Kościuszki w Gostyninie w 1962 r., na którym, podobnie jak w latach późniejszych, zorganizował nagłośnienie. W 1966 r. otrzymał Odznakę Wzorowego Sprzedawcy, w 1967 r., dyplom uzna-

nia za ofiarną pracę zawodową i społeczną w latach 1957–1967 z okazji jubileuszu 10-lecia Zakładów Usług Radiotechnicznych i Telewizyjnych i w 1972 r. dyplom uznania za długoletnią pracę zawodową. Zmarł nagle 15 XII 1982 r. w Gostyninie. Żona Jadwiga z Kossakowskich (1930–1989). Obydwoje są pochowani na cmentarzu parafialnym w Gostyninie. Córki Ewa i Elżbieta.

Materiały z archiwum rodzinnego Ewy Horodyskiej-Gizińskiej; Relacje pracowników ZURiT: Jadwigi Mateckiej, Piotra Dobrowolskiego, Marka Szymańskiego; Archiwum Państwowe w Płocku, Wojewódzkie Przedsiębiorstwo Handlu Wewnętrznego w Płocku, Nota Historyczna 1976–1993, sygn. 52/1.

Barbara Konarska-Pabiniak

HORODYSKI Tadeusz Witold (1899–1972), urzędnik

Urodził się 14 VIII 1899 r. w majątku Barzek, w powiecie mohylewskim, guberni podolskiej. Syn Piotra Cezarego i Marii Wieńczysławy z Michalskich, małżonków Horodyskich. Ukończył szkołę realną w Barze. W latach 1917–1921 służył w wojsku. Wcielony do 16 Pułku Piechoty Korpusu Wojsk Polskich gen. Józefa Hallera, w maju 1918 r. brał udział w bitwie z Niemcami pod Kaniewem, podczas której wykazał się wyjątkowym męstwem i odwagą. Pojmany, po dwóch dniach zbiegł, unikając niewoli. Po odzyskaniu niepodległości pracował w Departamencie Gospodarczym Ministerstwa Spraw Wojskowych w Warszawie, a następnie w adiutanturze gen. Eugeniusza de Henning-Michaelisa. W grudniu 1921 r. wyjechał do Brześcia nad Bugiem, gdzie do 1 VIII 1922 r. zajmował posadę kie-

rownika Kancelarii Biura Eksploatacji Leśnej z ramienia Wileńskiej Dyrekcji Polskich Kolei Państwowych. Od sierpnia 1922 r. pracował w referacie rolnym Starostwa Brzeskiego, a od 1 X 1922 r. do końca września 1924 r. w tamtejszym Urzędzie Wojewódzkim. Do Gostynina przybył jesienią 1924 r. w poszukiwaniu pracy i mieszkania. Nieprzypadkowo trafił w te strony. W Płocku, w Towarzystwie Naukowym Płockim, pracowała i mieszkała w latach 1888–1932, pochodząca z Podola jego ciotka, Halina z Horodyskich Rutka. Wraz z mężem Stefanem Rutkim prowadziła Bibliotekę TNP im. Zielińskich oraz organizowała Muzeum TNP. Tadeusz Horodyski 25 XI 1922 r. w Terespolu zawarł związek małżeński z pochodzącą z okolic Kobrynia Zofią Bolesławą Chodynicką. Do 30 VI 1939 r. był urzędnikiem w Starostwie Powiatowym w Gostyninie. W latach 1939–1942 pracował w gostynińskim zakładzie rozdzielczym Zemwar (Związek Elektryfikacji Międzykomunalnej Województwa Warszawskiego). Po kilkumiesięcznej przerwie w pracy spowodowanej chorobą objął posadę buchaltera w firmie elektrycznej Heinrich Daniel w Gostyninie, na której pozostał do 18 I 1945 r. W lutym 1945 r. otrzymał stanowisko kierownika referatu kosztów w Starostwie Powiatowym w Gostyninie. Jesienią 1947 r. został oddelegowany do Starostwa Powiatowego w Pasłęku na funkcję wicestarosty, a następnie do Starostwa Powiatowego w Iławie. Na własną prośbę powrócił do Gostynina wiosną 1949 r. W latach 1950–1951 był pracownikiem do spraw gospodarczych w Państwowym Szpitalu dla Nerwowo

i Psychiczenie Chorych w Gostyninie-Zalesiu, a następnie do 31 I 1968 r. w Powiatowym Ośrodku Zdrowia w Gostyninie. Posiadał wiedzę prawniczą zdobytą na licznych kursach resortowych. Służył bezinteresownie pomocą w pisaniu podań i pism urzędowych, dzieląc się swoją wiedzą prawniczą lub doradzając gostynianom w różnych sprawach. Wielokrotnie odznaczany. Otrzymał m.in.: Krzyż Kaniowski (nr 110) na pamiątkę bitwy z Niemcami z 11 V 1918 r., Dyplom Obywatelskiego Komitetu Obrony Państwa (1921) podpisany przez gen. Józefa Hallera, Krzyż Walecznych (1922), Medal Dziesięciolecia Odzyskania Niepodległości (1929), Srebrny Krzyż Zasługi (1938) za zasługi w służbie państwowej, Odznakę Obrona Warszawy, Krzyż i Medal Niepodległości (1933), Brązowy Medal za długoletnią służbę (1938). Do dziś pamiętany jako „radca”, szczupły, niewysoki, w kapeluszu, z nieodłącznym sygnetem na palcu, był jedną z charakterystycznych postaci Gostynina. Miał ujmujący sposób bycia, znał zasady *savoir-vivre*, doskonały *causeur*. Chętnie i pięknie grał na pianinie. Zmarł 20 XI 1972 r. w Warszawie. Pochowany jest na cmentarzu parafialnym w Gostyninie.

Żona Zofia Bolesława z Chodynickich (1895–1961), syn Kazimierz (zob. biogram).

B. Konarska-Pabiniak, *Szkice z przeszłości*, Gostynin 2007, s. 250; E. Horodyska-Gizińska, *Halina Rutka o swojej pracy na rzecz Muzeum Towarzystwa Naukowego Płockiego*, [w:] *Perspektywy regionalnych towarzystw naukowych w Polsce*, Warszawa 2015, s. 80–109; Materiały z archiwum rodzinnego wnuczki, Ewy Horodyskiej-Gizińskiej.

Ewa Horodyska-Gizińska

J

JABŁONKA Józef (1931–2004), zasłużony krwiodawca

Urodził się 19 III 1931 r. w Dąbrówce, powiat Maków Mazowiecki. Był synem Franciszka i Anny z d. Zbińskiej. Podczas okupacji pracował w Niemczech jak robotnik rolny. Po wojnie przebywał w sierocińcu w Sierakówku. Po ukończeniu Państwowego Technikum Ogrodniczego w Tarnowie pracował w Państwowych Ośrodkach Maszynowych w powiatach łowickim i łączyckim na stanowisku agronoma. W latach 1953–1955 odbył zasadniczą służbę wojskową w Marynarce Wojennej. Do Gostynina sprowadził się w 1957 r. i zamieszkał przy ul. Zamkowej 8. Przez wiele lat prowadził rzemieślniczy warsztat stolarski. Od lat 50. XX w. był Honorowym Dawcą Krwi, przy tym mocno zaangażowanym w organizowanie honorowego oddawania krwi w mieście i powiecie gostynińskim. W latach 70. był współorganizatorem Klubu Dawców Krwi przy Zarządzie Rejonowym Polskiego Czerwonego Krzyża. Sam oddał ponad 70 litrów krwi. Odznaczony został Złotym Krzyżem Zasługi. Jako jedyny w regionie posiadał order Zasłużony dla Zdrowia Narodu (1988). Posiadał też najwyższe odznaczenia HDK Złote i Kryształowe Serce. Miasto uhonoroowało go Medalem Zasłużony dla Miasta Gostynina. Zginął tragicznie 28 XII 2004 r. Pochowany jest na cmentarzu parafialnym w Gostyninie.

Żona Teresa z d. Sowińska (1938–2017).
Dzieci Anna i Stanisław.

b.a., *Z żałobnej karty. Józef Jabłonka 1931–2004. Krwiodawca – zasłużony gostynianin*, „Głos Gostyniński” 2005, nr 1, s. 2; Informacja syna, Stanisława.

Barbara Konarska-Pabiniak

JAKUB Z GOSTYNINA (ok. 1454–1506), rektor Akademii Krakowskiej

Uniwersytet w Krakowie, założony w 1364 r., cieszył się rozgłosem i dużym powodzeniem nie tylko w kraju, ale i za granicą. Wśród jego pierwszych studentów znaleźli się też mieszkańcy ziemi gostynińskiej. Wpisy w „Metryce” wskazują, że w latach 1431–1503 na krakowską uczelnię zapisało się 13 scholarzy z Gostynina. Wśród nich Jakub z Gostynina, który do Krakowa przybył jesienią 1472 r. Rozpoczął wtedy studia za pierwszego rektoratu Macieja z Kościana na Wydziale Sztuk Wyzwolonych. Był to podstawowy kierunek studiów dla wszystkich, którzy chcieli zdobyć wykształcenie medyczne, prawnicze albo teologiczne. Pierwszy etap studiów Jakub ukończył w 1473 r., uzyskując stopień bakałarza. Magistrem Wydziału Sztuk Wyzwolonych został cztery lata później, w 1477 r. Od tego roku rozpoczęła się kariera Jakuba jako profesora akademickiego. Do jego obowiązków należało prowadzenie wykładów, dysput i ćwiczeń na Wydziale Sztuk Wyzwolonych. W latach 1477–1490 był

mieszkańcem Kolegium Mniejszego. Piastował wtedy katedrę retoryki i poezji. Jesienią 1490 r. i później raz jeszcze w 1496 r. Jakub z Gostynina sprawował urząd dziekana Wydziału Sztuk Wyzwolonych. W semestrze jesiennym 1491 r. pojawił się po raz pierwszy w dokumentach jako mieszkaniec Kolegium Większego. Jego członkowie stanowili starszyznę Wydziału Sztuk Wyzwolonych i byli kandydatami na profesorów teologii. Nadal prowadził wykłady na Wydziale Sztuk Wyzwolonych, ale w porównaniu do czasu, kiedy był członkiem Kolegium Mniejszego, zmienił się ich zakres tematyczny. Przedmiotem jego wykładów od 1490 r. (w tym roku piastował urząd dziekana) były dzieła z zakresu filozofii przyrody i logiki. W tym samym czasie, kiedy został członkiem Kolegium Większego, rozpoczął zapewne studia teologiczne, ale wykłady na Wydziale Sztuk Wyzwolonych prowadził jeszcze do 1496 r. Tytuł bakałarza teologii otrzymał 29 VIII 1494 r. Nieznana jest data otrzymania tytułu magistra, ale około 1500 r. występował już jako profesor teologii, co wskazywałoby, że tytuł ten uzyskał albo w tym właśnie roku, albo niewiele wcześniej. Od 1499 r. był kanonikiem kolegiaty św. Floriana w Krakowie. Jakub z Gostynina dwukrotnie wybrany został na stanowisko rektora, w semestrze jesienno-zimowym 1503 r. i wiosenno-letnim 1504 r. Oznacza to, że był rektorem Akademii Krakowskiej w roku akademickim 1503/1504. Po upływie dwóch kadencji rektorskich, w 1504 r. został wicekanclerzem Akademii. Do jego zadań należało udzielanie prawa do nauczania na poszczególnych wydziałach,

obecność na egzaminach i promocjach oraz inne czynności zlecone przez kanclerza. Funkcję tę sprawował do śmierci, która nastąpiła 16 II 1506 r., w pięć dni po ataku apopleksji. Jakub z Gostynina jest znany przede wszystkim jako filozof. Pełniąc funkcję dziekana, miał obowiązek wykładania *Fizyki* Arystotelesa. Komentarz do tego dzieła znajduje się w rękopisie Biblioteki Jagiellońskiej 505. Został on w całości napisany ręką Jakuba, należy więc przypuszczać, że jest to jego tekst autorski. Jako filozof Jakub usiłował pogodzić dwa kierunki filozoficzne, które uprawiano m.in. w Uniwersytecie Kolońskim, mianowicie albertyzm i tomizm, zwane tak od imion ich patronów: Alberta Wielkiego i Tomasza z Akwinu. Głównym dziełem Jakuba z Gostynina jest *Theoremata seu propositiones Auctoris Caesarum*, stanowiące komentarz do *Liber de Causis*. Jest też autorem teologicznego komentarza do *Ewangeli*i Mateusza i Marka oraz *Apokalipsy św. Jana*. Swój księgozbiór, złożony z rękopisów i wydruków dzieł o treści gramatycznej, filozoficznej i teologicznej zapisał testamentem Akademii Krakowskiej.

W maju 2006 r. podczas jubileuszu 60-lecia Miejskiej Biblioteki Publicznej w Gostyninie placówka została nazwana jego imieniem.

L. Nowak, *Jakub z Gostynina – rektor Akademii Krakowskiej*, Rocznik Gostyniński, t. I – 2007, s. 287–294; B. Konarska-Pabiniak, *Studenci z ziemi gostynińskiej i plockiej na Akademii Krakowskiej*, Rocznik Gostyniński, t. I – 2007, s. 325–329; teźże, *Przewodnik subiektywny. Powiat gostyniński*, Warszawa 2013, s. 57; J. B., *Śladami Jakuba z Gostynina*, „Głos Gostyniński” 2006, nr 5, s. 10; b.a., *Jakub z Gostynina*, „Głos Gostyniński” 2006, nr 5, s. 6.

Jolanta Bigus

**JAKUBASZEK Kazimierz (1924–1995),
żołnierz Armii Ludowej**

Urodził się 26 VII 1924 r. w Kolonii Brzeziny, powiat Ryki, w województwie lubelskim, w rodzinie chłopskiej Józefa i Katarzyny z d. Flisek. W czasie II wojny światowej był przymusowym robotnikiem na kolei w pobliskim Dęblinie. Po ucieczce stamtąd w 1943 r. wstąpił do oddziału partyzanckiego Armii Ludowej, działającego w okolicach Brzezin, dowodzonego przez jego brata Aleksandra pseud. „Mietek”. Sam Kazimierz przyjął pseudonim „Lis”. Był sekcyjnym w stopniu kaprała. Wraz z oddziałem wykonywał zadania dywersyjne. 23 VII 1944 r. poprzez uszkodzenie torów kolejowych doprowadzili do wykolejenia transportu wojsk niemieckich między Dęblinem a Życzynem. 24 lipca uszkodzili most na Wiśle między Rykami a Trojanowem. 28 VII 1944 r. cały oddział obsadził twierdzę Dęblin aż do nadejścia wojsk I Armii Wojska Polskiego. Po zakończeniu wojny przeniósł się do Gostynina, gdzie początkowo pracował w szpitalu w Gostyninie-Kruku na różnych stanowiskach, portiera, magazyniera, gajowego, księgowego, a potem zastępcy dyrektora ds. administracyjno-gospodarczych. Następnie pełnił funkcję kierownika kadr w Zakładzie Opieki Zdrowotnej w Gostyninie. Był członkiem licznych organizacji społecznych: Związku Kombatantów RP i Byłych Więźniów Politycznych (jako członek Zarządu Koła), Ligi Obrony Kraju, Klubu Oficerów Rezerwy, Ochotniczej Straży Pożarnej w Kruku. Dosłużył się stopnia starszego chorążego

rezerwy. W ciągu swego życia był wielokrotnie odznaczany, m.in.: Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski, Złotym i Brązowym Krzyżem Zasługi, Medalem Zwycięstwa i Wolności, Odznaką Grunwaldzką, Brązowym Medalem za Zasługi dla Obrony Kraju, Złotą Odznaką za Zasługi dla Województwa Warszawskiego, Odznaką LOK i OSP. Zmarł 19 II 1995 r., pochowany został na cmentarzu parafialnym w Gostyninie.

Żona Irena z d. Ciesielska (1923–2002), synowie Zbigniew i Krzysztof (1950–1974).

J. Gospodarowicz, *Wspomnienie pośmiertne o Kazimierzu Jakubaszku*, „Gazeta Gostynińska” 1995, nr 5, s. 2; Informacja syna, Zbigniewa.

Marek Osmatek

**JAKUBOWSKI Antoni (XVIII/XIX w.),
burmistrz Gostynina**

Stanowisko burmistrza objął w marcu 1814 r., kiedy powiat gostyniński po klęsce Napoleona zajęty był już przez wojska rosyjskie. Funkcję tę pełnił przez cały okres Królestwa Kongresowego. Znany był z licznych konfliktów z mieszkańcami miasta, którzy mieli wiele zastrzeżeń do jego pracy. Na początku swego urzędowania popadł w spór z proboszczem Marcinem Heblowskim (zob. biogram) i ekspedytorem poczty Henrykiem Kesslerem. Zarzucali oni burmistrzowi zbytnią uległość wobec wojsk rosyjskich i sprzeciwiali się zakwaterowaniu ich na plebanii i poczcie. Długi proces sądowy prowadził z burmistrzem Jan Roller o zapłatę za jego grunty przejęte przez miasto. Działania burmistrza zmusiły

wreszcie mieszkańców Gostynina do złożenia na niego w 1826 r. skargi do Komisji Województwa Mazowieckiego. Nie przyniosła jednak oczekiwanych rezultatów, bowiem cieszył się on uznaniem władz zwierzchnich. Mimo tych sporów z mieszkańcami podczas urzędowania burmistrza Jakubowskiego poczyniono w mieście wiele inwestycji, m.in.: w 1824 r. wybudowano pierwsze pompy, tworzone nową dzielnicę na potrzeby napływających do miasta sukienników, utworzono ogród spacerowy, zwany później Czarnym Ogrodem. Magistrat przystąpił też do budowy cegielni, by mieszkańcy miasta i osadnicy mogli budować murowane domy. Na wieść o wybuchu powstania listopadowego, w grudniu 1830 r. burmistrz Jakubowski opuścił Gostynin. Objął urząd burmistrza w Skierniewicach. Jego miejsce w Gostyninie zajął Józef Dunin (zob. biogram), znany z patriotycznej postawy i dużego zaangażowania w walkę wyzwolenczą kraju.

J. Szczepański, *Gostynin od zaboru pruskiego do powstania listopadowego*, [w:] *Dzieje Gostynina od XI do XXI w.* Pod red. B. Konarskiej-Pabiniak, Gostynin 2010, s. 190; J. Bigus, *Inwestycje miejskie w Gostyninie w I. połowie XIX w. w świetle archiwaliów*, *Rocznik Gostyniński*, t. III – 2012, s. 405–424; T. Trojanowski, *Gostynin w latach 1815–1864*, mps pracy doktorskiej, Wydział Historii Uniwersytetu Warszawskiego 1977 r., s. 120.

Jolanta Bigus

JANUSZKIEWICZ Jerzy (1922–1993), lekarz medycyny, profesor

Urodził się 26 IX 1922 r. w Wilnie, był synem Zelisława i Jadwigi z Gieysztorów. Od wczesnego dzieciństwa wychowywany przez matkę i jej drugiego męża Ka-

rola Mikulskiego (zob. biogram), lekarza Szpitala dla Nerwowo i Psychicznie Chorych w Gostyninie-Zalesiu w latach 1935–1941. Uczęszczał do Gimnazjum i Liceum im. Tadeusza Kościuszki w Gostyninie w latach 1935–1939. Maturę eksternistyczną zdał w czerwcu 1945 r. Jesienią tego roku rozpoczął studia na Wydziale Medycznym Uniwersytetu Warszawskiego. Po studiach w latach 1976–1979 pracował w Klinice Chorób Tropikalnych i Pasożytniczych Akademii Medycznej w Szczecinie na stanowisku kierownika Kliniki i Katedry Chorób Zakaźnych. Stopień naukowy doktora medycyny otrzymał w 1960 r., dr. hab. w 1965, prof. nadzw. w 1979 r. i prof. zw. w 1987 r. W latach 1981–1982 był rektorem Pomorskiej Akademii Medycznej w Szczecinie. Jego dorobek naukowy – ponad 200 prac, które publikował w kraju i za granicą. Był przez wiele lat i kadencji członkiem rad naukowych i komisji naukowych. Od 1982 r. był jednym z dwóch wiceprezydentów Międzynarodowej Federacji Przetwarzania Informacji (IFIPD), uczestniczył w licznych kongresach naukowych za granicą. Zmarł 10 V 1993 r. Pochowany jest na Cmentarzu Powązkowskim w Warszawie.

Pierwsza żona Maria Szałatow, a od 1974 r. Barbara Kaczyńska, historyk sztuki. Córka Anna z pierwszego małżeństwa.

My, Gostyniaci. Wspomnienia Wychowanków i Absolwentów Gimnazjum i Liceum im. Tadeusza Kościuszki w Gostyninie. Pod red. W. Sajakowskiego, Gostynin 2010, s. 95–96; I. Galicka, *Moje gostynińskie dzieciństwo*, „Nasz Gostynin” 2011, nr 12, s. 10; Informacje uzupełniające Barbary Kaczyńskiej.

Barbara Konarska-Pabiniak

JARMOLIŃSKI Michał (1884–1939), burmistrz komisaryczny Gostynina (fot. s. 461)

Urodził się w japońskim mieście Curga w 1884 r. Był synem powstańca 1863 r., Franciszka Jarmolińskiego, zesłanego na Syberię. Prawdopodobnie po odbyciu kary Franciszek Jarmoliński udał się do Japonii w celach zarobkowych, gdzie urodził się syn Michał. Przymuszalnie pod koniec I wojny światowej jako oficer rezerwy służył w armii rosyjskiej, jak tysiące Polaków. Po tragicznej kapitulacji Wojska Polskiego na Syberii w 1920 r. ppor. Michał Jarmoliński przedał się z grupą kilkudziesięciu oficerów i żołnierzy polskich na Daleki Wschód. W końcu lutego 1920 r. stanął w Charbinie. Było to miasto leżące wówczas na pograniczu wewnętrznej Mongolii i Rosji. Żyła tam duża kolonia Polaków, którzy pracowali przy budowie kolei transsyberyjskiej. Charbin był właśnie jedną ze stacji kolejowych. Do opieki nad przebywającymi tam Polakami wysłana została misja polska, reprezentowana przez ministra Józefa Targowskiego (1883–1952). Uczestnik misji zwrócił się do dowódcy powstałej w 1919 r. V Dywizji Strzelców Polskich Wojska Polskiego, płk. Kazimierza Rumszy (1886–1970) z prośbą, żeby „za wszelką cenę wysłać dzielnego oficera przez front japońsko-bolszewicki do Krasnojarska, by zaniósł naszym wiadomość, pokrzepił na duchu i udzielił doraźnej pomocy materialnej”. Na apel ten zgłosił się wkrótce ochotnik, a był nim właśnie Michał Jarmoliński. W artykule *Nic nie powstrzyma rycerzy z Tajgi idących na Wschód...* czytamy: „W prze-

braniu chłopca syberyjskiego, handlarza koni, masła lub kupca ryb ppor. M. J. dotarł szczęśliwie do Krasnojarska. Stamtąd w charakterze emigranta białoruskiego przekroczył Ural i przez Rosję Europejską podszedł do frontu bolszewicko-polskiego. Przekradł się przez placówki bolszewickie i zameldował się w sztabie 9 Dywizji Piechoty [Mozyrz-Białoruś], dowodzonej przez gen. Władysława Sikorskiego. W czerwcu 1920 r. ppor. M. J. przybył do Warszawy, gdzie żywo zaczęto się interesować losem V Dywizji Syberyjskiej [faktycznie chodzi o 5 Dywizję Strzelców Polskich]. Zewsząd odzywały się głosy, nawołujące do niesienia pomocy uwięzionej dywizji. Pośrednictwa podejmuje się ppor. M. Jarmoliński. W sierpniu 1920 r. ppor. w skórzanej kurtce przepływa w nocy Dniestr, rozprawia się po drugiej stronie z posterunkiem bolszewickim i przez południe wzdłuż linii syberyjskiej dociera w początkach września 1920 r. do Krasnojarska, gdzie wtajemniczonym składa wiadomości z kraju, pieniądze i instrukcje, a po kilku dniach skierowuje się na Daleki Wschód. W Irkucku ppor. M. J. zostaje aresztowany i więziony w czerezwycajce [CzK – Komisja Nadzwyczajna ds. Walki z Kontrrewolucją, poprzedniczka NKWD]. Przed śledztwem, chcąc zatrzeć wszelkie ślady, które by go mogły skompromitować, połyka w trzech banknotach 150 yen i kawałek płótna, na którym wypisane było pokwitowanie z doręczenia sum, przekazanych do Krasnojarska. W więzieniu ppor. M. J. udaje zaśląkanego Białorusina, z którego mimo tortur nie mogą czekańci wymusić zeznania. Przyszedł październik 1920 r.

Święto trzechlecia rewolucji październikowej, a co za tym idzie amnestia. Ppor. M. J. odzyskał wolność i zamieszkał w Irkucku. Przy pomocy Polaków w Irkucku przedarł się na Wschód, przez linie pięciu tzw. zagradowych otrjadów [kordony ochrony], które tworzyły wojska bolszewickie, stojące garnizonem w republice Dalekiego Wschodu. Znekany tułaczka i zupełnie wyczerpany po tylu przeżyciach ppor. M.J. dotarł do Charbina, gdzie trawiony silną gorączką przeleżał kilka tygodni w szpitalu, a po wyzdrowieniu przybył drogą morską [przez Archangielsk lub przez Władywostok] do Marsylii, a następnie zaś przez Francję i Niemcy do Polski". Zachowały się kopie legitymacji o odznaczeniach z tego okresu. I tak: 16 VII 1921 r. ppor. Michał Jarmoliński odznaczony został przez szefa Sztabu Generalnego Władysława Sikorskiego Krzyżem Walecznych z dwoma okuciami (leg. 35149), tzn. dwukrotnie; 22 VI 1922 r. otrzymał odznakę Orderu Virtuti Military klasy V (leg. 7760). W 1932 r. był komisarzem rządowym przy Magistracie m. Serocka. Natomiast do Gostynina skierowany został z miasta Grójca, gdzie był komisarzem rządowym. Wiadomo również, że był członkiem Związku Sybiraków i członkiem Związku Strzeleckiego. W jednym z zachowanych z 1932 r. pism Związku Sybiraków czytamy, że Jarmoliński to „przykładny i ofiarny obywatel Niepodległej Polski”. Natomiast w pożegnalnym Rozkazie nr 6 Związku Powiatu Grójec Związku Strzeleckiego z dnia 15 XII 1934 r. czytamy: „Z odejściem ob. Jarmolińskiego straciliśmy jednego z najbardziej oddanych ludzi dla naszej organizacji.

Ob. Jarmoliński wspierał nasz Związek cennym swoim doświadczeniem i umiłowaniem idei, jaką wyznaje, podtrzymując w ten sposób wysoki stan moralny wśród braci strzeleckiej. W imieniu Związku Strzeleckiego na powiat grójceki życzę Ci Obywatelu owocnej pracy na nowym polu. Mamy głębokie przekonanie, że będziesz oddziaływał na środowisko, w jakim się znalazłeś, mając na uwadze umiłowaną przez Ciebie ideę, stworzoną przez Pierwszego Strzelca Marszałka Józefa Piłsudskiego. Jednocześnie prosimy Ciebie Obywatelu, abyś pracą swoją oraz materialną pomocą służył ZS w Gostyninie, ponieważ czujemy się jedną rodziną strzelecką, a praca dla niej wszędzie jest wzniosła i zapisana będzie na wspólne dobro naszej organizacji. Z żalem żegnamy Ciebie Bojownika o Niepodległość Najjaśniejszej Rzeczypospolitej i życzymy Ci, abyś znalazł na nowej placówce tyle zrozumienia i sympatii dla siebie, ile jej pozostawiłeś w naszych sercach strzeleckich”. Funkcję burmistrza komisarycznego w Gostyninie sprawował od 1 XI 1934 r. do września 1939 r. Prawdopodobnie na skutek waśni wewnętrznych rozwiązany został Zarząd Miasta i Minister Spraw Wewnętrznych, na wniosek wojewody, Stanisława Twardo (1883–1982) powołał w Gostyninie burmistrza komisarycznego, by „uzdrowił gospodarkę finansową miasta”. Zachowała się opinia, że był to „dobry i troskliwy gospodarz, wybitnie zasłużony dla miasta” oraz że codziennie wcześniej rano objeżdżał „dwukółką” wszystkie ulice. Mówiono o nim, że gdy miasto jeszcze śpi, burmistrz Jarmoliński objeżdża miasto i wszędzie zagłąda. W wy-

niku tej troski i osobistego uczuciowego zaangażowania gospodarza miasto było czyste i miało estetyczny wygląd. Na rynku, w miejsce brukowanego placu, na którym odbywały się targi, został utworzony park. Wybrukowano ul. Kutnowską i uruchomiono produkcję trylinki. Czynił wysiłki, aby zlikwidować bezrobocie w mieście. W Gostyninie urzędował do wejścia Niemców we wrześniu 1939 r. Po opuszczeniu Gostynina w nocy z 8 na 9 września przez władze powiatowe wraz ze starostą Korzeniowskim (zob. biogram), burmistrz Jarmoliński zorganizował Straż Obywatelską, która działała do 16 września, tj. do zajęcia Gostynina przez wojska niemieckie. W listopadzie 1939 r. został aresztowany przez Niemców, a 1 XII 1939 r. rozstrzelany w Woli Łąckiej. Stało się to w ramach akcji AB, przeprowadzonej przez hitlerowskiego okupanta, której celem była likwidacja polskiej inteligencji. Michał Jarmoliński nie zawiódł zaufania, o czym świadczą m.in. jego dokonania podczas sprawowania władzy w Gostyninie. Potwierdzeniem tego było również kolejne odznaczenie, które otrzymał w 1937 r., a więc w czasie pełnienia funkcji burmistrza komisarzycznego w Gostyninie – Srebrny Krzyż Zasługi po raz pierwszy za zasługi na polu pracy społecznej i zawodowej.

Żona Maria Julia z Samborskich (1894–1942). Ślub odbył się 17 II 1928 r. w parafii św. Jakuba przy ul. Grójeckiej w Warszawie. Obydwoje mieszkali w Warszawie przy ul. Raszyńskiej 17. W Gostyninie Maria Jarmolińska działała w Lidze Kobiet. Spoczywa na cmentarzu parafialnym w Gostyninie. Córki Aksena Bojarska i Barbara Piwnicka,

spokrewniona z żoną dr. Albina Bandurskiego (zob. biogram).

B. Konarska-Pabiniak, „Żołnierz z tajgi” [Michał Jarmoliński – komisaryczny burmistrz Gostynina], „Głos Gostyniński” 200, nr 15; teŹe, *Gostynin. Szkice z przeszłości*, Gostynin 2007, s. 228–230; D. Radziwiłłowicz, *Błękitna armia. W 80. rocznicę utworzenia*, Warszawa 1997.

Barbara Konarska-Pabiniak

JARZĘCKI Franciszek (XIX/XX w.), policjant

Był komendantem powiatowym Policji Państwowej w Gostyninie w latach 1929–1930.

B. Konarska-Pabiniak, *Gostynin. Szkice z przeszłości*, Gostynin 2007, s. 50.

Barbara Konarska-Pabiniak

JASIAK Miron (ok. 1916–?), harcmistrz, komendant Tajnego Hufca Harcerskiego i Korpusu Obrońców Polski

Urodził się około 1916 r. Był synem Edwarda Jasiaka (1894–1985) i Leokadii z d. Michalak (1877–1962). Edward Jasiak przybył do Gostynina z Łodzi. Podjął pracę 1 IX 1917 r. jako woźny w Gimnazjum im. Tadeusza Kościuszki w Gostyninie. Miron miał dwie siostry Henrykę Leokadię (1918–1988) urodzoną w Gostyninie, późniejszą Textor i Alinę, zmarłą w wieku czterech lat. Rodzina mieszkała przy ul. Kutnowskiej 43. Miron ukończył Gimnazjum około 1929 r. W latach 1936–1937 był komendantem powstałego w 1926 r. Hufca w stopniu podharcmistrza, a 1937 r. komendantem obozu ZHP w Łącku. W latach 1937–1939 prawdopodobnie odbył służbę wojskową. W listopadzie 1939 r. w mieszkaniu Jasia-

ków zebrała się grupa przedwojennych działaczy harcerskich, którzy właśnie powrócili z frontu i postanowili wznowić pracę harcerskiego Hufca w konspiracji pod nazwą Tajny Hufiec Harcerski Szare Szeregi. Komendantem został Miron Jasiak już w stopniu harcmistrza, przyjmując pseud. „Monarcha”. Jego zastępcą był Władysław Sakowski, pseud. „Kruk” (zob. biogram), wcześniej drużynowy 169 Mazowieckiej Drużyny Harcerzy im. Franciszka Żwirki. Janowi Matuszewskiemu (zob. biogram) powierzono zadanie rekrutacji przyszłych konspiratorów. Edward Damas zajął się werbunkiem wśród młodzieży gimnazjalnej. Wszystkich członków obowiązywała harcerska przysięga i przyjęcie pseudonimów. Hufiec za pośrednictwem Mirona Jasiaka nawiązał w grudniu 1939 r. kontakt z powstałą w Warszawie ogólnopolską organizacją Komenda Obrońców Polski (KOP). Gostyniński Tajny Hufiec wszedł w skład tego nowo utworzonego konspiracyjnego organu. Komendantem gostynińskiej komórki KOP został również Miron Jasiak. Wzmoczona praca gostynińskich harcerzy i tworzenie dalszych struktur KOP była bodźcem do powstawania komórek terenowych w gminach powiatu gostynińskiego, a także innych powiatów. Na przełomie 1940 i 1941 r. zostało aresztowanych kilku działaczy KOP w Warszawie. Niebawem po aresztowaniu komendanta łączność z wyższym dowództwem KOP została zerwana, a siatka konspiracyjna i komenda rozbite. Komendant powiatowy KOP, Stanisław Machowski (zob. biogram), musiał uciekać do Generalnej Guberni.

Niemcy aresztowali 22 VI 1941 r. we wsi Osiny koło Gostynina, Mirona Jasiaka. Na krótko, do rozwiązania organizacji, funkcję miejscowego komendanta KOP przejął Władysław Sakowski. Niebawem KOP w Gostyninie przestał działać. Podczas śledztwa i przesłuchania w Kutnie Jasiak nie udzielił żadnych informacji, nie wydał kolegów. Skazano go na 18 lat pobytu w obozie koncentracyjnym w Dachau. Funkcję miejscowego komendanta Tajnego Hufca przejął do końca wojny Władysław Sakowski. O swoim przełożonym dowiedział się po wojnie od jego współwięźnia w Kutnie, że „był straszliwie torturowany i uznał, że był to prawdziwy cud, że Jasiak przeżył, co świadczyło o twardości charakteru i poczuciu odpowiedzialności za innych. Wrócił z obozu w stanie skrajnego wyczerpania”. Jeszcze w Niemczech, po wyzwoleniu z obozu Jasiak poznał swą przyszłą żonę Lucy, polskiego pochodzenia, i jej syna Michała. Stamtąd razem wyjechali do Stanów Zjednoczonych. Zamieszkali w Binghamton koło Nowego Jorku, gdzie podjął pracę. W Ameryce urodziła się im córka Katarzyna.

Ewa Liberska, siostrzenica Jasiaka, napisała w czerwcu 2017 r.: „W naszej rodzinie Miron był zawsze bohaterem za to, co zrobił w czasie wojny, a także za to, jak zachował się w czasie aresztowania, kiedy wybito mu wszystkie zęby i mocno bito po głowie (...). Los okazał się jednak dla Mirona łaskawy, udało mu się po wyzwoleniu lub ucieczce, tego nie wiem (...) wyjechać do USA. Był tam bardzo szanowany za swoją polską przeszłość przez otoczenie i praco-

dawcę”. Zmarł w Stanach Zjednoczonych.

W 1945 r. zaktywizował się w Gostyninie jego ojciec Edward Jasiak. W lutym 1945 r. został I sekretarzem Komitetu Powiatowego Polskiej Partii Robotniczej (PPR). Pełnił tę funkcję do października 1945 r. Zrezygnował, ponieważ otrzymywał listy z pogroźkami.

Dzieje Gostynina od XI do XXI wieku. Pod red. B. Konarskiej-Pabiniak, Gostynin 2010, s. 514–519, 536, 558, 564; *Historia Szkoły i jej Patrona*, Gostynin 2006, s. 97; M. Frankowski, *Opowieść o wojnie 39. Rozmowa z dowódcą AK i Szarych Szeregów Władysławem Sakowskim*, „Głos Gostyniński” 2001, nr 14, s. 4; Informacja siostrzenicy, Ewy Liberskiej; Akta Stanu Cywilnego USC Gostynin.

Barbara Konarska-Pabiniak

JAWORSKI Jan Godzimir (1902–1945), sinolog, profesor

Urodził się 31 X 1902 r. w Sannikach, w rodzinie Michała, urzędnika miejscowej cukrowni i Stefanii z Sobockich. Szkołę średnią ukończył w Warszawie, tamże wstąpił na uniwersytet. W latach 1924–1927 studiował najpierw w Paryżu, a potem w Londynie. Uzyskał dyplomy języka chińskiego i japońskiego. Po ukończeniu studiów pracował w Paryżu jako lektor języka polskiego. W 1928 r. uzyskał od rządu polskiego stypendium na trzyletni pobyt na Dalekim Wschodzie. Wyjechał do Japonii, skąd jednak po roku wrócił do kraju z powodu gruźlicy płuc. W 1930 r. jako docent rozpoczął wykłady na Uniwersytecie Warszawskim, łącząc to z pracą w Wydziale Prasowym Ministerstwa Spraw Zagranicznych. W 1934 r. otrzymał nominację na zastępcę profesora w katedrze sinologii UW. W tym samym roku wy-

jechał na placówkę konsularną do Charbinu w Chinach. Po powrocie do Polski w 1936 r. został profesorem UW i kierownikiem katedry sinologii. Bezpośrednio przed wybuchem wojny wyjechał w podróż naukową do Anglii, z której wrócił w sierpniu 1939 r. i mimo zwolnienia ze służby wojskowej wziął udział w wojnie jako ochotnik. Po zwolnieniu z niewoli powrócił do Warszawy, gdzie prowadził pracę dydaktyczno-naukową i podziemną w organizacjach wojskowych pod pseud. „Długosz”. Dosłużył się wówczas stopnia porucznika. Za udział w powstaniu warszawskim został odznaczony przez naczelne dowództwo Armii Krajowej Złotym Krzyżem Zasługi z Mieczami. Po kapitulacji powstania przewieziony do obozu, a następnie umieszczony w szpitalu w Hammerstein. Zginął w drodze powrotnej do Polski. Transport ewakuacyjny, w którym jechał, został zbombardowany 19 II 1945 r. na dworcu kolejowym w Stargardzie Szczecińskim przez lotnictwo alianckie. Pozostawił znaczny dorobek naukowy, publikowany w języku polskim i francuskim. Jan Godzimir Jaworski ogłosił drukiem *Historię Chin*, *Historię Japonii* oraz *Zarys geografii Japonii*. Rękopisy jego licznych prac stracone zostały przez pożar w czasie powstania warszawskiego. Dziś w polskiej orientalistyce uchodzi za klasyka sinologii i japonistyki.

J. B. Nycek, *Gmina Sanniki*, Płock 2011, s. 111.

Jan Bolesław Nycek

JENTYS Stanisław (1890–1931), właściciel majątku Belno

Urodził się w 1890 r., w podlowskich Dublanach Małych. Syn Stefana i Anny

z d. Czermak. Jentysowie posiadali rodo-
wowy majątek w Pakosławiu w Święto-
krzyskiem. Stefan Jentys (1860–1919)
był znanym fizjologiem roślin i chemi-
kiem z zakresu rolnictwa, profesorem
Wyższej Szkoły Rolniczej w Dublanach
i Uniwersytetu Jagiellońskiego, człon-
kiem Akademii Umiejętności. Stani-
sław w 1908 r. ukończył III Gimnazjum
im. Króla Jana III Sobieskiego w Krako-
wie, a następnie Wydział Rolny i Chemię
na Uniwersytecie Jagiellońskim, gdzie
podjął pracę naukowo-dydaktyczną. Wy-
buch I wojny światowej zastał go u bra-
ta Czesława w Pakosławiu, majątku Ja-
niny Smoleńskiej. Obaj bracia zostali
aresztowani, a następnie internowani
w głąb Rosji. W Moskwie Jentys podjął
pracę nauczyciela przedmiotów ścisłych
w tamtejszym gimnazjum. Tam też po-
znał przyszłą żonę Helenę Leśniewską
(1900–1919), córkę generała służącego
w armii rosyjskiej. Po zakończeniu wojny
i wybuchu rewolucji Jentysowie przyby-
li do Warszawy. W Polsce Stanisław pod-
jął pracę w Banku Rolnictwa Polskiego
w Warszawie i został jego wicedyrektorem.
Rok później przyszedł na świat syn
Andrzej, żona zaś zmarła po urodzeniu
dziecka. Wychowaniem Andrzeja zajęła
się babka Anna Jentys, zabierając go do
Krakowa. Stanisław, po wybuchu wojny
polsko-bolszewickiej, wstąpił do polskie-
go wojska jako szeregowiec. Po wojnie
przeniósł się do majątku w Belnie, gmi-
na Gostynin, który kupił w 1919 r. od mjr.
Jerzego Bardzińskiego (zob. biogram).
Oprócz pracy na roli zajmował się dzia-
łalnością społeczną na rzecz moderni-
zacji rolnictwa. Działał w Towarzystwie
Ziemiańskim w powiatach kutnowskim
i gostynińskim, wciągając do pracy oko-

licznych ziemian. Zajmował się hodow-
lą koni remontowych dla potrzeb armii.
1 I 1924 r. wziął ślub ze Stefanią Heleną
Zofią z Nentwigów, primo voto Bossow-
ską. Wraz z żoną zamieszkał w Belnie.
Zmarł śmiercią samobójczą 9 IV 1931 r.
Pochowany został na Powązkach w War-
szawie. Po śmierci Stanisława opieku-
nem prawnym Belna został jego brat
Władysław (1898–1941). Stefania Jentys
wyjechała z majątku w 1947 r. Zmarła
23 I 1956 r. w Krakowie, pochowana zo-
stała na Cmentarzu Rakowickim.

Syn Andrzej (1919–1987), absolwent
Akademii Górniczo-Hutniczej. Po wojnie
pracował w Hucie Bobrek. W latach 80.
podjął pracę naukowo-badawczą w Insty-
tucie Hutnictwa. Córka Barbara Jentys
Gaszyńska (1925–2015), z małżeństwa
ze Stefanią, okupację spędziła w Belnie.
Po wojnie zamieszkała w Krakowie. Ab-
solwentka filologii angielskiej Uniwer-
sytetu Jagiellońskiego i dziennikarstwa
Wyższej Szkoły Nauk Społecznych.

M. Matusiak, Belno. Wielka historia Małej Wsi,
(e-book); B. Konarska-Pabiniak, *Przewodnik su-
biektywny. Powiat gostyniński*, Warszawa 2013,
s. 69; L. Zugaj, *Gmina Gostynin – od pradziejów
do współczesności*, Gostynin 2014, s. 246; K. Go-
dziska-Ożóg, *Cmentarz Rakowicki w Krakowie*,
Kraków 1983, s. 324; Wikipedia.

Barbara Konarska-Pabiniak

JERZMANOWSKA Mirosława (1929– 2012), dyrektor przedszkola

Urodziła się 25 X 1929 r. w Żabikowie
koło Żychlina, powiat kutnowski, w ro-
dzinie Waclawa i Marianny Szewczyk.
Szkolę Podstawową ukończyła w Żychli-
nie, potem kontynuowała naukę w Li-
ceum Pedagogicznym w Gostyninie,
a następnie w Studium Nauczycielskim

w Warszawie. W latach 1950–1966 była nauczycielką w Szkole Podstawowej w Stefanowie. W latach 1966–1976 pracowała w Wydziale Oświaty w Gostyninie jako zastępca Inspektora Szkolnego. Od września 1976 r. została powołana na stanowisko dyrektora Państwowego Przedszkola nr 3 w Gostyninie, jednocześnie patronując budowie Przedszkola nr 4, którego dyrektorem została od 1 IX 1979 r. Wyposażyła w sprzęt i pomoce dydaktyczne dwie nowo powstałe placówki oświatowe. Czynami społecznymi zagospodarowała tereny wokół budynków na place zabaw dla dzieci. Funkcję dyrektora Przedszkola nr 4 pełniła do 31 XII 1990 r., kiedy po pracowaniu zawodowo 40 lat odeszła na emeryturę. W swej pracy kierowała się zawsze dobrem dziecka. Była osobą pracowitą, umiała współpracować z ludźmi, wyzwała w środowisku chęć do społecznego działania. Po przejściu na emeryturę nadal interesowała się losami przedszkola i często odwiedzała dzieci, służyła przyjacielską radą i pomocą adeptom pedagogiki. Udzielała się społecznie w organizacjach i stowarzyszeniach, m.in. w Związku Nauczycielstwa Polskiego, Lidze Ochrony Przyrody i Polskim Czerwonym Krzyżu. W latach 1954–1966 była radną Powiatowej Rady Narodowej w Gostyninie, w latach 1964–1968 radną Wojewódzkiej Rady Narodowej, w okresie 1972–1976 pracowała społecznie jako ławnik Okręgowego Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Warszawie. W ciągu swej pracy zawodowej wielokrotnie otrzymywała nagrody, w tym Odznakę Opiekun Społeczny (1952), Brązowy Krzyż PCK (1958), Srebrny Krzyż za Zasługi dla

Województwa Warszawskiego (1964), Srebrny Krzyż Zasługi (1971), Medal 30-lecia Polski Ludowej i Odznakę Przyjaciół Dziecka (1974), Złoty Krzyż Zasługi (1975), Medal im. dra Henryka Jordana oraz Złotą Odznakę za Zasługi dla Województwa Warszawskiego (1976), Medal za Zasługi dla Województwa Płockiego (1977), Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski (1982), Medal Komisji Edukacji Narodowej (1988), Medal Zasłużony dla Miasta Gostynina (1996). Zmarła 22 VIII 2012 r. w Gostyninie. Pochowana została w rodzinnym grobowcu na miejscowym cmentarzu parafialnym.

Mąż Józef Jerzmanowski (1928–2002).
Córka Katarzyna Świtek.

Informacje córki, Katarzyny Świtek; Inskrypcja nagrobna.

Elżbieta Szubska-Bieron

JEZIERSKA Anna Józefa (1927–1984), nauczycielka biologii

Urodziła się 26 VII 1927 r. w Strzegowie, powiat mławski, w rodzinie robotniczej Józefa i Stanisławy z Mikczyńskich. W 1950 r. ukończyła Liceum Pedagogiczne w Mławie. Podjęła pracę w Publicznej Szkole Podstawowej w Glinojeku, a od 1952 r. w Szkole Ćwiczeń w Mogielnicy. W 1954 r. przeprowadziła się do Gostynina, aby rozpocząć pracę w Szkole Podstawowej nr 1, a następnie w nowo powstałej Szkole Podstawowej nr 3. Tutaj zorganizowała pierwszą pracownię biologiczną. Jak wspomina Irena Nowacka, kochała życie, ludzi i przyrodę, chętnie służyła innym radą i pomocą. Należała do licznych organizacji społecznych i po-

litycznych: Związku Nauczycielstwa Polskiego, Ligi Kobiet, Towarzystwa Krzewienia Kultury Świeckiej, Ligi Ochrony Przyrody, Powszechnej Spółdzielni Spożywców oraz PZPR. Za pracę społeczną i pedagogiczną otrzymała liczne odznaczenia, m.in.: Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski, Złoty Krzyż Zasługi, Medal Komisji Edukacji Narodowej, Złotą Odznakę ZNP, Złotą Odznakę Towarzystwa Krzewienia Kultury Świeckiej, Nagrodę Ministra Oświaty i Wychowania I i III stopnia, Nagrodę Kuratora Oświaty i Wychowania. Zmarła 5 V 1984 r., pochowana została na cmentarzu parafialnym w Gostyninie.

Dzieci: Dorota Dobrzyńska, Andrzej (1957–2015) i Wojciech.

Słownik biograficzny zasłużonych nauczycieli województwa płockiego. Pod red. T. Kurpiewskiego, Płock 1995, s. 89–90; I. Nowacka, *Anna Jezierska, [w:] Isć za marzeniem. Wspomnienia nauczycieli Oddziału ZNP w Gostyninie.* Pod red. S. Składzińskiej, Gostynin 2012, s. 247–248; Inskrypcja nagrobna.

Elżbieta Szubska-Bieroń

JEZIORAŃSKI Tadeusz (1892–1929), oficer legionowy, pułkownik

Urodził się 4 IX 1892 r. w Gostyninie, syn Juliana i Rozalii z Dobrowolskich. Uczył się w Szkole Realnej w Płocku, a od 1905 r. w I Gimnazjum Polskim, gdzie uzyskał maturę. Należał do skautingu i tajnych kółek samokształceniowych. W lipcu 1911 r. uczestniczył w I kursie instruktorów skautowych w Krakowie. W 1912 r. podjął studia na Wydziale Budownictwa Lądowego Politechniki Lwowskiej. W czerwcu 1914 r. mianowano go plutonowym, a podczas

kursu oficerskiego w Nowym Sączu został instruktorem, później adiutantem. Wstąpił wówczas do oddziału Józefa Piłsudskiego, 9 X 1914 r. mianowany ppor. piechoty. Następnie był komendantem w szkole podoficerskiej, adiutantem w Urzędzie Zaciągowym w Grodzisku Mazowieckim. Od 4 I 1917 r. służył w I Baonie Rekruckim. Po kryzysie przysięgowym, zajmował to samo stanowisko w Polskich Siłach Zbrojnych (PSZ). W grudniu awansował na stopień por. piechoty. Po rozbrojeniu Niemców w 1918 r. był referentem ewidencyjnym dowództwa „Wschód”. Uczestniczył w walkach z Ukraińcami jako szef oddziału operacyjnego Grupy Operacyjnej płk. Władysława Sikorskiego. Awansowany na kapitana, od 15 kwietnia dowodził III baonem Białostockiego Pułku Strzelców. 19 lipca przekroczył granicę litewską i został internowany. W następnych latach awansował na majora piechoty, a po ukończeniu kursu doszkalającego w Wyższej Szkole Wojennej (1 X 1923–1 XI 1924) awansował na podpułkownika. Z powodu choroby przez dłuższy czas przebywał na urlopie zdrowotnym, od 1928 r. w sanatorium i szpitalu wojskowym. Odznaczony Krzyżem *Virtuti Militari* V klasy, dwukrotnie Krzyżem *Walecznych*. Zmarł śmiercią samobójczą 29 XI 1929 r. Pośmiertnie otrzymał Krzyż *Niepodległości*.

Julian Jeziorański, ojciec Tadeusza, pracował jako likwidator szkód. Kiedy zaczął tracić wzrok, zajął się wraz z żoną Rozalią handlem książkami. W okresie międzywojennym prowadzili księgarnię w Gostyninie przy ul. 3 Maja. Dzieci: Tadeusz, Stanisław (1896–1973),

Zofia (1900–1973), pochowana na Powązkach, Maria, Helena. Julian Jeziorański pochowany jest wraz z synem Stanisławem na cmentarzu parafialnym w Gostyninie, miejsce pochówku Rozalii nieznanie.

A.J. Papierowski, J. Stefański, *Płoczzanie znani i nieznanie. Słownik biograficzny*, t. II, Płock 2007, s. 246–247; B. Konarska-Pabiniak, *Gostynin. Szkice z przeszłości*, Gostynin 2007, s. 131, 140, 167; *Dzieje Gostynina od XI do XXI wieku*. Pod red. B. Konarskiej-Pabiniak, Gostynin 2010, s. 325, 419; Informacje wnuka, Miłosza Wilkanowicza.

Barbara Konarska-Pabiniak

JOHNE Adolf Sebastian Wojciech de (1843–1916), naczelnik Ochotniczej Straży Pożarnej

Urodzony w Chełmnie, syn Juliusza i Barbary z Czapllickich. Juliusz przybył do Gostynina w 1845 r., był właścicielem pierwszej apteki założonej w Gostyninie 1845 r. przy ul. Kutnowskiej w domu, który kupił od Jana i Karoliny Schrederów. Rodzina była pochodzenia francuskiego, wyznania ewangelickiego. Aptekę przekazał synowi Adolfowi. Po nim przejął ją Fitzke, właściciel Bratoszewa. Adolf Johne był jednym z założycieli Ochotniczej Straży w Gostyninie. W 1878 r. stał na czele gostynińskich obywateli, którzy zwrócili się do władz o powołanie tej organizacji. Był pierwszym naczelnikiem Straży do 1883 r. Po raz drugi funkcję naczelnika pełnił w latach 1885–1887, a także kolejny raz w latach 1891–1897. Zmarł 19 VI 1916 r.

B. Konarska-Pabiniak, *Dzieje Ochotniczej Straży Pożarnej w Gostyninie 1879–1991*, Gostynin 1992, s. 8–11; T. Trojanowski, Gostynin w la-

tach 1815–1864, mps pracy doktorskiej Wydział Historii Uniwersytetu Warszawskiego 1977 r., s. 328–329.

Barbara Konarska-Pabiniak

JOTEYKO Joanna (1892–1971), nauczycielka języka francuskiego

Urodziła się 8 I 1892 r. we Francji, we Fraize. Matka osierociła ją, kiedy była jeszcze małą dziewczynką. Po ukończeniu miejscowej szkoły podstawowej i średniej podjęła studia na Wydziale Kompozycji Konserwatorium w Nancy, które ukończyła w 1908 r. Przed I wojną światową przeprowadziła się z mężem Tadeuszem Joteyko do Warszawy. Ukończyła studia drugiego stopnia z prawem wykładania języka francuskiego. W Polsce pracowała w Szkole Jakubowej w Warszawie (obecnie IV Miejskie Gimnazjum i Liceum im. gen. Jakuba Jasińskiego) oraz udzielała prywatnych lekcji języka francuskiego. II wojnę światową spędziła w stolicy, brała udział w tajnym nauczaniu. Na skutek zniszczeń wojennych rodzina Joteyków straciła cały majątek. Od 1945 r. zamieszkała w Gostyninie i podjęła pracę w Liceum im. Tadeusza Kościuszki. Uczyła języka francuskiego. Cieszyła się szacunkiem nauczycieli i uczniów. Była osobą o niezwykłym intelekcie i kulturze osobistej. W 1967 r. przeszła na emeryturę. Zmarła 30 IV 1971 r. Pochowana została na Starych Powązkach w Warszawie w rodzinnym grobowcu. Jej mężem był polski kompozytor, dyrygent chórów, pedagog muzyczny, profesor konserwatorium w Warszawie Tadeusz Joteyko (1872–1932), autor oper *Zygmunt August* i *Jadwiga*. Jedna z ulic

w Warszawie nosi jego imię. Mieli syna Stanisława (1912–1979).

B. Konarska-Pabiniak, *Szkoła gostynińska. Sto lat w służbie oświaty 1907–2007*, Gostynin 2007, s. 127; *Encyklopedia Muzyki PWN*, Kraków 1993, t. IV, s. 511–513; b.a., *Z nauczycielskiego archiwum. Joanna Joteyko (1891–1971)*, „Głos Gostyniński” 1998, nr 11, s. 5; Wikipedia.

Elżbieta Szubska-Bieroń

JÓŹWIAK Henryk (ok. 1920–1946) **pseud. „Groźny”, działacz ruchu oporu**

Prawdopodobnie pochodził z Tomaszowa Lubelskiego. Oficer drugiej konspiracji, podporucznik. W okresie okupacji hitlerowskiej żołnierz Armii Krajowej na Lubelszczyźnie. Po zakończeniu II wojny światowej przerzucony na teren województwa warszawskiego w celu tworzenia ruchu oporu i zakonspirowany w strukturach Milicji Obywatelskiej. Wspólnie z Władysławem Dubielakiem „Myśliwym” (zob. biogram) organizował Ruchu Oporu Armii Krajowej (ROAK) na obszarze powiatów: gostynińskiego, łowickiego i sochaczewskiego (Obwód „Rybitwa”). Członek Wojewódzkiego Sztabu ROAK. Prowadził działalność wywiadowczą w strukturach Milicji Obywatelskiej i Urzędu Bezpieczeństwa. Komendant posterunku MO w Dobrzykowie w latach 1945–1946. W grudniu 1945 r. polecił Władysławowi Dubielakowi powołać ponownie podkomendnych do walki o niepodległą Polskę, zaś w styczniu 1946 r. wydał „Myśliwemu” rozkaz zwolnienia ze służby w MO i dochowania wierności przyszłym władzom AK oraz rządowi londyńskiemu. W połowie 1946 r. zdezerterował z MO. Zginął 1 XII 1946 r. w walce z grupą operacyjną Urzędu Bezpieczeństwa

pod Golonką koło Gąbina, w czasie nieudanej akcji odbicia uwięzionych przez PUBP w Gostyninie żołnierzy ROAK z oddziału Władysława Dubielaka. Ciało „Groźnego” zostało pochowane przez żołnierzy ROAK w polowej mogile pod Gąbinem, po czym wydobyte przez UB i przewiezione do siedziby UB w Gostyninie. Po identyfikacji i sfotografowaniu zwłoki „Groźnego” wrzucono prawdopodobnie do dołu kloacznego.

Upamiętniony tablicą na budynku Powiatowej Komendy Policji Państwowej w Gostyninie, odsłoniętą 3 XII 2016 r., w 70. rocznicę śmierci.

IPN BU 0180/106 t. 1, k. 1–7; 943/33, k. 227–232; J. Pawłowicz, *Zapomniani płocczanie (5). Władysław B. Dubielak*, „Sygnały Płockie” 2005, nr 20, s. 16; K. Rynkiewicz, *Bili go kilka dni, by wybić mu niepodległość z głowy*, „Gazeta Gryficka” 2013, nr 44, s. 8–9; B. Zalewska-Opasińska, *Nieźłomni z Mazowsza*, „Tygodnik Płocki” 2015, nr 10, s. 21; Relacja dr. Jacka Pawłowicza z 3 XII 2016 r.

Bogumiła Zalewska-Opasińska

JURKIEWICZ Henryk (1918–1995), **harcerz, działacz gostynińskiego podziemia Polskich Sił Zbrojnych**

Urodził się w Strzelcach Kujawskich niedaleko Kutna 9 III 1918 r. w rodzinie Jana i Weroniki z d. Czerwińskiej. Ojciec był pracownikiem cukrowni, a następnie kierownikiem sklepu należącego do Powszechnej Spółdzielni Spożywców Gostyniak przy ul. 3 Maja. Młody Henryk ukończył Szkołę Powszechną, a następnie pomagał ojcu w prowadzeniu sklepu. W 1936 r. przyłączył się do 169 Mazowieckiej Drużyny Harcerzy im. Franciszka Żwirki w Gostyninie, gdzie przeszedł przeszkolenie Przysposobienia Wojskowego I i II stopnia. Po wybuchu

II wojny światowej służył w Wojskowym Pogotowiu Harcerskim. 8 września udał się piechotą w stronę Warszawy pod dowództwem Komendanta Powiatowego Przysposobienia Wojskowego, porucznika Władysława Głowiaka. Wziął udział w walkach pod Sochaczewem, czyli w bitwie nad Bzurą, a następnie przez Puszcę Kampinoską przedostał się do oblężonej Warszawy. Służył tam w Robotniczym Batalionie Obrony Warszawy dowodzonym przez kapitana Mariana Mieczysława Keninga (1895–1959). Po kapitulacji Warszawy 28 IX 1939 r., przedostał się z powrotem do Gostynina w przebraniu. Wraz z innymi miejscowymi harcerzami powołał do życia konspiracyjny Tajny Hufiec Harcerzy, na czele którego stanął podharcemistrz Miron Jasiak pseud. „Monarcha” (zob. biogram). Jurkiewicz przyjął wówczas pseudonim „Słonecznik”. 23 XII 1939 r. złożył przysięgę na ręce Władysława Sakowskiego (zob. biogram), członka Komendy Tajnego Hufca Harcerzy i stał się członkiem ogólnopolskiej Komendy Obrońców Polski. Był łącznikiem na sąsiedniej gminie, kolporterem konspiracyjnych czasopism „Polska Żyje” i „Biuletyn Informacyjny”. Na skutek rozbicia organizacji przez Niemców, został członkiem Polskiej Organizacji Zbrojnej, a następnie Armii Krajowej. W czasie okupacji

pracował w sklepie swego ojca, przejętym przez niemiecką firmę. Po wyzwoleniu został prezesem PSS Gostyniak, a później księgowym i prezesem Powiatowego Związku Gminnych Spółdzielni (PZGS). Od 1984 r. był członkiem ZBoWiD, potem Związku Kombatanów RP i Byłych Więźniów Politycznych, w kole miejskim i zarządzie wojewódzkim. Należał do Światowego Związku Żołnierzy AK, do Kręgu Stowarzyszenia Szarych Szeregów i Komisji Historycznej Hufca ZHP w Gostyninie. Dosłużył się stopnia starszego sierżanta rezerwy (awansowany w 1991). Zmarł 15 II 1995 r. w Gostyninie. Został odznaczony Krzyżem Oficerskim i Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski (1987), Krzyżem Partyzanckim (1959), Medalem za Warszawę (1945), Medalem za Udział w Wojnie Obronnej Polski w 1939 r. (1983), Krzyżem AK (1985) i Medalem Wojska nadanym przez władze emigracyjne w Londynie (1985), Krzyżem Zasługi dla ZHP z Mieczami.

Żona Wanda (1925–2015), córki Hanna i Elżbieta, syn Stefan.

Akta osobowe w archiwum Związku Kombatanów RP i Byłych Więźniów Politycznych Koło nr 1 w Gostyninie; Matuszewski J., *Wspomnienie pośmiertne o Henryku Jurkiewiczu*, „Gazeta Gostynińska”, 1995, nr 4, s. 3.

Marek Osmatek

K

**KACPRZAK Marianna (1912–1997),
żołnierz Armii Krajowej, pielęgniarka**

Urodziła się 29 III 1912 r. w Skokach pod Gostyninem, w rodzinie Józefa Wińskiego i Franciszki z Korytkowskich. Uczęszczała do Szkoły Powszechnej w Gostyninie do 1926 r. Po śmierci ojca, w obliczu pogarszającej się sytuacji materialnej rodziny, młoda Marianna w 1928 r. wyjechała do pracy w Warszawie, by uczyć się zawodu pielęgniarki. Zatrudniła się w Cytadeli Warszawskiej, jednocześnie podjęła naukę w szkole średniej dla pracujących oraz wstąpiła do 55 Harcerskiej Drużyny Żeńskiej przy szkole na ul. Czerniakowskiej, pełniąc rolę zastępowej i przybocznej. W 1934 r. ukończyła harcerski kurs PCK. W 1936 r. podjęła pracę w szpitalu psychiatrycznym jako pielęgniarka na oddziale neurologicznym, a następnie w Centrum Wyszkolenia Sanitarne-go Szpitala Ujazdowskiego. W 1938 r. uzyskała dyplom pielęgniarki po zdaniu egzaminu państwowego. Ukończyła również kurs Centrum Wyszkolenia Służby Zdrowia. W krótkim czasie przed wybuchem wojny powróciła do Gostynina, podejmując pracę w miejscowym Szpitalu Powiatowym. Po 1 IX 1939 r. zajęła się organizowaniem szpitala polowego w budynkach pokoszaryowych i przyszkolnych obok szpitala rejonowego. 3 IX 1939 r. otrzymała przydział mobilizacyjny jako sanitariuszka w pociągu sanitarnym nr 15, którego

zadaniem była ewakuacja rannych żołnierzy z pól bitewnych. Tym pociągiem, zbierając żołnierzy na trasie przez Kutno, Łowicz, Sochaczew, Warszawę, dotarła do Brześcia Litewskiego i tam została internowana 23 IX 1939 r. przez wkraczające wojska radzieckie. Pracowała w szpitalu brzeskim, próbując pomagać polskim jeńcom w ucieczkach, a rannym żołnierzom dostarczała żywność. Po likwidacji szpitala na początku 1941 r. powróciła do rodziny w Gostyninie, miasta znajdującego się pod okupacją niemiecką. Od marca 1941 r. pracowała w tutejszym Szpitalu Powiatowym, którego dyrektorem był niemiecki lekarz dr Heinz Martin, a jego zastępcą dr Józef Lewicki (zob. biogram). Jako przedwojenna harcerka podjęła współpracę z Tajnym Hufcem Harcerzy, włączając się w działalność konspiracyjnej Komendy Obrońców Polski, a od czerwca 1941 r. w Polskiej Organizacji Zbrojnej wchodzącej w skład Armii Krajowej. Złożyła przysięgę konspiracyjną w szpitalu u Celiny Wojciechowskiej, przyjmując pseudonim „Wrzos”. Jej przełożonym był dr Albin Bandurski „Stefan” (zob. biogram) i pielęgniarka Emilia Kozłowska „Ewa”. Oprócz niej działali konspiracyjnie dr Eugeniusz Wilczkowski (zob. biogram), Jerzy Świątkiewicz, Józef Wołęcki. Do jej zadań należało zdobywanie lekarstw i opatrunków dla Polaków, Żydów, rodzin konspiratorów czy partyzantów. Kolportowała na terenie

szpitala podziemną prasę „Polska Żyje” i „Biuletyn Informacyjny”. W czerwcu 1943 r. była zaangażowana w akcję odbicia ze szpitala ранego komendanta obszaru POZ Mazowsze Tadeusza Rogozińskiego „Mazura Młodszego”. Akcja została odwołana z powodu śmierci dowódcy. W styczniu 1945 r., w chwili ewakuacji hitlerowców z Gostynina, starała się zapobiec spaleni przez Niemców budynku pokoszarowego. Po ucieczce Niemców dalej pracowała w szpitalu jako pielęgniarka instrumentariuszka. Brała udział w zakładaniu ośrodków zdrowia na terenie powiatu. Została członkiem Związku Zawodowego Pracowników Służby Zdrowia. W 1979 r. przeszła na emeryturę. Należała również do ruchu kombatanckiego. Początkowo była członkiem ZBoWiD, a po 1989 r. Związku Kombatanów RP i Byłych Więźniów Politycznych. W 1991 r. zapisała się do Światowego Związku Żołnierzy AK oraz do kręgu Stowarzyszenia Szarych Szezegów w Gostyninie. Odznaczona została Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski (1981), Medalem Wojska wydanym w Londynie (1948), Medalem za Udział w Wojnie Obronnej 1939 r. (1983), Krzyżem AK (1986), Odznaką Grunwaldzką (1972), Medalem Zwycięstwa i Wolności (1974) oraz Krzyżem Zasługi dla ZHP z Mieczami. Zmarła 30 VII 1997 r., pochowana jest na cmentarzu parafialnym w Gostyninie. Mąż Jan, dzieci Wojciech i Ewa.

Akta osobowe w archiwum Związku Kombatanów RP i Byłych Więźniów Politycznych Koło nr 1 w Gostyninie; J. Matuszewski, *Marianna Kacprzak – uczestniczka II wojny światowej*, „Gazeta Gostynińska” 1997, nr 14, s. 9.

Marek Osmatek

KACZANOWSKI Henryk (1953–1997), harcmistrz RP

Urodził się 17 II 1953 r. w Elblągu. Rodzice inż. Witold Kaczanowski i Ella Dora Retrlaff. Wieloletni instruktor harcerski, zdobył najwyższy harcerski stopień instruktorski – harcmistrza. Wkładał dużo wysiłku w pracę nad „odbudową” Hufca ZHP Gostynin, pełnił funkcję kwatermistrza Hufca ZHP Gostynin. Prowadził trasę XX Ogólnopolskiego Rajdu Wisła. Chorował na serce. Zmarł 8 VI 1997 r. Pochowany jest na cmentarzu parafialnym w Gostyninie. W pożegnaniu pośmiertnym przyjaciele harcerze napisali: „Jego całe życie rodzinne, zawodowe i harcerskie jest dla nas swoistym przykładem bycia dobrym ojcem, obywatelem społecznikiem, harcerzem”.

Żona Zdzisława Zofia z d. Luty, syn Maciej.

b.a., *Gawęda na uroczystość pogrzebową śp. Henryka Kaczanowskiego, kwatermistrza Hufca ZHP Gostynin*, „Głos Gostyniński” 1997, nr 13, s. 4; Akta Stanu Cywilnego w Gostyninie.

Barbara Konarska-Pabiniak

KACZMARSKI Henryk (XIX/XX w.), legionista, komendant policji

Wiadomo, że był komendantem powiatowym Policji Państwowej w Gostyninie w latach 1927–1929, później komendantem powiatowym Policji Państwowej w Płocku. 14 XII 1929 r. odznaczony został po raz drugi Krzyżem Zasługi.

B. Konarska-Pabiniak, *Gostynin. Szkice z przeszłości*, Gostynin 2007, s. 49–50, 160; A.J. Papierowski, J. Stefański, *Płocczanie znani i nieznani. Słownik biograficzny*, t. II, Płock 2007, s. 253.

Barbara Konarska-Pabiniak

KACZYŃSKI Apolinary (1868–1941), proboszcz parafii św. Marcina w Gostyninie (fot. 461)

Urodził się 30 VI 1868 r. na Podlasiu, we wsi Kaczyn Herbas jako syn Wincentego i Franciszki z Kaczyńskich. Była to rodzina szlachecka h. Pomian. Jego dwaj bracia Julian i Bolesław też byli kapłanami. Ks. Kaczyński naukę rozpoczął w rodzinnym Kaczynie, a od 1881 r. w Gimnazjum w Łomży. Trzy lata później kontynuował ją w Warszawie. W 1889 r. wstąpił do Wyższego Seminarium Duchownego w Warszawie. Święcenia kapłańskie przyjął 18 II 1894 r. w kościele św. Krzyża. Pracę kapłańską rozpoczął od wikariatu w Kutnie, następnie były parafie w Łowiczu, Łodzi. W 1906 r. otrzymał probostwo w Suserzu. Pobudował tam nową plebanię w stylu klasycystycznym i przeprowadził gruntowny remont chóru kościelnego. Po ośmiu latach przejął probostwo w Trębkach, a potem w Gąbinie. Bulla papieża Piusa XI *Vixdum Poloniae unitas* z 28 X 1925 r. ustanowiła nowe struktury administracyjne Kościoła rzymskokatolickiego w II RP. Na jej mocy dekanat gostyniński, który w 1815 r. znalazł się w diecezji warszawskiej, powrócił do diecezji płockiej. Urzędujący wtedy w Gostyninie dziekan Edward Szczodrowski, chcąc pozostać w diecezji warszawskiej, poprosił o przeniesienie do Warszawy. Biskup płocki Antoni Julian Nowowiejski mianował wtedy ks. Kaczyńskiego dziekanem i proboszczem parafii św. Marcina w Gostyninie. Po objęciu swej funkcji z ogromnym zapałem rozpoczął wykańczanie nowo wybudowanej świątyni. Podjął prace malarskie w koście-

le, sprawił ołtarze, oświetlenie. Otoczył kościół i plebanię murem. Dziekan angażował się też w działalność społeczną. Przewodniczył Katolickiemu Stowarzyszeniu Dobroczyynnemu, należał do Powiatowego Komitetu Zimowej Pomocy dla Bezrobotnych. Gdy w 1931 r. przeżywał złoty jubileusz kapłaństwa, biskup Nowowiejski odznaczył go godnością kanonika honorowego kolegiaty pułtuskiej. W Gostyninie zastał go wybuch II wojny światowej. We wrześniu 1939 r. został aresztowany i zmuszany do pracy fizycznej, m.in. mycia samochodów. Po dobrowolnym ofiarowaniu się trzech księży wikariuszy: Antoniego Dubasa (zob. biogram), Stanisława Krystosika (zob. biogram) i Kazimierza Stankiewicza (zob. biogram) został zwolniony, wikariusze zaś ponieśli śmierć męczeńską 1 XII 1939 r., w Woli Łąckiej. W marcu 1940 r. ks. dziekan dostał do pomocy pochodzącego z okolic księdza Mariana Cichockiego (zob. biogram). Zagrożony aresztowaniem, młody kapłan po roku opuścił Gostynin. Pomimo choroby i sędziwego wieku ks. Kaczyński starał się wykonywać swoją posługę duszpasterską, obejmując nią nie tylko miasto, ale i okoliczne wsie, z których księża zostali już wywiezieni do obozów koncentracyjnych. Kolejne aresztowanie ks. dziekana miało miejsce 11 VI 1941 r., w przeddzień uroczystości Bożego Ciała. Aresztowano go na podstawie donosu niejakiego Drabika, pełniącego wówczas funkcję kościelnego, jako by proboszcz nielegalnie przechowywał radio i broń. Osadzono wtedy w więzieniu 105 mieszkańców okolic Gostynina za rzekome zabójstwo niemieckiego żandarma pod Ciechomicami. Dziesię-

ciu z zatrzymanych rozstrzelano publicznie już 15 czerwca. Ks. dziekan musiał być, jak wielu mieszkańców miasta, świadkiem tej egzekucji. Następnego dnia, 16 VI 1941 r., wraz z pozostałymi aresztowanymi przetransportowany został do więzienia w Inowrocławiu. Tam spotkał się ze szczególnym okrucieństwem. Bity, torturowany i zmuszany do nieludzkiej pracy, powoli tracił siły. Zmarł 26 XII 1941 r. po kolejnym pobiciu. Miał wtedy 73 lata, w tym 47 w kapłaństwie. Zgodnie ze swym życzeniem, przekazany jednemu z więźniów inowrocławskiego obozu, ciało ks. Kaczyńskiego zostało sprowadzone po wojnie do Gostynina i 14 XI 1945 r. pochowane na cmentarzu parafialnym. Dokonał tego pierwszy powojenny dziekan parafii św. Marcina w Gostyninie, ks. Wincenty Helenowski (zob. biogram).

M.M. Grzybowski, *Duchowieństwo diecezji płockiej. Wiek XIX*, T.2, Płock 2010, s. 158–159; tenże, *Martyrologium duchowieństwa diecezji płockiej w latach II wojny światowej 1939–1945*, Płock 1982, s. 74–75; H. Seweryniak, L. Zieliński, *Nikt nie ma większej miłości... Męczeństwo gostynińskich kapłanów w latach II wojny światowej*, Płock-Gostynin 2009; B. Konarska-Pabiniak, *Gostynin. Szkice z przeszłości*, Gostynin 2004, s. 290; teźże, *Pamięci ks. Kaczyńskiego i jego trzech wikarych*, „Głos Gostyniński” 1999, nr 19, s. 4.

Jolanta Bigus

KAMIŃSKA Janina (1919–1970), nauczycielka przedszkola

Urodziła się 13 III 1919 r. w Grabowcu, gmina Słubice, powiat płocki. Ukończyła Szkołę Powszechną w Słubicach, a następnie średnią szkołę pedagogiczną. Pierwszą pracę zawodową rozpoczęła od 1 XII 1948 r. na stanowisku

kierownika Przedszkola w Duninowie Nowym. Do Gostynina przeniosła się w 1953 r. i otrzymała posadę przedszkolanki w Przedszkolu nr 2. Jako fachowiec i wzorowa nauczycielka została powołana w 1962 r. na metodyka do spraw przedszkoli. Była pomysłodawcą utworzenia w Przedszkolu nr 2 gabinetu metodycznego dla przedszkolank z powiatu gostynińskiego. Gromadziła w nim fachową literaturę w zakresie nauczania przedszkolnego i wszelkie nowości z pedagogiki przedszkolnej oraz pomoce dydaktyczne w nauczaniu dzieci od lat trzech. Prowadziła konferencje metodyczne, organizowała zajęcia pokazowe i lekcje koleżeńskie. Sama też pisała scenariusze zajęć i referaty z zakresu wychowania przedszkolnego, opracowywała pakiety edukacyjne do pracy z dziećmi przedszkolnymi. Była wzorowym pedagogiem i wychowawcą. Jej praca znajdowała poważanie w środowisku władz lokalnych i na niwie metodycznej. Za swoje zaangażowanie uhonorowana została wieloma wyróżnieniami i nagrodami. Zmarła 28 VIII 1970 r., została pochowana na cmentarzu parafialnym w Gostyninie.

Słownik biograficzny zasłużonych nauczycieli województwa płockiego. Pod red. T. Kurpiewskiego, Płock 1995, s. 97; Inskrypcja nagrobna.

Elżbieta Szubska-Bieroń

KAMIŃSKI Marian Ignacy (1896–1957), burmistrz Gostynina (fot. 462)

Urodził się 1 II 1896 r. w Kucicach, powiat płoński. Był synem Stanisława i Józefy z d. Dylewskiej. Wybuch II wojny światowej zastał rodzinę Kamińskich w Sierakówku, dokąd przenieśli się

w 1934 r. ze Słubic. Mieszkali w szkole, gdzie żona Zuzanna była nauczycielką, a Marian urzędnikiem w gminie. Niemcy zmusili ich do opuszczenia szkoły i wówczas zamieszkali we wsi Ruda. Kamiński został skierowany przez Arbeitsamt do pracy w Gąbinie. Wtedy rozpoczął działalność konspiracyjną. Zajmował się m.in. kolportowaniem gazetki „Polska Żyje”, współorganizowaniem i wysyłaniem paczek żywnościowych do obozów koncentracyjnych. Po zakończeniu wojny Kamińscy przenieśli się do Gostynina i zamieszkali w domu przy obecnej ul. Armii Krajowej 8. Już w pierwszych dniach po wyjściu Niemców z Gostynina Kamiński włączył się w tworzenie podwalin samorządu miejskiego. W dniu 21 I 1945 r. został członkiem Tymczasowej Rady Narodowej w Gostyninie, a 23 stycznia wybrany burmistrzem komisarycznym Gostynina, od 28 stycznia objął tę funkcję oficjalnie. Pod koniec 1948 r. zrezygnował ze stanowiska burmistrza. Przeszedł do Przedsiębiorstwa Produkcji Pomocniczej Budownictwa Terenowego, później o zmienionej nazwie na Przedsiębiorstwo Produkcji Elementów Budowlanych. Zmarł 5 I 1957 r. w Gostyninie. Żona Zuzanna, z d. Jeżewska (1903–1990), urodzona w Przedborzu n. Wartą, nauczycielka w Szkole Podstawowej nr 1 w Gostyninie w latach 1950–1969, pochowana w Zakopanem. Syn Bogdan (1932–1983), pochowany w Bydgoszczy i córka Maria Krystyna Mitkiewicz, lekarz pediatra mieszkająca w Zakopanem, taterniczka, żona Jerzego Mitkiewicza, czołowego polskiego wspinacza, taternika i narciarza, byłego meteorologa na Kasprowym Wierchu.

My, Gostyniacy. Wspomnienia Wychowanków i Absolwentów Gimnazjum i Liceum im. Tadeusza Kościuszki w Gostyninie. Pod red. W. Sajakowskiego, Gostynin 2010, s.148–153; M. Osmałek, *Gostynin w latach 1945–1989*, [w:] *Dzieje Gostynina od XI do XXI wieku.* Pod red. B. Konarskiej-Pabiniak, Gostynin 2010, s. 537, 540; Informacja córki, Marii Mitkiewicz.

Barbara Konarska-Pabiniak

KAPTUROWSKI Józef (1891–1939), rolnik

Urodzony w Starych Budach, parafia Korzeń. Mieszkał w Zdworzu, gmina Łąck. Żona Janina z Osińskich. Rozstrzelany w Woli Łąckiej 1 XII 1939 r. Ekshumowany w kwietniu 1945 r. Pochowany w kwaterze wojennej na cmentarzu parafialnym w Gostyninie.

Akt Stanu Cywilnego USC w Gostyninie z 1945 r.

Barbara Konarska-Pabiniak

KARASZEWSKI Czesław Jerzy (1911–1992), lekarz medycyny

Urodził się 31 V 1911 r. w Warszawie, syn Stanisława i Stanisławy. Studia medyczne ukończył na Uniwersytecie Warszawskim w 1938 r. Początkowo jako młody lekarz pracował w latach międzywojennych i w okresie okupacji niemieckiej w warszawskich klinikach. Brał udział w powstaniu warszawskim, a po jego upadku przedostał się do Józefowa koło Błonia. Tam w 1945 r. zawarł związek małżeński z Heleną Cieślak. W 1949 r. z żoną i dziećmi przeniósł się do Błonia, gdzie prowadził Ośrodek Zdrowia. W 1953 r. został karnie pozbawiony pracy za udział w społecznym protestie w sprawie miejscowego proboszcza, szykanowanego przez lokalnych

komunistów. W tym też roku został przeniesiony do Gostynina, gdzie rozpoczął pracę na etacie lekarza w Ośrodku Zdrowia. Dał się poznać jako niezwykle zaangażowany i skuteczny w swojej pracy. Udzielał się szczególnie w prewencji zdrowia dzieci szkół podstawowych, wykonując systematycznie corocznie badania przesiewowe, prowadząc wykłady higieny dla młodzieży szkół ponadpodstawowych, a ponadto dla wszystkich poprzez wygłaszanie odczytów w lokalnym radiowęźle oraz pogadanek na spotkaniach z mieszkańcami okolicznych miejscowości. W 1962 r. został przeniesiony do pracy w Sanatorium Przeciwgruźliczym w Gostyninie-Kroku, wówczas administracyjnie należącym do miasta Gostynina. Względy zdrowotne spowodowały, że w 1968 r. przeszedł na rentę. Zmarł w Gostyninie 31 I 1992 r. Wraz z żoną pochowany jest na cmentarzu pw. św. Piotra i Pawła w Warszawie.

Żona Helena (1919–1983), laborant rtg, czworo dzieci: Hanna, lekarz, Stanisław i Marek, absolwenci Wydziału Elektroniki Politechniki Warszawskiej oraz Maria Julita, stomatolog.

Informacja syna, Stanisława Karaszewskiego.

Barbara Konarska-Pabiniak

KARPIŃSKI Stanisław Lucjan (1900–1969), adwokat, kapitan

Urodził się 1 XI 1900 r. w Gostyninie. Tu spędził dzieciństwo i lata młodości. W 1915 r. rodzinę Karpińskich ewakuowano w okolice Kijowa, gdzie w 1917 r. Stanisław ukończył Gimnazjum. Wstąpił do komórki Komendy Naczelnej nr 3 Polskiej Organizacji Wojskowej (POW).

W 1919 r. wrócił do kraju i podjął studia na Wydziale Prawa Uniwersytetu Warszawskiego. W 1920 r. przerwał studia, by zaciągnąć się do Armii Rezerwowej. Brał udział w walce z Rosjanami pod Radzyminem. Po wojnie bolszewickiej awansował do stopnia podporucznika. Wrócił wtedy na studia, które ukończył w 1924 r. Po odbyciu aplikacji sędziowskiej w 1927 r., prokuratorskiej w 1928 r. i adwokackiej w 1929 r. przeniósł się z rodziną do Chorzowa. Tam od 1931 r. prowadził kancelarię adwokacką. W połowie sierpnia 1939 r. został zmobilizowany. Wybuch wojny zastał go w randze kapitana na stanowisku dowódcy IV batalionu marszowego 73 Pułku Piechoty 23 Dywizji Śląskiej z miejscem pobytu w Oświęcimiu. W początkach września 1939 r., przeczuwając zagrożenie ze strony hitlerowskich Niemiec, przeniósł rodzinę do Milanówka pod Warszawą. Został ranny w czasie walk obronnych. W dniu 18 IX 1939 r. przekroczył granicę Rumunii i został osadzony w obozie oficerskim w Rosiori de Vede w Dobrudży. Po udanej ucieczce z obozu przedostał się do Francji, gdzie zgłosił się do Armii Polskiej. Po upadku Francji, na barce węglowej przepłynął do Anglii. Tam wstąpił do Polskiej Samodzielnej Brygady Spadochronowej dowodzonej przez gen. Stanisława Sosabowskiego. Aktywnie uczestniczył w szkoleniu i przygotowaniu cichociemnych. W dniu 21 IX 1944 r. został zrzucony wraz z drużyną wywiadu w okolice Arnheim w Holandii, gdzie walczył. Po wojnie pozostał w Anglii. Rozpoczął studia prawnicze na Oxfordzie. Wspólnie z Janem Kamienieckim otworzył kancelarię adwokacką w Londynie. Założył Związek Polskich

Spadochroniarzy i pełnił funkcję jego prezesa. Na kilka dni przed śmiercią powiedział: „Wszystko, co warto było robić w życiu, to walczyć o Polskę”. Zmarł w Londynie 10 VI 1969 r.

Jeden z jego braci, Władysław, był po wojnie dyrektorem warszawskiego oddziału Wydawnictwa Ossolineum, drugi brat, Józef, był działaczem politycznym obozu sanackiego i uzdolnionym rysownikiem. Trzeci z braci, Franciszek, zaginał w Rosji w czasie rewolucji. Miał też dwie siostry. Karpiński był dwukrotnie żonaty. W 1924 r. poślubił Walerię, z którą miał córkę Annę (ur. 1925) i syna Andrzeja (ur. 1928). Wychowywał też syna Walerii z pierwszego małżeństwa, Tadeusza. Po wojnie w Anglii poślubił Barbarę Hancocks i miał z nią dwóch synów – Jana i Petera.

P. Karpiński, *Major Stanisław Lucjan Karpiński – życie niepospolite*, „Wiadomości Gostynińskie” 2003, nr 7, s. 5.

Jolanta Bigus

KARWOWSKI Władysław (1918–1989), nauczyciel, muzyk

Urodził się w Gostyninie 19 V 1918 r., rodzice Jan i Bronisława. Ukończył siedmioklasową Szkołę Powszechną w Gostyninie. W 1938 r. zdał egzamin dojrzałości w Gimnazjum im. Tadeusza Kościuszki w Gostyninie, a w 1948 r. jako ekstern uzyskał dyplom Państwowego Liceum Pedagogicznego im. Elżyny Orzeszkowej w Warszawie. W czasie wojny służył w Armii Łódź, przebywał w niewoli w Sochaczewie, skąd zbiegł i wrócił do Gostynina. Zatrudnił się wówczas na poczcie jako listonosz. Po zakończeniu wojny został nauczycielem

w Szkole Podstawowej w Białotarsku, a następnie w Miałkówku. Około 1950 r. rozpoczął pracę w Szkole Podstawowej nr 1 w Gostyninie. W latach 1962–1972 był kierownikiem Szkoły Podstawowej w Leśniewicach, od 1972 r. Szkoły Podstawowej w Choinku, a po jej zlikwidowaniu zaczął pracę w Szkole Podstawowej w Teodorowie. W placówkach oświatowych uczył muzyki i matematyki. W Szkole Podstawowej nr 1 prowadził chór i zespół muzyczny mandolinistów. Grał na skrzypcach w miejskim zespole muzycznym razem z muzykami: Zygmuntem Pytlem (zob. biogram), Wacławem Justyńskim, Marianem Domagałą, Edwardem Ptaszyńskim, Feliksem Dobrowolskim i Karolem Araszkiwiczem. Pod patronatem Zakładów Polam prowadził Gostynińską Kapelę Podwórkową. W ostatnich latach życia grał w zespole w Sannikach. Poza muzyką pasjonował się łowiectwem, był łowczym w Kole Łowieckim. Należał do ZBoWiD, w 1978 r. otrzymał Złoty Krzyż Zasługi, a w dniu 20 IV 1989 r. odznakę Zasłużony Działacz Kultury. Zmarł 30 IX 1989 r. Pochowany jest na cmentarzu parafialnym w Gostyninie.

Żona Sylwestryna z d. Górską. Synowie: Wojciech, Krzysztof, Tadeusz i Marek.

B. Konarska-Pabiniak, *Dawni muzycy gostynińscy – animatorzy życia muzycznego w środowisku lokalnym*, „Głos Gostyniński” 2007, nr 7, s. 4.

Barbara Konarska-Pabiniak

KASZUBSKI Remigiusz (1970–2012), prawnik, ekspert prawa bankowego

Urodził się w Gostyninie 6 I 1970 r. Syn Jana Mariana i Jadwigi Zdzisławy z d. Czerwińskiej. Ukończył w 1989 r.

Liceum Ogólnokształcące im. Tadeusza Kościuszki w Gostyninie, następnie Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego. Pracę doktorską na temat banków spółdzielczych napisał pod kierunkiem prof. Hanny Gronkiewicz-Waltz. Dyplom otrzymał 22 XII 1998 r. Był doktorem habilitowanym nauk prawnych, absolwentem studiów podyplomowych The George Washington University, autorem ponad 120 publikacji z zakresu prawa bankowego, podatkowego, gospodarczego, nowoczesnych technologii. Kierował Pracownią Centrum Prawa Nowych Technologii Uniwersytetu Warszawskiego, był dyrektorem w Związku Banków Polskich, koordynatorem Krajowym i członkiem Prezydiów: Rady Wydawców Kart Bankowych, Rady Bankowości Elektronicznej, Forum Technologii Bankowych i innych. Pracował w Radzie ds. Płatności Polskiej Komisji Akredytacyjnej. Był wieloletnim opiekunem Koła Naukowego Prawa Bankowego Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego, wieloletnim pracownikiem Generalnego Inspektoratu Nadzoru Bankowego NBP. Pełnił też funkcje doradcze, m.in. Prezesa Narodowego Banku Polskiego. Był Członkiem Komisji Doradczej Ministra Finansów ds. organizacji nadzoru publicznego nad biegłymi rewidentami i firmami audytorskimi. Uczestniczył w pracach legislacyjnych nad ustawami regulującymi rynek usług finansowych. Prowadził wykłady na Wydziale Prawa Uniwersytetu Warszawskiego, w Szkole Głównej Handlowej, Polskiej Akademii Nauk, Warszawskim Instytucie Bankowości. Cieszył się dużym uzna-

niem wśród studentów. Odznaczony został przez Prezesa NBP Odznaką Zasłużony dla Bankowości Rzeczypospolitej Polskiej. Uhonorowano go też tytułem Wizjoner Gospodarki i Pieniądza Elektronicznego przez „Miesięcznik Finansowy Bank”. Zginął w katastrofie samochodowej 24 II 2012 r. w Świerczku pod Szydłowcem na drodze krajowej nr 7, w drodze na Zawody Narciarskie o Puchar Prezesa Związku Banków Polskich w Krynicy Górskiej.

Wraz z nim śmierć poniosła żona Monika z d. Kaczmarek, absolwentka Akademii Medycznej w Łodzi, lekarz w Mazowieckim Centrum Leczenia Chorób Płuc i Gruźlicy na XII oddziale chorób wewnętrznych w Otwocku. Jak napisano w nekrologu Zespołu Oddziału Kardiologii, Rady Nadzorczej i Zarządu szpitala w Otwocku: „Doktor Monika Kaszubska prezentowała wysoką kulturę osobistą, szacunek i empatię wobec chorych. Była cenionym i cieszącym się wielką sympatią lekarzem. Jej pozytywne postrzeganie świata i ludzi będących wokół było dla nas niezbędnym elementem każdego dnia”. Obydwoje chętnie przyjeżdżali do rodzinnego Gostynina. Brali udział w zjazdach jubileuszowych Liceum. W wypadku zginął również ich 14-letni syn Adrian. Osierocili dwóch synów. Kaszubscy pochowani zostali w Otwocku, gdzie mieszkali.

B. Konarska-Pabiniak, *Pozostali w naszej pamięci*, „Nasz Gostynin” 2012, nr 1-2, s. 6; bkp, *Sukces gostynianina*, „Głos Gostyniński” 1999, nr 4, s. 2; B. Konarska-Pabiniak, *Bankowiec z Gostynina*, „Głos Gostyniński” 2004, nr 7, s. 4; R. Kaszubski, *To była dobra klasa*, [w:] B. Konarska-Pabiniak, *Szkola gostynińska. Sto lat w służbie oświaty 1907–2007*, Gostynin 2007, s. 167–170.

Barbara Konarska-Pabiniak

**KASZYŃSKI Jerzy (1912–1939),
urzędnik Magistratu w Gostyninie**

Urodzony w kwietniu 1912 r. w Łomży, syn Władysława i Anieli z Kubackich. Do Gostynina przyjechał z Łomży i jako młody urzędnik pracował z burmistrzem Michałem Jarmolińskim w Magistracie od wiosny 1935 r. do wybuchu wojny. Zajmował stanowisko głównego księgowego. Aresztowany 9 XI 1939 r. Rozstrzelany w Woli Łąckiej 1 XII 1939 r. Ekshumowany w kwietniu 1945 r. Pochowany w kwaterze wojennej na cmentarzu parafialnym w Gostyninie.

Żona Jadwiga z Mrozowiczów, syn Witold, synowa Ludwika z d. Minke, farmaceutka.

Akt Stanu Cywilnego USC w Gostyninie z 1945 r.

Barbara Konarska-Pabiniak

KELLER Chil Majer (?–1939), kupiec

Był kupcem gostynińskim, rozstrzelany 1 XII 1939 r. w Woli Łąckiej.

Akt Stanu Cywilnego USC w Gostyninie z 1945 r.

Barbara Konarska-Pabiniak

**KESSLER Jan (XIX w.), naczelnik
poczty**

Należał do najzamożniejszych mieszkańców miasta Gostynina w okresie Księstwa Warszawskiego. Gdy w 1815 r. otwarto w Gostyninie urząd pocztowy, został jego naczelnikiem. Jako urzędnikowi przysługiwało mu prawo noszenia munduru. Zwolniony był też ze służby wojskowej. Jego pozycja społeczna wzbudzała zaufanie władz, dlatego zawarto z nim kontrakt na budowę cegielni na potrzeby zabudowań dla osadników nie-

mieckich. Na miejsce pod cegielnię wybrano rewir leśny Drzewce. Do jej budowy przystąpiono wiosną 1819 r., a w maju większość prac była już wykonana.

J. Szczepański, *Gostynin od zaboru pruskiego do powstania listopadowego*, [w:] *Dzieje Gostynina od XI do XXI wieku*. Pod red. B. Konarskiej-Pabiniak, Gostynin 2010, s. 191, 196.

Jolanta Bigus

**KLAŻYŃSKA Michalina (1912–1996),
uczestnik powstania warszawskiego,
więźniarka obozów koncentracyjnych**

Urodziła się 26 IX 1912 r. w Przesławicach, województwo warszawskie. W 1933 r., po zawarciu małżeństwa z Antonim Stryczykiem, zamieszkała w Warszawie. Brała czynny udział w powstaniu warszawskim, za co 13 VIII 1944 r. została aresztowana i osadzona w obozie przejściowym w Pruszkowie, skąd już 20 sierpnia przewieziono ją do obozu koncentracyjnego w Auschwitz. 18 IX 1944 r. przewieziona została do Ravensbrück w Niemczech. Był to obóz dla kobiet, gdzie prócz pracy na rzecz firm niemieckich, więźniów wykorzystywano do różnych eksperymentów pseudomedycznych. Kłażyńska przebywała tam aż do wyzwolenia tego miejsca 30 IV 1945 r. przez wojska radzieckie. Znalazła się w gronie około 3 tys. więźniarek, które doczekały likwidacji obozu. Po wojnie zamieszkała w Sannikach, pracując w własnym gospodarstwie rolnym. Należała do Związku Inwalidów Wojennych RP Oddział Gostynin oraz do Związku Kombatantów RP i Byłych Więźniów Politycznych. Zmarła w 1996 r., pochowana jest na cmentarzu parafialnym w Sannikach.

Była trzykrotnie zamężna. Po śmierci Antoniego Stryczyka, który zginął w Dachau, w 1950 r. wyszła za Konstantego Nowickiego (zm. 1953), z którym miała córką Wandę. W 1956 r. poślubiła Józefa Kłazyńskiego.

J. Gospodarowicz, *Michalina Kłazyńska*, „Głos Gostyniński” 1996, nr 18, s. 5.

Marek Osmatek

KLICKI Stefan (1902–1992), lekarz weterynarii, brydżysta

Urodził się 14 IV 1902 r. w Grodkowie koło Sierpca w rodzinie ziemiańskiej. Syn Antoniego i Kazimiery z d. Waśniewskiej. Rodzice ugruntowali w nim poczucie patriotyzmu i służby ojczyźnie. Jako siedemnastoletni uczeń Gimnazjum im. Władysława Jagiełły w Płocku wstąpił do oddziałów pomocniczych Wojska Polskiego do walki z bolszewikami. W działaniach wojennych doszedł aż do Kijowa. Po zakończeniu wojny powrócił do macierzystej szkoły, gdzie zdał maturę w 1922 r. Następnie podjął studia w Akademii Weterynaryjnej we Lwowie, które ukończył w 1928 r. Po studiach zaczął pracować jako lekarz weterynarii w rzeźni w Poznaniu. W 1938 r. zawarł związek małżeński z Ireną z d. Łempicką, studentką stomatologii. Z powodu wybuchu wojny przerwała studia po trzecim roku. Po klęsce wrześniowej w 1939 r., Stefan wysiedlony przez Niemców, zamieszkał z rodziną w Raciążu. Tam, wykorzystując swoje możliwości, niósł pomoc wszystkim jej potrzebującym, czym pozyskał sobie wdzięczność i szacunek wielu ludzi. W 1953 r. przeniósł się do Gostynina, gdzie pracował do 1970 r. w Lecznicy

Powiatowej i był lekarzem Wojewódzkiego Inspektoratu Sanitarnego w rzeźni miejskiej. Przez dwa lata od 1954 r. pełnił funkcję kierownika Lecznicy Powiatowej. Był pasjonatem brydża. Razem z żoną organizowali spotkania brydżowe w swoim domu przy ul. Bierzewickiej. W późniejszych latach grywał w Domu Kultury w Gostyninie i sali klubowej ZNP. W 1991 r. został awansowany na stopień oficerski i odznaczony Krzyżem za Udział w Wojnie 1918–1921. Zmarł 1 I 1992 r., pochowany jest w Płocku.

Żona Irena (1914–1996). Dzieci Zygmunt (ur. 1942) i Hanna (ur. 1943).

Informacja syna, Zygmunta.

Barbara Konarska-Pabiniak

KMITA Aleksander (XIX w.), porucznik, właściciel kamienicy w Gostyninie

Wraz z żoną Teklą Kmitą od około 1828 r. właściciele domu przy ul. Warszawskiej 95 (dziś Floriańskiej) w Gostyninie, wybudowanego na placu zakupionym w 1825 r. od Balcera i Antoniny Zglińskich. W czasie powstania listopadowego mieścił się tam lazaret, gdyż dom był odpowiedni do pełnienia funkcji szpitala wojskowego – duży i murywany. Aleksander Kmita był komendantem placu, miał stopień porucznika i należał do Korpusu Weteranów do jego likwidacji 28 III 1831 r. Po śmierci Aleksandra w 1853 r. od żony Tekli dom zakupiło miasto aktem notarialnym sporządzonym 19 XII 1853 r. z przeznaczeniem na szkołę elementarną. Jesienią 1854 r. przeniesiono do budynku szkołę katolicką męską i żeńską. Po wybudowaniu gimnazjum żeńskiego w centrum

miasta, budynek dzierżawiło do 1939 r. Towarzystwo Dobroczyńności „Pomoc i Praca” z Płocka. Dziś jest to jeden z najstarszych obiektów architektonicznych w mieście (własność prywatna).

B. Konarska-Pabiniak, *Gostynin. Szkice z przeszłości*, Gostynin 2007, s. 99, 200; teje, *Historia jednej kamienicy*, „Głos Gostyniński” 2000, nr 11, s. 3; T. Trojanowski, *Gostynin w latach 1815–1864*, mps pracy doktorskiej Wydział Historii Uniwersytet Warszawski 1977 r., s. 271–272.

Barbara Konarska-Pabiniak

KNAKE-ZAWADZKI Stanisław (1858–1930), aktor, reżyser

Urodził się w Gostyninie 15 VII 1858 r. Po ukończeniu Gimnazjum w Warszawie pierwsze kroki amatorskie stawiał w zespole teatralnym Józefa Teksla. Następnie ukończył szkołę dramatyczną Emila Derynga i rozpoczął pracę w prowincjonalnych wędrownych zespołach teatralnych. Po jakimś czasie przyjęty został do teatru w Krakowie, za dyrekcji Stanisława Koźmiana (1836–1922), potem trafił do teatru w Poznaniu. Z teatrem poznańskim w latach 1884–1885 objeżdżał prowincję wielkopolską. Potem kolejno występował w Rosji, na Kresach, w Galicji, we Lwowie i Krakowie. Z czasem otworzył w Krakowie własny teatr pod nazwą Teatr Ludowy przy ul. Krowoderskiej. W 1905 r. przeniósł się do Warszawy, gdzie z przerwami pozostał do 1920 r. Na przełomie 1910 i 1911 r. otrzymał nominację na nauczyciela dykcji i deklamacji w rządowej Szkole Aplikacyjnej. Angażował się w działalność patriotyczną w czasie wojny polsko-rosyjskiej. Największe kreacje aktorskie stworzył w *Otelli*, *Urielu Akości* i *Mazepie*. Wystąpił też w ośmiu filmach, a w 1911 r. wyreżyse-

rował „Sąd Boży” według *Sędziów* Stanisława Wyspiańskiego. Zmarł 25 X 1930 r. w Warszawie.

Miał dwóch synów: Karola Karlińskiego, Mariana Mariańskiego.

Polski Słownik Biograficzny, t. 13, Wrocław 1967; *Słownik Biograficzny Teatru Polskiego 1765–1965*, Warszawa 1973, s. 303 – 304, J.B. Nycck, *Ludzie i książki. Słownik biograficzny ludzi książki i pióra województwa płockiego*, Płock 1980, s. 92; A. Knake-Zawadzki, *O sobie*, [w:] *Wspomnienia aktorów (1880–1925)*. Pod red. S. Dąbrowskiego i R. Górskiego, Warszawa 1963, s. 131–137.

Barbara Konarska-Pabiniak

KOLATOR Bronisław (1902–1941), ksiądz, harcmistrz RP

Urodził się 14 VII 1902 r. we wsi Puzdrowizna, w gminie Brok, w powiecie ostrowskim, gdzie rodzice, Józef i Rozalia, prowadzili gospodarstwo rolne. Był najmłodszym z trójki rodzeństwa i długo wyczekiwany synem. Początkowo nauki pobierał w domu, później uczył się w Gimnazjum w Ostrowi Mazowieckiej. Po ukończeniu czterech klas przeniósł się do Liceum Diecezjalnego w Płocku, gdzie uzyskał maturę i rozpoczął studia w Wyższym Seminarium Duchownym. Święcenia kapłańskie przyjął 10 VI 1928 r. w bazylice katedralnej z rąk biskupa płockiego Leona Wetmańskiego. Pracę kapłańską rozpoczął w 1928 r. w Gostyninie jako prefekt w Szkole Powszechniej. Wiele czasu poświęcał harcerstwu. Prowadził 90 Mazowiecką Drużynę Harcerzy im. Mariana Langiewicza, pełniąc funkcję instruktora i komendanta Hufca Gostynin. Brał udział w kursach instruktorskich i organizowanych dla młodzieży obozach harcerskich. Uzyskał stopień Harcmistrza Rze-

czypospolitej Polskiej. Aktywnie włączał się w prace społeczne na rzecz lokalnej społeczności. Prowadził wykłady dla słuchaczy Niedzielnego Uniwersytetu Ludowego w Sałkach, zorganizowanego w 1932 r. przez Barbarę Ręczyńską (zob. biogram), kierowniczkę miejscowej szkoły. Po dziewięciu latach pobytu w Gostyninie, w 1937 r. otrzymał nominację na prefekta w Sierpcu. Zamieszkał tam przy kościele klasztorным sióstr bernardynek. W sierpniu 1939 r., jako kapitan rezerwy, powołany został na kapelana Wojska Polskiego. W październiku 1939 r. był w Warszawie, a po kapitulacji stolicy wrócił do Sierpca. Zagrożony aresztowaniem pozostał z parafianami, prowadząc nieprzerwanie posługę duszpasterską. Aresztowany przez gestapo 2 XII 1940 r., umieszczony został początkowo z innymi księżmi w kościele farnym, następnie przewieziony do obozu w Działdowie. Jako duchowny i wojskowy prześladowany był w sposób szczególny. Już następnego dnia po przybyciu skatowano go do nieprzytomności podczas przesłuchania. Informacje o pobycie ks. Kolatora w obozie i okolicznościach jego śmierci są znikome. Wiadomo, że w kwietniu 1941 r. umieszczony został w celi karnej, a w czerwcu tego roku przebywał z nim ks. Wincenty Chabowski (1872–1942), dziekan ciechanowski, który zginął w Dachau. Ks. Kolator prawdopodobnie poniósł śmierć męczeńską w Działdowie jesienią 1941 r.

M.M. Grzybowski, *Martyrologium duchowieństwa diecezji płockiej w latach II wojny światowej 1939–1945*, Płock 1982, s. 80; tenże, *Duchowieństwo diecezji płockiej. Wiek XX*, T. 1, cz. 1, Płock 2007, s. 270–271; A.J. Papierowski, J. Stefański, *Płoczanie znani i nieznani. Słownik biograficzny*,

t. I, Płock 2002, s. 276, s. 627–628; B. Konarska-Pabiniak, *Gostynin. Szkice z przeszłości*, Gostynin 2007, s. 271, 286.

Jolanta Bigus

KOŁAKOWSKI Ludwik (1848–1913), sędzia Sądu Okręgowego w Gostyninie

Pełnił funkcję sędziego, członka Sądu Okręgowego, następnie adwokata przysięgłego w Gostyninie.

Żona Marianna z Tomaszewskich (1877–1930). Obydwoje pochowani na cmentarzu parafialnym w Gostyninie.

Inskrypcja nagrobna.

Barbara Konarska-Pabiniak

KOŁODZIEJCZYK Franciszek (1894–1941), rozstrzelany przez Niemców

Urodził się w 1894 r. w Łącku, syn Walentego i Marii z Mirowskich. Mieszkał w Gostyninie przy ul. Kutnowskiej. Rozstrzelany w Gostyninie przez gestapo w egzekucji 15 VI 1941 r. W odwecie za zabójstwo pod Ciechomicami niemieckiego wachmistrza Valentina Ellera z Austrii w dniu 10 VI 1941 r. Niemcy aresztowali stu mieszkańców Gostynina i powiatu gostynińskiego. Pięć dni później przywieźli ich na plac pomiędzy ul. Floriańską a obecną ul. Stefana Wyszyńskiego, na którym znajdowała się synagoga i szkoła żydowska spalone przez Niemców w 1940 r. Spośród zgromadzonych wybrano dziesięciu mężczyzn do egzekucji. Prysłano w tym celu specjalne komando z Włocławka. Obserwatorami byli niemieccy funkcjonariusze oraz ówczesny burmistrz Anton Leber (w Gostyninie od 1 IV 1940 do 30 IX 1941). Na plac przymu-

sowo spędzeni zostali mieszkańcy Gostynina, wśród których były też rodziny rozstrzelanych. Zwłoki przewiezione zostały na wozie drabiniastym do pobliskiego lasu koło wsi Drzewce i tam zakopane w zbiorowej mogile. Kołodziejczyk ekshumowany 18 VI 1945 r., pochowany został w kwaterze wojennej na cmentarzu w Gostyninie. W lesie powstała symboliczna mogiła, a ofiary egzekucji miasto upamiętniło tablicą przy ul. Floriańskiej.

Żona Apolonia ze Świątkowskich.

J. Bigus, *Rejestr Miejsc Pamięci Narodowej w Gostyninie i powiecie gostynińskim*, Rocznik Gostyniński, t. III – 2012 s. 462–463; J.H. Kumpf, E. Szubska-Bieroń, *Gostynin pod zarządem niemieckim 1939–1945*, „Notatki Płockie” 2014, nr 2, s. 21–33; B. Konarska-Pabiniak, *Nowe fakty okupacyjnej historii Gostynina*, „Notatki Płockie” 2013, nr 4, s. 39; Akta Stanu Cywilnego USC w Gostyninie; Inskrypcja nagrobna.

Jolanta Bigus

KOŁODZIEJSKI Józef (1920–2009), rolnik, działacz społeczny, poseł na Sejm

Urodził się 13 II 1920 r. w Leśniewicach. Rodzice Tomasz i Stanisława z d. Żurawska mieli niewielkie gospodarstwo. Szkołę Powszechną ukończył w Gostyninie w 1935 r. W 1939 r. Niemcy wysiedlili rodzinę z gospodarstwa, on zaś pozostał w Leśniewicach jako robotnik przymusowy u Niemca. W styczniu 1945 r. objął gospodarstwo rolne, które prowadził z żoną Katarzyną do 1985 r. Cieszył się dużym zaufaniem sąsiadów. W 1945 r. został sołtysem wsi Leśniewice. Był nim do 1951 r. W 1947 r. wstąpił do Stronnictwa Ludowego, a w 1949 r. po zjednoczeniu ruchu ludowego do ZSL. Zasiadał w Zarządzie Koła ZSL,

później został członkiem Powiatowego Komitetu tej partii. Organizował spółdzielczość wiejską: Spółdzielnię Mleczarską i Gminną Spółdzielnię Samopomoc Chłopską w Gostyninie. Przyczynił się do powstania Kółka Rolniczego w Leśniewicach. Był inicjatorem i przewodniczącym Komitetu Rozbudowy Szkoły Podstawowej w Leśniewicach. Przez wiele lat angażował się w działanie na rzecz Ochotniczej Straży Pożarnej. Jako członek Zarządu OSP pełnił funkcję skarbnika. Należał do Towarzystwa Miłośników Ziemi Gostynińskiej. Wiele lat działał w samorządach. Przez kilka kadencji zasiadał w Gminnej Radzie Narodowej w Gostyninie, potem w Powiatowej Radzie Narodowej. Przez dwie kadencje był członkiem Wojewódzkiej Rady Narodowej w Warszawie, a po reformie administracyjnej w 1975 r. Wojewódzkiej Rady Narodowej w Płocku. Największym jego sukcesem było zdobycie mandatu posła na Sejm PRL VI i VII kadencji w latach 1972–1980. Pracował w Komisji Planu Gospodarczego, Budżetu i Finansów, a w trakcie VII kadencji ponadto w Komisji Komunikacji i Łączności. Jak wspominał: „Nigdy nie zostawialiśmy po sejmowych sesjach w Warszawie. Dlatego na bieżąco znałem problemy mieszkańców Gostynina”. Za działalność społeczną i polityczną odznaczony został Srebrnym i Złotym Krzyżem Zasługi oraz Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski. Zmarł 5 VI 2009 r. w Leśniewicach. Pochowany jest na cmentarzu parafialnym w Gostyninie.

Żona Kazimiera (1919–2005), troje dzieci: Ewa (ur. 1947), Maria (ur. 1951), Marek (ur. 1955).

P. Pilch, *Praca dla ludzi i Gostynina*, „Głos Gostyniński” 2009, nr 5, s. 9; Informacja syna, Marka Kołodziejskiego.

Stanisław Adamski

KONARSKI Władysław (1914–1997), rzemieślnik, kombatant

Urodził się 4 XI 1914 r. w Ratajach koło Gostynina. Ojciec Antoni, pracownik w majątku Rataje, matka Anna ze Stolarskich. Ukończył Szkołę Powszechną, a następnie Publiczną Szkołę Doksztalcącą Zawodową w Gostyninie w czasie od 1 IX 1928 r. do 17 VI 1934 r. W latach 1932–1935 terminował w zakładzie fryzjerskim Jana Piechowicza przy ul. Gąbińskiej (dziś A. Czapskiego). W 1935 r. został powołany do służby wojskowej w VI Pułku Ułanów Kaniowskich w Stanisławowie koło Lwowa. Służbę zakończył w 1937 r. Po powrocie do Gostynina 22 IX 1937 r. zaczął pracować w zakładzie Franciszka Nowakowskiego (zob. biogram). 24 VIII 1939 r. na wezwanie mobilizacyjne stanął się w plutonie łączności IV Pułku Kawalerii w Płocku pod dowództwem por. Jaworskiego. Został mianowany dowódcą patrolu łączności w randze kaprała. Po wybuchu wojny 1 IX 1939 r. brał udział w walkach od Działdowa przez Płock, Nowy Dwór, Warszawę-Pragę, Garwolin, Zamość do Tomaszowa Lubelskiego. W okolicach Rejowca w czasie nalotu niemieckiej eskadry pułk został rozbity, jego koń zabity, a on ranny. Następnego dnia weszli Rosjanie i zażądali złożenia broni. Całą grupę polskich żołnierzy poprowadzono 27 IX 1939 r. do obozu w Hrubieszowie. Konarskiego, opatrzono przez księdza kapelana, przewieziono na wozie ta-

borowym. Z obozu udało mu się zbiec 11 XI 1939 r. Z grupą innych żołnierzy dotarł do Chełma Lubelskiego. Na stacji kolejowej Rosjanie podzielili ludność na trzy grupy: cywile, żołnierze i oficerowie. Ponieważ ubrany był w przypadkowo znaleziony płaszcz oficerski, skierowano go do grupy, która miała jechać w głąb Rosji. Krótka ostrzyżone włosy jako rekrutowi uratowały mu życie. Potem przebrany już po cywilnemu pieszo przez Wieprz i Pilicę, Grójec, Kalwarię i inne miejscowości niezajęte przez Niemców 15 XI 1939 r. dotarł do Gostynina i rozpoczął leczenie trudno gojącej się rany lewej nogi u dr. Albina Bandurskiego (zob. biogram). Wkrótce podjął pracę w zakładzie fryzjerskim dla Polaków należącym do Franciszka Nowakowskiego. Pracował tam tylko kilka dni, ponieważ został zabrany wraz z czterema kolegami do zakładu Niemca Heinricha Schultza. Pracownicy Schultza prowadzili w miarę możliwości działalność konspiracyjną. Pomagali m.in. wielu Żydom w przedostaniu się do Generalnej Guberni, tleniąc im włosy i umawiając ich z przewodnikiem. Zakład był również punktem kontaktowym z działającymi na terenie powiatu gostynińskiego organizacjami Armii Krajowej. Zaraz po zakończeniu wojny z grupą liczącą około 240 młodych osób wstąpił do Straży Obywatelskiej, która zabezpieczała pozostawiony przez okupanta sprzęt, budynki użyteczności publicznej oraz zakłady pracy. Działalność ta początkowo miała charakter spontaniczny, pod koniec stycznia przekształciła się w Milicję Obywatelską, w czym Konarski już nie brał udziału. Uczestniczył w 1945 r. w identyfikacji pomor-

dowanych 1 XII 1939 r. w Woli Łąckiej. W dniu 8 VIII 1945 r. za wojnę obronną otrzymał stopień sierżanta. W 1946 r. wstąpił do PPS, po połączeniu na krótko do PZPR. W dniu 6 VIII 1946 r. zdał egzamin mistrzowski w zawodzie fryzjerskim (dyplom nr 2146) i zaczął prowadzić prywatny zakład. Szykanowany przez Urząd Skarbowy za podatki i Urząd Bezpieczeństwa za odmowę pracy (aresztowany i przez tydzień przetrzymany w piwnicy UB za rzekome posiadanie broni). Po utworzeniu w 1950 r. Powiatowej Spółdzielni Wielobranżowej Rzemiosł znalazł się w jej strukturze. We wrześniu 1952 r. odbył kurs członków Rad Nadzorczych organizowany przez Zakład Doskonalenia Rzemiosł. W latach 1952–1959 był radnym Miejskiej Rady Narodowej w Gostyninie. Po likwidacji Spółdzielni ok. 1967 r. znów prowadził, niemal do śmierci, prywatny zakład fryzjerski. Wyszkolił dziewięciu czeladników i kilku mistrzów w tym zawodzie, za co w lipcu 1947 r. otrzymał z Wojewódzkiej Izby Rzemiosł w Warszawie dyplom uznania za rozwój rzemiosła. Miał też pasję związaną z motoryzacją. W 1947 r. wstąpił do Klubu Motocyklowego Moto Unia w Gostyninie. W 1975 r. na wniosek Powiatowej Rady Narodowej w Gostyninie został wywłaszczony z domu przy Placu Wolności 10. Od 1972 r. członek ZBoWiD, a po 1990 r. Związku Kombatantów RP i Byłych Więźniów Politycznych. Od 1978 r. pełnił funkcję skarbnika, brał udział w spotkaniach z młodzieżą. Własnym samochodem dowoził kolegów na te spotkania. W witrynie swego zakładu najpierw przy Placu Wolności 10, a potem przy Placu Wolności 16 zamieszczał

ogłoszenia dotyczące środowiska kombatanckiego – weteranów walk o wolność i niepodległość. Za obronę ojczyzny i pracę społeczną był odznaczany m.in.: Odznaką Opiekuna Miejsc Pamięci Narodowej (1974), Odznaką Grunwaldzką, Medalem Zwycięstwa i Wolności 1945 r., Złotym Krzyżem Zasługi (1978), Medalem za Udział w Wojnie Obronnej 1939 r. (1982), Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski (1987). Zmarł 27 XII 1997 r. Pochowany jest na cmentarzu parafialnym w Gostyninie. Żegnali go koledzy kombatanci. Jan Matuszewski w pośmiertnym wspomnieniu napisał, że Władysław Konarski w swym zakładzie, „dzięki wrodzonej uprzejmości i życzliwości, spotykał się z wieloma ludźmi. Był niejako encyklopedią życia w Gostyninie i okolicach. Należał do Towarzystwa Miłośników Ziemi Gostynińskiej. Działając w Cechu Rzemiosł Różnych, przekazywał swoje doświadczenie zawodowe młodszym pracownikom”.

Żona Marianna z d. Brylska (1921–2016), członek żeńskiej drużyny powołanej przy OSP w latach 1938–1939. Na ostatniej zbiórce drużyny 1 IX 1939 r. wszystkie członkinie przysięgały wierność ojczyźnie oraz pełniły dyżur na ulicach Gostynina z czerwoną opaską na rękawie. Przeżyła ewakuację rodzin policyjnych w kierunku Warszawy w pierwszych dniach września 1929 r. Swoje przeżycia opisała we wspomnieniach *Mój wrzesień 1939*. Pracując w niemieckim sklepie Albrechta w Gostyninie, po kryjomu przekazywała niektóre artykuły żywnościowe Jadwidze Kaszyńskiej, która z kolei wysyłała je do obozu w Oświęcimiu. Członek wspierający

Armii Krajowej. Córka Barbara, doktor nauk humanistycznych, autorka książek dotyczących dziejów Gostynina.

W. Konarski, *Ulan wspomina*, „Głos Gostyniński” 1997, nr 15, s. 7; J. Gospodarowicz, *Wspomnienie o sierżancie Władysławie Konarskim*, „Głos Gostyniński” 1998, nr 2, s. 5; *Dzieje Gostynina i ziemi gostynińskiej*. Pod red. M. Chudzyńskiego, Warszawa 1990, s. 541, 624, B. Konarska-Pabiniak, *Początki Policji i Milicji w Gostyninie*, „Nasz Gostynin” 2011, nr 4–5, s. 11; M. Konarska, *Mój wrzesień 1939*, „Głos Gostyniński” 1998, nr 15, s. 7 (przedruk „Gazeta Gostynińska” 1999, nr 17, s. 6–7); J. M., *Władysław Konarski*, „Gazeta Gostynińska” 1998, nr 2, s. 5; B. Konarska-Pabiniak, *Dzieje Ochotniczej Straży Pożarnej w Gostyninie 1879–1991*, Gostynin 1992, s. 29.

Jan Bolesław Nycek

KOPERSKA Marianna (1910–1993), nauczycielka przedszkoli

Urodziła się w Gąbinie 17 XII 1910 r. w robotniczej rodzinie Andrzeja i Bronisławy z d. Kwiatkowskiej. W 1925 r. ukończyła Szkołę Powszechną nr 1 w Gostyninie i rozpoczęła pracę jako wychowawczyni w ochronce parafialnej w Gostyninie. Podczas aktywności zawodowej uzupełniała wykształcenie i podnosiła kwalifikacje na kursach dla wychowawców przedszkoli. W styczniu 1931 r. została kierowniczką Przedszkola nr 1 w Gostyninie, którym kierowała do końca 1939 r. Prowadziła aktywną działalność kulturalno-oświatową w mieście, angażując się przy wystawianiu amatorskich przedstawień teatralnych. W czasie okupacji działała w ruchu oporu, pełniąc funkcję łączniczki i pracowała jako ekspedientka w sklepie. Natychmiast po zakończeniu działań wojennych rozpoczęła organizację placówek przedszkolnych

na terenie miasta Gostynina. W 1946 r. została ponownie kierowniczką przedszkola przy ul. Karola Świerczewskiego (obecnie Legionów Polskich). W latach 1951–1967 zajmowała stanowisko podinspektora szkolnego do spraw przedszkoli i akcji letnich w Wydziale Oświaty i Kultury. Była inicjatorką powołania w 1962 r. Komitetu Budowy Przedszkola przy ul. Karola Świerczewskiego. Organizowała imprezy w celu pozyskania funduszy na realizację tego przedsięwzięcia. Uczestniczyła w wystawieniu sztuk teatralnych, jak spektakl *Grube ryby* Michała Bałuckiego czy dramat *Zemsta Cygana* Seweryna Goszczyńskiego. Pełniła wiele funkcji społecznych, była m.in. ławnikiem w Sądzie dla Nieletnich, kuratorem sądowym, radną Miejskiej Rady Narodowej, członkiem Rady Nadzorczej PSS i Zarządu Komitetu Opieki Społecznej, honorowym członkiem Ochotniczej Straży Pożarnej, członkiem Związku Nauczycielstwa Polskiego i w latach 1947–1993 prezesem Ogniska Emerytów ZNP, udzielała się w Lidze Kobiet. Z jej inicjatywy powołano Komisję Historyczną przy ZNP w Gostyninie. Otrzymała wiele odznaczeń i wyróżnień, m.in.: Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski, Złoty Krzyż Zasługi, Medal 40-lecia PRL, Złotą Odznakę ZNP, Odznakę Przyjaciela Dziecka, Medal 600-lecia Gostynina, a także dziesiątki dyplomów, listów gratulacyjnych i podziękowań. Zmarła 5 III 1993 r. w Płocku, pochowana została na cmentarzu parafialnym w Gostyninie obok męża Mirosława Koperskiego (1910–1977). Synowie Janusz i Zdzisław.

Słownik biograficzny zasłużonych nauczycieli województwa płockiego. Pod red. T. Kurpiewskiego, Płock 1995, s. 117–118; M. Osmalek, *Gostynin w latach 1945–1989*, [w:] *Dzieje Gostynina od XI do XXI w.* Pod red. B. Konarskiej-Pabiniak, Gostynin, 2010, s. 607; *Iść za marzeniem. Wspomnienia nauczycieli Oddziału ZNP w Gostyninie.* Pod red. S. Składzińskiej, Gostynin 2012, s. 249–250; b.a., *Biografie pedagogów. Maria Koperska (1910–1993)*, „Gazeta Gostynińska” 1995, nr 14, s. 9; Z. Syska, *Wspomnienia nauczycieli z pierwszych dni września 1939 roku w Gostyninie*, „Nasz Gostynin” 2011, nr 10, s. 4; Inskrypcja nagrobna.

Elżbieta Szubska-Bieron

KOPYCIŃSKI Walenty (1902–1941), nauczyciel

Urodził się 15 II 1902 r. w Kokoszczyńcu, powiat Sierpc, w rodzinie chłopskiej. Ojciec Jan, matka Stanisława z d. Smulska. Szkołę Powszechną ukończył w Sudragach, następnie Państwowe Seminarium Nauczycielskie w Wymyślinie. Już jako ekstern w ciągu trzech lat ukończył Państwowy Wyższy Kurs Nauczycielski w Warszawie. Pierwszą pracę otrzymał w Łukomiu, potem w Gorzewie, powiat gostyniński. Od września 1937 r. był nauczycielem w Pacynie. Aresztowany 16 IV 1940 r. Osadzony najpierw w obozie w Dachau, później w Mauthausen-Gusen, gdzie 24 II 1941 r. został zamordowany.

Jego imieniem nazwana jest ulica w Pacynie, przy której pod numerem 5 mieści się Szkoła Podstawowa i Gimnazjum.

Żona Maria, nauczycielka (1905–1987), córki Wiesława (ur. 1932) i Ewa (1935–1938).

B. Kołodziejczyk, *Walenty Kopyciński – nauczyciel z Pacyny*, Warszawa 2008.

Andrzej Matuszewski

KORZENIOWSKI Stanisław (XIX/XX w.), starosta gostyniński

Był ostatnim starostą powiatu gostynińskiego przed wybuchem II wojny światowej. Stał na czele Komitetu Powiatowego, którego zadaniem było sporządzenie planu zabudowy Gostynina, nadzorowanie prac porządkowych i gospodarka drogową. Z jego poparciem hufiec harcerski otrzymał świetlicę w gmachu Szkoły Powszechnej przy ul. Kutnowskiej. Pisano o nim, że stworzył typ obywatela Polaka, który ofiarną pracę realizował pod hasłem „Wszystko dla dobra Narodu i Państwa”. Opuścił Gostynin w nocy z 8 na 9 IX 1939 r. Wraz z personelem urzędniczym oraz pracownikami policji ewakuował się na wschód Polski. Miejsce pochówku nieznane.

Żona Maria Korzeniowska była przewodniczącą Związku Pracy Obywatelskiej Kobiet.

B. Konarska-Pabiniak, *Gostynin. Szkice z przeszłości*, Gostynin 2007, s. 56–246; „Echo” 1938, nr 13; M. Chudzyński, *Powiat gostyniński we wrześniu 1939 r.*, „Notatki Płockie” 1990, nr 35, s. 27–38.

Barbara Konarska-Pabiniak

KOSSAKOWSKA Marta Wanda (1898–1967), nauczycielka, dyrektor liceum

Urodziła się 24 X 1898 r. w Duninowie, w rodzinie Leona Albrechta i Berty z d. Baum. Uczęszczała do Gimnazjum w Gostyninie, działała w szkolnej drużynie harcerskiej. Egzamin maturalny zdawała w szkole średniej we Włocławku. Rozpoczęła studia na Wydziale Filologii Polskiej Uniwersytetu Warszawskiego. Po uzyskaniu absolutorium

pojęła pracę jako nauczycielka w Grodzisku Mazowieckim. W 1929 r. wyszła za mąż za Wacława Kossakowskiego, prokuratora z Radomia. Po dwóch latach, w 1931 r., wraz z rodziną przeprowadziła się do Zawiercia i objęła posadę nauczycielki w Gimnazjum Handlowym. Pracowała tam do 1940 r., do chwili zamknięcia szkoły przez Niemców. Od jesieni 1939 r. działała w tajnej organizacji Biały Orzeł. Brała też udział w tajnym nauczaniu. Aresztowana, spędziła dwa miesiące w więzieniu w Opolu. W czasie okupacji pracowała w biurze huty szkła, a następnie w sklepie zakładowym. Po śmierci męża zamordowanego w obozie Mauthausen-Gusen w 1941 r. uciekła wraz z dwoma synami przed powtórny aresztowaniem do Gostynina. Tu pracowała w urzędzie miejskim, a następnie w kancelarii szpitala. W styczniu 1945 r. starostwo gostynińskie zobowiązało ją do organizacji szkoły średniej i powierzyło funkcję dyrektora szkoły. Zadanie to wykonała z wielkim zaangażowaniem i w głębokim poczuciu spełnienia obowiązku obywatelskiego. Już dwa miesiące po tym reaktywowała tymczasowe czteroklasowe Gimnazjum, gromadząc książki, sprzęt i przygotowując obiekt na przyjęcie pierwszych uczniów. Powierzone obowiązki pełniła ze zdwojoną energią do chwili powrotu do Gostynina Stefana Charłampowicza (zob. biogram), dyrektora gimnazjum w latach 1938–1940. Szkoła została otwarta na początku lutego 1945 r. Wówczas na krótko objęła funkcję zastępcy dyrektora. W szkole pracowała jako nauczycielka języka polskiego do końca 1966 r., do przejścia na emeryturę. W czasie aktywności zawo-

dowej zorganizowała koła samopomocy koleżeńskiej, wspierała uczniów zainteresowanych literaturą polską, prowadziła dla nich koło polonistów. Zmarła 10 V 1967 r. Pochowana jest na cmentarzu parafialnym w Gostyninie. Synowie Andrzej i Zygmunt.

B. Konarska-Pabiniak, *Szkoła gostynińska. Sto lat w służbie oświaty 1907–2007*, Gostynin 2007, s. 129–130; B. Konarska-Pabiniak, *Gostynin. Szkice z przeszłości*, Gostynin 2007, s. 91, 226, 290–292; E. Szubska-Bieroń, *II wojna światowa i lata okupacji hitlerowskiej (1939–1945) w Gostyninie*, [w:] *Dzieje Gostynina od XI do XXI w.* Pod red. B. Konarskiej-Pabiniak, Gostynin, 2010, s. 459; M. Osmałek, *Gostynin w latach 1945–1989*, [w:] *Dzieje Gostynina od XI do XXI w.* Pod red. B. Konarskiej-Pabiniak, Gostynin, 2010, s. 598; *Isć za marzeniem. Wspomnienia nauczycieli Oddziału ZNP w Gostyninie*. Pod red. S. Składzińskiej, Gostynin 2012, s. 291; b.k.p., *Marta Kossakowska człowiek wielkiej zacności*, „Głos Gostyniński” 2004, nr 11, s. 4; Inskrypcja nagrobna.

Elżbieta Szubska-Bieroń

KOSTKIEWICZ Zenon (1931–2015), nauczyciel, dyrektor ZSZ

Urodził się w Gostyninie 25 XII 1931 r., syn Stanisława i Walentyny z d. Trojanowskiej. Po ukończeniu Szkoły Powzechnej naukę kontynuował w Liceum Ogólnokształcącym im. Tadeusza Kościuszki w Gostyninie. Świadectwo maturalne wraz z dyplomem ukończenia kursu pedagogicznego uzyskał w 1951 r. Pracę w charakterze nauczyciela rozpoczął 1 VII 1951 r. w Szkole Podstawowej w Szymanowie. W 1955 r. został zatrudniony w Szkole Podstawowej Towarzystwa Przyjaciół Dzieci w Gostyninie (obecnie Szkoła Podstawowa nr 1). W tym też roku rozpoczął studia zaoczne na Wydziale Chemii Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Gdań-

sku. Ukończył je w 1961 r., uzyskując tytuł magistra. Kolejne miejsca pracy to Państwowe Liceum Pedagogiczne oraz powstała przy tym Liceum Pedagogicznym Szkoła Ćwiczeń (obecnie Szkoła Podstawowa nr 1). W 1963 r. objął po Annie Kowal-Kowalów (zob. biogram) kierownictwo filii Liceum Ogólnokształcącego dla Pracujących w Płocku, która mieściła się we wschodnim skrzydle Szkoły Podstawowej nr 1 przy ul. Józefa Ozdowskiego. Od 1968 r. był nauczycielem chemii w powstałym w 1967 r. Technikum Elektrycznym, a w 1972 r. objął stanowisko dyrektora tej szkoły. W tym samym roku otrzymał tytuł Profesora Szkoły Średniej, nadany przez Kuratora Okręgu Szkolnego Warszawskiego. W 1978 r. przyjął obowiązki dyrektora w Zespole Szkół Zawodowych przy ul. Polnej w Gostyninie. Na tym stanowisku pozostał do momentu przejścia na emeryturę 31 VIII 1984 r. Za wybitne osiągnięcia w pracy dydaktycznej i wychowawczej w 1979 r. został wyróżniony nagrodą pierwszego stopnia nadaną przez Ministra Oświaty i Wychowania. W 1983 r. uhonorowany został Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski. Zmarł 20 IV 2015 r. w wieku 83 lat, pochowany został na cmentarzu parafialnym w Gostyninie. Żona Janina Mączewska-Kostkiewicz (1931–2014), nauczycielka języka polskiego i łacińskiego w Liceum Ogólnokształcącym im. Tadeusza Kościuszki w Gostyninie, syn Marek.

M. Osmałek, *Gostynin w latach 1945–1989*, [w:] *Dzieje Gostynina od XI do XXI wieku*. Pod red. B. Konarskiej-Pabiniak, Gostynin 2010, s. 601, 605; Informacja syna, Marka Kostkiewicza.

Jolanta Bigus

KOSTKIEWICZ Zygmunt (1893–1940), oficer Wojska Polskiego

Urodzony 1 IV 1893 r. w Gostyninie, syn Michała i Antoniny z Maleńskich. Po ukończeniu szkoły handlowej w Piotrogradzie w latach 1915–1917 służył w armii rosyjskiej. Do Wojska Polskiego trafił w 1918 r., był w 1 Korpusie Polskim dowódcą kompanii 10 Pułku Strzelców. Brał udział w odsieczy Lwowa. 31 V 1920 r. w ataku na Pasternaki, będąc dowódcą 8 kompanii II baonu 30 Pułku Strzelców Kaniowskich, został wysłany do miasteczka Koziary. Zręcznym manewrem zaatakował nieprzyjaciela, odcinając mu odwrót i zmuszając do poddania. Za ten czyn odznaczony został Orderem Virtuti Militari 5 klasy. Od zakończenia wojny do 1927 r. służył w 30 Pułku Piechoty jako dowódca kompanii i zastępca dowódcy baonu. W 1922 r. awansował do stopnia kapitana, a w 1928 r. do stopnia majora. Od 1930 r. służył w 45 Pułku Piechoty. W stopniu podpułkownika stanął do walki w wojnie obronnej Polski w 1939 r. Jako żołnierz kampanii wrześniowej walczył w 45 Pułku Piechoty Strzelców Kresowych, który stacjonował w garnizonie w Równem. Pułkownik Kostkiewicz, walcząc z najeźdźcą sowieckim, dostał się do niewoli. Przetrzymany w obozie w Kozielsku, został zamordowany w lesie katyńskim 9 IV 1940 r. Po odkryciu grobów przy jego zwłokach odnaleziono dowód osobisty, książeczkę szczepień, medalik na złotym łańcuszku i order Virtuti Militari.

Żona Janina z d. Zawadzka, syn Wojciech. O podpułkowniku Zygmuncie Kostkiewiczu przypomina katyński Dąb Pamięć

ci, posadzony 12 IV 2012 r. przy Miejskim Centrum Kultury.

www.ogrodywspomnien.pl.

Jolanta Bigus

KOSTRZEWSKI Piotr (1833–1905), burmistrz Gostynina

W latach 1894–1905 był burmistrzem Gostynina. Żona Michalina (1849–1923). Pochowani są na cmentarzu parafialnym w Gostyninie.

B. Konarska-Pabiniak, *Gostynin. Szkice z przeszłości*, Gostynin 2007, s. 21; Inskrypcja nagrobna.

Barbara Konarska-Pabiniak

KOTARSKA Maria Helena (1906–1998), nauczycielka, kierownik szkoły

Urodziła się 26 I 1906 r. w Rzeszowie w rodzinie inteligenckiej, córka Adeli z d. Bassard i Mieczysława, małżonków Tyczyńskich. Po ukończeniu w 1922 r. Szkoły Powszechnej w Samborze koło Lwowa rozpoczęła naukę w Seminarium Nauczycielskim, które ukończyła w 1927 r. Pierwszym jej miejscem pracy były Kąty, powiat kutnowski. Nauczanie w miejscowej szkole rozpoczęła 15 II 1928 r. W styczniu 1932 r. zdała egzamin przed Państwową Komisją Egzaminacyjną, uzyskując kwalifikacje zawodowe do nauczania w publicznych szkołach powszechnych. Wtedy przeniosła się do szkoły w Bedlnie, gdzie pracowała do wybuchu wojny. Tam zawarła związek małżeński z nauczycielem Stanisławem Czajkowskim. W 1934 r. urodziła syna Renarda (zob. biogram). We wrześniu 1939 r. porucznik Stanisław Czajkowski powołany został do armii i słuch po nim zaginęł. Maria znalazła się na li-

ście osób przeznaczonych do wywózki do prac przymusowych w Prusach, dlatego musiała się ukrywać. W 1942 r. przeniosła się do Piotrowa w powiecie gostyńskim. Tam pracowała fizycznie w ogrodzie. Wieczorami prowadziła tajne nauczanie. Zaraz po wyzwoleniu, w marcu 1945 r., objęła funkcję kierownika szkoły w Białotarsku, a jednocześnie nauczyciela języka polskiego. Organizowała w szkole kursy dokształcające dla dorosłych. W 1952 r. zawarła związek małżeński z Aleksandrem Kotarskim. W latach 1945–1968 organizowała oświatę dorosłych w pobliskich Górkach, Piotrowie, Józefkowie, Gulewie i Białotarsku. W 1960 r. doprowadziła do powstania Szkoły Przystosowania Rolniczego, którą w dziewięć lat później przekształcono w Zasadniczą Szkołę Rolniczą. Szkoła funkcjonowała do 1971 r. W latach 1962–1974 Kotarska była radną Gromadzkiej Rady Narodowej w Solcu i Ratajach. Od 1928 r. była członkiem ZNP, a od 1945 r. aktywnym członkiem ZSL. Szkołą w Białotarsku kierowała do 31 VIII 1972 r. Po przejściu na emeryturę i śmierci drugiego męża Aleksandra w 1993 r. zamieszkała na krótko w Poznaniu u syna, ale po roku powróciła do Białotarska. Tu zmarła 30 V 1998 r. i pochowana została na cmentarzu parafialnym.

Jej syn Renard Czajkowski był znanym dyrygentem i pedagogiem, profesorem Akademii Muzycznej w Poznaniu oraz kierownikiem artystycznym Filharmonii.

Oblicza ziemi mojego dzieciństwa. Historia białotarskich szkół, Białotarsk 2013, s. 28, 101–103; Z. Dzieciołowski, *Piękne nauczycielstwo*, „Nasz Gostynin” 2011, nr 1, s. 4; B. Konarska-Pabiniak,

Przewodnik subiektywny. Powiat gostyniński, Warszawa 2013, s. 54.

Jolanta Bigus

KOWAL-KOWALOW Anna (1902–1993), nauczycielka, kierownik szkoły

Urodziła się 14 XII 1902 r. w Gąbinie, w rodzinie robotniczej. Rodzicami jej byli Ignacy Garstka i Franciszka z d. Żabińska. Wykształcenie pedagogiczne zdobyła w pięcioletnim Seminarium Nauczycielskim Żeńskim im. Zofii Bukowieckiej w Płocku. Pierwszą pracę w zawodzie nauczycielskim podjęła w 1924 r. w wiejskiej szkole w Budach Kozickich. Została przeniesiona do szkoły w Czermnie, wsi należącej do powiatu gostynińskiego, na stanowisko kierowniczkę. W 1933 r. ukończyła Państwowy Instytut Nauczycielski w Warszawie i po kilku latach została przeniesiona do Szkoły Powszechnej w Gostyninie, gdzie uczyła matematyki i fizyki. W 1935 r. poślubiła Bronisława Ludwika Kowal-Kowalowa (1892–1975), pracownika starostwa w Gostyninie. Pod koniec 1939 r. okupacyjne władze niemieckie aresztowały ją i trafiła do obozu przejściowego w Łodzi. Po zwolnieniu zamieszkała w Warszawie. Tam prowadziła komplety tajnego nauczania. Od 1 IV 1943 r. do 31 VIII 1944 r. pracowała jako nauczycielka w Szkole Powszechnej nr 43 w Warszawie. Brała udział w powstaniu warszawskim, pełniąc rolę łączniczki. Po upadku powstania wywieziono ją wraz z małą córeczką Jolantą do obozu w Pruszkowie, a stamtąd do Przysuchy. Po wojnie wróciła do Gostynina i rozpoczęła pracę w Szkole Podstawowej nr 1, pełniąc w 1945 r.

krótko funkcję kierowniczą. W 1948 r. została przeniesiona do Szkoły Podstawowej i Liceum Ogólnokształcącego im. Tadeusza Kościuszki – jako nauczycielka matematyki i logiki. Była pierwszą kierowniczką filii Liceum Ogólnokształcącego dla Pracujących w Płocku przy Liceum Ogólnokształcącym im. Marszałka Stanisława Małachowskiego w Gostyninie. W 1963 r. przeszła na emeryturę. Z wielkim zaangażowaniem oddawała się działalności społecznej. Była od początku swej pracy zawodowej członkiem Związku Nauczycielstwa Polskiego. Po zajęciach lekcyjnych prowadziła dla młodzieży kółko teatralne. Za zasługi na polu oświatowym, związkowym i społecznym otrzymała wiele odznaczeń, dyplomów i wyróżnień, m.in.: Złotą Odznakę ZNP, Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski, Medal Komisji Edukacji Narodowej. Zmarła 30 IV 1993 r. Została pochowana na cmentarzu parafialnym w Gostyninie.

Córka Jolanta Iwona Tchorznica mieszka w Gdyni.

B. Konarska-Pabiniak, *Szkoła gostynińska. Sto lat w służbie oświaty 1907–2007*, Gostynin 2007, s. 130; B. Konarska-Pabiniak, *Gostynin. Szkice z przeszłości*, Gostynin 2007, s. 70; E. Szubska-Bieron, *II wojna światowa i lata okupacji hitlerowskiej (1939–1945) w Gostyninie*, [w:] *Dzieje Gostynina od XI do XXI w.* Pod red. B. Konarskiej-Pabiniak, Gostynin, 2010, s. 511; M. Osmałek, *Gostynin w latach 1945–1989*, [w:] *Dzieje Gostynina od XI do XXI w.* Pod red. B. Konarskiej-Pabiniak, Gostynin, 2010, s. 605; *Słownik biograficzny zasłużonych nauczycieli województwa płockiego*. Pod red. T. Kurpiewskiego, Płock 1995, s. 306–307; b.a., *Biografie pedagogów. Anna Kowal-Kowalow (1902–1993)*, „Gazeta Gostynińska” 1995, nr 17, s. 9; A. J. Papierowski, J. Stefański, *Płoczcianie znani i nieznani. Słownik biograficzny*, t. II, Płock 2007, s. 121–122.

Elżbieta Szubska-Bieron

KOWALEWSKI Michał Bogdan (1908–1940), podporucznik

Urodzony 8 VIII 1908 r. w Gostyninie, syn Józefa i Emilii z Malczewskich. Studiował prawo na Uniwersytecie Warszawskim. Był absolwentem Szkoły Podchorążych Artylerii we Włodzimierzu Wołyńskim. W momencie wybuchu II wojny światowej mieszkał w Warszawie. Brał udział w wojnie obronnej jako podporucznik rezerwy 8 Pułku Artylerii Lekkiej w Płocku. Był jeńcem obozu w Kozielsku. Zamordowany w kwietniu 1940 r. w Katyniu.

W ramach akcji „Katyń... ocalić od zapomnienia” poświęcony mu został Dąb Pamięci posadzony 12 IV 2012 r. przy Miejskim Centrum Kultury w Gostyninie.

A.J. Papierowski, J. Stefański, *Płoczzanie znani i nieznani*, Płock 2007, t. II, s. 308; www.ogrodywspomien.pl.

Jolanta Bigus

KOWNACKA Maria Ludwika (1894–1982), pisarka dla dzieci, animatorka kultury (fot. 462)

Urodziła się w 11 IX 1894 r. w majątku Słup na terenie powiatu gostynińskiego. Jej ojcem był Jan Kownacki (ur. 1842), a matką Ludwika z Lesznowskich (1850–1903), pochodząca ze znanej rodziny warszawskich redaktorów i wydawców. Miała trójkę starszego rodzeństwa: Janinę zamężną Szulc-Holnicką (1885–1946), Zofię zamężną Malicką (ur. 1880) i Stanisława Kownackiego (ur. 1890). Wczesne dzieciństwo spędziła w miejscu urodzenia. Jak sama mówiła, było „wyjątkowo pogodne i szczęśliwe”, głównie dzięki matce. Na jej

dalszych losach życiowych zaważyła niespodziewana śmierć ukochanej matki w 1903 r. Jan Kownacki po śmierci żony sprzedał majątek, zaś młodszą siostrę Marię Ludwikę przygarnęła siostra, żona właściciela ziemskiego z Dębowej Góry, w obecnej gminie Bedlno powiatu kutnowskiego. Już tam poświęciła się pracy z dziećmi, prowadząc w 1912 r. rodzaj szkółki, w której przekazywała obok umiejętności pisania i czytania treści narodowe i patriotyczne. Po wybuchu I wojny światowej znalazła się w majątku Krzywda, w powiecie łukowskim na Lubelszczyźnie. Przyjechała tam na zaproszenie siostry, będącej żoną właściciela, założyła przedszkole, szkołę i kursy dla dorosłych analfabetów. Pracowała społecznie, będąc na utrzymaniu rodziny. W sierpniu 1915 r. została wysiedlona do Mińska Litewskiego (obecnie Białoruskiego), gdzie kontynuowała pracę społeczną. Zajęła się też reżyserią przedstawień i szopek okolicznościowych. Tekst oparła na twórczości Marii Konopnickiej i Lucjana Rydla, wzbogacając go własnymi wątkami. W czerwcu 1918 r., kiedy wojna chyliła się ku końcowi, wróciła do Krzywdy i podjęła na nowo pracę edukacyjną. Lekcje odbywały się w izbie folwarcznych czworaków, bez pieca i podłogi, na klepisku. Szkołka była samowzianca, ale uznana przez władze odradzającego się państwa polskiego. Pod wpływem dzieci, które domagały się przedstawień i ciekawych opowieści, zaczęła pisać. W 1919 r. jej przyjaciółka wysłała potajemnie część utworów do Heleny Radwanowej, redaktorki „Płomyka”. Opowiadania młodzieńczej pisarki ukazały się na łamach tego naj-

popularniejszego pisma dla dzieci i młodzieży, zaś ona sama zaproszona została do współpracy. Wkrótce utwory Marii Kownackiej drukowane były we wszystkich czasopismach wydawanych przez oficynę Nasza Księgarnia. Pod koniec 1919 r. opuściła majątek Krzywda i wyjechała do Warszawy, z którą związała się do końca życia. Otrzymała posadę bibliotekarki w Ministerstwie Reform Rolnych, gdzie pracowała pod kierunkiem Marii Dąbrowskiej. W 1926 r. została członkiem Warszawskiej Spółdzielni Mieszkaniowej na Żoliborzu, gdzie mieszkała od 1928 r. do śmierci. Przystąpiła wówczas do Robotniczego Towarzystwa Przyjaciół Dzieci (RTPD), działającego od 1926 do 1949 r. Ogromną popularność zdobył wówczas powstały przy RTPD teatr kukiełek Baj, powołany przez niedoświadczoną, ale pełną zapału, młodzież. Napisała kilka pełnospektaklowych przedstawień, które weszły później do kanonu teatru dziecięcego. Teatr działał do wybuchu wojny w 1939 r. Podczas okupacji pracowała w podziemiu, nadal pisząc sztuki. Po wyzwoleniu kontynuowała pracę dla scen kukiełkowych. W 1952 r. otrzymała propozycję ze Szklarskiej Poręby od doktora Olszewskiego, ordynatora sanatorium dla dzieci chorych na gruźlicę kości, utworzenia teatru kukiełkowego, którą przyjęła. Powstał wtedy wymyślony przez Kownacką Teatrzyk Węzełka i Supelka. Inspiracją dla niej stała się figurka Pierrotka, jaką z rącznika sporządziła jej francuska guwernantka w Słupie. W ciągu dwóch lat dla tego mikroteatru napisała blisko pięćdziesiąt obrazków scenicznych. Później, już w latach 60., z pomysłu teatru Wę-

zełka i Supelka skorzystała aktorka Teatru Lalka w Warszawie Zofia Rusiecka, doprowadzając go do perfekcji. Oddzielną pozycją w twórczości Marii Kownackiej są książki dla dzieci i młodzieży. W 1936 r. ukazał się słynny *Plastusiowy pamiętnik*, wcześniej drukowany w odcinkach na łamach „Płomyczka”. Dotychczas ukazało się kilkanaście wydań, w tym w tłumaczeniach na rosyjski, łotewski, litewski, gruziński, czeski, niemiecki i inne. Dużym powodzeniem cieszyły się pozostałe książki: *Dzieci z Leszczynowej Górki*, *Wiatrak profesora Biedronki*, *Kajtkowe przygody*, *Swierszczykowy kram*, *Tajemnice uskrzydłonego serca*, *Entliczek pentliczek*. *Rogaś z Doliny Roztoki* zainspirowany został pobytem pisarki w 1955 r. w Rytrze na Podhalu. *Szkoła nad obłokami* to autentyczna historia dzieci z placówki w Niemcovej, najwyższej położonej szkoły Beskidu Sądeckiego. Szczególne miejsce w twórczości Marii Kownackiej zajęło dzieło zbiorowe *Głos przyrody*, któremu poświęciła szesnaście lat pracy. Pierwsze wydanie *Głosu przyrody* ukazało się w 1963 r. i przyniosło autorkom sukces. Pisarka obok twórczości prozatorskiej i poetyckiej dla dzieci i młodzieży z pasją uprawiała publicystykę. Od 1953 r. systematycznie pisała do „Życia Szkoły”, „Przyjaciela Dziecka”, „Rodziny i Szkoły”, „Wychowania w Przedszkolu”, poruszając przede wszystkim tematy wychowawcze, także trudne. Kownacka doczekała się wielu dowodów uznania. W 1956 r. odznaczona została Krzyżem Oficerskim Orderu Odrodzenia Polski. W 1971 r. dzieci nadały jej Order Uśmiechu. Wyróżniona była również Nagrodą Miasta Stołecznego Warszawy za cało-

kształt twórczości oraz nagrodą artystyczną Prezesa Rady Ministrów. Była wielokrotnie zwyciężczynią konkursów literackich. Przez wiele lat współpracowała z Polskim Radiem oraz telewizją państwową. Rodziny nie założyła. Zmarła 27 II 1982 r. w Warszawie. Pochowana została na Starych Powązkach. Na jej grobie umieszczono nieśmiertelną postać Plastusia.

Miejska Biblioteka Publiczna w Żychlinie 28 XII 1984 r. otrzymała imię Marii Kownackiej. W warszawskim mieszkaniu pisarki przy ul. Słowackiego zgodnie z jej wolą utworzono izbę pamięci.

Wielka Encyklopedia Powszechna PWN, t. 6, Warszawa 1964; L. Bartelski, *Polscy pisarze współcześni*, Warszawa 1970; D. Sielska, *W kręgu plastusiowych przygód. Bursztynowe złoto*, „Nasza Trybuna” 1976, nr 7; J. B. Nycek, *Ludzie naszego regionu. Maria Kownacka o dzieciach i dla dzieci*, „Wiadomości Kutnowskie” 1974, nr 37; B. Konarska-Pabiniak, *Droga do literatury*, „Głos Gostyniński” 1995, nr 3, s. 4; tejże, *Kownacka do dzieci ze Słupa*, „Głos Gostyniński” 1996, nr 4, s. 4.; tejże, *Pałac Kownackich w Słupie*, „Głos Gostyniński” 1995, nr 3, s. 12; Autobiografia Marii Kownackiej, mps 1967 w posiadaniu autora hasła.

Jan Bolesław Nycek

KOZŁOWSKI Konstanty (1900–1943), pracownik ziemski, działacz KOP

Urodził się 17 I 1900 r. w Krzymowie, zamieszkały w Skrzyszewach, gmina Szczawin. Związany był z działającą w konspiracji od 1939 r. na terenie Kutna, Gostynina, Żychlina Komendą Obrońców Polski, powstałą po likwidacji Korpusu Ochrony Pogranicza. Oskarżony został przez Niemców o propagowanie prasy konspiracyjnej „Polska Żyje” wydawanej przez KOP oraz czynny napad i zranienie posterunko-

wego żandarma Zimmera. Skazany na karę śmierci przez powieszenie na podstawie wyroku, który wydał Senat Karny Sądu Wojewódzkiego w Poznaniu w dniu 21 IV 1943 r. Żonaty.

Orzeczenie Sądu Oberlandesgericht Posen, sygn. IO, tł. P. Kobyłecki, Warszawa 1996, mps udostępniony przez Annę Świącicką z Zawady.

Barbara Konarska-Pabiniak

KRÓLIKOWSKI Jan (XIX/XX w.), rolnik, rozstrzelany przez Niemców

Pochodził z Annowa koło Białotarska. Rozstrzelany z synem Janem (zob. biogram) w Gostyninie przez gestapo w egzekucji 15 VI 1941 r. W odwecie za zabójstwo pod Ciechomicami niemieckiego wachmistrza Valentina Ellera z Austrii w dniu 10 VI 1941 r., Niemcy aresztowali stu mieszkańców Gostynina i powiatu gostynińskiego. Pięć dni później przywieźli ich na plac pomiędzy ul. Floriańską a obecną ul. Stefana Wyszyńskiego, na którym znajdowała się synagoga i szkoła żydowska, spalone przez Niemców w 1940 r. Spośród zgromadzonych wybrano dziesięciu mężczyzn do egzekucji. Przesłano w tym celu specjalne komando z Włocławka. Obserwatorami byli niemieccy funkcyjni oraz ówczesny burmistrz Anton Leber (w Gostyninie od 1 IV 1940 do 30 IX 1941). Na plac przymusowo spędzeni zostali mieszkańcy Gostynina, wśród których były też rodziny rozstrzelanych. Zwłoki przewiezione zostały na wozie drabiniastym do pobliskiego lasu koło wsi Drzewce i tam zakopane w zbiorowej mogile. Królikowski został ekshumowany 18 VI 1945 r. i pochowany w kwaterze wojennej na cmentarzu w Gostyninie. W le-

sie powstała symboliczna mogiła, a ofiary egzekucji miasto upamiętniło tablicą przy ul. Floriańskiej.

J. Bigus, *Rejestr Miejsc Pamięci Narodowej w Gostyninie i powiecie gostyńskim*, Rocznik Gostyński, t. III–2012 s. 462–463; J.H. Kumpf, E. Szubska-Bieroń, *Gostynin pod zarządem niemieckim 1939–1945*, „Notatki Płockie” 2014, nr 2, s. 21–33; B. Konarska-Pabiniak, *Nowe fakty okupacyjnej historii Gostynina*, „Notatki Płockie” 2013, nr 4, s. 39; Akta Stanu Cywilnego USC w Gostyninie; Inskrypcja nagrobna.

Jolanta Bigus

KRÓLIKOWSKI Jan (XX w.), rolnik, rozstrzelany przez Niemców

Był synem Jana Królikowskiego (zob. biogram). Mieszkał z rodzicami we wsi Annów koło Białotarska. Rozstrzelany z ojcem w Gostyninie przez gestapo w egzekucji 15 VI 1941 r. W odwecie za zabójstwo pod Ciechomicami niemieckiego wachmistrza Valentina Ellera z Austrii w dniu 10 VI 1941 r., Niemcy aresztowali stu mieszkańców Gostynina i powiatu gostyńskiego. Pięć dni później przywieźli ich na plac pomiędzy ul. Floriańską a obecną ul. Stefana Wyszyńskiego, na którym znajdowała się synagoga i szkoła żydowska, spalone przez Niemców w 1940 r. Spośród zgromadzonych wybrano dziesięciu mężczyzn do egzekucji. Prysłano w tym celu specjalne komando z Włocławka. Obserwatorami byli niemieccy funkcjonariusze oraz ówczesny burmistrz Anton Leber (w Gostyninie od 1 IV 1940 do 30 IX 1941). Na plac przymusowo spędzeni zostali mieszkańcy Gostynina, wśród których były też rodziny rozstrzelanych. Zwłoki przewieziono na wozie drabiniastym do pobliskiego lasu koło

wsi Drzewce i tam zakopane w zbiorowej mogile. Królikowski, ekshumowany 18 VI 1945 r., pochowany został w kwaterze wojennej na cmentarzu w Gostyninie. W lesie powstała symboliczna mogiła, a ofiary egzekucji miasto upamiętniło tablicą przy ul. Floriańskiej.

J. Bigus, *Rejestr Miejsc Pamięci Narodowej w Gostyninie i powiecie gostyńskim*, Rocznik Gostyński, t. III–2012 s. 462–463; J.H. Kumpf, E. Szubska-Bieroń, *Gostynin pod zarządem niemieckim 1939 - 1945*, „Notatki Płockie” 2014, nr 2, s. 21–33; B. Konarska-Pabiniak, *Nowe fakty okupacyjnej historii Gostynina*, „Notatki Płockie” 2013, nr 4, s. 39; Akta Stanu Cywilnego USC w Gostyninie; Inskrypcja nagrobna.

Jolanta Bigus

KRYSZOSIK Stanisław (1910–1939), ksiądz, prefekt, lotnik, rozstrzelany w Woli Łąckiej

Urodził się 14 VII 1910 r. we wsi Mokry Las, parafia Wąsewo, powiat Ostrów Mazowiecka, w rodzinie Jana i Apolonii. Miał pięcioro rodzeństwa, w tym starszego brata Jana Teofila, też księdza. Po ukończeniu Szkoły Powszechnej w Wąsewie rozpoczął naukę w Liceum Diecezjalnym w Płocku, a w 1929 r., po uzyskaniu świadectwa dojrzałości, wstąpił do Wyższego Seminarium Duchownego. Świecenia kapłańskie przyjął 15 VI 1935 r. i został wikariuszem w Wyszku. W 1937 r. skierowany do Gostynina, gdzie otrzymał nominację na stanowisko prefekta. Był doskonałym kaznodzieją. Uczył w Szkole Powszechnej i Gimnazjum im. Tadeusza Kościuszki. Zdobył ogromny szacunek i zaufanie młodzieży oraz grona nauczycielskiego. W tym czasie pisał też pracę magisterską i w 1938 r. uzyskał tytuł

magistra teologii na Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie. Wielką pasją ks. Krystosika było lotnictwo. Zdobył licencję lotnika i wykonywał samodzielne loty. W Gostyninie zastała go wojna. Podzielił los swych kolegów, ks. Antoniego Dubasa (zob. biogram), i ks. Kazimierza Stankiewicza (zob. biogram). Wszyscy trzej aresztowani zostali w listopadzie 1939 r. Wczesnym rankiem 1 XII 1939 r. został rozstrzelany w Woli Łąckiej. Miał wówczas 29 lat. Po wojnie, w kwietniu 1945 r. dokonano ekshumacji pomordowanych w Woli Łąckiej. Ciało księdza rozpoznano po odznakach harcerskich, jakie miał przy sobie, i notesie zajęć szkolnych. Spoczął w kwaterze wojennej na cmentarzu parafialnym w Gostyninie.

M.M. Grzybowski, *Duchowieństwo diecezji płockiej. Wiek XX*, T.1, cz.1, Płock 2007, s. 293–295; M.M. Grzybowski, *Martyrologium duchowieństwa diecezji płockiej w latach II wojny światowej 1939–1945*, Płock 1982, s. 85; H. Seweryniak, L. Zieliński, *Nikt nie ma większej miłości... Męczeństwo gostyńskich kapłanów w latach II wojny światowej*, Płock-Gostynin 2009; B. Konarska-Pabiniak, *Pamięci ks. Kaczyńskiego i jego trzech wikarych*, „Głos Gostyński” 1999, nr 19, s. 4.

Jolanta Bigus

KRZEMIŃSKI Tadeusz (1905–1964), lekarz medycyny

Urodził się 5 XI 1905 r. w Płocku. Był absolwentem Liceum Ogólnokształcącego im. Władysława Jagiełły w Płocku. Studia medyczne ukończył na Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Warszawskiego, uzyskując dyplom 4 VII 1931 r. W latach 1931–1933 był asystentem oddziału wewnętrznego i zakaźnego Szpitala w Płocku, lekarzem sejmikowym

w starostwie płockim oraz lekarzem szkolnym w Gimnazjum im. Marszałka Stanisława Małachowskiego w Płocku. Po osiedleniu się w Gostyninie około 1934 r. objął stanowisko lekarza powiatowego. Pracował również na oddziale zakaźnym szpitala w Gostyninie. W latach 1939–1941 pracował w ubezpieczalni społecznej jako lekarz domowy. Często leczył bezpłatnie chorych, jeżdżąc na rowerze po całym powiecie gostyńskim. Działacze konspiracyjni utworzyli powiatowy oddział Związku Walki Zbrojnej, którego komendantem rejonu Gostynin „Gopło” został Krzemiński. Działał w Polskim Czerwonym Krzyżu, był członkiem Powiatowej Komendy Obrońców Polski, ogólnopolskiej organizacji zawiązanej w Warszawie w grudniu 1939 r. Używał pseudonimu „Lech”. Aresztowany w 1942 r. i wywieziony do obozów koncentracyjnych w Dachau oraz Mauthausen-Gusen. Wrócił latem 1945 r. i zajął się organizowaniem placówek służby zdrowia w Gostyninie i powiecie. Pełnił funkcję kierownika Wydziału Zdrowia Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w Gostyninie. Od 22 VI 1947 r. do końca 1953 r. był członkiem Oddziału Towarzystwa Naukowego Płockiego w Gostyninie, a także od 1948 r. jego prezesem. W 1949 r. wszedł w skład społecznego Komitetu Budowy Domu Kultury w Gostyninie. W 1953 r. Krzemińscy przenieśli się do Płocka. Tam pracował jako dyrektor Lecznictwa Zespolonego Prezydium Miejskiej Rady Narodowej w Płocku. W roku 1954 otrzymał specjalizację I stopnia w zakresie epidemiologii, a w 1959 r. został specjalistą II stopnia w zakresie ochrony zdrowia. Po śmierci żony przeniósł

się do Warszawy, gdzie w 1960 r. objął stanowisko kierownika Działu Profilaktyki i Lecznictwa Wydziału Zdrowia Wojewódzkiej Rady Narodowej. W czasie pracy zawodowej wielokrotnie był odznaczany, m.in.: Odznaką za Wzorową Pracę w Służbie Zdrowia, srebrnym i złotym Krzyżem Zasługi oraz Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski. Zmarł w Warszawie 4 VII 1964 r. Pochowany został na cmentarzu parafialnym w grobie rodzinnym w Płocku. Żona Maria (1909–1959), działaczka Ligi Kobiet. Córka Hanna Maria, lekarz, absolwentka Akademii Medycznej w Warszawie.

H. Empacher, *Wspomnienie o Ojcu*, [w:] *My, Gostyniacy. Wspomnienia Wychowanków i Absolwentów Gimnazjum i Liceum im. Tadeusza Kościuszki w Gostyninie*. Pod red. W. Sajkowskiego, Gostynin 2010, s. 77; B. Konarska-Pabiniak, *Gostyniński Oddział Towarzystwa Naukowego Płockiego 1947–1952*, *Rocznik Gostyniński*, t. I – 2007, s. 333; *Dzieje Gostynina i ziemi gostynińskiej*. Pod red. M. Chudzyńskiego, Warszawa 1990, s. 555.

Barbara Konarska-Pabiniak

KRZEWICKI Antoni (1904–1939), rolnik, działacz ludowy

Urodzony 24 III 1904 r. w Osinach, gmina Gostynin, w rodzinie chłopskiej. Syn Mateusza i Franciszki z Michalaków. Rodzony brat Jana Krzewickiego (zob. biogram), ludowca, działacza społecznego. Do szkoły uczęszczał kolejno w Sokołowie (I i II klasa), Osinach (III i IV klasa), a następnie w Sierakówku (klasy V–VII). Po ukończeniu szkoły pomagał w gospodarstwie. Należał do Związku Młodzieży Wiejskiej RP Wici do czasu powołania go w 1925 r. do wojska w IV Pułku Strzelców Konnych

w Płocku. Był w szkole podoficerskiej, wrócił jako kapral. Po powrocie z wojska w 1927 r. wstąpił do Stronnictwa Ludowego. Zaczął pełnić funkcję wiceprezesa Stronnictwa na powiat gostyniński. Brał udział w wiecach na terenie różnych powiatów. Po zawarciu związku małżeńskiego zamieszkał we wsi Anielin, gmina Skrzany. W dniu 16 XI 1939 r. został aresztowany przez znajomego Niemca Helmuda Fugmana, który osadził go w byłej cerkwi. Krzewicki miał nadzieję, że zostanie zwolniony, nie skorzystał z możliwości ucieczki. Rozstrzelany 1 XII 1939 r. w Woli Łąckiej. Ekshumowany w kwietniu 1945 r. Pochowany jest w kwaterze wojennej na cmentarzu parafialnym w Gostyninie. Żona Stanisława z Michalskich, córki Teresa i Helena.

Akt Stanu Cywilnego USC w Gostyninie z 1945 r.; Informacja Jana Krzewickiego z 1977 r.

Barbara Konarska-Pabiniak

KRZEWICKI Jan (1902–1996), rolnik, działacz ruchu ludowego

Urodził się 10 III 1902 r. w Kozicach, powiat gostyniński. Jako osiemnastoletni młodzieniec zgłosił się ochotniczo w 1920 r. do Wojska Polskiego i brał udział w wojnie bolszewickiej na froncie nad Narwią, a następnie, po uzupełnieniu w Łęczycy macierzystego pułku – w odsieczy dla Płocka. W latach II Rzeczypospolitej, jako członek Powiatowego Zarządu Stronnictwa Ludowego w Gostyninie, był bliskim współpracownikiem Andrzeja Czapskiego (zob. biogram), jednego z liderów ruchu ludowego. W okresie okupacji w czasie II wojny światowej brał udział w orga-

nizacji i działaniu Ruchu Oporu w powiecie gostyński. Już w styczniu 1945 r., po ucieczce Niemców, wziął udział w odbudowie struktur organizacyjnych Stronnictwa Ludowego w powiecie i organizacji władz administracji powiatowej. W końcu sierpnia 1945 r., na apel Wincentego Witosa (1874–1945) i Stanisława Mikołajczyka (1901–1966), przeszedł z całą organizacją powiatową Stronnictwa Ludowego do Polskiego Stronnictwa Ludowego, powołanego przez tychże jako opozycja przeciwko zmianie ustroju w kraju. Stosowane przez nową władzę ludową represje objęły i Jana Krzewickiego – wydano na niego kapturowy wyrok likwidacji razem z czterema czołowymi działaczami powiatowego PSL. Jan Krzewicki został porwany w nocy z 20 na 21 VIII 1946 r. wraz z Romanem Markiewiczem, wójtem gminy Kozice, skarbnikiem Zarządu Powiatowego PSL (zob. biogram). Uratował się dramatyczną ucieczką, a Markiewicz został zastrzelony. Po latach 91-letni Jan Krzewicki mówił o tym zdarzeniu: „Gdy zaczęli pukać do mojego domu, otworzyłem, ponieważ jednego z napastników poznałem po głosie. Tymczasem oni zaczęli rabować moje mieszkanie, po czym kazali mi, abym wziął konia i zaprowadził ich do Markiewicza, który mieszkał w oddalonym dwa km Polesiu”. Dalej scenariusz był podobny u Markiewicza jak u Krzewickiego, najpierw rabunek w mieszkaniu, potem wyprowadzenie bietki ze stajni. Ten właśnie moment wykorzystał Krzewicki i zaczął uciekać. Słyszał za sobą krzyk „stój, bo strzelam!”, potem dwa strzały. Udało mu się jednak zbiec. Mówił o tym: „Wyskoczyłem na wieś i pę-

dziłem do Kozic, a potem do Gostynina na posterunek Milicji”. Jan Krzewicki był założycielem Ochotniczej Straży Pożarnej w Kozicach i czynnym prezesem OSP (1956–1986), potem do śmierci prezesem honorowym. Za swoją działalność otrzymał: Krzyż Armii Krajowej, Krzyż Kawalerski Odrodzenia Polski, Medal Zwycięstwa i Wolności, Odznakę Weterana Walk Niepodległościowych, Odznakę Grunwaldzką. Natomiast 25 X 1990 r. Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej mianował Jana Krzewickiego na stopień podporucznika. Za wybitne zasługi dla rozwoju strażactwa ochotniczego nadano mu godność Członka Honorowego Związku OSP. Fragment biografii Jana Krzewickiego pokazany został w dokumentalnym filmie „Szwadrony śmierci”, emitowanym w 1994 r. w Telewizji Polskiej. Zmarł 25 IV 1996 r. Żona Walentyna z d. Domaniewska (1906–1994), dzieci: Halina, Jadwiga i Jan.

B. Konarska-Pabiniak, *Pamięci Jana Krzewickiego*, „Głos Gostyński” 1996, nr 8, s. 5; Nekrolog Jana Krzewickiego, „Gazeta Gostyńska” 1991, nr 21 i „Notatki Płockie” 1992, nr 1, s. 52; B. Konarska-Pabiniak, *Gostyński „Szwadron Śmierci”*, „Kurier Mazowiecki” 1999, nr 14.

Barbara Konarska-Pabiniak

KSIĄŻEK Aleksander (1900–1944), nauczyciel, dyrektor liceum (fot. 462)

Urodził się 10 VII 1900 r. w miejscowości Adamki, powiat Radzyń Podlaski. Syn Jana i Władysławy Książków. W 1913 r. rozpoczął naukę w gimnazjum w Siedlcach. W 1921 r. został przyjęty na Wydział Filozoficzny, kierunek Filologia Polska Uniwersytetu Warszawskiego. Studiował do 1926 r. Wia-

domo, że w 1924 r. pracował na kursach dla dorosłych w Warszawie. Do Gostynina przybył w 1928 r. wraz z żoną i dwojgiem dzieci. Rozpoczął pracę nauczyciela języka polskiego w Gimnazjum i Liceum Ogólnokształcącym im. Tadeusza Kościuszki w Gostyninie. W latach 1930–1936 był dyrektorem p.o. tej szkoły. Funkcję objął po Michale Sokorskim (zob. biogram) i z jego wskazania. Byli uczniowie zapamiętali, że miał wielki dar przekazywania wiedzy i potrafił rozbudzić wrażliwość na piękno literatury polskiej. Wprowadził surową dyscyplinę i jednolite umundurowanie uczniów. Należał do Ligi Morskiej i Kolonialnej działającej w Gostyninie od 1928 r., której przewodniczył sędzia Antoni Tuszyński (zob. biogram). Książek kierował sekcją marynarki wojennej Ligi. Z Gostynina przeniósł się z rodziną do Brześcia Nad Bugiem i pracował w Gimnazjum im. Romualda Traugutta. Po wkroczeniu wojsk radzieckich do Polski 17 września, przez zieloną granicę przedostał się do Generalnej Guberni. To samo uczyniła żona i dzieci. Ukrywając się przed Niemcami, pracował jako buchalter w młynie w Radzynie Podlaskim. Jednocześnie prowadził tajne nauczanie. W maju 1944 r. wyjechał z Radzyna do Warszawy. Jako żołnierz Armii Krajowej Grupa „Północ”, pseud. „Lech” i „Lacki”, zginął w powstaniu warszawskim na barykadzie Najświętszej Marii Panny na Nowym Mieście 17 VIII 1944 r. Po ekshumacji został pochowany w Radzynie Podlaskim. Podczas VI Zjazdu Wychowanków Gimnazjum Żeńskiego im. Narczyży Żmichowskiej oraz Gimnazjum i Liceum im. Tadeusza Kościuszki, w dniu 10 VI 1995 r. jego

wychowankowie ufundowali i odsłonili w hallu szkoły tablicę ku pamięci profesora Aleksandra Książka. W Muzeum Powstania Warszawskiego jego nazwisko zostało umieszczone wśród innych poległych.

Żona Helena Władysława, syn Kazimierz, pracował m.in. w Varimexie, córka Aniela Książek-Szczepanikowa, od 2003 r. prof. nauk humanistycznych Uniwersytetu Szczecińskiego i Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego w Siedlcach.

B. Konarska-Pabiniak, *Szkoła gostynińska. Sto lat w służbie oświaty 1907–2007*, Gostynin 2007, s. 58, 61; Archiwum Uniwersytetu Warszawskiego; www.1944.pl; Informacje córki.

Barbara Konarska-Pabiniak

KUBICKI Stefan (1894–1941), rozstrzelany przez Niemców

Urodził się w 1894 r. we wsi Mościska, syn Antoniego i Franciszki z Uraszewskich, zamieszkały w Gostyninie przy ul. Polnej 13. Rozstrzelany w Gostyninie przez gestapo w egzekucji 15 VI 1941 r. W odwecie za zabójstwo pod Ciechomicami niemieckiego wachmistrza Valentina Ellera z Austrii w dniu 10 VI 1941 r., Niemcy aresztowali stu mieszkańców Gostynina i powiatu gostynińskiego. Pięć dni później przywieźli ich na plac pomiędzy ul. Floriańską a obecną ul. Stefana Wyszyńskiego, na którym znajdowała się synagoga i szkoła żydowska spalone przez Niemców w 1940 r. Spośród zgromadzonych wybrano dziesięciu mężczyzn do egzekucji. Przysłano w tym celu specjalne komando z Włocławka. Obserwatorami byli niemieccy funkcjonjani oraz ówczes-

sny burmistrz Anton Leber (w Gostyninie od 1 IV 1940 do 30 IX 1941). Na plac przymusowo spędzeni zostali mieszkańcy Gostynina, wśród których były też rodziny rozstrzelanych. Zwłoki przewiezione zostały na wozie drabiniastym do pobliskiego lasu koło wsi Drzewce i tam zakopane w zbiorowej mogile. Kubicki ekshumowany 18 VI 1945 r., pochowany został w kwaterze wojennej na cmentarzu w Gostyninie. W lesie powstała symboliczna mogiła, a ofiary egzekucji miasto upamiętniło tablicą przy ul. Floriańskiej.

Żona Józefa z Kujawowiczów.

J. Bigus, *Rejestr Miejsc Pamięci Narodowej w Gostyninie i powiecie gostyńskim*, Rocznik Gostyński, t. III-2012 s. 462-463; J.H. Kumpf, E. Szubska-Bieroń, *Gostynin pod zarządem niemieckim 1939 - 1945*, „Notatki Płockie” 2014, nr 2, s. 21-33; B. Konarska-Pabiniak, *Nowe fakty okupacyjnej historii Gostynina*, „Notatki Płockie” 2013, nr 4, s. 39; Akta Stanu Cywilnego USC w Gostyninie; Inskrypcja nagrobna.

Jolanta Bigus

KUBIK Henryk (1920–2012), artysta plastyk, grafik

Urodził się w Gostyninie 2 I 1920 r. w rodzinie rzemieślniczej Tomasza i Walerii z Drozdowskich. Ojciec utrzymywał rodzinę ze sprzedaży wykonywanych przez siebie z drewna zabawek dla dzieci, kołysek. Tomasz od najmłodszych lat dłużył w drewnie i malował. Zawsze wiedział, że chce zostać artystą malarzem. Po skończonej Szkole Powszecznej terminował do końca wojny u mistrza malarskiego Ludwika Wylązłowskiego, ojca Henryki Pliskiewicz (zob. biogram). Przez cztery lata był jego uczniem, później pracownikiem.

W czasie wojny rodzina utrzymywała się z tego, co Henryk wyrzeźbił. Po zakończeniu działań wojennych ukończył otworzone w 1945 r. Gimnazjum dla dorosłych, uzyskując tzw. małą maturę. W czasach gimnazjalnych wstąpił do 169 Mazowieckiej Drużyny Harcerzy im. Franciszka Żwirki. Później został członkiem Komendy Hufca. Pełnił w niej m.in. funkcję kronikarza. Kiedy harcerze otrzymali harcówkę przy Trakcie Bierzewickim (dziś ul. Bierzewicka), udekorował jej ściany czterema obrazami o rozmiarach 3×4 m zatytułowanymi, jak sam wspominał: „Orzeł zrywający kajdany”, „Wycieczka w góry”, „Nasza flota morska” i „Opowieść przy ognisku”. Wtedy też malował dużo portretów. Dzięki stypendium władz gostyńskich rozpoczął naukę w Państwowym Liceum Sztuk Plastycznych przy ul. Gabriela Narutowicza w Łodzi. W trakcie nauki, na prośbę proboszcza parafii św. Marcina w Gostyninie, ks. Wincetego Helenowskiego (zob. biogram), namalował obraz „Jezu, ufam Tobie” o rozmiarach 2×1,6 m, który przez wiele lat wisiał w ołtarzu głównym kościoła parafialnego w Gostyninie, na tzw. górce. Obecnie znajduje się w kaplicy bocznej kościoła pw. Maryi Matki Kościoła w parafii św. Marcina. W 1949 r. Kubik uzyskał świadectwo maturalne i został przyjęty na studia w Państwowej Wyższej Szkole Sztuk Plastycznych w Łodzi (dziś: Akademia Sztuk Pięknych im. Władysława Strzemińskiego). W 1953 r. uzyskał dyplom na Wydziale Włókienniczym tej uczelni. Specjalizował się w druku na tkaninie. Po studiach rozpoczął pracę w Laboratorium Tkanin Dekoracyjnych w Przemysle Lekkim w Ło-

dzi przy ul. Jana Kilińskiego, późniejszy Dywilan. W zakładzie tym pracował do 1985 r., do emerytury. Jednocześnie zatrudniony był jako plastyk w Międzynarodowym Klubie Książki i Prasy. Brał udział w licznych wystawach okręgowych, ogólnopolskich i zagranicznych: w Rumunii, na Węgrzech, Czechosłowacji, Jugosławii, Bułgarii, Anglii, Meksyku i Hiszpanii, prezentując swoją twórczość w zakresie tkaniny unikatowej, wzornictwa przemysłowego, grafiki. Miał też wystawy indywidualne tkanin artystycznych w Łodzi (1964), Wiedniu (1965), Düsseldorfie (1966), Warszawie (1967). Jego prace uzyskiwały nagrody i wyróżnienia na wielu konkursach, m.in. III nagroda i wyróżnienie w Okręgowym Konkursie na Tkaninę Dekoracyjną (w latach 1961–1962), Medal honorowy za najlepsze prace w dziale wzornictwa przemysłowego (1968), Nagroda Ministerstwa Kultury i Sztuki na I Triennale Tkaniny Przemysłowej i Unikatowej w Łodzi (1972). W 1974 r. uzyskał wraz z zespołem Nagrodę Miasta Łodzi za twórczość artystyczną i upowszechnianie kultury. W 1985 r. brał udział w I Ogólnopolskiej Wystawie Miniatury Tkackiej w Łodzi. Był członkiem Związku Polskich Artystów Plastyków. Otrzymał wiele odznaczeń resortowych z Ministerstwa Przemysłu Lekkiego. Zmarł 1 II 2012 r., pochowany został na Starym Cmentarzu w Łodzi.

Żona Barbara, absolwentka Wydziału Włókienniczego ASP, specjalizująca się w tkactwie (ślub w 1950). Dzieci Anna i Włodzimierz.

My, Gostyniaci. Zbiór wspomnieniowo-biograficzny Wychowanków i Absolwentów Gimnazjum i Liceum im. Tadeusza Kościuszki w Gostyninie. Pod

red. Władysława Sajkowskiego, Gostynin 2010, s. 127–130; Informacja córki, Anny Piekarniak.

Jolanta Bigus

KUCIEŃSKI Jan h. Ogończyk (XIV/XV w.), stolnik i kasztelan gostyniński

Znany był jako Jan z Kutna. Urodził się pod koniec XIV w. Syn Mikołaja Andrzejowica. Mógł być początkowo dworzaniem książęcym. Jako stolnik gostyniński znany jest w 1428 r. Z tym tytułem wystąpił na dokumencie księżnej Aleksandry (zob. biogram), wdowy po Siemowicie IV (zob. biogram), wystawionym 13 VI 1429 r. w Gołębiewie koło Kutna. Po objęciu władzy przez Siemowita V (zob. biogram) należał do jego współpracowników, bowiem znany był z otoczenia księcia w latach 1435–1439. Stolnikiem pozostał do 1445 r., kiedy to zyskał funkcję podkomorze-go gostynińskiego, z której znany jest od 30 V 1446 r. Z tego urzędu po kilku latach awansował na stanowisko kasztelana. Urząd ten sprawował w latach 1452–1463. Obie nominacje przeprowadziła prawdopodobnie księżna Małgorzata, wdowa po Siemowicie V. Jeszcze w kwietniu 1462 r. uczestniczył w Sochaczewie w spotkaniu księżnej Katarzyny płońskiej z urzędnikami władztwa plockiego, na którym wspierał ideę autonomii Mazowsza. Potem dystansował się od działalności politycznej, ustępując niejako pola swemu synowi Mikołajowi. Nie wziął nawet udziału 17 XII 1462 r. w uroczystym akcie inkorporacji ziemi gostynińskiej do Korony Królestwa Polskiego. Zmarł przed 12 X 1465 r., kiedy to w Gostyninie urzędował już nowy kasztelan.

Jan z Kutna był dwukrotnie żonaty. O pierwszej żonie brak jest danych. Z tego związku pochodzili synowie: Mikołaj – późniejszy starosta gostyniński, Andrzej – cześnik i kasztelan gostyniński, Jakub – student Akademii Krakowskiej w 1444 r., późniejszy kanonik włocławski. Ze związku z drugą żoną, Małgorzatą z Krzyżanowa i Szydłowa w ziemi łęczyckiej, miał cztery córki.

K. Pacuski, *Możnowładztwo i rycerstwo ziemi gostynińskiej w XIV i XV wieku*, Warszawa 2009, s. 163–165; S. Szybkowski, *Możnowładztwo i szlachta ziemi gostynińskiej w późnym średniowieczu. Uzupełnienia genealogiczne i prozopograficzne*, Rocznik Mazowiecki, 2011, s. 11–16; J. Szczepański, *Miasto Gostynin w latach 1462–1793*, [w:] *Dzieje Gostynina od XI do XXI w.* Pod red. B. Konarskiej-Pabiniak, Gostynin 2010, s. 127–128.

Jolanta Bigus

KUCIEŃSKI Mikołaj h. Ogończyk (ok. 1430–1493), starosta gostyniński

Znany był jako Mikołaj z Kutna. Urodził się około 1430 r., syn Jana (zob. biogram). Przypuszczalnie wcześniej umieścił go ojciec na dworze książęcym. Znany był w otoczeniu księcia Władysława I płockiego już 31 X 1448 r., kiedy to towarzyszył mu do ziemi bełskiej. Około 1453 r. ożenił się z Barbarą z Miłonic w ziemi łęczyckiej, otrzymując od jej ojca 400 grzywien posagu. W połowie XV w. znany był już jako podstoli gostyniński. W 1459 r. objął w zarząd starostwo gostynińskie oraz awansował na stolnika gostynińskiego. Jednocześnie pełnił funkcję hetmana wojsk książąt płockich. W 1461 r. dowodził wojskami książąt płockich, wysłanymi na wojnę z Krzyżakami jako pomoc dla Kazimierza Jagiellończyka. W 1462 r., po

śmierci księcia mazowieckiego Władysława II, Kazimierz Jagiellończyk zgłosił pretensje do ziem płockiej, rawskiej, gostynińskiej i bełskiej. Kucieński wbrew postawie ogółu możnowładztwa mazowieckiego, poparł dążenia króla. Wydał królowi trzymany przez siebie zamek gostyniński, otwierając w ten sposób ponad trzydziestoletni okres działalności w służbie Jagiellonów. Uczestniczył jako jedyny, obok wojewody rawskiego Jana z Nieborowa, w akcie inkorporacji ziemi gostynińskiej do Korony Królestwa Polskiego 17 XII 1462 r. Był kluczową postacią tego aktu. W zamian otrzymał starostwo gostynińskie w dzierżawę, zapewne dożywotnią, a także uzyskał nadanie kilku wsi. Stolnikiem gostynińskim pozostał jeszcze do 14 XII 1463 r. Zostając bliskim współpracownikiem Kazimierza Jagiellończyka, szybko awansował. Objął urząd wojewody rawskiego, a w 1467 r. wojewody łęczyckiego. W lipcu 1471 r. uzyskał od króla zapis 500 grzywien i 90 florenów na czynszach z ról miejskich Gostynina oraz na dobrach starostwa. Brał w tym okresie udział w większości sejmów, m.in. piotrkowskim w październiku 1468 r., na którym przyznano Koronie prawo do ziem wschodniego Mazowsza. W lipcu 1471 r. należał do grona dostojników odprowadzających na tron czeski królewicza Władysława Jagiellończyka. W 1474 r. prowadził rokowania z królem węgierskim Maciejem Korwinem we Wrocławiu, zakończone podpisaniem rozejmu, kończącego wojnę polsko-węgierską. Dwa lata później brał udział w uroczystym wjeździe króla Kazimierza Jagiellończyka do Malborka. W 1478 r. był jednym z twórców ukła-

du między szlachtą ziemi gostynińskiej i łączyckiej o zwrot zbiegłych kmieci i służby. Podróże w interesie państwa i dynastii oraz poparcie udzielane królowi znajdowały odbicie w ubezpieczeniu Kucieńskiemu sum na starostwie gostynińskim. Komasaacja sum na Gostyninie w 1479 r. wykazała wobec niego 1041 grzywien należności królewskich. Na sejmie lubelskim 18 II 1484 r. otrzymał jedno z najbardziej intratnych stanowisk w Koronie – starostwo generalne Wielkopolski. Do Wielkopolski zjechał w połowie marca tego roku. Tę bardzo dochodową, ale i niełatwą funkcję pełnił do końca życia. W 1489 r. uzyskał kolejne zapisy na starostwie gostynińskim, w tym w miastach Gostynin i Gąbin.

Polski Słownik Biograficzny, T. 16, Wrocław 1971, s. 63–65; J. Szczepański, *Miasto Gostynin w latach 1462–1793*, [w:] *Dzieje Gostynina od XI do XXI w.* Pod red. B. Konarskiej-Pabiniak, Gostynin 2010, s. 120, 127–128; K. Pacuski, *Możliwość i rycerstwo ziemi gostynińskiej w XIV i XV wieku*, Warszawa 2009, s. 165–170.

Jolanta Bigus

KUJAWA Antoni (1874–1947), poseł do Sejmu Ustawodawczego II RP, działacz ludowy

Urodził się w rodzinie chłopskiej 6 VI 1874 r., we wsi Lubieniek, gmina Szczawin Kościelny. Po skończeniu czteroklasowej rosyjskiej szkoły działał w kółkach samokształceniowych. Po usamodzielnieniu się prowadził w rodzinnej wsi własne 12-hektarowe gospodarstwo rolne. Już w 1907 r. związał się z ruchem „zaraniarskim” i był korespondentem tygodnika „Zaranie”. W 1911 r. za budzenie społeczno-politycznej świadomości chłopów został aresztowany przez carską żandarmerię i przewieziony do Warszawy. Groziło mu zesłanie na Syberię, ale dzięki staraniom Maksymiliana Malinowskiego (1860–1948), redaktora „Zarania”, został zwolniony i powrócił do domu. Pierwszą chłopską partią polityczną, do której wstąpił Kujawa, było Polskie Stronnictwo Ludowe. W skład Zarządu Głównego PSL wszedł 6 XII 1918 r. W latach 1917–1918 działał jednocześnie w Zjednoczeniu Ludowym, skąd w 1918 r. z wyboru wszedł w skład Rady Stanu, która została powołana przy Radzie Regencyjnej Królestwa Polskiego. Po odzyskaniu niepodległości Antoni Kujawa przeszedł do PSL Piast, zostając członkiem Zarządu Głównego tego stronnictwa (1919–1921). Z listy PSL Piast zaczął ubiegać się o mandat posełski do pierwszego Sejmu Rzeczypospolitej w 1919 r. w okręgu wyborczym Gostynin-Kutno. Mandaty uzyskali Antoni Kujawa i Witold Staniszkis. Wincenty Witos razem z Jakubem Bojko, honorowym prezesem Stronnictwa, zwrócili się do Kujawy z prośbą, aby zrezygnował z mandatu na rzecz Jana Dąbskiego (zob. biogram), który przegrał wybory. Kujawa zgodził się, poświęcając w ten sposób swoje aspiracje dla sprawy chłopskiej i państwowej. Chłopi – wyborcy z okręgu Kutno-Gostynin – dowiedziawszy się o zmianie posłów, kategorycznie domagali się tego, którego obdarzyli zaufaniem. Ostatecznie sprawę na korzyść Dąbskiego przesądził sam Kujawa, zwłaszcza, gdy otrzymał solenne zapewnienie od Witosy, że w następnych wyborach do Sejmu na pewno mandat otrzyma. Witos twierdził bowiem, że w 1922 r. Kujawa będzie na

pierwszym miejscu listy PSL Piast. Jednak nie dotrzymał obietnicy. Antoni Kujawa nie został w ogóle zamieszczony na liście. W 1928 r. Kujawa razem z Andrzejem Czapskim (zob. biogram) opuścił szeregi PSL Piast i przeszedł do Stronnictwa Chłopskiego, na którego czele stanął Jan Dąbski. Na pierwszym Kongresie Stronnictwa Chłopskiego w 1928 r. wszedł w skład Rady Naczelnej (1928–1931). Za swe liczne antysanacyjne wystąpienia na wiecach Kujawa był kilkakrotnie aresztowany. W 1931 r. wszedł do Rady Naczelnej Stronnictwa Ludowego, które powstało w następstwie połączenia PSL Piast, PSL-Wyzwolenie i Stronnictwa Chłopskiego (1931–1933). Jego szeregi opuścił w 1935 r. z powodu bojkotu wyborów 1935 r. przez Stronnictwo Ludowe. Przed wybuchem II wojny światowej zapadł na zdrowiu i wyłączył się całkowicie z życia politycznego. Poza działalnością niepodległościową i polityczną Kujawa był aktywny w okresie międzywojennym w samorządzie gminnym. W latach 1924–1926 został z wyboru wójtem gminy Szczawin oraz członkiem Sejmiku Powiatowego w Gostyninie. Od 1933 r. Antoni Kujawa mieszkał już na stałe w Gostyninie. Do uzyskania renty pracował fizycznie w Powiatowym Rejonie Dróg Publicznych w Gostyninie. Zmarł 15 XI 1947 r., został pochowany na cmentarzu parafialnym w Gostyninie.

Żona Cecylia z d. Michalak (1884–1971). Kujawowie mieli dwanaścioro dzieci. Sześcioro zmarło w dzieciństwie, kolejnych czworo w wieku od 19 do 25 lat zmarło na gruźlicę, pozostali Waław (zob. biogram) i Maksym.

B. Konarska-Pabiniak, *Kujawa Antoni – gostyniński chłopski działacz niepodległościowy i społeczno-polityczny*, „Notatki Plockie” 1985, nr 1 i s. 36–40 i „Głos Gostyniński” 1997, nr 12, s. 4; teże, *W 50. rocznicę śmierci. Antoni Kujawa – działacz chłopski*, „Głos Gostyniński” 1995, nr 12, s. 4; teże, *Kujawa Antoni – gostyniński Witos*, [w:] *Gostynin. Szkice z przeszłości*, Gostynin 2007, s. 220–225.

Barbara Konarska-Pabiniak

KUJAWA Janina (1912–1995), działaczka społeczna

Urodziła się 15 XI 1912 r. w Warszawie, córka Waława i Anny z d. Geller. Po ukończeniu Szkoły Sióstr Felicjanek i uzyskaniu w 1935 r. świadectwa maturalnego rozpoczęła pracę w warszawskim Caritasie. Organizowała kolonie i obozy harcerskie dla biednych dzieci. Pracował z nią urodzony w Kaleniu, gmina Szczawin Kościelny, absolwent Gimnazjum im. Tadeusza Kościuszki w Gostyninie, ks. Zygmunt Jan Strzałkowski (zob. biogram). W latach 1934–1939 była członkiem zespołu Pieśni i Tańca przy Instytucie Teatrów Ludowych w Warszawie. Tam poznała swego przyszłego męża Waława Kujawę (zob. biogram), studenta Wydziału Prawa Uniwersytetu Warszawskiego. W zespole byli parą taneczną i grali na instrumentach, Janina na fortepianie, Waław na skrzypcach. Przed wojną wygrała konkurs na spikera radiowego i pracowała w Polskim Radiu przy ul. Zielnej 27/29, w budynku Polskiej Akcyjnej Spółki Telefonicznej (tzw. PA-ST-y). Tam do ostatnich chwil obrony Warszawy nadawała audycje, przerywane alarmami i ogłoszeniami o nadlatujących niemieckich bombowcach.

Tam też poznała prezydenta Warszawy Stefana Starzyńskiego (1893–1939), kiedy dziękował spikerom za odwagę i ostatni raz 23 IX 1939 r. przemawiał do warszawian. W 1939 r. ukończyła kurs PCK, dlatego też podczas oblężenia stolicy pełniła ochotniczo rolę sanitariuszki w punkcie przy Nowym Świecie 5. W wolnych chwilach pomiędzy tymi pracami stawiała barykady w Alejach Jerozolimskich. Wojnę spędziła w Warszawie. Po upadku powstania warszawskiego, poprzez obóz w Pruszkowie dotarła do Gostynina i od 1945 r. związana była rodzinnie z tym miastem. Gdy aresztowano jej męża w 1946 r., rodzina pozostała bez środków do życia. Janina z trudem znalazła pracę przy roznoszeniu prasy do miejskich kiosków. Stałe zatrudnienie uzyskała w przedsiębiorstwie Gos-Bud (późniejszy Budopol Gostynin), w którym pracowała do 1972 r. Była członkiem Związku Młodzieży Wiejskiej RP Wici, a w latach 1945–1947 Polskiego Stronnictwa Ludowego. Działała w harcerstwie, organizowała kolonie dla dzieci i młodzieży. Prowadziła w Gostyninie zespół pieśni i tańca. Aktywnie uczestniczyła w pracach Towarzystwa Miłośników Łazienek Królewskich, Towarzystwa im. Fryderyka Chopina i warszawskim Kole PTTK Przyjaciół Ziemi Gostynińskiej. Zmarła w Warszawie 26 VIII 1995 r., pochowana została w grobie rodzinnym na Starzych Powązkach.

Syn Jacek, adwokat i córka Maria, lekarz.

M. Chlebowska, *Z żałobnej karty*, „Gazeta Gostynińska” 1995, nr 19, s. 2; Informacja córki, Marii Kujawy-Pietrzak.

Jolanta Bigus

KUJAWA Waclaw (1914–1997), adwokat, społecznik (fot. s. 462)

Urodził się 5 IX 1914 r. w rodzinie chłopskiej we wsi Lubieniek, gmina Szczawin Kościelny. Był synem Antoniego (zob. biogram), działacza niepodległościowego, pierwszego posła ziemi gostynińskiej na Sejm RP w 1919 r. i Cecylii z Michalaków (1884–1971). Waclaw był absolwentem Gimnazjum i Liceum im. Tadeusza Kościuszki w Gostyninie z 1935 r. oraz Wydziału Prawa Uniwersytetu Warszawskiego z 1948 r. Z zawodu adwokat od 1953 r. W latach 1945–1946 był członkiem Polskiego Stronnictwa Ludowego Mikołajczykowskiego. Z jego ramienia radnym powiatowym w Gostyninie. W pierwszych latach po 1945 r. nowa władza rozpoczęła prześladowania legalnej partii opozycyjnej, jaką było założone 22 VIII 1945 r. Polskie Stronnictwo Ludowe. Szantaże i bandyckie napady zdarzały się również w Gostyninie i powiecie gostynińskim. Zaczęto od próby zabójstwa sekretarza Zarządu Powiatowego PSL Waclawa Kujawy. On sam relacjonował wydarzenie w nocy z 14 na 15 VIII 1946 r. następująco: „Mieszkałem wówczas w Gostyninie przy obecnej ul. 18 Stycznia. Po północy obudziło nas pukanie do drzwi oraz wołanie: »Otworzyć! Milicja!«, »Otworzyć! Wojsko!«. Zza firany zobaczyłem na podwórzu kilku mężczyzn po cywilnemu i z bronią. Powiedziałem żonie, aby nie otwierała drzwi, a sam ukryłem się w sąsiednim mieszkaniu mojego brata. Wtedy wybili kolbą szybę w oknie mojego mieszkania, przez to okno wskoczył jeden z osobników w stopniu oficerskim. Po zrewidowaniu pomieszczenia i wy-

jaśnieniu żony, że pojechałem do Warszawy, napastnicy odeszli. Według naszej orientacji była to grupa co najmniej siedmiuosobowa. Najszczęśliwszą dla mnie okolicznością było to, że uczestnicy napadzi nie byli dobrze zorientowaniu w mojej sytuacji rodzinnej i nie wiedzieli, że mieszkanie moje łączyło się z mieszkaniem brata Maksyma. Następnego dnia pojechałem do Warszawy i zgłosiłem się do Stanisława Mikołajczyka. Złożyłem mu relację i specjalny raport na piśmie o nocnym napadzie. Rozmowa z Mikołajczykiem utrwaliła moją dalszą działalność w stronnictwie. Po powrocie do Gostynina zwołałem na najbliższy wtorek konferencję powiatową działaczy peeselowskich i wiciowych, przedstawiając im nasilające się represje ubowskie i konieczność zachowania jak największej ostrożności”. I rzeczywiście, wydarzenia nie kazały na siebie długo czekać. Za kilka dni w nocy z 20 na 21 VIII 1946 r. bojówka składająca się z szefa gostynińskiego Urzędu Bezpieczeństwa, jego zastępcy i żony zastępcy dokonała mordu na działaczu PSL, wójcie gminy Kozice Romanie Markiewiczu (zob. biogram). Za swoje przekonania i działalność Kujawa został aresztowany i osadzony w więzieniu na osiem miesięcy. Zrehabilitowany w 1956 r. po powrocie z więzienia nadal działał społecznie. Przez kilka kadencji był radnym miasta Gostynina. W 1982 r. został przewodniczącym społecznego komitetu Obchodów 600-lecia Miasta Gostynina. Był też wiceprezesem Towarzystwa Miłośników Ziemi Gostynińskiej i z tej racji członkiem komitetu redakcyjnego wydanej w 1990 r. z okazji jubileuszu monografii Gostynina pod

red. dr. Mariana Chudzyńskiego. Od 1962 r. był przewodniczącym Komitetu Organizacyjnego Zjazdu Koleżeńkiego Wychowanków Gimnazjum i Liceum im. Tadeusza Kościuszki. W 1990 r. V Zjazd ustanowił go przewodniczącym powołanego Stowarzyszenia Wychowanków Gimnazjum i Liceum im. Tadeusza Kościuszki. VI Zjazd przyznał mu tytuł honorowego Prezesa Stowarzyszenia. Był też inicjatorem budowy sali gimnastycznej przy Liceum. Przez okres 12 lat od 1962 do 1974 r. pełnił funkcję prezesa Oddziału PTTK w Gostyninie. Był też inicjatorem budowy pawilonu-siedziby PTTK, uruchomił biuro Obsługi Ruchu Turystycznego, współorganizował imprezy pn. Niedziela Sannicka. Od 1986 r. członek Towarzystwa Naukowego Płockiego. Pełnił też funkcję Prezesa i Sędziego Sądu Dyscyplinarnego Adwokatów w Płocku. Współzałożyciel i wieloletni członek Zespołu Adwokackiego nr 2 w Warszawie oraz Zespołów Adwokackich w Gostyninie i Warszawie. Wierny PSL, był członkiem Rady Naczelnej i Skarbnikiem Naczelnego Komitetu Wykonawczego PSL (wilanowskiego), a także prezesem Zarządu Wojewódzkiego tegoż PSL w Płocku. Za swoją działalność otrzymał liczne odznaczenia, m.in.: Honorową Odznakę Członka PTTK, Odznakę Zasłużony dla Województwa Płockiego, Medal 600-lecia Gostynina, Medal Zasłużony dla Miasta Gostynina i Krzyż Kawalerski Polonia Restituta. Czynn timer uprawiał grę w tenisa, udzielał instrukcji młodym tenisistom, w Sopocie organizował sparingi (mecze tenisowe) i opłacał lekcje trenerom dla tenisistów z Gostynina. W rocznicę śmierci Mecenas a organi-

zowany jest w Gostyninie Memoriał Tenisowy Wacława Kujawy. Zmarł nagle 28 V 1997 r. Pochowany jest w grobie rodzinnym na cmentarzu parafialnym w Gostyninie.

Żona Janina (zob. biogram), córka Maria, lekarz, syn Jacek, prawnik. Brat Maksym, przewodniczący Miejskiej Rady Narodowej, wybrany w maju 1961 r.

B. Konarska-Pabiniak, *Wacław Kujawa, człowiek niezwykle*, [w:] *Gostynin. Szkice z przeszłości*, Gostynin 2007, s. 262–266; tejsze, *Gostyniński „Szwadron Śmierci”*, „Kurier Mazowiecki 1993, nr 14, s. 10; *Zasłużony dla Gostynina* (uzasadnienie do Medalu), „Głos Gostyniński” 1996, nr 23, s. 2; W. Kujawa, *W 47. rocznicę zwycięstwa mówi Wacław Kujawa*, „Gazeta Gostynińska” 1992, nr 10, s. 5; bkp, *Gostynin bez Mecenas*, „Głos Gostyniński” 1997, nr 11, s. 1–2; bkp, *Z piłeczką w zaświaty*, „Głos Gostyniński” 1997, nr 13, s. 4; bkp, *Pożegnanie Mecenas*, „Głos Gostyniński” 1997, nr 12, s. 2.

Barbara Konarska-Pabiniak

KUJAWSKA Zofia (1914–1985), nauczycielka, działaczka społeczna

Urodzona 18 II 1914 r. w Płocku, w rodzinie Oleszkiewiczów. Pracę zawodową podjęła na terenie gminy Sanniki, początkowo w szkole w Czyżewie, a od 1933 r. w Szkole Powszechnej w Sannikach. Dała się poznać jako wielka społeczniczka. Jeszcze przed wojną prowadziła w latach 1937–1939 pierwszą bibliotekę gminną oraz działała w teatrze amatorskim. Prowadziła też koło Związku Młodzieży Wiejskiej RP Wici i Koło Gospodyń Wiejskich. Po wybuchu II wojny światowej, we wrześniu 1939 r. zorganizowała w Sannikach punkt opatrunkowy dla rannych żołnierzy i poszkodowanych cywilów. Spieszyła z pomocą uciekinierom z Kujaw i Wielkopolski, którzy podążali w kie-

runku Warszawy. Podczas okupacji zorganizowała tajne nauczanie, zaangażowana też była w działalność podziemną, służąc pomocą przy przeprowadzaniu przez granicę księży i naukowców, załatwianiu fałszywych dokumentów tożsamości i kartek żywnościowych, wspomaganie paczkami żywnościowymi więźniów obozów koncentracyjnych. Latem 1941 r. została aresztowana przez gestapo i uwięziona w Kutnie. Po wyzwoleniu wraz z Janem Geislerem (zob. biogram) organizowała szkolnictwo na terenie Sannik i gminy. W szkole w Sannikach zatrudniona została już w 1945 r. Czynnie włączyła się w akcję likwidacji analfabetyzmu. W latach 50. pracowała również w Szkole Przysposobienia Rolniczego w Sannikach, prowadząc zajęcia z zakresu higieny, gotowania, szycia. Wraz z Janem Geislerem należała do pionierów oświaty rolniczej. Prowadziła poletko doświadczalne i ściągала rośliny zielarskie, pomagała miejscowym gospodyniom. Włączyła się również w organizację koła Towarzystwa im. Fryderyka Chopina. Cieszyła się powszechnym autorytetem, szanowana była jako nauczycielka, zaś jej lekcje matematyki należały do pokazowych. Jako pedagog, dużą wagę przywiązywała do edukacji patriotycznej swych wychowanków. Uonorowana została licznymi odznaczeniami, w tym Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski i Medalem Komisji Edukacji Narodowej. Zmarła 13 XI 1985 r. Spoczywa wraz z mężem Franciszkiem Kujawskim i matką Serafiną Oleszkiewicz na cmentarzu parafialnym w Sannikach.

J.B. Nycek, *Gmina Sanniki*, Płock 2011, s. 111–112; Akta USC Urzędu Gminy w Sannikach.

Jan Bolesław Nycek

KUPIDURSKI Hipolit (1872–1956), mechanik

Urodził się w 1872 r. w Warszawie w rodzinie drobnomieszczańskiej. Był synem Wiktora (1847–1916) i Franciszki z Tyburskich (1850–1879). Kształcił się najpierw w Warszawie, później we Lwowie, gdzie uzyskał kwalifikacje zawodowe w zakresie mechaniki. Pracował jako mechanik w warszawskich zakładach: w Fabryce Wyrobów Żelaznych Gostyńskiego i Spółki, Zakładzie Wyrobów Mechaniczno-Ślusarskich J. Słowikowskiego, Walcowni Włochy, Fabryce Maszyn Gerlach i Pulst, Fabryce Pomp Adolfa Troetzera. Później przeniósł się na lubelszczyznę, gdzie podjął pracę w Fabryce Cukru Ludwików w Kijanach. W 1905 r. powrócił na Mazowsze. Zamieszkał w Radziwiu i tu w 1906 r. poślubił pochodzącą z Soczewki Emilię z Kociękich (1885–1970). Trudna sytuacja na rynku pracy spowodowała częste przeprowadzki. Hipolit podejmował pracę w Strzelcach, Pruszkowie, w Warszawie, w Fabryce Celulozy we Włocławku, w cukrowni w Cielcach koło Sieradza, w cukrowni Walentynów koło Żychlina. Tu zastał go wybuch I wojny światowej. Zbliżający się front zmusił rodzinę Kupidurskich do przeniesienia się do guberni wołyńskiej. Zamieszkali pod Równem, gdzie Hipolit znalazł zatrudnienie w Żytyńskiej Rafinerii. Na początku 1919 r. wrócili w rodzinne strony. W latach 1919–1930 Kupidurski był administratorem cukrowni przy Zakładach

Przemysłowo-Rolnych w Strzelcach. Na krótko podjął pracę w cukrowni w Kościanie i Inowrocławiu. Ostatnie lata pracy Hipolita (1932–1940) wiązały się z papiernią w Soczewce. Na krótko przed wybuchem wojny Kupidurscy zakupili w Gostyninie dom przy ul. Warszawskiej (obecnie Jana Pawła II). Zamieszkali tam z córką Marią. W pierwszych dniach września 1939 r. znalazły u nich schronienie córki Janina z rodziną i Lucyna. W październiku 1944 r., na skutek donosu Hipolit, Emilia i Maria Kupidurscy zostali aresztowani i wywiezieni do obozu pracy w Bolesławcu na Dolnym Śląsku. Dzięki staraniom syna Felicjana, udało się wykupić ich z obozu. Do Gostynina jednak nie wrócili, bo ich dom zajęli Niemcy. Zamieszkali u syna w Radomiu. Pozostała rodzina Kupidurskich, unikając aresztowania, przedostała się do Krakowa i tam doczekali końca wojny. Do Gostynina Kupidurscy wrócili po zakończeniu działań wojennych. W ich domu zamieszkali, oprócz gospodarzy, przydzieleni przez lokalne władze lokatorzy, kilka lat funkcjonowało też przedszkole (zajmowało dwa pokoje od frontu). Hipolit Kupidurski zmarł w wieku 84 lat w 1956 r., pochowany został na cmentarzu parafialnym w Gostyninie.

W 1970 r. zmarła żona Emilia i spoczęła obok męża. Kupidurscy mieli pięcioro dzieci: Annę (zmarła w wieku 13 lat w Strzelcach), Janinę (1907–1975), Marię (1909–1992), Lucynę (1911–1985) i syna Felicjana (1913–1974).

M. Dęboróg-Bylczyński, *Kupidurscy z Gostynina*, „Nasz Gostynin” 2011, nr 9, s. 8; M. Bylczyński, *Był dom* (e-book), Warszawa 2000.

Jolanta Bigus

KURYŁŁO Stefan (XIX/XX w.), artysta rewiowy, kapelmistrz

Służył w stopniu podoficera Lejb-Gwardyjskiego Keksholmskiego Pułku im. Cesarza Austriackiego i starszego sanitariusza. W 1917 r. brał udział w bitwach pod Działdowem i mazurskich jeziorach, gdzie był kontuzjowany i tam wzięty do niewoli, w której przebywał do 1918 r. Za niewykonanie rozkazu pójścia na front francuski z partią rosyjskich żołnierzy jako tłumacz, został pobity kolbą od karabinu przez niemieckiego podoficera. Z objawami gruźlicy został wywieziony z grupą inwalidów do warszawskiej Cytaдели. Pracował tam z niemieckimi pisarzami nad wydaniem dokumentów potrzebnych do zwolnienia kolegów inwalidów do domu. Następnie brał udział przy rozbrajaniu Niemców w Warszawie. W 1920 r. powołany został jako podoficer do 21 Warszawskiego Pułku Piechoty, gdzie przebywał w baonie zapasowym w Ostrowie Wielkopolskim. W okresie międzywojennym był artystą rewiowym i kabaretowym, a jednocześnie baletmistrzem znanym ze swych występów w teatrzykach łódzkich, warszawskich czy większych miast rosyjskich. Od 1924 r. kierownik i dyrygent orkiestry i chóru w Ochotniczej Straży Pożarnej w Gostyninie. Jego orkiestra w każdą niedzielę koncertowała na skwerze przy ul. Kutnowskiej lub koło remizy. W 1925 r. zorganizował orkiestrę smyczkową. W 1930 r. orkiestra posiadała już 45 instrumentów oraz obszerną bibliotekę muzyczną. 28 VIII 1927 r. orkiestra straży zdobyła czołowe miejsce na konkursie orkiestr zorganizowanym przez Wojewódzki Zjazd Straży w Warszawie.

Od 1928 r. pełnił w OSP funkcję sekretarza, a 27 XI 1928 r. przejął obowiązki gospodarza OSP po Janie Michalskim. W Gostyninie wystawił *Kłopoty pana Złotopolskiego* Henryka Zbierchowskiego i *Czysty interes* Stefana Kiedrzyńskiego. Chór i orkiestrę prowadził także w gostynińskim Gimnazjum, a w Szkole Powszechnej orkiestrę mandolinistów. Jego zasługą było uruchomienie w sali remizy OSP w 1931 r. kina dźwiękowego Strażak. Wcześniej, w latach 1919–1931 istniało kino nieme Polonia, które prowadził Franciszek Dobaczewski. W 1933 r. Kuryłło przeniósł się do Włocławka. Prawdopodobnie był spokrewniony z Edwardem Kuryłło (1883–1938), znanym tancerzem i choreografem, występującym w Warszawskich Teatrach Rządowych.

B. Konarska-Pabiniak, *Gostynin. Szkice z przeszłości*, Gostynin 2007 s. 136–138, 195; tejsze, *Dzieje Ochotniczej Straży Pożarnej w Gostyninie 1879–1991*, Gostynin 1992, s. 23–24, 66–65; A. Cieciewicz, *Ocalić od zapomnienia*, „Gazeta Gostynińska” 1991, nr 14, s. 5.

Barbara Konarska-Pabiniak

KUZA Józef (1881–?), organista, kapelmistrz

W 1915 r. został kapelmistrzem orkiestry Ochotniczej Straży Pożarnej w Gostyninie. Po roku zrezygnował z tej pracy. Do 1924 r. nie było kapelmistrza w OSP. W 1918 r. założył i prowadził orkiestrę w Gimnazjum Męskim w Gostyninie. Instrumenty zakupiła szkoła.

B. Konarska-Pabiniak, *Gostynin. Szkice z przeszłości*, Gostynin 2007, s. 87; tejsze, *Dzieje Ochotniczej Straży Pożarnej w Gostyninie 1879–1991*, Gostynin 1992, s. 18.

Barbara Konarska-Pabiniak

KWIATKOWSKA-LASS Barbara (1940–1995), aktorka filmowa (fot. s. 462)

Urodziła się 1 VI 1940 r. i wychowała w Patrowie koło Białotarska na pograniczu Mazowsza i Kujaw. Córka Franciszka i Franciszki z Szalkowskich. W 1969 r. rodzice sprzedali gospodarstwo i wyjechali do Włocławka. Jej dzieciństwo przypadło na czasy okupacji niemieckiej. Według relacji brata, Jana Kwiatkowskiego, w 1942 r. cała rodzina została wysiedlona do obozu przesiedleńczego w Łodzi, następnie do Auschwitz-Birkenau, a na końcu do Dachau w Niemczech. W 1944 r. Kwiatkowskich przeniesiono do Hamburga, gdzie przydzieleni zostali do pracy fizycznej w gospodarstwie rolnym Krzysztofa Krackhardta. Tam miał miejsce incydent wykradzenia małej Basi przez amerykańskiego sędziego z zamiarem wywiezienia jej do USA. Rodzini udało się odnaleźć córkę i wówczas powrócili do Patrowa. Mała Basia chodziła do Szkoły Podstawowej w Białotarsku, potem w roku szkolnym 1954/1955 do Liceum Ogólnokształcącego im. Tadeusza Kościuszki w Gostyninie. Mieszkała wówczas w internacie z koleżanką Barbarą Dzieciołowską (później Adamiec). Koleżanka po latach wspominała: „Z Basią mieszkaliśmy w jednym pokoju. Była skromną, życzliwą i uczynną koleżanką. Uwielbiała tańczyć, była wysportowana. Jej elastyczność w ruchach, poruszaniu się i w tańcu wskazywały, jakby jej kości były z gumy”. Po roku Kwiatkowska opuściła Gostynin i wstąpiła do ludowego Zespołu Pieśni i Tańca Skolimów, a potem do szkoły baletowej w Warszawie. Stało się to niejako pod

namową nauczycielki z Liceum, która, jak wspomina koleżanka szkolna: „dostrzegła jej zdolności i zainteresowanie tańcem. Doszła do wniosku, że musi występować w balecie. Nawiązała kontakt z rodzicami i wraz z Basią pojechała do Warszawy”. Po szkole baletowej przyszła gwiazda ekranu rozpoczęła naukę w Wyższej Szkole Filmowej w Łodzi. W latach 1959–1962 była żoną Romana Polańskiego. Ślub odbył się 8 IX 1959 r. Słynny reżyser w wydanej po latach książce *Roman* niezwykle sugestywnie opisał swą żonę Barbarę: „Była jedną z najpiękniejszych dziewczyn, jakie kiedykolwiek widziałem. Ciemna szatynka, prawie brunetka, miała twarz o wykroju migdała, wspaniałe długie rzęsy, zadarte nosek i gibkie jędrne ciało”. Poznali się, gdy była studentką łódzkiej filmówki, mającą już znaczące sukcesy na ekranie i wciąż rosnącą popularność. Wygrała konkurs na rolę filmową i od tego momentu rozpoczęła się jej droga do wielkiej kariery. Zadebiutowała w filmie Tadeusza Chmielewskiego „Ewa chce spać” w 1958 r. Jej kolejne polskie filmy to: „Zezowate szczęście” Andrzeja Munka, „Miłość dwudziestolatków” Andrzeja Wajdy, „Jowita” Jerzego Morgensterna. Ponadto wystąpiła w kilku filmach zagranicznych, m.in. w: „Tysięczne okno” (Francja). „Co za radość żyć” (Francja) u boku Alaina Delona i „Licantropo” (Włochy). Po dwóch latach małżeństwo z Polańskim zaczęło się rozpadać. Ostatecznie zakończyło się, gdy Basia poznała Karlheinz Böhma, niemieckiego reżysera, syna światowej sławy austriackiego dyrygenta Karla Augusta Leopolda. Dużą popularność przyniosła Karlheinzowi rola młodego cesarza au-

striackiego Franciszka Józefa I w epopei filmowej „Sisi”, jak zdrobniale określano młodziutką żonę monarchy, księżniczkę bawarską Elżbietę. Z Karlem zamieszkała w Szwajcarii u podnóża szczytu Monte Rosa. Z tego małżeństwa mieli córkę Katharinę Annę, która dzisiaj, podobnie jak niegdyś matka, jest aktorką i modelką. Po rozstaniu z Karlem, Barbara zamieszkała w willi pod Monachium. Zajmowała się wykonywaniem lalek dla teatrzyków. Płacono jej również honoraria za wywiady, których udzielała, chyba że przyjechał dziennikarz Polak. Była wiceprzewodniczącą i jedną z założycielek Stowarzyszenia na Rzecz Porozumienia Niemiecko-Polskiego. Między innymi jej zasługą było wprowadzenie do monachijskiej sieci kablowej Telewizji Polonia. Angażowała się w pomoc dla Polski. Wspierała Solidarność, docierała do dziennikarzy Radia Wolna Europa. W rozgłośni tego Radia poznała Jacka Kaczmarskiego. W jej domu pod Monachium bywali m.in.: Andrzej Wajda, Andrzej Szczypiorski czy Agnieszka Osiecka. W kraju wciągnięto ją w tym czasie na „czarną listę”. Wówczas też zaprzyjaźniła się z muzykiem jazzowym, saksofonistą Leszkiem Żądło, z którym snuła plany o przeprowadzce do Krakowa. W 1993 r., dwa lata przed śmiercią, przyjechała nawet do Krakowa i udzieliła kilku wywiadów. Nie zdążyła jednak zrealizować swego zamiaru powrotu do Polski. Zmarła 6 III 1995 r. w Baldham koło Monachium podczas koncertu amerykańskiego trębacza Al Porcino. Prochy jej zostały złożone 8 IV 1995 r. w Krakowie w Alei Zasłużonych na Cmentarzu Rakowickim. Rzeźbę nad grobem na zmówienie córki wykonał w 1998 r. Marian

Konieczny. Na płycie nagrobnej aktorki wyryto piękne słowa autorstwa Jacka Kaczmarskiego: „Ewa chce spać... Basia kochała, żyła – teraz śpi”.

B. Konarska-Pabiniak, *Basia...*, „Głos Gostyniński” 1996, nr 7, s. 7; teźże, *Barbara Kwiatkowska-Lass*, [w:] *Gostynin. Szkice z przeszłości*, Gostynin 2007, s. 279–282; J.B. Nycek, *Biografie. Basia i jej wybrańcy*, „Nowe Mazowsze” 2000, nr 6, s. 40–42; E. Padol, *Barbara Kwiatkowska-Lass: stolecz i dziewczyna*, [w:] *Damy PRL-u*, Warszawa 2015, s. 259–283; A. Szpryngiel, „Barbara Kwiatkowska-Lass (1940–1995), znakomita aktorka rodem z Patrowa” mps. Praca na konkurs powiatowy. Autorka była uczennicą Centrum Kształcenia Rolniczego im. Kazimierza Wielkiego w Kowalu; Akta Stanu Cywilnego USC w Gostyninie.

Barbara Konarska-Pabiniak

KWIATKOWSKI Ignacy (1899–1996), podporucznik, żołnierz września 1939 r.

Urodził się w rodzinie chłopskiej 12 II 1899 r. we wsi Patrów. Mieszkał w Hucie Zaborowskiej. W lipcu 1919 r. został powołany do służby wojskowej. Był żołnierzem 40 Pułku Piechoty Dzieci Lwowskich. W latach 1919–1920 brał udział w walkach na Ukrainie, pod Lwowem i nad Bugiem. Został zdemobilizowany w 1921 r. We wrześniu 1939 r. brał udział w wojnie obronnej. Po zakończeniu działań powrócił do domu. Pozostał w stopniu podporucznika. Zmarł 20 XII 1996 r. Pochowany został na cmentarzu w Sokołowie. Posiadał odznaczenia za wojnę 1919–1920 i wojnę obronną 1939 r.

J. Matuszewski, *75. rocznica bitwy pod Warszawą*, „Gazeta Gostynińska” 1995, nr 16, s. 8; tenże, *Ignacy Kwiatkowski*, „Gazeta Gostynińska” 1997, nr 1, s. 11.

Jolanta Bigus

L

LACHIEWICZ Wincenty (1871–1929),
nauczyciel, kierownik szkoły

Urodzony w Kozienicach w 1871 r., rodzice Feliks i Katarzyna z Brodnickich. Był kierownikiem szkoły początkowej w Gostyninie, którą uruchomiono po przeprowadzeniu odpowiednich adaptacji w budynkach po dawnych koszarach przy ul. Kutnowskiej w roku szkolnym 1913/1914. Swoją siedzibę znalazły tam wszystkie cztery prywatne szkoły początkowe przeniesione z Rynku, aby zrobić tam miejsce dla powstającego w Gostyninie gimnazjum żeńskiego. Po rozpoczęciu I wojny światowej przerwano naukę. Budynki szkolne zostały zajęte przez Niemców. Naukę wznowiono prawdopodobnie w 1917 r. jako siedmioklasowej szkole powszechnej. W 1924 r. Lachiewicz przeszedł na emeryturę. Kierownictwo szkoły przejął jego zięć Waclaw Ciećwierz (zob. biogram). W 1927 r. szkołę podzielono na nr 1 i nr 2 w dwóch budynkach. Lachiewicz był pierwszym prezesem Związku Nauczycielstwa Polskiego w Gostyninie. Zmarł 2 I 1929 r. Pochowany z żoną na cmentarzu parafialnym w Gostyninie. Żona Maria Lachiewicz z d. Matuszewska (1876–1962). Córka Irena, żona polonisty Waclawa Ciećwierza

B. Konarska-Pabiniak, *Gostynin. Szkice z przeszłości*, Gostynin 2007, s. 67; teźże, *Szkola gostynińska. Sto lat w służbie oświaty 1907–2007*, Gostynin 2007, s. 21–22; Inskrypcja nagrobna.

Barbara Konarska-Pabiniak

LASOCKI Antoni Adam h. Dołęga
(ok. 1727–1799), kasztelan gostyniński

Urodził się około 1727 r., syn Józefa Lasockiego z Lasocina h. Dołęga (zob. biogram) i Anny Grabowskiej h. Pomian, cześniczanki wieluńskiej. Posiadał miasto Brzeziny w województwie łęczyckim oraz kilka majątków w województwie rawskim, a także uzyskane po ojcu w 1757 r. starostwo grodzkie gostynińskie. W 1744 r. ojciec umieścił go w 1 Regimencie Pieszym buławy wielkiego hetmana litewskiego M. K. Radziwiłła. W 1754 r. został podczaszym gostynińskim, a w 1764 r. posłem ziemi gostynińskiej na sejm konwokacyjny. Wyznaczono go do Komisji Wojskowej Koronnej. Podpisał wybór Stanisława Poniatowskiego na króla i jako poseł ziemi gostynińskiej na sejm elekcyjny asystował przy zaprzysiężeniu pactów conventów przez króla, a na warszawskim sejmie grudniowym podpisał z ramienia ziemi gostynińskiej akta koronacji. Na sejmie rozbiorowym wszedł w skład delegacji sejmowej i został komisarzem do wytyczania nowej granicy z Austrią. W 1781 r. został kawalerem Orderu Świętego Stanisława i Kawalerem holsztyńskiego Orderu św. Anny, a w 1789 r. kawalerem Orderu Orła Białego. Zmarł w 1799 r.

Z małżeństwa z Teresą Laskowską z Lasków h. Trzaska, stolniczką bielską, miał córkę Izabelę (1764–1852), która poślubiła Michała Kleofasa Ogińskiego

(1765–1833), podskarbiego wielkiego litewskiego, słynnego kompozytora.

Polski Słownik Biograficzny t. 16, Wrocław 1971, s. 537; G. Dziewulska, *Rodzina Lasockich „Gazeta Gostynińska”* 2002, nr 16. s. 7.

Jolanta Bigus

LASOCKI Józef h. Dołęga (1700–1761), starosta gostyniński

Urodził się w 1700 r. Syn Adama Franciszka (zm. 1715), podkomorzego zakroczymskiego i Marianny Niszczyckiej. Był właścicielem miasta Brzeziny, wówczas w województwie łęczyckim, oraz dóbr w ziemi sochaczewskiej, rawskiej i gostynińskiej. Od 1734 r. był starostą gostynińskim. Pięć lat później został generałem adiutantem wojsk litewskich. Był zwolennikiem Michała Kazimierza Radziwiłła. Jako plenipotent zabiegał o interesy księcia na dworze warszawskim czy w trybunałach piotrkowskim i lubelskim. Wielokrotnie z województwa rawskiego pełnił funkcje poselskie na sejmy i wyróżniał się na nich aktywnością. W 1738 r. jako poseł ziemi gostynińskiej wypowiedział się przeciwko grabieżom wojsk rosyjskich na północno-wschodnich obszarach Rzeczypospolitej. Posłował ponownie z ziemi gostynińskiej na sejmy w 1740 i w 1746 r. W czasie obrad domagał się m.in., by komory celne obsadzone były przez szlachtę wyznania katolickiego. Atakował też senat za rozrzutność grosza publicznego. W 1756 r. bezskutecznie ubiegał się o kasztelanię płocką, ale w 1757 r. otrzymał kasztelanię łęczycką. W latach 1737–1750 wystawił w Brzezinach kościół bernardynek pod wezwaniem św. Ducha. Mieszkał sta-

le w Żukowie pod Sochaczewem i tam prawdopodobnie zmarł w pierwszych miesiącach 1761 r.

Żona Anna Grabowska (zm. 1772), cześniczanka wieluńska, syn Antoni Adam (zob. biogram).

Polski Słownik Biograficzny t. 16, Wrocław 1971, s. 538; G. Dziewulska, *Rodzina Lasockich „Gazeta Gostynińska”* 2002, nr 16. s. 7.

Jolanta Bigus

LATOSZEK Waldemar Lech (1958–2008), animator oświaty, działacz społeczny, przewodniczący Rady Miejskiej

Urodził się 26 III 1958 r. w Gostyninie jako drugie dziecko w rodzinie Władysława Latoszka (1927–1982) i Cecylii Latoszek z d. Wójt (1930–1999). Rodzice pracowali w zawodach urzędniczych na kolei. Waldemar ukończył Szkołę Podstawową nr 3 i Liceum Ogólnokształcące im. Tadeusza Kościuszki w Gostyninie. Po maturze w 1977 r. rozpoczął studia na Wydziale Lekarskim Wojskowej Akademii Medycznej im. gen. dyw. Bolesława Szareckiego w Łodzi (obecnie Wydział Wojskowo-Lekarski Uniwersytetu Medycznego). W lutym 1982 r., w połowie piątego roku studiów, w odwecie za działania opozycyjne został relegowany z uczelni, a następnie przymusowo wcielony do wojska. Po powrocie pracował na oddziale chirurgicznym Szpitala Miejskiego w Gostyninie. W 1991 r. ukończył studia na Wydziale Matematyczno-Fizyczno-Chemicznym Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, uzyskując tytuł magistra chemii. W latach 1983–1989 pracował jako nauczyciel w szkołach podstawowych w Podgórzu i Gorze-

wie, a następnie był dyrektorem Szkoły Podstawowej w Białem. Angażował się w życie społeczno-polityczne miasta, po reformie samorządowej został radnym I i II kadencji (1990–1994 i 1994–1998). W I kadencji był przewodniczącym Komisji Edukacji, Kultury, Sportu i Rekreacji, w II kadencji przewodniczył Komisji Oświaty, w latach 1996–1998 pełnił funkcję Przewodniczącego Rady Miejskiej. W roku 1991 został przez RM powołany na stanowisko dyrektora pierwszej szkoły samorządowej w województwie, placówkę tę tworzył od podstaw i kierował nią aż do roku 2008. Na początku była to Szkoła Podstawowa nr 4 im. gen. Władysława Andersa, po reformie oświaty Gimnazjum nr 2 im. Polskich Noblistów, które jako pierwsze na północnym Mazowszu otrzymało tytuł w ogólnopolskiej akcji „Szkoła z klasą”. W latach aktywności zawodowej ukończył cztery kierunki studiów podyplomowych, zdobył II stopień specjalizacji, prowadził zajęcia w Wyższej Szkole Gospodarki Krajowej w Kutnie, w Szkole Wyższej im. Pawła Włodkowica oraz w Niepublicznym Centrum Doskonalenia Nauczycieli Zespołu Doskonalenia Zawodowego w Płocku. Publikował artykuły w periodykach oświatowych, m.in. w miesięczniku „Dyrektor Szkoły”, a także w prasie lokalnej. Po 25 latach pracy przeszedł na emeryturę. Za wybitne dokonania zawodowe był wielokrotnie nagradzany przez władze oświatowe oraz samorządowe. W roku 1993 otrzymał Nagrodę Ministra Edukacji Narodowej II stopnia, a w 2000 r. – I stopnia. Przyznano mu odznaczenia państwowe: Medal Komisji Edukacji Narodowej (2004), Srebrny Krzyż Za-

sługi (1999) oraz Złoty Krzyż Zasługi (2005). Zmarł 13 X 2008 r., pochowany został na cmentarzu parafialnym w Gostyninie-Nagodowie. Od 2009 r. Rada Pedagogiczna Gimnazjum nr 2 im. Polskich Noblistów co roku przyznaje Nagrodę im. Dyrektora Waldemara Latoszka dla absolwenta, który osiągnął najwyższy wynik egzaminu gimnazjalnego. Motto tej nagrody brzmi: „Idź w życie z odwagą i nadzieją, radośnie zdobywaj szczyty, służ prawdzie i sprawiedliwości, nie zapominaj o obowiązku czynienia dobra”.

Dwukrotnie żonaty, z pierwszego związku miał dwie córki: Natalię (ur. 1982) i Aleksandrę (ur. 1983).

M. Osmalek, *Gostynin w latach 1945–1989*, [w:] *Dzieje Gostynina od XI do XXI wieku*. Pod red. B. Konarskiej-Pabiniak, Gostynin 2010, s. 649; B. Konarska-Pabiniak, *Gostynin w III Rzeczypospolitej (1990–2010)*, [w:] *Dzieje Gostynina od XI do XXI wieku*. Pod red. B. Konarskiej-Pabiniak, Gostynin 2010, s. 661–663, 681, 727, 730; T. Woicki, *Szkoła z przyszłością. Rozmowa z dyrektorem Szkoły Podstawowej nr 4 w Gostyninie – Waldemarem Latoszkciem*, „Głos Gostyniński” 1995, nr 2, s. 5; B. Gustowski, *Służyć swojemu miastu. Rozmowa z przewodniczącym Rady Miejskiej Waldemarem Latoszkciem*, „Głos Gostyniński” 1996, nr 20, s. 3; IM, *Odnaczenia i nagrody*, „Gazeta na Mazowszu” 2000, nr 240, s. 4; Z. Pendel, *Prezydent i nasza klasa*, „Gazeta Wyborcza” 2003, nr 2464457, s. 7; MO, *U prezydenta*, „Gazeta Wyborcza Mazowsze”, 23 X 2003, s. 2; B.E. Gierula, *Mroki stanu wojennego*, „Życie Gostynina” 2004, nr 1/5, s. 14; Rada Pedagogiczna Gimnazjum nr 2 im. Polskich Noblistów w Gostyninie, *Śp. Waldemar Lech Latoszek*, „Głos Gostyniński” 2008, nr 11 (221), s. 4; RP G2, *Waldemar Lech Latoszek. Wspomnienie*, „Gazeta Wyborcza Płock”, 17–18 X 2009, s. 6; *Pamięci Dyrektora*, InterGims2, g2gostynin.pl/913.html; Archiwum Miejskiego Zespołu Ekonomicznego Szkół i Przedszkoli w Gostyninie.

LESZCZYŃSKI Ignacy (1797–1857), właściciel majątku ziemskiego w Belnie, cukrownik

Ignacy Józef Antoni Florian Tadeusz Marian Skarbek Leszczyński, h. Abdank, urodził się w 1797 r. we wsi Jarrantowice na Kujawach jako syn obywatelski Pawła i Anny z Kiełczewskich. W 1816 r. zmarł jego ojciec, na Ignacym spoczął wówczas obowiązek opieki nad matką i młodszą siostrą Ludwiką Joanną Rozalią, późniejszą Ulejską. W 1822 r. Ignacy Leszczyński poślubił Urszulę Zaborowską, córkę Stanisława i Karoliny, właścicieli Zaborowa, Belna w powiecie gostyńskim i Zbijewa, wsi oraz folwarku w powiecie wrocławskim, w parafii Chodecz (odległe ok. 35 km od Wrocławka). W 1825 r. Leszczyńscy nabyli majątek ziemski składający się z dwóch wsi Belno i Pomorzany Strumińskie. Szybko okazało się, że Leszczyński był bardzo dobrym gospodarzem, majątek swój prowadził wzorowo. Wybudował pałac, urządził park. Założył stadninę ze stawem Urszulin i stawem Leszczyński, nazywanymi stawami Leszczyńskiego. W Belnie działała również gorzelnia i olejarnia. W 1845 r. Leszczyński założył na obszarze czterech mórg „zakład fabrykacji cukru z buraków”, czyli cukrownię Urszulin, nazwaną tak od imienia żony Urszuli, z zamiarem powiększenia tego terenu pod budowę pomieszczeń na maszyny i sprzęt. Kolonię Urszulin notarialnie oddzielił od dóbr Belno. Urządzenia do cukrowni zakupił w 1841 r. od de Kruze, właściciela fabryki cukru we wsi Bieniewice, powiat błoński. Maszyny do cukrowni sprowadzane były również z gostyńskiej fa-

bryki Pawła Rystoffa (zob. biogram). Ignacy Leszczyński „połączył rolnictwo z przemysłem”, a Belno „wyglądało jak porządne, niemieckie miasteczko”. Zarządzanie majątkiem wzbudziło duże zainteresowanie. Porównywano go m.in. z Albrechtem Thaerem (1752–1828), niemieckim agronomem. Gospodarz dbał również o mieszkańców swoich włości, o ich zdrowie i potrzeby życia. W okolicy zyskał sobie tytuł „Nestora agronomów”. W 1854 r. otrzymał pamiątkowy puchar srebrny z godłami gospodarstwa od obywateli powiatu gostyńskiego, wrocławskiego i łęczycyckiego. Leszczyński jako pierwszy zabrał głos w sprawie dobrowolnych składek na szpital powiatowy i „hojnym darem” dał przykład. Zabiegał o połączenie drogowe Krośniewic z Płockiem. Angażował się również w działalność społeczną. Należał do „każdego komitetu, do każdego zgromadzenia, sądu polubownego, sądu biegłych”. Przez sześć lat był członkiem Rady Opiekuńczej Zakładów Dobroczynnych w powiecie gostyńskim, Komitetu wsparcia włościom niedostatkiem dotkniętych, Komitetu budowy dróg bitych, członkiem Komitetu od zarazy księgosuszu oraz Radcą Dyrekcji Ubezpieczeń w Powiecie Gostyńskim. W 1847 r. Leszczyński opublikował artykuł w „Roczniku Gospodarstwa Krajowego” *Przegląd z lat wielu gospodarstwa, na kilku folwarkach prowadzonego*, w którym opisał swoją drogę do sukcesu, gdy po śmierci ojca, jako nieletni, przejął prowadzenie trzech folwarków. Zawarł tam „praktyczne uwagi o uprawie gruntu, siania zbóż i roślin, i hodowli inwentarzy”. Naczelnik Powiatu Gostyńskiego zaprezentował Guber-

natorowi Cywilnemu w roku 1856 Ignacego Leszczyńskiego, prosząc o nadanie Leszczyńskiemu orderu Świętego Stanisława. W następnym roku Ignacy Leszczyński już nie żył. W nocy z 27 na 28 VI 1857 r., o godzinie drugiej, został zamordowany przez będącego u niego na służbie 22-letniego ogrodnika Krystiana Józefa Ahrensa. Zabójca pochodził z okolic Hanoweru. Zbrodni dokonał poprzez uderzenie Leszczyńskiego w skroń gracą ogrodniczą lub ostrym końcem młotka, a jeszcze według innej wersji go zastrzelił. Stało się to w letni ciepły wieczór, gdy Leszczyński przy otwartym oknie liczył i rozkładał pieniądze przeznaczone dla pracowników na wypłatę. Ahrens zrabował pieniądze, złoty zegarek i niektóre przedmioty z garderoby. Po zabójstwie zbiegł z Edwardem Rozenowem, piętnastoletnim ogrodnikiem, prawdopodobnie mającym współudział w zbrodni. Uroczystości pogrzebowe trwały dwa dni, 2 i 3 VII 1857 r. Natomiast po raz drugi odprowadzono mszę w dniu imienin Ignacego, 31 lipca. Wzięli w niej udział kapłani z powiatów: gostynińskiego, kutnowskiego, włocławskiego i łęczyckiego. „Gazeta Warszawska” pisała o zasługach Leszczyńskiego. Podjęto decyzję o zbiorce pieniędzy na nagrodę za ujęcie mordercy i na wystawienie zmarłemu pomnika. Zrodził się również zamiar „zebrania kapitału akcyjnego na zakup dóbr Belny, jako wzorowego gospodarstwa i przeznaczenie go na użytek praktycznie kształcącej się młodzieży pod nazwą Wzorowego gospodarstwa Leszczyńskiego”. Ignacy Leszczyński został pochowany na cmentarzu parafialnym w Sokołowie. Na cokole nagrobku z pia-

skowca, w kształcie kolumny zwieńczonej krzyżem, widnieje napis: „Ignacemu z Belny Leszczyńskiemu czcigodnemu ojcu pozostała rodzina”. W noc zabójstwa Leszczyńskiego, kilka godzin później, zmarła Urszula Leszczyńska.

Leszczyńscy mieli siedmioro dzieci, w tym jednego syna. Były to: Józefa, Zofia, Leokadia, Anna Magdalena, Ludwika, Paulina oraz Ignacy. Anna Magdalena (1831–1911) została drugą żoną Tytusa Chałubińskiego. Ślub odbył się 29 V 1852 r. Chałubińscy mieli czworo potomstwa. Maria, urodzona 21 III 1853 r. i Eugeniusz, urodzony 30 XII 1854 r. zmarli w 1857 r. na ostrą chorobę zakaźną krtani, zwaną błonicą. Kolejne dzieci to Jadwiga, która przyszła na świat 28 V 1858 r., późniejsza żona Jana Alfonsa Surzyckiego, zmarła 20 II 1941 r. w Pabianicach oraz syn Ludwik, urodzony 2 VIII 1860 r., zmarły w Zakopanem 21 V 1933 r. Małżeństwo z Chałubińskim zostało rozwiązane w 1868 r. W Belnie pozostał jedyny syn Leszczyńskich Ignacy. W „Gazecie Warszawskiej” po śmierci Leszczyńskiego seniora napisano: „Na tym ostatnim, jako dziedzicu szanownego imienia i nazwiska, spoczywa święty obowiązek naśladowania czynów ojca i przechowywania ich w gotowości”.

W 2014 r. z inicjatywy Marcina Matusiaka powołano Stowarzyszenie na rzecz Rozwoju Wsi Belno, którego patronem został Ignacy Leszczyński. Stowarzyszenie objęło opieką grób Leszczyńskiego, a uchwałą Rady Gminy z dnia 28 II 2017 r., na wniosek Stowarzyszenia, nagrobek został wpisany do rejestru zabytków. Skrzyżowanie dróg powiatowych w Belnie nosi imię Urszuli

i Ignacego Leszczyńskich. Odświeżono również tablicę upamiętniającą Leszczyńskich w 160. rocznicę ich śmierci.

B. Konarska-Pabiniak, *Ignacy Leszczyński z Belna i jego sławny zięć Tytus Chałubiński*, Rocznik Gostyniński, T. III – 2012, s. 297–309; M. Matusiak, Belno. Wielka historia Małej Wsi, (e-book); tegoż, *Ignacy Leszczyński z Belny. Pierwszy agromom Królestwa Polskiego*, „Tygodnik Płocki” 2011, nr 48, s. 16.

Barbara Konarska-Pabiniak

LEWANDOWICZ Roman (1898–1983), właściciel młyna

Urodził się w 7 IX 1898 r. w Gostyninie. Syn Ignacego i Stanisławy. Rodzina przeprowadziła się na Kresy do miejscowości Równe na Wołyniu. Rodzice prowadzili tam gospodarstwo rolne, zajmowali się hodowlą koni oraz przemiałem zboża na mąkę. Wychowywali swoje dzieci w tradycjach patriotycznych. Roman wraz z bratem wstąpił do Wojska Polskiego i brał udział w wojnie polsko-bolszewickiej. Po powrocie z frontu zajął się hodowlą koni, został w 1938 r. członkiem Wołyńskiego Związku Hodowców Koni w Łucku. Ożenił się z Wierą z d. Konopka (1902–1998). Po zakończeniu II wojny światowej z rodzicami i żoną, w ramach akcji repatriacyjnej, powrócił do Gostynina. Tutaj w 1947 r. otrzymał po niemieckiej rodzinie Reicheltów w Bierzewicach urokliwie położone nad rzeką Osetnicą gospodarstwo rolne wraz przynależącymi doń zabudowaniami gospodarczymi i młynem. Nieruchomość przekazała rodzinie Powiatowa Rada Narodowa w Gostyninie jako rekompensatę majątku pozostawionego w zachodniej Ukrainie. Młyn został zbudowany na

początku XX w., posiadał trzy drewniane kondygnacje oraz murowaną piwnicę. Zabudowania wzniesiono w prostej konstrukcji szkieletowej, ściany zbijano z desek na styk, z drewna wykonano także stropy, podłogi oraz jednobiegowe schody. Młyn został przejęty na własność przez państwo polskie na podstawie ustawy o nacjonalizacji przemysłu z 1946 r. Po upaństwowieniu Roman pracował nadal w młynie. Współpracował z młynem Józefa Lewandowskiego (zob. biogram). Niemal do śmierci przyjeżdżał do Gostynina na białej kłaczce o imieniu Marszałka. Zmarł w 1983 r. w szpitalu w Gostyninie-Kruku. Pochowany został na cmentarzu parafialnym w Gostyninie.

Miał dwoje dzieci Zbigniewa i Irenę, która zmarła w wieku 18 lat.

E. Szubska-Bieroń, *Młyny na ziemi gostynińskiej. Rys historyczny*, Rocznik Gostyniński, t. IV – 2017, s. 73–74; Akta Urzędu Stanu Cywilnego w Gostyninie; Inskrypcja nagrobna.

Elżbieta Szubska-Bieroń

LEWANDOWSKA Felicja Eleonora (1907–1977), nauczycielka przedszkola

Urodziła się 15 XI 1907 r. w Warszawie w rodzinie Józefa i Bronisławy z d. Napiórkowskiej, małżonków Kujawów. W 1936 r. ukończyła kurs dla ochronek w Pszczynie. W 1937 r. sprowadziła się do Gostynina, aby objąć stanowisko pierwszej przedszkolanki i kierowniczki nowo otwartego Przedszkola nr 2 przy ul. Wesołej (obecnie Legionów Polskich). Zawarła związek małżeński z Józefem Lewandowskim (zob. biogram), synem właścicieli młyna przy obecnej al. ks. Jerzego Popiełuszki.

Ślub odbył się w 1938 r. w Warszawie. Zmarła 10 III 1977 r. w Gostyninie. Pochowana na cmentarzu parafialnym w Gostyninie.

E. Szubska-Bieroń, *Młyny na ziemi gostynińskiej. Rys historyczny*, Rocznik Gostyniński, t. IV – 2016, s. 81; B. Konarska-Pabiniak, *Gostynin. Szkice z przeszłości*, Gostynin 2007, s. 98; J. Michalak, B. Saługa, J. Ulińska, A. Woźniak, *Diamentowy jubileusz. Zarys dziejów Miejskiego Przedszkola nr 2 w Gostyninie*, „Głos Gostyniński” 1997, nr 16, s. 8; B. Konarska-Pabiniak, *60 lat Przedszkola nr 2*, „Głos Gostyniński” 1997, nr 18, s. 2; Księga Zgonów Parafii Rzymskokatolickiej pw. św. Marcina w Gostyninie z 1977 r.; Inskrypcja nagrobna.

Elżbieta Szubska-Bieroń

LEWANDOWSKI Jan (1911–1939), kowal, działacz społeczny

Urodził się 16 II 1911 r. w Gostyninie. Był synem Bronisława i Władysławy z Arkitów, bratem Waclawa (zob. biogram). Od najmłodszych lat działał w katolickiej organizacji młodzieży pod nazwą Stowarzyszenie Katolickie. Należał do klubu sportowego Gostynianka funkcjonującego przy tej organizacji. Był jednym z aktywniejszych działaczy Stronnictwa Narodowego. Należał też do Polskiego Towarzystwa Gimnastycznego Sokół. Został aresztowany przez Niemców już w listopadzie 1939 r. i przetrzymywany był wraz z innymi mieszkańcami Gostynina w budynku byłej cerkwi. W trakcie przesłuchania zdołał zbiec i ukryć się w domu po przeciwnej stronie ulicy. Odnaleziony i skatowany przez Jakuba Pohla, został rozstrzelany wraz z innymi współwięźniami 1 XII 1939 r. w lesie w Woli Łąckiej. Ekshumowany w kwietniu 1945 r. Pocho-

wany w kwaterze wojennej na cmentarzu parafialnym w Gostyninie.

Archiwum Państwowe w Płocku, Spuścizna Tadeusza Trojanowskiego, sygn. 50/492/0; Akt Stanu Cywilnego USC w Gostyninie z 1945 r.

Barbara Konarska-Pabiniak

LEWANDOWSKI Józef (1913–2008), właściciel młyna

Urodził się 16 III 1913 r. w Dąbrówce, wsi należącej do powiatu gostynińskiego. Jego rodzicami byli Wojciech (1881–1951) i Józefa z Waćkowskich (1892–1974), rolnicy z Rębowa. Ojciec Wojciech Lewandowski opuścił Polskę i udał się do Ameryki w celu zarobkowym. Wrócił do kraju i z przywiezionych pieniędzy dokonał w dniu 15 III 1921 r. zakupu młyna przy obecnej al. ks. Jerzego Popiełuszki od Izzydora Wassermanna. W 1938 r. w Warszawie ożenił się z Felicją z d. Kujawa (zob. biogram), która była pierwszą gostynińską przedszkolanką. Małżonkowie otrzymali po rodzicach Józefa gospodarstwo wraz z młynem zbożowym. Młyn upaństwowiony został na podstawie ustawy o nacjonalizacji przemysłu z dnia 31 I 1946 r. Był najdłużej czynnym obiektem młyńskim na ziemi gostynińskiej, pracującym do 2004 r. W 1948 r. Lewandowski założył Związek Hodowców Gołębi Poczтовых w Gostyninie i był jego długoletnim działaczem. Należał do najlepszych hodowców w kraju. Zmarł 2 I 2008 r. w Moszczenicy. Pochowany został na cmentarzu parafialnym w Gostyninie.

E. Szubska-Bieroń, *Młyny na ziemi gostynińskiej. Rys historyczny*, Rocznik Gostyniński, t. IV – 2016, s. 80–81; S. Ciarka, *Już 62 lata Związ-*

ku Hodowców Gołębi Pocztowych w Gostyninie, „Nasz Gostynin” 2010, nr 7, s. 9; red., *50 lat Związku*, „Gazeta Gostynińska” 1998, nr 14, s. 5; J. Lewandowski, *Hodowcy w Warszawie*, „Gazeta Gostynińska” 1998, nr 15, s. 1, 5; Inskrypcja nagrobna.

Elżbieta Szubska-Bieroń

LEWANDOWSKI Kazimierz (1910–1941), rzemieślnik, rozstrzelany przez Niemców

Urodził się w Gostyninie, syn Adama i Franciszki z Gronowskich. Rozstrzelany w Gostyninie przez gestapo w egzekucji 15 VI 1941 r. W odwecie za zabójstwo pod Ciechomicami niemieckiego wachmistrza Valentina Ellera z Austrii w dniu 10 VI 1941 r., Niemcy aresztowali stu mieszkańców Gostynina i powiatu gostynińskiego. Pięć dni później przywieźli ich na plac pomiędzy ul. Floriańską a obecną ul. Stefana Wyszyńskiego, na którym znajdowała się synagoga i szkoła żydowska spalone przez Niemców w 1940 r. Spośród zgromadzonych wybrano dziesięciu mężczyzn do egzekucji. Przesłano w tym celu specjalne komando z Włocławka. Obserwatorami byli niemieccy funkcjonjani oraz ówczesny burmistrz Anton Leber (w Gostyninie od 1 IV 1940 do 30 IX 1941). Na plac przymusowo spędzeni zostali mieszkańcy Gostynina, wśród których były też rodziny rozstrzelanych. Zanim zabrzmiała salwa, zdołał krzyknąć: „Jeszcze Polska nie zginęła”. Zwłoki przewiezione zostały na wozie drabiniastym do pobliskiego lasu koło wsi Drzewce i tam zakopane w zbiorowej mogile. Lewandowski ekshumowany 18 VI 1945 r., pochowany został w kwaterze wojennej na cmentarzu w Gostyninie obok swego kuzyna

Zygmunta (zob. biogram). W lesie powstała symboliczna mogiła, a ofiary egzekucji miasto upamiętniło tablicą przy ul. Floriańskiej.

Żona Władysława z Milczarków.

J. Bigus, *Rejestr Miejsc Pamięci Narodowej w Gostyninie i powiecie gostynińskim*, Rocznik Gostyniński, t. III – 2012 s. 462–463; J.H. Kumpf, E. Szubska-Bieroń, *Gostynin pod zarządem niemieckim 1939–1945*, „Notatki Płockie” 2014, nr 2, s. 21–33; B. Konarska-Pabiniak, *Nowe fakty okupacyjnej historii Gostynina*, „Notatki Płockie” 2013, nr 4, s. 39; Akta Stanu Cywilnego USC w Gostyninie; Inskrypcja nagrobna.

Jolanta Bigus

LEWANDOWSKI Marian (1916–1999), żołnierz wojny obronnej 1939 r.

Urodził się 21 X 1916 r. w miejscowości Dąbrówka, w powiecie gostynińskim, w domu Wojciecha i Marianny z Gientków prowadzących duże, 40-hektarowe gospodarstwo rolne. Był czwartym najmłodszym z rodzeństwa i jedynym synem. Najpierw ukończył siedmioklasową Szkołę Powszechną w Białotarsku, a następnie czteroletnie Gimnazjum im. Tadeusza Kościuszki w Gostyninie, uzyskując tzw. małą maturę. Już w swoim wieku młodzieńczym dał się poznać jako społecznik, zaangażowany w liczne organizacje i stowarzyszenia o różnym charakterze. Przynależał do Katolickiego Stowarzyszenia Młodzieży, Ochotniczej Straży Pożarnej, Kółka Przysposobienia Rolniczego oraz Przysposobienia Wojskowego Krakus. 23 III 1939 r. został powołany do czynnej służby wojskowej. Trafił do I kompanii ciężkich karabinów maszynowych 30 Pułku Strzelców Kaniowskich, wstawionego walkami w wojnie polsko-ra-

dzieckiej w 1920 r., stacjonującej w warszawskiej Cytadeli. Tam też zastał go wybuch II wojny światowej. Pułk, wchodzący w skład 10 dywizji, został 4–5 IX 1939 r. przydzielony do Armii Łódź i wziął udział w walkach o Sieradz. Po ciężkich stratach i wycofaniu się trafił z powrotem do stolicy i został podporządkowany Dowództwu Obrony Warszawy. Lewandowski jeszcze w trakcie walk o Sieradz i Wieluń trafił do niewoli. Znalazł się w Stalagu III A w Luckenwaldzie Kreis Jüterbog w pobliżu Poczdamu, gdzie był wykorzystywany jako przymusowy robotnik w pobliskim majątku Rittergut Malterhausen. Początkowo miał status jeńca, a następnie cywilnego pracownika. Przebywał tam do końca wojny, do zajęcia tych terenów przez Armię Czerwoną. Już 8 V 1945 r. powrócił do rodzinnej Dąbrówki, do siostry. Rodzice zmarli w czasie wojny. W 1946 r. przeniósł się do 13-hektarowego gospodarstwa żony w Strzałkach pod Gostyninem. Udzielał się społecznie w środowisku lokalnym. Prezesował wielu organizacjom, np. Powiatowemu Związkowi Kółek Rolniczych w Gostyninie (od 1960), Kołu Zjednoczonego Stronnictwa Ludowego, OSP w Strzałkach, Okręgowej Spółdzielni Mleczarskiej, Zarządowi Gminnemu OSP w gminie Rataje oraz Radzie Nadzorczej Gminnej Spółdzielni Samopomoc Chłopska w Gostyninie. Był też wieloletnim radnym Gminnej Rady Narodowej w Ratajach. W ostatnich jej dwóch kadencjach pełnił również funkcję przewodniczącego, aż do połączenia z gminą Gostynin pod koniec 1987 r. W Związku Bojowników o Wolność i Demokrację pełnił funkcję zastępcy przewodniczącego Za-

ządu. Swoją aktywność społeczną i samorządową zakończył w 1990 r., kiedy wyraźnie podupadł na zdrowiu. Był wielokrotnie odznaczany: Medalem za Udział w Wojnie Obronnej w 1939 r., Medalem Wincentego Witosa, Złotym Krzyżem Zasługi, Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski, Złotym Odznaczeniem za Zasługi dla Pożarnictwa, Zasłużony Działacz Związku Bojowników o Wolność i Demokrację, Zasłużony Działacz Kółek Rolniczych, Zasłużony dla Województwa Płockiego, Medalem 40-lecia PRL. Dosłużył się stopnia sierżanta. Zmarł 3 III 1999 r., pochowany jest na cmentarzu parafialnym w Gostyninie.

W 1946 r. ożenił się z Czesławą Wasiak. Razem wychowali dwie córki i syna.

J. Gospodarowicz, *Znany i ceniony działacz społeczny, mieszkaniec Strzałek, żołnierz września, kombatan, sierżant Marian Lewandowski nie żyje (1916–1999)*, „Głos Gostyniński” 1999, nr 14, s. 7.

Marek Osmatek

LEWANDOWSKI Tadeusz (1937–2013), nauczyciel, dyrektor szkoły

Urodził się 2 IV 1937 r. w Gostyninie, syn Józefa i Stefanii z d. Szybielskiej. Absolwent Szkoły Podstawowej nr 1 i Liceum Pedagogicznego w Gostyninie. Pracę zawodową jako nauczyciel matematyki rozpoczął w Szkole Podstawowej w Leśniewicach, w 1958 r. przeniósł się do Szkoły Podstawowej nr 1 w Gostyninie. Pracując zawodowo, ciągle doskonalił swoje umiejętności i podnosił kwalifikacje. W 1963 r. ukończył eksternistycznie Studium Nauczycielskie w Ciechanowie na kierunku matematyka, a w 1979 r. studia zaoczne

na Wydziale Matematyki Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. Od 1965 r. piastował funkcję dyrektora w Szkole Podstawowej nr 4, a od 1974 r. w Szkole Podstawowej nr 3 w Gostyninie, gdzie pracował do przejścia na emeryturę w 1991 r. Dzięki swoim staraniom i ścisłej współpracy z władzami samorządowymi i oświatowymi doprowadził w 1983 r. do wybudowania w kierowanej przez siebie placówce drugiego budynku, a w 1988 r. hali sportowej. Poprawa warunków pracy i nauczania przyczyniła się do wszechstronnego rozwoju zainteresowań uczniów w sporcie, naukach przyrodniczych, muzyce i innych. W latach 1970–1972 pracował dodatkowo jako kierownik sekcji matematyki w Powiatowym Ośrodku Metodycznym w Gostyninie, a w latach 1994–1997 jako doradca metodyczny w zakresie matematyki w Wojewódzkim Ośrodku Metodycznym w Płocku. W pracy zawodowej odznaczał się sumiennością, pracowitością i wrażliwością na potrzeby współpracowników i uczniów. Od 1956 r. należał do Związku Nauczycielstwa Polskiego, pełniąc w strukturach związkowych różne funkcje. Za zaangażowanie na rzecz oświaty otrzymał nagrody i wyróżnienia: Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski, Złoty Krzyż Zasługi, Medal Komisji Edukacji Narodowej, Złotą Odznakę ZNP, Medal za Zasługi w Rozwoju Kultury Fizycznej w Szkole, Medal Zasłużony dla Miasta Gostynina oraz wiele innych. Zmarł 18 V 2013 r., został pochowany na cmentarzu w Gostyninie. Żona Zuzanna z d. Majchrowska. Synowie Robert, nauczyciel i Emil, ekonomista.

Opracowanie Stanisława Durmy, rkps w posiadaniu autora; Opracowanie Marty Czarneckiej i Małgorzaty Krajewskiej, rkps w ZNP Oddział Gostynin; Informacja syna, Roberta Lewandowskiego; Inskrypcja nagrobna.

Elżbieta Szubska-Bieroń

LEWANDOWSKI Wacław (1914–1939), kowal, działacz społeczny

Urodził się 14 VIII 1914 r. w Gostyninie. Był synem Bronisława i Władysławy z Arkitów, bratem Jana (zob. biogram). Od najmłodszych lat związany był z katolicką organizacją młodzieżową pod nazwą Stowarzyszenie Katolickie. Pełnił funkcję prezesa tego Stowarzyszenia. Należał do klubu sportowego Gostynianka działającego przy tej organizacji. Ideowo związany był ze Stronnictwem Narodowym. Należał też do Polskiego Towarzystwa Gimnastycznego Sokół. Został aresztowany przez Niemców w listopadzie i przetrzymywany wraz z innymi mieszkańcami Gostynina w budynku byłej cerkwi. Rozstrzelany wraz z bratem i innymi współwięźniami 1 XII 1939 r. w lesie w Woli Łąckiej. Ekshumowany w kwietniu 1945 r. Pochowany w kwaterze wojennej na cmentarzu parafialnym w Gostyninie.

Archiwum Państwowe w Płocku, Spuścizna Tadeusza Trojanowskiego, sygn. 50/492/0; Akt Stanu Cywilnego USC w Gostyninie z 1945 r.

Barbara Konarska-Pabiniak

LEWANDOWSKI Zygmunt (1914–1941), rzemieślnik, rozstrzelany przez Niemców

Urodził się w Gostyninie w 1914 r., syn Władysława i Marii z Gronowskich. Rozstrzelany w Gostyninie przez gestapo

w egzekucji 15 VI 1941 r. W odwecie za zabójstwo pod Ciechomicami niemieckiego wachmistrza Valentina Ellera z Austrii w dniu 10 VI 1941 r., Niemcy aresztowali stu mieszkańców Gostynina i powiatu gostynińskiego. Pięć dni później przywieźli ich na plac pomiędzy ul. Floriańską a obecną ul. Stefana Wyszyńskiego, na którym znajdowała się synagoga i szkoła żydowska, spalone przez Niemców w 1940 r. Spośród zgromadzonych wybrano dziesięciu mężczyzn do egzekucji. Prysłano w tym celu specjalne komando z Włocławka. Obserwatorami byli niemieccy funkcjonariusze oraz ówczesny burmistrz Anton Leber (w Gostyninie od 1 IV 1940 do 30 IX 1941). Na plac przymusowo spędzeni zostali mieszkańcy Gostynina, wśród których były też rodziny rozstrzelanych. Zwłoki przewiezione zostały na wozie drabiniastym do pobliskiego lasu koło wsi Drzewce i tam zakopane w zbiorowej mogile. Lewandowski ekshumowany 18 VI 1945 r., pochowany został w kwaterze wojennej na cmentarzu w Gostyninie obok swego kuzyna Kazimierza Lewandowskiego (zob. biogram). W lesie powstała symboliczna mogiła, a ofiary egzekucji miasto upamiętniło tablicą przy ul. Floriańskiej.

Żona Stefania z Kostkiewiczów.

J. Bigus, *Rejestr Miejsc Pamięci Narodowej w Gostyninie i powiecie gostynińskim*, Rocznik Gostyniński, t. III-2012 s. 462-463; J.H. Kumpf, E. Szubska-Bieroń, *Gostynin pod zarządem niemieckim 1939-1945*, „Notatki Płockie” 2014, nr 2, s. 21-33; B. Konarska-Pabiniak, *Nowe fakty okupacyjnej historii Gostynina*, „Notatki Płockie” 2013, nr 4, s. 39; Akta Stanu Cywilnego USC w Gostyninie; Inskrypcja nagrobna.

Jolanta Bigus

LEWICKI Józef (1880-1949), lekarz, dyrektor szpitala (fot. s. 462)

Urodził się 2 III 1880 r. w Szepetówce na Wołyniu, jako syn Włodzimierza i Marii. Przybył do Gostynina prawdopodobnie 16 IX 1919 r. z Kijowa. Był pierwszym dyrektorem oddanego w grudniu 1926 r. Szpitala Powiatowego pod wezwaniem św. Antoniego. Współpracował z lekarzami Czesławem Wojciechowskim (zob. biogram), Abramem Wajdenfeldem (zob. biogram) oraz felczerem Władysławem Żochowskim (zob. biogram). Placówką kierował do sierpnia 1940 r., wtedy to administrowanie przejęli Niemcy. Pierwszym niemieckim dyrektorem był dr Wernicke, a od 1942 r. dr Heinz Martin z Frankfurtu nad Menem. Doktorowi Lewickiemu pozostawiono kierowanie działającą przy szpitalu przychodnią. Wraz z nim w ambulatorium pracował dr Kazimierz Ulatowski. Po wojnie odzyskał utraconą wcześniej funkcję, którą pełnił do śmierci. Zmarł 23 VII 1949 r. w wieku 69 lat. Pochowany został na cmentarzu parafialnym w Gostyninie.

Żoną doktora Lewickiego była Maria Regina z Pileckich (1885-1969), którą poślubił w 1910 r. w Zaslaviu, jednym z najstarszych miast na Wołyniu. Po zamieszaniu w Gostyninie aktywnie działała w Katolickim Związku Polek, który prowadził bibliotekę i ochronkę dla dzieci przy ul. Kutnowskiej 37. Syn Józef, aplikant sądowy, urodzony w 1913 r. w Szepetówce, zmarł 1946 r. w Gostyninie. Młodszy brat doktora, prof. dr hab. Stefan Lewicki (1890-1975) położył ogromne zasługi dla rozwoju rolnictwa polskiego. Był wieloletnim kierowni-

kiem Działu Hodowli Zbóż w Państwowym Instytucie Naukowym Gospodarstwa Wiejskiego w Puławach.

B. Konarska-Pabiniak, *Gostynin. Szkice z przeszłości*, Gostynin 2004, s. 105-107; tejsze, *70. rocznica szpitala pod wezwaniem św. Antoniego w Gostyninie*, „Głos Gostyniński” 1996, nr 24, s. 10; Akta Stanu Cywilnego USC w Gostyninie; Informacja Małgorzaty Zapalskiej.

Jolanta Bigus

LEWKOWICZ Jan Wiktor Emanuel (1909–1978), adwokat

Urodzony 18 X 1909 r. w Duninowie, syn Jakuba i Reginy Lubranieckiej. Dyplom Wydziału Prawa Uniwersytetu Warszawskiego uzyskał w październiku 1931 r. Był znanym gostynińskim adwokatem. Od 8 III 1951 r. wraz z żoną mieszkał w Gostyninie przy obecnej ul. Tadeusza Kościuszki 5, następnie od 16 XI 1966 r. w własnym domu przy dzisiejszej ul. 3 Maja 31. Zmarł 16 X 1978 r. w Łęczycy. Pochowany wraz z żoną na cmentarzu parafialnym w Gostyninie. Żona Katarzyna, urodzona 3 XI 1908 r. w Petersburgu, z d. Narbutt, zmarła 26 I 1985 r. w Gostyninie.

Okręgowa Rada Adwokacka w Płocku; Akta Stanu Cywilnego USC w Gostyninie.

Barbara Konarska-Pabiniak

LIPSKI Otto (1901–1973), pastor ewangelicki

Urodził się 12 VIII 1901 r. w Łodzi, w rodzinie w niemieckiej o tradycjach protestanckich. Uczęszczał do rosyjskiej, a potem polskiej szkoły średniej, zdał maturę w niemieckim gimnazjum. W latach 1920–1922 odbywał służbę wojskową w Wojsku Polskim, brał czynny

udział w bitwie z bolszewikami. Po zakończeniu wojny odrodzonej II Rzeczypospolitej z Rosją Sowiecką rozpoczął w 1922 r. studia na Wydziale Teologii Ewangelickiej Uniwersytetu Warszawskiego. Po ordynacji przez biskupa Kościola Ewangelicko-Augsburskiego w RP Juliusza Bursche rozpoczął pracę zawodową jako wikary w kościele pw. św. Joanny w Łodzi. Po odbyciu trzyletniego wikariatu (1926–1929) szybko awansował w hierarchii kościelnej, najpierw na pastora adiunkta (1929–1932), a następnie od 17 XI 1932 r. na dziekana. Jednocześnie pracował jako nauczyciel religii w jednym z łódzkich gimnazjów żeńskich. Za przychylny stosunek do Polaków w czasie okupacji hitlerowskiej został przeniesiony karnie od 1 VIII 1940 r. do Gostynina. Do miasta przyjechał wraz z żoną Marią Lipską z d. Ziegler, córką niemieckich ziemian mieszkających w Dąbiu koło Koła, absolwentką Wydziału Humanistycznego Uniwersytetu Warszawskiego oraz synem Stefanem. Urząd ostatniego zwierzchnika Kościoła ewangelickiego miejscowej gminy ewangelickiej oraz obsługę parafii w Gąbinie pełnił do początku 1945 r. W okupowanym Gostyninie utrzymywał dobre kontakty z ludnością polską, zatrudniał w swoim gospodarstwie Polaków, chroniąc ich tym samym przed wysłaniem na roboty przymusowe do Niemiec. Przykładem takiej pomocy było zatrudnienie, na prośbę matki Franciszki, 18-letniej Krystyny Guziak z Gostynina jako pomoc domowa, co uchroniło ją przed wywózką do Niemiec. Fakt ten po latach przypomniał syn pastora, Stefan Lipski oraz sąsiad Guziaków, Mirosław Dachow-

ski. Pomagał także ludności wyznania mojżeszowego, w zabudowaniach kościelnych ukrywał swojego żydowskiego kolegę z czasów szkolnych. W styczniu 1945 r. musiał uciekać z rodziną z miasta. Po przejściu frontu wschodniego powrócił do Gostynina. Otrzymał pracę u miejscowego piekarza przy dzisiejszej ul. Tadeusza Kościuszki oraz dwuizbowe mieszkanie w podwórzu piekarni, dzieci posłał do polskiej szkoły. Na zawsze Polskę opuścił wraz z rodziną 7 XII 1945 r. w ramach przymusowych wysiedleń obywateli pochodzenia niemieckiego. Zamieszkał w miejscowości Jacobsdorf koło Frankfurtu nad Odrą, gdzie w latach 1945–1953 pracował na stanowisku pastora. Następnie osiedlił się w Lipsku. Kierował parafią w dzielnicy Volkmarsdorf, a od 1 IV 1956 r. prowadził gminę ewangelicką w Lipsku-Gohlis. Zmarł 12 XI 1973 r. w Düsseldorfie.

Miał syna Stefana i urodzone w Gostyninie córki Margaretę (ur. 1941) i Teresę (ur. 1944). Syn Stefan, doktor historii, nauczyciel gimnazjalny, wielokrotnie odwiedzał Gostynin, obecnie mieszka w Hilden (Nadrenia Północna – Westfalia w Niemczech).

E. Szubska-Bieroń, *II wojna światowa i lata okupacji hitlerowskiej (1939–1945) w Gostyninie*, [w:] *Dzieje Gostynina od XI do XXI w.* Pod red. B. Konarskiej-Pabiniak, Gostynin, 2010, s. 482, 502; E. Szubska-Bieroń, *Parafia ewangelicko-augsburska w Gostyninie w latach 1824–1945*, *Rocznik Gostyniński* t. II – 2008, s. 96–97; B. Konarska-Pabiniak, *Gostynin. Szkice z przeszłości*, Gostynin 2007, s. 309; S. Lipski, *Wspomnienia z Gostynina i Polski*, „Głos Gostyniński” 2006, nr 12, s. 5; bkp, *Dalszy ciąg historii Lipskich*, „Głos Gostyniński” 2007, nr 1, s. 5; Informacja syna, Stefana Lipskiego.

Elżbieta Szubska-Bieroń

LIPSZYC Jachiel Meir (1816–1888), rabin gostyniński

Urodził się w Opocznie. Ojciec Jakow Cewi, matka Sara, córka rabina w Opocznie. Osierocony we wczesnych latach, wychowywał się pod opieką stryja, znawcy Talmudu i nauk religijnych. Uczył się w Kutnie w wyższej szkole nauk religijnych – jesziwie. Pod kierunkiem Rabi Mosze Jehuda Lejba Zilberga szybko robił postępy w nauce i uzyskał sławę w świecie talmudycznym. Ożenił się w Gostyninie. Po śmierci bogatego teścia Lejbisza, by zdobyć środki do życia dla siebie i rodziny, otworzył sklepik spożywczo-tabacznym, który prowadziła żona, on zaś poświęcił się „naukom świętym i dobrym uczynkom”. Na polecenie cadyka z Kocka zgodził się na objęcie stanowiska rabina gostynińskiego. Działał społecznie i pomagał najbardziej potrzebującym. Szybko stał się popularny. Przyjeżdżali do niego entuzjasci Talmudu z całej Polski. Rad udzielał także ludziom innego wyznania. Powszechnie znany był jako „Dobry Żyd z Gostynina”. Wszystkim polecał zgłębiać *Psalmy* Dawida. Na wszelkie dolegliwości istniała jedyna recepta cadyka: „Wróć do domu, czytaj *Psalmy* (według odpowiedniego dnia), a rozwiązanie kwestii, tzn. pomoc nastąpi z boską pomocą”. Po śmierci 10 II 1888 r. zyskał przydomek „Psalmowy Żyd”. Pochowany został na żydowskim cmentarzu w Gostyninie w specjalnej mogile, w południowo-zachodniej części Gostynina (dziś os. Wspólna). Grób stał się miejscem pielgrzymek chasydów z Gostynina i okolic. Przybywając po błogosławieństwo i pomoc, zostawiali swoje karteczki – kwittech.

Miał dwóch synów Lejbisza i Jisroela Mosze oraz córkę.

B. Konarska-Pabiniak, *Żydzi w Gostyninie w pierwszej połowie XX w.*, Rocznik Gostyniński T. IV – 2016, s. 279–281; P. Nowogórski, *Opowieść o rabem Jechielu Meirze – cadyku z Gostynina. W dwusetną rocznicę urodzin*, „Korzenie” 2016, nr 10, s. 70–75; Sz. Asz *Der thilim-yid*: roman, Warszawa 1934. Tłumaczenie tytułu: *Żyd-pszalmista*.

Barbara Konarska-Pabiniak

LISOWSKI Jerzy (1893–1941), rozstrzelany przez Niemców

Urodził się w Gostyninie w 1893 r., syn Stanisława i Marii ze Śmiechowskich, zamieszkały w Gostyninie Aleja 5. Rozstrzelany w Gostyninie przez gestapo w egzekucji 15 VI 1941 r. W odwecie za zabójstwo pod Ciechomicami niemieckiego wachmistrza Valentina Ellera z Austrii w dniu 10 VI 1941 r., Niemcy aresztowali stu mieszkańców Gostynina i powiatu gostynińskiego. Pięć dni później przywieźli ich na plac pomiędzy ul. Floriańską a obecną ul. Stefana Wyszyńskiego, na którym znajdowała się synagoga i szkoła żydowska spalone przez Niemców w 1940 r. Spo-

śród zgromadzonych wybrano dziesięciu mężczyzn do egzekucji. Przysłano w tym celu specjalne komando z Włocławka. Obserwatorami byli niemieccy funkcjonariusze oraz ówczesny burmistrz Anton Leber (w Gostyninie od 1 IV 1940 do 30 IX 1941). Na plac przymusowo spędzeni zostali mieszkańcy Gostynina, wśród których były też rodziny rozstrzelanych. Zwłoki przewiezione zostały na wozie drabiniastym do pobliskiego lasu koło wsi Drzewce i tam zakopane w zbiorowej mogile. Lisowski, ekshumowany 18 VI 1945 r., pochowany został w kwaterze wojennej na cmentarzu w Gostyninie. W lesie powstała symboliczna mogiła, a ofiary egzekucji miasto upamiętniło tablicą przy ul. Floriańskiej.

Żona Kazimiera z Kuźmińskich.

J. Bigus, *Rejestr Miejsc Pamięci Narodowej w Gostyninie i powiecie gostynińskim*, Rocznik Gostyniński, t. III–2012 s. 462–463; J.H. Kumpf, E. Szubska-Bieroń, *Gostynin pod zarządem niemieckim 1939–1945*, „Notatki Płockie” 2014, nr 2, s. 21–33; B. Konarska-Pabiniak, *Nowe fakty okupacyjnej historii Gostynina*, „Notatki Płockie” 2013, nr 4, s. 39; Akta Stanu Cywilnego USC w Gostyninie; Inskrypcja nagrobna.

Jolanta Bigus

ŁAKIŃSKI Józef (1832–1863), dowódca oddziału w powstaniu 1863 r.

Urodził się w 1832 r. w Poznańskim, w rodzinie ziemiańskiej. Syn Wiktora i Teresy z Góreckich. Absolwent Gimnazjum św. Marii Magdaleny w Poznaniu. Uczestniczył w powstaniu wielkopolskim w 1848 r., walcząc jako strzelec w oddziałach Ludwika Mierosławskiego. Po zakończeniu służby wojskowej kształcił się na agronoma. W chwili wybuchu powstania styczniowego odbywał praktykę agronomiczną. Przerwał ją i przystąpił do powstania, walcząc najpierw w powiecie opoczyńskim (pełnił funkcję naczelnika siły zbrojnej), a od marca 1863 r. na obszarze powiatu gostynińskiego. Był jednym z najaktywniejszych dowódców oddziałów powstańczych operujących w powiecie gostynińskim. Dowodził partią liczącą około 700 żołnierzy, rozlokowanych w lasach łąckich. Powstańcy z oddziału Łakińskiego organizowali śmiało wypad w rejonie Gębina, Gostynina, Dobrzykowa i Łącka. W dniu 10 III 1863 r. skonfiskowali z kasy magazynu solnego w Dobrzykowie 2500 rbs, przeznaczając pozyskaną kwotę na dozbrojenie oddziałów. W wyniku szeroko zakrojonej akcji oddziałów carskich z Kutna, Płocka i Włocławka partia powstańcza Józefa Łakińskiego została rozbita 12 III 1863 r. najpierw w Lucieniu, a następnie we wsi Gašno. Po zaciętej walce 39 powstańców wzięto do utworzo-

nego przez rzekę Osetnicę stawu, który stał się ich wspólną mogiłą. Ocalałych około 100 powstańców, ściganych przez kawalerię płk. Burharda, udało się w kierunku Sannik i Iłowa. Pomimo zdziesiątkowania oddziału powstańcy prowadzili dalsze działania. 3 IV 1863 r. zarekwirowali pistolety służbowe z gąbińskiego urzędu pocztowego oraz 200 rbs. 8 kwietnia odbili z aresztu miejskiego w Gąbinie powstańca Pawła Wojciechowskiego, natomiast 16 kwietnia zrzucali herby rosyjskie. Resztki partii Józefa Łakińskiego walczyły jeszcze 15 V 1863 r. pod Kunkami, w pobliżu Szczawina, gdzie oddział rosyjski, liczący 7 rot piechoty i 150 kozaków, starł się z oddziałem kpt. Orłowskiego. Otoczeni powstańcy musieli się wycofać, tracąc 12 ludzi. Wśród poległych znalazł się przywódca partii powstańczej – Józef Łakiński, posiekany szablami. Został pochowany w zbiorowej mogile powstańczej, na cmentarzu parafialnym w Dobrzykowie. Na miejscu pochówku wzniesiono pomnik, zniszczony przez okupanta niemieckiego w czasie II wojny światowej, odrestaurowany przez społeczność Dobrzykowa i poświęcony 15 V 2010 r., w 147. rocznicę bitwy pod Kunkami.

J. Szczepański, *Dzieje Gębina i okolic*, Gąbin-Pułtusk 2013, s. 124–131; M. Chudzyński, *Gostynin i powiat gostyniński w latach 1832–1864*, [w:] *Dzieje Gostynina od XI do XXI wieku*. Pod red. B. Konarskiej-Pabiniak, Gostynin 2010, s. 267–

286; K. Zadrozny, *Powstanie styczniowe na ziemi gabińskiej i gostynińskiej*, Płock 2010, s. 13–29.

Bogumiła Zalewska-Opasińska

ŁAŃCUCKI Adam (XIX/XX w.), właściciel drukarni

W 1883 r. założył drukarnię w Gostyninie przy ul. Wesolej (obecnie Legionów Polskich). Od władz rosyjskich otrzymał zgodę na druk wizytówek, adresów oraz rachunków. Tego typu druki nie podlegały cenzurze. Drukarnię tę od około 1920 r. do 1945 r. prowadził Władysław Kożuchowski (1884–ok. 1964). Po 1945 r. drukarnia została upaństwowiona i przeszła pod zarząd najpierw Gostynińskiego Zakładu Przemysłu Terenowego, potem Przedsiębiorstwa Produkcji Mebli „Wuteh”. W 1984 r. drukarnię przeniesiono do Rataj. Po 1990 r. została zlikwidowana, a wyposażenie sprzedano.

B. Konarska-Pabiniak, *Gostynin. Szkice z przeszłości*, Gostynin 2007, s. 87, 168; też: *Ostatni zecer Gostynina*, „Głos Gostyniński” 1998, nr 9, s. 4.

Barbara Konarska-Pabiniak

ŁASKI Roch (1902–1949), ksiądz, uczestnik wojny 1920 r.

Urodził się 16 VIII 1902 r. we wsi Gulewo, gmina Gostynin, syn Michała i Józefy z d. Zydel. W wieku 10 lat rozpoczął naukę w Szkole Powszechnej w Białotarsku, a od 1914 r. w Gimnazjum Filologicznym Męskim w Gostyninie. W tym czasie działał w I Drużynie Harcerskiej im. Tadeusza Kościuszki w Gostyninie. W czasie wojny polsko-bolszewickiej zaciągnął się w szeregi ar-

mii ochotniczej. Otrzymał przydział do tworzonych w pierwszych dniach lipca 1920 r. 201 Ochotniczego Pułku Szwoleżerów. Został wcielony do 7 kompanii i wysłany 20 VII 1920 r. na front w okolicy Białegostoku. 18 X 1920 r. w okolicach Trok dostał się do litewskiej niewoli. Po dwutygodniowym pobycie w obozie w Kownie uciekł w okolice Mejszagoły, później Landwarowa. 9 XII 1920 r. został zdemobilizowany i powrócił do Gostynina, aby dokończyć naukę w gimnazjum. Za udział w wojnie z bolszewikami został odznaczony Medalem Pamiątkowym za Wojnę 1918–1921. W 1922 r. wstąpił do Seminarium Duchownego w Łodzi, które ukończył 13 XI 1927 r., przyjmując święcenia kapłańskie. Był kolejno prefektem w Jeżowie, Rudzie Pabianickiej i katedrze św. Stanisława Kostki w Łodzi. W 1932 r. został proboszczem w Łękawie, a w kwietniu 1934 r. w Żeroniach. We wrześniu 1939 r. zgłosił się na ochotnika jako kapelan do wojska. Został przydzielony do 22 Pułku Piechoty, wziął udział w obronie Warszawy. Po kapitulacji stolicy wrócił do Żeroni. Został aresztowany 6 X 1941 r. i wywieziony do obozu w Konstantynowie, 30 X 1941 r. trafił do obozu w Dachau. W obozie przebywał do wyzwolenia 29 IV 1945 r. Podjął pracę duszpasterską w Polskiej Misji Katolickiej w Braunschweigu, w rejonie Northheim w Göttingen, uzyskując stopień majora. W dniu 14 IV 1946 r., wrócił do Polski, do parafii Żeronie, skąd przeniesiony został do Witowa. Był dobrym gospodarzem i solidnym administratorem. Jego działalność nie podobała się Urzędowi Bezpieczeństwa. Nieustannie był wzywany na przesłuchania, szykanowa-

ny i poddawany torturom. Po ostatnim aresztowaniu w Wielki Piątek 1949 r., trafił do łódzkiego szpitala na oddział neurologiczny, gdzie zmarł 13 V 1949 r. Został pochowany na cmentarzu parafialnym w Witowie.

W dniu 6 VIII 2017 r. w kościele pw. Przemienienia Pańskiego w BiałotarSKU odsłonięto tablicę pamiątkową z okazji 115. rocznicy urodzin ks. Rocha Łaskiego, nadano mu stopień wojskowy podpułkownika i odznaczono Krzyżem Komandorskim Orderu Odrodzenia Polski.

Oblicza ziemi mojego dzieciństwa. Historia białotarSKICH szkół, BiałotarSK 2013, s. 28, 129–130; Informacje rodziny opracowane przez Stanisława Durmę; „Niedziela” 2003, nr 3; www.ordynariat.wp.mil.pl; www.parafiawitow.netstrefa.com; www.ogrodywspomnien.pl.

Elżbieta Szubska-Bieron

ŁAZARSKA Marianna (1902–1973), nauczycielka, dyrektor szkoły

Urodziła się 16 I 1902 r. w Drzewcach koło Gostynina. Rodzicami jej byli rolnicy Wojciech Ozdowski i Józefa z Lewandowskich. Po ukończeniu Szkoły Powszechnej i Gimnazjum im. Tadeusza Kościuszki w Gostyninie rozpoczęła pracę jako nauczycielka języka polskiego w Szkole Powszechnej w Szczawinie. Po roku przeniosła się do Liceum w Środzie Wielkopolskiej. Jednocześnie podjęła studia na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu Poznańskiego. W 1939 r. powróciła do powiatu gostyńskiego, aby rozpocząć pracę w Szkole Powszechnej w Trębkach. W czasie okupacji prowadziła tajne nauczanie dzieci z osad: Drzewce, Skoki i Leśniewice. Po zakończeniu II wojny świato-

wej powróciła do Gostynina i rozpoczęła pracę jako nauczycielka języka polskiego i historii w Liceum Ogólnokształcącym im. Tadeusza Kościuszki. W latach 1949–1953 powierzono jej funkcję zastępcy dyrektora, a następnie dyrektora Liceum Ogólnokształcącego w Gąbinie. Przed odejściem na emeryturę pracowała w Szkole Podstawowej w Sałkach. Działała na rzecz Związku Nauczycielstwa Polskiego, aktywnym członkiem tej organizacji była już w okresie międzywojennym. Zmarła 15 VIII 1973 r. Pochowana jest na cmentarzu parafialnym w Gostyninie.

Mąż Czesław Łazarski (1895–1957), córki Anna i Róża.

Słownik biograficzny zastawionych nauczycieli województwa płockiego. Pod red. T. Kurpiewskiego, Płock 1995, s. 265; B. Konarska-Pabiniak, *Szkoła gostyńska. Sto lat w służbie oświaty 1907–2007*, Gostynin 2007, s. 131; tejsze, *Gostynin. Szkice z przeszłości*, Gostynin 2007, s. 76–77; b.a., *Biografie pedagogów. Maria Łazarska*, „Gazeta Gostyńska” 1995, nr 11, s. 9; Inskrypcja nagrobna.

Elżbieta Szubska-Bieron

ŁĄCZYŃSKI Adolf (1797–1870), ziemianin, żołnierz, polityk

Urodził się 17 VI 1797 r. w Gradowie pod Sochaczewem. Syn Dionizego h. Kościesza, posła na Sejm Czteroletni i Teodory z d. Podczaskiej, właścicielki dominium Białe z przyległościami, obecnie w gminie Gostynin. Od 1808 r. uczył się w Korpusie Kadetów w Warszawie. Naukę kontynuował w liceum warszawskim. W 1816 r. rozpoczął studia na Wydziale Prawa i Historii Uniwersytetu Wrocławskiego. Po studiach wyjechał w podróż na zachód Europy. Po powrocie do kraju podjął pracę

w Radzie Stanu w Warszawie jako adiunkt. Po śmierci ojca objął zarząd nad majątkiem Białe. Majątek ten był własnością Podczaskich, jako posag ślubny wniosła go matka Adolfa. Podczascy utrzymywali kościół w Białem, który ufundowała w 1636 r. Barbara Krasicka. Kościół spłonął od uderzenia pioruna w 1947 r. Jako ziemianin Łączyński pełnił stanowiska w kasztelanii gostyńskiej. W 1830 r. prawdopodobnie dotarły do niego wiadomości o planowanym wybuchu powstania listopadowego. Jesienią 1830 r. wyjechał do Warszawy. Brał udział w walkach ulicznych z Rosjanami. Jego oddział uczestniczył w zdobyciu Arsenału. Jak pisze Stanisław Koźmian, „bronił bezpieczeństwa publicznego, powstrzymywał pospólstwo od wybryków i rabunku”. W grudniu 1830 r. w randze podporucznika wstąpił do 2 Pułku Mazurów. Za udział w bitwie pod Grochowem otrzymał Order Virtuti Militari. W czerwcu 1831 r. awansowany został na stopień porucznika. Po klęsce powstania ze swoim pułkiem opuścił Królestwo Polskie. Został internowany przez Prusaków. Po kilku tygodniach pobytu w Golubiu powrócił do swojego majątku Białe. W 1833 r. przyjął tam emisariuszy organizacji spiskowej Zemsta Ludu. Sąd wojenny w lipcu 1833 r. skazał Łączyńskiego do żołnierskich rot aresztanckich na Syberii. Majątek Białe został skonfiskowany. Była to kara za udział w powstaniu. W 1834 r. w Moskwie zachorował na tyfus. Przez pięć miesięcy szedł z innymi nieszczęśnikami do Orenburga na Uralu. Odmroził nogi, spowodowało to przerwę w dalszej drodze. W Orenburgu rosyjski gubernator Perowski uzy-

skwał pozwolenie na pozostanie skazańca w mieście. Uczył dzieci wyższych urzędników. Znał język francuski, modny wtedy w całej Europie. Po czterech latach pobytu w mieście gubernator Perowski otrzymał zgodę władz na zwolnienie Łączyńskiego. Być może przyczyną zwolnienia był zły stan zdrowia. Do Warszawy powrócił w 1837 r. i zajął się działalnością publiczną. Podjął pracę jako doradca w Dyrekcji Głównej Towarzystwa Kredytowego w Warszawie. W 1839 r. poślubił Rozalię Ponińską, wdowę po Julianie Dąbskim. Zamieszkał w jej majątku Kościelec koło Inowrocławia. Rozpoczął działalność publiczną, zdobywając uznanie szlachty wielkopolskiej. W latach 1849–1852 zasiadał w sejmie pruskim. Został prezesem Koła Polskiego. Reprezentował kierunek konserwatywno-ugodowy. Odrzucał koncepcję walki zbrojnej z pruskim zaborcą. Był zwolennikiem pracy organicznej. Brał czynny udział w tworzeniu polskich organizacji społeczno-gospodarczych. Był jednym z inicjatorów założenia Centralnego Towarzystwa Gospodarczego. Został jego pierwszym prezesem. Działał także w Towarzystwie Pomocy Naukowej, którego celem było wspieranie polskiej młodzieży kształcącej się w Wielkopolsce i na emigracji. Brał udział w zakładaniu „Dziennika Polskiego” i tworzeniu Komitetu 1000-lecia dynastii Piastów. Włożył duży wkład w zakładanie Bazaru w Poznaniu. Utrzymywał kontakty z działaczami politycznymi we Francji, skupionymi wokół Hotelu Lambert. Był dwukrotnie aresztowany przez Prusaków, przez sąd uniewinniony. Zmarł bezpotomnie 2 VI

1870 r. w Poznaniu. Pochowany został w Kościelcu.

B. Konarska-Pabiniak, *Przewodnik subiektyw-ny. Powiat gostyński*, Warszawa 2013, s. 71; K.E. Koźmian, Adolf Łączyński – wspomnienie pośmiertne (e-book); J.M. Minakowski, Genealogia potomków Sejmu Wielkiego; Internetowy słownik biograficzny.

Stanisław Adamski

ŁĄCZYŃSKI Maciej (ok. 1740–1795), starosta gostyński

Urodził się w Oporowie, w powiecie kutnowskim, około 1740 r. Był synem Antoniego, chorążego gostyńskiego i Konstancji Stempkowskiej, bratem Dionizego, posła na Sejm Czteroletni w 1788 r., późniejszego sędziego pokoju w Gostyninie. Od 1764 r. działał w Komisji Skarbu Koronnego, pełniąc funkcję regenta kwarty (pobierał podatek na utrzymanie wojska kwarcianego). Zbierał też podatek z dóbr królewskich i kościelnych na zapewnienie wojsku zakwaterowania i wyżywienia w okresie zimy. W 1768 r. został żupnikiem sochaczewskim, a w 1778 r. łowczym gostyńskim. Już rok później pełnił funkcję starosty gostyńskiego. Sejm rozbiorowy 1773–1775 przyznał mu dobra Strzelce i Lucień. W 1778 r. posłował na sejm z ziemi gostyńskiej. W 1784 r. uzyskał od króla Stanisława Augusta przywilej organizowania dodatkowych sześciu jarmarków dla swego prywatnego miasta Kiernozi (straciło prawa miejskie w 1870 r.). W 1785 r. odznaczony został Orderem Świętego Stanisława. Rok później po raz ostatni reprezentował ziemię gostyńską na sejmie. W latach 1789–1792 brał udział w pracach Komisji Porządkowej Cywilno-Wojskowej Zie-

mi Gostyńskiej i Powiatu Gąbińskiego. Po II rozbiore Polski w 1793 r. jego dobra znalazły się w granicach zaboru pruskiego. Zmarł w Kiernozi 5 IV 1795 r., pochowany został w miejscowym kościele parafialnym pw. św. Małgorzaty. Ze związku z Ewą Zaborowską miał, prócz zmarłych w dzieciństwie, pięćro dzieci: Józefa, Teodora Józefa, pułkownika w armii francuskiej, Honoratę, Antoninę i Marię (1786–1817), przyszłą żonę Anastazego Walewskiego i wielką miłość Napoleona.

Polski Słownik Biograficzny t. 18, Wrocław 1983, s. 316–317; M. Chudzyński, *Kiernozia i jej sławni mieszkańcy z przełomu XVIII i XIX wieku*, Rocznik Gostyński, t. III – 2012, s. 269–280; J. Gzula, *Kiernozia dawniej i dziś*, Kiernozia 2008; G. Dziewulska, *Maciej Łączyński*, „Gazeta Gostyńska” 1994, nr 17, s. 7.

Jolanta Bigus

ŁEBKOWSKI Henryk Leon (1902–1942), ksiądz, więzień Sachsenhausen

Urodził się w 20 II 1902 r. w Czarnocinie, obecnie gmina Strzegowo, powiat ciechanowski, w rodzinie zubożałej szlachty, której majątek stanowiło gospodarstwo o powierzchni 125 ha. Rodzice – Julian i Helena z Turowskich doczekali się 13 dzieci. Nad ich patriotycznym i religijnym wychowaniem czuwała przede wszystkim matka – kobieta starannie wykształcona na pensji prowadzonej przez siostry benedyktynki w Sierpcu. Łebkowski uczył się w miejscowej szkole elementarnej oraz w szkołach w Łodzi, Ciechanowie, Płocku (Gimnazjum i Liceum im. Marszałka Stanisława Małachowskiego i św. Stanisława Kostki, gdzie uzyskał świadectwo dojrzałości). Wczesna młodość Henry-

ka Łebkowskiego przypadła na burzliwe lata I wojny światowej i wojny polsko-bolszewickiej. Wtedy wstąpił do tworzącej się drużyny harcerskiej, następnie przerwał naukę i jako ochotnik wstąpił do wojska, by latem 1920 r. wziąć udział w wojnie obronnej. Po maturze podjął studia w Wyższym Seminarium Duchownym w Płocku. Ukończył je przyjęciem święceń prezbiteriatu, których udzielił mu biskup Antoni Julian Nowowiejski 11 VI 1927 r. Jako wikariusz i prefekt pracował w parafiach w Wyszku i Sierpcu. 15 VIII 1932 r. objął parafię Szczawin Kościelny, gdzie, prócz pracy duszpasterskiej, angażował się w wiele inicjatyw społecznych, kulturalnych, oświatowych i religijnych. Był cenionym asystentem Akcji Katolickiej, doskonałym kaznodzieją, zgromadził bardzo bogaty księgozbiór zarówno literacki, jak i naukowy, udostępniał go okolicznej młodzieży. Aresztowany wraz ze wszystkimi kapłanami dekanatu gąbińskiego 26 VIII 1940 r., osadzony został w obozie przejściowym w Szczeglinie. Następnie 29 VIII 1940 r. przewieziono go do obozu koncentracyjnego KL Sachsenhausen. W dniu 14 XII 1940 r. trafił do obozu koncentracyjnego KL Dachau jako więzień o numerze 22770. Podczas pobytu w obozie organizował potajemne życie religijne dla współwięźniów – księży. Skazany był na niezwykle ciężkie warunki w obozie i przemysłowy system represji, m.in. wielodniowy areszt w bunkrze, podczas którego otrzymywał wodę i chleb, a raz na cztery dni ciepły posiłek. Poddawany był tzw. karze słupka, polegającej na wiazaniu rąk więźnia z tyłu, a następnie wieszaniu na haku, aby nie dotykał stopami

do ziemi, polewanie zimną wodą na kilkunastostopniowym mrozie, wkładanie gumowego węża do przełyku i odkręcanie wody. Wszystko to spowodowało, że stan zdrowia ks. Henryka Łebkowskiego bardzo szybko się pogarszał. Dwukrotnie z tego powodu umieszczano go w obozowym szpitalu, nie po to jednak, by wyleczyć, a po to, by poprawić jego ogólną kondycję i skierować do kolejnych prac. Ostatnią było skierowanie go do budowy krematorium. Wygłodzony i wyniszczony ks. Henryk Łebkowski zmarł w wieku 40 lat w obozowym szpitalu 2 VII 1942 r. Ciało kapłana zostało spalone w miejscowym krematorium. W 2005 r. w kościele parafialnym w Szczawinie bp płocki Piotr Libera poświęcił ufundowaną przez parafian i ks. Henryka Szwajkowskiego tablicę upamiętniającą szczawińskich księży proboszczów męczenników, w tym ks. Henryka Łebkowskiego.

M.M. Grzybowski, *Duchowieństwo Diecezji Płockiej, wiek XX*, t. I cz. 1–2, Płock 2007–2008, s. 326–330; tenże, *Martyrologium duchowieństwa diecezji płockiej w latach II wojny światowej 1939–1945*, Płock 1982, s. 95–96.

Marian Żuchniewicz

ŁOSKOT Henryk Bonawentura (1896–1950), agronom, administrator majątków, działacz społeczny

Urodził się 14 VII 1896 r. w Szczawinie Kościelnym, w powiecie gostyńskim. Był synem Stanisława i Sabiny Walerii z Kwiatkowskich. Jego ojciec był prawdopodobnie kolejarzem pełniącym służbę na Kolei Warszawsko-Bydgoskiej, na odcinku od Łowicza do Kutna. Rodzina miała siedmioro dzieci. Henryk

ukończył Gimnazjum Wojciecha Górskiego w Warszawie. W 1918 r. wstąpił jako ochotnik do Wojska Polskiego. Służył do czasu demobilizacji po zakończeniu wojny polsko-rosyjskiej. Przez większość okresu międzywojennego pracował w wyuczonym zawodzie agronoma. Przejściowo był również administratorem majątków, m.in. w Krzykosach, na pograniczu powiatu kolskiego i kutnowskiego. Jak napisał w swoim życiorysie, zarządzał majątkami w Polsce centralnej cechującymi się wysoką kulturą agrotechniczną. Od 1929 r. był myśliwym, co potwierdza Karta Łowiecka wystawiona w maju tego roku przez Starostwo Kolskie. W 1933 r. wyjechał przez Rumunię, Turcję i Palestynę do Afryki. Prawdopodobnie dotarł do Angoli. W Afryce przebywał do 1934 r. i, jak sam potwierdził w życiorysie, podróż odbył w porozumieniu z Ministerstwem Spraw Zagranicznych RP w celu „badania warunków kolonizacji”. Z podróży zachował się rękopis dziennika liczący ponad 80 stron. Zawarł w nim liczne spostrzeżenia dotyczące życia gospodarczego, stosunków społecznych, religii i obyczajowości ludności afrykańskiej. Na uwagę zasługuje fragment dziennika, mówiący, że Angola jest 3,5 razy większa od Polski i mieszka tam zaledwie 22 tysiące ludności białej, głównie Portugalczyków. Być może podróż Łoskota wiązać należy z planami kolonialnymi II RP. Po powrocie do kraju administrował, liczącym 4000 ha, Towarzystwem Eksploatacji Terenów. W 1935 r. został urzędnikiem w Dyrekcji Głównej Towarzystwa Kredytowego Ziemskiego w Warszawie. Jako inspektor majątków TKZ przejmował gospodarstwa zlicy-

towane. W Towarzystwie Kredytowym Ziemskim pracował do końca 1940 r. Zrezygnował z pracy urzędnika na rzecz administracji majątku Korytnica-Łuniewo, w powiecie węgrowskim. Od 1942 r. rozpoczął działalność prywatną. Prowadził sklep oraz był współwłaścicielem wytwórni kapeluszy w Warszawie i Grórcu. Stał się członkiem rzeczywistym Ligi Morskiej i Kolonialnej Okręgu Województwa Warszawskiego. W 1940 r. zawarł związek małżeński z Ireną Stegner (1910–1953) w kościele św. Aleksandra przy pl. Trzech Krzyży w Warszawie. Po powstaniu warszawskim, w którym brał udział, przeniósł dzieci z opiekunką do majątku Wyprysk koło Warszawy. Po wojnie zamieszkał w Łodzi początkowo przy ul. Dowborczyków, a następnie ul. Radwańskiej. Zmarł 27 III 1950 r. w pociągu relacji Warszawa–Łódź. Akt zgonu wystawiła parafia rzymskokatolicka w Grodzisku Mazowieckim. Pochowany został na cmentarzu parafialnym w Grodzisku Mazowieckim, a następnie ekshumowany do grobu rodzinnego na Cmentarzu Powązkowskim.

Syn Marek (ur. 1941), zamieszkały w Stanach Zjednoczonych i córka Jolanta Katarzyna (ur. 1942) zamężna za Zdzisława Walczaka, mieszkająca w Sierakówku, gmina Gostynin.

Materiały oraz informacje córki, Jolanty.

Jan Bolesław Nycek

ŁOŚ **Jadwiga Maria (1920–2015), magister farmacji, założycielka i pierwsza prezes Koła Miłosierdzia im. św. Brata Alberta**

Urodziła się 5 X 1920 r. w rodzinie ziemiańskiej we Lwowie jako drugie dziec-

ko Kazimierza i Felicji Ścibor-Rylskich. Ojciec Jadwigi, Kazimierz Ścibor-Rylski h. Ostoja (1975–1940), płk dyplomowany piechoty Wojska Polskiego, 10 XII 1939 r. aresztowany i uwięziony przez NKWD we Lwowie, a następnie wywieziony i zamordowany prawdopodobnie w Kijowie-Bykowni w 1940 r., figuruje na Ukraińskiej Liście Katyńskiej pod nr. 2478 (symboliczny grób znajduje się w Krakowie-Bieżanowie). Matka, Felicja Ścibor-Rylska (1882–1957) z d. Budzisz-Papara h. Paparona, ukończyła szkołę ss. sakramentek, należała do Stowarzyszenia Pań Miłosierdzia św. Wincentego à Paulo, które opiekowało się najuboższymi. Jadwiga ukończyła Prywatne Gimnazjum Żeńskie Sióstr Urszulanek przy ul. św. Jacka we Lwowie, egzamin dojrzałości zdała w roku 1938. Z początkiem II wojny światowej, w wyniku zaborczych działań Sowieców, rodzina utraciła swe mienie i musiała opuścić rodzinny Lwów. W czasie tułaczki wojennej Jadwiga pracowała na terenach wschodniej Polski jako urzędniczka i robotnica ogrodowa, uczyła się w szkole pielęgniarskiej w Warszawie. Po wojnie wraz z matką osiedliła się w Lublinie, gdzie pracowała w biurze Polskiego Czerwonego Krzyża, później w charakterze rysownika, a od maja 1946 r. jako zastępca asystenta przy Katedrze Uprawy Szczegółowej i Genetyki Roślin Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, rozpoczęła studia na Wydziale Farmacji. W roku 1951 ukończyła Akademię Medyczną w Krakowie, uzyskując tytuł magistra farmacji. W latach 1951–1964 pracowała w placówkach aptecznych w Krakowie i Oświęcimiu. W lutym 1964 r. zamieszkała z rodziną

w Gostyninie, kierowała apteką w Sanatorium Przeciwgruźliczym w Gostyninie-Kruku, a od listopada 1973 r. w Rejonowej Przychodni w Gostyninie. W roku 1980 przeszła na emeryturę i zajęła się pracą charytatywną na rzecz rodzin wielodzietnych oraz osób niesprawnych, obłożnie chorych, opuszczonych. Swych podopiecznych samodzielnie wyszukiwała w mieście i okolicznych wioskach, odwiedzała ich regularnie, służąc wszelkim wsparciem i udzielając pomocy w sprawach życiowych, a także świadcząc opiekę pielęgniarską, niezrządco paliatywną. Od roku 1989, wraz z ks. Janem Krajczyńskim i grupą kobiet, działała w założonym przez siebie Kole Miłosierdzia im. św. Brata Alberta w parafii św. Marcina w Gostyninie. W ramach Koła udzielała się do końca swych dni, organizując pomoc materialną dla ubogich rodzin oraz osób niepełnosprawnych. Za działalność charytatywną w roku 1987 otrzymała Medal Papieski „Pro Ecclesia et Pontifice”. Zmarła 29 IV 2015 r., pochowana została na cmentarzu parafialnym w Gostyninie. W homilii wygłoszonej w czasie uroczystości żałobnej ks. prof. Jan Krajczyński powiedział: „Była to pogodna, dystygnowana, skromna i pobożna kobieta, całym sercem oddana własnej rodzinie, sprawie pokoju i zgody między ludźmi. Krzewiła w swoim środowisku zdrowe tradycje patriotyczne, otaczała opieką pokrzywdzonych, szerzyła idee braterstwa, jedności i dobroczynności. Potrzebującym gotowa by uchylić nieba, sama zaś pozostawała uboga”. Siostra Jadwigi, Maria Rylska-Fangor (1907–1993), ukończyła Wydział Rolniczy Politechniki Lwowskiej w Dubla-

nach, po wojnie mieszkała wraz z mężem w Płocku, uczyła biologii w Liceum Ogólnokształcącym im. Marszałka Stanisława Małachowskiego.

W 1947 r. Jadwiga wyszła za mąż za Zygmunta Stefana hr. Łosia h. Dąbrowa (1917–1969), z wykształcenia prawnika, z którym miała czworo dzieci: Teresę (ur. 1949), Krystynę (ur. 1952), Kazimierza (ur. 1957) i Michała (ur. 1960).

B. Konarska-Pabiniak, *Gostynin w III Rzeczypospolitej (1990-2010)*, [w:] *Dzieje Gostynina od XI do XXI wieku*. Pod red. B. Konarskiej-Pabiniak, Gostynin 2010, s. 780; M. Osmałek, *Zarys dziejów parafii św. Marcina w Gostyninie*, „Rocznik Gostyniński”, t. IV, Gostynin 2016, s. 157; J. Łoś, *W służbie bliźnich*, „Gazeta Gostynińska” 1991, nr 3, s. 5; J.Ł., *Koło Miłosierdzia*, „Gazeta Gostynińska” 1991, nr 22, s. 3-4; b.a., *Tydzień Miłosierdzia*, „Gazeta Gostynińska” 2006, nr 10 (320), s. 8; D. Żarkowska, *Pomoc z potrzeby serca*, „Głos Gostyniński” 2009, nr 6 (228), s. 4; A. Małecka, *Po prostu pomagać*, „Gość Niedzielny” 2010, nr 14, s. 8; A. Małecka, *Dobroczyncy od ćwierć wieku*, „Gość Niedzielny” 2014, nr 27, s. 4-5; J. Krajczyński, *Homilia*, „W Duchu i Prawdzie” 2015, nr 5 (237), s. 8-9; *Genealogia Potomków Sejmu Wielkiego*, www.sejm-wielki.pl; Archiwum rodzinne.

Julia Łoś

ŁOŚ Stanisław h. Dąbrowa (1865–1939), inżynier rolnik, działacz społeczny, muzyk

Urodził się 8 X 1865 r. w majątku Bobin, województwo małopolskie. Był synem hrabiego Alfreda (1825–1883), właściciela m.in. majątku Bobin, autora *Podręcznika dla hodowania lasów* i Konstancji Józefy Adeli Felicji z hrabiów Lubienieckich (1842–1911), h. Rola, córki hrabiego Hipolita Jakuba Augustyna Ignacego (1808–1864), adiutanta sztabowego i kpt. w powstaniu 1831 r. i Jadwigi Ludwiki z Łempickich h. Junosza

(1819–1900), kasztelanki Królestwa. Rodzina Łosiów w 1789 r. w Galicji otrzymała tytuł hrabiowski, potwierdzony w Rosji w 1844 r. Dziadkiem Stanisława Łosia był hrabia Feliks (1791–1831), płk. Legionów Napoleona, uczestnik powstania 1831 r. i kawaler Orderu Virtuti Militari. Stanisław po ukończeniu gimnazjum w Krakowie studiował w Wyższej Szkole Rolniczej w Hohenheim w Wirtembergii. W tym czasie odbył służbę wojskową w 3 Pułku Ułanów armii austriackiej, którą ukończył w stopniu podporucznika rezerwy. Po studiach odbył praktykę rolną, a także przez pewien czas gospodarował w rodzinnym majątku Bobin. W dniu 23 VII 1893 r. zawarł w Nawarzacach związek małżeński z Marią Wielowiejską, urodzoną 19 I 1871 r. w Lubczy, h. Półkozic, córką Adama Jana Nepomucena, właściciela majątku Lubcza Przewody w powiecie jędrzejowskim, powstańca z 1863 r. i Marii z Błęszyńskich h. Suchekomnaty. Kupił wówczas majątek Deszno, w którym wraz z żoną prowadził na dużą skalę działalność społeczną. Założył tam szkołę dla dziewcząt wiejskich. Z jego inicjatywy powstała mleczarnia włościańska Ognisko, kółko rolnicze oraz ochotnicza straż pożarna. Był współzałożycielem i członkiem Towarzystwa Rolniczego Kieleckiego. Z zamiłowania był muzykiem, grał na skrzypcach i dyrygował. Zakładał zespoły muzyczne złożone z pracowników folwarcznych, gospodarzy wiejskich, młodzieży. W 1905 r. Łoś wygłaszał antyzaborcze odczyty i zajmował się kolportażem tajnego pisma „Polak”. W powiecie jędrzejowskim organizował rady gminne i wprowadzał do nich urzędowy język polski. Z tego

powodu w 1907 r. skazano go na przymusowy wyjazd do Rosji. Zatrzymał się w majątku Józefa Mikołaja hrabiego Potockiego (1862–1922). Wkrótce objął administrację majątku Pilaje na Wołyniu. Po odbyciu kary wrócił przed 1914 r. do Królestwa Polskiego. Miał jednak zakaz powrotu w rodzinne strony. Sprzedał Deszno i kupił majątek w Garnowie i Izdebnie. W 1918 r. wybrano go komisarzem rządowym w Garwolinie. Brał udział w wojnie 1920 r. wraz z trzema synami. Po wojnie wielokrotnie zmieniał majątki. Kupił także majątek Zaborów Nowy w powiecie gostynińskim, w którym w latach 1931–1933 administrował syn Adam. Przed 1935 r. Łosiowie kupili willę z ogrodem w Gostyninie przy ul. Płockiej nr 4. Łoś zerwał wówczas z zawodem rolnika. Do 1936 r. parcelował majątki w Zaborowie Nowym. Pomagał mu w tym syn Adam. Odtąd poświęcił się wyłącznie pracy społecznej. Był członkiem Akcji Katolickiej i Stronnictwa Narodowego. Otworzył kasę bezprocentową. Wraz z żoną był zaangażowany w pracę działającej od 1932 r. Krucjaty Eucharystycznej. Był prezesem Katolickiego Stowarzyszenia Dobroczynnego. Jako zamiłowany muzyk, prowadził orkiestrę parafialną. Maria Łoś, prezes Akcji Katolickiej, witała w imieniu organizacji katolickich biskupa płockiego Leona Wetmańskiego (1886–1941) podczas jego wizyty w Gostyninie w sierpniu 1935 r. Stanisław hrabia Łoś zmarł w Gostyninie 20 VI 1939 r. w wieku 73 lat. Świadcami potwierdzającymi zgon byli rolnicy z Gostynina i z Woli Krechowickiej. Pochowany jest w Bobinie. Maria Łoś zmarła w Warszawie 20 XII 1955 r. w wieku 84 lat. Pochowa-

na jest w w Laskach koło Warszawy przy Zakładzie dla Niewidomych.

Małżeństwo Łoś miało dziesięcioro dzieci, dwoje zmarło w dzieciństwie, ośmioro z nich urodziło się w Desznie: Maria Immaculata (1895–1985), kanoniczka; Ida (1897–1966), artysta muzyk; Jadwiga (1898–1906); Andrzej (1899–1962), komandor, obrońca Helu; Elżbieta (1902–1986); Adam Jan Nepomucen (1904–1962) por. rez WP; Stanisław Jan (1906–1980), por. rez. WP, administrator majątków ziemskich i leśnych; Grażyna Janina (1908–1989), żona Michała Czesława Bernarda Fredro-Bonieckiego, h. Bończa, ekonomisty, por. WP. Ich synem jest ks. Adam Boniecki (ur. 1936).

Ziemianie polscy XX wieku. Słownik biograficzny, Warszawa 2000, s. 79–83; Informacja Wandy Korzeniewskiej wg Wielkiej Genealogii Minakowskiego; *Dzieje Gostynina od XI do XXI wieku*. Pod red. B. Konarskiej-Pabiniak, Gostynin 2010, s. 438, 439; Akta Stanu Cywilnego USC w Gostyninie.

Barbara Konarska-Pabiniak

ŁUCZAK Józef (1898–1980), technik drogownictwa

Urodził się 20 IX 1898 r. w Nowej Wsi koło Kutna. Rodzice Antoni i Mariana z d. Wojciechowska. Ojciec odbył 15-letnią służbę wojskową w armii rosyjskiej. Józef dzieciństwo spędził w Sierakówku, gdzie jego ojciec po zakończeniu służby był rządcą majątku. Ukończył cztery klasy Szkoły Kupieckiej w Kutnie i roczny Kurs Melioracji 1917/1918 r. Pierwszą pracę rozpoczął 1 VII 1918 r. w Kutnie w Powiatowym Zarządzie Dróg na stanowisku protokolanta, a następnie drogomistrza. Tytuł technika uzyskał 7 I 1919 r. w Szkole Mechaniczno-Technicznej im. Hipolita Wawelberga i Sta-

niśława Rotwanda w Warszawie przy Mokotowskiej 6. Szkoła działała w latach 1895–1951, do czasu włączenia do Politechniki Warszawskiej. W 50-lecie Szkoły, w roku szkolnym 1945/1946, wszystkim absolwentom nadano tytuły inżynierskie. Służbę wojskową odbył od 1 VII 1919 r. do 1 XII 1920 r. w jednostce w Łowiczu, prawdopodobnie w 10 Pułku Piechoty. Od 1 III 1921 r. do 26 VII 1947 r. pracował w Powiatowym Zarządzie Dróg w Gostyninie jako nadzorca dróg i mostów. W dniu 23 X 1938 r. otrzymał legitymację nr 1 do czuwania nad przestrzeganiem przepisów porządkowych na drogach publicznych województwa warszawskiego i powiatu gostyńskiego ważną do 1939 r. Był dobrym kreślaczem. Wiadomo, że uczestniczył w projektowaniu gostyńskich hal targowych, tzw. jatek, budowanych w latach 1920–1924. W 1921 r. kreślił dla Józefa Głowczewskiego (zob. biogram), właściciela firmy Sektor z Płocka, projekt szkoły powszechnej w Gostyninie. Jeszcze przed II wojną światową otrzymał Brązowy i Srebrny Medal za długoletnią i wzorową pracę w służbie cywilnej. W listopadzie 1939 r. został uwięziony przez gestapo w gostyńskiej byłej cerkwi, uwolniony przez Niemca, który mieszkał w Gostyninie i znał go z wcześniejszych lat jako dobrego fachowca. Przez całą wojnę zatrudniany był przez okupanta przy utrzymaniu dróg w Gostyninie i powiecie. Zbudowano wówczas drogę w kierunku Skrzan oraz zniwelowano odcinek ulicy Zamkowej, od rzeki Skrwy w kierunku zachodnim. Jednocześnie działał w konspiracji, wspierając Armię Krajową. Pomagał ludziom, zatrudniając ich

przy budowie dróg, organizował zbiórki pieniężne dla dzieci osób bezrobotnych. Przekazał złoto i cenne monety srebrne na Fundusz Obrony Narodowej (FON), utworzony 9 IV 1936 r. na dobrojenie armii i wojskowy program inwestycyjny. Ratował książki z gostyńskich bibliotek, które przekazał po wojnie do zorganizowanej biblioteki publicznej. W PRL za działalność w AK wielokrotnie zatrzymywany i przesłuchiwany przez Urząd Bezpieczeństwa. Pracował kolejno: od 26 VII 1947 r. do 31 XII 1950 r. w Powiatowym Zarządzie Dróg w Gostyninie jako drogomistrz, od 1 I 1951 r. do 31 XII 1951 r. w Wydziale Komunikacji w Gostyninie i od 1 I 1952 r. do 30 IV 1956 r. w Rejonie Eksploatacji Dróg Publicznych w Płocku (REDP). Do przejścia na emeryturę we wrześniu 1965 r. pracował w REDP w Gostyninie jako kierownik. Większość dróg w Gostyninie i powiecie budowanych lub modernizowanych było pod kierunkiem Łuczaka, np. Szosa Kutnowska, droga do Korzenia, droga z Duninowa przez Soczewkę do Płocka, droga z Gąbina do Dobrzykowa, korekta zakrętu w pobliżu Woli Łąckiej, serpentyna w Zdworzu. Z kamieni z chłopskich pól wybudował drogę na cmentarz w Gostyninie. Budował też most na Osetnicy. W 1964 r. otrzymał Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski. Zmarł 20 III 1980 r. Pochowany jest na cmentarzu parafialnym w Gostyninie.

Pierwsza żona Maria Arnold (małżeństwo zawarte w 1926 r. w Gostyninie, rozwiązane w 1936 r.). Druga żona Kazimiera (1922–1992) z d. Pestrakiewicz, ślub 28 IX 1946 r. Dzieci z drugiego

małżeństwa: Anna, Marek, Zofia (1951–2013), Barbara, Elżbieta, Jacek.

Informacja syna, Marka Łuczaka w oparciu o archiwum rodzinne.

Barbara Konarska-Pabiniak

ŁUKASZEWSKI Ignacy (1835–1910), proboszcz parafii św. Marcina w Gostyninie

Święcenia kapłańskie przyjął w 1858 r. Pracował w Sannikach. Probostwo w Gostyninie objął w 1886 r. Już w następnym roku rozpoczął odnowienie i przebudowę kościoła parafialnego pw. św. Marcina, ozdabiając fronton ostrołukowymi arkadami. Posiadał godność kanonika i prałata kolegiaty łowickiej. Zmarł w Gostyninie 30 X 1910 r. i pochowany został na cmentarzu parafialnym.

C. Maciaszek, Parafia św. Marcina w Gostyninie, mps pracy w posiadaniu parafii św. Marcina w Gostyninie; Archiwum Państwowe w Płocku. Akt Stanu Cywilnego parafii Gostynin z 1910 r. nr aktu zgonu 202.

Jolanta Bigus

ŁYSAKOWSKA z Koganów Nelly Helena (ok. 1876–1924), właścicielka majątku Lucień

Urodziła się ok. 1876 r. w Odessie. Była córką Adolfa i Łucji Koganów. Rodzina Koganów, pochodzenia żydowskiego, posiadała dobra w Rosji, Włoszech i Belgii. Po stracie majątku w Rosji podczas rewolucji Koganowie osiedlili się we Włoszech, poza Nelly, która chciała pozostać w słowiańskiej części Europy. Ojciec nabył więc dla córki majątek w Lucieniu, gmina Gostynin. Nelly Kogan była kobietą ułomną, miała dwa

garby i problemy z chodzeniem. Jej ulubionym zajęciem było przesiadywanie w fotelu na kółkach nad jeziorem, do którego wiodła alejka z pałacu. Neoklasycy pałac wybudowany został w 2. połowie XIX w. przez hrabiów Lütichau. W majątku pracował młodszy od niej gorzelany Kazimierz Łysakowski (ok. 1886–1958), który został mężem Nelly. Ślub odbył się w Wenecji. Jan Tadeusz Stanisławski (1936–2007), w swojej książce *Zezem* napisał, że w drodze powrotnej z Włoch nowożeńcy jechali karetą przez Gostynin. Po obu stronach drogi ustawili się Żydzi, którzy nie chcieli przepuścić podróżnych, za to, że Nelly przeszła na katolicyzm. Wszystko zakończyło się dobrze, bo młoda małżonka wykupiła się hojnym datkiem na synagogę. Być może cała ta sytuacja była zainscenizowana, a wysokość okupu wcześniej ustalona. Łysakowski okazał się dobrym i czułym mężem. Nelly za życia otoczyła Lucień i jego mieszkańców rzetelną opieką. Pobudowała przedszkole, żłobek i izbę porodową, zorganizowała przytułek dla starców. Na pamiątkę ostatnich właścicieli Lucienia pobliskie miejscowości zostały nazwane ich imionami. I tak Helenów od drugiego imienia Nelly Kogan, a Kazimierzów przyjął nazwę od Kazimierza Łysakowskiego. Nelly Helena Łysakowska zmarła 12 IV 1924 r. i pochowana jest wraz z mężem w mauzoleum na cmentarzu parafialnym w Gostyninie. Byli małżeństwem bezdzietnym, usynowili bratanka Kazimierza, Jana (zob. biogram). Majątek Lucień przeszedł na własność Kazimierza Łysakowskiego, a w 1940 r. pod administrację niemiecką. Część budynków gorzelni zosta-

ła rozebrana przez Niemców podczas II wojny światowej. Usunięci z majątku Łysakowscy zamieszkali w Warszawie. Po wojnie w 1945 r. dokonano parcelacji dóbr Lucień, a pałac przekazano na siedzibę Państwowego Domu Dziecka. W 1986 r. wybuchł tam pożar. Po remoncie w roku szkolnym 1996/1997 pałac przekazano szkole podstawowej. W 2003 r. powołano tutaj Zespół Szkoły Podstawowej i Gimnazjum.

B. Konarska-Pabiniak, *Przewodnik subiektyw-ny. Powiat gostyniński*, Warszawa 2013, s. 92–93; J.T. Stanisławski, „Zezem” również o Gostyninie i okolicach, „Głos Gostyniński” 204, nr 8, s. 4; Akta Stanu Cywilnego USC w Gostyninie.

Barbara Konarska-Pabiniak

ŁYSAKOWSKI Jan (1913–1940), oficer Wojska Polskiego

Urodził się 20 IV 1913 r. w Jaworznie, w powiecie chrzanowskim. Syn Adama i Rozalii z d. Kędzierczyk. Był bratankiem Kazimierza Łysakowskiego, właściciela majątku Lucień, gmina Gostynin. Kazimierz i Helena z Koganów (zob. biogram) byli małżeństwem bezdzietnym i usynowili Jana. Po ukończeniu Szkoły Powszechnej w Gostyninie naukę kontynuował w warszawskim gimnazjum. Maturę zdał w 1932 r. Stryj Kazimierz pragnął, aby Jan wybrał służbę wojskową. Siostra Jana Łysakowskiego – Władysława, żona rotmistrza Władysława Szeli, często gościła z mężem w Lucieniu. Jan pod wpływem stryja Kazimierza i szwagra Szeli wstąpił do Szkoły Podchorążych Rezerwy Kawalerii w Grudziądzu. W styczniu 1936 r. został awansowany na stopień podporucznika rezerwy ze starszeństwem.

Ewidencyjnie został przydzielony do 10 Pułku Strzelców Konnych, który stacjonował w Łańcucie. W latach 1936–1939 mieszkał w Lucieniu i pomagał w administrowaniu majątkiem. Wobec zagrożenia wojną z Niemcami w marcu 1939 r. została ogłoszona mobilizacja. Łysakowski udał się do swojego pułku w Łańcucie. Z docierających do rodziny listów wiadomo, że pułk prowadził intensywne ćwiczenia bojowe. 1 września jego pułk skierowany został na front. Toczył ciężkie boje pod Kasiną Wielką. Wobec przeważających sił wroga, w ciągłych bojach, wycofał się pod Lwów. W dniach od 14 do 17 września jego pułk walczył o wzgórze pod miejscowością Zboiska. Po wkroczeniu Rosjan 17 IX 1939 r. w granice Rzeczypospolitej, prawdopodobnie tutaj dostał się do niewoli radzieckiej. Został osadzony w Kozielsku, gdzie przebywali internowani oficerowie polscy. Wiosną 1940 r. zostali wywiezieni w nieznaną. W marcu 1943 r. Niemcy odkryli w Kатыniu zbiorowe mogiły zamordowanych polskich oficerów. Wśród zamordowanych 4417 oficerów było też ciało podporucznika Jana Łysakowskiego. Pośmiertnie awansowany został na stopień porucznika.

W dniu 15 VIII 2015 r. mieszkańcy Lucienia, w ramach programu „Katyń... ocalić od zapomnienia”, uczcili jego pamięć, sadząc Dąb Pamięci.

Lista kатыńska. Jeńcy obozów Kozielsk, Ostaszków, Starobielsk. Zaginieni w Rosji Sowieckiej. Oprac. A. Moszyński, Warszawa 1989, s. 118; Katyń-lista pomordowanych-Ogrody Wspomnień, Jan Łysakowski, www.ogrody.wspomnień.pl; Gmina Gostynin, gminagostynin.pl; Informacja rodziny.

Stanisław Adamski

M

MACHOWSKI Stanisław (1896–1953), uczestnik I wojny światowej i wojny polsko-bolszewickiej, żołnierz Armii Krajowej

Urodził się 26 II 1896 r. w Moździerz-Soczewce, w gminie Duninów jako syn Ludwika i Stanisławy z Raczkowskich. Ojciec był majstrem w papierni w Soczewce. Stanisław ukończył w 1913 r. dwa kursy Szkoły Handlowej Zgromadzenia Kupców w Warszawie. Dalsza nauka została przerwana na skutek śmierci ojca i braku środków finansowych. Stąd też wyjechał w 1913 r. do Rosji, gdzie pracował jako praktykant w Litiejnyje Zawodie u „Kadiewka” na stacji kolejowej Armanaja. Przebywał tam do 1915 r. W międzyczasie wybuchła I wojna światowa i we wrześniu 1915 r., będąc poddany rosyjskim, został powołany do armii carskiej, do 282 Aleksandrowskiego Pułku Piechoty 71 Dywizji 30 Korpusu gen. Brusilowa. Jako strzelec karabinu maszynowego walczył z Niemcami na froncie na terenie Ukrainy i Rumunii. Po wybuchu rewolucji październikowej 1917 r. dostał się do niewoli niemieckiej na jednej ze stacji kolejowych, w okręgu donieckim, w maju 1918 r. Umieszczono go w obozie jenieckim Bernau pod Berlinem, gdzie pracował w gospodarstwie rolnym u niemieckiego gospodarza. Po wybuchu rewolucji w Niemczech 7 XI 1918 r. i zakończeniu wojny, w listopadzie przybył do Gostynina. Podjął pracę w Zakładzie Ubezpieczeń Wzajemnych

od Ognia. Jednak już w końcu 1919 r. został powołany do Wojska Polskiego. Walczył w wojnie polsko-bolszewickiej na Wschodzie. Po zakończeniu wojen i po zdemobilizowaniu 1921 r. powrócił do Gostynina. Zatrudnił się jako nauczyciel w wielu szkołach. Początkowo w Szkole Powszechnej w Gorenium Dużym (ówczesna gmina Duninów), Dąbrowce (ówczesna gmina Rataje), Łusznynie (gmina Pacyna). Z uwagi na zły stan zdrowia, w 1924 r. przeszedł do pracy w Urzędzie Skarbowym w Kutnie, a od grudnia 1937 r. w Gostyninie. W kampanii wrześniowej nie został zmobilizowany. Do czerwca 1942 r. pracował przy budowie dróg, jednak zmuszony do opuszczenia miasta, zbiegł do Generalnego Gubernatorstwa do Warszawy. Od 20 XI 1939 r. działał w Komendzie Obrońców Polski (KOP) pod pseudonimem „Sokół”. Po aresztowaniu pierwszego komendanta, Stanisława Lewandowskiego, przejął w styczniu 1940 r. komendę powiatową KOP. 25 XII 1940 r. wstąpił do Polskiej Organizacji Zbrojnej (POZ) Znak. W czerwcu 1941 r. został komendantem powiatowym tej organizacji, przyjmując nominację od Komendanta Głównego ZWZ Stefana Grota-Rożewskiego na stopień kapitana. Podlegał komendantowi okręgu mazowieckiego w Płocku. Organizacja rozszerzała swoje pole działania i rozwijała kontakty z Kutnem i Płockiem za pośrednictwem polskich kolejarzy. W mieście pojawi-

ły się gazetki podziemne „Polska Żyje”, „Biuletyn Informacyjny”. Pomimo aresztowań, wpadek i wywózek na przymusowe roboty do Niemiec, organizacja rozwijała się. Wedle planów w obliczu wybuchu powstania ogólnonarodowego Gostynin miał wystawić batalion piechoty. W skład Komendy Powiatowej wchodził: dr Tadeusz Krzemiński „Lech” (zob. biogram), inż. leśnik Eugeniusz Wandurski „Władysław” (zob. biogram), por. Czesław Grabowski „Pstrąg”, Miron Jasiak „Monarcha” (zob. biogram), Władysław Sakowski „Kruk” (zob. biogram), Jan Dzubala „Olza” (zob. biogram). W połowie 1941 r. nastąpiło częściowe rozbitcie podziemnych organizacji w Gostyninie, Kutnie i w Warszawie. Szczególnie ucierpiała na tym organizacja KOP. Niemcy, idąc śladem kolportażu konspiracyjnych gazet, docierali do coraz to nowych osób zaangażowanych w podziemiu niepodległościowym. 22 VI 1941 r. w Osinach ujęli komendanta jednej z placówek KOP, Mirona Jasiaka „Monarchę”. Machowskiemu groziło aresztowanie przez gestapo. Zbiegł w 1942 r. do Generalnego Gubernatorstwa. Pod przybranym nazwiskiem Józef Górski znalazł się w Warszawie na Bródnie. Pracował na Targówku w papierni Józefa Dziewulskiego. Włączył się w struktury konspiracyjne ZWZ, potem Armii Krajowej, dołączając do komórki dowodzonej przez „Marcela”. Po wybuchu powstania warszawskiego w sierpniu 1944 r. walczył w oddziale Wysokińskiego „Zygmunta” w Śródmieściu. Po kapitulacji Warszawy nie poszedł do niewoli. Ukrył się w Jędrzejowie koło Warszawy. Po przejściu frontu wschodniego i wy-

zwoleniu Gostynina przez Armię Czerwoną 18 I 1945 r. Stanisław Machowski powrócił do rodzinnego miasta i już 7 II 1945 r. rozpoczął pracę przy organizowaniu Urzędu Skarbowego. Objął w nim funkcję kierownika działu rachunkowego. Należał też do Związku Zawodowego Pracowników Skarbowych, w którym zajmował się sprawami socjalnymi. Był jednym z tych, którzy tworzyli ruch kombatancki od samego początku, zaraz po zakończeniu działań wojennych. Najpierw w 1947 r. współorganizował Związek Uczestników Walk z Faszyzmem o Niepodległość i Demokrację, a od 1949 r. Związek Bojowników o Wolność i Demokrację. Z uwagi na jego wojenną przeszłość, był przesłuchiwany przez Urząd Bezpieczeństwa. Interesowano się strukturą organizacji konspiracyjnych, uczestnikami podziemia, metodami działań. Machowski walczył w I wojnie światowej w armii rosyjskiej, a potem w oddziałach bolszewickich. Był to duży atut w przesłuchaniach prowadzonych przez osoby reprezentujące służby bezpieczeństwa. Zmarł 4 X 1953 r. Pochowany został na cmentarzu parafialnym w Gostyninie.

Żona Stefania (1903–1975), synowie Wiesław, działacz konspiracyjny, zamordowany przez Niemców oraz Włodzimierz, uczestnik powstania warszawskiego.

J. Matuszewski, „Stanisław Machowski. Żołnierz i urzędnik, Żołnierz Wojska Polskiego w Wojnie Obronnej 1939 r. oraz pomordowani obywatele polscy w okresie okupacji hitlerowskiej, więzieni i wywiezieni na Sybir. Miejsca pamięci narodowej, w których spoczywają”, oprac. J. Dołęgowski, mps; tenże, *Konspiracja w Gostyninie w czasach II wojny światowej*, „Gazeta Gostynińska” 1998, nr 3, s. 7.

Marek Osmatek

MACIASZEK Czesław Kazimierz (1943–2006), ksiądz, kapelan

Urodził się 18 XII 1943 r. w Gostyninie. Syn Alfonsa i Marii z Ostrowskich. W Gostyninie ukończył Szkołę Podstawową nr 1 i Liceum Ogólnokształcące im. Tadeusza Kościuszki. Po otrzymaniu w 1962 r. świadectwa dojrzałości wstąpił do Wyższego Seminarium Duchownego w Płocku. Świecenia kapłańskie otrzymał 13 VI 1968 r. Początek drogi kapłańskiej ks. Maciaszka to parafia św. Anny w Różanie, później Zakroczym, Gąsewo, Rogowo. W 1973 r. na Wydziale Teologicznym Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego obronił pracę magisterską „Biblioteki parafialne diecezji płockiej na przełomie XVI i XVII wieku”. W czerwcu 1974 r. otrzymał przeniesienie do Janówca, po trzech latach trafił do parafii św. Bartłomieja w Jeżewie koło Sierpca. Po krótkim urlopie podjął pracę w Długosiodle. W maju 1983 r. otrzymał bezpłatny urlop, a w lipcu 1984 r. przeniesiony został w stan spoczynku. Powrócił do Gostynina i przyjął funkcję kapelana w miejscowych szpitalach. Gromadził materiały dokumentujące historię miasta i regionu, ze szczególnym uwzględnieniem dziejów parafii. Wielokrotnie towarzyszył pielgrzymom gostynińskim w drodze do Skępego. Zmarł po ciężkiej chorobie 24 VIII 2006 r., pochowany został w grobie rodzinnym na cmentarzu parafialnym w Gostyninie.

M.M. Grzybowski, *Duchowieństwo diecezji płockiej. Wiek XX*, T. 1, cz. 2, Płock 2008, s. 225–226; R., *Ład moralny jest człowiekowi bardzo potrzebny*, „Gazeta Gostynińska” 1995, nr 3, s. 4.

Jolanta Bigus

MAJER de LEWALT Jan (1877–1957), właściciel apteki

Urodził się 24 V 1877 r. w Trzaskach, powiat Sierpc. Rodzice Edmund i Marianna Mieszkowska. Był właścicielem domu wybudowanego w Gostyninie przy Rynku w 1914 r. Wspólnie z żoną Janiną z d. Trzcińską (16 VII–20 XII 1974) prowadził własną aptekę do około lat 50., do upaństwowienia. W czasie I wojny światowej był jednym z trzech zakładników wywiezionych do Rzeszy. Przyczyną było niewyrażenie zgody na trzebieenie przez Niemców lasów, będących własnością gminy miejskiej. Działał w Zarządzie Koła Polskiej Macierzy Szkolnej w Gostyninie założonego 5 VIII 1916 r. Od 1920 r. był w Zarządzie Stowarzyszenia Spożywców Gostyniak, a także w Zarządzie Stowarzyszenia Właścicieli Nieruchomości. Zmarł 21 IV 1957 r. Spoczywa na cmentarzu parafialnym w Gostyninie wraz z żoną Janiną, zmarłą 20 XII 1974 r.

B. Konarska-Pabiniak, *Gostynin. Szkice z przeszłości*, Gostynin 2007, s. 44, 49, 67, 141, 144, 158; tejże, *Jubileusz kamienicy*, „Głos Gostyniński” 2004, nr 4, s. 2; Akta Stanu Cywilnego USC w Gostyninie; Inskrypcja nagrobna.

Barbara Konarska-Pabiniak

MAJEWSKI Janusz (1926–1985), sędzia

Urodził się 3 VI 1926 r. w Gostyninie, gdzie ukończył Szkołę Powszechną. Po wybuchu wojny skierowany został przez Arbeitsamt jako sanitariusz do szpitala wojennego, zorganizowanego w Szpitalu dla Nerwowo i Psychicznie Chorych w Gostyninie-Zalesiu. Po wojnie rozpoczął naukę w Liceum Ogólnokształcącym im. Tadeusza Kościuszki w Gosty-

ninie. Szybko włączył się w życie szkoły, uczestniczył w kółkach młodzieżowych, grał na akordeonie w czasie uroczystości szkolnych. Prowadził drużynę harcerską, organizował obozy harcerskie. Udzielał się w Organizacji Młodzieży Towarzystwa Uniwersytetu Robotniczego (OMTUR) i w Towarzystwie Bratnia Pomoc. Po uzyskaniu matury wyjechał do Warszawy i podjął studia na Wydziale Prawa Uniwersytetu Warszawskiego. Po studiach wrócił do Gostynina i w 1952 r. rozpoczął aplikację w Sądzie Powiatowym w Gostyninie, następnie we Włocławku. W 1953 r. został mianowany asesorem w Sądzie Powiatowym w Aleksandrowie Kujawskim. W 1955 r. objął stanowisko sędziego Sądu Powiatowego we Włocławku. W 1964 r. został wiceprezesem, a w 1973 r. prezesem tego sądu. W 1975 r. powołano go na stanowisko prezesa Sądu Wojewódzkiego we Włocławku, od 1978 do 1985 r. pozostał jako sędzia wojewódzki. Od 1975 r. przez 28 lat sprawował mandat radnego Miejskiej Rady Narodowej we Włocławku, przez jedną kadencję jako przewodniczący MRN. Działał w Zrzeszeniu Prawników Polskich i wielokrotnie zasiadał w Zarządzie tego Stowarzyszenia. Za działalność zawodową i społeczną odznaczony został Krzyżem Oficerskim i Krzyżem Kawalerskim Orderu Polonia Restituta, Srebrnym Krzyżem Zasługi, a ponadto wyróżniony był wieloma odznakami resortowymi, regionalnymi i organizacyjnymi. Wpisany został do księgi zasłużonych miasta Włocławka. Zmarł nagle 15 IX 1985 r. w Warszawie. Pochowany jest na cmentarzu parafialnym w Gostyninie.

Żona Danuta z d. Seroczyńska, syn Roman (1953–1997), prawnik, córki Maria i Agnieszka.

My, Gostyniaci. Wspomnienia Wychowanków i Absolwentów Gimnazjum i Liceum im. Tadeusza Kościuszki w Gostyninie. Pod red. W. Sajakowskiego, Gostynin 2010, s. 138–139; T. Sławiński, *Janusz Majewski (1926–1985), prawnik, sędzia*, [w:] *Zasłużeni dla Włocławka (XIII–XX wiek)*. Pod red. M. Wojciechowskiego, Włocławek 1991, s. 123–124; Informacja rodzinny.

Barbara Konarska-Pabiniak

MAJEWSKI Marian Jerzy (1895–1953), komandor Marynarki Wojennej

Urodził się 8 IX 1895 r. w Gostyninie, syn Innocentego i Haliny z Łańcuchkich. W 1914 r. uzyskał maturę w Gimnazjum im. Mikołaja Reja w Warszawie. W maju 1915 r. rozpoczął służbę w armii rosyjskiej. Zakończył ją w stopniu podkapitana i w lipcu 1918 r. powrócił do Warszawy. Wstąpił do Wojskowej Szkoły Mierniczej. Powierzono mu dowództwo szwadronem 2 Pułku Strzelców Granicznych, a od 1 VI 1921 r. pełnił służbę w Departamencie do Spraw Morskich w Ministerstwie Spraw Wojskowych w Warszawie. W 1922 r. ukończył 18-miesięczny Tymczasowy Kurs Instruktorski Oficerów Marynarki Wojennej (TIK) w Toruniu i otrzymał przydział do Dywizjonu Ćwiczebnego Marynarki Wojennej. W stopniu kapitana marynarki objął funkcję oficera flagowego Dowódcy Floty, później kierownika wydziału regulaminów i szkolenia w Kierownictwie Marynarki Wojennej. W latach 1931–1932 był słuchaczem Morskiej Szkoły Wojennej w Paryżu, którą ukończył, uzyskując tytuł oficera dyplomowanego. Po awansie na komandora

porucznika, w kwietniu 1933 r. przyjął stanowisko dowódcy kontrtorpedowca ORP Burza. Funkcję tę pełnił do stycznia 1937 r., do momentu awansu na Dowódcę Floty. W roku następnym awansowano go na komandora. Podczas obrony Wybrzeża we wrześniu 1939 r. nie brał bezpośrednio udziału w walkach, ale wspierał obrońców Helu i uczestniczył w naradach usytuowanego na Helu Dowództwa Floty. Przez kontradmirała Józefa Unruga (1884–1973), dowódcę obrony Wybrzeża, wyznaczony został do rozmów kapitulacyjnych. W dniu 1 X 1939 r. z komandorem Stefanem Frankowskim (1887–1940) podpisał w sopockim Grand Hotelu akt kapitulacji załogi Helu. Dzień później, 2 października trafił do niewoli. Przebywał w oflagu Nienburg, w obozie Silberberg w forcie Spitzberg, Straflager-Oflagu, IV C Colditz w Saksonii, a od stycznia 1942 r. w oflagu XC w Lubece. Po wyzwoleniu obozu w 1945 r. wyjechał do Paryża, gdzie mianowany został przedstawicielem Kierownictwa Marynarki Wojennej, potem funkcję tę pełnił w Londynie aż do rozwiązania Polskiej Marynarki Wojennej w Wielkiej Brytanii. W Anglii pozostał na stałe. Odznaczony Srebrnym Krzyżem Zasługi. Zmarł 11 V 1953 r.

Żona Janina z d. Brejska, primo voto Romanowska.

Polski Słownik Biograficzny, T. 19, Wrocław 1974, s. 187–188; Wikipedia.

Jolanta Bigus

MAKULIŃSKA Kazimiera (1917–1985), komendantka PW, nauczycielka

Urodziła się 24 III 1917 r. w Jakaterynosławiu koło Odessy w Rosji, w ro-

dzinie Stanisława i Felicji ze Sępniewskich, małżonków Szurków, obywateli austriackich. Na Wschód deportowani zostali po wybuchu I wojny światowej jej rodzice, gdyż nie posiadali obywatelstwa polskiego. W 1918 r. wróciła z rodziną przez Persję, Morze Czarne i Turcję do Polski. Po powrocie zamieszkała z rodzicami w Płocku, gdzie ojciec podjął pracę na kolei. Tu ukończyła Publiczną Szkołę Powszechną, a w 1938 r. Państwowe Seminarium Żeńskie im. Zofii Bukowieckiej. Pracowała jako kierownik świetlicy 4 Pułku Strzelców Konnych w Płocku. Była instruktorem Przynależności Wojskowej Kobiet (PWK). Praktykę nauczycielską odbyła w Szkole Powszechnej w Proboszczewicach. Od 1938 r. do wybuchu wojny była nauczycielką Szkoły Powszechnej w Soczewce. Do połowy 1941 r. ukrywała się przed gestapo, gdyż była komendantką Przynależności Wojskowej Kobiet. Była łączniczką Armii Krajowej, przewoziła broń i ulotki. Pod koniec 1941 r. przeprowadziła się z rodzicami do Gostynina i rozpoczęła pracę w Arbeitsamcie, którą zdobyła dzięki znajomości języka niemieckiego. Wydawała kartki żywnościowe. W 1942 r. wyszła za mąż za Stanisława Makulińskiego (zob. biogram). W styczniu 1945 r. podjęła zatrudnienie w Szkole Podstawowej nr 1 w Gostyninie. Doskonaliła swoje kwalifikacje w Studium Nauczycielskim. Z chwilą wybudowania Szkoły Podstawowej nr 3 im. Bohaterów Westerplatte rozpoczęła w niej w 1965 r. pracę na stanowisku dyrektora do spraw pedagogicznych. Związana była z placówką do momentu przejścia na emeryturę w 1974 r. Obok pracy

zawodowej pochłonięta była działalnością społeczną, głównie na rzecz rozwoju sportu. Dzięki jej zaangażowaniu młodzież gostynińskich szkół osiągała sukcesy w dziedzinie kultury fizycznej. Za zasługi otrzymała wiele odznaczeń i nagród, m.in. Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski, Złoty Krzyż Zasługi, Medal Komisji Edukacji Narodowej, Krzyż ZNP. Zmarła 21 IV 1985 r., pochowana została na cmentarzu parafialnym w Gostyninie.

Synowie Bogdan i Marek.

Słownik biograficzny zasłużonych nauczycieli województwa płockiego. Pod red. T. Kurpiewskiego, Płock 1995, s. 144–145; A.J. Papierowski, J. Stefański, *Płocczanie znani i nieznani. Słownik biograficzny*, t. I, Płock 2002, s. 380; b.a., *Biografie pedagogów. Kazimiera Makulińska (1917–1986)*, „Gazeta Gostynińska” 1995, nr 19, s. 9; b.a., *Z historii ZNP*, „Wiadomości Gostynińskie” 2004, nr 10, s. 4; Inskrypcja nagrobna.

Elżbieta Szubska-Bieroń

MAKULIŃSKI Stanisław (1912–2001), żołnierz Armii Krajowej, długoletni dyrektor gostynińskiego przedsiębiorstwa, działacz społeczny (fot. s. 462)

Urodził się 20 X 1912 r. w Płocku. Był synem Jana i Kazimiery z d. Kozłowskiej. Ukończył Gimnazjum im. Władysława Jagiełły w Płocku. Od 1933 r. do wybuchu II wojny światowej służył zawodowo w Korpusie Ochrony Pogranicza (KOP) w Czortkowie, m.in. pod dowództwem płk. Stefana Roweckiego, późniejszego Komendanta Głównego Armii Krajowej, następnie w Nowej Wilejce, Baranowiczach i Stołpcach. W 1936 r. ukończył Centrum Wyszkolenia Żandarmerii w Grudziądzu. W czasie wojny obronnej w 1939 r. walczył

w szeregach I Pułku KOP Armii Krajowej na granicy w okolicach Zakopanego i Żywca, gdzie dostał się do niewoli, skąd 15 X 1939 r. zbiegł i wrócił do Płocka. W Płocku skontaktował się z Komendantem Okręgu Mazowsze Polskiej Organizacji Zbrojnej por. rez. Tadeuszem Rogozińskim, który go zaprzysiął na swego zastępcę. Polska Organizacja Zbrojna od początku współpracowała ze Związkiem Walki Zbrojnej, a na przełomie 1942/1943 weszła w skład Armii Krajowej. Działając w POZ pod pseud. „Zemsta”, „Ort”, „Kierat”, organizował sekcje tej organizacji w Mławie, Rypinie, Sierpcu, Gąbinie, Gostyninie, Sannikach. Na terenie województwa warszawskiego pełnił obowiązki zastępcy szefa sztabu ds. informacji okręgu AK. Dla zakamuflowania swojej działalności w styczniu 1941 r. podjął pracę w punkcie energetycznym Zemwar (Związek Elektryfikacji Międzykomunalnej Województwa Warszawskiego) w Gostyninie. Po opuszczeniu miasta przez komendanta powiatowego Stanisława Machowskiego pseud. „Sokół” (zob. biogram), któremu groziło aresztowanie, Makuliński objął jego funkcję. W skład Komendy Powiatowej weszli również dr Albin Bandurski „Stefan” (zob. biogram), Władysław Sakowski „Kruk” (zob. biogram), Józef Szlesinger „Śmigły”, Henryk Jurkiewicz „Słonecznik” (zob. biogram), Jan Dzubala „Olza” (zob. biogram), Stanisław Szurek „Rak”, Stanisław Cichalewski „Staś”. Jednym z zadań oddziału POZ w Gostyninie było przejmowanie anonimowych donosów pisanych do władz niemieckich na terenie poczty, kolportowanie podziemnej prasy oraz zbieranie informacji

wojskowych i gospodarczych. W wyniku wielkiej wspy w AK, w lutym 1943 r. rozpoczęły się aresztowania członków podziemia. W dniu 5 V 1943 r. Makuliński został aresztowany na dworcu kolejowym w Gostyninie. Po intensywnym śledztwie został skazany na karę śmierci, za „usiłowanie oderwania rdzennych ziem niemieckich od Rzeszy”. W dniu urodzin Himmlera zamieniono mu karę na dożywotni pobyt w obozie koncentracyjnym. Przebywał w Mauthausen-Gusen i w Linzu. Po wejściu armii amerykańskiej do obozu „opanowanego już przez więźniów” 5 V 1945 r. wyszedł na wolność. Wraz z innymi samolotem przewieziono go do Paryża, gdzie w stopniu ppor. służył w Polskich Siłach Zbrojnych na Zachodzie. Do kraju wrócił 27 VII 1947 r. i podjął pracę w Urzędzie Akcydensowym w Płocku, a następnie jako kierownik Spółdzielni Spożywców Gostyniak w Gostyninie. Od 1950 r. był współzałożycielem, a potem długoletnim dyrektorem Przedsiębiorstwa Produkcji Pomocniczej Budownictwa Terenowego, powstałego na bazie tartaku miejskiego, późniejszego zakładu pod nazwą Przedsiębiorstwo Produkcji Elementów Budowlanych. W latach 1954–1956, w ramach represji stalinowskich, za uprzednią służbę w żandarmerii wojskowej KOP został zwolniony i pracował poza Gostyninem, m.in. w Płocku, Ciechanowie i Warszawie. Do Przedsiębiorstwa wrócił pod koniec 1956 r. Dyrektorem był do września 1978 r. Kierowany przez niego zakład produkujący prefabrykаты betonowe i żelbetowe oraz elementy stolarki budowlanej zatrudniał ok. 700 osób. W latach 1958–1960 Przedsiębior-

stwo Produkcji Pomocniczej Budownictwa Terenowego poczyniło poważne inwestycje: budowa hali produkcyjnej, bocznic kolejowej, stolarni, suszarni oraz pierwszych dwóch nowych budynków mieszkalnych przy ul. Bierzewickiej. Dalszy rozwój przedsiębiorstwa nastąpił na początku lat 70. Dawny PPPBT po zmianie nazwy na Gos-Bud, a potem Budopol Gostynin, wybudował dalszych pięć bloków mieszkalnych dla 140 rodzin oraz osiedle jednorodzinnych domów bliźniaczych przy ul. Łąkowej w Gostyninie w ramach budownictwa indywidualnego przyzakładowego. Stanisław Makuliński działał również społecznie. W latach 1980–1984 był przewodniczącym Miejskiej Rady Narodowej w Gostyninie. Był członkiem Społecznego Komitetu Obchodów rocznicy nadania Gostyninowi praw miejskich. Działał także w Związku Inwalidów Wojennych, Związku Kombatanów RP i byłych Więźniów Politycznych, Światowym Związku Żołnierzy AK. Za swoją aktywność otrzymał wysokie odznaczenia krajowe i angielskie, w tym bojowe: Krzyż Oficerski i Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski, Złoty Krzyż Zasługi, angielski War Medal, Krzyż Armii Krajowej, który otrzymał wprost z Londynu w okresie stanu wojennego, Medal za Udział w Wojnie Obronnej, Odznakę Weterana Walk o Niepodległość, Krzyż Oświęcimski, Złotą Odznakę Budownictwa i wiele innych. Na emeryturę przeszedł w 1978 r. Zmarł 25 I 2001 r., spoczywa na cmentarzu parafialnym w Gostyninie.

Żona Kazimiera z d. Szurek (zob. biogram). Synowie Bogdan i Marek.

Jedna z ulic Gostynina na osiedlu Zamczce otrzymała jego imię.

B. Konarska-Pabiniak, *Gostynin. Szkice z przeszłości*, Gostynin 2007, s. 292–293; A.J. Papierowski, J. Stefański, *Płocczanie znani i nieznani. Słownik biograficzny*, t. II, Płock 2007, s. 384–385; *Historia Szkoły i jej Patrona*, Gostynin 2006, s. 103–105; Informacje syna, Marka.

Barbara Konarska-Pabiniak

MALANOWSKI Tadeusz (1922–1996), działacz podziemia, radny, kombatan

Urodził się 18 XII 1922 r. w Gostyninie w rodzinie Włodzimierza i Emilii. Ojciec był mistrzem ciesielskim. Wywieziony został do Dachau, potem do Mauthausen-Gusen, gdzie został zamordowany w 1942 r. Tadeusz ukończył Szkołę Powszechną w Gostyninie w 1936 r., a przed wybuchem II wojny światowej zdążył skończyć dwie klasy gimnazjum. Już w Szkole Powszechniej został harcerzem 127 Mazowieckiej Drużyny Harcerzy im. Tadeusza Kościuszki, a następnie, będąc uczniem gimnazjum, 90 MDH im. Mariana Langiewicza. Przeszedł przeszkolenie Przystosowania Wojskowego (PW) I i II stopnia. W okresie kampanii wrześniowej dołączył do Wojennego Pogotowia Harcerzy zorganizowanego przez 90 MDH, Hufiec ZHP i Komendę Powiatową PW kierowaną przez por. Władysława Głowiaka. Pod dowództwem drużynowego Edwarda Damasa udzielał się przy zorganizowaniu polowego szpitala wojskowego w Gostyninie, zbieraniu odzieży, pościeli, sprzętu, żywności. Pełnił dyżury w Komendzie Powiatowej PW, udzielał pomocy oddziałom wojskowym i cywilnej ludności uciekającej przed frontem. W okresie okupacji, stosu-

jąc się do wydanego przez okupantów niemieckich nakazu pracy, zatrudnił się w niemieckich zakładach. Pozwoliło mu to uniknąć wywózki do Rzeszy na przymusowe roboty. W połowie listopada 1939 r. wstąpił do konspiracyjnego Tajnego Hufca Harcerzy (Szare Szeregi) kierowanego przez Mirona Jasiaka pseud. „Monarcha” (zob. biogram). Pierwotnie znalazł się w drużynie Damasa „Kazika”, a następnie Henryka Jurkiewicza „Słonecznika” (zob. biogram) w zastępie Jana Bajera „Wicka”. 15 I 1940 r. stał się członkiem ogólnokrajowej Polskiej Organizacji Zbrojnej, rejonu gostynińskiego „Gopło” okręgu Mazowsze, związku konspiracyjnego skupiającego m.in. dawnych harcerzy. Przyjął wówczas pseudonim „Jasny”. POZ po scaleniu stała się częścią Związku Walki Zbrojnej, a w 1942 r. Armii Krajowej. W 1944 r. Malanowski był jednym z tych członków podziemia, którzy nawiązali kontakt bezpośredni ze zwiadowcami radzieckimi ukrywającymi się w lasach niedaleko Duninowa. Zajmował się również kolportażem prasy konspiracyjnej „Polska Żyje” na terenie powiatu gostynińskiego, pomocą dla ludności żydowskiej w getcie, zabezpieczaniem sprzętu i broni wojskowej, dostarczaniem paczek żywnościowych dla uwięzionych, pomocą dla wywożonych do obozów koncentracyjnych, dostarczaniem cywilnej odzieży uciekinierom. W czasie okupacji był dwukrotnie aresztowany. Po zakończeniu działań wojennych, na nowo wszedł w szeregi 169 Mazowieckiej Drużyny Harcerzy im. Franciszka Żwirki. Przez krótki czas służył również w oddziałach MO, jednak ze względu na swój poakow-

ski rodowód, został z nich wydalony. W dalszej konsekwencji po wstąpieniu do PZPR w latach 1956–1961 piastował funkcję przewodniczącego Prezydium Miejskiej Rady Narodowej w Gostyninie, zasiadał też w Prezydium Powiatowej Rady Narodowej. Od 1961 r. był wiceprezesem PSS Gostyniak. Udzielał się na forum społecznym. Od roku 1976 był członkiem Związku Bojowników o Wolność i Demokrację, Światowego Związku Żołnierzy AK (od 1991), był członkiem komisji historycznej Hufca ZHP i członkiem kręgu Stowarzyszenia Szarych Szeregów. Tadeusz Malanowski oznaczony został Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski (1977), Złotym i Srebrnym Krzyżem Zasługi (1959 i 1969), Medalem Zwycięstwa i Wolności, Krzyżem ZHP z Mieczami, Krzyżem AK i Medalem Wojska. Zmarł 27 VII 1996 r., pochowany został na cmentarzu parafialnym w Gostyninie.

Żona Zofia (zm. 2001), dzieci Andrzej (1947–2016) i Wanda.

Akta osobowe w archiwum Związku Kombatan-tów RP i Byłych Więźniów Politycznych Koło nr 1 w Gostyninie; J. Matuszewski, *Wspomnienie o Tadeuszu Malanowskim*, „Gazeta Gostynińska” 1996, nr 16, s. 3; T. Albin, *Ruch oporu na terenie miasta Gostynin i powiatu 1939–1945*, „Gazeta Gostynińska” 2002, nr 3, s. 6–7.

Marek Osmatek

MAŁECKI Stanisław (?–1941), rozstrze-lany przez Niemców

Mieszkaniec Leśniewic. Rozstrzelany w Gostyninie przez gestapo w egzekucji 15 VI 1941 r. W odwecie za zabójstwo pod Ciechomicami niemieckiego wachmistrza Valentina Ellera z Austrii w dniu 10 VI 1941 r., Niemcy aresztowa-

li stu mieszkańców Gostynina i powiatu gostynińskiego. Pięć dni później przywieźli ich na plac pomiędzy ul. Floriańską a obecną ul. Stefana Wyszyńskiego, na którym znajdowała się synagoga i szkoła żydowska spalone przez Niemców w 1940 r. Spośród zgromadzonych wybrano dziesięciu mężczyzn do egzekucji. Przysłano w tym celu specjalne komando z Włocławka. Obserwatorami byli niemieccy funkcjonjani oraz ówczesny burmistrz Anton Leber (w Gostyninie od 1 IV 1940 do 30 IX 1941). Na plac przymusowo spędzeni zostali mieszkańcy Gostynina, wśród których były też rodziny rozstrzelanych. Zwłoki przewiezione zostały na wozie drabiniastym do pobliskiego lasu koło wsi Drzewce i tam zakopane w zbiorowej mogi-le. Małecki ekshumowany 18 VI 1945 r., pochowany został w kwaterze wojennej na cmentarzu w Gostyninie. W lesie powstała symboliczna mogiła, a ofiary egzekucji miasto upamiętniło tablicą przy ul. Floriańskiej.

J. Bigus, *Rejestr Miejsc Pamięci Narodowej w Gostyninie i powiecie gostynińskim*, Rocznik Gostyniński, t. III–2012 s. 462–463; J.H. Kumpf, E. Szubska-Bieroń, *Gostynin pod zarządem niemieckim 1939–1945*, „Notatki Płockie” 2014, nr 2, s. 21–33; B. Konarska-Pabiniak, *Nowe fakty okupacyjnej historii Gostynina*, „Notatki Płockie” 2013, nr 4, s. 39; Akta Stanu Cywilnego USC w Gostyninie; Inskrypcja nagrobna.

Jolanta Bigus

MAŁGORZATA (ok. 1420–1459), księżna mazowiecka, żona Siemowita V

Była córką księcia raciborskiego Jana i Heleny, bratanicy Władysława Jagiełły. Za księcia mazowieckiego Siemowita V (zob. biogram) wyszła za mąż

między 1435 a 1437 r. Tytułem wiana otrzymała od swego męża ziemię gostynińską. W stosownym dokumencie opisano dobra książęce tej ziemi, składające się z trzech miast: Gostynina, Gąbina i Osmolina oraz 21 wsi i związanych z nimi lasów i jezior. W uposażeniu księżnej Małgorzaty została wymieniona w 1440 r. m.in. wieś Kozice. Po śmierci Siemowita V w 1442 r. ziemia gostynińska stała się oprawą wdową liczącej 30–32 lata Małgorzaty. Wprowadziła nadania dla miasta i doposażyła prepozyta kaplicy zamkowej w Gostyninie, którą wcześniej ufundował jej mąż, Siemowit V. Rządy na tej ziemi sprawowała do swej śmierci w 1459 r. Potem ziemia gostynińska weszła w posiadanie bratanków męża, a po ich śmierci Gostynin został w 1462 r. przez Kazimierza Jagiellończyka wcielony do Korony Królestwa Polskiego.

Z małżeństwa z Siemowitem V miała córkę Małgorzatę (zob. biogram), wydaną w czerwcu 1453 r. za mąż za Konrada Czarnego, księcia oleśnickiego.

Polski Słownik Biograficzny, t.19, Wrocław 1974, s. 442; K. Pacuski, *Dzieje Gostynina do 1462 roku na tle dziejów Mazowsza płockiego i rawskiego*, [w:] *Dzieje Gostynina od XI do XXI w.* Pod red. B. Konarskiej-Pabiniak, Gostynin 2010, s. 117–120; tenże, *Możnowładztwo i rycerstwo ziemi gostynińskiej w XIV i XV wieku*, Warszawa 2009, s. 164, 352.

Jolanta Bigus

MAŁGORZATA (1436/1440–1483/1485), księżniczka gostynińska

Była córką Siemowita V (zob. biogram) i Małgorzaty, księżnej mazowieckiej (zob. biografii). Po śmierci ojca pozostawała pod opieką matki i stryja Włodzisława I płockiego, na którym ciążył obo-

wiązek wypłacenia jej posagu, z tytułu praw spadkowych do księstwa rawskiego, objętego przez stryja, po zmarłym Siemowicie V. Kandydatem do jej ręki, a później mężem, został Konrad Czarny (1415/1420–1471), książę oleśnicki, szwagier Włodzisława I. Ślub miał miejsce prawdopodobnie na zamku gostynińskim w czerwcu 1453 r. W Archiwum Państwowym w Budapeszcie odnaleziona została kopia pokwitowania wystawionego stryjowi Włodzisławowi I płockiemu przez księżniczkę Małgorzatę i jej męża Konrada Czarnego wypłaty należnego jej posagu. W momencie ślubu liczyła nie więcej niż 17 lat. Małgorzata nadała Gostyninowi przywilej pobierania połowy czynszu z łaźni miejskiej. W 1463 r. otrzymała od Kazimierza Jagiellończyka 20 tys. florenów węgierskich w zamian za zrzeczenie się roszczeń do ziemi gostynińskiej, wcielonej przez króla do Korony Królestwa Polskiego, a będącej oprawą wdową jej matki. Tym sposobem zakończyła się epoka rządów książąt mazowieckich na ziemi gostynińskiej. Po śmierci męża, w latach 1471–1475, objęła rządy w oprawie wdowej, w której skład wchodziły Bierutów i Oleśnica. Nie jest znane miejsce jej pochówku. Przypuszcza się, że została pochowana u boku męża w klasztorze cysterek w Trzebnicy. Z małżeństwa z Konradem Czarnym miała córkę Barbarę, późniejszą księżną oleśnicką.

K. Pacuski, *Dzieje Gostynina do 1462 roku na tle dziejów Mazowsza płockiego i rawskiego*, [w:] *Dzieje Gostynina od XI do XXI w.* Pod red. B. Konarskiej-Pabiniak, Gostynin 2010, s. 122–126; Wikipedia.

Jolanta Bigus

MAŁKOWSKI Andrzej Juliusz (1888–1919), instruktor i teoretyk harcerski, działacz polskich organizacji młodzieżowych i niepodległościowych (fot. s. 462)

Urodził się 31 X 1888 w Trębkach, w rodzinie ziemiańskiej o tradycjach patriotycznych i żołnierskich jako najmłodszy z czworga rodzeństwa. Ojciec Konstanty Rudolf, matka Helena z Zachertów. Obłożony kontrybucjami i zadłużony majątek w Trębkach Małkowscy sprzedali i przenieśli się do Warszawy, gdzie w 1898 r. Andrzej podjął naukę w siedmioklasowej szkole realnej o profilu handlowym, tzw. komercyjnej, założonej dwa lata wcześniej przez Edwarda Rontalera. W 1901 r. z rodziną przeniósł się do Krakowa, gdzie rozpoczął działalność społeczno-wychowawczą jako współzałożyciel abstynenckiej organizacji uczniów pn. Młodzież. W 1902 r. wyjechał do Tarnowa i kontynuował naukę w Wyższej Szkole Realnej. W grudniu 1905 r. na kilka tygodni wrócił do Warszawy i wziął udział w strajkach szkolnych. Z obawy przed aresztowaniem nie wrócił już do Tarnowa, z początkiem 1906 r. wyjechał do Lwowa, gdzie w VI Szkole Realnej uzyskał świadectwo dojrzałości. W 1908 r. rozpoczął studia na Wydziale Budowy Maszyn Politechniki Lwowskiej, a w kwietniu 1910 r. przeniósł się na Uniwersytet Jana Kazimierza, którego nie ukończył. W okresie galicyjskim zetknął się z organizacjami i ruchami młodzieżowymi założonymi oraz inspirowanymi myślą braci Wincentego i ks. Kazimierza Lutosławskich. Był członkiem Zarządu Głównego Eleuterii – federacji związków abstynenckich, należał do Eleusis,

Zarzewia i Sokoła. W listopadzie 1909 r. otrzymał do przetłumaczenia klasyczny podręcznik angielskiego twórcy skautingu Roberta Baden-Powella *Scouting for Boys*. Po zapoznaniu się z jego treścią Małkowski stał się entuzjastą i propagatorem skautingu na ziemiach polskich. W latach 1909–1912 brał udział we wszystkich pracach mających na celu rozwój polskiego skautingu. W czasie pierwszego kursu skautowego (marzec–maj 1911) omawiał poszczególne rozdziały przygotowywanego przez siebie podręcznika. W okresie od kwietnia do lipca 1911 r. ukazywała się arkuszami jego praca *Scouting jako system wychowania młodzieży* – pierwsza polska książka o skautingu. W tym czasie Andrzej Małkowski wszedł w skład pierwszej Komendy Skautowej, następnie Naczelnej Komendy Skautowej we Lwowie. W październiku 1911 r. rozpoczął wydawanie „Skauta”, który wkrótce zdobył niezwykłą poczytność. Po raz pierwszy traktował skauting jako nowy styl życia i metodę odrodzenia młodzieży. W marcu 1912 r. wyjechał do Londynu w celu zebrania materiałów do nowego wydania swej książki. Po powrocie został odsunięty od pracy w „Skaucie” i Naczelnej Komendzie Skautowej. W sierpniu 1913 r. zorganizował wycieczkę skautową na III Wszechbrytyjski Zlot Skautów w Anglii, gdzie nad polskim obozem powiewała biało-czerwona flaga i używano nazwy kraju wymazanego z mapy świata. Spowodowało to oficjalne protesty dyplomacji rosyjskiej, austriackiej i pruskiej, jednak ze względu na zaufanie, jakim darzył Małkowskiego gen. Powell, flagi nie zdjęto. Było to możliwe dzięki zapobiegliwym i przewi-

dującym staraniom Małkowskiego, który konsekwentnie wykorzystywał brytyjskie zaproszenie, a w którym użyto sformułowania „some Boys scouts from Poland”. Małkowski uważał, że jest to „prawo do upominania się, by nas potraktowano jako reprezentację organizacji narodowej (nie zaborowej)”. Za wybitne osiągnięcia otrzymał Małkowski od Baden-Powella skautowy Medal za Zasługi. Dwa miesiące wcześniej, w czerwcu 1913 r., Małkowski z powodu choroby narzeczonej Olgi Drahnowskiej (1888–1979), przeniósł się do Zakopanego, gdzie wziął z nią ślub 19 VI 1913 r. Małżeństwo pobłogosławił przyjaciel Małkowskiego ks. Kazimierz Lutostawski, pomysłodawca znanego do dziś krzyża harcerskiego. W Zakopanem Małkowski rozwijał ożywioną działalność, tworząc silny, niezależny ośrodek harcerski, pracował jako nauczyciel kontraktowy języka angielskiego i gimnastyki w miejscowym gimnazjum. Ożywiona działalność zaowocowała nawiązaniem kontaktów m.in. z gen. Mariuszem Zaruskim i Stefanem Żeromskim, którego syn Adam był członkiem drużyny skautowej prowadzonej przez Małkowskiego. Wspólnie z żoną opracował i wydał broszurę *Polskie skautki – zarys organizacyjny*. W czerwcu 1914 r. opracował i wydał broszurę *Skautostwo pod względem wychowawczym i narodowym*. Latem zorganizował dwa obozy skautowe – jeden stały w Zakopanem, drugi wędrowny w Pieniny. W Zakopiańskiej Szkole Przemysłu Drzewnego zorganizował warsztaty harcerskie. Wraz z wybuchem wojny wstąpił na krótko do Legionów Polskich. Brał udział w pierwszych walkach, przez kil-

ka miesięcy jako emisariusz przebywał w zaborze rosyjskim. Na tyłach wojsk nieprzyjacielskich w Piotrkowie Trybunalskim Małkowski pracował jako nauczyciel na jednej z żeńskich pensji, a w czasie wolnym tworzył drużynę skautową (jednym z jej członków był Stefan Rowecki – przyszły dowódca Armii Krajowej). Małkowski organizował Polską Organizację Wojskową mającą przygotować zbrojny opór przeciwko Rosji, a równocześnie propagować przywódcę Legionów Józefa Piłsudskiego. Po kilku tygodniach, wezwany do Komendanta, przedstawił mu wyniki swych prac. Następnie uzyskał zmianę przydziału i dostał się na front. Małkowski odmówił złożenia przysięgi na wierność cesarzowi austriackiemu i po kilku miesiącach – w styczniu 1915 r. uzyskał zwolnienie z Legionów – wrócił do Zakopanego. Postanowił z żołnierzy rozwiązanego Legionu wschodniego oraz ze starszych skautów stworzyć zaczątek niepodległej Polski – Rzeczypospolitą Podhalańską – i zorganizować w Tatrach oddziały wstrzymujące posuwanie się nieprzyjaciela. Gromadzona w tatrzańskich jaskiniach broń została jednak odkryta i Małkowski, zagrożony aresztowaniem przez władze austriackie, zmuszony był wraz z żoną opuścić 25 II 1915 r. Zakopane. Przez Wiedeń, Szwajcarię, gdzie została żona, Francję udał się do Anglii, a potem do Stanów Zjednoczonych, gdzie zakładał polskie drużyny skautowe wśród wychodźstwa. W październiku 1915 r. udało mu się sprowadzić żonę, 31 X 1915 r. w Chicago przyszedł na świat ich jedyny syn, któremu nadano imiona Andrzej Lutyk (1915–1991). Od września

1915 r. do września 1916 r. pełnił funkcję skautmistrza związkowego w Związku Sokołów Polskich w Ameryce. Próbował zorganizować z Sokołów Legion Polski do walki z Niemcami. Wobec braku poparcia ze strony władz związku przybył do Kanady, gdzie wstąpił w grudniu 1916 r. do wojska. W styczniu 1917 r. wraz z grupą Sokołów został przyjęty do Wojskowej Szkoły Piechoty, którą ukończył w kwietniu. Następnie służył w armii kanadyjskiej, a później wojsko otrzymało rozkaz wyjazdu do Anglii. Po odbyciu obozu ćwiczebego i reorganizacji wcielono go do wojsk technicznych, walczył na froncie we Francji. W listopadzie 1918 r. został wyreklamowany z wojsk kanadyjskich i przeniesiony do formującej się we Francji Armii Polskiej gen. Józefa Hallera. Zaliczył uzupełniające kursy oficerskie i uzyskał stopień porucznika. Po kapitulacji Niemiec i wybuchu powstania wielkopolskiego dostał polecenie od gen. Józefa Hallera udania się wraz z por. Jerzym Rudlickim do Odessy, do gen. Lucjana Żeligowskiego, gdzie koncentrowały się rozbite przez Niemców w maju 1918 r. cztery Polskie Korpusy. Misja Małkowskiego i Rudlickiego miała zapobiec ewentualnemu mieszaninowi się Polaków w wewnętrzne sprawy rosyjskie oraz spowodować jak najszybsze dotarcie Polaków do ojczyzny. Wypłynął z Marsylii, o północy z 13/14 stycznia, na pokładzie statku Chaouia, który natknął się na jedną z pływających min i w nocy z 15/16 I 1919 r., niedaleko Messyny, zatonał. Datę śmierci Małkowskiego ustalono na 19 I 1919 r. Pośmiertnie odznaczony Krzyżem Niepodległości i Medalem za Wojnę 1918–

1921, pośmiertnie otrzymał też tytuł Honorowego Harcerza Rzeczypospolitej. Symboliczny grób Andrzeja Małkowskiego i jego żony Olgi znajduje się na zakopiańskim cmentarzu przy ul. Nowotarskiej.

Jedna z ulic Gostynina na osiedlu Zatorze otrzymała jego imię.

M. Żuchniewicz, *Andrzej Małkowski wciąż mało znany*, Rocznik Gostyniński, t. III – 2012, s. 335–347; A. Kamiński, *Andrzej Małkowski*, Warszawa 1979, MAW Warszawa 1983; A. Małkowski, *Jak skauci pracują*, Kraków 1914, M. Miszczuk, *Od Wydawcy*, [w:] *Olga Małkowska: Andrzej Małkowski 1888–1919*, Warszawa 1985; J. Przybyła, *Moje wspomnienia harcerskie*, „Harcerz. Tygodnik młodzieży harcerskiej”, R VIII, z 23 VI 1927 r., M. Rokosz, *Harcerska działalność Małkowskich pod Giewontem w latach 1913–1915*, [w:] *80 lat zakopiańskiego gimnazjum*, Zakopane 1992; B. Wachowicz, *Druhno Oleńko! Druhno Andrzeju!*, Warszawa 1995; B. Konarska-Pabiniak, *Andrzej Juliusz Małkowski – skaut z Trębek*, „Głos Gostyniński” 2007, nr 8, s. 4.

Marian Żuchniewicz

MAŁUNOWICZ Hanna Krystyna (1946–2012), lekarz psychiatra

Urodziła się 27 IX 1946 r. w Sierpcu. Była córką Eugeniusza i Kamilli z d. Białoskórskiej, małżonków Gruk. W 1970 r. ukończyła Wydział Lekarski Akademii Medycznej w Gdańsku. Pracę podjęła od 2 X 1970 r. w szpitalu pediatrycznym w Wałbrzychu. Odbyła dwuletni staż podyplomowy, w tym kierunkowy z pediatrii i rozpoczęła specjalizację w tej dziedzinie. Po zawarciu małżeństwa w styczniu 1974 r. przeniosła się do Wrocławia, gdzie podjęła pracę w Przychodni nr 6 Wrocław-Śródmieście jako młodszy asystent, a później asystent. W 1977 r., po zdaniu egzaminu specjalistycznego z pediatrii, zatrudniła się w Oddziale

Neuropsychiatrii SP ZOZ we Wrocławiu. Pracowała tam w charakterze asystenta, starszego asystenta i zastępcy ordynatora do kwietnia 1986 r. Otrzymała staż i zdała egzamin, uzyskując II stopień z psychiatrii dziecięcej. Z dniem 1 IV 1986 r. przeniosła się do Szpitala dla Nerwowo i Psychicznie Chorych w Gostyninie-Zalesiu. Początkowo w charakterze zastępcy ordynatora, p.o. ordynatora, a po zdaniu w 1992 r. egzaminie II stopnia z psychiatrii jako ordynator. Od 1 VII 1994 r. prowadziła 50-lóżkowy męski oddział ogólnopsychiatryczny. Systematycznie pogłębiała wiadomości, uczestnicząc w licznych zjazdach i szkoleniach naukowych, opiekowała się stażami osób specjalizujących się w psychiatrii, neurologii oraz stażami podyplomowymi. Prowadziła szkolenia dla zatrudnionego w oddziale personelu, a także wykłady dla pielęgniarek. W 1998 r. została biegłą z listy Sądu Okręgowego w Płocku. Na emeryturę przeszła w 2008 r. i nadal pracowała na swoim oddziale jako lekarz. Kochała podróże. Jeździła po świecie, często z córkami. Uczestniczyła w lokalnych wydarzeniach kulturalnych, pasjami czytała. Zmarła 8 VI 2012 r. Pochowana jest na cmentarzu parafialnym w Sierpcu.

Córki Aleksandra (ur. 1977) i Alicja (ur. 1978).

Przebieg pracy zawodowej Hanny Małunowicz, Akta Osobowe Wojewódzkiego Samodzielnego Zespołu Publicznych Zakładów Opieki Zdrowotnej im. prof. Eugeniusza Wilczkowskiego w Gostyninie-Zalesiu; Informacje córki Aleksandry; B. Konarska-Pabiniak, *O Hani – wspomnienie*, „Głos Gostyniński” 2012, nr 3, s. 8; A. Małunowicz, *Moja niebanalna Mama*, „Głos Gostyniński” 2012, nr 3, s. 8.

Barbara Konarska-Pabiniak

MARCIN (XIV w.), ksiądz

Był duchownym prawdopodobnie związanym z dworem książęcym i kancelarią księcia mazowieckiego, Siemowita III (zob. biogram). Należy zatem wnioskować, że to dzięki niemu wszedł do kapituły katedralnej w Płocku, obejmując tam jeden z urzędów. O ks. Marcinie wspomina przywilej Siemowita III z 31 X 1380 r., w którym książę mazowiecki potwierdził część uposażenia kościoła parafialnego św. Jakuba w Gostyninie, pozostającego pod patronatem książęcym. Ks. Marcin był ostatnim proboszczem przy kościele św. Jakuba i prawdopodobnie dla uczczenia swego patrona nowo wybudowanemu kościołowi farnemu nadał tytuł św. Marcina.

K. Pacuski, *Dzieje Gostynina do 1462 roku na tle dziejów Mazowsza płockiego i rawskiego*, [w:] *Dzieje Gostynina od XI do XXI w.* Pod red. B. Konarskiej-Pabiniak, Gostynin 2010, s. 105–106; C. Maciaszek, *Parafia św. Marcina w Gostyninie*, mps pracy w posiadaniu parafii św. Marcina w Gostyninie, s. 55.

Jolanta Bigus

MARCINIAK Bronisław (1900–1996), pracownik poczty, kombatan

Urodził się 26 VIII 1900 r. w Kubłowskich Łąkach, w powiecie włocławskim. Rodzina przeniosła się do Sierakówka koło Gostynina. Ukończył Szkołę Powszechną w Sierakówku. Kontynuował naukę w Gimnazjum im. Tadeusza Kościuszki w Gostyninie. Gdy kończył drugą klasę gimnazjum, na apel dyrektora szkoły Władysława Borowskiego zgłosił się ochotniczo do Komendy Uzupelnień w Płocku. Wraz z nim wstąpiło ochotniczo w szeregi Wojska Polskie-

go kilkunastu gostynińskich gimnazjalistów, w większości harcerzy, m.in. Zygmunt Majewski, Józef Toruniewski, Jan Brodzki, Heliodor Rogowski, Jan Majewski, Sylwester Gralewski, Jan Wasiak, Romuald Miąskiewicz, Jan Sowiński, Tadeusz Liberadzki, Pstrowski. Ponieważ znał alfabet Morse'a, od czerwca do jesieni 1920 r. był telegrafistą w Komen-dzie Uzupełnień. Gdy 18 VIII 1920 r. Rosjanie wtargnęli do Płocka, wziął udział w obronie miasta, pomagając w budowie barykad, dostarczając amunicję i rozkazy. Po skończonych walkach wrócił do Gostynina, ukończył przerwana naukę i znalazł początkowo pracę przy budowie kolei z Kutna do Radziwia, później w Urzędzie Pocztowym w Gostyninie, gdzie pracował do wybuchu II wojny światowej. Z ramienia SL był w Zarządzie Powiatowego Związku Drobnych Rolników. We wrześniu 1939 r. został powołany do 37 Pułku Piechoty w Kutnie i przydzielony do obsługi poczty polowej na trasie Poznań, Swarzędz, Gostynin, Łęczyca, Kiernozia. Dostał się do niewoli i osadzono go w obozie przejściowym w Krośniewicach. Po ucieczce z obozu wrócił do Gostynina. Wiosną 1940 r. został wysiedlony do Generalnej Guberni. Podjął pracę jako naczelnik poczty w Rybnie, w powiecie sochaczewskim i tam pracował do końca wojny. Po wyzwoleniu powrócił do Gostynina. Ponownie zatrudnił się w Urzędzie Pocztowym w Gostyninie, pełniąc nawet w latach 1951–1954 funkcję naczelnika. Przeszedł na emeryturę w 1968 r. Był członkiem najpierw ZBoWiD, a później Związku Kombatan-tów RP i Byłych Więźniów Politycznych. Miał stopień podporucznika. Odznaczo-

ny był Odznaką Weterana Walk o Wolność i Niepodległość Ojczyzny. Zmarł w Gostyninie 29 XII 1996 r., pochowany został na cmentarzu parafialnym.

E. Walczak, *Gostynin w latach międzywojennych (1918–1939)*, [w:] *Dzieje Gostynina od XI do XXI w.* Pod red. B. Konarskiej-Pabiniak, Gostynin 2010, s. 370–371, 608–609; J. Matuszewski, *75. rocznica bitwy pod Warszawą*, „Gazeta Gostynińska” 1995, nr 16, s. 8; tegoż, *Biografie. Ppor. Bronisław Marciniak – ochotnik z 1920 r.* „Gazeta Gostynińska” 1997, nr 2, s. 9.

Jolanta Bigus

MARCINKOWSKI Jan Władysław (1886–1974), naczelnik OSP, burmistrz Gostynina

Urodził się 23 VI 1886 r. w Gostyninie. Był synem Stanisława i Antoniny z d. Medwadowskiej. Ojciec Stanisław już na początku XX wieku stał się właścicielem pierwszej w Gostyninie kaflarni, która wyrabiała kafle do budowy pieców grzewczych i sklepu. Kaflarnia ta mieściła się przy ul. Olszowej (obecnie Stefana Wyszyńskiego). Kaflarnię po śmierci Stanisława odziedziczył syn Jerzy, przyrodni brat Jana. Nieco później przy ul. Aleja kaflarnię uruchomił Józef Nowogórski. Inną kaflarnię i garncarnię przy ul. Płockiej założył Teodor Peternicki, osierocony siostrzeniec Stanisława Marcinkowskiego. Stryj wychował go i nauczył wyrobu kafli. Po osiągnięciu pełnoletności umożliwił mu założenie własnego zakładu. Jako bardzo młody człowiek Jan Marcinkowski wyjechał w 1904 r. do Ameryki i tam do 1907 r. pracował fizycznie w kopalni o poziomych szybach, gdzie na specjalnych nosidłach transportował węgiel. Po powrocie 6 XI 1909 r.

ożenił się z Teodozją Wojdowską, urodzoną 29 V 1889 r. w Gąbinie. Jej rodzicami byli Antoni i Marianna z d. Marcinkowska. Antoni Wojdowski posiadał jedno z największych gospodarstw rolnych w okolicach Gąbina liczące 34 ha. Wiadomo, że był współzałożycielem Towarzystwa Pożyczkowo-Oszczędnościowego w Gąbinie, zarejestrowanego przez władze rosyjskie w kwietniu 1910 r. Wojdowscy mieli siedmioro dzieci: dwóch synów: Edwarda i Aleksandra oraz pięć córek: Martę Jankowską, Walentynę Jankowską, Helenę Kopeć, Janinę Kopeć i właśnie Teodozję Marcinkowską. Syn Edward był przywódcą strajku uczniowskiego w 1905 r. W Gąbinie mieszkał również krewny Jan Wojdowski, który, po ogłoszeniu przez carat w październiku 1904 r. powszechnej mobilizacji, przedostał się przez granicę i wyjechał do Ameryki. Być może to właśnie on ułatwił tam później wyjazd Janowi Marcinkowskiemu. Jak wynika z akt, matka Teodozji Wojdowskiej była z d. Marcinkowska. Prawdopodobnie te dwie rodziny były ze sobą skoligacowane. Jeszcze przed wyjazdem do Ameryki Jan pracował w kaflarni ojca. Dzięki pracy w Ameryce stał się zamożnym człowiekiem. W 1918 r. kupił od wdowy po Władysławie Wiśniewskim, byłym naczelniku OSP, kilkanaście hektarów ziemi w Gostyninie, ciągnących się od dawnej ul. Smolary (obecnie Armii Krajowej), aż pod las w kierunku Gaśnego. Na części tych terenów dziś powstało osiedle Langenfeld. Prawdopodobnie w 1925 r. wybudował kaflarnię oraz okazały dom z sadem i oranżerią. Zawód kaflarza zdobył w 1910 r. Zachowało się Świadectwo Rzemieślnicze

Cechowe z dnia 14 IV 1910 r. wydane przez Zrzeszenie Zdunów w Gostyninie. Jako człowiek majątny był wpływowym obywatelem Gostynina i jesienią 1917 r., w okresie okupacji niemieckiej, wybrany został przez radnych miejskich burmistrzem. Miasto posiadało wówczas dwóch burmistrzów. Jeden był komisaryczny, ustanowiony przez Niemców, a drugi właśnie wybrany przez funkcjonującą już Radę Miasta. Niemcy opuścili Gostynin 11 XI 1918 r. W tym dniu odbyło się posiedzenie przedstawicieli miasta w remizie strażackiej, podczas którego wybrano burmistrzem już w wolnej Polsce właśnie Marcinkowskiego. Ostatecznie wybór zalegalizowano 14 listopada. Funkcję tę Marcinkowski pełnił do wiosny 1922 r. Po raz kolejny Marcinkowski był burmistrzem w wolnej Polsce, w latach 1932–1934. Pasją Jana Marcinkowskiego była działalność w Ochotniczej Straży Pożarnej założonej w 1879 r. W 1918 r. powołany został na naczelnika OSP. Wcześniej druh Jan był pomocnikiem naczelnika Władysława Wiśniewskiego. Pełny rozkwit Ochotnicza Straż Pożarna w Gostyninie osiągnęła dopiero w wolnej Polsce, właśnie za kierownictwa Jana Marcinkowskiego. Dowodem tego były liczne kursy pożarnicze dla oficerów straży pożarnych, ćwiczebne zjazdy rejonowe i okręgowe, znacznie zwiększył się tabor strażacki, postępy robiła orkiestra strażacka, działała również sekcja dramatyczna, kierowana przez Leona Popławskiego. Dochody z występów przeznaczano na działalność Straży. W zespole tym występowała Teodozja Marcinkowska, która, jak pisano, w rolach charakterystycznych z powodze-

niem konkurowała z żoną ówczesnego burmistrza Michała Żylińskiego. Marcinkowska słynęła też z urody i elegancji. Straż miała początkowo swoją siedzibę przy ul. Polnej u wylotu dzisiejszej ul. Moniuszki. Ponieważ dojazd do niej był często utrudniony przez błoto, Jan Marcinkowski dowoził na tę ulicę piasek własnymi furmankami. Przedstawienia, jak wspomniała po latach Teodozja Marcinkowska, odbywały się również „na górce” w domu obok kościoła ewangelickiego. Brały w nich udział córki pastora Schmidta (zob. biogram), „człowieka uczciwego i oddanego sprawie miasta”. W 1939 r. OSP w Gostyninie została podporządkowana niemieckiemu komendantowi. Marcinkowscy wyjechali do Warszawy, a ich dworek zajęli Niemcy. Po wojnie wrócili do Gostynina. Jan na pierwszym zebraniu OSP 8 III 1949 r. otrzymał wysokie odznaczenie – Złoty Znak Związku Ochotniczych Straży Pożarnych oraz godność członka honorowego Straży. 10 VI 1951 r. odbyło się w OSP Walne Zgromadzenie, na którym wybrano skład nowego Zarządu na czele z prezesem Mieczysławem Wasiakiem (zob. biogram) i naczelnikiem Wacławem Pawlakiem. Jan Marcinkowski zakończył wówczas swoją strażacką karierę, łącznie przewodził gostynińskiej Straży 32 lata. W maju 1969 r. Jan Marcinkowski obchodził 65-lecie służby w OSP. Należał wówczas do najstarszych w Polsce osób o tak długim stażu w OSP, za co otrzymał wysokie odznaczenie. Jego żona Teodozja Marcinkowska również została odznaczona za długoletnią przynależność do straży Złotym Medalem za Zasługi dla Pożarnictwa. Jeszcze

przed wyjściem za mąż popierała Straż w Gąbinie. Głównym źródłem utrzymania Marcinkowskich w dwudziestolecu międzywojennym była kaflarnia, gospodarstwo rolne i sad. Dom Marcinkowskich, pierwszych obywateli miasta, był „domem otwartym”. Na przyjęciach, na których danie główne stanowiła dziczyzna, bowiem pan domu jeździł na polowania, bywały różne ważne osobistości Gostynina, m.in.: dziedzic z Rataj, burmistrz, komendant Policji, ksiądz. Mocna pozycja Marcinkowskich zaczęła słabnąć w okresie PRL. W latach 50. kaflarnia została upaństwowiona. Nadciągała starość, znacznie zmniejszyło się zapotrzebowanie na kafle, wreszcie Marcinkowski uległ wypadkowi. Samochód zmiążdżył mu nogę. Silny fizycznie i psychicznie człowiek, niezwykle pracowity, poddał się losowi. Krótko przed śmiercią, w 1968 r., sprzedał dom, kaflarnię i ziemię, zostawiając sobie z żoną dwa pokoje i gabinet, który przerobiono na kuchnię. Przez ostatnie lata żyli z gotówki za dom. Do końca mieszkała z nimi wierna pomoc domowa Janina Gajewska. Jan zmarł 5 VI 1974 r., natomiast żona Teodozja 26 V 1975 r. Byli małżeństwem bezdzietnym. Pochowani są na cmentarzu parafialnym w Gostyninie. W tym samym grobie spoczął Jan Medwadowski (zob. biogram), generał II Rzeczypospolitej Polskiej, skoliigacony z Janem Marcinkowskim. Jeden z ciotecznych wnuków zapamiętał, że Jan posiadał w swoim gabinecie duży zbiór zdjęć i wycinków prasowych, ale – niestety – nic się nie zachowało. Nie ma również starej księgi wieczystej ich nieruchomości, która dziś ma już niewiele

wspólnego z wyglądem za czasów swojej świetności.

Decyzją Rady Miasta w 2000 r. jedna z ulic Gostynina na osiedlu Kopernika za patrona otrzymała Jana Marcinkowskiego.

B. Konarska-Pabiniak, *Jan Marcinkowski, druh burmistrz*, [w:] *Gostynin. Szkice z przeszłości*, Gostynin 2007, s. 1, 231–234; tejsze, *Dzieje Ochotniczej Straży Pożarnej w Gostyninie 1879–1991*, Gostynin 1992, s. 19, 26–28, 89; tejsze, *Druh Jan*, „Głos Gostyniński” 2001, nr 6, s. 6; S. Adamski, *Jubileusz 125-lecia Gostynińskiej Straży Pożarnej*, „Wiadomości Gostynińskie” 2004, nr 5, s. 11–12.

Barbara Konarska-Pabiniak

MARKIEWICZ Roman (1892–1946), rolnik, ludowiec, społecznik

Urodził się 23 II 1892 r. we wsi Polesie, gmina Gostynin, w rodzinie chłopskiej Andrzeja i Katarzyny Markiewiczów. Był rolnikiem na 16-hektarowym gospodarstwie z wiatrakiem i stawami rybnymi. Pełnił także funkcję wójta gminy Rataje. W latach 1931–1937 był prezesem Ochotniczej Straży Pożarnej w Solcu. Pod jego kierunkiem strażacy wspierali i pomagali przy budowie szkoły w Solcu, którą otwarto w 1935 r. Od wczesnych lat związany z ruchem ludowym, skarbnik Zarządu Powiatowego PSL. Po wojnie z racji swojej działalności politycznej był przez nową władzę w różny sposób prześladowany. W czerwcu 1946 r. w czasie referendum 3 X TAK siedział w więzieniu w Gostyninie. Przed planowanymi do Sejmu Ustawodawczego na początku 1947 r. wyborami aresztowania i mordy na ludowcach, członkach legalnego PSL założonego 22 VIII 1945 r., nasiliły się także w Gostyninie i powiecie gostynińskim. W 1946 r. organizacja

w powiecie liczyła ponad 4 tys. członków. Pierwszym, którego próbowano pozbawić życia w nocy z 14 na 15 VIII 1946 r. był Waław Kujawa (zob. biogram), sekretarz powiatowego PSL. Kilka dni później w nocy z 20 na 21 VIII 1946 r. o godz. 23.30 uzbrojona bojówka, składająca się z szefa miejscowego Urzędu Bezpieczeństwa Kazimierza Kuły, jego zastępcy Waław Wójtowicza i żony zastępcy Marii Wójtowicz, dokonała porwania innego działacza z Kozic, Jana Krzewickiego (zob. biogram), członka powiatowego PSL i zmusiła go, aby udał się na Polesie odległe 2 km od Kozic i wywołał Markiewiczza z domu. Żona wójta nie chciała ich wpuścić, wtedy zagrozili, że wyważą okno i faktycznie do tej czynności przystąpili. Wówczas Markiewiczowa otworzyła drzwi. Jak później zeznawała: „Gdy weszli, jeden osobnik uderzył kolbą mego męża tak silnie, że się przewrócił, tracąc przytomność, a mnie i córkę, która przyjechała z Łodzi, pchnęli na łóżko i przykryli pościelą. Zagrozili śmiercią, jeśli będziemy krzyczały”. Dalej zaczęło się plądrowanie mieszkania. Według relacji zabrali dwie złote obrączki, zegarki, futra, ubrania i bieliznę. Następnie poszli wyprowadzić konia i białkę. Ten moment wykorzystał Krzewicki i zbiegł. Udał się na posterunek MO w Gostyninie. Wkrótce zaczęła się obława. Martwego Markiewiczza znaleziono po dwóch dniach w rowie w lasku przy drodze na trasie Gostynin–Kutno, około 10 km od domu. Zginął na skutek oddanego strzału w głowę. Miał też przestrzeloną dłoń. Pogrzeb ludowca na cmentarz parafialny w Gostyninie zgromadził kilka tysięcy osób, a kon-

dukt żałobny przerodził się w manifestację buntu. Na usilne starania żony Klementyny, kierowane przez nią skargi do Prokuratora Generalnego, w których domagała się wykrycia i ukarania sprawców napadu i mordu, w 1959 r. odbył się w Najwyższym Sądzie Wojskowym proces w sprawie z sierpnia 1946 r. Kara nie objęła szefa UB, ponieważ popełnił samobójstwo. Zastępca został skazany na 12 lat z utratą praw publicznych i obywatelskich na 10 lat oraz degradację do szeregowca. Jego żona nie była sądzona, gdyż nie objęto jej aktem oskarżenia. W styczniu 1992 r. zostało wszczęte w tej sprawie nowe śledztwo przez Główną Komisję Badania Zbrodni Przeciw Narodowi Polskiemu. Drugi Program TV wyemitował zrealizowany przez wytwórnię „Czołówka” w 1997 r. film dokumentalny „Szwadron Śmierci” poświęcony zbrodniom popełnionym na działaczach PSL w latach 1945–1947. Reżyser Sylwester Kiełbiewski uwzględnił m.in. relację Wacława Kujawy i Jana Krzewickiego. Nazwisko Romana Markiewicza znajduje się na liście 146 zamordowanych działaczy PSL przez Urząd Bezpieczeństwa w latach 1945–1947, którą zamieścił w aneksie do swojej książki Romuald Turkowski w 1992 r.

Żona Klementyna (1902–1974), dzieci: Henryk (1917–2014), pilot, brał udział w bitwie o Anglię, zmarł w Kanadzie, Halina (1918–1999), zmarła w Kanadzie, Benedykt (1919–2004), zmarł w Gostyninie, Lambert (1926–2009), zmarł w Anglii, Bonifacy (1929–2004), zmarł w Kanadzie.

T. Swat, *Prześladowania ludowców przez UB w latach 1944–1956*, „Niepodległość i Pamięć”

2006, nr 22, s. 103; B. Konarska-Pabiniak, *Gostyniński „Szwadron Śmierci”*, „Kurier Mazowiecki” 1993, nr 14, s. 10; R. Jabłoński, *Świadeństwo rozstrzelanego*, „Kulisy. Express Wieczorny” 1993, nr 49; R. Turkowski, *Polskie Stronnictwo Ludowe w obronie demokracji 1945–1949*, Warszawa 1992; M. Osmalek, *Gostynin w latach 1945–1989*, [w:] *Dzieje Gostynina od XI do XXI wieku*. Pod red. B. Konarskiej-Pabiniak, Gostynin 2010, s. 561; L. Zugaj, *Gmina Gostynin – od pradziejów do współczesności*, Gostynin 2014, s. 227; B. Konarska-Pabiniak, *Dzieje Ochotniczej Straży Pożarnej w Gostyninie 1879–1991*, Gostynin 1992, s. 124; Informacje rodziny.

Barbara Konarska-Pabiniak

MASŁOWSKI Władysław (1932–1993), nauczyciel, dyrektor szkół, wicekurator (fot. s. 463)

Urodził się w Wierznowicy koło Łowicza, syn Jana i Franciszki z d. Zbrożek. W 1950 r. ukończył Liceum Pedagogiczne w Łowiczu. Przez rok pracował w Szkole Podstawowej nr 68 w Łodzi. W 1951 r. podjął pracę w Zarządzie Głównym ZMP w Warszawie jako kierownik szkół dla aktywu harcerskiego. W 1952 r. podjął studia dzienne w Wyższej Szkole Ekonomicznej w Łodzi, które kontynuował na Wydziale Ekonomii Politycznej Uniwersytetu Warszawskiego. W trakcie studiów był asystentem na Politechnice Łódzkiej, a w 1955 r. na Uniwersytecie Warszawskim. Tytuł magistra uzyskał w 1957 r. W latach 1951–1961 pracował w Warszawie kolejno jako kontroler, handlowiec, pracownik naukowo-badawczy w Banku Handlowym SA, Centrali Handlu Zagranicznego Ars Polonia, Związku Spółdzielni Spożywców Społem. Był przewodniczącym Rady Nadzorczej WSS Społem w Płocku. Od 1950 r. należał do Pol-

skiej Zjednoczonej Partii Robotniczej (PZPR). Od 1961 r. pracował w oświacie. Został organizatorem i dyrektorem pierwszej w Gostyninie Szkoły Rzemiosł Budowlanych, która mieściła się w budynku Liceum Ogólnokształcącego im. Tadeusza Kościuszki w Gostyninie. Z jego inicjatywy wybudowano kompleks budynków szkolnych przy ul. Polnej, do którego w 1969 r. przeniesiono Szkołę Rzemiosł. W nowej siedzibie uruchomiono Zasadniczą Szkołę Zawodową. Zorganizowano również pięcioletnie technikum budowlane o specjalnościach prefabrykacja i dokumentacja oraz trzyletnie technikum na bazie szkoły zawodowej o specjalnościach instalacje sanitarne i budownictwo ogólne. Kierunki kształcenia były zgodne z ówczesnym zapotrzebowaniem na rynku pracy i w przemyśle. Zawód technika był dla młodzieży atrakcyjny. Absolwentów chętnie zatrudniano w zakładach prefabrykatów budowlanych, tzw. fabrykach domów. Wielu też w latach 70. zakładało własne firmy budowlane. Wiązało się to z wciąż rosnącym zapotrzebowaniem na budownictwo, głównie mieszkaniowe. Oprócz szkoły wybudowano internat, które to obiekty istnieją nadal i służą gostyńskiejskiej oświacie. W 1974 r. Władysław Masłowski został radnym Powiatowej Rady Narodowej w Gostyninie. W 1974 r. ukończył Studia Podyplomowe Organizacji i Zarządzania Oświatą dla dyrektorów szkół zawodowych. W latach 1978–1983 pracował w Kuratorium Oświaty i Wychowania w Płocku jako wicekurator, a następnie Naczelnik Oddziału Ekonomicznego Kuratorium. W 1983 r. ukończył kurs „Kalkulacja indywidu-

alna w budownictwie” zorganizowany przez Ośrodek Doskonalenia Kadr Kierowniczych w Instytucie Organizacji Zarządzania i Ekonomii Przemysłu Budowlanego. W latach 1983–1985 był dyrektorem Zakładu Budownictwa WZOR SCH w Płocku. W 1985 r. powrócił do pracy w oświacie jako Inspektor Oświaty i Wychowania w Duninowie. W 1990 r. przeszedł na emeryturę. Posiadał wiele odznaczeń i nagród, w tym: Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski, Złoty Krzyż Zasługi, Złotą Odznakę ZNP, Medal Komisji Edukacji Narodowej. Zmarł 1 IV 1993 r. Pochowany jest w Płocku.

Żona Maria Bogumiła (1936–1985), córki Bożena, farmaceutka i Grażyna, lekarz medycyny.

A. J. Papierowski, J. Stefański, *Płocczanie znani i nieznan*. *Słownik biograficzny*, t. II, Płock 2007, s. 392; *Słownik biograficzny zasłużonych nauczycieli województwa płockiego*. Pod red. T. Kurpiewskiego, Płock 1995, s. 145–147; Informacja córki, Bożeny.

Barbara Konarska-Pabiniak

MATUSZEWSKI Jan (1920–1998), działacz społeczny i kultury (fot. s. 463)

Urodził się 3 X 1920 r. we wsi Żurawieniec, należącej wtedy do gminy Rataje, położonej w pobliżu Gostynina. Był synem Józefa i Zofii z d. Jadczak. W 1927 r. zamieszkał w Gostyninie, gdzie w 1933 r. ukończył Szkołę Powszechną. Następnie kształcił się w Zasadniczej Szkole Zawodowej w Kutnie. Już wtedy związał swe życie z harcerstwem. W szkole należał do 127 Mazowieckiej Drużyny Harcerzy im. Tadeusza Kościuszki, później do pozaszkolnej 169 Mazowieckiej Drużyny Harcerzy im. Francisz-

ka Żwirki. Początkowo pełnił funkcję zastępowego, później, od 1938 r., drużynowego. We wrześniu 1938 r. podjął pracę kierowcy w Powiatowej Komendzie Przysposobienia Wojskowego i Kultury Fizycznej w Gostyninie. Tuż przed wybuchem wojny współorganizował polowy szpital wojskowy w Gostyninie. We wrześniu 1939 r. włączył się czynnie w walkę obronną kraju. Wraz z kolegami pomaszerował na pomoc walczącej Warszawie. W Sochaczewie dołączyli do jednego z batalionów Armii Poznań i brali udział w obronie tego miasta. Po przegranej bitwie nad Bzurą dotarł z oddziałem do Warszawy. Tu skierowany został do harcerskiego pogotowia wojskowego i zatrudniony do porządkowania zbombardowanych domów oraz transportu broni. W drodze powrotnej z Warszawy, za Łomiankami, dostał się do niewoli niemieckiej, z której udało mu się zbiec. Wrócił do Gostynina w pierwszych dniach października 1939 r. Początkowo podjął dorywczą pracę w warsztacie samochodowym. Od czerwca 1941 r. do 6 IV 1945 r. pracował w Szpitalu Powiatowym w Gostyninie jako palacz i konserwator. Już w listopadzie 1939 r. współtworzył w Gostyninie Tajny Hufiec Harcerzy. Przyjął pseudonim „Lech”. W grudniu 1939 r. nawiązał kontakt z Komendą Obrońców Polski. Wiosną 1941 r. jego drużyna wraz z komendą Tajnego Hufca Harcerzy podporządkowała się Polskiej Organizacji Zbrojnej, a następnie wraz z nią Armii Krajowej. W tym czasie Matuszewski zajmował się kolportowaniem prasy konspiracyjnej. Po zakończeniu działań wojennych przystąpił do organizacji struktur harcer-

stwa polskiego, jako komendant Hufca w Gostyninie. W roku 1947 rozpoczął pracę w Urzędzie Powiatowym na stanowisku kierownika Referatu Kultury. Jednocześnie kontynuował pracę z harcerzami, prowadząc drużynę i wydając na powielaczu własną gazetkę harcerską. Sprawował nadzór nad Harcerskim Klubem Sportowym w Gostyninie. W tym też roku wstąpił do Związku Uczestników Walki Zbrojnej, który później przemianowany został w Związek Bojowników o Wolność i Demokrację. W latach 1958–1975 pełnił funkcję prezesa Oddziału Powiatowego ZBoWiD w Gostyninie, a w latach 1975–1993 był członkiem władz wojewódzkich ZBoWiD w Płocku. Gdy w latach 90. rozpoczął działalność Związek Kombatan-tów Rzeczypospolitej Polskiej i Byłych Więźniów Politycznych, jako działacz podziemia w latach okupacji, Jan Matuszewski przeszedł do tego związku. Pełnił funkcję sekretarza Zarządu Wojewódzkiego. W dniu 24 VI 1991 r. został też członkiem zwyczajnym Stowarzyszenia Szarych Szeregów. Był długoletnim działaczem Ochotniczej Straży Pożarnej w Gostyninie i członkiem Ligi Obrony Kraju. W 1957 r. stał się jednym z organizatorów Polskiego Towarzystwa Turystyczno-Krajoobrazowego na ziemi gostynińskiej. Działał też niezwykle aktywnie w Powszechnej Spółdzielni Spożywczej Gostyniak, pełniąc nawet funkcję przewodniczącego Rady Nadzorczej. W latach 60. XX w. powierzono mu kierownictwo budowy Powiatowego Domu Kultury. Po ukończeniu budowy w 1966 r. powołano go na stanowisko kierownika tej placówki. Funkcję tę pełnił do 1977 r. W tym czasie ukoń-

czył zaocznie Liceum Ogólnokształcące w Kutnie, a potem Studium Oświaty i Kultury dla Dorosłych w Warszawie. Kiedy w 1963 r. w wyniku przekształcenia Społecznego Komitetu Budowy Domu Kultury w Gostyninie powstało Towarzystwa Miłośników Ziemi Gostynińskiej, Matuszewski pełnił najpierw funkcję sekretarza Towarzystwa, a później przez 23 lata prezesa. Dzięki jego staraniom udało się w kwietniu 1990 r. wydać monografię Gostynina *Dzieje Gostynina i ziemi gostynińskiej*. Przygotowywał wiele akcji związanych z historią ziemi gostynińskiej. W 1963 r. z jego inicjatywy ufundowano pomnik w 100-lecie bitwy pod Gaśnem podczas powstania styczniowego. Kiedy zwolniono go w 1977 r. ze stanowiska kierownika Domu Kultury, podjął pracę w Zespole Opieki Zdrowotnej w Gostyninie. Z dniem 1 I 1982 r. przeszedł na emeryturę. Za swoje zasługi w obronie Ojczyzny, działalności społecznej i pracy zawodowej uhonorowany został wieloma odznaczeniami, m.in.: Krzyżem Partyzanckim, Medalem za Warszawę, Medalem Zwycięstwa i Wolności, Medalem za Wojnę Obronną 1939 r., Medalem Wojska Polskiego czterokrotnie przez władze polskie w Londynie, Krzyżem Kawalerskim i Krzyżem Oficerskim Orderu Odrodzenia Polski, Odznaką Zasłużony Działacz Kultury. Jan Matuszewski zmarł 29 XII 1998 r., w wieku 78 lat. Uroczystości pogrzebowe odbyły się 31 XII 1998 r. na cmentarzu w Gostyninie.

Żona Kazimiera, nauczycielka.

J. Bigus, *Jan Matuszewski – zasłużony działacz kultury w powiecie gostynińskim*, Rocznik Gostyniński, t. II – 2008, s. 203–210; *Historia Szkoły*

i jej Patrona, Gostynin, 2006, s. 105–107; A. Stanisławska, M. Pęcherzewska, *Były żołnierz AK – zasłużony działacz społeczny*, „Gazeta Gostynińska” 1995, nr 17, s. 9; M. Chudzyński, *Jan Matuszewski – zasłużony obywatel miasta Gostynina*, „Notatki Płockie” 1999, nr 1, s. 59–60; b.a., *Odszedł Człowiek Instytucja*, „Gazeta Gostynińska” 1999, nr 1, s. 3; J.G. [Gospodarowicz], *Wspomnienie o Janie Matuszewskim*, „Gazeta Gostynińska” 1999, nr 10, s. 9.

Jolanta Bigus

MATUSZEWSKI Michał (1914–2016), działacz spółdzielczy handlu i usług

Urodził się 28 IX 1914 r. w Gąbinie. Był synem Franciszka (1872–1960) i Heleny z d. Śmiałkowskiej (1890–1967), rolników. Ukończył 7-klasową Szkołę Powszechną w Gąbinie (1921–1928) i Gimnazjum im. św. Stanisława Kostki w Płocku (1930–1935). Po maturze pracował w rodzinnym gospodarstwie rolnym oraz udzielał się w akcjach katolicko-kulturalnych organizowanych przez znanego już wtedy jego kolegę Wacława Milkego w Płocku. W dniu 1 IX 1939 r. złożył dokumenty o przyjęcie na pierwszy rok nauki w Kolegium Nauczycielskim w Płocku. Niestety, wybuch wojny przerwał ten zamiar. W czerwcu 1940 r. wywieziony został do Łodzi, a potem na przymusowe roboty do Niemiec, do miejscowości Gellendorf koło Hanoweru. Pracował w gospodarstwie rolnym Ernestine Stallhut do lipca 1944 r. Opiekował się będącymi w tej miejscowości Polakami, jako jedyny znał język niemiecki. W lipcu 1944 r. za poprowadzenie swoich współtowarzyszy do kościoła katolickiego w pobliskim Bückeburgu, został uwięziony przez SS i zesłany do prac przy kopaniu umocnień na granicy z Belgią (VII 1944–III 1945). Ciężko

chory z wygłodzenia, w marcu 1945 r. trafił do szpitala, gdzie bezinteresowna interwencja jednego z Niemców uratowała go od śmierci. Został wysłany z powrotem do Bückeburga, gdzie umożliwiono mu dalsze leczenie szpitalne. Dnia 20 IV 1945 r. do miasteczka wkroczyły wojska USA. Przebywał jeszcze rok na terenie Niemiec, w tzw. obozach przejściowych, następnie pojechał do Lubeki i stamtąd statkiem do Szczecina. Po powrocie z Niemiec, od 1 VI 1946 r. przez miesiąc pracował w Starostwie Powiatowym w Gostyninie w dziale aprowizacji. Następnie zatrudniony został w Powiatowym Związku Gminnych Spółdzielni (PZGS). Przez ostatnie 10 lat był kierownikiem Sekcji Inwentaryzacji. W tej instytucji pracował do emerytury w 1975 r. Poza pracą zawodową był aktywnym działaczem spółdzielczym w Spółdzielni PSS-Gostynin. W 1974 r. otrzymał Medal Zasłużony Pracownik Handlu i Usług, a w lipcu 1975 r. Srebrny Krzyż Zasługi. W latach 60. był ławnikiem w Sądzie Powiatowym w Gostyninie. Angażował się też w pracy społecznej na rzecz środowiska katolickiego. Był aktywnym członkiem Stowarzyszenia im. św. Brata Alberta w Gostyninie. Niemal do końca interesował się wydarzeniami dotyczącymi miasta Gostynina. Zmarł 17 II 2016 r., przeżywszy ponad 101 lat.

W grudniu 1946 r. ożenił się z gostynianką Marią Bronikowską (1925–1990), pielęgniarką. Mieli czworo dzieci: Andrzeja (ur. 1947), Romana (ur. 1951), Elżbietę (ur. 1955) i Jerzego (1958–1989).

A. Matuszewski, *Rodzina Matuszewskich 1846–1980*, Pacyna 2015; Informacja syna, Romana.

Barbara Konarska-Pabiniak

MĄCZYŃSKI Franciszek (1901–1998), ksiądz, więzień obozu w Dachau

Urodził się 2 X 1901 r. w Pacynie, w powiecie gostynińskim, syn Michała i Franciszki z d. Żurek. Po maturze, uzyskanej w 1922 r. w Liceum im. Piusa X przy Wyższym Seminarium Duchownym we Włocławku, wstąpił do tego Seminarium. Świecenia kapłańskie otrzymał 22 VIII 1926 r. z rąk bp. Stanisława Zdzitowieckiego. Następnie odbył studia specjalistyczne na Uniwersytecie Warszawskim, zdobywając w 1930 r. tytuł magistra bibliistyki. W październiku 1930 r. został wikariuszem parafii św. Mikołaja w Kaliszu. Z dniem 1 VIII 1931 r. rozpoczął pracę prefekta w Gimnazjum im. ks. Jana Długosza we Włocławku, a od 5 X 1932 r. w Państwowym Gimnazjum im. Kazimierza Wielkiego w Zduńskiej Woli. Od 10 IX 1935 r. do chwili aresztowania w 1939 r. wykładał nauki biblijne w Wyższym Seminarium we Włocławku. W tym samym czasie pracował w redakcji czasopisma teologicznego „Ateneum Kapłańskie” razem z ks. Stefanem Wyszyńskim, późniejszym prymasem Polski. W nocy z 7 na 8 XI 1939 r. został aresztowany przez gestapo i uwięziony najpierw we Włocławku, później w Ładzie nad Wartą i Szczeglinie. Od 29 VIII 1940 r. przebywał w obozie koncentracyjnym w Sachsenhausen pod Berlinem, skąd 14 XII 1940 r. został przetransportowany do obozu koncentracyjnego w Dachau i otrzymał numer 22831. Od września 1943 r. był poddawany doświadczeniom z malarią, ich skutki odczuwał do 1951 r. W Dachau przetrwał aż do wyzwolenia obozu w dniu 29 IV 1945 r. przez wojska

amerykańskie. Po uwolnieniu świadczył posługę kapłańską wśród Polaków, głównie oficerów polskich w Murnau w Górnej Bawarii. Jesienią 1945 r. przybył do Włoch. Rok przebywał w Trani w południowych Włoszech, gdzie przyczynił się do powstania Gimnazjum przy II Korpusie Wojska Polskiego. Później wyjechał do Rzymu, gdzie biskup polowy Józef Gawlina, reprezentujący polskie władze kościelne, powierzył mu pełnienie posługi ojca duchownego w Papieskim Instytucie Polskim i Papieskim Kolegium Polskim w Rzymie. W grudniu 1958 r. został mianowany rektorem Papieskiego Instytutu Polskiego, domu w którym mieszkali polscy księża studiujący w Rzymie. Tę funkcję pełnił do końca września 1987 r. W latach 1947–1958 pracował także w Radiu Watykańskim. Od 20 IV 1968 r. był konsultorem Kongregacji Zakonów. Odznaczony różnymi godnościami, m.in. przyznaną mu w 1957 r. godnością prałata domowego Ojca Świętego. W 1973 r. mianowany został kanonikiem honorowym Patriarchalnej Bazyliki św. Piotra w Rzymie. Zmarł w Rzymie 17 X 1998 r. Zgodnie z jego życzeniem ciało przewieziono zostało do Polski. Spoczął na cmentarzu we Włocławku, w kwaterze kapłańskiej.

Z. Kiernikowski, *Wspomnienie dwóch śp. rektorów Papieskiego Instytutu Polskiego w Rzymie*, www.opoka.org.pl.

Jolanta Bigus

MECHOWSKI Jerzy (1926–2004), sędzia, działacz społeczny

Urodził się 28 XII 1926 r. w Grudziądzu. Syn Aleksandry i Wincentego. W Grudziądzu ukończył Szkołę Powszech-

ną. W czasie II wojny światowej rodzice przenieśli się do Warszawy. Po powstaniu warszawskim zamieszkali w Płocku. Po ukończeniu miejscowego Liceum Handlowego został przyjęty na Wydział Prawa Uniwersytetu Łódzkiego. Studia ukończył 30 VI 1952 r., uzyskując tytuł magistra. Po odbyciu stażu asesora w Sądzie Powiatowym w Płocku, około 1954 r., został zatrudniony w Sądzie Powiatowym w Gostyninie jako wiceprezes. Pracował do likwidacji sądu w 1975 r. Następnie był radcą prawnym w Miejskim Handlu Detalicznym, Powszechnym Zakładzie Ubezpieczeń i Zakładzie Ubezpieczeń Społecznych w Płocku. Chętnie angażował się w prace na rzecz lokalnej społeczności. W lipcu 1956 r. był jednym z inicjatorów powstania Komitetu Organizacyjnego Oddziału PTTK w Gostyninie, a w marcu 1957 r. jednym z organizatorów utworzenia struktur PTTK w mieście. Jako popularyzator wiedzy prawniczej aktywnie działał w Zarządzie Miejskim Towarzystwa Wiedzy Powszechnej. Przez ponad 30 lat był radnym kolejno Miejskiej i Powiatowej Rady Narodowej w Gostyninie. Po reformie administracyjnej w 1975 r. pełnił funkcję radnego Wojewódzkiej Rady Narodowej w Płocku. Był działaczem spółdzielczości mieszkaniowej. Kiedy w marcu 1981 r. powstało Koło Towarzystwa im. Fryderyka Chopina w Sannikach, został jego członkiem, a w latach 1994–2001 pełnił funkcję zastępcy przewodniczącego komisji rewizyjnej Koła. Za swą pracę zawodową i działalność społeczną odznaczony Złotą Odznaką Honorową Zasłużony Popularyzator Wiedzy TWP (1960), Srebrną (1968) i Złotą Odznaką za Zasługi dla Woje-

wództwa Warszawskiego (1969), Srebrnym Krzyżem Zasługi (1971), Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski (1978), Odznaką za Zasługi dla Województwa Płockiego (1980), Złotą Honorową Odznaką Centralnego Związku Spółdzielczości Budownictwa Mieszkaniowego (1982), Odznaką Zasłużony Działacz Ruchu Spółdzielczego (1983), Złotą Odznaką Zasłużony dla ubezpieczeń społecznych (1995), Złotą Odznaką Zarządu Głównego PTTK (1997), Medalem Zasłużony dla Miasta Gostynina (2004). Zmarł 9 VIII 2004 r., pochowany został na cmentarzu parafialnym w Gostyninie.

Żona Barbara Ejsmond-Mechowska, lekarz internista, synowie Piotr i Maciej.

E. Syska, *Wspomnienie o Jerzym*, „Wiadomości Gostynińskie” 2004, nr 9, s. 2; Nekrolog, „Gazeta Gostynińska” 2004, nr 11, s. 2; MP, *PTTKowcy odznaczeni*, „Głos Gostyniński” 2004, nr 6, s. 4; Informacja żony, Barbary Ejsmond-Mechowskiej.

Jolanta Bigus

MEDWADOWSKI Jan Aleksander Florian (1871–1957), generał artylerii

Urodził się 21 VI 1871 r. w Gostyninie, w rodzinie Antoniego i Walerii z Bagińskich. Ojciec Antoni był Litwinem, por. wojsk rosyjskich pułku grenadierów stacjonujących wówczas w Gostyninie. Jan, po ukończeniu Szkoły Realnej w Łowiczu, wstąpił do armii carskiej, w której dość szybko awansował. Ukończył Szkołę Junkrów w Kijowie, uzyskując w 1894 r. stopień podporucznika, a w 1912 r. w stopniu kapitana ukończył Akademię Artylerii w Petersburgu. W 1913 r. był już podpułkownikiem i dowódcą baterii, zaś w czasie I wojny światowej mianowa-

no go pułkownikiem i dowódcą pułku artylerii na froncie niemieckim. Pod koniec wojny był dowódcą brygady artylerii. Po wybuchu rewolucji bolszewickiej w listopadzie 1917 r. znalazł się na Syberii, gdzie włączył się w dzieło tworzenia I Korpusu Polskiego. Nie został przy nim zbyt długo, gdyż jednostce brakowało formacji artyleryjskich i młody pułkownik pozostał bez przydziału. Przyłączył się do Białej Gwardii, dowodzonej przez admirała Aleksandra Kołczaka w Kazaniu. Wojsko to prowadziło walki z oddziałami bolszewickimi. Medwadowski został dowódcą dywizjonu artylerii lekkiej i brygady artylerii polowej. Od admirała Kołczaka otrzymał 16 X 1918 r. awans na generała majora. Jednakże na skutek stopniowej rozbudowy polskich formacji, w maju 1919 r. świeżo mianowany generał Medwadowski powrócił do Korpusu Polskiego i został dowódcą polskiego II/5 Pułku Artylerii Lekkiej, a także p.o. dowódcy V Dywizji Strzelców Syberyjskich. Jednym z jego zadań było zabezpieczenie linii kolejowej do Krasnojarska, który leżał na trasie drogi powrotnej polskich oddziałów do odbudowywanej Polski. W styczniu 1920 r., po bitwie pod Klukowienką, trafił do sowieckiej niewoli, przebywając kolejno w więzieniach w Krasnojarsku, Omsku, Czelabińsku, Jekaterynburgu, aż wreszcie w Moskwie. Z niewoli wy dostał się dopiero po podpisaniu rozejmu polsko-radzieckiego w Rydze (12 X 1920), w styczniu lub też w maju 1921 r. po wymienianiu za oficera bolszewickiego. Z dniem 1 VIII 1921 r. został przyjęty do Wojska Polskiego z zaliczeniem do Rezerwy Armii oraz równoczesnym powołaniem do służby czynnej i prze-

kazaniem dowództwa 9 Pułku Artylerii. 22 VIII 1921 r. skierowano go do 10 Kaniowskiego Pułku Artylerii Polowej, którym dowodził do 25 VI 1924 r. Następnie otrzymał przydział zastępcy dowódcy X Brygady Artylerii przy jednoczesnym pełnieniu funkcji przewodniczącego komisji likwidacyjnej Wojska Polskiego na Syberii. Celem tej instytucji było ściągnięcie do kraju ostatnich oddziałów polskich tułających się po obszarach Rosji od czasów rewolucyjnych. Został zweryfikowany w stopniu pułkownika ze starszeństwem z 1 VI 1919 r. w korpusie oficerów artylerii. W latach 1923–1924 pełnił funkcję dowódcy 10 Kaniowskiego Pułku Artylerii Polowej w Łodzi. W czerwcu 1924 r. objął stanowisko szefa Artylerii i Służby Uzbrojenia Okręgu Korpusu nr VII w Poznaniu, a od 1928 r. szefa artylerii i uzbrojenia w VII Dowództwie Okręgu Korpusu w Poznaniu. 1 XII 1924 r. prezydent RP Stanisław Wojciechowski, na wniosek ministra spraw wojskowych generała dywizji Władysława Sikorskiego, nadał mu stopień generała brygady ze starszeństwem z 15 VIII 1924 r. i 13. lokatą w korpusie generałów. W latach 1928–1930 był dowódcą 5 Grupy Artylerii. W marcu 1929 r. mianowany został dowódcą 7 Grupy Artylerii w Poznaniu. W styczniu 1930 r. przeniesiony został do dyspozycji dowódcy Okręgu Korpusu nr VII w Poznaniu jako szef artylerii i uzbrojenia, z zachowaniem dotychczasowego dodatku służbowego. Jego przełożonym był gen. Kazimierz Sosnkowski, przyjaciel i druh Józefa Piłsudskiego z czasów legionowych. 30 VI 1930 r. przeszedł w stan spoczynku i osiadł w Warszawie. Najprawdopodob-

niej nie poparł aktywnie zamachu majowego kierowanego przez Józefa Piłsudskiego, opowiadając się za stroną rządową. Stąd też umacniający się stopniowo obóz sanacyjny z czasem pozbył się go, wysyłając na emeryturę. Przed wybuchem II wojny światowej zamieszkał w rodzinnym Gostyninie. Został odznaczony Złotym Krzyżem Zasługi, Medalem Niepodległości i aż czterokrotnie Krzyżem Walecznych. Po wojnie mieszkał i pracował w Łodzi, gdzie zmarł 27 IX 1957 r. Spoczął w grobie Jana i Teodozji Marcinkowskich na cmentarzu parafialnym w Gostyninie, z którymi był spokrewniony ze strony matki Marcinkowskiego.

Żona Zofia, syn Janusz.

P. Stawecki, *Słownik biograficzny generałów Wojska Polskiego 1918–1939*, Warszawa 1994; T. Kryśka-Karska, S. Żurkowski, *Generałowie Polski Niepodległej*, Warszawa 1991; J. Matyszewski, *Generał Jan Medwadowski*, „Gazeta Gostynińska” 1995, nr 23, s. 9; W. Kujawa, *Szukamy wybitnych gostynian*, „Głos Gostyniński” 1996, nr 3, s. 16, nr 8, s. 1–4; B. Konarska-Pabiniak, *Gostynin. Szkice z przeszłości*, Gostynin 2004, s. 294–295; *Z ziemi rosyjskiej do Polski. Generał Jan A. Medwadowski w swoich wspomnieniach*. Pod red. D. Radziłłowicza, Olsztyn 2013.

Marek Osmatek

MICHALSKA Regina Zofia (1888–1953), właścicielka biblioteki publicznej

Urodziła się w 1888 r. w Łodzi, w rodzinie Pomorskich. Prowadziła pensję dla dziewcząt i tam poznała swego męża Jana Michalskiego, nauczyciela przedmiotów ścisłych. Po ślubie małżonkowie zamieszkali w Gostyninie. Jan przyjął funkcję sekretarza gostynińskiego Magistratu. W 1909 r. Regina otworzyła w Gostyninie pierwszą publiczną biblio-

tekę z księgozbiorem w języku polskim. Mieściła się ona w prywatnym mieszkaniu Michalskich przy ul. Kościelnej 14. *Tablice statystyczne* z 1929 r. podały, że biblioteka na dzień 31 XII 1929 r. liczyła 771 woluminów. Miała zarejestrowanych 34 czytelników. Otwarta była sześć dni w tygodniu po dwie godziny. Zbiory biblioteki systematycznie uzupełniane o nowości wydawnicze kupowane były w Wydawnictwie Gebethnera i Wolfa w Warszawie. Pieniądze na zakupy pochodziły z symbolicznych opłat czytelników w wysokości 1 zł miesięcznie. Przy zakupie nowości, biorąc pod uwagę charakter biblioteki, szczególną uwagę właścicielka przywiązywała do literatury pięknej, choć nie pomijała nowości z literatury popularnonaukowej. Prowadzona była dokumentacja biblioteki, inwentarze i katalogi uzupełniane z niezwykłą starannością przez Jana Michalskiego. Działalność biblioteki przerwała okupacja hitlerowska. Część księgozbioru uległa rozproszeniu, znaczną ilość książek Regina Michalska zamurowała na strychu. Podczas rewizji gestapo odnalazło księgozbiór i zniszczyło go wraz z całą dokumentacją. Jan został aresztowany i przewieziony do obozu koncentracyjnego w Dachau, gdzie zginął. Po wojnie Michalska wyjechała do Łodzi. Tam wyszła powtórnie za mąż. Zmarła w Łodzi w 1953 r. i pochowana została na jednym z łódzkich cmentarzy.

Michalscy mieli trzech synów: Mieczysław (1909–1967), znanego w środowisku gostynińskim lekkoatletę i piłkarza klubu sportowego Mazur, Bogdana, zmarłego w Warszawie w czasie II wojny światowej i Wacława (1911–1917).

J. Bigus, *Historia bibliotek publicznych miasta Gostynina i powiatu gostynińskiego do 1939 roku*, Rocznik Gostyniński, t. I – 2007, s. 88; *Dzieje Gostynina od XI do XXI wieku*. Pod red. B. Konarskiej-Pabiniak, Gostynin 2010, s. 418, 429; Informacja wnuka, Macieja Michalskiego.

Jolanta Bigus

MICHALSKI Piotr (1886–1959), nauczyciel, burmistrz Gostynina (fot. s. 463)

Urodził się w 1886 r. w Przytyku, powiat Radom. Ukończył seminarium nauczycielskie w Warszawie. Za udział w organizacji strajku szkolnego w Warszawie wraz z rodziną został przez władze carskie osadzony we wsi Nowe koło Kutna. Tam wraz z żoną Julią z Rychlickich uczyli w szkole wiejskiej. W 1920 r. Michalscy przenieśli się do Gostynina. Piotr Michalski został nauczycielem Szkoły Powszechnej w Gostyninie przy ul. Kutnowskiej. Działał aktywnie w Związku Nauczycielstwa Polskiego. Julia Michalska już nie pracowała, zajmowała się wychowaniem sześciu synów. Jeden z nich, Julian, zginął w obozie w 1942 r. Wspólnie z żoną Piotr Michalski w latach 1921–1922 współpracował aktywnie z „Głosem Gostynińskim”. W 1926 r. wybory w Gostyninie wygrała PPS. Michalski został z ramienia tej partii burmistrzem. Funkcję tę pełnił do 1928 r. Podczas swojej kadencji kontynuował inwestycje rozpoczęte przez poprzednika Michała Żylińskiego (zob. biogram). Pod wpływem pomówień, nacisków opozycji i ataków prasy zrezygnował ze stanowiska i wrócił do pracy w szkole. Wkrótce przeniesiony został do szkoły w Dąbrówce, koło Łęczycy, gdzie uczył do wybuchu wojny. W czasie okupacji Piotr i Julia Michal-

scy zostali wysiedleni do Aleksandrowa, powiat Łuków, województwo lubelskie, gdzie Piotr był nauczycielem do końca wojny. Po wyzwoleniu wrócili do Gostynina. Piotr Michalski w latach 1945–1949 kierował Szkołą Podstawową nr 1, którą jeszcze jako burmistrz budował. Pracował tam do emerytury. Po śmierci żony Julii (1886–1945) poślubił nauczycielkę Janinę Grabowską. W latach 1948–1949 był prezesem PSS Gostyniak. Zmarł w maju 1959 r. w Olsztynie, gdzie został też pochowany. Symboliczna tablica umieszczona została na płycie grobu jego żony Julii w Gostyninie.

Synowie Piotr (zob. biogram) i Stanisław. B. Konarska-Pabiniak, *Gostynin. Szkice z przeszłości*, Gostynin 2004, s. 295; Korespondencja syna, Stanisława, męża Mirosławy z d. Frank.

Barbara Konarska-Pabiniak

MICHALAK Wiesław (1938–2005), lekarz weterynarii

Urodził się 16 III 1938 r. w Bużyskach nad Bugiem, w powiecie Sokołów Podlaski, syn Lucjana i Zofii. Studia ukończył w Wyższej Szkole Rolniczej w Lublinie na Wydziale Weterynarii w 1961 r. W latach 1961–1962 odbył staż podyplomowy w Powiatowym Zakładzie Weterynarii w Płocku. Pracował kolejno jako kierownik Punktu Weterynaryjnego w Białotarsku, powiat Gostynin (1962–1967), ordynator w Państwowym Zakładzie Leczenia Zwierząt (PZLZ) w Gostyninie (1967–1975), kierownik Oddziału do spraw Rozrodu Bydła przy Oddziale Terenowym w Gostyninie (1975–1990), Zakładowy Inspektor Weterynaryjnej Inspekcji Sanitarnej w Gostyninie (1990–1995) oraz inspektor do spraw hi-

gieny zwierząt rzeźnych i mięsa w Powiatowym Inspektoracie Weterynarii w Płocku (1995–2001). Na emeryturę przeszedł 30 VI 2001 r. Zmarł 25 VII 2004 r. Pochowany jest na cmentarzu parafialnym w Gostyninie.

Żona Marianna z d. Kalinecka, urodzona 19 II 1942 r. w Krasnymstawie, córka Jana i Anny z d. Piątkiewicz. Absolwentka Wydziału Biologii Uniwersytetu im. Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie. Nauczycielka biologii w Szkole Podstawowej w Białotarsku (1962–1966), Szkole Ćwiczeń przy Liceum Pedagogicznym w Gostyninie (1967–1969) i Szkole Podstawowej nr 3 im. Obrońców Westerplatte w Gostyninie w latach 1969–1995. Zmarła 22 XII 2015 r. w Warszawie. Pochowana na cmentarzu parafialnym w Gostyninie. Córka Jolanta i syn Krzysztof, lekarz weterynarii.

Informacje dr. Jacka Gruszczyńskiego, Powiatowego Lekarza Weterynarii w Płocku; *Nasza Trójka 1965–2015*. Pod red. M. Czarneckiej, Gostynin 2015, s. 30.

Barbara Konarska-Pabiniak

MICHAŁOWSKA Janina (1899–1985), organizatorka bibliotekarstwa

Urodziła się 17 I 1899 r. w Gostyninie jako córka Jana i Zofii Klementyny, córki Pawła Rystoffa (zob. biogram). Po bezdziejnej śmierci jego syna, Adolfa Rystoffa 7 IV 1930 r. (zob. biogram), ostatniego właściciela kamienicy w Gostyninie przy Rynku 16, Zofia Klementyna Michałowska została spadkobiercą w 1/8 tej kamienicy. W czasie okupacji dzięki znajomości języka niemieckiego znalazła zatrudnienie w administracji w Gostyninie. Niezależnie od tego

wraz z bratem Eugeniuszem i nauczycielami Szkoły Powszechnej nr 1 prowadziła komplety tajnego nauczania. Po 1945 r. Janina Michałowska organizowała w Gostyninie i powiecie gostyńskim bibliotekarstwo oraz życie kulturalne w mieście. W 1946 r., na wniosek Inspektoratu Szkolnego została kierownikiem Biblioteki Powiatowej w Gostyninie. Z niezwykłym zapałem przystąpiła do tworzenia sieci bibliotek publicznych na terenie powiatu gostyńskiego i organizowania wypożyczeń książek mieszkańcom miasta. W 1948 r. powołano w mieście oddzielną placówkę, Bibliotekę Miejską. Michałowska podjęła z jej kierowniczką, Stanisławą Gierblińską, współpracę w zakresie gromadzenia i udostępniania zbiorów. Kiedy w styczniu 1955 r., na mocy Zarządzenia Ministra Kultury i Sztuki połączono obie placówki biblioteczne, Michałowska powołana została na stanowisko kierownika Powiatowej i Miejskiej Biblioteki Publicznej w Gostyninie. Tę funkcję pełniła do 31 VIII 1965 r., do momentu przejścia na emeryturę. Zmarła 8 V 1985 r. w Gostyninie, pochowana została na cmentarzu parafialnym.

J. Bigus, *60 lat w służbie kultury. Historia Miejskiej Biblioteki Publicznej w Gostyninie w latach 1946–2006*, Gostynin 2006, s. 11–12; Akta Stanu Cywilnego USC w Gostyninie; Inskrypcja nagrobna.

Jolanta Bigus

MIEROSŁAWSKI Zygmunt Jan (1880–1955), ziemianin, działacz oświatowy

Urodził się 6 V 1880 r. w rodzinie Zygmunta Mierosławskiego (1847–1909) i Bronisławy z Kretkowskich (1852–

1909). Miał brata bliźniaka Bronisława Mariana (zm. 1936). Bracia otrzymali bardzo staranne wykształcenie rolnicze w Warszawie i na terenie Czech. Po śmierci rodziców objęli majątek Czarne koło Baruchowa, liczący ponad 800 ha, w tym 700 ha lasów sosnowo-brzozowych. Zajmowali się przede wszystkim gospodarką leśną. Posiadali tartak, urządzali również jako myśliwi ekskluzywne polowania dla okolicznych ziemian i gości z Warszawy. Dbali o odtworzenie drzewostanu i utrzymywanie równowagi w populacji zwierząt. W latach 1920–1922 przebudowali pierwotny dwór w Czarnem, pochodzący z 1870 r., nadając mu charakter rezydencjonalny. Jako pierwsi w okolicy posiadali samochód. Walnie przyczynili się do budowy nowej szkoły w Czarnem, wykładając na ten cel na początku lat 30. ubiegłego wieku znaczne środki. Po śmierci brata Zygmunt Jan Mierosłowski zarządzał majątkiem samodzielnie. W 1936 r. kosztem niemałych środków nabył neogotycki ołtarz z katedry włocławskiej dla kościoła w Białotarisku, w gminie Gostynin. Okupację spędził w Warszawie. Po 1945 r. jego majątek przeszedł na skarb państwa. Ostatnie lata życia przebywał jako rezydent na plebanii w Białotarisku, goszcząc u księdza Ignacego Bronszewskiego (zob. biogram). Zwykle wykonywał obowiązki kościelne. Zmarł w Białotarisku 25 XII 1955 r., pochowany w grobie rodzinnym na miejscowym cmentarzu parafialnym. Bracia nie założyli rodziny.

J.B. Nycek, *Gmina Baruchowo*, Płock 2014, s. 118, 170–173.

Jan Bolesław Nycek

MIGDALSKI Józef (ok. 1845–1863), uczestnik powstania styczińskiego

Osiemnastoletni syn mieszczanina gostynińskiego, skazany przez sąd wojenny jako główny organizator powstania w Gostyninie na 12 lat ciężkich robót w kopalniach syberyjskich.

Dzieje Gostynina i ziemi gostynińskiej. Pod red. M. Chudzyńskiego, Warszawa 1990, s. 322.

Marian Chudzyński

MIKOŁAJ h. Prawdzic (?–przed 1499), podkomorzy gostyniński

Był synem kasztelana płockiego. Pisał się ze Szczawina. W 1472 r. wystąpił jako rozjemca w konflikcie klasztoru norbertanek płockich z posiadaczami Białego, w ziemi gostynińskiej. Jako podsędek znany był w 1489 r. W 1491 r. awansował na sędziego gostynińskiego. Synami Mikołaja byli prawdopodobnie: Piotr, podstoli i cześnik gostyniński (zm. przed 20 VI 1521 r.), Marcin Szczawiński, cześnik i łowczy gostyniński oraz Jan Szczawiński, podstoli gostyniński (zm. ok. 1534 r.). Cześnik Piotr Szczawiński miał syna Jana, w 1514 r. studenta Uniwersytetu Jagiellońskiego i Piotra, późniejszego stolnika i kasztelana gostynińskiego oraz córkę Zofię. Synem Marcina łowczego był Kasper Szczawiński z Suserza, chorąży gostyniński, znany w latach 1531–1532.

K. Pacuski. *Możnowładztwo i rycerstwo ziemi gostynińskiej w XIV i XV wieku*, Warszawa 2009, s. 203–204; A. J. Papierowski, J. Stefański, *Płoczenie znani i nieznani*, t. II, Płock 2007, s. 402; B. Konarska-Pabiniak, *Studenci ziemi gostynińskiej i płockiej w Akademii Krakowskiej*, Rocznik Gostyniński, t. I – 2007, s. 325–329.

Jolanta Bigus

MIKORSKI Feliks Antoni h. Ostoja (ok. 1725–1779), sędzia ziemski gostyniński

Urodził się około 1725 r. Był synem Jana, miecznika gostynińskiego i Doroty Skarbkówny, bratem przyrodnym Franciszka Ksawerego (zob. biogram) i Józefa Andrzeja (zob. biogram). Posiadał majątek Luszyn z folwarkami Stępów, Maliny, Poddębina i wsią Dębowiec w ziemi gostynińskiej. Regentem grodzkim i pisarzem gostynińskim został w 1752 r. Z ziemi gostynińskiej posłował w 1764 r. na sejm elekcyjny i z wojewodą rawskim podpisał wybór Stanisława Poniatowskiego. Jako deputat rawski (przedstawiciel szlachty i duchowieństwa do władz ustawodawczych i sądowniczych) w 1768 r. został marszałkiem Trybunału w Piotrkowie. W nagrodę za wierną służbę otrzymał w 1771 r. urząd sędziego ziemskiego gostynińskiego. Z ramienia sejmu rozbiorowego zasiadał w kilkunastu komisjach do rozstrzygania spornych spraw majątkowych. W 1778 r. powołany został na komisarza w sądach Referendarii Koronnej. Zmarł w Gostyninie w 1779 r. i tu został pochowany.

Z małżeństwa z Anną Kleniewską nie miał dzieci, z drugą żoną Anną Stępową syna Dionizego (1770–1813), posła wyszogrodzkiego na sejm grodzieński i córki: Brygidę (ur. 1770), Balbinę (1770–1807) i Izabelę (1767/1768–1847), żonę Franciszka Ksawerego Dmochowskiego (1762–1808), poety i najbliższego współpracownika Hugona Kołłątaja.

Polski Słownik Biograficzny t. 21, Wrocław 1976, s. 160–161; G. Dziewulska, *Spór o marszałkostwo*, „Gazeta Gostynińska” 1994, nr 10, s. 9; teź, *Sławni i zastużeni*, „Gazeta Gostynińska” 2002, nr 14, s. 5.

Jolanta Bigus

MIKORSKI Franciszek Ksawery h. Ostoja (ok. 1739–1804), marszałek gostyński

Urodził się około 1739 r. Był synem Jana Mikorskiego h. Ostoja, podczaszego gostyńskiego i Franciszki Pruszkowskiej, bratem Józefa Andrzeja (zob. biogram) i bratem przyrodnim Feliksa Antoniego Mikorskiego (zob. biogram). Z ziemi gostyńskiej posłował na sejm elekcyjny 1764 r. Pełnił w Gostyninie funkcję regenta ziemskiego i od 1775 r. pisarza grodzkiego. W styczniu 1769 r. wybrany został marszałkiem konfederacji barskiej ziemi gostyńskiej, rywalizując z Michałem Dzierżanowskim (zob. biogram), który samowładnie ogłosił się marszałkiem pół roku wcześniej. Tego roku dopomógł do zawiązania konfederacji w ziemi sochaczewskiej i ciechanowskiej. Schyłek konfederacji zastał go w Częstochowie, gdzie oddał się pod rozkazy Kazimierza Puławskiego. Znalazł się w grupie marszałków doradzających kapitulację i brał udział w rokowaniach z Warszawą. W 1775 r. został rotmistrzem pancernym. Rok później związał się z Gąbinem, gdzie otrzymał tytuł podstolego. Był aktywnym posłem w czasie Sejmu Czteroletniego. W 1791 r. otrzymał urząd sędziego ziemskiego kaliskiego. Zmarł w 1804 r. W 1773 r. zawarł związek małżeński z Elżbietą Bielińską z Bielin h. Szeliga. Mieli syna Józefata (1870–1845) i córkę Barbarę (1778–1794).

Polski Słownik Biograficzny t. 21, Wrocław 1976, s. 161; G. Dziewulska, *Spór o marszałkostwo*, „Gazeta Gostyńska” 1994, nr 10, s. 9; teźże, *Spór o marszałkostwo*, „Gazeta Gostyńska” 2002, nr 15, s. 4; teźże, *Sławni i zasłużeni*, „Gazeta Gostyńska” 2002, nr 14, s. 5.

Jolanta Bigus

MIKORSKI Józef Andrzej h. Ostoja (ok. 1720–po 1798), starosta gostyński

Był synem Jana Mikorskiego h. Ostoja, podczaszego gostyńskiego i jego drugiej żony Franciszki Pruszkowskiej, bratem Franciszka Ksawerego (zob. biogram) i bratem przyrodnim Feliksa Antoniego (zob. biogram). Był właścicielem majątku Słubice. Należał do znaczniejszej szlachty gostyńskiej, pełnił wiele funkcji i urzędów. W 1750 r. został wicesgerentem gostyńskim, a w 1756 r. cześnikiem. Jako cześnik, w 1764 r. reprezentował ziemię gostyńską na sejmie elekcyjnym i głosował za kandydaturą Stanisława Augusta Poniatowskiego na króla Polski. Od 1774 r. pełnił funkcję podkomorzego gostyńskiego, w latach 1779–1789 sprawował urząd starosty. Był długoletnim członkiem, a od 1764 r. pisarzem Komisji Skarbowej Koronnej i jednym z założycieli Zgromadzenia Przyjaciół Konstytucji Rządowej, którego celem było podtrzymywanie uchwalonej kilka dni wcześniej Konstytucji 3 Maja i dbanie o nienaruszanie jej postanowień. W 1792 r. odznaczony został Orderem Orła Białego, a w 1779 r. Orderem Świętego Stanisława. W końcu lat 80. wybudował w Słubicach okazały pałac według projektu Hilarego Szpilowskiego, a w 1791 r. murowany kościółek pw. Zwiastowania Najświętszej Maryi Panny i uposażył kapelana. Po rozbiorach jego dobra słubickie znalazły się w zaborze pruskim. Dyplomem Fryderyka Wilhelma II 5 IV 1798 r. nadano Mikorskiemu tytuł hrabiego pruskiego. Dokładna data jego śmierci jest nieznana, zmarł po 1798 r.

Okolo 1766 r. poślubił Krystynę Ewę z Miastkowskich h. Bończa, siostrę biskupa warszawskiego. Za pomoc powstańcom kościuszkowskim została aresztowana i skazana przez Prusaków na śmierć. Decyzją króla Fryderyka Wilhelma II karę zmieniono na długoletnie więzienie w twierdzy toruńskiej. Mieli pięć córek: Teklę, Kunegundę, Urszulę, Barbarę, Józefę i syna Jana Chryzostoma Andrzeja, właściciela Słubic, który w 1806 r. stanął w obwodzie gostynińskim na czele poboru do wojsk napoleońskich, był członkiem Gwardii Narodowej Napoleona i brał udział w jego kampanii. W 1818 r. został wybrany z powiatu gostynińskiego posłem na sejm.

Polski Słownik Biograficzny t. 21, Wrocław 1976, s. 163; M. Chudzyński, *Słubice Prusów, Słubiczych, Mikorskich, Potockich i Grzybowskiach*, *Rocznik Gostyniński*, t. IV – 2016, s. 324–329; G. Dzielwulska, *Sławni i zasłużeni „Gazeta Gostynińska”* 2002, nr 14, s. 5.

Jolanta Bigus

MIKULSKI Karol (1901–1941), lekarz psychiatra, ordynator szpitala

Urodził się 13 VI 1901 r. w Kijowie w rodzinie ziemiańskiej o tradycjach inteligentnych. Ojciec Antoni, profesor psychiatrii na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie. Matka Marta Grodecka, pianistka. Uczęszczał do gimnazjum we Lwowie, następnie w Łodzi. Brał udział jako ochotnik w wojnie polsko-bolszewickiej. Medycynę studiował na trzech uniwersytetach: w Krakowie, Wilnie i Warszawie. Dyplom doktora nauk lekarskich uzyskał w 1927 r. W latach 1928–1934 był asystentem prof. Jana Mazurkiewicza w Klinice Psychia-

trycznej Uniwersytetu Warszawskiego. Wydał pionierską książkę *Krótki zarys nauki o bliźniętach*. Był członkiem Polskiego Towarzystwa Eugenicznego. Od 1937 r. prowadził przychodnię przeciwalkoholową w Płocku. W 1935 r. objął funkcję wicedyrektora Szpitala dla Nerwowo i Psychicznie Chorych w Gostyninie-Zalesiu. W dniu 30 VIII 1939 r. otrzymał rozkaz mobilizacyjny jako ppor. rezerwy do Sokółki Podlaskiej. Wrócił w połowie października po ucieczce z pociągu towarowego, którym wieziono polskich oficerów do obozu w Koziełsku. Pieszko spod Smoleńska dotarł do Gostynina. Po krótkim odpoczynku podjął obowiązki ordynatora w szpitalu. W marcu 1940 r. został przesłuchany przez gestapo i zobowiązany do sporządzenia w ciągu 24 godzin, pod sankcją aresztowania, listy pacjentów nie-rokujących na wyzdrowienie. Depresja, z którą wrócił z wojny i obciążenie psychiczne spowodowały, że w nocy 17 III 1941 r. popełnił samobójstwo. Pochowany jest na cmentarzu parafialnym w Gostyninie. W 2010 r. zawisła w szpitalu tablica upamiętniająca dra Mikulskiego, a w 2012 r. powstał film dokumentalny „Śmierć psychiatry. Eugenika i totalitaryzm”. Losy doktora Mikulskiego posłużyły Stanisławowi Lemowi jako temat książki *Szpital przemienienia*. Żona Idalia Jadwiga z Gieysztorów (1900–1981), primo voto Januszkiewicz, była w Komitecie Rodzicielskim Gimnazjum, pomagała w sprowadzaniu artystów na koncerty do szkoły. Również spoczywa na cmentarzu parafialnym w Gostyninie. Córka Izabella Galicka, historyk sztuki. Pasierb Jerzy Januszkiewicz (zob. biogram).

B. Konarska-Pabiniak, *Gostynin. Szkice z przeszłości*, Gostynin 2007, s. 50; I. Chmielińska, *Dramatyczna śmierć lekarza*, „Głos Gostyniński” 2005, nr 1, s. 7; B. Konarska-Pabiniak, *Pamięć o lekarzu utrwalona*, „Nasz Gostynin” 2010, nr 2, s. 9; A. Wilczkowski, *Dymy nad kartofliskiem*, Łódź 2005; *My, Gostyniaczy. Wspomnienia Wychowanków i Absolwentów Gimnazjum i Liceum im. Tadeusza Kościuszki w Gostyninie*. Pod red. W. Sajakowskiego, Gostynin 2010, s. 80–85; I. Galicka, *Moje gostynińskie dzieciństwo*, „Nasz Gostynin” 2011, nr 12, s. 10; S. Lem, *Szpital przemienienia*, Kraków 1955.

Barbara Konarska-Pabiniak

MILLER Eugeniusz Teodor (1893–1972), chemik, właściciel składu aptecznego

Urodził się 22 V 1893 r. w Częstochowie, w rodzinie nauczyciela Teodora i Zofii z Rychterów. Ojciec był wyznania ewangelicko-augsburskiego, matka katoliczka po ślubie przyjęła religię męża. Eugeniusz studiował chemię na Uniwersytecie w Cottbus, której nie skończył. Około 1918 r. przyjechał do Kutna, do rodziców tam wówczas mieszkających, i podjął pracę jako urzędnik starostwa kutnowskiego. Około 1920 r. poznał w Gostyninie swą przyszłą żonę Marię Irenę Kozłowską, pochodzącą z Żychlina, urodzoną 15 VIII 1898 r., córkę Piotra i Marianny z Bieleckich. Ślub zawarł około 1921 r. i przyjął wiarę katolicką. Maria miała wykształcenie muzyczne i ukończony kurs farmaceutyczny. Odziedziczyła po bracie farmaceutyce, Henryku Kozłowskim, aptekę mieszczącą się w Gostyninie przy zachodniej pierzei Rynku. Do wybuchu II wojny światowej Millerowie mieszkali w Gostyninie w domu przy ul. Płockiej, w pobliżu posesji hrabiostwa Łosów. Kupili od Mieczysława Wasiaka

dom przy obecnej ul. Tadeusza Kościuszki nr 8. We wrześniu 1939 r., po wkroczeniu Niemców do Gostynina, nie podpisali volkslisty i zostali wysiedleni do Warszawy, gdzie prowadzili aptekę. Po powstaniu warszawskim, dzięki Wacławowi Kujawie (zob. biogram), zbiegli z obozu w Pruszkowie i wrócili do Gostynina, gdzie zamieszkali we własnym domu przy ul. Tadeusza Kościuszki. Miasto wyposażyło ich w niezbędne meble. W części budynku otworzyli skład apteczny, który prowadzili do 1970 r. Eugeniusz zmarł 13 VII 1972 r., pochowany został na cmentarzu parafialnym w Gostyninie.

Żona Maria Irena zmarła 13 II 1984 r. Córki Danuta Walczak (1922–1999), zmarła w Warszawie i Hanna (1924–2008), zmarła w Gostyninie.

Informacja wnuczki, Wandy Korzeniewskiej.

Barbara Konarska-Pabiniak

MOCARSKI Ludwik (1871–1942), ksiądz, proboszcz parafii Sanniki

Urodzony 14 II 1871 r. w rodzinie chłopskiej w Radziłowie. Po ukończeniu Szkoły Powszechnej od 1883 r. uczył się w Gimnazjum w Łomży. Po sześciu latach nauki wstąpił do Seminarium Duchownego w Warszawie. W 1894 r. przyjął święcenia kapłańskie. Był wikariuszem w Mińsku Mazowieckim, Łodzi i Warszawie. Pierwsze probostwo dostał w Chynowie. W roku 1908 został przeniesiony do Sannik. W Sannikach był proboszczem do chwili aresztowania w 1941 r. (33 lata). W 1925 r. parafia Sanniki wraz z dekanatem gąbińskim zostały włączone do diecezji płockiej. W 1931 r. został kanonikiem

honorowym kapituły w Pułtusku oraz wicedziekanem gąbińskim. W 1935 r. pobudował plebanię. W czasie wojny przez jego parafię przebiegała granica między Generalną Gubernią a ziemiami włączonymi bezpośrednio do Rzeszy. Aresztowany 6 XI 1941 r. Przez Gąbin, Gostynin i Kutno dowieziony do klasztoru Salezjanów w Łądzie nad Wartą, gdzie zgromadzono ponad 80 księży. 30 października wraz z innymi kapłanami wywieziony do Dachau, gdzie nadano mu numer 28204 i umieszczono w bloku 28. Zimą 1942 r. przez trzy miesiące przebywał w obozowym szpitalu, gdyż chorował na flegmonę. W maju 1942 r. rozchorował się na żółdę i powtórnie znalazł się w szpitalu. Zmarł z wycieńczenia 26 VII tegoż roku. Miał 71 lat.

Ks. W. Jezusek, *Ks. Stanisław Zawadzki proboszcz parafii Pacyna*, „Miesięcznik Pasternski Płocki”, Płock 1949, nr 3, s.109–112; M. M. Grzybowski, *Martyrologium duchowieństwa diecezji płockiej w latach II wojny światowej 1939–1945*, Płock, 1982, s. 103–104; J. B. Nycek, *Gmina Sanniki*, Płock 2011, s. 112.

Marian Żuchniewicz

MODLIŃSKA Irena (1935–2008), nauczycielka, bibliotekarka

Urodziła się 5 IV 1935 r. we wsi Szczawinek koło Szczawina Kościelnego, córka Stanisława i Genowefy Szewczyków. Po ukończeniu w 1950 r. Szkoły Podstawowej w Szczawinie Kościelnym rozpoczęła naukę w Liceum Pedagogicznym w Gostyninie. Po uzyskaniu w 1954 r. świadectwa maturalnego podjęła pracę kolejno w szkołach podstawowych w Ciechomicach, Gąbinie i Szczawinie Kościelnym. Z dniem 15 VII 1960 r. prze-

jęła po Józefie Mączewskim obowiązki kierownika Powiatowej Biblioteki Pedagogicznej w Gostyninie. W 1977 r. uzyskała w Instytucie Kształcenia Nauczycieli w Warszawie-Rembertowie dyplom w zakresie bibliotekarstwa, dający kwalifikacje równoważne z wyższym wykształceniem. Położyła duże zasługi dla rozwoju tej placówki. Uzupełniła katalogi, dbała o właściwy zakup księgozbioru, organizowała konferencje dla nauczycieli. Z jej inicjatywy powstały punkty biblioteczne w Duninowie, Dobrzykowie, Słubicach i Pacynie. Rozszerzyła ofertę Biblioteki, wypożyczając książki za pośrednictwem poczty. Z dniem 1 IX 1984 r. przeszła na emeryturę. W 1975 r. odznaczona została Złotym Krzyżem Zasługi. Zmarła 13 I 2008 r., pochowana została na cmentarzu parafialnym w Gostyninie obok swego męża Lucjana (1931–2006).

Dzieci: Marzena, Mariusz, Paweł.

B. Wasiak, Biblioteka Pedagogiczna w Płocku Filia w Gostyninie, mps w posiadaniu Gostynińskiego Towarzystwa Kulturalno-Naukowego w Gostyninie; Informacja syna, Mariusza Modlińskiego.

Jolanta Bigus

MODRZEJEWSKI Józef (1897–1980), rolnik, poeta ludowy

Urodził się 18 X 1897 r. we wsi Strzałki koło Gostynina. Pochodził z zamożnej rodziny chłopskiej. Rodzice Andrzej i Stanisława z d. Stańczyk. Nie otrzymał żadnego systematycznego wykształcenia, chociaż uczęszczał do szkoły miejskiej, którą opuścił przed wybuchem I wojny światowej. Wiedzę zdobywał jako samouk i zyskał opinię najbardziej ocytanego w swojej wiosce. Pod koniec

wojny wstąpił do Legionów Polskich. Po trzyletnim pobycie w wojsku wrócił w rodzinne strony. Zamieszkał we wsi Osada, gdzie prowadził gospodarstwo rolne. Wcześniej zaczął pisać wiersze. Zadebiutował w 1921 r. na łamach „Siewu”. Parę wierszy opublikował w „Gazecie Świątecznej”, a także w „Głosie Gostynińskim” w latach 1921–1922. Kilka jego utworów zamieścił Jan Szczawiej w *Antologii współczesnej poezji ludowej*, wydanej w 1967 r. Zmarł 25 IX 1980 r., pochowany jest na cmentarzu parafialnym w Gostyninie.

Żona Maria, dzieci: Mirosław, Zbigniew i Anna.

J.B. Nycek, *Ludzie i książki. Słownik biograficzny ludzi książki i pióra województwa płockiego*, Płock 1983, s. 157; B. Konarska-Pabiniak, *Gostynin. Szkice z przeszłości*, Gostynin 2007, s. 176–271; Akta Stanu Cywilnego USC w Gostyninie.

Jan Bolesław Nycek

MORACZEWSKI Roman (1923–2015), naukowiec, profesor zwyczajny

Urodził się 24 VIII 1923 r. w Sierakowie koło Gostynina, jako najmłodsze dziecko Pawła i Stanisławy Moraczewskich. Szkołę Powszechną ukończył w Sierakówku. Od 1932 r. związany był z gostynińskim harcerstwem, a od września 1938 r. został członkiem 169 Mazowieckiej Drużyny Harcerzy im. Franciszka Żwirki w Gostyninie. We wrześniu 1939 r. zgłosił się ochotniczo do wojska. Po zdemobilizowaniu 20 IX 1939 r. powrócił do rodzinnej wsi. Początkowo pracował jako robotnik rolny i budowlany, a od listopada 1941 r. do stycznia 1945 r. jako listonosz w Agencji Pocztowej Nowa Wieś koło Gostynina. Należał do Tajnego Hufca Harcerzy, do drużyny

„Lecha”. Używał pseudonimu „Gałka”. Działał też w Polskiej Organizacji Zbrojnej. W tym czasie kolportował polskie konspiracyjne czasopismo wojskowe „Polska Żyje”. Praca listonosza pomagała mu w tej działalności, mógł penetrować korespondencję i anonimy kierowane do żandarmerii niemieckiej. Po wyzwoleniu rozpoczął naukę w Liceum im. Tadeusza Kościuszki dla dorosłych, ale przerwał ze względu na pobór do wojska. Kontynuował edukację w czasie służby wojskowej, którą odbywał w latach 1945–1950 w Wojskach Ochrony Pogranicza. W 1950 r. zdał egzaminy na studia wyższe, na Wydział Rolniczy Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie. Po jej ukończeniu z uczelnią związał swoją zawodową karierę, był m.in. prodziekanem Wydziału Rolniczego ds. studiów zaocznych (1969–1975), kierownikiem Katedry Łąk i Pastwisk (1973–1979), kierownikiem Ośrodka Konsultacyjnego Stowarzyszenie Inżynierów i Techników Rolnictwa przy SGGW (1966–1983), członkiem Senackiej Komisji ds. Rozwoju Młodej Kadry SGGW (1963–1969) i dyrektorem Instytutu Produkcji Roślinnej w latach (1979–1982). W 1988 r. uzyskał tytuł profesora zwyczajnego. Był wybitnym specjalistą z zakresu łąkarstwa, nawożenia oraz konserwacji pasz i promotorem dla 110 prac magisterskich, 6 doktorskich oraz 20 prac habilitacyjnych. Był autorem podręczników, dziesiątków rozpraw naukowych, publikacji prasowych, referatów. W wieku 70 lat przeszedł na emeryturę, ale nadal pracował w Instytucie Użytków Zielonych i Melioracji w Falentach. Odznaczony był m.in.: Krzyżem Oficerskim i Krzy-

żem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski, Złotym i Srebrnym Krzyżem Zasługi, Medalem Komisji Edukacji Narodowej, Srebrnym Medalem za Zasługi dla Obronności Kraju, Krzyżem Partyzanckim, Srebrną i Złotą Odznaką SITWM i NOT. Zmarł w Warszawie 15 I 2015 r., pochowany na Cmentarzu Komunalnym Północnym w Warszawie. Żona Wanda, dzieci Grażyna i Piotr.

Dzieje Gostynina od XI do XXI wieku. Pod red. B. Konarskiej-Pabiniak, Gostynin 2010, s. 607; List ZBOWiD Gostynin z dnia 11 IX 1975 r. przesłany do dr. T. Trojanowskiego będący w posiadaniu B. Konarskiej-Pabiniak; R. Moraczewski, *Wspomnienia o ziemi gostynińskiej*, „Gazeta Gostynińska” 1995, nr 14, s. 8, nr 15, s. 9; www.sggw.pl.

Jolanta Bigus

MORAWSKI Jan (1895–1977), naczelnik poczty

Urodzony 10 IV 1895 r. Stanowisko naczelnika poczty objął 11 VIII 1933 r. po Lucjanie Mielczarskim. Poczta mieściła się wtedy przy ul. Kutnowskiej, róg Wesołej (dziś Kutnowska i Legionów Polskich). Zajmowała dwa pokoje i poczekalnię. Do obsługi interesantów były trzy okienka. Centrala telefoniczna posiadała tylko 50 numerów i bezpośrednie połączenie z Kutnem i Płockiem. Warunki były trudne, dlatego Morawski rozpoczął poszukiwania nowej siedziby. Wybór padł na budujący się przy ul. Długiej (dziś Wojska Polskiego) dom kierownika ówczesnej Szkoły Powszechnej, Wacława Ciećwiera (zob. biogram). Budynek został oddany do użytku w połowie 1934 r. i wynajęty na Urząd Pocztowy w Gostyninie. Lepsze warunki lokalowe pozwo-

liły na powiększenie centrali telefonicznej, wprowadzono nadzór techniczny, którego kierownikiem został technik telekomunikacji Karol Diehl, a na stanowisko głównego monter powołano Józefa Maciejewskiego. W momencie wybuchu II wojny światowej pracownicy poczty i ich rodziny miały być ewakuowane do Łaskarzewa koło Garwolina. Wprawdzie wyruszyli w pierwszych dniach września, ale ze względu na bombardowania na drogach, wrócili po kilku dniach. Przez Gostynin przejeżdżało w tym czasie wielu pracowników pocztowych z Pomorza i zostawiali dokumenty ze swoich urzędów. Morawski otrzymał polecenie starosty gostynińskiego, by przewieźć je do Warszawy. Wyruszył 8 września samochodem wynajętym od taksówkarza Jakuba Pohla. Dokumenty te przekazał w Warszawie dowództwu Armii Poznań. Sam pozostał w Warszawie i przydzielony został do pracy w Polskiej Spółce Akcyjnej Telefonicznej. Po kapitulacji stolicy wrócił do Gostynina i został ze swymi synami, Zbigniewem i Januszem, aresztowany przez Pohla, wtedy już pracującego w gestapo. Po zwolnieniu z aresztu powrócił do pracy na poczcie. Ostrzeżony przez niemieckiego naczelnika, Erwina Hesselbartha, o grożącym mu aresztowaniu, wyjechał z rodziną do Generalnej Guberni. Do Gostynina powrócił 7 II 1945 r. i objął ponownie kierownictwo poczty. Z dniem 1 VII 1951 r. został przeniesiony w stan spoczynku. Nowym kierownikiem został Bronisław Marciniak (do 31 V 1954). Jan Morawski zmarł 19 III 1977 r., pochowany jest na cmentarzu komunalnym we Włocławku.

Żona Kazimiera (1898–1984), synowie: Janusz, zginął w czasie wojny, Zbigniew, Włodzimierz.

Dzieje Gostynina od XI do XXI w. Pod red. B. Konarskiej-Pabiniak, Gostynin 2010, s. 608; List Włodzimierza Morawskiego z dnia 12 IX 1977 r. pisany do dr. Tadeusza Trojanowskiego; Złota Księga Urzędu Poczтового w Gostyninie.

Jolanta Bigus

MORAWSKI Józef (1896–1940), oficer Wojska Polskiego, agronom

Urodził się 19 XII 1896 r. w Sierakowie, gmina Gostynin, powiat gostyniński. Był synem Michała i Katarzyny z Duzińskich. Ukończył siedem klas gimnazjum i kurs agronomów. Pracował w majątku Sieraków. W 1919 r. powołany został do służby wojskowej. Podczas wojny bolszewickiej służył w oddziałach łączności (kompania elektrotechniczna). W dniu 1 II 1920 r. został mianowany na stopień podporucznika. Po zakończeniu wojny pozostał w wojsku. Skierowany został do Szkoły Podchorążych Taboru. Od 1921 r. pełnił służbę w 1 Pułku Piechoty Legionów, a w 1923 r. dostał przydział służbowy w 3 Dywizjonie Taborów. Od 1930 r. służył w kadrze 8 Dywizjonu Taborów, jako dowódca kompanii telefonicznej. Po klęsce wrześniowej dostał się do niewoli radzieckiej i osadzony został w obozie dla polskich oficerów w Kozielsku. Zamordowany w Katyniu 2 IV 1940 r. Podczas ekshumacji znaleziono przy nim modlitewnik, krzyżyk, list i dwie pocztówki. Pośmiertnie awansowany do stopnia porucznika.

Lista katyńska. Jeńcy obozów Kozielsk, Ostaszków, Starobielsk. Zaginięci w Rosji Sowieckiej. Opracowanie A. Moszyński, s. 130; Katyn-lista pomor-

dowanych-Ogrody Wspomnień www.ogrody-wspomnien.pl/index/historia,2, Katyń.

Stanisław Adamski

MOTYL Frejda (1827–1933), wspomagała powstańców z 1863 r.

Była żoną Lejbusia Motyla z Gostynina. Znana pod przydomkiem „Schwarz Frejda” z powodu długich czarnych warkoczy. Zasłynęła przez swój wyczyn z okresu powstania styczniowego. Według przekazu ukrywała u siebie w piwnicy kilku powstańców polskich, wiedząc, że naraża własne życie. Prezydent Ignacy Mościcki wiedział, co zrobiła Frejda Motyl w 1863 r. Kiedy przybył do Gostynina w maju 1930 r., podczas swego wystąpienia wspomniął ją i powiedział, że rodzina Motylów powinna być dumna z bohaterskiego czynu Frejdy Motyl. Jej rodzina liczyła 78 potomków. Opowiadała im o najdawniejszych czasach, które pamiętała z okresu zaboru rosyjskiego. Zmarła, mając 106 lat.

R. Motyl-Margalit, *Rodzina Motyl dla Pinkes Gostynin*, Nowy Jork–Tel Aviv 1960, korespondencja w posiadaniu autorki; B. Konarska-Pabiniak, *Gostynińscy Żydzi – ofiary Holocaustu*, „Notatki Płockie” 2017, nr 2.

Barbara Konarska-Pabiniak

MOTYL Isser Majer (XIX/XX w.), założyciel żydowskiej Kasy Pożyczkowej

Urodzony w Gostyninie. Syn Lejbusia Motyla i Frejdy (zob. biogram). Prowadził w Gostyninie Kolekturę Loterii Państwowej. Posiadał też biuro prośb i podań. Był świetnym gawędziarzem, grupował wokół siebie licznych Żydów. Sprowadzał i czytał gazety w języku żydowskim, przyjaźnił się z pisarzem Ja-

kirem Warszawskim, byłym nauczycielem języka hebrajskiego w Gostyninie. Sprowadzał z Warszawy i Łodzi lektorów, którzy wygłaszali referaty syjonistyczne. Był jednym z inicjatorów Kasy Pożyczkowej w Gostyninie, tzw. Gmilat Chasydym.

Żona Hena z Łęczycy była sekretarką i kasjerką w Międzynarodowej Syjonistycznej Organizacji Kobiet (WIZO). Dzieci: Szlomo, Bracha, Lejbuś, student prawa, Icchak, Rifka. Synowie odbyli służbę wojskową w Polsce w latach 1918, 1923, 1926. Rifka (Regina) w 1935 r. wyjechała z Gostynina na studia farmaceutyczne do Jerozolimy. Cała rodzina, poza Rifką, została zamordowana w czasie II wojny światowej.

R. Motyl-Margalis, *Rodzina Motyl dla Pinkes Gostynin*, Nowy Jork-Tel Aviv 1960, korespondencja w posiadaniu autorki; B. Konarska-Pabiniak, *Gostynińscy Żydzi – ofiary Holocaustu*, „Notatki Płockie” 2017, nr 2; J. Keller, *Rzemiosło żydowskie* (2), „Głos Gostyniński” 2002, nr 1/2, s. 9.

Barbara Konarska-Pabiniak

MOTYL Nute (1867–1943?), przedsiębiorca, właściciel sklepu

Był synem Jakuba Lejba Motyla. Odbył służbę wojskową w Moskwie w latach 1888–1892. W 1893 r. ożenił się z Sarą Kuźmińską. Przejął po ojcu firmę założoną w 1. połowie XIX w. w Gostyninie przy Rynku 11. Był to sklep branży żelaznej, który znacząco rozwinął. Prócz tego zajmował się parcelacją gruntów, które kupował od ziemian, następnie sprzedawał chłopom w Strzałkach i Pomorzanach. Kupował również lasy, a drewno sprzedawał na budowę domów. Po wkroczeniu Niemców przedsiębiorstwo w październiku 1939 r. zo-

stało znacjonalizowane i przekazane miejscowemu Niemcowi Jakubowi Pohlowi. Wiele towaru wywieziono do Niemiec. Nute Motyl wraz z synem Dawidem udali się do Warszawy, gdzie trafili do getta. Motylowie mieli dziesięcioro dzieci. Troje pierwszych zmarło krótko po urodzeniu, pozostałe urodzone w latach 1898–1913 to: Menucha, Mira, Czarna, Estera, Dawid, Rifka. Wszyscy wraz z rodzinami zginęli w obozach. Przy życiu pozostała tylko Celina (Czarna) Sharon, która krótko po dojściu Hitlera do władzy wyjechała do Palestyny. Budynek należący niegdyś do Motyla istniał w Gostyninie do 1975 r.

R. Motyl-Margalit, *Rodzina Motyl dla Pinkes Gostynin*, Nowy Jork-Tel Aviv 1960, korespondencja w posiadaniu autorki; B. Konarska-Pabiniak, *Gostynińscy Żydzi – ofiary Holocaustu*, „Notatki Płockie” 2017, nr 2.

Barbara Konarska-Pabiniak

MOTYL Symcha Binem (1909–1993), ocalały z Holocaustu, autor wspomnień z czasów II wojny światowej

Urodził się w Gostyninie 20 V 1909 r., w rodzinie drobnego handlarza zbożem. Syn Dawida i Sury Fajgi Hochengberg, małżonków Motyl. Po ukończeniu Szkoły Powszechnej i Gimnazjum Męskiego w Gostyninie w 1929 r. otrzymał świadectwo maturalne i wyjechał do Warszawy. Tam podjął pracę w Związku Żydowskich Kupieckich Stowarzyszeń Spółdzielczych. Jego obowiązki obejmowały wizytowanie banków spółdzielczych i stowarzyszeń w całym kraju. W 1935 r. w Warszawie ożenił się z Nechą Damazer. 13 V 1936 r. urodziła się ich córka Lidia. Po wybuchu II woj-

ny światowej stracił pracę. Na apel radiowy płk. Romana Umiastowskiego, wzywający wszystkich mężczyzn do opuszczenia Warszawy, pieszo ruszył na wschód kraju. Przed Kałuszyńskiem, oddalonym około 60 km od stolicy, przeżył bombardowanie, natomiast w samym Kałuszyńsku w dniach 11–12 IX 1939 r. był świadkiem jednej z najkrwawszych bitew polskiego września. Powrócił do Warszawy, gdzie pracował m.in. jako komisarz spisowy w Radzie Żydowskiej (Judenrat), a także jako uliczny sprzedawca gazet. Później zajął się przemytem żywności, papierosów i spirytusu przez „zieloną granicę”, w tym do Gostynina. Po utworzeniu getta w Warszawie, znalazł się w nim wraz z rodziną. Nadal szmuglował żywność i odzież. Wykorzystując kontakty z Polakami, pomógł kilkudziesięciu osobom w przedostaniu się na aryjską stronę. 22 VII 1942 r. rozpoczęła się wielka akcja wysiedleńcza, w czasie której ponad 250 tys. mieszkańców warszawskiego getta deportowano do obozu zagłady w Treblince, a tysiące zabito. Symcha Binem Motyl znalazł pracę w niemieckim warsztacie produkcyjnym – szopie, co chroniło jego rodzinę przed wysiedleniem. We wrześniu 1942 r. w tzw. kotłowni na ulicy Miłej stracił córkę. Po wybuchu powstania w getcie w kwietniu 1943 r. Symcha Motyl wraz z żoną zostali pojmani przez Niemców i wysłani transportem do Majdanka. Pod Dęblinem wyskoczyli z pociągu. Wrócili do Warszawy i ukrywali się po aryjskiej stronie. Nakłonieni przez przyjaciela, udali się do Hotelu Polskiego, gdzie nabyli certyfikaty umożliwiające im opuszczenie okupowanego kraju. Nie trafili jednak

do Palestyny. 13 VII 1943 r. wysłano ich do obozu Bergen-Belsen. 7 IV 1945 r. wraz z grupą więźniów zostali ewakuowani przez Niemców. 12 kwietnia ich transport wyzwoliły wojska amerykańskie. Schorowany, cierpiący na problemy żołądkowe i gruźlicę Motyl dojechał do zdrowia we Francji, a następnie w Belgii, gdzie ostatecznie osiedlił się z żoną. Po wojnie podjął pracę w zakładzie przemysłowym, później w Polskim Czerwonym Krzyżu w Brukseli. W latach 50. prowadził zakład kuśnierski i sklep z futrami. W 1963 r. małżonkowie otrzymali obywatelstwo belgijskie. Symcha Binem Motyl dwukrotnie przyjechał do Polski w 1947 i 1965 r. Odwiedził wówczas Gostynin. Zmarł nagle 20 IX 1993 r., tuż przed świętem Jom Kipur. Pochowany jest w Brukseli.

Żona Necha Damazer (zm. 2003), córka Lidia (1936–?), syn Pierre (ur. 1947). W latach 1976–1979 Symcha Binem Motyl prowadził bogatą korespondencję z dr. Tadeuszem Trojanowskim (zob. biogram), regionalistą, badaczem dziejów Gostynina. Zachęcał też innych Żydów pochodzących z Gostynina do spisывania swoich wspomnień i przesyłania ich dr. Trojanowskiemu. Przetłumaczył na język polski fragmenty *Księgi Pamięci* (Pinkes Gostynin), wydanej w języku jidysz w Nowym Jorku w 1960 r., przedstawiającej życie społeczności żydowskiej Gostynina od początku XX w. do likwidacji getta w 1942 r. Pozostawił także przejmującą relację z lat 1939–1945, która opatrzona tytułem *Do moich ewentualnych czytelników. Wspomnienia z czasu wojny* ukazała się w Warszawie w 2011 r. Autor przywołuje w niej m.in.

Gostynin oraz swoją gostynińską rodzinę, przyjaciół i znajomych.

S. B. Motyl, *Do moich ewentualnych czytelników. Wspomnienia z czasu wojny*. Pod red. A. Haski, Warszawa 2011; B. Engelking, J. Leociak, *Getto warszawskie. Przewodnik po nieistniejącym mieście*, Warszawa 2013, s. 851; B. Konarska-Pabiniak, *Żydzi w Gostyninie w pierwszej połowie XX wieku*, Rocznik Gostyniński, t. IV – 2016, s. 269–304; teŹe, *Szkoła gostynińska. Sto lat w służbie oświaty*, Gostynin 2007, s. 203; Informacje syna, Pierre’a.

Ewa Horodyska-Gizińska

MÓŹDŻYŃSKI Stanisław (1906–1983), spółdzielca

Urodził się 7 XII 1906 r. w Piątku, w rodzinie Piotra i Stanisławy z d. Wicińskiej. Przed wojną ukończył Gimnazjum w Ozorkowie i dwie klasy ponadgimnazjalne. W 1922 r. rozpoczął pracę w samorządzie Gminy Piątek. W kolejnych latach pracował w Gminie Skrzany (1930–1932) i w latach 1933–1939 jako sekretarz Gminy Łąck. W tym urzędzie do 1942 r. był księgowym, potem na takie stanowisko przeniesiony został do Gminy Duninów, gdzie pracował do 1945 r. Po zakończeniu działań wojennych i złożeniu 23 VI 1945 r. ślubowania urzędników państwowych został sekretarzem Powiatowej Rady Narodo-

wej w Gostyninie. W 1949 r. ukończył korespondencyjny kurs dla urzędników państwowych w Chorzowie. W latach 1955–1961 i 1963–1967 pełnił dwukrotnie funkcję prezesa Powszechnej Spółdzielni Spożywców Gostyniak. Zaangażowany w działalność spółdzielni, publikował na łamach lokalnej prasy, m.in. w „Echu Gostynina” i jednodniówce „Gostyniak”, artykuły dotyczące osiągnięć i planów PSS. W 1967 r. został zatrudniony w Powiatowym Związku Gminnych Spółdzielni Samopomoc Chłopska w Gostyninie i pracował tam do momentu przejścia na emeryturę w 1972 r. Przed wojną zaangażował się w działalność Ligi Obrony Powietrznej i Przeciwgazowej, po wojnie jego pasją były gołębie. Był długoletnim prezesem Okręgu Polskiego Związku Hodowców Gołębi Poczтовых w Płocku. Zmarł w Gostyninie 23 IX 1983 r., pochowany został na cmentarzu parafialnym.

Żona Kazimiera z Grochowskich (1912–1968), dzieci: Hanna, Maciej, Ewa, Adam, Kamila.

B. Konarska-Pabiniak, *Gostynin. Szkice z przeszłości*, Gostynin 2007, s. 151, 155; „Gostyniak”. Wydawnictwo specjalne z okazji pięćdziesięciolecia PSS, Gostynin VII 1963; Informacja syna, Adama Móżdżyńskiego.

Jolanta Bigus

N

NADOLSKI Jerzy (1885–1940?), lekarz medycyny, pułkownik Wojska Polskiego

Urodził się 11 X 1885 r. w Sannikach w rodzinie Stanisława, księgowego cukrowni w Sannikach, i Zofii z Kubickich. Kształcił się w Warszawie. Świadczenie dojrzałości uzyskał w Gimnazjum gen. Pawła Chrzanowskiego w 1906 r. (dziś XVIII Liceum Ogólnokształcące im. Jana Zamoyskiego). Medycynę studiował na Uniwersytecie Jagiellońskim, otrzymując promocję doktorską w maju 1914 r. Jako student należał do organizacji Zjednoczenie oraz związków młodzieżowych Zet i Sokół. Z chwilą wybuchu I wojny światowej wstąpił do Legionów Polskich Józefa Piłsudskiego. W ich szeregach pełnił służbę medyczną, awansując do stopnia kapitana. Po odzyskaniu niepodległości nadal pozostawał w wojsku, otrzymując kolejne awanse na majora i podpułkownika. W latach 1922–1929 pracował w Krakowie jako ordynator oddziału położniczo-ginekologicznego w Szpitalu Okręgowym oraz jako naczelny lekarz Garnizonu Miasta Krakowa. Następnie został przeniesiony do Torunia na komendanta szpitala okręgowego. W 1930 r. został pułkownikiem. W latach 1932–1936 był szefem sanitarnym Okręgu Korpusu nr V w Krakowie. Od grudnia 1936 r. dyrektor Centralnego Instytutu Wychowania Fizycznego w Warszawie, przemianowanego w sierpniu 1938 r. na Akademię Wy-

chowania Fizycznego im. Józefa Piłsudskiego. Na tym stanowisku pozostał do wybuchu wojny. Był ceniony jako doskonały organizator i administrator. Udzielał się społecznie w Polskim Czerwonym Krzyżu oraz Lidze Obrony Kraju. Współredagował periodyki „Kultura Fizyczna” i „Wychowanie Fizyczne”. Po wybuchu II wojny światowej i ewakuacji z Warszawy objął komendę nad całym szpitalnictwem wojskowym w rejonie Chełmna i Łucka. Po wkroczeniu Armii Czerwonej 17 IX 1939 r. na ziemię polskie został internowany i zamordowany przez NKWD w obozie jenieckim w Charkowie, prawdopodobnie w 1940 r. Był czterokrotnie odznaczony Krzyżem Walecznych, a także Krzyżem Srebrnym Orderu Wojenno-Virtuti Militari oraz odznaczeniami jugosłowiańskimi. W 2007 r. pośmiertnie awansowany przez prezydenta RP Lecha Kaczyńskiego do stopnia generała brygady.

Żona Maria z d. Głuchowska, syn Andrzej Jerzy Bolesław (1921–1993), archeolog, rektor Uniwersytetu Łódzkiego.

J. B. Nycek, *Gmina Sanniki*, Płock 2011, s. 112.

Jan Bolesław Nycek

NADWODNY Andrzej (1961–2008), nauczyciel, dyrektor liceum

Urodził się 10 VI 1961 r. w Krasnosielcu koło Ostrołęki, w rodzinie chłopskiej Lucjana i Kazimierzy z d. Dobrzyńskiej. Po

ukończeniu Szkoły Podstawowej w Sypniewie rozpoczął naukę w pięcioletnim Technikum Mechanicznym w Zespole Szkół Zawodowych w Różanie. Studia ukończył w 1985 r. w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Olsztynie (obecnie Uniwersytet Warmińsko-Mazurski) na kierunku wychowanie techniczne. Pracę zawodową rozpoczął w 1982 r. jako nauczyciel matematyki w Szkole Podstawowej w Pasiekach, gmina Goworowo, w województwie ostrołęckim. Po trzech miesiącach przeniósł się do Zespołu Szkół Zawodowych w Różanie na stanowisko nauczyciela przedmiotów zawodowych. Z początkiem listopada 1986 r. przeprowadził się wraz z żoną Wiesławą do Gostynina, aby od 2 listopada rozpocząć pracę w Liceum Ogólnokształcącym im. Tadeusza Kościuszki w Gostyninie jako nauczyciel wychowania technicznego, a następnie informatyki. W tym czasie pracował również w Liceum Medycznym oraz w Policealnym Studium Zawodowym Profesor. Zawsze stawiał na profesjonalizm, dlatego też ciągle dokształcał się i doskonalił swój warsztat pracy. Ukończył studia podyplomowe na kierunku informatyka na Politechnice Warszawskiej oraz w 1998 r. na kierunku menadżer oświaty w Bałtyckiej Wyższej Szkole Humanistycznej w Koszalinie i rachunkowość na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu w 2002 r. W dniu 17 X 1986 r. otrzymał akt nadania stopnia nauczyciela mianowanego, a 7 VII 2001 r. akt nadania stopnia awansu zawodowego nauczyciela dyplomowanego. Od początku pracy w Liceum modernizował swoją pracownię, najpierw wychowania technicznego, a później informaty-

ki. Był pionierem w tworzeniu szkolnej pracowni komputerowej, którą wyposażył w komputery 486 DX i 386 DK. Jako pierwszy w byłym województwie płockim włączył komputery do lokalnej sieci Novell 311, dzięki której młodzież mogła korzystać ze wspólnej ogólnoszkolnej bazy danych. Nadzorował system organizacyjny i działanie sieci komputerowej w Urzędzie Miasta Gostynina i Zakładzie Opieki Zdrowotnej w Gostyninie. Włączył w 1995 r. szkolną pracownię informatyki do światowej sieci komputerowej Internet, a to oznaczało uzyskanie przez Liceum łączności ze wszystkimi liczącymi się ośrodkami naukowymi i informatycznymi w Polsce i na świecie. Już w 2001 r. prowadził akcję pilotażową „Dziennik internetowy”, który dzisiaj jest powszechnie stosowany w każdej szkole. Stanowisko dyrektora Liceum Ogólnokształcącego im. Tadeusza Kościuszki w Gostyninie objął 1 IX 2001 r. Realizował nowoczesny, demokratyczny styl kierowania placówką, wprowadził „Drzwi otwarte” i „Licealia-dę” dla uczniów gimnazjum, zachęcając ich w ten sposób do podejmowania nauki w kierowanym przez niego Liceum. Stwarzał możliwie jak najlepsze warunki do nauki i pracy, troszcząc się o twórczą atmosferę placówki. Za swoją pracę uhonorowany został m.in. Nagrodą Kuratora Oświaty (1990, 1994), Nagrodą Starosty (2005, 2006) oraz Nagrodą Ministra Edukacji (1996). Po śmierci postanowieniem z dnia 2 X 2008 r. podpisanym przez prezydenta RP Lecha Kaczyńskiego odznaczony został Srebrnym Medalem za Długoletnią Pracę. Odszedł nagle 27 V 2008 r. Pochowany

został na cmentarzu parafialnym w rodzinnym Krasnosielcu.

Żona Wiesława, pedagog, długoletni dyrektor Domu Dziecka w Gostyninie.

M. Ziętek, *Odszedł nie tylko dyrektor, lecz także pedagog i przyjaciel*, „Życie Płocka” 2008 z 6 VI 2008; A. Banach-Latoszek, *Kochany Dyrektorze, Drogi Andrzeju*, „Głos Gostyniński” 2008, nr 6, s. 4; b.a., *Odszedł Andrzej Nadwodny*, „Głos Gostyniński” 2008, nr 6, s. 4; *Najlepsi zawsze odchodzą pierwsi*, „Głos Gostyniński” 2008, nr 6, s. 4; BKP, *Szkoła dla pragnących sukcesu*, „Głos Gostyniński” 2002, nr 9, s. 4; Informacje żony, Wiesławy.

Elżbieta Szubska-Bieroń

NATANSON Michał Eryk (1861–1938), właściciel majątku Sanniki

Urodził się 18 X 1861 r. w Warszawie w zamożnej rodzinie żydowskiej. Był synem Henryka Natansona (1820–1895), znanego księgarza, wydawcy, później bankiera i przemysłowca warszawskiego i Amelii May. W 1881 r. ukończył szkołę średnią i został studentem Wydziału Rolnictwa Instytutu Gospodarstwa Wiejskiego i Leśnictwa w Puławach. Za działalność patriotyczną w organizacjach studenckich został usunięty z uczelni. Studia kontynuował na Uniwersytecie w Halle, na którym w 1887 r. obronił pracę doktorską. W 1895 r. poślubił w warszawskiej katedrze Julię Kęcką, co wymagało od niego przyjęcia chrztu. Po odbyciu rocznej praktyki na Śląsku pracował w należącej do rodziny od 1859 r. majątku Sanniki. Pierwszym właścicielem był Jakub Natanson (1832–1884), a na przełomie XIX i XX w. przejął go Michał. Jego dobra liczyły około 3000 mórg. W skład majątku wchodziły jeszcze folwarki:

Krubin, Osmólsk i Konstantynów. Gdy na podmokłych terenach przeprowadzono częściową meliorację, wyraźnie podniosły się plony. Właściciel gospodarstwa prowadził doświadczenia z uprawą buraków. Na terenie majątku znajdowała się duża cukrownia zatrudniająca ponad 700 robotników. W Sannikach już pod koniec XIX w. stosowano nawozy sztuczne (superfosfat, saletra chilijska), głównie pod uprawy zbożowe. Sprowadzano je z fabryki nawozów sztucznych w Łowiczu. Swoje doświadczenia z prowadzenia gospodarstwa Natanson opisał w pracy *Dobra ziemskie w Sannikach* wydanej w Warszawie w 1903 r. Podkreślił ważność wielkiej cukrowni i rafinerii dla ludności Sannik. W okresie rewolucji 1905–1907 r. popierał społeczność osady sannickiej walczącej o język polski w szkole i urzędzie gminnym. W dniu 5 XI 1905 r. podczas manifestacji patriotycznej, w tzw. świętym miejscu, przy drodze prowadzącej do Sochaczewa oraz na placu rynkowym wezwał zebranych manifestantów do niesłuchania urzędników rosyjskich. Dlatego też gubernator warszawski domagał się od Georgija Skałowa, generała gubernatora warszawskiego, wydania zarządzenia o wysiedleniu Natansona i innych uczestników manifestacji z Przywiślańskiego Kraju. W 1908 r. władze rosyjskie zmusiły go do opuszczenia Sannik. Majątek sannicki wykupiła w 1909 r. Antonina Aleksandra Maria z Natansonów Dziewulska, zaś Michał przeniósł się do swojego majątku w Żółwinie koło Podkowy Leśnej, w gminie Brwinów. Gdy w 1928 r. zmarła jego żona, wyjechał do Warszawy, pozosta-

wiając gospodarstwo synowi Henrykowi (1904–1980). W stolicy skupił się na pracy w Warszawskim Syndykacie Rolniczym i redagowaniu „Gazety Rolniczej”. Zmarł 6 VIII 1938 r.

W 2015 r. w gmachu szkoły w Żółwinie odsłonięto tablicę poświęconą pamięci Michała Natansona, którą ufundowali mieszkańcy.

M. Chudzyński, *Wieś południowo-wschodniego Mazowsza 1864–1907*, Warszawa 1983, s. 23, 90, 258–259; M. Natanson, *Dobra ziemskie Sanniki*, Warszawa 1903, s. 29, 35–40, 78, 109–115; B. Nycek, *Gmina Sanniki*, Płock 2011, s. 67; G. Adamska, *Dwór w Żółwinie i jego tajemnice*, Brwinów 2009.

Marian Chudzyński

NIEDZIELSKI Mieczysław Kazimierz (1937–1989), nauczyciel, dyrektor Domu Kultury

Urodził się 1 XI 1937 r. w Łychowie, w powiecie kraśnickim, na ziemi lubelskiej. W 1945 r. przeniósł się wraz z rodzicami Janem i Stanisławą z d. Krzesińską do Gostynina. Ukończył tutaj Szkołę Podstawową i Liceum Pedagogiczne. W 1955 r. rozpoczął pracę jako nauczyciel w Trębkach, po odbyciu dwuletniej służby wojskowej w Warszawie-Bemowie, kontynuował ją w Wincentowie, a następnie w Choinku. W 1961 r. powołany został na kierownika szkoły w Sendeniu Dużym. Tam podjął się wybudowania nowej szkoły – tzw. Tysiąclatki i Domu Nauczyciela, oddając je do użytku w 1964 r. W latach 1964–1966 studiował na kierunku wychowanie fizyczne z biologią. W okresie 1968–1974 pracował w Wydziale Oświaty i Kultury w Gostyninie. Od 1 IX 1974 r. otrzymał powołanie na dyrektora Szkoły Podstawowej nr 4, a w 1976 r. został dyrektorem

Miejskiego Domu Kultury w Gostyninie. Do pracy w szkole wrócił w 1982 r., obejmując stanowisko nauczyciela Szkoły Podstawowej nr 1. W placówce pracował do odejścia na emeryturę w 1988 r. Poza pracą zawodową poświęcił się działalności społecznej w dziedzinie kultury i sportu. Dla miejscowego środowiska, głównie dzieci i młodzieży, organizował zawody sportowe i imprezy kulturalne. Jego praca cieszyła się uznaniem i szacunkiem władz oświatowych. Odznaczony został Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski, Złotym Krzyżem Zasługi, Złotą Odznaką ZNP, Złotą Odznaką Zasłużony Działacz LOK, Odznaką Zasłużony Działacz Kultury, Zasłużony Działacz Klubu Oficerów Rezerwy, Honorową Odznaką Zasłużony w Sporcie Szkolnym. Zmarł 19 IX 1989 r., spoczywa na cmentarzu parafialnym w Gostyninie.

Żona Irena z d. Tyrajska (1940–2011), nauczycielka, synowie Krzysztof i Dariusz Tomasz.

Słownik biograficzny zasłużonych nauczycieli województwa płockiego. Pod red. T. Kurpiewskiego, Płock 1995, s. 169–170; b.a., *Biografie pedagogów. Mieczysław Niedzielski (1937–1989)*, „Gazeta Gostynińska” 1995, nr 23, s. 9; b.a., *Z historii ZNP*, „Wiadomości Gostynińskie” 2004, nr 10, s. 4; Inskrypcja nagrobna.

Elżbieta Szubska-Bieroń

NIEWIAROWSKI Wacław (XX w.), właściciel miejscowości Model

Od lat 20. XX w. właściciel dóbr i klasycystycznego murowanego dworku w Modelu, wybudowanego w 1825 r. przez rodzinę Dembowskich. Po II wojnie światowej dworek użytkowany był przez Rolniczą Spółdzielnię Produkcji-

ną im. Przyjaźni Polsko-Koreańskiej. Prawdopodobnie w 1984 r. spółdzielnię odwiedził przywódca Korei Północnej Kim Ir Sen. Po likwidacji spółdzielni nastąpiła dewastacja dworu, który ostatecznie spalił się 25 VIII 1998 r.

P. Libicki, M. Libicki, *Dwory i pałace wiejskie na Mazowszu*, Poznań 2009, s. 235; A. Waloch, *Na naszych oczach*, „Gazeta Gostynińska” 2006, nr 5, s. 9.

Andrzej Matuszewski

NOWAKOWSKI Franciszek (1896–1939), felczer, fryzjer

Urodził się we wsi Konstancja koło Kutna. Syn Franciszka i Balbiny. Ślub zawarł w 1918 r. Był właścicielem domu w Gostyninie przy ul. Kutnowskiej nr 2 róg Żabiej, w którym mieścił się sklep Spółdzielni Spożywców Gostyniak otwarty w 1912 r. W 1929 r. założył w tym domu w zakład fryzjerski. Był inicjatorem powołania Banku Spółdzielczego, członkiem Zarządu Banku Spółdzielczego i członkiem Zarządu Spółdzielni Gostyniak. Był członkiem Rady Miejskiej w Gostyninie. Pracował w gostynińskich szpitalach, wykonywał szczepienia. Rozstrzelany 1 XII 1939 r. w Woli Łąckiej. Ekshumowany w kwietniu 1945 r. Pochowany w kwaterze wojennej na cmentarzu parafialnym w Gostyninie.

Żona Helena (1889–1944), synowie Józef (1920–2004) i Henryk (1923–2001).

B. Konarska-Pabiniak, *Gostynin. Szkice z przeszłości*, Gostynin 2007, s. 143, 146, 196; E. Walczak, *Gostynin w latach międzywojennych (1918–1939)*, [w:] *Dzieje Gostynina od XI do XXI wieku*. Pod red. B. Konarskiej-Pabiniak, Gostynin 2010, s. 409; Akt Stanu Cywilnego USC w Gostyninie z 1945 r.; Informacja wnuka, Marka Nowakowskiego.

Barbara Konarska-Pabiniak

NOWICKI Marian Jerzy (1893–1960), poseł na Sejm, działacz spółdzielczy

Urodził się 1 XI 1893 r. w Modelu koło Pacyny, ojciec Edward, inżynier chemik, matka Ludgarda z d. Wilkońska. Gdy był dzieckiem, rodzice przenieśli się do Piotrkowa Trybunalskiego. Tam ukończył Gimnazjum. Jako młody chłopiec został członkiem Związku Młodzieży Postępowo-Niepodległościowej. W 1913 r. objął funkcję skarbnika okręgu warszawskiego tej organizacji. Od 1911 r. był członkiem PPS Frakcji Rewolucyjnej, a później PPS Opozycji w Piotrkowie Trybunalskim. Za działalność rewolucyjną został aresztowany przez władze carskie w 1912 r., a dwa lata później uwięziony w twierdzy Orle w Rosji. Został uwolniony podczas rewolucji lutowej 1917 r. Zaangażował się w działalność rewolucyjną w Rosji. W Charkowie należał do kierownictwa Zjednoczenia Socjalistycznego Polskiego, a po jego rozwiązaniu do PPS. W 1918 r. został pracownikiem Archiwum Rewolucji w Moskwie i moskiewskiego komitetu PPS. Po powrocie do kraju jesienią 1918 r. zaangażował się ponownie w działalność narodową i polityczną, m.in. uczestniczył w II powstaniu śląskim. W dalszym ciągu był działaczem PPS, nawet w latach 1921–1939 członkiem Rady Naczelnej. Dwukrotnie, w 1928 r. i 1930 r. został wybrany na posła w okręgu wyborczym nr 15 w Koninie. Od 1938 r. pełnił mandat radnego Warszawy z listy PPS. Marian Nowicki był też znanym działaczem Warszawskiej Spółdzielni Mieszkaniowej. W 1937 r. współorganizował Pierwszy Polski Kongres Mieszkaniowy.

W 1939 r. został prezesem tej Spółdzielni. W czasie powstania warszawskiego aktywnie uczestniczył w ratowaniu mienia i archiwów warszawskich instytucji spółdzielczych. Po zakończeniu działań wojennych, w latach 1950–1954, pełnił funkcję członka Rady Nadzorczej Warszawskiej Spółdzielni Mieszkaniowej oraz prezesa Centralnego Zarządu Budowy Miast i Zakładu Osiedli Robotniczych, a w latach 1956–1960 prezesa Zarządu Centralnego Związku Spółdzielni Budownictwa Mieszkaniowego. Na I Krajowym Zjeździe Delegatów Spółdzielni Mieszkaniowych w grudniu 1956 r. został wybrany na przewodniczącego Związku Spółdzielni Mieszkaniowych. Po wojnie nadal związany był z PPS. W dniu 31 III 1946 r. wybrany został do Rady Naczelnej lubelskiej PPS. Pełnił w niej funkcję zastępcy przewodniczącego. Od 1946 r. był posłem do Krajowej Rady Narodowej, a następnie na Sejm Ustawodawczy (1947). W latach 1947–1952 pełnił funkcję radnego Stołecznej Rady Narodowej. Przez wiele lat współpracował z różnymi czasopismami, m.in. „Robotniczym Prze-

glądem Gospodarczym”, „Chłopską Prawdą” i „Niedolą Chłopską”. Opublikował kilkaset artykułów. Odznaczony został Krzyżem Komandorskim Orderu Odrodzenia Polski i Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski. Zmarł 1 VII 1960 r. w Warszawie, pochowany został na Cmentarzu Wojskowym na Powązkach. W uznaniu jego zasług dla stolicy władze Warszawy nadały jednej z ulic na Ochocie imię Mariana Nowickiego.

Żona Maria Michalina z d. Szuster (1891–1979), syn Jacek (1921–2005), znany architekt, zasłużony dla Warszawskiej Spółdzielni Mieszkaniowej, projektant osiedla Ursynów-Natolin w Warszawie.

J.B. Nycek, *Ludzie i książki. Słownik biograficzny ludzi książki i pióra województwa płockiego*, Płock 1983, s.172; A. Umińska, *Marian Jerzy Nowicki (1893–1960)*, „Kwartalnik Historii Ruchu Zawodowego” 1967, nr 4; T. Sierocki, *Warszawska Organizacja PPS 1944–1948*, Warszawa 1976; *Polski Słownik Biograficzny*, T. 23, s. 331, Wrocław 1978, s. 76–81; Archiwum Akt Nowych w Warszawie. nr Zespołu 2/1468/O. Akta Mariana Nowickiego, życiorys i wspomnienia własne; Wikipedia.

Marian Chudzyński

OBNIKA Karolina (1888–1928), nauczycielka, przełożona gimnazjum

Urodziła się w 1888 r. w Rusiłowcach, powiat nowogródzki. Córka Juliana i Anny z Tukanowiczów, małżonków Rybińskich. Ukończyła Wyższy Zakład Naukowy w Petersburgu, nagrodzona złotym medalem. W latach 1922–1928 była przełożoną Gimnazjum Żeńskiego im. Narcyzy Żmichowskiej w Gostyninie i nauczycielką matematyki i fizyki. Bardzo lubiana przez uczennice. Zmarła na tyfus 2 I 1928 r. Zgon zgłaszał Stanisław Rybiński, Sędzia Pokoju z Mińska Mazowieckiego. Pochowana jest na cmentarzu parafialnym w Gostyninie. Po jej śmierci kierownictwo szkołą objął Michał Sokorski (zob. biogram).

B. Konarska-Pabiniak, *Gostynin. Szkice z przeszłości*, Gostynin 2007, s. 83–84, 100; teźże, *Szkoła gostynińska. Sto lat w służbie oświaty 1907–2007*, Gostynin 2007, s. 43; *Spis nauczycieli szkół wyższych, średnich, zawodowych, seminariów nauczycielskich oraz wykaz zakładów naukowych i władz szkolnych*. Pod red. Z. Zagórskiego, Lwów–Warszawa 1924, s. 182; Akta Stanu Cywilnego USC w Gostyninie.

Barbara Konarska-Pabiniak

OBOLEŃSKI Fiodor Mikołaj (XIX/XX w.), naczelnik powiatu gostynińskiego

Rosjanin, książe, naczelnik powiatu gostynińskiego w latach 1894–1914. Słynął z przychylności do Polaków. Wspomagał Ochotniczą Straż Ogniową. Mieszkał w domu przy ul. Kutnowskiej,

obecnie siedziba Komendy Powiatowej Policji w Gostyninie. Jedna z córek księcia wyszła za mąż za Polaka.

B. Konarska-Pabiniak, *Gostynin. Szkice z przeszłości*, Gostynin 2007, s. 21, 22, 33, 56, 131–133; teźże, *Dzieje Ochotniczej Straży Pożarnej w Gostyninie 1879–1991*, Gostynin 1992, s. 13–14.

Barbara Konarska-Pabiniak

OGRODOWICZ Józefa (1887–1944), szarytka

Urodzona 20 II 1887 r. we wsi Model, powiat gostyniński, córka Józefa i Marii z Adamczewskich. Była szarytką w Zakładzie Opiekuńczym im. Stanisława Kostki w Warszawie przy ul. Przyrynek 4, przeznaczonym dla osób niepełnych i dzieci kalekich. Podczas okupacji ukrywano tam dzieci żydowskie. W czasie powstania warszawskiego, po zajęciu Starego Miasta przez oddziały grupy bojowej SSH Heinricha Friedricha Reinefartha, wypędzona na ul. Okopową 59 wraz z siedmioma siostrami zakonnymi i z nimi zastrzelona.

Słownik uczestniczek walki o niepodległość Polski 1939–1945, Warszawa 1988, s. 298.

Barbara Konarska-Pabiniak

OKRASKA Wincenty (1910–1988), żołnierz kampanii wrześniowej 1939 r. i RAF, obywatel amerykański i polski

Urodził się 22 II 1910 r. we wsi Potrząsków, w powiecie gostynińskim, w województwie warszawskim. Syn Walentego

i Franciszki z Bogulskich. Po ukończeniu Szkoły Powszechnej odbył praktykę mechanika samochodowego, zakończoną uzyskaniem stopnia czeladnika w 1931 r. Od stycznia 1934 r. był kierownicą w Szpitalu dla Nerwowo i Psychicznie Chorych w Gostyninie-Zalesiu. Ostatniego dnia sierpnia 1939 r. wraz z dyrektorem Eugeniuszem Wilczkowskim (zob. biogram) wyjechał służbowo do Warszawy, gdzie zaskoczył ich wybuch II wojny światowej. Nie wrócił już do Gostynina. Powołany do służby wojskowej, brał udział w wojnie obronnej do 18 września, po czym otrzymał polecenie wywiezienia oficerów do Francji. Po pobycie w obozie w Coëtquidan wstąpił 8 XII 1939 r. do Polskich Sił Lotniczych pod dowództwem francuskim. Po klęsce Francji w czerwcu 1940 r. ewakuowany do Anglii, został przyjęty 17 VII 1940 r. do służby pod dowództwem brytyjskim w RAF (Royal Air Force). W 1946 r. przeniesiono go do Polskiego Korpusu Przeprosobienia i Rozmieszczenia (Polish Resettlement Corps). Po rozwiązaniu Korpusu w 1949 r. zamieszkał w Blackpool, w Wielkiej Brytanii. W roku 1951 wyjechał z Anglii do Stanów Zjednoczonych i osiedlił się w Buffalo, w prowincji Erie, w stanie Nowy Jork. 19 I 1958 r. otrzymał obywatelstwo amerykańskie. Pracował jako mechanik w fabryce Farrel Birmingham Corporation. W 1961 r. uległ wypadkowi przy pracy i uzyskał dożywotnią rentę. Z zachowanych dokumentów wynika, iż w miejscach pracy zarówno w kraju, jak i za granicą, był niezwykle cenionym pracownikiem. Sierżant Wincenty Okraska posiadał m.in. odznaczenia polskie: Medal Lotniczy – Polska Swemu Obrońcy klasy 1,

2 i 3, Brązowy Krzyż Zasługi RP, brytyjskie: The Defence Medal (1939–1945), The War Medal (1939–1945), francuskie: La Croix du Combattant i Combattant Volontaire, klasa srebrna i brązowa, Guerre 1939–1945, Krzyż Confédération Européenne des Ancients Combattants, i amerykańskie: Krzyż Czynu Zbrojnego Wychodźstwa. Dwukrotnie żonaty. Pierwszy raz zawarł związek małżeński z Natalią Drozdowską 30 VII 1939 r. w Warszawie. Wybuch wojny spowodował przymusową rozłąkę małżonków. Po zakończeniu wojny, będąc w USA, Wincenty czynił starania o sprowadzenie żony do siebie. Nie uzyskał jednak zgody od ówczesnych władz polskich. Natalia zmarła w Polsce w roku 1954, w wieku 46 lat. W 1959 r. poślubił wdowę Klaudię Irenę Nowicką z d. Schultz. Wincenty Okraska utrzymywał kontakty z rodziną w kraju. Miał w Gostyninie trzy siostry: Stanisławę, Zofię, Józefę i matkę Franciszkę (zm. 1964). Przyjeżdżał tu na urlopy. Dla wygody rodziny wybudował dom w Gostyninie przy ul. Ogrodowej, który został ukończony w 1973 r. Budowę osobiście nadzorował. Tu zatrzymywał się z żoną w czasie pobytów w mieście. Po jej śmierci powrócił do Gostynina w kwietniu 1986 r. Zmarł 7 III 1988 r. w wieku 78 lat. Pochowany jest na cmentarzu parafialnym w Gostyninie.

Archiwum rodzinne Teresy Głabińskiej.

Ewa Horodyska-Gizińska

OLCZAK Stefan (1928–2012), inżynier budownictwa, dyrektor przedsiębiorstw

Urodził się 8 XII 1928 r. w miejscowości Szkarada, gmina Sanniki. Rodzi-

ce Adam i Zofia z d. Majkowska. W latach 1935–1939 uczęszczał do Szkoły Powszechnej w Sannikach, dalszą naukę uzupełniał na kompletach w czasie okupacji. W latach 1951–1953 kończył dwuletnie studium przygotowawcze do szkół wyższych mieszczące się w Liceum Ogólnokształcącym im. Stefana Batorego w Warszawie, a w latach 1953–1957 Wydział Budownictwa Lądowego Politechniki Warszawskiej. Po ukończeniu studiów wrócił do rodzinnych stron i skierowany został do pracy w Przedsiębiorstwie Budownictwa Terenowego w Płocku (1957–1960), w latach 1960–1961 pracował w Przedsiębiorstwie Budownictwa Przemysłowego Petrobudowa Płock, a w latach 1961–1964 w Płockim Kombinacie Budowlanym, gdzie pełnił funkcję kierownika budowy. W tym czasie po zdobyciu uprawnień zaczął projektować, m.in. w Płockiej Stoczni Rzecznej, elementy nabrzeża i pochylni. Stworzył również wraz z trójką kolegów projekt typowy taniego budynku mieszkalnego. Po okresie budowy Petrochemii podjął pracę w Gostynińskim Przedsiębiorstwie Produkcji Elementów Budowlanych Budopol, gdzie w latach 1964–1973 pełnił funkcję dyrektora technicznego. W tym czasie jako osoba znacząca dla budownictwa i rozwoju powiatu uczestniczył w wielu przedsięwzięciach budowlanych w Gostyninie, jak budowa Domu Kultury czy powstawanie budynków Technikum Budowlanego przy ul. Polnej. Aktywnie wspomagał również budowę nowego kościoła przy ul. Płockiej, pomagając w zdobywaniu materiałów budowlanych, co niejednokrotnie było przyczyną jego problemów. Równocze-

śnie cały czas intensywnie projektował w Rejonowym Zespole Usług Projektowych, np. prawie wszystkie hale produkcyjne w Budopolu (dziś Stara Betoniarnia), budynek Domu Kultury w Sannikach. Wiele budynków prywatnych w całym powiecie powstało również na jego desce kreślarskiej. W latach 70. był radnym powiatowym przez kilka kadencji. W późniejszych latach został dyrektorem w Przedsiębiorstwie Budownictwa Rolniczego (PBRol) Gostynin (1973–1978), a następnie w Wojewódzkim Związku Gminnych Spółdzielni Oddział Budowlano-Montażowy (OBM) Gostynin (1978–1988) i Unirol w Płocku (1988–1990). Po roku 1989 pracował w firmach prywatnych w Płocku i Warszawie. Za osiągnięcia w pracy zawodowej otrzymał Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski. Zmarł 20 XII 2012 r., pochowany jest w Sannikach.

Żona Kamila (1936–1998), technik budownictwa, wieloletni nauczyciel przedmiotów zawodowych w Zespole Szkół Budowlanych w Gostyninie. Dzieci Elżbieta i Artur.

Informacja córki, Elżbiety Stasiniewskiej.

Barbara Konarska-Pabiniak

OLEJNICZAK Krzysztof (1953–2005), działacz Niezależnego Samorządnego Związku Zawodowego Solidarność

Urodził się 5 II 1953 r. w Gostyninie, był synem Stefana i Waławy Makowskiej. Z zawodu elektryk. Kiedy coraz głośniej zaczynało mówić o strajkach, a po rozruchach w Lubelskiem i na Wybrzeżu powstał w 1980 r. Niezależny Samorządny Związek Zawodowy Solidarność,

Olejniczak został nie tylko członkiem, ale aktywnie włączył się w jego działania. Sam pisał: „W 1980 r. pracowałem w Rejonie Dróg Publicznych w Gostyninie, gdzie byłem jednym z założycieli Komisji Zakładowej, a następnie zostałem wybrany do jej Prezydium. We wszystkich gostyńskich zakładach pracy powstawały wówczas organizacje związkowe Solidarności, (...) nie utworzono ich jedynie w Urzędzie Miasta i Gminy w Gostyninie i milicji; oczywiście nie było komisji zakładowych NSZZ Solidarność w Komitecie Miejskim PZPR i PSL”. Kiedy wprowadzono stan wojenny, internowano wielu gostyńskich działaczy oraz zdelegalizowano Solidarność, działał w strukturach podziemnych, kolportując ulotki, zakazane czasopisma i książki. W 1989 r., po reaktywowaniu NSZZ Solidarność, został przewodniczącym Komisji Zakładowej w Szpitalu dla Nerwowo i Psychicznie Chorych w Gostyninie-Zalesiu, 19 X 1989 r. podczas Walnego Zebrania Delegatów NSZZ Solidarność Oddziału Płockiej Solidarności w Gostyninie został zastępcą przewodniczącego Zarządu Oddziału, Zygmunta Gieruli, a po jego rezygnacji przewodniczącym. Po utworzeniu w Gostyninie Komitetu Obywatelskiego Solidarność aktywnie włączył się w jego działania. Pisał potem: „W trakcie wyborów do parlamentu (1989) członkowie Komitetu Obywatelskiego uczestniczyli w pracach komisji odwodowych, niejednokrotnie interweniując przy próbach fałszowania i utrudniania prac członkom komisji przez aktyw partyjny”. W wyborach samorządowych 4 VI 1990 r. został wybrany radnym Rady Miasta i Gmi-

ny Gostynin I kadencji, ale nadal działał w Solidarności jako przewodniczący Zarządu Oddziału w Gostyninie (1991–1999) i członek Zarządu Regionu Płockiego (1991–1995). W wywiadzie udzielonym Elżbiecie Ozimek podkreślił: „Moim osobistym życzeniem jest, aby wszyscy pracodawcy, a szczególnie właściciele firm prywatnych, traktowali swoich pracowników po ludzku, przestrzegali przepisów Kodeksu Pracy, Ustawy o Społecznej Inspekcji Pracy i nie zmuszali ich do ciężkiej, kilkunastogodzinnej pracy w niegodziwych warunkach i za marne pieniądze”. Zmarł 7 XII 2005 r. w szpitalu w Gostyninie-Kruku.

Żona Grażyna z d. Weber (1959–2014).

E. Ozimek, *Narodziny „Solidarności” w Gostyninie – jej trwanie i działanie (wywiad z przewodniczącym Oddziału NSZZ w Gostyninie, p. Krzysztofem Olejniczakiem)*, „Gazeta Gostyńska” 1996, nr 36, s. 7.

Barbara Ewa Gierula

OLEŃCZUK Robert (1926–1999), adwokat, działacz społeczny

Urodził się 7 III 1926 r. w Stanisławowie na Ukrainie, rodzice Tomasz i Maria z d. Czaplińska. Do Polski przyjechał w styczniu 1945 r. jako repatriant. Zgłosił się na ochotnika do służby wojskowej w WKR Zamość w dniu 1 II 1945 r. W tym roku ukończył też kurs i uzyskał stopień chorążego, był dowódcą plutonu 12 Pułku Piechoty w Pleszewie. Ze służby zwolniony w stopniu kaprała 21 X 1953 r. W latach 1950–1953 pracował na stanowiskach wymagających kwalifikacji prawniczych. Ukończył Wydział Prawa Uniwersytetu War-

szawskiego w 1958 r. Był członkiem i prezesem Zarządu Powiatowego Ligi Obrony Kraju (LOK) w Gostyninie, prezesem Zarządu Koła Zrzeszenia Prawników Polskich w Gostyninie i członkiem Zarządu Okręgu Warszawskiego ZPP. Po likwidacji Sądu Powiatowego w Gostyninie w 1975 r. przeprowadził się do Płocka. W dniu 8 VI 1979 r. został powołany na kierownika Zespołu Adwokackiego nr 2 w Płocku. Odznaczenia: Medal Siły Zbrojne w Służbie Ojczyzny (1956), Medal Zwycięstwo i Wolność (1946), Złoty Krzyż Zasługi (1972), Medal 40-lecia Polski Ludowej (1984), Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski (1985). Zmarł 7 VII 1999 r. w Płocku.

Żona Lucyna Oleńczuk z d. Urbańska, radca prawny w Gos-Bud, córka Anna (ur. 1954).

Okręgowa Rada Adwokacka w Płocku.

Barbara Konarska-Pabiniak

OLSZEWSKI Leon Konstanty (1861–1950), ksiądz, proboszcz parafii Unierzyż

Urodził się w Gostyninie 11 IV 1861 r. w rodzinie stolarza Władysława i Józefa z Nickiewiczów. W 1880 r. wstąpił do Wyższego Seminarium Duchownego w Płocku. Świecenia kapłańskie przyjął 20 III 1886 r. Pracę duszpasterską wykonywał m.in. w Chorzeliach, Rypinie, Nasielsku, Ciechanowie, Bieżuniu. W 1901 r. otrzymał probostwo w parafii św. Walentego w Unierzyżu, w powiecie mławskim. W tej parafii przebywał do śmierci, która nastąpiła 2 II 1950 r.

M.M. Grzybowski, *Duchowienstwo diecezji płockiej. Wiek XIX*, T.3, Płock 2012, s. 195–196.

Jolanta Bigus

OPATCZYK Bolesław (1901–1951), pracownik poczty w Gostyninie i Policji Polskiej, chorąży 2 Korpusu Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie

Urodził się 8 II 1901 r. w Belnie, powiat Gostynin, w rodzinie robotniczej. Rodzice to Józef (1849–ok. 1916), strażnik ziemski powiatu gostynińskiego i Marcjanna z d. Borkowska (1875–1926). Ojciec Józef był internowany wraz z synem Stefanem do obozu Lammsdorf (Łambinowice). Nie przeżył obozu, natomiast syn Stefan (1897–1927) wrócił do Gostynina. Bolesław ukończył Szkołę Powszechną w Gostyninie w 1911 r. i dwie klasy Gimnazjum, uzyskując promocję do klasy siódmej w 1914 r. Z powodu internowania ojca do Niemiec i jego śmierci, zmuszony pomóc matce i młodszemu rodzeństwu, przerwał naukę i podejmował się prac fizycznych. Powołany do Wojska Polskiego 1 II 1920 r. został przeszkolony na kursie dla telegrafistów w Łodzi i odbywał służbę czynną do 8 V 1921 r., którą ukończył ze stopniem kaprala i z Medalem za Wojnę 1918–1921. Od maja 1921 r. do 1 IV 1924 r. (z przerwą na służbę w Wojsku Polskim RKU Płock 15 III 1922 r. do VI 1923 r.) był telegrafistą w Urzędzie Pocztowym w Gostyninie. Od 16 VIII 1924 r. do 17 IX 1939 r. pracował w administracji Policji Polskiej w pasie nadgranicznym jako kancelista, potem sekretarz w województwie nowogrodzkim – w Wołożynie, w Nieświeżu i w Nowogrodku. W Rzeczypospolitej Polskiej został odznaczony Medalem Dziesięciolecia Odzyskania Niepodległości oraz Brązowym Krzyżem Zasługi za długoletnią służbę. Po wkroczeniu

Rosjan razem z Korpusem Pogranicza 19 IX 1939 r. został internowany do obozu na Litwie, a 14 VI 1941 r. aresztowany przez bolszewików i zesłany do Ałtajskiego Kraju, gdzie pracował przy wyrębie lasu. W czerwcu 1942 r. udało mu się zaciągnąć do Armii Andersa i przemierzył z nią szlak bojowy (Iran, Irak, Egipt, Palestyna, Włochy, Anglia), brał czynny udział w kampanii włoskiej – od Monte Cassino do Bolonii. Był kierownikiem kancelarii w Sztabie II Grupy Artylerii, gdzie dosłużył się stopnia chorążego rzeczywistego i zdobył odznaczenia wojskowe: dwukrotnie otrzymał Brązowy Krzyż Zasługi z Mieczami (16 VIII 1944 i 31 VIII 1945), Medal Monte Cassino 1944 r. oraz Brytyjski Medal Wojny (1 X 1946). Zwolniony z wojska na własną prośbę 9 V 1947 r. uzyskał następującą opinię przełożonych: „W czasie swej służby wykazał nadzwyczajną sumienność, pracowitość i wybitne zdolności organizacyjne. Technikę kierownictwa dużym biurem opanował doskonale. U personelu kancelarii zdobył sobie posłuch i szacunek. Ogólnie cieszył się jak najlepszą opinią przełożonych, uzyskując zawsze ocenę: bardzo dobry”. Po powrocie do kraju w 1947 r. zamieszkał ponownie w Gostyninie. Pracował w Starostwie Powiatowym w Gostyninie 1 X 1947 r.–1 V 1949 r. jako kierownik referatu aprowizacji; od 1 V 1949 r.–31 III 1950 r. jako kierownik referatu handlu. Represjonowany za udział w Siłach Zbrojnych na Zachodzie, został zwolniony z pracy Dekretem Wojewody Warszawskiego z dniem 31 III 1950 r. Zapadł na zdrowiu, zachorował na płuca, w okresie 1 III–24 X 1950 r. przebywał w Sanatorium Prze-

ciwgruźliczym w Gostyninie-Kruku. Od 15 XII 1950 r. do 1 XII 1951 r. zatrudnił się w Przedsiębiorstwie Produkcji Pomocniczej Budownictwa Terenowego w Gostyninie, wówczas Szosa Płocka nr 36, jako magazynier. Zmarł 1 XII 1951 r. w Szpitalu Powiatowym w Gostyninie na skutek zakażenia pooperacyjnego. Pochowany jest w grobie rodzinnym Frontczaków na cmentarzu parafialnym w Gostyninie.

Żona Zofia z d. Frontczak, ur. w 1900 r. (ślub 26 XII 1928 w Warszawie), córka Józefa, rolnika ze Szczawina, od 1925 r. właściciela domu w Gostyninie przy ul. Słowackiego 3, siostra Marii Wyślouch (zob. biogram). Zofia Opatczyk zmarła w Poznaniu 13 X 1987 r., pochowana została na Cmentarzu Junikowskim w Poznaniu. Dzieci nie mieli.

Informacje Jadwigi Lukas.

Barbara Konarska-Pabiniak

OSIŃSKI Tadeusz (1933–2002), inżynier, rysownik, akwarelista, działacz PTTK

Urodził się 9 IX 1933 r. w Warszawie jako syn Szczepana i Marii. Wojnę i powstanie rodzina przeżyła w Warszawie. Po klęsce powstania warszawskiego z matką trafił do obozu przejściowego w Pruszkowie, ojca skierowano do innego nieznanego rodzinie obozu, gdzie zaginął. Po zakończeniu wojny jakiś czas mieszkał z matką na Mazowszu i zdążył wówczas skończyć szkołę średnią. Następnie wyprowadzili się do Wrocławia. We Wrocławiu podjął studia. Marzył o architekturze, ale nie dostał się na ten kierunek, ukończył więc Wydział Melioracji Wodnych w Wyższej Szkole Rolniczej, uzyskując w 1955 r. dyplom inżyniera.

niara budownictwa wodnego. W czasie studiów nie zrezygnował ze swojego zamiłowania do rysunku i akwareli. Talent malarski objawił już w dzieciństwie. Wiele nauczył się w pracowni krewnego Józefa Ryla, malarza warszawskiego, który ukończył szkołę malarstwa Wojciecha Gersona (1831–1901). Podczas studiów doskonalili się pod kierunkiem prof. Bronisława Wiktora (1886–1961), lwowskiego architekta i artysty malarza, który po wojnie prowadził Katedrę Rysunku Odręcznego na Wydziale Architektury Politechniki Wrocławskiej. Po studiach Osiński podjął pierwszą pracę we Wrocławiu. W latach 1960–1967 wraz z żoną, którą poznał we Wrocławiu, zamieszkał w Gostyninie, początkowo na osiedlu Gostynin-Zalesie, gdzie żona pracowała w aptece szpitalnej, następnie zamieszkali w bloku przy obecnej ul. Armii Krajowej 35 (pierwszy „dom nauczyciela”). Osiński pracował w Powiatowym Zarządzie Gospodarki Wodnej i Melioracji przy ul. Ziejkowej. Z Gostynina Osińscy wyjechali do Płocka i pozostali tam do końca życia. Krótko był kierownikiem budowy w Warszawie. W Płocku Tadeusz Osiński pracował na różnych stanowiskach. W latach 1984–1986 przebywał w Stanach Zjednoczonych. W latach 1994–1997, tj. do przejścia na emeryturę, zatrudniony był w Urzędzie Miasta Płocka jako inspektor. Oprócz pracy zawodowej udzielał się w PTTK. Był też członkiem Towarzystwa Naukowego Płockiego i przez pewien czas członkiem kolegium redakcyjnego wydawanego przez TNP kwartalnika „Notatki Płockie”. Przez cały czas jego drugim umiłowaniem zajęciem było szkicowanie i malowanie

farbami wodnymi. Znany był jako rysownik i akwarelista miłujący piękno miasta i regionu. Przy tym był wspaniałym gawędziarzem. Przez wiele lat prowadził cykliczne spotkania w budynku Odwachu w Płocku pod hasłem „Tadeusz Osiński mówi i rysuje”. Rezultatem podróży były wystawy, m.in.: „Miasta Olimpiad – Barcelona, Rzym”, „Wybieramy się do Francji”, „Zabytki architektury miasta Darmstadt”, „Wielki Londyn i hrabstwo Essex”, „Szkice florenckie”, „Wenecja – Serenissima”, „Akwarele architektoniczne z podróży do Hiszpanii”, „Dawne budowle miejskie Niemiec”. Łącznie miał ponad 60 wystaw. W Płocku 4 VI 1983 r. zorganizował wystawę rysunków architektonicznych pt. „Zabytki Płocka i jego okolic” z okazji 50-lecia PTTK, dużym zainteresowaniem cieszyła się jego wystawa z okazji 60-lecia ruchu turystycznego w Płocku pt. „Zamki, pałace i dwory województwa płockiego w rysunkach i akwarelach Tadeusza Osińskiego”. Miał też ciekawą ekspozycję w Kutnie. W Muzeum im. Jerzego Borkowskiego w Krośniewicach zorganizowano jego wystawę w 2001 r. „Ziemia kutnowska w malarstwie Tadeusza Osińskiego”. Podczas pobytu w Stanach Zjednoczonych, nowojorską Polonię zachwylił cyklem akwrel z Podhala pt. „Podhale w zimowej szacie”. Pobyt ten zaowocował też ciekawą ekspozycją „Zabytki architektury Nowego Jorku”, z których wiele było już zapomnianych. Osiński zajmował się także ilustrowaniem książek i przewodników turystycznych. Jego szkice architektoniczne ukazywały się w „Tygodniku Płockim”, „Kurierze Mazowieckim”, „Głosie Gostynińskim” i przez 20 lat na okładce kwar-

talnika „Notatki Płockie”. Lubił obdarowywać swoich przyjaciół i znajomych. Wiele jego prac zdobi domy prywatne, biura i inne instytucje, ale także kolekcje muzealne w kraju i za granicą. Trafiły do Ameryki Południowej i do Australii. Akwarele „Kościoły Krakowa” podarował papieżowi Janowi Pawłowi II. Prace Tadeusza Osińskiego znajdują się też w Lippert Gallery na Brooklinie w Nowym Jorku, w zbiorach irlandzkiego architekta Bryana McMahona, na Uniwersytecie Maryland w Baltimore, czy w Domu Raczyńskich w Londynie, gdzie znalazła się praca „Pałac Raczyńskich w Rogalinie”. Warsztat i tematykę rysunków Osińskiego wysoko ocenił znawca i miłośnik dworku polskiego dr Maciej Rydel z Gdańska Oliwy, potomek poety Lucjana Rydla (1870–1918). Swoją pracą artystyczną i podejściem pedagogicznym płocki rysownik zainteresował wielu młodych turystów, uczniów szkół, którzy za jego przykładem również utrwalali w rysunku piękno naszej ziemi. Tadeusz Osiński miał też uprawnienia projektowe. W Gostyninie zaprojektował fontannę, która miała stanąć na Rynku i schronisko dla zwierząt przy ul. Brzozowej naprzeciwko stadionu. Schronisko było zaplanowane z kontenerów na obszarze 1,60 ha. Opracował koncepcję architektoniczną centralnego punktu cmentarza ewangelicko-augsburskiego w Gostyninie – symbolicznego pomnika z aleją i parkingiem. Zostawił też po sobie wiele rysunków dotyczących architektury dawnego Gostynina. Nosił się z zamiarem przygotowania albumu całokształtu swojej twórczości. Niestety, zmarł nagle 28 IV 2002 r. Pochowany jest na

najstarszym cmentarzu zabytkowym w Płocku. Dwa dni wcześniej prowadził zebranie Komisji Opieki nad Zabytkami w Płocku. Pomysł wydania albumu akwarel został w części zmaterializowany. W dniu 18 VIII 2005 r. Dom Darmstadt w Płocku zorganizował wystawę 29 prac pod wspólnym tytułem „Architektura Polska”.

Żona Anna, magister farmacji (1935–2015), córka Katarzyna (ur. i zm. 1970), Jacek (ur. 1962 w Gostyninie).

A. J. Papierowski, J. Stefański, *Płocczanie znani i nieznanie. Słownik biograficzny*, t. I, Płock 2002, s. 448; J. Stefański, *Tadeusz Osiński nie żyje*, „Notatki Płockie” 2002, nr 2, s. 53; J. B. Nycek, *Osiński Tadeusz*, [w:] *Kutnowski Słownik Biograficzny*, Kutno 2016, s. 97–99; B. Konarska-Pabiniak, *W trosce o ludzi i nie tylko...* „Głos Gostyniński” 2001, nr 14, s. 7; teźże, *Owocne pokłosie*, „Głos Gostyniński” 2002, nr 6, s. 3.

Barbara Konarska-Pabiniak

OSMAŁEK Stefan (1906–1941), rymarz

Urodzony 5 VII 1906 r. w Kozicach, syn Ignacego i Józefy z d. Wieczorek. Dzieciństwo spędził w Kozicach wraz z dziewięciorgiem rodzeństwa. Ukończył cztery klasy Szkoły Powszechnej, a następnie uczył się rzemiosła rymarskiego u mistrza Andrzeja Stępniaka w Gostyninie, jednocześnie pracując w jego zakładzie. W 1925 r. zdobył tytuł czeladnika. W latach 1925–1929 odbywał służbę wojskową, podczas której od listopada 1927 r. do maja 1928 r. był słuchaczem Szkoły Podoficerskiej 8 Pułku Artylerii Polowej. Otrzymał awans na kaprala i stopień kanoniera. Po odbyciu służby wojskowej pracował w wyuczonym zawodzie w Kozicach. Z powodów ekonomicznych w 1930 r. wyjechał do Francji.

Zatrudnił się w gospodarstwie rolnym w miejscowości Nantillois w Lotaryngii. Na emigracji poznał Mariannę Waśko i w styczniu 1934 r. wzięli ślub. W listopadzie tego roku małżonkowie wrócili do Polski. Zamieszkali początkowo w Kozicach, gdzie mąż oferował swoje usługi w zakresie rymarstwa w okolicznych wsiach i dworach. W maju 1939 r. Osmąłkowie dostali pozwolenie na budowę domu we wsi Strzałki. Zamieszkali w nim jeszcze przed wybuchem II wojny światowej. We wrześniu 1939 r. Osmąłek zgłosił się do jednostki wojskowej w Płocku, ale zbyt późno i nie otrzymał powołania. Po powrocie do Strzałek został zmuszony do pracy jako rymarz u swego sąsiada Niemca Norymberga. Pracował za niewielkie wynagrodzenie, korzystając ze swego warsztatu i narzędzi. Jesienią 1941 r. nieznany sprawca zaatakował w Ruszkowie pracownika niemieckiego gospodarza Frytza. Miał on wśród Polaków opinię szpiega. Napad przeżył i po zakończeniu wojny sądzony był za współpracę z Niemcami. Po tej nieudanej napaści gestapo szukało winnych wśród okolicznych Polaków. Wybór padł m.in. na Stefana Osmąłka, prawdopodobnie za krytykę swego pracodawcy. Razem z nim aresztowano Czesława Radziszewskiego i Stanisława Pasikowskiego, obaj z Ruszkowa, i Zygmunta Pietrowicza z Kozic. Osadzono ich w areszcie, w tzw. gostynińskim maglu, w budynku dawnej cerkwi. Po dwóch tygodniach śledztwa wywiezieni zostali do Inowrocławia. Informację o śmierci Stefana Osmąłka w dniu 3 XI 1941 r. rodzina otrzymała z inowrocławskiego więzienia. Miejsce jego spoczynku pozostaje nieznane.

Żona Marianna (1905–1986), dzieci Irena (ur. 1934) i Zenon (ur. 1939).

Informacja wnuka, Piotra Wysockiego.

Jolanta Bigus

OŚWIECIŃSKI Brunon Antoni (1907–1994), lekarz medycyny

Urodził się 5 X 1907 r. w Warszawie, syn Wacława i Bronisławy Janiny z d. Jagiełło. Lata młodości spędził w Warszawie. Studiował na Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Warszawskiego i w 1939 r. uzyskał dyplom. W latach 1941–1945 był przesiedlany, pierwotnie sam, później z rodziną w okolice Ostrowi Mazowieckiej, gdzie pełnił funkcję lekarza na terenach zagrożonych epidemią tyfusu. Podczas wkraczania wojsk polskich i radzieckich, wraz z przyfrontowym obozem pracy był przesiedlany z rodziną w kierunku ziem niemieckich. Wyzwolony przez wojska radzieckie na terenie Niemiec, wrócił do Polski i zamieszkał w Strzelcach koło Kutna. Pracował jako lekarz w tamtejszym ośrodku zdrowia i dojeżdżał do Szpitala Powiatowego w Gostyninie. W 1949 r. przeprowadził się z żoną i dziećmi do Gostynina i wybudował dom przy ul. Piaskowej 6. Podjął obowiązki lekarza w Szpitalu Powiatowym razem z dr. Witoldem Sadownikiem (zob. biogram). Przez pewien czas był nawet dyrektorem tego szpitala. Przyjął też funkcję konsultanta w Szpitalu dla Nerwowo i Psychicznie Chorych w Gostyninie-Zalesiu i na oddziale gruźliczym w Gostyninie. Był też kierownikiem Pogotowia Ratunkowego. Po przejściu na emeryturę pracował na pół etatu w Przychodni Kolejowej w Gostyninie, mieszczącej się

w budynku dworca. Ponadto przyjmował wizyty domowe zarówno u pacjentów, jak i w domu. Z wielkim oddaniem służył swoją wiedzą i bogatym doświadczeniem. Zmarł 28 V 1994 r. w Gostyninie, pochowany został na cmentarzu parafialnym.

Żona Henryka z d. Nieprzecka (1913–1970), absolwentka studium pedagogicznego w Warszawie. Córka Jolanta Eulalia Oświecińska-Ziętek (1941–2004) i mieszkający w Warszawie syn Witold Brunon, urodzony 1943 r. w Wąsowie.

Informacja wnuka, Krystiana Ziętka i dr Barbary Ejsmond-Mechowskiej.

Jolanta Bigus

OZDOWSKI Jan (1920–2013), inżynier, projektant konstruktor

Urodził się 1 VII 1920 r. w Gostyninie, syn Józefa (zob. biogram), nauczyciela Szkoły Powszechnej w Gostyninie i Marianny z Czernickich. Po ukończeniu Gimnazjum im. Tadeusza Kościuszki w Gostyninie został wysłany do Szkoły Podchorążych Rezerwy w Pułtusk (1922–1939), do której byli powoływani poborowi z cenzusem. W czasie kampanii wrześniowej pod Kownem spotkał ojca Józefa, który został powołany do służby w Dowództwie Obwodu 3 Korpusu w Warszawie. Udało im się zbiec z niewoli bolszewickiej. Działając w konspiracji w wywiadzie wojskowym ZWZ-AK jako dowódca placówki w Gostyninie, kierowany był w różne miejsca, m.in. do Kutna, Łodzi, Włocławka. Dla ułatwienia działalności wywiadowczej pracował w powiatowym urzędzie zdrowia. Brał udział w akcji rozpracowania planów niewypału latającej bom-

by V-1, znalezionej na piaskach koło Kazimierzowa pod Gostyninem i wysłania meldunku do Londynu. „Rozszyfrowany” został w Kutnie i uwięziony 13/14 IX 1944 r. w Radogoszczy, potem w obozie koncentracyjnym w Gross Rossen na Dolnym Śląsku. Stamtąd pieszo ewakuowany w góry Harzu, następnie wysłany do obozu w Bergen Belsen w Niemczech. Uwolniony przez 1 Polską Dywizję Pancerną, przewieziony został do obozu wojskowego w okolicy Meppen nad rzeką Ems w Dolnej Saksonii, blisko granicy z Holandią. Po kilku miesiącach wysłano go na studia techniczne do Monachium w Bawarii. Nauka była tam na wysokim poziomie, ongiś centrum kultury, po wojnie ośrodek przyciągał wielu wybitnych profesorów. Na studiach spotkał swoją przyszłą żonę Joannę Barclay de Tolly. Ślub wzięli w kwietniu 1949 r. Po otrzymaniu dyplomów w 1950 r. udali się przez Atlantyk do Kanady. Tam przyjęto go do Związku Inżynierów Kanadyjskich, z czasem został głównym inżynierem-konstruktor. Wówczas zaczął pracować razem z żoną, która w 1964 r. otrzymała pierwszą ogólnokanadyjską nagrodę za projekt willi w Toronto. Aby być na bieżąco w najnowszych dziedzinach technologii materiałów i metod obliczeniowych, zaliczył podyplomowe studia na Uniwersytecie w Toronto. Jego największym sukcesem była współpraca przy opracowaniu projektów konstrukcyjnych nowego ratusza i międzynarodowego lotniska w Toronto. Działał wśród Polonii, m.in. w Kongresie Polonii Kanadyjskiej czy w Stowarzyszeniu Polskich Kombatantów. Uczestniczył w polskim życiu kulturalnym – w przedstawi-

niach teatralnych, koncertach, odczytach. Gościł u siebie brata Michała (zob. biogram). Odbił z nim podróż po Kanadzie. Zmarł 4 V 2013 r. w Toronto.

J. Ozdowski, *Jan Ozdowski, inżynier z Toronto o sobie*, „Głos Gostyniński” 1997, nr 4, s. 5; Informacje bratanka, Macieja Ozdowskiego.

Barbara Konarska-Pabiniak

OZDOWSKI Józef (1895–1939), nauczyciel, kierownik szkoły (fot. s. 463)

Urodził się w 15 IX 1895 r. w Drzewcach jako najstarszy z czworga dzieci rolników Wojciecha i Józefy z d. Lewandowskiej, właścicieli 12-hektarowego gospodarstwa rolnego. Uczęszczał do Szkoły Powszechnej nr 1 w Gostyninie. W czasie nauki był aktywnym członkiem 90 Mazowieckiej Drużyny Harcerzy im. Mariana Langiewicza. W okresie międzywojennym należał jako nauczyciel do stałego grona pedagogicznego Szkoły Powszechnej nr 1 w Gostyninie. Wyszedł z inicjatywą, a następnie był jednym z głównych motorów budowy nowej 7-klasowej szkoły w Gostyninie. Jeszcze w czasie trwania prac budowlanych włożył wiele starań w szybkie zakończenie tej inwestycji, forsując pomysł m.in. podczas pełnienia funkcji w Radzie Miejskiej. Dał się poznać jako wielki miłośnik przyrody i zapalony ogrodnik. Po otwarciu w 1935 r. nowego budynku Szkoły Powszechnej nr 1 założył przyszkolny ogród, którym się opiekował. Wraz z uczniami sadził drzewa i uprawiał różne gatunki roślin, opiekując tym samym otoczenie nowej placówki. Uchodził za człowieka wyjątkowego, całym sercem bezgranicznie zaangażowanego w sprawy

szkoły. Był współzałożycielem w 1916 r. Towarzystwa Uniwersytetu Robotniczego (TUR) związanego z PPS. Organem TUR były „Wiadomości Gostynińskie”. Ich redaktorem został brat Józefa, miejscowy działacz lewicowy Edward Ozdowski (13 X 1899–30 I 1983). W ramach działalności TUR prowadził kursy dla analfabetów. Był wielkim społecznikiem i patriotą. Od 1916 r. działał tajnie w Polskiej Organizacji Wojskowej – w listopadzie 1918 r. agitował uczniów gostynińskiego gimnazjum do rozbrajania Niemców, sam zorganizował oddział i oddał go pod komendaturę miasta. Uczestniczył w wojnie polsko-bolszewickiej w 1920 r., za zasługi na polu chwały odznaczony został Medalem Polska Swemu Obrońcy. Po wyzwoleniu dokończył przerwane studia na Uniwersytecie Poznańskim. Znały był w mieście jako działacz społeczny, oświatowy i partyjny – przynależał do miejscowej komórki PPS, piastował funkcję członka Rady Miejskiej w Gostyninie. W 1932 r. oddelegowany został do pracy pod Warszawą w czasie wyborów parlamentarnych. W 1939 r. został powołany do służby wojskowej w Dowództwie Obrony 3 Korpusu w Warszawie. Już w okresie międzywojennym był oddanym działaczem Związku Nauczycielstwa Polskiego. Pełnił społecznie funkcję wiceprzewodniczącego Centralnej Komisji Rewizyjnej ZNP. Zamordowany przez okupanta 1 XII 1939 r. w Woli Łąckiej pod Gostyninem. Ekshumowany w kwietniu 1945 r. Pochowany w kwaterze wojennej na cmentarzu parafialnym w Gostyninie.

Żona Marianna z d. Czernicka (1895–1984), synowie Jan i Michał (zob. bio-

gramy), siostra Marianna Łazarska (zob. biogram).

Ulica prowadzącą do Szkoły Podstawowej nr 1 w Gostyninie otrzymała jego imię.

Słownik biograficzny zasłużonych nauczycieli województwa płockiego. Pod red. T. Kurpiewskiego, Płock 1995, s. 174–175; B. Konarska-Pabiniak, *Gostynin. Szkice z przeszłości*, Gostynin 2007, s. 67–69, 158, 183, 244; M. Chudzyński, *Gostynin i powiat gostyniński od 1864 roku do odzyskania niepodległości*, [w:] *Dzieje Gostynina od XI do XXI w.* Pod red. B. Konarskiej-Pabiniak, Gostynin, 2010, s. 361, 365; E. Szubska-Bieroń, *II wojna światowa i lata okupacji hitlerowskiej (1939–1945) w Gostyninie*, [w:] *Dzieje Gostynina od XI do XXI w.* Pod red. B. Konarskiej-Pabiniak, Gostynin, 2010, s. 487, 508; R. Korycińska, *Patroni gostynińskich ulic – Józef Ozdowski*, „Gazeta Gostynińska” 1993, nr 31, s. 7; J. Matuszewski, *Działalność POW na ziemi gostynińskiej*, „Gazeta Gostynińska” 1995, nr 14, s. 9; Z. Syska, *Wspomnienia nauczycieli z pierwszych dni września 1939 r. w Gostyninie*, „Nasz Gostynin” 2011, nr 10, s. 4; Akt Stanu Cywilnego USC w Gostyninie z 1945 r.; Inskrypcja nagrobna.

Elżbieta Szubska-Bieroń

OZDOWSKI Michał (1925–1994), księgarz, bibliofil

Urodził się 20 IX 1925 r. w Gostyninie. Syn Józefa i Marianny z Czernickich. Szkołę Powszechną nr 1 skończył w Gostyninie, następnie rozpoczął naukę w Gimnazjum i Liceum im. Tadeusza Kościuszki, którą przerwał wybuch wojny. W 1939 r., jako członek Hufca Szkolnego Przysposobienia Wojskowego przy Gimnazjum, pełnił służbę wartowniczą w budynku szkoły. Następnie pracował w szpitalu polowym w tzw. starej szkole, wykonując wszystkie zleczone prace przy rannych polskich żołnierzach, a po wkroczeniu Niemców donosił

rannym ubrania cywilne, pomagając im w ucieczce. Od 1940 r. włączył się w nurt pracy konspiracyjnej. Wstąpił do Komendy Obrońców Polski, Związku Walki Zbrojnej i do Armii Krajowej, złożył przysięgę na ręce ówczesnego Komendanta Powiatowego Czesława Grabowskiego, przyjmując pseudonim „Emoz”. Ukrywał się przed łapanką i wywózką w miejscowości Drzewce. W czasie okupacji odległe od Gostynina o 5 km Drzewce były swego rodzaju „przechowalnią” młodzieży ukrywającej się przed łapankami i wywózką na przymusowe roboty do Niemiec. Drzewce były też punktem zbornym grup Szarych Szelegów i członków Armii Krajowej. Stąd też kolportowano biuletyn „Polska Żyje”. Po chwilowym uspokojeniu i wstrzymaniu łapanek Michał zgłosił się do urzędu zatrudnienia Arbeitsamtu i w 1942 r. skierowano go do pracy w miejscowym urzędzie pocztowym. Od 1943 r. został żołnierzem wywiadu wojskowego Armii Krajowej w Gostyninie, pełniąc funkcję łącznika dowódcy jednostki, por. Eugeniusza Wandurskiego „Władysława” (zob. biogram). Po udanej ucieczce por. „Władysława” przejął zadanie zbierania informacji od żołnierzy jednostki, a po nawiązaniu łączności w 1944 r. został mianowany dowódcą placówki Gostynin. Funkcję tę pełnił do połowy stycznia 1945 r. Wraz z zakończeniem wojny rozpoczął naukę w Wieczorowym Gimnazjum i Liceum dla Dorosłych w Gostyninie w trybie przyspieszonym. Świadectwo dojrzałości otrzymał w 1947 r., po czym wyjechał do Warszawy i rozpoczął studia na Wydziale Dziennikarstwa Uniwersytetu Warszawskiego. Studiów nie ukończył, choć był już na ostatnim roku,

ponieważ podjął pracę w Domu Książki – Składnica Księgarska. W tym zawodzie pozostał do emerytury, na którą przeszedł po 36 latach pracy. Miłość do książek pozostała mu do końca życia. Zgromadził okazały księgozbiór. Drugą jego pasją był sport. Społecznie działał w Polskim Związku Lekkiej Atletyki. Brał udział w pracach Komisji ds. Dyscypliny i Wyróżnień. Odznaczenia: Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski i komplet odznaczeń Armii Krajowej. W 1976 r. został zweryfikowany przez ZBoWiD za swą działalność konspiracyjną. Z Gostyninem nie rozstawał się nigdy, uczestniczył we wszystkich zjazdach absolwentów i wychowanków Gimnazjum i Liceum Ogólnokształcącego im. Tadeusza Kościuszki. Zmarł 1 IV 1994 r. Pochowany jest w Warszawie na Bródnie. Żona Barbara (1924–1994), synowie Wojciech (ur. 1952), operator filmowy i Maciej (ur. 1960), elektronik.

My, Gostyniaci. Wspomnienia Wychowanków i Absolwentów Gimnazjum i Liceum im. Tadeusza Kościuszki w Gostyninie. Pod red. W. Sajakowskiego, Gostynin 2010, s. 157–159; Informacja syna, Macieja Ozdowskiego.

Barbara Konarska-Pabiniak

OZIEMSKI Henryk (1898–1943), żołnierz Legionów Marszałka Józefa Piłsudskiego

Urodził się w Gostyninie 28 VII 1898 r., syn Franciszka i Bronisławy z Andrzejczaków. Jako osiemnastolatek wstąpił do Legionów Marszałka Józefa Piłsudskiego i został żołnierzem 5 Pułku Piechoty. Ze swym pułkiem w październiku 1915 r. brał udział w bitwie pod Kukłami, w bitwie nad Styrem w rejonie Kopcza oraz w jednej z najkrwaw-

szych bitew Legionów z wojskami rosyjskimi pod Kostiuchnówką na Wołyniu. Po odzyskaniu niepodległości zamieszkał z żoną Marią z Katarzyńskich w Katowicach. Pracował w redakcji sanacyjnego dziennika „Polska Zachodnia”. Od 1940 r. cierpiał na amnezję. Zmarł 15 VIII 1943 r. w Gostyninie, pochowany został na cmentarzu parafialnym. Żona Maria zmarła w Katowicach w 1980 r.

Informacja Jadwigi Trojanowskiej i Teresy Kuder; Inskrypcja nagrobna.

Jolanta Bigus

OZIEMSKI Jan (1841–1925), bednarz, weteran powstania styczniowego

Urodził się we wsi Reszki w 1841 r., syn Jana i Tekli z Zięblickich. Rodzice posiadali gospodarstwo rolne i jedyny w okolicy wiatrak. Jan, wyuczywszy się wcześniej zawodu bednarza, zamieszkał w Gostyninie. Ponieważ idee narodowyzwoleńcze w rodzinie Oziemskich były bardzo żywe, krewni brali udział w powstaniu listopadowym, dlatego też Jan przystąpił do powstańców w styczniu 1863 r. Walczył w oddziale pułkownika Ludwika Oborskiego, naczelnika wojskowego województwa mazowieckiego, w lasach koło Gąbina i pod Sannikami. Brał udział w akcji wysadzenia budki strażniczej w Gostyninie. W maju 1863 r. uczestniczył w potyczce żołnierzy Oborskiego w Szczawinie Kościelnym. W rodzinie Oziemskich przechowywana była, ofiarowana Janowi przez żonę dowódcy, fajka i czerwony woreczek na tytoń, na którym złotą nicią wyhaftowane były inicjały „J.O.”. Pamiątki te najstarszy wnuk Jana, Henryk, подарował

w latach 30. XX w. Muzeum Śląskiemu w Katowicach. Po upadku powstania styczniowego Jan wrócił do Gostynina. i zamieszkał w domu przy ul. Olszowej 38 (dziś Stefana Wyszyńskiego). Po odzyskaniu przez Polskę niepodległości doczekał się awansu na stopień oficerski, otrzymał dożywotnią pensję wypłacaną ze Skarbu Państwa i mundur z gwiazdką oznaczającą przyznany mu stopień podporucznika. Zmarł 3 IV 1925 r. w wieku 84 lat. Pochowany został w mundurze powstańca na cmentarzu parafialnym w Gostyninie.

Żona Franciszka (1841–1921) z Sowińskich. Oziemscy mieli pięciu synów: Hipolita, Stefana, Henryka, Antoniego i Franciszka. Ze względu na sytuację polityczną i w celu uniknięcia wcielenia do armii carskiej czterech z nich emigrowało do Anglii. Jeden pozostał w Anglii, trzech wyjechało do Johannesburga w Republice Południowej Afryki. W Gostyninie pozostał urodzony w 1870 r. syn Franciszek, który po ojcu przejął zakład bednarski.

Informacja prawnuczek, Jadwigi Trojanowskiej i Teresy Kuder; Inskrypcja nagrobna.

Jolanta Bigus

OZIEMSKI Józef (1910–1991), krawiec, działacz Armii Krajowej, kolekcjoner

Urodził się w Gostyninie 19 X 1910 r., syn bednarza Franciszka i Bronisławy z Andrzejczaków. Był krawcem i kuźnikiem. Pierwsze nauki w zawodzie pobierał u krawca Aleksandra Dyszkiewicza przy ul. Długiej (obecnie ul. Wojska Polskiego, w tym miejscu sklep Smyk). Później w Królewskiej Hucie (dziś Chorzów) ukończył kurs kroju i szycia. Ko-

lejnym etapem jego edukacji był kurs we Włocławskiej Szkole Handlowej, dający mu w 1932 r. uprawnienia do samodzielnego prowadzenia warsztatu krawieckiego, który mieścił się przy ul. Olszowej (dziś Stefana Wyszyńskiego). Prowadził sekretariat powstałego w okresie międzywojennym Związku Rzemieślników Chrześcijan. W czasie wojny dostał zezwolenie na prowadzenie warsztatu, prawdopodobnie dlatego, że jako krawiec był Niemcom potrzebny. Dawał zatrudnienie około dziesięciu pracownikom, chroniąc ich przed wywózką do Niemiec. Od wiosny 1941 r. do zakończenia działań wojennych w styczniu 1945 r., pod pseudonimem „Bratek”, działał w Związku Walki Zbrojnej, późniejszej Armii Krajowej. Zaprzysiężony został przez Kazimierza Kurzawę. Jego zakład krawiecki pełnił w środowisku niepodległościowym funkcję łącznika, gdzie rozprowadzane były pisma konspiracyjne „Polska Żyje” i „Biuletyn Informacyjny”. Oziemski wysyłał paczki żywnościowe wysiedlonym rolnikom, pomagał rodzinom pomordowanych i osadzonych w aresztach oraz obozach koncentracyjnych. Pomagał rzemieślnikom żydowskim mieszkającym w getcie. Przyczynił się do zwolnienia z obozu przejściowego w Mogilnie inżyniera budowlanego Salomona Kellera, wywiezionego po likwidacji gostynińskiego getta. Był dwukrotnie aresztowany przez gestapo, w listopadzie 1939 r. oraz wiosną 1940 r. i każdorazowo po przesłuchaniach zwalniany. W czerwcu 1941 r. został wciągnięty na listę do rozstrzelania przy ul. Floriańskiej, ostrzeżony przez Kellera, uciekł z domu. Po zakończeniu działań wojennych prowa-

dził nadal swą pracownię krawiecką i kuśnierską, stała się ona jednocześnie miejscowym „muzeum”. Był posiadaczem około dwóch tysięcy eksponatów. Gromadzenie pamiątek przeszłości stało się jego pasją już w latach 30. XX w. Zebrał wówczas akta czeladnicze ojca, dziadka, stryjów, (najstarsze wystawione były w latach 70. XIX w.) oraz pełne wyposażenie warsztatu bednarskiego z XIX w. O swych zbiorach i historii ich „narodzin” potrafił mówić godzinami. Wśród zbiorów były dwa świeczniki wykonane w 1819 r. przez Stefana Barnę, rzemieślnika z Gostynina, zbiór narzędzi krawieckich, zwłaszcza około stu żelazek pochodzących z lat 60. i 80. XIX w. Najstarsze z nich były z 1815 r. i powstały w pracowni A. Szakowskiego, mosiężnika z Kutna. Niezwykle cenna była kolekcja broni, w tym halabardy z XIV i XV w., broń używana w powstaniu styczniowym, miecz obosieczny z okresu Wiosny Ludów i stare rewolwery. Kolekcja broni została skonfiskowana w czasie stanu wojennego przez Milicję Obywatelską i ślad po niej zaginął. W zbiorach była skrzynka pocztowa i trąbka z dyliżansu, drewniane łyżki, dzwonki, meble, XIX-wieczna porcelana i stare instrumenty. Szczególnie ważne dla niego, ze względu na dziadka, Jana Oziemskiego (zob. biogram), powstańca z 1863 r., były pamiątki z tego okresu: kajdany, w które zakuwano zesłańców na Sybir i kowadło rzekomo z tajnej kuźni na Łysej Górze w Gostyninie, na którym kuto kosy dla powstańców. Zachwycała kolekcja ikon, z których najstarsza pochodzi-

ła z XVIII w., oraz samowarów z Tuły, najstarszy z 1870 r. Wśród eksponatów były książki historyczne, księgi urzędowe miasta Gostynina z czasów zaboru rosyjskiego, roczniki czasopism z okresu międzywojennego oraz stare pocztówki i fotografie. Wiele zdjęć z kolekcji znalazło się w wydanej w 1990 r. monografii *Dzieje Gostynina i ziemi gostynińskiej*. W 1976 r. Józef Oziemski podarował Muzeum Mazowieckiemu w Płocku pochodzące z XVI i XVIII w. kafle i ceramikę. Szereg eksponatów przekazał w 1977 r. Muzeum Historii Fotografii w Krakowie, w tym pięć portretów zbiorowych w starych, autentycznych ramach. Niestety, nie spełniło się marzenie Józefa Oziemskiego, by zbiory te stały się zaczątkiem muzeum w Gostyninie. Kiedy ze względu na stan zdrowia w 1990 r. przeniósł się do córki, eksponaty zostały częściowo rozkradzione, resztę zabrała rodzina. Dom Oziemskiego rozebrano w 1992 r. Zmarł 19 IX 1991 r., pochowany został na cmentarzu parafialnym w Gostyninie obok żony Janiny z Wilickich (1911–1981).

Dzieci: Tomasz, Janina, Jadwiga, Teresa, Waclaw.

J. Matuszewski, *Okres II wojny światowej i okres okupacji hitlerowskiej (1939–1945)*, [w:] *Dzieje Gostynina i ziemi gostynińskiej*. Pod red. M. Chudzyńskiego, Gostynin 1990, s. 541; M. Osmalek, *Gostynin w latach 1945–1989*, [w:] *Dzieje Gostynina od XI do XXI wieku*. Pod red. B. Konarskiej-Pabiniak, Gostynin 2010, s. 638; czop, *Mój dziadek był powstańcem...*, „Tygodnik Płocki” 1980, nr 3, s. 3; Informacja córek, Jadwigi Trojanowskiej i Teresy Kuder.

Jolanta Bigus

P

PASIKOWSKI Wojciech (1954–2003), honorowy dawca krwi

Urodził się 13 I 1954 r. w Gostyninie, syn Wiesława i Kazimiery z d. Kusiak. Ukończył Zasadniczą Szkołę Zawodową w Gostyninie przy ul. Polnej. Kontynuował naukę w Technikum Budowlanym, ale z przyczyn życiowych przerwał ją i rozpoczął pracę w Zakładach Sprzętu Oświetleniowego Polam, później m.in. w Zakładach Remontowo-Budowlanych w Gostyninie przy ZOZ Gostynin-Kruk oraz Spółdzielni Pracy Usług Kominiarskich w Kutnie. Obok pracy zawodowej poświęcił się idei niesienia pomocy tym, których życie i zdrowie było zagrożone. Po raz pierwszy oddał krew w 1972 r. na komisji poborowej. Po odbyciu służby wojskowej, w 1976 r. związał się z Polskim Czerwonym Krzyżem i był jednym z założycieli Klubu Honorowych Dawców Krwi „Dar Życia” przy Zarządzie Rejonowym PCK w Gostyninie. Na potrzeby leczenia oddał 38 litrów krwi. Od 1997 r. pełnił funkcję prezesa tego Klubu oraz wiceprzewodniczącego Okręgowej Rady HDK PCK w Płocku. Z okazji 25-lecia Klubu, z jego inicjatywy społeczeństwo Gostynina ufundowało sztandar, wręczony krwiodawcom w 1977 r. Z dużym zaangażowaniem organizował akcje poboru krwi, pozyskiwał nowych dawców, starał się ich wyróżniać i honorować. Skupił wokół Klubu rzeszę honorowych dawców, którzy systematycznie oddawali krew. Corocznie organizował

loterie fantowe, koncerty charytatywne, z których dochód przeznaczany był na rozwój krwiodawstwa w rejonie gostynińskim. Organizował w Gostyninie z udziałem władz miejskich i gminnych Dni Honorowego Krwiodawstwa. Za swą aktywną działalność w PCK odznaczony został, przyznany mu przez prezydenta RP, Srebrnym Krzyżem Zasługi. Uroczyste wręczenie miało miejsce 20 XI 1998 r. w Sali Kongresowej w Warszawie. Posiadał też odznaki Zasłużonego Honorowego Dawcy Krwi I, II i III stopnia oraz Odznakę Honorową PCK II stopnia. Zmarł 10 XII 2003 r., pochowany został na cmentarzu parafialnym w Gostyninie.

Żona Irena z d. Krech, dzieci: Marcin, Łukasz, Patrycja, Dominika.

W. Majer, *Kwaśniewska u krwiodawców*, „Głos Gostyniński” 1998, nr 19, s. 4; B. Żółtowska, *Wojciech Pasikowski*, „Głos Gostyniński” 2000, nr 6, s. 11; PCK Płock, *Wojciech Pasikowski (1954–2003)*, „Głos Gostyniński” 2004, nr 2, s. 5; Informacja siostry, Danuty Pasikowskiej.

Jolanta Bigus

PAULI Kazimierz (1923–2013), żołnierz Armii Krajowej, działacz harcerski

Urodził się 29 VII 1923 r. w Miałkówku koło Gostynina, w rodzinie Jana i Cecylii Matusiak. Szkołę Powszechną ukończył w Gostyninie w 1939 r., rozpoczynając naukę zawodu piekarza. Po napaści niemieckiej na Polskę we wrześniu 1939 r. był przybocznym 127 Ma-

zowieckiej Drużyny Harcerzy im. Tadeusza Kościuszki, która we współpracy z innymi drużynami gostynińskimi, 90 i 160 realizowała akcję Wojennego Pogotowia Harcerzy. Polegała ona na pełnieniu dyżurów na ulicach miasta, obsłudze i pomocy oddziałom wojskowym, zaopatrywaniu uciekinierów z zachodniej i północnej części Polski, dostarczaniu chleba z piekarni, w której pracował młody Pauli. Pod koniec kampanii wrzesniowej harcerze zbierali porzuconą broń i zabezpieczali sprzęt wojskowy. W końcu listopada 1939 r. Pauli brał udział w organizowaniu gostynińskiego Tajnego Hufca Harcerzy junaków, który nawiązał kontakt z Komendą Obrońców Polski (KOP) oraz PAL. 6 I 1940 r. złożył przysięgę konspiracyjną, wstępując do oddziału Józefa Szlezyniera i przyjął pseudonim „Wicher”. Był więc członkiem organizacji tzw. Szarych Szeregów. Na fali aresztowań w maju 1941 r. zdecydował się opuścić miasto i pod koniec czerwca 1941 r. przedostał się przez zieloną granicę do Wołomina w Generalnej Guberni, gdzie wstąpił do Związku Walki Zbrojnej, a potem Armii Krajowej. Od tej pory posługiwał się fałszywym nazwiskiem Tadeusz Grzegorzczak. Mieszkał przy ul. Poniatowskiego 34, który stał się punktem kontaktowym konspiracji. Zajmował się kolportażem nielegalnej prasy „Polska Żyje” i „Biuletyn Informacyjny”, gromadzeniem broni, przetrzutami osób „spalonych” przez granicę do Generalnej Guberni. 10 II 1942 r. został aresztowany, następnie przesłuchiwany w Wołominie i Radzyminie, skąd trafił do Pawiaka w Warszawie. Stamtąd przewieziono go do obozu koncentracyjnego na Majdanku pod Lublinem,

a następnie kolejno do Flossenbürga w Bawarii, Gross-Rosen niedaleko Wrocławia, Mittelbau Dora w Turynii niedaleko Getyngi, Harzungen, Bergen-Belsen niedaleko Hanoweru i Dyhernfurth. W Dyhernfurth pracował przy produkcji gazów bojowych i tam doczekał wyzwolenia obozu przez jednostki brytyjskiej 11 Dywizji Pancerniej oraz Wojsko Polskie. Powrócił do swego prawdziwego nazwiska. Z 38 osób aresztowanych w 1942 r. w Wołominie podczas „wsypy”, przeżyły tylko dwie, w tym Kazimierz Pauli. Do Polski powrócił w stopniu plutonowego w lutym 1946 r. Początkowo pracował w piekarni swego ojca, jednak ze względu na inwigilację Urzędu Bezpieczeństwa uciekł w 1948 r. na Ziemię Odzyskane, osiedlając się w Pyrzycach, niedaleko Szczecina, gdzie pełnił funkcję kierownika piekarni. Wstąpił do PPS, uznając, że taka decyzja może go ochronić przed UB. Został też członkiem Miejskiej Rady Narodowej, w której działał do kwietnia 1950 r. Po Kongresie Zjednoczeniowym PPS i PPR w 1948 r. stał się członkiem PZPR. W maju 1950 r. powrócił do Gostynina. Podjął pracę w Powszechnej Spółdzielni Spożywców Gostyniak na stanowisku kierownika piekarni. W latach 1952–1955 pracował w Powiatowym Komitecie PZPR, później oddelegowany został do pracy w PSS, w której zatrudniano go do 1970 r. Jednocześnie pełnił funkcje partyjne i społeczne. W latach 1958–1967 był też ławnikiem Sądu Powiatowego. Od 1 XI 1970 r. przeszedł do pracy w Gminnej Spółdzielni Samopomoc Chłopska w Gostyninie, uruchamiając nową piekarnię, której był kierownikiem do momentu przejścia na

rentę 31 V 1972 r. Od tej chwili pracował społecznie, na ile pozwalał mu stan zdrowia. W latach 1973–1980 był przewodniczącym Zarządu Związku Emerytów i Rencistów, w latach 1977–1990 należał do ZBoWiD, a w okresie 1978–1981 był członkiem Zarządu Koła ZBoWiD. Od 1983 r. pełnił funkcję wiceprzewodniczącego Zarządu Oddziału Związku Inwalidów Wojennych PRL. W 1984 r. nawiązał kontakt z MON w Londynie, m.in. dzięki temu 12 gostynińskich kombatanów otrzymało angielskie odznaczenia wojskowe. W 1990 r. był jednym z założycieli gostynińskiego koła Świątowego Związku Żołnierzy AK i jego pierwszym prezesem. Pełnił tę funkcję do 1995 r. Zaktywizował i zintegrował tutejsze środowisko poakowskie. Koło gostynińskie liczyło wówczas 26 osób. Przyczynił się do zakupu sztandaru w 1991 r. Często spotykał się z młodzieżą, opowiadając swoje wojenne przeżycia. W 1991 r. mianowano go starszym sierżantem, w 2001 r. uzyskał stopień podporucznika, a w 2005 r. porucznika. Otrzymał szereg odznaczeń: Medal Wojska – Londyn (1948), Złoty Krzyż Zasługi (1979), Medal za Udział w Wojnie Obronnej 1939 r. (1985), Krzyż Zasługi ZHP (1986), Krzyż Armii Krajowej (1986), Krzyż Oświęcimski (1987), Medal Zwycięstwa i Wolności (1989), Odznakę Zasłużonego Działacza Ruchu Spółdzielczego (1963), Brązową, Srebrną i Złotą Odznakę Pracy Socjalistycznej. Zmarł 7 II 2013 r.

W marcu 1947 r. ożenił się z Leokadią Pawlicką (1923–2005), wspólnie wychowali troje dzieci.

Akta osobowe w archiwum Związku Kombatanów RP i Byłych Więźniów Politycznych Koło

nr 2 w Gostyninie; T. Albin, *Ruch oporu na terenie miasta Gostynin i powiatu 1939–1945*, „Gazeta Gostynińska” 2002, nr 3, s. 6–7; *By czas nie zatart i niepamięć*, „Gazeta Gostynińska” 2005, nr 2, s. 6; *Porucznik Kazimierz Pauli ps. Wicher*, [w:] *Historia Szkoły i jej Patrona*, Gostynin 2006, s. 87–90.

Marek Osmatek

PAWEŁKIEWICZ Józef Michał (1939–2016), działacz kultury

Urodził się 21 III 1939 r. we wsi Budy Kozickie, syn Adama i Anieli z Bojanowskich. W okresie okupacji rodzina została wysiedlona do wioski Wohyń, położonej w powiecie radzyńskim, województwie lubelskim. W czasie wojny stracił ojca. Po wyzwoleniu i powrocie w rodzinne strony rozpoczął naukę w Szkole Podstawowej nr 1 w Gostyninie. Kontynuował ją w Technikum Górniczym w Chorzowie, po ukończeniu którego został górnikiem tamtejszej kopalni węgla „Barbara-Wyzwolenie”. W latach 60. powrócił do Gostynina i założył rodzinę. Pracował w PZU, Gos-Budzie, Mazowieckich Zakładach Rafineryjnych i Petrochemicznych w Płocku i Zakładzie Zamiejscowym Systemów Mikrokomputerowych Oddział w Gostyninie (MERA). W 1998 r. przeszedł na emeryturę. Po zakończeniu pracy zawodowej znalazł czas na inną pasję, poezję. Wstąpił do Gostynińskiego Klubu Poetyckiego działającego przy Miejskiej Bibliotece Publicznej im. Jakuba z Gostynina. Jego wiersze ukazały się w czterech tomikach wydanych przez MBP: *Kroki ku słońcu*, *Miłość*, *Zamyślenia* i *Gostynińskie pejzaże*. Uczestniczył w wielu spotkaniach poetyckich i biesiadach literackich organizowa-

nych przez MBP. Zmarł 29 X 2016 r., pochowany jest na cmentarzu parafialnym w Gostyninie.

Żona Teresa z Sobolewskich, synowie Zbigniew i Krzysztof.

Informacja syna, Zbigniewa Pawelkiewicza.

Jolanta Bigus

PAWIKOWSKI Ludwik (1949–2016), magister wychowania fizycznego, trener, działacz społeczny

Urodził się 20 VIII 1949 r. w Gostyninie jako pierwsze dziecko w rodzinie Michała (zob. biogram) i Danieli Cecylii z d. Trojanowskiej. Ojciec był z zawodu zecerem, matka pracowała jako sprzedawca w sklepie pasmanteryjnym. Ludwik ukończył Szkołę Podstawową nr 1 i Liceum Ogólnokształcące im. Tadeusza Kościuszki w Gostyninie. Po maturze, w 1967 r., pracował jako referent w Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w Gostyninie i uczył się w Studium Nauczycielskim w Płocku, a następnie podjął studia w Akademii Wychowania Fizycznego im. gen. broni Karola Świerczewskiego w Warszawie (obecnie Akademia Wychowania Fizycznego im. Józefa Piłsudskiego), którą ukończył w roku 1974, uzyskując tytuł magistra wychowania fizycznego, kierunek trenerski. Po studiach był instruktorem narciarstwa w płockim Studium Nauczycielskim i nauczycielem wychowania fizycznego w gostynińskich szkołach. W 1980 r. został zatrudniony w Liceum Ogólnokształcącym im. Tadeusza Kościuszki, gdzie pracował do odejścia na emeryturę w 2004 r. Był trenerem II klasy lekkiej atletyki, miał dodatkowe kwalifikacje zawodo-

we w zakresie korekcji wad postawy oraz II stopień specjalizacji zawodowej. W latach 70. i 80. jego wychowankowie odnosili sukcesy sportowe w grach zespołowych oraz w lekkiej atletyce. Startowali w Ogólnopolskich Spartakiadach Młodzieży, Mistrzostwach Polski oraz powoływani byli do Kadry Narodowej Juniorów na Mistrzostwa Świata. Dziewięciu zawodników wprowadził do pierwszej dziesiątki w kraju, wychował wielu magistrów wychowania fizycznego. Współpracował z Towarzystwem Walki z Kalectwem, był innowatorem w zakresie metodyki niwelowania skoliozy, zaprojektował i zaadaptował pomoce dydaktyczne do korekcji wad postawy, opracował i opublikował program postępowania kinezyterapeutycznego w przypadkach skoliozy. Za wybitne osiągnięcia w pracy dydaktycznej i wychowawczej był wielokrotnie nagradzany przez władze oświatowe i sportowe. Działał jako społecznik w środowisku rodzinnego miasta, był propagatorem wychowania młodzieży przez sport. Z jego inicjatywy powołano Miejską Ligę Piłki Koszykowej. Organizował zimowe obozy narciarskie, przygotowywał zawody i imprezy sportowe. Od 4 XI 2011 r. pełnił funkcję prezesa Gostynińskiego Szkolnego Związku Sportowego. Współtworzył kolonie rehabilitacyjne dla dzieci z wadami postawy na Oddziale Rehabilitacji Szpitala w Gostyninie-Kruku. Należał do Stowarzyszenia Wychowanków i Nauczycieli Gimnazjum i Liceum im. Tadeusza Kościuszki oraz Gimnazjum im. Narcyzy Żmichowskiej w Gostyninie, był członkiem Zarządu, współorganizatorem zjazdów koleżeńskich, opiekował

się grobami nauczycieli i pracowników LO. W okresie emerytalnym realizował pasję plastyczną, zajął się pirografią (technika wypalania obrazów w drewnie). W 1991 r. otrzymał Nagrodę Ministra Edukacji Narodowej II stopnia, w roku 2004 Ministerstwo Edukacji Narodowej i Sportu przyznało mu Medal Komisji Edukacji Narodowej. Otrzymał Srebrną Odznakę Zasłużony Działacz Kultury Fizycznej, Brązową Odznakę Honorową Polskiego Związku Lekkiej Atletyki oraz Medal za Zasługi w Rozwoju Sportu Szkolnego, a także Odznakę Przyjaciół Dziecka. Zmarł 12 XII 2016 r., pochowany został na cmentarzu parafialnym w Gostyninie. W czasie uroczystości żałobnej burmistrz Paweł Kalinowski powiedział: „Jego postawa – otwarta i pełna życzliwości – zjednała mu uznanie i autorytet. Młodzież darzyła go sympatią i zaufaniem. Kochał ludzi i robił dla nich wiele dobrego”. Miał dwóch braci: Krzysztofa (ur. 1951) i Tomasza (ur. 1963). W roku 1973 zawarł związek małżeński z Lidią Lucyną Nowik, z którą miał dwóch synów: Rafała (ur. 1974) i Marcina (ur. 1976); żona i synowie także są absolwentami Akademii Wychowania Fizycznego.

L. Pawikowska, *Królowata lekkoatletyka. 1979–1990*, [w:] *Szkoła gostynińska. Sto lat w służbie oświaty 1907–2007*. Pod red. B. Konarskiej-Pabiniak, Gostynin 2007, s. 79–82; M. Ziętek, *Wywiad Tygodnia. Ludwik Pawikowski*, Telewizja Gostynin, www.youtube.com; and., *Pozegnaliśmy Ludwika Pawikowskiego*, gostynin24.pl; *Gostyniński Szkolny Związek Sportowy*, www.gszsgostynin.pl; Archiwum Liceum Ogólnokształcącego im. Tadeusza Kościuszki w Gostyninie; Dokumentacja udostępniona przez rodzinę.

PAWIKOWSKI Michał (1924–1983), drukarz, działacz społeczny, harcmistrz, opiekun i wychowawca młodzieży

Urodził się 24 VI 1924 r. w Gostyninie jako jedyne dziecko w rodzinie Józefa Pawikowskiego i Stefanii Pawikowskiej z d. Kamińskiej. Ojciec zajmował się drobnym handlem, matka pracowała w szpitalu jako salowa, później w kuchni Przedszkola nr 2 w Gostyninie. Od lipca 1939 r., przez całą okupację i w okresie powojennym, pracował jako zecer w drukarni Władysława Kożuchowskiego (1884–ok. 1964) przy ul. POW 7/9, a po jej upaństwowieniu w 1949 r. – przy ul. Karola Świerczewskiego (obecnie Legionów Polskich). W roku 1972 podjął pracę w Gostynińskich Zakładach Przemysłu Terenowego jako przewodniczący związków zawodowych, w roku 1975 przeszedł na rentę chorobową i pracował w niepełnym wymiarze jako składacz w Gąbinie i w drukarni zakładowej w Gostyninie-Zalesiu. Do harcerstwa wstąpił w latach wczesnej młodości i w ramach 169 Mazowieckiej Drużyny Harcerzy im. Franciszka Żwirki działał do wybuchu II wojny światowej. W 1946 r. ponownie włączył się w działalność ZHP. Jako instruktor i wychowawca przez wiele lat pracował społecznie z młodzieżą, szkolił harcerzy i wyjeżdżał z nimi na obozy letnie, gdzie pełnił zwykle funkcję komendanta. Był popularną, barwną postacią, wyróżniającą się osobowością w ruchu harcerskim Gostynina. Wychował kilka pokoleń młodzieży, talent pedagogiczny i pasję społecznikowską przekazał własnym synom. Kwatera Główna ZHP nadała mu w 1976 r. honorowy stopień

Julia Łoś

Harcmistrza Polski Ludowej. W roku 1976 Towarzystwo Przyjaciół Dzieci przyznało mu Odznakę Przyjaciela Dziecka. W latach 1969–1981 otrzymał m.in.: Złotą Odznakę za Zasługi dla Województwa Warszawskiego, Odznakę za Zasługi dla Województwa Płockiego, Odznakę Honorową PCK, Krzyż za Zasługi dla ZHP. W roku 1981 został odznaczony przez Radę Państwa Złotym Krzyżem Zasługi. Zmarł 9 IX 1983 r., pochowany został na cmentarzu parafialnym w Gostyninie.

W roku 1948 zawarł związek małżeński z Danielą Cecylią Trojanowską, z którą miał trzech synów: Ludwika (1949–2016) (zob. biogram), Krzysztofa (ur. 1951) i Tomasza (ur. 1963).

M. Osmalek, *Gostynin w latach 1945–1989*, [w:] *Dzieje Gostynina od XI do XXI wieku*. Pod red. B. Konarskiej-Pabiniak, Gostynin 2010, s. 547, 565, 640; List M. Pawikowskiego do T. Trojanowskiego z 28 IV 1978 r., zbiory prywatne; Relacje ustne i dokumenty udostępnione przez rodzinę.

Julia Łoś

PAWLAK Józef (1935–2009), rolnik, działacz ludowy

Urodził się 5 II 1935 r. w Kamionce, gmina Pacyna. Był synem Stanisława i Ewy z d. Zielak. Gospodarował na 20 ha w rodzinnej wsi Kamionka. Specjalizował się w produkcji nasion rolniczych (pszenica, jęczmień, groch) oraz warzyw na nasiona (cebula, marchew, pietruszka, koper, sałata). Współpracował z Przedsiębiorstwem Nasiennictwa Ogrodniczego i Szkółkarstwa, z Instytutem Hodowli Roślin (IHR) w Strzelcach. Trzy razy był w Chicago u rodziny, która wyemigrowała do USA na przełomie XIX/XX w. Pracował tam w fabryce należącej do ku-

zyna jako tzw. złota rączka, dokonując napraw i modyfikacji sprzętu. Zaobserwowane w USA rozwiązania wprowadzał w swoim gospodarstwie oraz zachęcał sąsiadów i znajomych do ich wykorzystywania. Miał zamiłowanie do tworzenia własnych maszyn usprawniających pracę w gospodarstwie. Był prekursorem nowych technologii w rolnictwie. Działał w ruchu ludowym. Do Zjednoczonego Stronnictwa Ludowego wstąpił 7 V 1982 r., był też radnym Rady Gminy Pacyna w kadencji 1984–1988. Odznaczony został Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski (1986), a wcześniej Srebrnym Krzyżem Zasługi (1971) i Medalem 40-lecia PRL (1984). Zmarł 22 II 2009 r. w Warszawie, pochowany na cmentarzu parafialnym w Pacynie.

Żona Marianna z d. Skonieczna, którą poślubił 20 XII 1958 r. Dzieci: Waldemar (ur. 1959) i Mirosława (ur. 1963). Syn Waldemar, absolwent Politechniki Warszawskiej, polityk i działacz PSL, poseł na Sejm w latach 1989–2015, prezes PSL w latach 1991–1997 i 2005–2012. Dwukrotny prezes Rady Ministrów – 1992 r. oraz w latach 1993–1995. Także prezes Zarządu Głównego Związku Ochotniczych Straży Pożarnych.

Informacje rodziny; Wikipedia.

Andrzej Matuszewski

PAWLAK Tadeusz (1927–2004), dyrektor banku

Urodził się 1 XII 1927 r. w Gostyninie. Po ukończeniu miejscowej Szkoły Powszechnej rozpoczął naukę w Gimnazjum i Liceum im. Tadeusza Kościuszki w Gostyninie, którą przerwała wojna. Nauczanie kontynuował na tajnych

kompletach. To pozwoliło mu podjąć naukę w reaktywowanym po wojnie Liceum w Gostyninie. W czasach szkolnych szybko włączył się w nurt pracy społecznej, uczestniczył w różnych akcjach szkolnych. Wstąpił do ZHP, zapisał się do Ligi Morskiej i Kolonialnej, Polskiego Czerwonego Krzyża, Szkolnego Koła Sportowego, działał w samorządzie szkolnym. Po maturze wyjechał z Gostynina. Zdał do Liceum Leśnego w Bojanowie, ale szybko zrezygnował i przeniósł się do Mrągora. Objęty tzw. nakazem pracy skierowany został do miejscowego banku, w dziale księgowości. Szybko awansował, aż doszedł do stanowiska dyrektora banku w Mrągorze. Potem przeniósł się do Banku Spółdzielczego. Uhonorowany był wieloma resortowymi i państwowymi odznaczeniami, m.in. Srebrnym i Złotym Krzyżem Zasługi, Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski. Utrzymywał kontakt z Gostyninem. Przyjeżdżał na wszystkie zjazdy absolwentów i wychowanków Gimnazjum i Liceum im. Tadeusza Kościuszki w Gostyninie. Zmarł 19 VII 2004 r., pochowany na cmentarzu komunalnym w Mrągorze. Żona Kazimiera (1925–1999), dzieci: Andrzej, Anna i Grzegorz.

My, Gostyniaci. Wspomnienia Wychowanków i Absolwentów Gimnazjum i Liceum im. Tadeusza Kościuszki w Gostyninie. Pod red. W. Sajakowskiego, Gostynin 2010, s. 162–164.

Barbara Konarska-Pabiniak

PAWŁOWSKA-BOHRER Maria (1933–2004), nauczycielka, wicedyrektor liceum

Urodziła się 6 IV 1933 r. w Gostyninie, rodzicami jej byli Józef i Micha-

lina z d. Skibińska. Ukończyła Szkołę Podstawową nr 1 w Gostyninie, a w 1951 r. otrzymała świadectwo dojrzałości i została absolwentką Liceum Ogólnokształcącego im. Tadeusza Kościuszki. Uzyskała dyplom nadający uprawnienia pedagogiczne do nauczania w szkołach podstawowych. Jako nauczycielka pracę zawodową rozpoczęła w Szkole Podstawowej nr 1 w Gostyninie. Jednocześnie od 1954 r. rozpoczęła studia zaoczne w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Gdańsku na kierunku matematycznym. Dyplom magistra uzyskała w 1959 r. Mając już uprawnienia do nauczania w szkole średniej, od marca 1961 r. przeszła na etat nauczyciela matematyki w Liceum Ogólnokształcącym im. Tadeusza Kościuszki w Gostyninie. W roku szkolnym 1973/1974 i 1976/1977 pełniła obowiązki zastępcy dyrektora szkoły. W czasie pracy dydaktycznej była opiekunem samorządu szkolnego, wspierała uzdolnioną młodzież, organizując dla nich zajęcia pozalekcyjne. Jako pedagog wyróżniała się wiedzą, wysokimi wymaganiami przedmiotowymi, a jako kierownik jednostki sprawnością organizacyjną, życzliwością w stosunku do pracowników i młodzieży. Działała w Związku Nauczycielstwa Polskiego, pełniła funkcję prezesa szkolnego ogniska ZNP. Po 36 latach pracy zawodowej odeszła na emeryturę 31 VIII 1987 r. Zmarła 26 XI 2004 r. Pochowana jest na cmentarzu parafialnym w Gostyninie.

Syn Witold, inżynier geodeta.

B. Konarska-Pabiniak, *Szkola gostyńska. Sto lat w służbie oświaty 1907–2007*, Gostynin 2007, s. 131; Inskrypcja nagrobna.

Elżbieta Szubska-Bieron

PEDA Waclaw (1909–1994), adwokat

Urodził się 27 I 1909 r. w Kamionce, gmina Pacyna. Wychowywał się w majątku Model, gdzie jego ojciec był zarządcą. Naukę pobierał w Szkole Powszechnej w Pacynie, potem w Gimnazjum im. Tadeusza Kościuszki w Gostyninie. W 1928 r. uzyskał świadectwo dojrzałości. W 1931 r. ukończył Szkołę Podchorążych Piechoty w Grodnie. Od dzieciństwa interesował się malarstwem i rysunkiem, dlatego przez rok uczęszczał do Szkoły Malarstwa im. Wojciecha Gersona w Warszawie, następnie był słuchaczem w Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie. W 1934 r. przerwał studia malarskie i wstąpił na Wydział Prawa Uniwersytetu Warszawskiego, który ukończył w 1938 r., uzyskując tytuł magistra. Pracę zawodową rozpoczął w PKO w Warszawie. W sierpniu 1939 r. został zmobilizowany i brał udział w wojnie obronnej w okolicach Wyszkowa i w obronie Warszawy. W 1943 r. dostał się do obozu w Majdanku, skąd udało mu się zbiec. W okresie powstania warszawskiego przebywał w Krakowie i tam pozostał do zakończenia wojny. Wiosną 1945 r. powołany został do Ludowego Wojska Polskiego. Od czerwca 1945 r. do maja 1946 r. w randze porucznika został sędzią Wojskowego Sądu Rejonowego w Kielcach. Za nielojalność wobec władz komunistycznych został zwolniony z wojska i pełnionej funkcji. W 1946 r. osiedlił się we Wrocławiu. Od 1948 r. był członkiem Stronnictwa Demokratycznego, piastując w nim społecznie kierownicze stanowiska na szczeblu powiatowym i wojewódzkim. W 1950 r. przeniósł się z rodziną do Warszawy. Tu

odbywał aplikację adwokacką i uchwałą Rady Adwokackiej w Warszawie został wpisany z dniem 1 II 1951 r. na listę adwokatów. W 1952 r. zamieszkał w Gostyninie. Zawód swój wykonywał w Zespole Adwokackim, a po likwidacji w 1975 r. Sądu Powiatowego w Gostyninie, w Zespole Adwokackim nr 2 w Płocku. Przez pierwsze lata funkcjonowania Zakładów Sprzętu Instalacyjnego A-24 w Gostyninie był tam radcą prawnym. W 1979 r. przeszedł na emeryturę. Wtedy poświęcił się malarstwu. Swoje prace wystawiał m.in. w Domu Kultury w Gostyninie, we Wrocławiu, w Krakowie i Warszawie. W dniu 13 V 1978 r. otrzymał Dyplom Honorowy Ministra Kultury i Sztuki za upowszechnianie kultury. Przez dwie kadencje był radnym powiatowym. Był też czynnym członkiem PTTK, ZBoWiD i jednym z inicjatorów organizowania zjazdów absolwentów Gimnazjum i Liceum im. Tadeusza Kościuszki w Gostyninie. Odznaczony: Odznaką Grunwaldzką (1972), Złotym Krzyżem Zasługi (1973), Medalem za Warszawę 1939–1945 (1975), Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski (1980), Krzyżem Walecznych, Złotą Odznaką Zrzeszenia Prawników Polskich, Odznaką Zasłużony dla Województwa Płockiego (1979), Odznaką Zasłużony Działacz Kultury. Zmarł 24 III 1994 r. w wieku 85 lat. Pochowany został na cmentarzu parafialnym w Gostyninie.

Żona Halina (1925–2001) ze Strońskich primo voto Niewiarowska, dzieci Julita i Tomasz.

Pierwszy mąż Haliny, Adam Niewiarowski (1915–1944), syn Roberta i Stefanii, rozstrzelany w czasie powstania warszawskiego z jej ojcem Ryszardem Stroń-

skim i braćmi Jerzym i Janem. Brat Wacława Pedy, Jan, był jednym z inicjatorów powstania w 1957 r. Zakładów Sprzętu Instalacyjnego A-24 (od 1967 r. Zakłady Sprzętu Oświetleniowego Elgo, a od 1971 r. Zakłady Sprzętu Oświetleniowego Polam-Gostynin).

W. Kujawa, *Pamięci mecenasa Wacława Pedy*, „Gazeta Gostynińska” 1994, nr 8, s. 2; Akta Rady Adwokackiej w Płocku; Akta Stanu Cywilnego USC w Gostyninie; Informacja córki, Julity Pedy-Cichockiej.

Jolanta Bigus

PELCZARSKA Stanisława (1913–2005), por. Wojska Polskiego, uczestniczka powstania warszawskiego, przedszkolanka

Urodziła się 13 XI 1913 r. w Pruszkowie w rodzinie Palewiczów. W 1920 r. wraz z rodzicami przeprowadziła się do Gostynina i tu ukończyła Gimnazjum im. Tadeusza Kościuszki. W 1938 r. rozpoczęła naukę w zakresie położnictwa, lecz wojna w 1939 r. przerwała naukę i zmuszona sytuacją, podjęła pracę w przedszkolu. W niedługim czasie wywieziona została do Niemiec na roboty, skąd uciekła i zamieszkała w Warszawie. Warszawa okazała się znakomitym miejscem do pracy konspiracyjnej i młoda Stanisława wstąpiła do Szarych Szeregów batalionu „Zośka” Armii Krajowej. Pracując na Żoliborzu jako przedszkolanka, wykonywała różne zadania konspiracyjne. Takim szczególnym zadaniem była praca na Pawiaku w okresie od września 1943 r. do marca 1944 r., gdzie była łączniczką z więzionymi tam i torturowanymi Polakami. Do końca swojego życia posiadała różne pamiątki z tego okresu. Po wybuchu powsta-

nia warszawskiego brała w nim czynny udział. Podczas ostatniego spotkania z przyjaciółmi w siedzibie Koła PTTK Przyjaciół Ziemi Gostynińskiej w Warszawie w dniu 13 XI 2005 r. opowiadała jak sama, będąc ranną podczas ratowania śmiertelnie rannego Piotra Pomiana – Eugeniusza Stasieckiego, zastępcę dowódcy batalionu „Zośka”, wraz z innymi rannymi leżała w pomieszczeniu, w którym również było dwóch rannych Niemców. Niemcy byli tak samo opatrywani, jak powstańcy. I kiedy wpadli gestapowcy, właśnie ci Niemcy uratowali życie leżącym tam powstańcom. Po zakończeniu wojny Stanisława uzupełniła wykształcenie i pracowała jako kierowniczka Przedszkola nr 2 w Gostyninie w latach 1946–1955 i 1966–1972, a w latach 1955–1966 w przedszkolu w Gostyninie-Zalesiu. W 1946 r. wyszła za mąż za wdowca z dwoma synami, Maksymilianą Pelczarskiego, z którym miała córkę Zofię urodzoną w 1947 r. Po kilku latach, w 1954 r. zmarł mąż i cała trójka pozostała na jej utrzymaniu. Mimo problemów wykształciła dzieci – syn Andrzej ukończył AWF w Warszawie, Edward skończył szkołę mechaniczną, a najmłodsza Zofia Wydział Mechaniki Precyzyjnej na Politechnice Warszawskiej. Już na emeryturze pracowała kilka lat w Stanach Zjednoczonych. Po powrocie do kraju kupiła mieszkania dzieciom w Warszawie i Gostyninie. Wszyscy jednak zmarli w połowie lat 90. Nie poddała się złemu losowi, pracowała społecznie w różnych charytatywnych instytucjach, udzielała się w swoim ukochanym batalionie „Zośka”, działała w Zarządzie Koła PTTK Przyjaciół Ziemi Gostynińskiej w War-

szawie, do końca zajmowała się prowadzeniem finansów Koła. Zmarła nagle w dniu 4 XII 2005 r. w Warszawie. Jako porucznik Wojska Polskiego odznaczona była: Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski, Krzyżem Armii Krajowej, Krzyżem Partyzanckim, Krzyżem Zasługi dla Warszawy, Warszawskim Krzyżem Powstańczym, Krzyżem Zasługi dla ZHP, Złotym Krzyżem Zasługi, Medalem Zwycięstwa i Wolności oraz wieloma innymi odznaczeniami. W dniu 12 XII 2005 r. w asyście kompanii honorowej Wojska Polskiego, sztandarów batalionu „Zośka”, ZHP oraz delegacji Burmistrza Miasta Gostynina Włodzimierza Śniecikowskiego, Stowarzyszenia Absolwentów i Wychowanków Gimnazjum i Liceum im. Tadeusza Kościuszki w Gostyninie, Warszawskiego Koła Przyjaciół Ziemi Gostynińskiej, Przedszkola nr 2 w Gostyninie i innych delegacji trumna Stanisławy Pelczarskiej spoczęła w kwaterze powstańców warszawskich na Cmentarzu Wojskowym na Powązkach.

B. Konarska-Pabiniak, *Gostynin. Szkice z przeszłości*, Gostynin 2007, s. 297–298; I. Obszyńska, *Stanisława Palewicz-Pelczarska – „Miła”*. *Bohaterka „Zośki”*, „Głos Gostyniński” 2004, nr 12, s. 4; K. Michalak, B. Sałyga, J. Ulińska, A. Woźniak, *Zarys dziejów Miejskiego Przedszkola nr 2 w Gostyninie*, „Głos Gostyniński” 1997, nr 16, s. 8; S. Stępień, *Stasia Pelczarska nie żyje*, „Głos Gostyniński” 2005, nr 12, s. 5.

Barbara Konarska-Pabiniak

PENKALA Barbara (1911–1991), profesor dr hab., pracownik naukowy

Urodzona w 1911 r. w Konstancynie koło Gąbina, z d. Darska, była wychowanką Gimnazjum im. Tadeusza Ko-

ściuszki w Gostyninie. Nieprzeciętne uzdolnienia łączyła z wielką pracowitością i niespożytą energią. Karierę naukową rozpoczęła już jako studentka Uniwersytetu Warszawskiego. W latach 1946–1951 była asystentem, a następnie starszym asystentem Wydziału Chemicznego, pracując pod kierunkiem wielkiej miary uczonego prof. Wojciecha Świętosławskiego. Pod koniec 1951 r., ze względu na stan zdrowia, przeniosła się do Instytutu Techniki Budowlanej. Z właściwą sobie energią i zaangażowaniem w krótkim czasie zorganizowała i wyposażyla w konieczną aparaturę pracownię kamienia i kruszyw budowlanych, którą kierowała do połowy 1960 r. W ciągu ponad ośmiu lat pracy w Instytucie Techniki Budowlanej, przeprowadziła badania około 300 krajowych złóż kamienia i kruszyw mineralnych, stając się cenionym znawcą w tej dziedzinie. Wydając monografię na ten temat, uzyskała tytuł doktora nauk technicznych. Przez kolejne dwa lata pracowała w Centralnym Ośrodku Badań i Rozwoju Techniki Drogowej, organizując pracownię kamienia i maszyn drogowych. Od stycznia 1963 r. do października 1981 r. pracowała na Politechnice Warszawskiej, gdzie z kolei zorganizowała pracownię mikroskopowych materiałów budowlanych, pełniąc jednocześnie rolę kierownika Zespołu Badań Kamienia i Betonu w obiektach zabytkowych. Była również utalentowanym dydaktykiem. Prowadziła zajęcia na studiach dziennych i podyplomowych na Wydziale Inżynierii Lądowej i Architektury oraz wykłady dla pracowników przemysłu i konserwacji zabytków. Pierwsza w kraju podjęła ważne

dla budownictwa badania nad alkaliczną agresją betonów, uzyskując ciekawe wyniki publikowane w kraju i za granicą. Z tego zakresu napisała rozprawę habilitacyjną, uzyskując tytuł doktora habilitowanego i stanowisko docenta. Rozwinęła szeroką pracę badawczą, podejmując zagadnienia ważne dla gospodarki narodowej (24 prace, z których 7 zostało wyróżnionych). Była autorką dwóch monografii i ponad 80 publikacji. Jako wybitny specjalista stała się konsultantem Ministerstwa Kultury i Sztuki oraz Muzeum Narodowego. Była członkiem Zespołu Badawczego Uniwersytetu Warszawskiego nad polskim średniowieczem. W ramach prac społecznych wykonywała liczne ekspertyzy dla Zamku Królewskiego w czasie jego odbudowy i dla wielu innych obiektów. Uczestniczyła w licznych konferencjach i kongresach krajowych i zagranicznych. Jej nazwisko było szeroko znane nie tylko w krajowych kręgach naukowych, ale i zagranicznych. O poziomie jej pracy dydaktycznej i badawczej świadczą liczne nagrody Ministerstwa Oświaty i Szkolnictwa Wyższego, Ministra Budownictwa i Przemysłu Materiałów Budowlanych oraz Rektora Politechniki Warszawskiej. Odznaczona została Złotym Krzyżem Zasługi, Odznaką Tysiąclecia Państwa Polskiego i Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski. Doskonały pedagog, wnikliwy badacz, miała otwarte serce na potrzeby innych ludzi. Roztaczała opiekę nad młodszymi kolegami, troszcząc się o ich rozwój naukowy. Była wielkim społecznikiem. Wspomagała darami Domy Dziecka w Gostyninie-Bratoszewie, Lucieniu i Giżycach, współpracowała rów-

nież z Domem Opieki dla Dorosłych Caritas w Skrzyszewach koło Gąbina. Potrafiła zainteresować ich potrzebami Polonię kanadyjską. Sama, mając już 60 lat i dwoje dorosłych dzieci, usynowiła kilkuletniego chłopca z Domu Dziecka w Bratoszewie i przygotowała go do samodzielnego życia. Była też aktywnym członkiem Stowarzyszenia Wychowanków Gimnazjum i Liceum im. Tadeusza Kościuszki w Gostyninie. Zmarła w Warszawie 20 XI 1991 r., przeżywszy 80 lat, a pochowana została w grobie rodzinnym na Cmentarzu Północnym w Warszawie.

Mąż Tadeusz (1912–1983), również wychowanek gostynińskiego Gimnazjum z 1934 r., krytalograf, mineralog i fizykochemik, profesor Uniwersytetu Warszawskiego, były dziekan Wydziału Geologii.

B. Konarska-Pabiniak, *Gostynin. Szkice z przeszłości*. Gostynin 2007, s. 295; tejsze, *Piękna droga życiowa prof. Penkalowej*, „Notatki Płockie” 1992, nr 1, s. 52; Nekrolog, „Gazeta Gostynińska” 1991, nr 21.

Barbara Konarska-Pabiniak

PIENIĄŻEK Henryk Janusz (1925–1980), żołnierz Armii Krajowej, działacz oddziału antykomunistycznego

Urodził się 20 I 1925 r. w Radziwiu koło Płocka. Był synem Józefa i Kazimiery z d. Konarskiej. Ojciec Józef (1895–1977), syn Franciszka i Mariany z d. Pasikowskiej, urodzony w Budach Kaleńskich, w powiecie gostynińskim, służył w 8 Pułku Artylerii Lekkiej w Płocku powstałym w 1918 r. Brał udział w wojnie polsko-bolszewickiej w 1920 r., za co otrzymał Order Virtu-

ti Militari. Wiadomo też, że był ogniomistrzem w Pułku Artylerii Lekkiej w Płocku. Potwierdza to zachowana lista płac z 1935 r. Następnie wraz z rodziną znalazł się w Włodzimierzu Wołyńskim, gdzie stacjonował 27 Pułk Artylerii Lekkiej, dokąd prawdopodobnie został skierowany z Płocka. Po wybuchu II wojny światowej zostali stamtąd wysiedleni. Wrócili wówczas do wsi Jesionka koło Szczawina.

Henryk Janusz Pieniążek skończył cztery klasy Gimnazjum w Płocku. Po powrocie z Włodzimierza Wołyńskiego, w czasie II wojny światowej był członkiem Armii Krajowej i działał na terenie powiatu Grodzisk Mazowiecki. W 1945 r. powrócił do rodzinnej Jesionki i wstąpił do zorganizowanego przez Damiana Kaczyńskiego oddziału antykomunistycznego, gdzie występował pod pseudonimem „Mściciel”. Brał udział w walkach na terenie powiatu gostyńskiego – w Szczawinie i w Lucieniu. W 1948 r. pracował w Starostwie Powiatowym w Gostyninie, gdzie pełnił obowiązki rejestratora. 15 VI 1950 r. został aresztowany. Wyrokiem z 7 III 1951 r. Najwyższego Sądu Wojskowego w Warszawie skazany na trzy lata pozbawienia wolności za przynależność do AK, działalność polityczną i walkę o suwerenność państwa polskiego i osadzony w więzieniu przy Rakowieckiej w Warszawie. Po roku, 22 VI 1951 r., wyrok uchylono w całości i postępowanie karne umorzono na podstawie art. 2, par. 1 i art. 4 ust. 2 o amnestii. Działalność polityczna i pobyt w więzieniu spowodowały nieodwracalne skutki zdrowotne. Po wyjściu z więzienia miał też problemy ze znalezieniem pracy, bardziej od-

powiedzialne stanowiska były dla niego niedostępne. Poszukiwał pracy po całej Polsce. W Gostyninie po 1956 r. krótko pracował w PSS, WZGS, a w latach 1966–1980 był prezesem Gminnej Spółdzielni Samopomoc Chłopska. Uzupełnił wykształcenie w Państwowym Technikum Rolniczym dla dorosłych w Trzepowie. Zmarł nagle 26 VIII 1980 r., pochowany jest na cmentarzu parafialnym w Gostyninie. W 1991 r. Sąd Okręgowy w Warszawie unieważnił wyrok Sądu Wojskowego w Warszawie.

We wrześniu 1951 r. poślubił Alicję Paliwodę (ur. 1929), dzieci Leszek i Hanna.

Informacje Urszuli i Leszka Pieniążków; Wyrok Najwyższego Sądu Wojskowego w Warszawie, sygn. SNO dw. S.1008/51.

Barbara Konarska-Pabiniak

PINAKIEWICZ Antoni (XX w.), starosta gostyński (fot. s. 463)

W latach 1919–1926 był starostą powiatu gostyńskiego. W dniu 10 IV 1921 r. wraz z burmistrzem Michałem Żylińskim witał w bramie tryumfalnej Marszałka Józefa Piłsudskiego oraz wygłosił okolicznościowe przemówienie. Z jego inicjatywy rozpoczęto budowę szpitala powiatowego według projektu Józefa Głowczewskiego (zob. biogram), oddanego w grudniu 1926 r. Na cześć starosty szpital otrzymał za patrona św. Antoniego. Był członkiem Zarządu Spółdzielni Spożywców Gostyniak. Jego żona J. Pinakiewicz współorganizowała kolonie letnie dla dzieci polskich z Niemiec w 1925 r. Od stycznia 1927 r. do grudnia 1929 r. starosta w Płocku. Ustąpił ze stanowiska ze względu na zły stan zdrowia.

B. Konarska-Pabiniak, *Gostynin. Szkice z przeszłości*, Gostynin 2007, 52, 56, 105, 142, 160, 162; M. Chudzyński, *Józef Piłsudski w Gostyninie*, „Gazeta Gostynińska” 1991, nr 7, s. 5; A. J. Papierowski, J. Stefański, *Płocczanie znani i nieznani. Słownik biograficzny*, t. II, Płock 2007, s. 481.

Barbara Konarska-Pabiniak

PINCZEWSKI Jakub Lejb (?–1939), kupiec

Był kupcem gostynińskim, rozstrzelany 1 XII 1939 r. w Woli Łąckiej.

Akt Stanu Cywilnego USC w Gostyninie z 1945 r.

Barbara Konarska-Pabiniak

PIOTROWICZ Czesław (1897–1969), sybirak, żołnierz wojny polsko-bolszewickiej i kampanii wrześniowej 1939

Urodził się 9 V 1897 r. w miejscowości Klusek koło Lucienia. Ukończył praktykę czeladniczą w zawodzie kowala. Po zakończeniu I wojny światowej i odzyskaniu przez Polskę niepodległości, Piotrowicz w maju 1919 r. wstąpił do Wojska Polskiego. Służył w 10 Pułku Piechoty stacjonującym w Łowiczu. W latach 1919–1921 przeszedł długi szlak bojowy. Pułk stoczył wiele bitew i potyczek: pod Lubieniem Małym, Litjatynem, Trembowłą, Gołogórami w Galicji Wschodniej w 1919 r., następnie pod Olewskiem, Kiszynem, Sławeczkiem, Wielednikami, Owruchem i Korosteniem na Białorusi w trakcie wyprawy kijowskiej w 1920 r., a także pod Smolewiczami, Ossową, Pleszczenicami w rejonie Mińska. Walczył również w 1920 r. przeciw radzieckiej ofensywie Michała Tuchaczewskiego (1893–1937) pod Bujakami, Tokarami, Krzymoszami. Pułk brał także udział w obronie Płoc-

ka przed atakiem 3 Korpusu Kawaleryjskiego dowodzonego przez Gaj-Chana (1887–1937). W dniu 5 V 1921 r. po podpisaniu traktatu ryskiego (18 III 1921), kończącego wojnę z Rosją Radziecką, został zwolniony do rezerwy w stopniu starszego szeregowca. Począwszy od 1919 r. odrodzona Polska nagradzała swych żołnierzy, przyznając im ziemie na Kresach. Wzmacniało to żywioł polski na wschodnich rubieżach państwa, a jednocześnie była to próba rozwiązania problemu przeludnienia polskich wsi w Polsce centralnej. W 1922 r. Piotrowicz skorzystał z tej możliwości i wraz z żoną Heleną objął gospodarstwo w Podryżach, w gminie Wielick, w powiecie kowelskim, na Wołyniu. Rodzina Piotrowiczów należała do zamożniejszych w okolicy. Posiadali włość ziem (30 mórg, czyli około 15 ha), prowadzili kuźnię, w swym gospodarstwie mieli młocarnię naftową, co w tamtym rejonie było rzadkością. W obliczu wybuchu wojny w 1939 r. Czesław Piotrowicz został zmobilizowany do 5 Pułku Strzelców Kresowych im. Francesco Nullo w Kowlu. Jednostka ta w kampanii wrześniowej walczyła na Pomorzu i tam została rozbita już 4 IX 1939 r. Piotrowicz zdołał powrócić do rodzinnego domu. Świadcząc usługi kowalskie okolicznej ludności, miał dobre relacje z Ukraińcami. Rodzina ostrzeżona o planowanym wysiedleniu gromadziła w workach odzież, obuwie, pościel, żywność. Zostali objęci tzw. I deportacją, która miała miejsce 10 II 1940 r. Funkcjonariusze NKWD wywieźli całą rodzinę do stacji kolejowej Hołoby. Towarzyszył im brat ojca Jan, przybyły latem 1939 r. z Kozic pod Gostyninem.

Po miesiącu podróży kolejną dotarli do stacji Irbit w obwodzie Świerdłowsk. Tam kończyły się szerokie tory. Kolejną wąskotorową przewieziono zesłańców w głąb tajgi do osady Chudiakow, w której znajdował się łagier „posiołok nr 109”, przeznaczony „dla elementu niebezpiecznego dla żywotnych interesów Związku Radzieckiego”, czyli rodzin osadników wojskowych. Obóz stanowiło kilka drewnianych baraków, otoczonych drutem kolczastym na obszarze kilometra kwadratowego. Więźniowie pracowali nad powiększeniem obozu, gdyż stopniowo przywożono tam coraz więcej ludzi. Po aneksji przez ZSRR krajów nadbałtyckich, w czerwcu 1940 r., zbudowano nowy obóz dla deportowanej inteligencji estońskiej. Więźniowie zajmowali się również wyrębem drzew w tajdze. Głodowe racje żywnościowe, silny mróz, katorżnicza praca i tyfus powodowały wśród nich wysoką śmiertelność. Siedmioosobowa rodzina Piotrowiczów przetrwała cały ten okres. W łagrze była radziecka szkoła dla dzieci, zbyt małych, aby pracować. Czesław Piotrowicz pełnił funkcję mechanika maszyn tartacznych. Poszarpane parciane pasy transmisyjne rodzina Piotrowiczów potajemnie używała do produkcji swetrów, które następnie wymieniano na produkty żywnościowe u mieszkańców okolicznych kołchozów. Po podpisaniu układu polsko-radzieckiego Sikorski–Majski 30 VII 1941 r., Polacy, przebywający w łagrach, zostali objęci amnestią i mogli opuścić obóz. Cała rodzina Piotrowiczów udała się na południe kraju, gdzie tworzyło się Wojsko Polskie. Ojciec Czesław wraz z trzema synami: Tadeuszem, Mieczysławem

i Eugeniuszem wstąpił do Wojska Polskiego dowodzonego przez gen. Władysława Andresa. Żona Helena z synem Edwardem (zob. biogram) została skazana na dalszą tułaczkę. Czesław Piotrowicz został przydzielony do 9 Dywizji Piechoty, gdzie od 11 II 1942 r. służył w kompanii wartowniczej. Jednostkę tę formowano w miejscowości Marg‘ilon w Uzbekistanie pod dowództwem płk. dypl. Mariana Bolesławicza. Wojsko opuściło ZSRR w dniach 24 III – 4 IV 1942 r. Piotrowicza w czerwcu 1942 r. przeniesiono do 316 kompanii transportowej Pomocniczej Wojskowej Służbie Kobiet, awansując go do stopnia kaprała. Służąc w I Korpusie Polskim, przemierzył cały szlak bojowy tej formacji wojskowej. Brał udział w bitwach kampanii włoskiej: pod Monte Cassino (11–18 V 1944), w zdobyciu Ankony (18 VI–18 VII 1944) i Bolonii (9–21 IV 1945). Po zakończeniu wojny Piotrowicz został wraz z całą jednostką przewieziony do Wielkiej Brytanii, a następnie 17 V 1947 r. zdemobilizowany. Powrócił do Polski i objął gospodarstwo rolne należące do rodziny żony w Bierzewicach. Odznaczony został brytyjską Gwiazdą za wojnę 1939–1945 (1939-45 Star), brytyjską Gwiazdą Włoch (Italy Star) za udział w działaniach bojowych na terenie Włoch w latach 1943–1945 i również brytyjską Gwiazdą za Francję i Niemcy (France and Germany Star). Zmarł 24 II 1969 r., został pochowany na cmentarzu parafialnym w Gostyninie. Żona Helena, urodzona 12 XI 1904 r. w Newark (stan Nowy Jork) w USA, była córką polskich emigrantów, Jana i Weroniki Nejmanów. W dniu 11 XI 1994 r. została uhonorowana dyplomem

i pismem pochwalnym przez Zarząd Główny Związku Sybiraków za ratowanie polskich dzieci na Syberii. Zmarła 21 IV 1996 r. Została pochowana na cmentarzu parafialnym w Gostyninie. Synowie: Tadeusz, Mieczysław, Eugeniusz i Edward.

S. Adamski, *Za winy niepopelnione*, „Wiadomości Gostynińskie” 2002, nr 4, s. 1, 4; 2002, nr 6, s. 6; J. Gospodarowicz, *Edward Piotrowicz – wspomnienie pośmiertne*, „Głos Gostyniński” 2006, nr 7, s. 9; Informacje synowej, Jadwigi Piotrowicz i wnuczki, Izabelli Ruty.

Marek Osmatek

PIOTROWICZ Edward (1935–2006), sybirak, hodowca koni

Urodził się 24 XI 1935 r. jako najmłodszy, czwarty syn Czesława i Heleny Nejman w Podryżach, gmina Wielick, powiat kowelski na Wołyniu, nad rzeką Stochód. Rodzice pochodzili z okolic Gostynina, ojciec z Kozic, a matka z Bierzewic. Helena Piotrowicz urodzona 12 XI 1904 r. w Newark (stan Nowy Jork) w USA była córką polskich emigrantów, Jana i Weroniki Najmanów, którzy przed wybuchem I wojny światowej powrócili do Polski i zamieszkali w Bierzewicach pod Gostyninem. Byli rodziną osadników wojskowych, którym w 1922 r. przekazano gospodarstwo w Podryżach na Wołyniu. Tam właśnie urodził się Edward Piotrowicz. Po wybuchu II wojny światowej i wkroczeniu 17 IX 1939 r. wojsk radzieckich obszar wschodniej Polski znalazł się pod okupacją ZSRR, a Kowel włączono do tzw. Zachodniej Ukrainy, którą 1 XI 1939 r. połączono z Ukrainą SRR, a tym samym włączono do ZSRR. 10 II 1940 r. miała miejsce pierwsza z czterech deportacji ludności pol-

skiej z terenów zajętych w 1939 r. Objęła ona również rodzinę Piotrowiczów. Trafili za Ural do łagru Chudiaków, niedaleko Irbitu w obłastii Świerdłowskiej, o nazwie „posiłek nr 109”. W dniu 30 VII 1941 r. doszło do porozumienia polsko-radzieckiego Sikorski–Majski. Na jego mocy polscy więźniowie łagrów zostali objęci amnestią i mogli opuścić miejsce deportacji. Cała rodzina Piotrowiczów udała się na południe kraju, gdzie tworzyła się armia gen. Władysława Andersa. Ojciec Czesław (zob. biogram) z trzema synami: Tadeuszem, Eugeniuszem i Mieczysławem przystąpili do tej armii i wraz z nią opuścili Związek Radziecki. Matka Helena z najmłodszym, sześciolatkiem Edwardem skazana została na dalszą tułaczkę. Przewędrowali Kazachstan i Kirgizję. Przez port w Krasnowodzku nad Morzem Kaspijskim dopłynęli do wybrzeży Persji (dziś Iran). Opuszczając ZSRR i wjeżdżając do Iranu, czuli, że „zamknęło się piekło, a otworzył się raj”. Piotrowiczów po przebyciu rekonwalescencji wraz z innymi przewieziono do Indii. Tam dzieci poddano dalszemu leczeniu i rozesłano po różnych krajach, będących pod jurysdykcją brytyjską. Piotrowicz z matką trafili do Kenii, następnie Tanganiki i Ugandy, gdzie zostali osiedleni w obozie dla rodzin wojskowych. Tam doczekali zakończenia wojny. W 1947 r. postanowili wracać do Polski. Jednak jako „zabugowcy”, w dodatku „osadnicy wojskowi”, nie byli zbyt ciepło przyjęci przez władze PRL. Represjonowani, niemający możliwości powrotu na Wołyn, osiedlili się w rodzinnej miejscowości Heleny Piotrowicz w Bierzewicach koło Gostynina. Edward Piotrowicz 7 X 1955 r. tra-

fił do Wojskowego Korpusu Górniczego w Oświęcimiu, jednostka 2654, jako NP (niepewny politycznie), gdyż jego ojciec służył w Armii Andersa, a jego trzech bracia byli w Anglii. Pracował głównie w kopalni Brzeszcze. Po odbyciu służby 21 X 1957 r. i powrocie do Gostynina poświęcił się swojej pasji, którą była hodowla koni. Był członkiem Mazowieckiego Związku Hodowców Koni, a także sekcji koni sportowych. W 1980 r. jego klacz Delicja rasy wielkopolskiej zajęła I lokatę i otrzymała złoty medal na VI Krajowej Wystawie Zwierząt Hodowlanych. Ten sam sukces powtórzyła rok później córka Delicji – Dunka. W 1995 r. został prezesem Stowarzyszenia Jeździeckiego Bierzewice. Współorganizował od 2001 r. Ogólnopolskie Zawody Konne w skokach przez przeszkody, które od 2004 r. noszą nazwę: Oficjalne Regionalne Otwarte Zawody w Skokach Przez Przeszkody Bierzewice. Był człowiekiem o niespożytej energii i aktywności. Po 1989 r. udzielał się społecznie w ruchu kombatanckim. Był sekretarzem Zarządu Koła Związku Kombatanów RP i Byłych Więźniów Politycznych, chorążym poczty sztandarowego, członkiem Związku Sybiraków, Światowego Związku Żołnierzy Armii Krajowej, Związku Żołnierzy Górników, Stowarzyszenia Dzieci Afrykańskich i prezesem Związku Piłsudczyków. Prowadził prelekcje historyczne z młodzieżą. Został odznaczony m.in.: Krzyżem Zesłańców Sybiru, Złotym Krzyżem Zasługi, Złotym Odznaczeniem za Szczególne Zasługi dla Westerplaczyków i Hubalczyków, Złotą Odznaką za Pojednanie Między Narodami, Złotą Odznaką za Zasługi dla Związku Kombatanów. Edward Piotrowicz

zmarł 8 VI 2006 r. i został pochowany na cmentarzu parafialnym w Gostyninie. Żona Jadwiga (ur. 1938), dwoje dzieci Izabella i Krzysztof.

Akta osobowe w archiwum Związku Kombatanów RP i Byłych Więźniów Politycznych Koło nr 1 w Gostyninie; S. Adamski, *Za winy nie popełnione*, „Wiadomości Gostynińskie” 2002, nr 4, s. 1, 4; 2002, nr 6, s. 6; E. Walczak, *Werbunek młodzieży gostynińskiej oraz jej udział w Powszechnej Organizacji Służba Polsce oraz Wojskowych Brygadach Górniczych w latach 1948–1955*, Rocznik Gostyniński, t. 3 – 2012, s. 265; B. Konarska-Pabiniak, *Zmagania jeźdźców*, „Głos Gostyniński” 2003, nr 9, s. 7; T. Paszkiewicz, *Zmagania jeźdźców na hipodromie*, „Życie Płocka” 2003, nr 19; B. Konarska-Pabiniak, *Dzieci wojny o sobie*, „Zamknęło się piekło, otworzył się raj”, „Głos Gostyniński” 2004, nr 9, s. 4; J. Gospodarowicz, *Edward Piotrowicz – wspomnienie pośmiertne*, „Głos Gostyniński” 2006, nr 7, s. 9; Informacja Jadwigi Piotrowicz i córki, Izabelli Ruty.

Marek Osmatek

PIOTROWSKI Ksawery (1893–1940), kapitan piechoty

Urodził się 21 VIII 1893 r. w Gostyninie. Był synem Władysława i Franciszki z Markowskich. Przed I wojną światową uczestniczył w życiu politycznym. Był członkiem organizacji niepodległościowych: Zarzewie i Polskie Drużyny Strzeleckie. Za działalność niepodległościową kilkakrotnie więziony przez Rosjan. W czasie wojny bolszewickiej w latach 1919–1921 służył w szeregach 6 Pułku Piechoty Legionów i od 1930 r. 29 Pułku Piechoty. Jeszcze w czasie trwania wojny ukończył Szkołę Podchorążych Piechoty. 1 III 1922 r. został mianowany na stopień porucznika ze starszeństwem. Przed wybuchem wojny pełnił służbę w Szkole Podchorążych Piechoty w Ostrowi Mazowieckiej. Za długoletnią

służbę wojskową odznaczony był: Orderem Krzyża Niepodległości, Srebrnym Krzyżem Zasługi, Medalem Pamiątkowym za Wojnę 1918–1921, Medalem Odzyskania Niepodległości. W 1939 r. dostał się do niewoli radzieckiej. Wywieziony został do obozu w Starobielsku dla polskich oficerów. 5 III 1940 r. Józef Stalin podpisał uchwałę o zamordowaniu polskich jeńców, którzy przebywali w obozach. Ze Starobielska oficerów przewieziono do siedziby NKWD w Charkowie. W podziemiach budynku, nocą, byli mordowani strzałem w tył głowy. Wśród 3820 oficerów, zamordowany został także porucznik Ksawery Piotrowski. Pośmiertnie został awansowany na stopień kapitana.

Lista katyńska. Jeńcy obozów Kozielsk, Ostaszków, Starobielsk. Zaginieni w Rosji Sowieckiej. Oprac. A. Moszyński, Londyn 1974, s. 310; Charków. Księga Cmentarna Polskiego Cmentarza Wojennego (www).

Stanisław Adamski

PIWONI Krzysztof Stanisław (1956–2017), przedsiębiorca

Urodził się 22 V 1956 r. w Gostyninie. Był synem Kazimierza i Mariany z d. Zapalskiej. Rodzina Piwonich pochodziła z Nieświeża (dziś Białoruś). Do Polski prawdopodobnie przybyli z Włoch za czasów królowej Bony. Dziadek Stanisław Piwoni (1879–1945), był członkiem i wiceprezesem Towarzystwa Literatów Lechickich, założonego w Warszawie na początku lat 30. XX w., nawiązującego do korzeni i kultury słowiańskiej. W czasopiśmie „Lechicka Wiosna”, wydanym przez Towarzystwo w 1931 r., ukazał się artykuł Piwoniego

U rozświtów teoromantyzmu oraz cztery wiersze. Do dziś zachowały się w archiwum rodzinnym rękopisy jego prac. Stanisław Piwoni zmarł w Nieświeżu w 1945 r. Ich dom, ogród i ziemię tuż po II wojnie światowej zajęła władza radziecka. Marianna Piwoni (1893–1970) z synami Kazimierzem oraz Wacławem przyjechała do Polski i osiedliła się w Kutnie. Kazimierz (1929–1995) przeprowadził się do Gostynina, gdzie podjął pracę biurową m.in. w gostynińskim sądzie i gdzie poznał swoją przyszłą żonę Mariannę (1928–1999). Krzysztof Piwoni ukończył Szkołę Podstawową nr 1 w Gostyninie i w 1976 r. Technikum Budowlane o specjalności prefabrykacja budowlana. Po maturze podjął studia w filii Politechniki Warszawskiej w Płocku, z których jednak zrezygnował i rozpoczął pracę w Rejonie Dróg Publicznych (dziś Przedsiębiorstwo Robót Drogowych i Budowlanych). Z chwilą powołania w maju 1988 r., wspólnie z Maciejem Budnym, Przedsiębiorstwa Budownictwa Ogólnego i Zagospodarowania Terenów Zielonych został wiceprezesem Zarządu spółki. Zaczynali skromnie, najpierw przy ul. Floriańskiej, potem przy ul. Bierzewickiej i od 28 VIII 1999 r. w nowej siedzibie przy ul. Płockiej 44a. Budrox ma w swoim dorobku realizację obiektów budowlanych na terenie Płocka, Kutna i Gostynina. Gostynińska wizytówka firmy Budrox to m.in.: adaptacja żłobka i przedszkola na Szkołę Podstawową nr 4 (później Gimnazjum nr 2), hala sportowa przy tej szkole oraz przy Szkole Podstawowej nr 5 (później Gimnazjum nr 1), wspólnie z firmą Hydro-pol budowa basenu i obiektów na wzgó-

rze zamkowym, ponadto bazar i Stara Betoniarnia. Budrox wybudował także osiedle mieszkaniowe przy ul. Zakładowej. W ciągu minionych 28 lat przedsiębiorstwo zdobyło wiele cennych nagród, jak: cztery razy w latach 2004–2007 Gazeta Biznesu czy Firma na Medal (2005), Filary Polskiej Gospodarki (2010) i Finalista Konkursu Modernizacja Roku (2010). Piwoni był człowiekiem wrażliwym, empatycznym, uczciwym, szanującym wszystkich bez wyjątku. Konsekwentnie walczył o odszkodowanie za utracone rodzinne mienie zabużańskie, doprowadzając starania do pomyślnego zakończenia w 2008 r. W dniu 7 V 2011 r. otrzymał Srebrny Krzyż za Zasługi dla Związku Harcerstwa Polskiego. W kwietniu 2016 r. wystąpił ze spółki i w maju tego samego roku założył własną firmę produkcyjno-usługową Budrox KP Sp. z o.o. przy ul. Płockiej 44b. Zmarł 10 VII 2017 r. w Bierzewicach. Pochowany jest na cmentarzu parafialnym w Gostyninie.

Żona Teresa Aleksandra z d. Zambrzycka, dzieci: Patrycja, Michał, Paulina.

B. Konarska-Pabiniak, *Cztery w jednym, czyli sukces Budroxu*, „Głos Gostyniński” 1999, nr 15, s. 3; teŹe, *Kolejny sukces Budroxu*, „Głos Gostyniński” 2005, nr 5, s. 1; „Lechicka Wiosna”, Warszawa 1931, R. I, z. 1; Informacja syna Michała i córki Patrycji Piwoni-Kopruckiej.

Barbara Konarska-Pabiniak

PLISKO Jan (1916–1988), poeta, dziennikarz, pracownik kulturalno-oświatowy

Urodzony 4 VI 1916 r. w Meysztach na Wileńszczyźnie. Rodzice Fryderyk i Jadwiga z d. Jeżowska. Do Płocka przybył w 1925 r., gdzie w 1934 r. ukończył Gimnazjum i Liceum im. Marszałka Stani-

śława Małachowskiego. W tym samym roku rozpoczął studia na Wydziale Prawa Uniwersytetu Warszawskiego. Okupację spędził w Warszawie. Był więźniem Pawiaka. Zwolniony przebywał kilka miesięcy w szpitalach. Po powstaniu warszawskim przez obóz w Pruszkowie, Grodzisk Mazowiecki, Częstochowę dotarł do Zakopanego. Aresztowany 9 I 1945 r. przez Niemców znalazł się w transporcie do Rzeszy, który odcięła ofensywa wojsk radzieckich. Po wyzwoleniu Zakopanego już 11 III 1945 r. brał udział w wieczorze autorskim z udziałem Marii Dąbrowskiej, Kornela Makuszyńskiego i Jerzego Andrzejewskiego. W połowie marca powrócił do Płocka. Został redaktorem naczelnym pism „Jedność” i „Jedność Mazowiecka” w Płocku, współredaktorem tygodnika „Młoda Demokracja” w Warszawie. Dla Amatorskiego Teatru w Płocku opracował montaż „Miasto Walki, Nauki, Pracy” wystawiony 18 IX 1945 r. i składankę „Cudze chwalicie, swego nie znacie” graną 7 XII 1945 r. Był także redaktorem Biura Studiów I Programu Polskiego Radia w Warszawie. Po kilku operacjach w 1952 r. podjął pracę w Sanatorium Przeciwgruźliczym w Gostyninie-Kruku, wówczas administracyjnie należącym do miasta Gostynina, jako kierownik działu kulturalno-oświatowego. Zorganizował przy sanatorium bibliotekę, z której pacjenci korzystają do dziś. Opracował historię sanatorium, będąc jednocześnie jego pacjentem. Pracował tam do emerytury w 1987 r. Współpracował z „Trybuną Mazowiecką” jako korespondent z terenu Gostynina i powiatu gostynińskiego. Jan Plisko był autorem wielu artykułów społeczno-politycznych, fe-

lietonów satyrycznych, reportaży i wywiadów, słuchowisk radiowych. Ogłosił drukiem ponad 400 wierszy, m.in. w tomikach *Słowo owocujące* (1984), *Westerplatte* (1989). Odznaczony Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski. Zmarł 24 II 1988 r., pochowany jest na cmentarzu parafialnym Gostyninie.

A.J. Papierowski, J. Stefański, *Płocczanie znani i nieznani. Słownik biograficzny*, t. I, Płock 2002, s. 475; W. Koński, *Jan Plisko*, „Petro Echo” 1988, nr 10, s. 6; tegoż, *Kolega i przyjaciel*, „Tygodnik Płocki” 1988, nr 12, s. 4; J. Plisko, *Sanatorium Przeciwgruźlicze Gostynin-Kruk*, „Notatki Płockie” 1974, nr 2, s. 20–25; B. Konarska-Pabiniak, *Płocka Melpomena 1808–1975*, Płock 1998, s. 196–198.

Barbara Konarska-Pabiniak

PLISZKIEWICZ Henryka (1916–2010), działaczka społeczna

Urodziła się w Gąbinie 15 III 1916 r. Córka Ludwika i Joanny z d. Rojewskiej, małżonków Wylazłowskich. Ojciec prowadził zakład malarski w Gostyninie. Jego uczniem był m.in. późniejszy artysta Henryk Kubik (zob. biogram). Absolwentka Gimnazjum im. Tadeusza Kościuszki w Gostyninie z 1935 r. Drużynowa w latach 1933–1934 i prezes Straży Przedniej działającej przy szkole. Po ukończeniu gimnazjum przez kilka miesięcy pracowała w starostwie. Przed wojną rozpoczęła studia w dziedzinie nauk politycznych, których nie zdążyła ukończyć. Po wojnie zajmowała się domem i wraz z mężem Józefem (zob. biogram) działalnością społeczną. W latach 1963–2000 aktywnie uczestniczyła w zjazdach organizowanych przez Stowarzyszenie Wychowanków i Absolwentów Gimnazjum im. Narcy-

zy Żmichowskiej i Gimnazjum i Liceum im. Tadeusza Kościuszki w Gostyninie. Aktywny członek Koła Przyjaciół Ziemi Gostynińskiej przy Oddziale Stołecznym im. Aleksandra Janowskiego PTTK nr 238 w Warszawie. Odznaczona Złotą Honorową Odznaką PTTK. Zmarła 5 VII 2010 w Warszawie. Pochowana jest w Izabelinie.

Dzieci: Marzena (ur. 1941), Marek (ur. 1943), Agnieszka (ur. 1946). Jej siostra Jadwiga zamordowana została w 1943 r. w Oświęcimiu.

S. Stępień, *Pani Henia Jubilatka*, „Głos Gostyniński” 2006, nr 4, s. 4; S. Stępień, *Henia Plisziewicz z Wylazłowskich – nie żyje!*, „Nasz Gostynin” 2010, nr 6, s. 5; *My, Gostyniaci. Zbiór wspomnień – biograficzny Wychowanków i Absolwentów Gimnazjum i Liceum im. Tadeusza Kościuszki w Gostyninie*. Pod red. W. Sajkowskiego, Gostynin 2010, s. 128; Informacje syna, Marka.

Barbara Konarska-Pabiniak

PLISZKIEWICZ Józef Stanisław (1916–1998), dziennikarz, poeta

Urodził się 8 VIII 1916 r. w Tworzyjankach, w gminie Brzeziny koło Łodzi. Był synem Józefa i Natalii z d. Osóbka. Ukończył Gimnazjum i Liceum im. Tadeusza Kościuszki w Gostyninie w 1935 r. W Liceum redagował pisaną ręcznie na znormalizowanych kartkach gazetkę „Zwierciadło”. Gazetka umieszczana była w gablocie szkolnej w liczbie 8–10 stron. Po maturze odbył służbę wojskową w Podchorążówce w Zegrzu koło Warszawy. Żołnierz Armii Krajowej, uczestnik walk partyzanckich, m.in. w Puszczy Kampinoskiej. Odznaczany kilkakrotnie przez Rząd Rzeczypospolitej w Londynie. W czasie wojny 24 XI 1940 r. ożenił się z koleżanką szkolną

Henryką Wylazłowską. Jeszcze przed wojną rozpoczął studia na Wydziale Filologii Polskiej Uniwersytetu Warszawskiego, których nie ukończył. Po wojnie odbył studia na Wydziale Statystyki w Szkole Głównej Handlowej w Warszawie. Krótko był asystentem na tej uczelni. Następnie pracował w Spółdzielni Spożywców Społem w Łodzi, potem w Warszawie w Państwowym Wydawnictwie Naukowym. Był członkiem Polskiego Związku Lekkiej Atletyki, a przez 20 lat sekretarzem redakcji miesięcznika „Lekka Atletyka”. Stworzył podstawy statystyki sportowej. Był aktywnym członkiem Association of Track & Field Statisticians (Międzynarodowe Stowarzyszenia Statystyków Sportowych Lekkiej Atletyki). W „Lekkiej Atletyce” drukował swoje utwory. Do emerytury był dziennikarzem sportowym w tygodniku „Sportowiec”. Współpracował z Towarzystwem Przyjaciół Łazienek od jego założenia 17 II 1963 r. Piewca piękna ziemi gostynińskiej, autor fraszek, jego ulubionej formy literackiej, pod wspólnym tytułem *Satyrykon Józefa Stanisława Pliszkiwicza*, publikowanych na łamach gostynińskiej prasy lokalnej, autor artykułu *Tyle lat minęło* dla monografii *Szkoły gostynińskiej*. Wydał dwa tomiki wierszy *Fraszki* (1995) i *Miłość... kobieta... i uśmiech* (1998). Obydwa tomiki znajdują się w zbiorach Biblioteki Polskiej w Paryżu. Zmarł 24 II 1998 r. w wyniku wypadku. Pochowany jest w Izabelinie.

Żona Henryka (zob. biogram). Dzieci: Marzena (ur. 1941), Marek (ur. 1943) i Agnieszka (ur. 1946).

J. Pliszkiwicz, *Powrót do szkoły*, [w:] B. Konarska-Pabiniak, *Szkoła gostynińska. Sto lat w służbie*

oświaty 1907–2007, Gostynin 2007, s. 141–147; J. Pliszkiwicz, *Satyrykon Józefa Stanisława Pliszkiwicza*, „Głos Gostyniński” 1996, nr 24, s. 6; Nekrolog, „Głos Gostyniński” 1998, nr 4, s. 6; S. Stępień, *Pani Henia Jubilatka*, „Głos Gostyniński” 2006, nr 4, s. 4; Informacje syna, Marka.

Barbara Konarska-Pabiniak

PODEL Bernard (1956–2003), honorowy krwiodawca

Urodził się 13 IV 1956 r. w Pyrzycach. Syn Zygmunta i Zofii z d. Witońskiej. Był działaczem Polskiego Czerwonego Krzyża i honorowego Krwiodawstwa, Klubu Honorowych Dawców Krwi Dar Życia przy ZR PCK w Gostyninie. Postrzegany był jako „człowiek o gorącym sercu, wrażliwy na ludzką biedę i cierpienie”. Za długoletnią i owocną działalność został odznaczony Srebrnym Krzyżem Zasługi oraz odznaką ZHDK I stopnia. Zmarł 25 II 2003 r.

Żona Halina z d. Parysiak.

Nekrolog, „Głos Gostyniński” 2003, nr 4, s. 2.

Barbara Konarska-Pabiniak

PODEL Władysław (1914–1942), rozstrzelany przez Niemców

Urodzony w Gostyninie w 1914 r., syn Nikodema i Marianny z Olgów. Został rozstrzelany w lesie w Skokach 9 V 1942 r. Ekshumowany 18 VI 1945 r., pochowany został w kwaterze wojennej na cmentarzu parafialnym w Gostyninie. Podczas spisu ekshumowanych osób w 1945 r. wpisano błędną datę śmierci 26 II 1940 r. Postanowieniem Sądu Powiatowego w Gostyninie z dnia 12 X 1959 r. zmieniono ją na 9 V 1942 r. Pozostawił żonę Władysławę z Zielińskich.

Dzieje Gostynina i ziemi gostynińskiej. Pod red. M. Chudzyńskiego, Warszawa 1990, s. 644; Akt Stanu Cywilnego USC w Gostyninie z 1945 r.; Inskrypcja nagrobna.

Jolanta Bigus

POGORZELSKI Eugeniusz Bronisław (1866–1934), generał Wojska Polskiego

Urodził się 30 XII 1866 r. w Sannikach, w rodzinie Aleksandra i Wiktorii z Gołędzinowskich. Ukończył gimnazjum klasyczne w Warszawie i szkołę junkrów w Wilnie. Od jesieni 1886 r. służył zawodowo w armii rosyjskiej, zdobywając kolejne stopnie wojskowe. Brał udział w wojnie rosyjsko-japońskiej 1904–1905. Podczas I wojny światowej dowodził rosyjskimi 51 i 716 Pułkami Piechoty. W 1918 r. objął dowództwo w formującej się 8 DS przy 6 Armii Rosyjskiej w Kiszyniowie. W bitwie pod Kaniowem dostał się do niewoli niemieckiej, z której zwolniony został dopiero 13 XI 1918 r. Dwa dni później objął dowództwo Brygady Kresowej Wojska Polskiego, którą sam sformował. W 1919 r. początkowo był zastępcą dowódcy Okręgu Wojskowego Częstochowa, a potem dowódcą OW Kielce. Podczas wojny polsko-bolszewickiej dowodził 14 Brygadą Piechoty. Po zakończeniu wojny dowodził 7 Dywizją Piechoty, a od marca 1923 r. był dowódcą OW Warszawa, następnie pierwszym zastępcą szefa administracji armii. W czerwcu 1924 r. został członkiem Officerskiego Trybunału Orzekającego. Awans na generała brygady otrzymał w 1920 r., a generała dywizji w 1924 r., mimo że Marszałek Józef Piłsudski, opiniując generalicję polską, zaliczył go do grupy generałów „przecięt-

nej zupełnie miary”. W stan spoczynku przeniesiony został ostatniego kwietnia 1927 r. Odznaczony był m.in. Orderem *Virtuti Militari* V klasy i Krzyżem *Walecznych*. Zmarł w Warszawie 18 III 1934 r., pochowany na Cmentarzu Wojskowym na Powązkach.

Żona Władysława z d. Puchalska, syn Wiktor, urodzony w 1899 r. w Kutnie, zginął w Charkowie w 1940 r. Pośmiertnie w 2007 r. awansowany do stopnia majora.

J. B. Nycek, *Gmina Sanniki*, Płock 2011, s. 113; www.ogrody.wspomnien.pl.

Jan Bolesław Nycek

POINC Adam (1929–2004), leśnik, pracownik turystyki

Urodził się 31 VIII 1929 r. w Grójcu, syn Alfonsa i Eugenii z Czyszkowskich. Rodzina zamieszkała w Gostyninie, ponieważ ojciec przeniesiony został tutaj służbowo do pracy w Urzędzie Skarbowym. Gdy wybuchła wojna, Adam miał już skończoną pierwszą klasę Gimnazjum im. Tadeusza Kościuszki w Gostyninie. Po reaktywowaniu Gimnazjum w 1945 r. podjął w nim naukę, a następnie przeniósł się do Technikum Rolniczego w Bojanowie, po czym rozpoczął studia na Wydziale Rolniczym Uniwersytetu Poznańskiego. Pod koniec lat 40. osiedlił się w Warszawie, gdzie pracował na stanowisku inspektora w Ministerstwie Rolnictwa. Pracował też w Totalizatorze Sportowym, współtworzył z kolegą Władysławem Sajkowskim spółdzielnię pracy pn. Spółdzielcza Agencja Handlowa. Z czasem został jej prezesem. Kolejna praca to Ośrodek Campingowy Spółdzielni Gromada przy

ul. Żwirki i Wigury w Warszawie. Jak pisze Sajkowski: „przez lata przyjmował turystów z całego świata, nie szzczędząc czasu i wysiłku, dając się poznać jako człowiek prawy, rzetelny, szanujący innych i przez innych szanowany”. Pracował tam do 70. roku życia. W 1999 r. napisał *Wspomnienia 1939–1945*. Fragmenty drukowane były w prasie gostynińskiej. Zmarł 30 XI 2004. Urna z jego prochami złożona została na cmentarzu parafialnym w Gostyninie.

W 1953 r. ożenił się z Haliną Andrzejewską. Córka Iwona, syn Witold.

Bracia: Jerzy (zob. biogram), leśniczy lasów łąckich, Janusz (zob. biogram), samorządowiec, Zbigniew, inżynier elektronik. Stryjeczny brat Witold był kapitanem Żeglugi Wielkiej, obrońcą Westerplatte.

My, Gostyniaci. Wspomnienia Wychowanków i Absolwentów Gimnazjum i Liceum im. Tadeusza Kościuszki w Gostyninie. Pod red. W. Sajkowskiego, Gostynin 2010, s. 165–167; A. Poinc, *Wspomnienia 1939–1945*, „Gazeta Gostynińska” 1998, nr 11, s. 5.

Barbara Konarska-Pabiniak

POINC Janusz (1922–1997), żołnierz Armii Krajowej, urzędnik

Urodził się 22 II 1922 w Grójcu w rodzinie Alfonsa i Eugenii z Czyszkowskich. Po kilku latach rodzina przeniosła się do Gostynina i tutaj Janusz Poinc ukończył Szkołę Powszechną, a następnie Gimnazjum im. Tadeusza Kościuszki w czerwcu 1939 r. Ojciec Alfons był pracownikiem Urzędu Skarbowego, dawnym działaczem POW. We wrześniu 1939 r. był odpowiedzialny za wywóz z miasta na Wschód około miliona złotych. Zarówno Janusz, jak i jego brat Jerzy usiło-

wali we wrześniu 1939 r. oddzielnie przedostać się do walczącej Warszawy na rowerach. Janusz z kolegą Witoldem F., nękanymi niemieckimi nalotami atakującymi polską ludność wyrwaną w panice wojny z domów, dotarli przez Oporów i Sanniki do Sochaczewa, gdzie rozpoczęła się bitwa o miasto. Przeżywszy ostrzał artyleryjski nad Bzurą i widząc niebezpieczeństwo dalszej podróży, postanowili zawrócić. Podczas okupacji, poddany obowiązkowi pracy, zatrudnił się w niemieckich zakładach. W sierpniu 1941 r. całą rodzinę wyrzucono z ich mieszkania w Gostyninie. Podjął w tym samym czasie pracę w Urzędzie Pocztowym jako listonosz. Od sierpnia 1942 r. był członkiem Związku Walki Zbrojnej, a następnie Armii Krajowej, przyjmując pseudonim „Długi”. Należał do specjalnej komórki konspiracyjnej „Kanwa” rejonu „Gopło”, stworzonej z pocztowców gostynińskich, których zadaniem był kontrolowanie donosów do służb niemieckich, zbieranie informacji wojskowych, pomaganie cywilnym mieszkańcom Gostynina i okolic oraz rozpowszechnianie gazet podziemnych, np.: „Biuletyn Informacyjny”. Dowódcą sekcji był Eugeniusz Wandurski „Władysław” (zob. biogram). Osoby, na które słano donosy, były ostrzegane, co dawało im możliwość ucieczki lub chociażby zmiany miejsca zamieszkania. Starano się dotrzeć do autorów donosów. Zbierano również informacje o funkcjonariuszach niemieckich służb policyjnych i więziennych lub o liczbie rannych w szpitalach wojskowych. Sporządzano raporty o ruchach pociągów wojskowych z uwzględnieniem liczby i rodzaju przewożonego sprzętu wojskowego. Pod koniec 1942 r.

Poinc, w wyniku donosu, został aresztowany i torturowany przez gestapo. Zarzucano mu przynależność do konspiracji, czemu zaprzeczał. Zwolniono go dzięki wstawiennictwu niemieckiego naczelnika poczty, który potwierdził jego nienaganą dotychczasową pracę. Na stanowisku listonosza dotrwał do wyzwolenia miasta przez Armię Czerwoną. Jednak nie oznaczało to powrotu do normalnego i spokojnego życia. W marcu 1945 r. z nieznanых powodów wstąpił do Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego (UBP). Uświadomiwszy sobie cel i charakter tej instytucji 13 IX 1945 r. samowolnie opuścił gostyniński posterunek, uciekając do ciotki w Radomiu. Wysłano za nim list gończy. Unikając aresztowania, zmieniał często miejsce pobytu. Mieszkał w Szczecinie na ziemiach odzyskanych (gdzie trudniej było o dekonspirację), a nawet w Berlinie. Po ogłoszeniu amnestii 22 II 1947 r. ujawnił się, zgłaszając na posterunek UB w Gostyninie. 8 IV 1947 r. otrzymał tam zaświadczenie, z którym mógł wrócić do Szczecina. Latem został wezwany na przesłuchanie do Wojewódzkiego UB w Szczecinie. Namawiano go do współpracy. Straszono wyciągnięciem konsekwencji z faktu przynależności do AK, oskarżano o podpisanie volkslisty. Gdy odmówił współpracy, zwolniono go, jednak pozostawał pod ciągłą obserwacją służb. W tej sytuacji powrócił do Gostynina i jesienią 1947 r. podjął znów pracę w Urzędzie Poczтовым, z którego zwolniono go we wrześniu 1948 r. W aktach Urzędu Bezpieczeństwa figurował jako osoba podejrzana. Dopiero rok później, we wrześniu 1949 r. zatrudnił się w Gminnej Spółdzielni Samopomoc Chłopska, w któ-

rej przepracował długie lata aż do 31 XII 1981 r., nie otrzymując żadnego awansu. Po przemianie ustrojowej w 1992 r. wstąpił do Światowego Związku Żołnierzy AK Obwodu Gostynińskiego. Pełnił tam funkcję przewodniczącego Komisji Rewizyjnej. Został uhonorowany przez Prezydenta RP Krzyżem AK (1994), Krzyżem Partyzanckim. Zmarł 15 XII 1997 r. w Gostyninie. Pochowano go na cmentarzu parafialnym w Gostyninie.

W 1950 r. poślubił Annę Halinę Daszkiewicz (1924–2002). Miał dwie córki Elżbietę i Jolantę.

Akta osobowe w archiwum Związku Kombatan-tów RP i b. WP Koło nr 1 w Gostyninie; R. Rzepnikowski, J. Matuszewski, *Poinc J. Wspomnienia poświęcone*, „Gazeta Gostynińska” 1998, nr 11, s. 5.

Marek Osmatek

POINC Jerzy (1920–2007), leśnik

Urodził się w Warszawie 29 I 1920 r. Rodzice Alfons i Eugenia z d. Czyszowska mieszkali w Grójcu. Następnie przenieśli się do Gostynina. Ojciec otrzymał pracę w Urzędzie Skarbowym. Jerzy ukończył Szkołę Powszechną, a później Gimnazjum im. Tadeusza Kościuszki. Należał do harcerstwa, uprawiał też lekkoatletykę, zwłaszcza skok wzwyż. Po wybuchu II wojny światowej walczył jako ochotnik. Z bratem Januszem (zob. biogram) dotarł pod Sochaczew z zamiarem przedostania się do walczącej Warszawy, ale bezskutecznie. Po powrocie do Gostynina pracował na kolei. Po wojnie zdobył zawód leśnika. Najpierw pracował w Bolesławcu, a od 1957 r. do emerytury w Nadleśnictwie w Łącku. Udzielał się społecznie. Pełnił funkcję ławnika w Sądzie w Gostyninie, później

w Płocku. Już na emeryturze opiekował się Miejscami Pamięci Narodowej, brał udział w uroczystościach 3 Maja i 11 Listopada. Pisywał też artykuły do prasy lokalnej, m.in. do „Tygodnika Płockiego”, np. *Moja pierwsza wigilia w szpitalu*. Jego hobby było pszczelarstwo. Otrzymał medale i odznaczenia: Medal za Udział w Wojnie Obronnej (1939), Srebrny i Złoty Krzyż Zasługi, Odznakę Zasłużony dla Województwa Płockiego, Odznakę Zasłużony dla Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego. Zmarł 15 XII 2007 r., pochowany został na cmentarzu parafialnym w Korzeniu, w pobliżu ukochanego lasu.

Żona Maria, córka Alicja, która mieszka we Francji i syn Wiesław.

Informacja syna, Wiesława Poinca.

Barbara Konarska-Pabiniak

POPŁAWSKI Jerzy (1919–2004), pilot RAF, major Wojska Polskiego

Urodził się 1 X 1919 r. w Modelu, gmina Pacyna, gdzie pracował jego ojciec. Szkołę Powszechną, a następnie Gimnazjum im. Tadeusza Kościuszki ukończył w Gostyninie w 1937 r. W latach gimnazjalnych był aktywnym członkiem ZHP – 90 Mazowieckiej Drużyny Harcerzy im. Mariana Langiewicza (stopień ćwik), a także przewodniczącym szkolnej organizacji Straż Przednia. Udzielał się też w kole sportowym i szkolnej orkiestrze. W latach 1935–1937 był chorążym sztandaru szkoły. Po ukończeniu w 1937 r. kursu szybowcowego w Ustjanowej został przyjęty w 1938 r. do Szkoły Podchorążych Lotnictwa w Dęblinie. Na stopień ppor. pilota promowany 1 IX 1939 r. Po krótkiej służbie w Dywizjonie III/4

przedostał się przez Rumunię i Syrię do Francji, a stamtąd do Wielkiej Brytanii. W 1940 r. rozpoczął szkolenie w 5 OTU – Aston Down. Po zakończeniu szkolenia skierowano go do 111, a następnie 229 Dywizjonu Brytyjskiego w Northolt. Od początku września 1940 r. brał udział w bitwie o Anglię (Battle of Britain) jako najmłodszy polski oficer lotnik. W marcu 1941 r. został włączony do nowo powstałego polskiego Dywizjonu 308 – krakowskiego, w którym odniósł swe największe sukcesy w walkach powietrznych, zestrzeliwując: 4 IX 1941 – 1Bf 109 F, 16 IX – 1 Bf 109, 21 IX – 1 Bf, 27 IX – 1 Bf 109 F, 13 X – 1 Bf – 109 oraz 8 XI uszkodził 1 Bf 109 F. Przyniosło mu to trzykrotne odznaczenie Krzyżem Walecznych, a 4 III 1942 r. Oficerskim Krzyżem Orderu Wojennego Virtuti Militari. W kwietniu 1942 r. awansował na dowódcę eskadry w 308 Dywizjonie Myśliwskim, 16 IV 1943 r. powrócił do działań bojowych jako dowódca 315 Polskiego Dywizjonu Myśliwskiego „Dęblińskiego” i już 20 kwietnia uszkodził 1 Focke Wulf 190. We wrześniu 1943 r., w wieku niespełna 23 lat, otrzymał po raz czwarty Krzyż Walecznych. 15 II 1944 r. został przeniesiony do Inspektoratu Polskich Sił (Zbrojnych) Powietrznych. Następnie pełnił w Głównej Kwaterze 11 Grupy Myśliwskiej funkcję oficera łącznikowego. Ukończył Wyższą Szkołę Lotniczą. Ponieważ zestrzelił pięć samolotów, zaliczony został w poczet Asów Polskiego Lotnictwa. W lutym 1947 r. zdemobilizowany w stopniu ppłk. – dowódca skrzydła myśliwskiego – wyemigrował do Argentyny, gdzie poślubił pisarkę Marię Judith Molinari i zamieszkał wraz z rodziną w Buenos Aires. Miał dwoje dzieci

– syna Romana i córkę Marię Aleksandrę. Od 1993 r. na emeryturze. Utrzymywał kontakt z bratem Romanem, wieloletnim pracownikiem żychlińskiego Emitu. Odznaczony wieloma innymi odznaczeniami, m.in. brytyjskim Distinguished Flying Cross (DFC) oraz polskimi Medalem Lotniczym i Krzyżem Srebrnym Orderu Virtuti Militari. Obszernie wzmiankowany w literaturze angielskiej. Zmarł w Buenos Aires 24 VI 2004 r.

J. Zieliński, *Asy polskiego lotnictwa*, Warszawa 1994; B. Konarska-Pabiniak, *As z Modela. Jerzy Popławski – podpułkownik pilot RAF nr 76751 (Wing Commander)*, „Głos Gostyniński” 1995, nr 4, s. 6.

Barbara Konarska-Pabiniak

PRUSZAK Aleksander Paweł h. Leliwa (1777–1847), właściciel m.in. dóbr Sanniki

Urodził się w 1777 r. Był synem Józefa Andrzeja (1742–1803) i Perpetuły z Trembeckich (1748–1838). W 1808 r. przejął po swym stryju Tomaszu Tadeuszu Pruszkaku dobra sannickie w powiecie gostynińskim. Oprócz Sannik posiadał Żychlin i Śleszyn w powiecie kutnowskim. Zajął się rozbudową sannickiego dworu, wokół którego powstał duży park i ogród. W 1834 r. wykupił dobra Sanniki na własność. Był znakomitym gospodarzem, wprowadzał nowe metody gospodarowania. W majątku na wielką skalę uprawiał pszenicę, założył owczarnię, którą uważano za jedną z najlepszych na Mazowszu. Był społecznikiem. Spore środki przeznaczał na utrzymanie szkoły elementarnej. Okazał się też hojnym darczyńcą na cele powstania listopadowego, w którym wziął udział. W styczniu 1831 r. na potrzeby

formującego się na zachodnim Mazowszu pułku Wojska Polskiego przekazał w listach zastawnych 20 tys. zł. Hojność Aleksandra spowodowała odwet wojska rosyjskiego w lipcu 1831 r., które spłądowały i spustoszyły sannicką wieś i folwark. Dość szybko Pruszak zlikwidował szkody wojenne. Zmarł w Warszawie 10 I 1847 r., pochowany został w podziemiach kościoła św. Apostołów Piotra i Pawła w Żychlinie.

Żonaty był z Marianną ze Skarzyńskich h. Bończa. Mieli troje dzieci: Tomasza Aleksandra (1806–1856), Konstantego Jana (zob. biogram) i Aleksandrę Weronikę Justynę, zwaną Olesią. Dwoje ostatnich było serdecznymi przyjaciółmi Fryderyka Chopina, który na zaproszenie Konstantego w 1828 r. spędził wakacje w Sannikach. Żoną Tomasza Aleksandra była Seweryna z Żochowskich (1816–1905), poetka, publicystka, tłumaczka.

E. Sławińska-Dahlig, *Sanniki i Chopin–panorama historyczna*, Rocznik Gostyniński, t. I – 2007, s. 165–166; J.B. Nycek, *Gmina Sanniki. Przyroda. Dzieje. Społeczeństwo*, Płock 2011, s. 62–63; B. Konarska-Pabiniak, *Seweryna Duchńska – literatka i patriotka*, „Notatki Płockie” 2015, nr 2, s. 11–17.

Marian Chudzyński

PRUSZAK Ewelina (1828–?), bohaterka powstania styczniowego

Urodziła się 21 XI 1828 r. we wsi Podczachy, w gminie Pacyna. Była córką Antoniego Pruszkaka i Marianny Apolinarii z Goszczyńskich, bratanicą Aleksandra Pawła Pruszkaka (zob. biogram), właściciela dóbr sannickich. W 1847 r. poślubiła Józefa Pruszkaka i zamieszkała z mężem w Kunkach koło Szczawili

na Kościelnego. Józef Pruszek należał do Towarzystwa Rolniczego skupiającego zamożnych ziemian w Królestwie Polskim. Dwór w Kunkach w szczególności wpisał się w powstanie styczniowe na ziemi gostyńskie. Jego właściciele aktywnie zaangażowali się w sprawy powstania, zorganizowali w swym dworze ważny punkt powstańczy. Józef Pruszek pełnił funkcję naczelnika cywilnego powiatu gostyńskiego. W obawie przed aresztowaniem już w lipcu 1863 r. musiał opuścić kraj. Ewelina Pruszkowa piastowała funkcję przewodniczącej Komitetu Niewiast. Do majątku w Kunkach zwożono odzież i żywność dla powstańców, przybywały transporty broni i amunicji, rozliczano też podatek narodowy oraz sądzono szpiegów przyłapanych przez powstańczą żandarmerię. W swym dworze Ewelina gościła przywódców partii powstańczych, m.in. Ludwika Oborskiego, Józefa Łakińskiego (zob. biogram), Emeryka Syrewicza (zob. biogram) i Orłowskiego. Z rozkazu rosyjskiego generała księcia Emila Sayn-Wittgensteina Pruszkowa została aresztowana przez rotmistrza barona Sackena i oddana pod sąd wojenny we Włocławku. Księżę Wittgenstein zażądał dla niej 15 lat ciężkich robót w kopalniach na Syberii. Wyrokiem sądu wojennego w Warszawie skazana została na sześć lat ciężkich robót, ponieważ nie udowodniono jej, że wydawała wyroki śmierci na wrogów powstania. Ostatecznie namiestnik Królestwa Polskiego, Fiodor Berg, pełniący tę funkcję po odejściu Wielkiego Księcia Konstantego Mikołajewicza, zmniejszył Pruszkowej karę do trzech lat osie-

dlenia na Syberii. Jednocześnie zarządził konfiskatę majątku w Kunkach na rzecz państwa rosyjskiego. Dwór został doszczętnie zniszczony. Opiekę nad dziećmi Eweliny i Józefa – Konstantym Eustachym Dydakiem (1856–1940) i Marią Walentyną Antoniną (ur. 1859), przejęli krewni z pobliskiego Waliszewa.

M. Chudzyński, *Powstanie styczniowe*, [w:] *Dzieje Gostynina i ziemi gostyńskiej*. Pod red. M. Chudzyńskiego, Warszawa 1990, s. 329; K. Zadrozny, *Powstanie styczniowe na ziemi gabińskiej i gostyńskiej*, Płock 2010, s. 22–24; M. Złotorzycka, *O kobietach żołnierzach w Powstaniu Styczniowym*, Łódź 1972, s. 64–70; M. Chudzyński, *Dwory gostyńskie w powstaniu styczniowym*, „Gazeta Gostyńska” 1993, nr 99; www.zychlin-historia.com.pl

Marian Chudzyński

PRUSZAK Konstanty Jan Józef h. Leliwa (1808–1852), właściciel Sannik

Urodził się w Warszawie 1 III 1808 r., młodszy syn Aleksandra Pawła i Marianny ze Skarzyńskich. Początkowo pobierał naukę w domu rodzinnym, a w latach 1820–1826 uczęszczał do słynnego Liceum Warszawskiego. Był uczniem Mikołaja Chopina, nauczyciela języka francuskiego. W Liceum zaprzyjaźnił się z jego synem Fryderykiem. Podczas nieobecności rodziców w Warszawie Konstanty mieszkał u Chopinów, na prowadzonej przez nich pensji. Na zaproszenie Konstantego, latem 1828 r., Fryderyk Chopin spędził wakacje w Sannikach. Miał wówczas 18 lat i opinię dobrze zapowiadającego się muzyka. Po ukończeniu Liceum Konstanty został studentem Wydziału Prawa Uniwersytetu Warszawskiego. Podobnie jak ojciec,

wziął udział w powstaniu listopadowym. W 1847 r., po śmierci ojca stał się spadkobiercą dóbr sannickich. W 1849 r. założył w dobrach sannickich ze swym bratem Tomaszem, Franciszkiem Berskim i Felicjanem Bereźnickim cukrownię o nazwie Osada Fabryczna Sanniki, która po paru latach przeszła w ręce braci Ignacego i Seliga Natansonów. Równocześnie rozwinął w Sannikach na wielką skalę hodowlę owiec, uznaną za jedną z najlepszych w guberni. Niestety, to dobre przedsięwzięcie zostało osłabione przez nieudolny handel pszenicą. Dużą część majątku stracił też na złym interesie, jakim był udział w budowie mostu łyżwowego przez Wisłę w Płocku. Był to pierwszy most komunikacyjny w obecnych granicach Płocka, budowany w latach 1836–1838. Trapiiony długami i nękanym przez wierzyteli zmarł w Warszawie 1 XI 1852 r., mając zaledwie 44 lata. Pochowany został w podziemiach kościoła pw. św. Apostołów Piotra i Pawła w Żychlinie.

W 1836 r. Konstanty Pruszek poślubił Amelię Klarę Christiani (1815–1867), poetkę i śpiewaczkę, córkę Ksawerego Jarosława de Christiani, polskiego inżyniera, pioniera budowy dróg bitych w Królestwie Polskim. Mieli syna Aleksandra Ksawerego (1837–1873), który po ojcu odziedziczył majątek Sanniki i udziały w cukrowni. Po śmierci Konstantego majątkiem sannickim, w imieniu wdowy i małoletniego syna, zarządzał plenipotent rodziny Pruszków Apolinary Schoupe. Od 1856 r. zaczął wykupywać długi dóbr sannickich od syna Konstantego na licytacji przeprowadzonej w marcu 1856 r., a już w maju

tego roku odsprzedał częściowo zadłużone dobra sannickie Leonowi, księciu Sapieszce. W 1858 r. Aleksander Ksawery sprzedał swoje udziały w cukrowni Seeligowi Natansonowi, który w 1873 r. odkupił od księcia Sapiechy majątek w Sannikach.

T.A. Pruszek, „...żem zawsze życzliwy temu domowi”: *relacje rodzin Pruszków i Chopinów od końca XVIII do lat 60. XIX wieku ze szczególnym uwzględnieniem losów rodziny Pruszków*, Warszawa 2010, s. 55, 57, 116–117, 162–165; E. Sławińska-Dahlig, *Sanniki i Chopin – panorama historyczna*, Rocznik Gostyniński, t. I – 2007, s. 166; J.B. Nycek, *Gmina Sanniki. Przyroda. Dzieje. Społeczeństwo*, Płock 2011, s. 69; J. Szczepański, *Sanniki i okolice*, Warszawa 1987, s. 20; J. Borysiak, *Chopin w Sannikach*, „Notatki Płockie 1969, nr 3/52, s. 56–59; M. Chudzyński, *Sannicka pamięć o Chopinie*, „Notatki Płockie” 1986, nr 2/127, s. 35–38; P. Gryspanowicz, *Płockie mosty na Wiśle*, Płock 2017, s. 9.

Marian Chudzyński

PRUSZAK Tomasz Tadeusz h. Leliwa (1724–1808), kasztelan gdański, członek Sejmu Wielkiego, właściciel Sannik

Urodził się około 1724 r. w Żalnie koło Tucholi, syn Józefa Bernarda, kasztelana gdańskiego i Elżbiety z Płaskowskich. W latach 60. XVIII w. wspinał się po szczeblach kariery wojskowej, a w 1775 r., po śmierci ojca, został kasztelanem gdańskim. W 1780 r. sprzedał majątek w powiecie tucholskim i nabył pałac oraz nieruchomości w Warszawie przy ul. Marszałkowskiej, jednocześnie stał się zarządcą dóbr sannickich. Wprawdzie prowadził majątek sannicki, ale przebywał głównie w stolicy. Tam zaangażował się w życie polityczne. Jako poseł Sejmu Czteroletniego (1788–1792) był gorącym

zwolennikiem reform i Konstytucji 3 Maja. W 1777 r. nabył od wojewody witebskiego, Józefa Antoniego Sołłohuba, miasteczko Żychlin z należącymi do niego folwarkami: Żychlin, Pasieka i Budzyń w powiecie orłowskim (dziś powiat kutnowski). W Żychlinie ufundował nowy murowany późnobarokowy kościół św. Apostołów Piotra i Pawła, wzniesiony przy Nowym Rynku w latach 1772–1782. Po II rozbiore Polski w 1793 r. przeniósł się na stałe do Sannik. Na terenie folwarku zbudował kilka nowych budynków gospodarczych, m.in. stodołę i spichlerz. Około 1790 r. wybudował w Sannikach nowy dwór drewniany lub częściowo murowany. Odnowił też parafialny kościół. Nie był żonaty i swój majątek przekazał bratankowi Aleksandrowi Pawłowi Pruszkowi (zob. biogram). Zmarł w Warszawie 16 V 1808 r.

Polski Słownik Biograficzny, T. 28, Wrocław 1985, s. 596–597; E. Sławińska-Dahlig, *Sanniki i Chopin – panorama historyczna*, Rocznik Gostyniński, t. I – 2007, s. 165; T.A. Pruszek, „...*żem zawsze życzliwy temu domowi*”: *relacje rodzin Pruszków i Chopinów od końca XVIII do lat 60. XIX wieku ze szczególnym uwzględnieniem losów rodziny Pruszków*, Warszawa 2010, s. 33–34, 37.

Marian Chudzyński

PRZEDPEŁSKI Marian (1912–1998), historyk regionalista, etnograf, społecznik

Urodził się w Warszawie w 1912 r. w rodzinie robotniczej. W Warszawie ukończył seminarium nauczycielskie. Przez dwa lata był instruktorem kulturalno-oświatowym Organizacji Młodzieży Towarzystwa Uniwersytetu Robotniczego (OMTUR) i członkiem Koła Bezrobotnych Nauczycieli. Studiował historię

w Wolnej Wszechnicy Polskiej w Warszawie. Podczas okupacji przebywał we wsi Semborze koło Bieżunia i prowadził tam tajne nauczanie. Po wojnie w 1945 r. pracował w Szkole Podstawowej w Lipnikach. Od 1946 r. do końca roku szkolnego 1947 r. był inspektorem szkolnym w Gostyninie. We wrześniu 1946 r. powierzono mu organizację biblioteki powiatowej w Gostyninie. Był też inicjatorem powołania Oddziału Towarzystwa Naukowego Płockiego w Gostyninie działającego od 22 VI 1947 do 1953 r. Z Gostynina został przeniesiony do Lipna. Jako niewygodny dla PZPR zwolniony ze stanowiska. Kolejno pracował w Szkole Podstawowej nr 149 w Warszawie, od 1953 r. w Ministerstwie Oświaty na stanowisku inspektora w Departamencie Zatrudnienia i Płac. Postępująca choroba oczu spowodowała, że w 1957 r. przeszedł na rentę. Zajął się wówczas społecznie gromadzeniem eksponatów, materiałów historycznych i etnograficznych, szczególnie dotyczących Mazowsza Płockiego. Napisał kilkanaście prac z zakresu historii regionu, etnografii, kultury i sztuki. W końcu lat 50. przygotował obszerną, liczącą 700 stron maszynopisu, monografię Sierpca i powiatu sierpeckiego, której nie wydano. Natomiast drukiem ukazały się: *Oświata w powiecie sierpeckim od XV do XX w.*, *Włosi w powstaniu styczniowym 1863 na ziemiach Północnego Mazowsza*, *Marsz Jagielly pod Grunwald 3–9 lipca 1410 r.*, *Mazurek Dąbrowskiego i inne pieśni*. Był inicjatorem założenia muzeum w Bieżuniu, dziś jest to Muzeum Małego Miasta w Bieżuniu. Zmarł 21 V 1998 r. Pochowany jest na Cmentarzu Bródnowskim w Warszawie.

Żona Helena z d. Bieniek (1915–1981?), pochowana na cmentarzu parafialnym w Bieżuniu, córka Anna.

S. Ilski, *Przedpełski Marian (1912–1998), historyk regionalista, etnograf, nauczyciel*, „Biezuńskie Zeszyty Historyczne” 1998, nr 14, s. 351–354; J. Łukomska, *Życie i działalność Mariana Przedpełskiego*, „Biezuńskie Zeszyty Historyczne” 2000, nr 18, s. 9–37; A.J. Papierowski, J. Stefański, *Płoczzanie znani i nieznani. Słownik biograficzny*, t. II, Płock 2007, s. 505–506; B. Konarska-Pabiniak, *Gostyniński Oddział Towarzystwa Naukowego Płockiego 1947–1952*, Rocznik Gostyniński, t. I – 2007, s. 333; *Dzieje Gostynina od XI do XXI wieku*. Pod red. B. Konarskiej-Pabiniak, Gostynin 2010, s. 275, 443, 636.

Barbara Konarska-Pabiniak

PRZYBYLSKI Feliks (1863–1935), adwokat, właściciel ziemski

Urodził się w 1863 r. we Wroczytach, parafia Nowe, koło Kutna, powiat orłowski, departament warszawski. Był synem Feliksa i Marii z d. Maciejewskiej, należących do drobnej szlachty. Zdobył wykształcenie prawnicze. Pod koniec XIX w. nabył majątek wraz z młynem w osadzie Skoki koło Gostynina, do którego przeniósł się z Żychlina wraz żoną Bronisławą z d. Goską (1865–1904) oraz trojgiem dzieci. Małżonkowie po wprowadzeniu się na ziemię gostynińską szybko zyskali autorytet w lokalnym środowisku. Bronisława założyła w 1900 r. prywatną dwuklasową szkołę żeńską przy ulicy Żychlińskiej (dziś Tadeusza Kościuszki nr 8) w domu felczera Franciszka Porady. Uczyla języka polskiego (wówczas w konspiracji) i historii. Zmarła w 1904 r. i została pochowana w Gostyninie. Po jej śmierci szkołę przejęła nauczycielka Jachno z Płocka. Feliks zajmował się prowadzeniem majątku

i pracował jako adwokat. Angażował się w sprawy publiczne. Jednocześnie prowadził prace nad unowocześnieniem swojego majątku. Osuszył z mokradeł wzgórze tuż przy młynie i wybudował murowany, dwukondygnacyjny dom mieszkalny w formie podmiejskiego dworku. Zadbał o zewnętrzne szczegóły architektoniczne oraz nowoczesne urządzenie wnętrza. Założył ogród warzywny, sad oraz pasiekę. Unowocześnił pracę młyna, dokonał jego rozbudowy i modernizacji urządzeń. W latach 30. sprowadził do młyna najnowszej generacji silnik Diesla angielskiej firmy Perkins. Zainstalowane zostały turbiny wodne, z których jedną wykorzystywano do napędu dynama wytwarzającego prąd elektryczny. Dzięki temu w drugiej dekadzie XX w. powstała pierwsza w okolicy mała elektrownia wodna. Produkowaną elektryczność wykorzystywano także do oświetlenia dworu. Turbinę uruchamiał zatrudniony w młynie młynarz Antoni Bogusławski, od 18 X 1920 r. dzierżawca młyna w Skokach. Feliks Przybylski wraz z drugą żoną Apolonią (1857–1949), córką Leona i Franciszki z d. Okońskiej, małżonków Kotarskich, prowadzili dom otwarty, w którym spotykali się przedstawiciele miejscowej inteligencji i ziemiaństwa. Często gościem był gostyniński proboszcz Edward Szczodrowski (zob. biogram) oraz nauczyciele, m.in. Zygmunt Ejsmond (zob. biogram) i Józef Braszczyński (zob. biogram). Mecenas Przybylski dążył do samoorganizacji środowiska adwokackiego w Gostyninie. Krótco przed śmiercią, w kwietniu 1935 r., przedłużył umowę na dzierżawę 12 ha gruntów ornych i młyna z Mateuszem Bogusławskim (zob. biogram).

Zmarł 31 V 1935 r. w Gostyninie, pochowany został w rodzinnym grobowcu na miejscowym cmentarzu parafialnym. Mimo zabiegów i starań dzierżawcy młyn został rozebrany przez Niemców podczas II wojny światowej. Mateusz Bogusławski w latach 60. odkupił od sukcesorki dóbr Skoki dworek wraz z gospodarstwem. Obecnie ziemia i zabudowania należą do Wojciecha i Piotra Bogusławskich.

Przybylski miał troje dzieci z pierwszego małżeństwa: Janinę Zofię, Marię Wandę i Stanisława. Córka Janina Zofia (1894–1983) wyszła za mąż za Jana Machcewicę i zamieszkała w Warszawie. Ich córka, a wnuczka Przybylskich – Janina Magdalena, poślubiła w 1957 r. Jana Leszka Ordonę, polskiego aktora teatralnego i filmowego, znanego pod nazwiskiem Lech Ordon. Janina wraz mężem i synami Krzysztofem, operatorem filmowym w Monachium i Piotrem, mieszkającym w Wiedniu, była częstym gościem majątku Skoki. Druga córka Przybylskich – Maria Wanda (1895–1975) otrzymała, podobnie jak siostra, staranne wykształcenie, znała kilka języków obcych, mieszkała samotnie jako sukcesorka do końca życia w Skokach. Syn Stanisław Przybylski, urodzony prawdopodobnie w 1900 r. ukończył studia o specjalności leśnictwo. Wiadomo, że w 1935 r. pracował jako komisarz ochrony lasów w Kielcach.

E. Szubska-Bieroń, *Młyny na ziemi gostynińskiej. Rys historyczny*, Rocznik Gostyniński, t. IV – 2017, s. 69–72; B. Konarska-Pabiniak, *Gostynin. Szkice z przeszłości*, Gostynin 2007, s. 65; Akta Urzędu Stanu Cywilnego w Gostyninie; Księga zgonów Parafii Rzymskokatolickiej pw. św. Marcina w Gostyninie; Inskrypcja nagrobna.

Elżbieta Szubska-Bieroń

PRZYBYŁOWICZ Roman (1900–1944), nauczyciel, kierownik szkoły

Urodził się 2 XI 1900 r. w Łodzi. Rodzice Wincenty i Anna z Kluczyńskich. Po skończeniu Progimnazjum Męskiego Polskiego Józefa Radwańskiego w Łodzi rozpoczął pracę jako nauczyciel początkowo w Wojciechowicach Dużych koło Kutna, a następnie w Smolentach, gmina Szczawin. W latach 1921–1922 przysyłał artykuły do „Głosu Gostynińskiego”, pisma „społeczno-gospodarczo-handlowego i literackiego, tygodnika poświęconego sprawom Gostynina i okolicy”. „Głos” ukazywał się do 3 IX 1922 r. Po licznych wakacyjnych kursach nauczycielskich w 1925 r. dostał nominację na kierownika Publicznej Szkoły Powszechniej w Białotarsku. Od 1925 r. w tej szkole rozpoczęła również pracę jego żona Sabina Przybyłowicz. z d. Piątkowska (1901–1986), córka Franciszka i Marii z Dymanów. Zasadą Przybyłowicza była rozbudowa szkoły z jednoizbowej do sześcioklasowej w 1935 r. Wspólnie z żoną inicjowali działalność miejscowych organizacji społeczno-kulturalnych, np. Koła Gospodyń Wiejskich, czy współpracę z ludowcami. Witali m.in. prezydenta Ignacego Mościckiego w czasie jego wizyty w Białotarsku w 1930 r. Z chwilą wybuchu wojny w szkole wydawano posiłki dla grupy uciekinierów z ziem zajętych przez Niemców. Po zamknięciu szkoły 13 IX 1939 r. Przybyłowiczowie zamieszkali w Gostyninie, we własnym domu przy ul. Kutnowskiej nr 22 (dziś ul. 3 Maja) naprzeciwko Liceum im. Tadeusza Kościuszki. Roman Przybyłowicz, ostrzeżony przed możliwością

aresztowania, przedostał się do Generalnej Guberni i początkowo ukrywał się w okolicach Mińska Mazowieckiego. Nawiązał kontakt z wysiedlonym z majątku Piotrow Janem Higersbergerem (zob. biogram), który był wtedy nadleśniczym w Miastkowie Kościelnym, i został przyjęty do pracy jako leśniczy. Dla bezpieczeństwa zmienił nazwisko na Jan Piotrowski. Podczas obławy zorganizowanej przez Niemców w lasach garwolińskich 27 V 1944 r. Roman Przybyłowicz został zabity. Pochowano go w Miastkowie Kościelnym.

Po wojnie Sabina Przybyłowicz do 1963 r. była nauczycielką w Szkole Podstawowej nr 1 w Gostyninie. Zmarła 26 I 1987 r., pochowana jest w Warszawie. Dzieci: Mirosława (1926–2016), Wiesław (1928–1984), Roman (ur. 1930) i Elżbieta (ur. 1941).

Oblicza ziemi mojego dzieciństwa. Historia białostarskich szkół. Pod red. T. Balcerzak, Białostarsk 2013, s. 16–18, 122; Informacje córki, Elżbiety Przybyłowicz-Białej.

Barbara Konarska-Pabiniak

PRZYGÓDZKI Julian Czesław (1901–1941), ksiądz, zamordowany w Działdowie

Urodził się 15 VII 1901 r. we wsi Krąpczyn, w powiecie płońskim. Rodzice, Józef i Ewa z Bilińskich, prowadzili tam gospodarstwo rolne. Po ukończeniu Szkoły Powszechnej został przyjęty do Liceum Diecezjalnego w Płocku, a po otrzymaniu świadectwa dojrzałości wstąpił do Wyższego Seminarium Duchownego. Świecenia kapłańskie otrzymał 6 VI 1926 r. z rąk biskupa płockiego Antoniego Juliana Nowowiejskiego. Jego pierwszą parafią był Gosty-

nin. Z dużym zaangażowaniem włączył się w działalność społeczności lokalnej, głównie młodzieży. Oprócz służby duszpasterskiej pełnił funkcję opiekuna powstałych w parafii stowarzyszeń katolickich. W nowo powstałym dla starszych i dzieci przytułku pod wezwaniem św. Edwarda, podjął się pracy kapelana. Po czterech latach przeniesiony został do Wyszkowa. Tam też dał się poznać jako aktywny organizator życia religijnego wśród młodzieży. W latach 1935–1939 pracował w parafii w Parciakach, a w styczniu 1939 r. objął probostwo w Bonisławiu, w Sierpeckiem. Tu zastał go wybuch II wojny światowej. Na jego plebanii znaleźli schronienie prześladowani księża, ale i jego nie ominęły represje hitlerowskie. Choć ostrzegano go przed aresztowaniem, nie opuścił parafii. W dniu 7 III 1941 r. został aresztowany i przewieziony do obozu w Działdowie. W 1941 r. w wieku 40 lat poniósł śmierć męczeńską.

M. M. Grzybowski, *Duchowieństwo diecezji płockiej. Wiek XX*, T.1, cz.1, Płock 2007, s. 426–428; tenże, *Martyrologium duchowieństwa diecezji płockiej w latach II wojny światowej 1939–1945*, Płock 1982, s. 113–114; B. Konarska-Pabiniak, *Gostynin. Szkice z przeszłości*, Gostynin 2004, s. 159–160; geneteka.pl.

Jolanta Bigus

PYTEL Zygmunt (Salomon) (1904–1996), ocalały z Holocaustu, skrzypek, kierownik zespołów muzycznych

Urodził się 8 I 1904 r. w Sannikach, w rodzinie robotniczej Józefa i Reginy, zatrudnionych w istniejącej tam cukrowni. Od urodzenia do wybuchu II wojny światowej związany był z Sannikami, gdzie już od 1911 r. zaczął uczyć się gry na instru-

mentach muzycznych w kapeli ludowej w cukrowni. Po wybuchu I wojny światowej w majątku, gdzie również pracował fizycznie, prowadził zespół muzyczny, z którym występował na weselach, imprezach, dożynkach. Zetknął się z folklorem sannickim. Od 1932 r. do 1938 r. pracował w kinie niemym Toporowskiego w Gąbinie jako skrzypek. W czasie okupacji hitlerowskiej przebywał w Sannikach, w 1942 r. został aresztowany przez gestapo i osadzony w przejściowym obozie pracy w Koninie. Brał udział w buncie więźniów, w podpaleniu baraków, składów. W odwet gestapo rozstrzelało licznych więźniów, pozostawiając 39, w tym także Pytla. Wówczas został przetransportowany do Inowrocławia, a 3 VIII 1943 r. do Oświęcimia. Pod koniec wojny, przed zbliżającym się frontem, został przewieziony do Buchenwaldu, a następnie do czeskiego Terezina. Tam doczekał wyzwolenia przez Armię Radziecką. Przeżył, gdyż grał w obozowej orkiestrze i pracował jako szewc. Po ciężkich przeżyciach obozowych i chorobie powrócił do Sannik. Dowiedział się, że cała rodzina, żona, troje dzieci, trzech braci zginęły w obozach koncentracyjnych. Od powrotu w 1945 r. do 1948 r. prowadził orkiestrę dętą Ochotniczej Straży Pożarnej w Sannikach. W 1948 r. przeprowadził się do Gostynina, gdzie kierował Zespołem Instrumentalnym po kapelmistrzu Zachu w Starostwie i Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w Gostyninie. Zespół ten występował na różnych imprezach, przeglądach, konkursach, wyróżniając się i zajmując czołowe miejsca w eliminacjach województwa warszawskiego, a nawet w przeglądach

ogólnokrajowych. Ze względu na brak odpowiedniej sali na imprezy artystyczne 1948–1949, z inicjatywy starosty Mariana Maciaka, powstał Komitet Budowy Powiatowego Domu Kultury w Gostyninie, którego członkiem był Zygmunt Pytel. Zespół instrumentalny i inne zespoły dawały występy w Gostyninie, powiecie gostynińskim, Płocku, Włocławku, przeznaczając uzyskane dochody na budowę Domu Kultury, co doprowadziło do jego otwarcia 23 I 1966 r. Podczas uroczystości wystąpił zespół pod kierunkiem Zygmunta Pytla oraz Zespół Pieśni i Tańca z Sannik. Od tego czasu na stałe związał się z Domem Kultury. Pracował tam do emerytury w 1971 r., prowadząc zespół Związków Zawodowych Pracowników Państwowych i Społecznych. W 1975 r. przeniósł się do rodziny w Płocku. W tym czasie prowadził zespół regionalny i orkiestrę dętą OSP Sanniki, a także zespoły w Państwowym Gospodarstwie Rolnym Luszyn, w Spółdzielni Produkcyjnej Model, PGR Sokołów i zespół mandolinistów w Sierakówku. Z Regionalnym Zespołem Pieśni i Tańca „Sanniki” wyjeżdżał do Belgii, Holandii, Austrii. Był członkiem ZBoWiD. Posiadał wiele wyróżnień, dyplomów, nagród, a także odznaczeń. Zmarł 15 III 1996 r. po długiej chorobie. Pogrzeb odbył się 17 III 1996 r. na cmentarzu w Płocku.

Druga żona Zofia z d. Górską urodziła się 1926 r. w Słubicach. Synowie Jan i Stefan.

B. Konarska-Pabiniak, *Gostynin. Szkice z przeszłości, Gostynin 2007*, s. 41–43, 296–297; J. Matuszewski, *Odszedł muzyk*, „Głos Gostyniński” 1996, nr 10, s. 7.

Barbara Konarska-Pabiniak

R

RADUJ Janina (1922–2013), żołnierz Armii Krajowej, działaczka społeczna

Urodziła się 22 XII 1922 r. w Gostyninie, w rodzinie Józefa Michalskiego i Józefy z d. Strugała. W 1939 r. ukończyła Szkołę Handlową w Warszawie. W latach przedwojennych należała do ZHP. W sierpniu 1939 r. ukończyła kurs sanitarny PCK. 1 IX 1939 r. została powołana do pogotowia harcerskiego podporządkowanego porucznikowi Władysławowi Głowiakowi. Już 1 IX 1939 r. brała udział w organizowaniu szpitala polowego II Oddziału Chirurgicznego w Gostyninie. Jego komendantem był mjr Troszyński, a zastępcą por. Jerzy Nowakowski. Z innymi harcerzami zbierała odzież, żywność i pościel na potrzeby szpitalne. Pierwszy transport rannych przybył do miasta 3 IX 1939 r. Po zajęciu szpitala przez wojska niemieckie, pomagała wraz z Michałem Ozdowskim (zob. biogram), Andrzejem Skoniecznym i Maciejem Ślązakiem w organizowaniu ucieczek lżej rannym żołnierzom, dostarczając im żywność i cywilne ubrania. Mieszkała wraz rodziną w szpitalu. Pracowała jako sanitariuszka do likwidacji szpitala w drugiej połowie grudnia 1939 r. W następnych tygodniach Janina Raduj ukrywała się. W czerwcu otrzymała wezwanie do Arbeitsamtu (niemieckiego urzędu pracy). Najpierw przydzielono ją do pomocy jednej z niemieckich mieszkanek Gostynina. Potem do końca wojny pracowała w Urzędzie Propa-

gandy. 26 XII 1939 r. została przyjęta do Tajnego Hufca Harcerzy jako łączniczka oraz kolporter. Od 15 V 1941 r. do stycznia 1945 r. należała do tajnej organizacji Szarych Szeregów, będąc członkiem komórek zarówno gostynińskich, jak i warszawskich. Była również członkiem Komendy Obrońców Polski, następnie Polskiej Organizacji Zbrojnej i Związku Walki Zbrojnej. Od lutego 1942 r. pełniła rolę łącznika w strukturach AK. Należała do tej organizacji aż do jej rozwiązania w styczniu 1945 r. Nosiła pseudonim konspiracyjny „Drzazga”. Jej przełożoną była Zofia Dąbrowska „Zośka”. Po wojnie, od kwietnia 1945 r. do listopada 1947 r., pracowała jako maszynistka w Powiatowym Urzędzie Informacji i Propagandy, następnie do czerwca 1948 r. była pracownikiem umysłowym gostynińskiego Przedsiębiorstwa Komunikacji Samochodowej (PKS). Między lipcem 1948 r. a wrześniem 1950 r. objęła posadę sekretarki w Komitecie Powiatowym PZPR. Potem od grudnia 1950 r. do końca 1954 r. zajmowała stanowisko kierownika kancelarii Powiatowego Związku Samopomocy Chłopskiej. W latach 1962–1968 była sekretarzem w Zarządzie Powiatowym Związku Ligi Kobiet, a w latach 1968–1980 sekretarzem Rady Zakładowej Zakładów Sprzętu Oświetleniowego Polam. Po przejściu na emeryturę w latach 1981–1985 pracowała społecznie jako przewodnicząca Polskiego Ko-

mitetu Pomocy Społecznej, a w latach 1987–2001 w Powiatowym Związku Emerytów, Rencistów i Inwalidów oraz jako sekretarz Zarządu Oddziału w Radzie Nadzorczej ZUS w Płocku. Przez 20 lat pełniła też funkcję radnej w gostynińskiej Miejskiej Radzie Narodowej. Była członkiem ZBoWiD, a 14 III 1991 r. wraz z powołaniem tej organizacji w Gostyninie, stała się członkiem Światowego Związku Żołnierzy Armii Krajowej, wykonując funkcję skarbnika. 1 IX 1991 r. decyzją Wojewódzkiego Sztabu Wojskowego w Płocku została awansowana ze stopnia szeregowego na sierżanta, 4 VII 2001 r. na wniosek Prezydenta RP mianowano ją podporucznikiem, a 15 IX 2005 r. porucznikiem (na wniosek Ministra Obrony Narodowej). Wielokrotnie uczestniczyła w spotkaniach z młodzieżą, organizowała obchody rocznic państwowych i niepodległościowych. Uchonorowana została wieloma orderami i odznaczeniami, m.in.: Złotym Krzyżem Zasługi (1975), Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski (1980), Medalem za udział w Wojnie Obronnej 1939 r. (1984), Medalem 40-lecia PRL (1984), Srebrnym Krzyżem Zasługi ZHP (1990), Krzyżem Armii Krajowej (1995), Krzyżem Partyzanckim (1998). Nagrodzono ją również Odznaką Pamiątkową Akcja Burza (1996), Odznaką Weterana Walk o Niepodległość, Odznaką za Zasługi dla Województwa Warszawskiego (1973), Honorową Odznaką Ligi Kobiet (1973) i Srebrną Odznaką Zasłużonego Działacza Związku Zawodowego Metalowców (1974), Odznaką za Zasługi dla Województwa Płockiego (1981). Zmarła 2 XII 2013 r., pochowana na cmentarzu parafialnym w Gostyninie.

W 1945 r. wyszła za mąż za Leona Raduja (1917–1992), synowie Adam i Marek.

Akta osobowe w archiwum Związku Kombatanów RP i Byłych Więźniów Politycznych Koło nr 1 w Gostyninie; *Porucznik Janina Raduj ps. Drzazga*, [w:] *Historia Szkoły i jej Patrona*, Gostynin 2006, s. 91–93.

Marek Osmatek

RADUJ Roman (1915–1989), spółdzielca (fot. s. 463)

Urodził się 14 VII 1915 w Gostyninie, syn Wojciecha i Marianny Patrowicz. Był prezesem Spółdzielni Szewców i Cholewkarzy w Gostyninie, która podjęła decyzję o budowie 26-rodzinnego domu mieszkalnego przy ul. Wojska Polskiego 28. Problemy finansowe sprawiły, że powołana została Robotnicza Spółdzielnia Mieszkaniowa Przyszłość, która przejęła inwestycję. W dniu 18 I 1958 r. Raduj został jej członkiem założycielem, a 25 I 1958 r. wybrano go przewodniczącym Rady Nadzorczej RSM Przyszłość. W latach 1963–1964 i 1969–1974 był prezesem Zarządu tej Spółdzielni. Spółdzielnia wielokrotnie zmieniała nazwę. Była to Powiatowa Spółdzielnia Mieszkaniowa, Lokatorsko-Własnościowa Spółdzielnia Mieszkaniowa w Gostyninie, a obecnie Gostynińska Spółdzielnia Mieszkaniowa. Aktualnie w zasobach Spółdzielni jest 10 osiedli mieszkaniowych, 66 budynków i 2610 mieszkań, co świadczy o słuszności decyzji podjętej przez Raduja w 1958 r. Zmarł 6 VI 1989 r. Pochowany jest na cmentarzu parafialnym w Gostyninie.

Żona Kazimiera z d. Huk (1918–1996).

B. Konarska-Pabiniak, *Gostynińska Spółdzielnia Mieszkaniowa 1958–2008*, Gostynin 2008, s. 43–51; teźże, *Spółdzielnia Mieszkaniowa Lokatorsko-*

-Własnościowa w Gostyninie. 40 lat 1958–1998, „Głos Gostyniński” 1998, nr 13, s. 5; Akta Stanu Cywilnego USC Gostynin; Inskrypcja nagrobna.

Barbara Konarska-Pabiniak

RADZICKI Jerzy (1910–1940), rozstrzelany przez Niemców

Zamieszkały w Gostyninie. Zamordowany w wieku trzydziestu lat, 26 II 1940 r. w Kraśnicy koło Gostynina wraz z 41 mężczyznami z Gostynina i Kutna. Egzekucja była zemstą Niemców za udział Polaków w partyzantce. Zwłoki zakopano w zbiorowej mogile w lesie koło Kraśnicy. Ekshumowany 18 VI 1945 r. i pochowany w kwaterze wojennej na cmentarzu parafialnym w Gostyninie. W miejscu egzekucji postawiony jest pomnik.

Dzieje Gostynina i ziemi gostynińskiej. Pod red. M. Chudzyńskiego, Warszawa 1990, s. 643; J. Bigus, *Rejestr Miejsc Pamięci Narodowej w Gostyninie i powiecie gostynińskim*, Rocznik Gostyniński, t. III–2012 s. 462–463; Akta Stanu Cywilnego USC w Gostyninie; Inskrypcja nagrobna.

Jolanta Bigus

REDER Edward (1925–1975), ekonomista, dyrektor przedsiębiorstw

Urodził się 9 III 1925 r. w Sławnowie, województwo śląskie, powiat zawierciański, gmina Pilica. Był synem Edwarda i Stanisławy z d. Pauchowskiej. W 1939 r. ukończył Szkołę Podstawową w Sławnowie, w 1947 r. czteroletnie Gimnazjum Handlowe w Zawierciu, w 1949 r. dwuletnie Liceum Administracyjno-Handlowe w Zawierciu i w 1953 r. Wydział Finansów w Wyższej Szkole Ekonomicznej w Krakowie. W latach 1953–1958 pracował w Olkuskich Za-

kładach Wytwórczych Sprzętu Instalacyjnego A-19 w Wierbce, województwo śląskie, kolejno na stanowiskach: kierownik inwestycji, kierownik zaopatrzenia, zastępca dyrektora ds. administracyjno-handlowych. W latach 1958–1962 pracował w Zakładach Sprzętu Instalacyjnego A-24 w Gostyninie na stanowisku kierownika planowania, w latach 1962–1973 w Gostynińskich Zakładach Przemysłu Terenowego w Gostyninie na stanowisku dyrektora. GZPT składało się wówczas z pięciu przedsiębiorstw: zakładu produkującego wyroby metalowe zlokalizowanego przy dzisiejszej al. ks. Jerzego Popiełuszki (tam również znajdowała się dyrekcja, administracja i księgowość), zakładu stolarskiego przy dzisiejszej ul. Jana Pawła II produkującego m.in. zestawy kuchenne oraz drewniane szafy, zakładu przy ul. Zamkowej produkującego tzw. galanterię drewnianą, m.in. obudowy do gramofonów i zegarów, drukarni przy dzisiejszej ul. Legionów Polskich, przed wojną należącej do Władysława Kożuchowskiego (1884–ok. 1964), i w Gąbinie zakładu produkującego m.in. gwoździe i walizki do gramofonów. Okres sprawowania funkcji dyrektora przez Edwarda Redera to początkowo energiczne działania ratujące zakłady przed upadłością, potem stabilizacja finansowa i następujący po niej rozwój. Zatrudnienie wzrosło z około 400 do 600 pracowników. Kolejne jego miejsce pracy to w latach 1973–1975 Zakłady Sprzętu Oświetleniowego Polam Gostynin z funkcją kierownika Działu Ekonomicznego. Ponadto w latach 1973–1974 był nauczycielem ekonomiki i organizacji budownictwa w Technikum Budowlanym w Gostyni-

nie. Aktywny w działalności społecznej. W latach 1965–1973 był radnym Miejskiej Rady Narodowej w Gostyninie i członkiem prezydium Rady. W 1956 r. był jednym z przywódców strajku (w czasie tzw. „polskiego października”) w zakładach OZWSI A-19 Wierbka; w następstwie szykanowany zawieszeniem w pracy sfinansowanymi zarzutami prokuratorskimi dotyczącymi rzekomej niegospodarności, uniewinniony przez sąd od wszystkich zarzutów; w wyniku ustawicznej presji wstąpił w 1968 r. do PZPR. Odznaczenia: Srebrny Krzyż Zasługi, Srebrna i Złota Odznaka Zasłużony dla Województwa Warszawskiego. Myśliwy, łowczy koła Bażant oraz skrzypek amator. Zmarł 20 II 1975 r. w Gostyninie. Pochowany jest na cmentarzu parafialnym w Gostyninie.

Żona Janina, syn Andrzej, inżynier, długoletni radny RM w Gostyninie i dyrektor Zespołu Szkół Zawodowych przy ul. Polnej (od 2001 r. Gostynińskie Centrum Edukacyjne), córka Ewa, lekarz.

Informacja syna, Andrzeja.

Barbara Konarska-Pabiniak

REMBIELIŃSKI Rajmund Hiacynt (1775–1841), urzędnik administracji publicznej, realizator planu uprzemysłowienia Mazowsza w czasach Księstwa Warszawskiego i Królestwa Polskiego (fot. s. 463)

Urodził się w Warszawie 18 IX 1775 r., inne źródła mówią, że 23 III 1775 r. Jego rodzina h. Lubicz wywodziła się z Rembielina położonego w ziemi ciechanowskiej. Ojciec Rajmunda, Stanisław, chorąży ziemi wiskiej, sekretarz króla Stanisława Augusta Poniatowskiego, na był w latach 1775–1776 dobra Jedwabne.

Rajmund Rembieliński do Jedwabnego przyjechał po ukończeniu w 1790 r. Korpusu Kadetów w stopniu oficerskim ze złotym medalem. Początek insurekcji kościuszkowskiej 1794 r. prawdopodobnie zastał go w Łomżyńskim. Po upadku Rzeczypospolitej przebywał nadal w Jedwabnem i przejął obowiązki bezpośredniego zarządcy dóbr rodzinnych. W dniu 15 II 1797 r. poślubił słynną z wykształcenia Agnieszkę Helenę Opacką (1777–1868), córkę generała Gabriela Rafała Chryzantego Opackiego, kasztelana wiskiego, od 1779 r. właściciela dóbr Mężenin i Krośniewice. Karierę urzędniczą Rajmund Rembieliński rozpoczął w 1807 r. w Białymstoku i Łomży. Dnia 19 XII 1807 r. otrzymał urząd prefekta Rady Administracyjnej departamentu łomżyńskiego. Po roku objął stanowisko prefekta w Płocku. Miał wtedy 32 lata. Z jego inicjatywy powołany został 6 X 1810 r. organ prasowy „Dziennik Departamentowy Płocki” (od 15 II 1812 r. „Dziennik Urzędowy Departamentu Płockiego”). Drukowany był w Płocku w założonej przez Rembielińskiego drukarni w 1810 r. Przedmiotem zainteresowania prefekta Rembielińskiego była też oświata. Sam bywał na popisach i egzaminach w Szkole Departamentowej w Płocku. Był też wielkim miłośnikiem teatru. W latach 1811–1812, staraniem prefekta departamentu, urządzony został w Płocku teatr w budynku adaptowanym na ten cel z dawnego kościoła Świętej Trójcy, mieszczącego się na wiślanej skarpie, nieopodal zamku książąt mazowieckich, u wylotu obecnej ul. Teatralnej. Otwarcie teatru nastąpiło 20 VIII 1812 r. Zimą 1812 r. zaczęła się Wielka Wojna. Dekretem

z 20 XII 1812 r. powołano pospolite ruszenie, którego kierownictwo objął prefekt. Od połowy grudnia docierały w okolice Płocka niedobitki Armii Francuskiej. W ślad za żołnierzami Napoleona wkraczały korpusy rosyjskie, które 5 II 1813 r. zajęły Płock. Rembieliński opuścił miasto tuż przed wkroczeniem Rosjan 4 II 1813 r.

Pokolenie Rajmunda Rembielińskiego przeżyło rozczarowanie Napoleonem i zaprowadziło ich do obozu prorosyjskiego, szukając porozumienia ze zwycięską Rosją. Sam Rembieliński przeżywał moralne wahania, by ostatecznie przejść na pozycje prorosyjskie. W dniu 8 IX 1816 r. został powołany na funkcję prezesa Komisji Województwa Mazowieckiego (KWM). Jako prezes KWM konsekwentnie realizował plan położenia podwalin pod nowoczesny przemysł oraz likwidacji zapóźnień kraju wobec Europy. Był zwolennikiem sprowadzania z zagranicy i osadzania w miastach przemysłowych Królestwa Polskiego specjalistów różnych gałęzi włókiennictwa. Latem 1820 r. Rembieliński dokonał objazdu terenów administrowanych przez Komisję Województwa i sformułował projekt uprzemysłowienia tych ziem w zakresie włókiennictwa. Projekt Rembielińskiego zatwierdzony został przez Radę Administracyjną 18 IX 1820 r. Tego dnia namiestnik królewski, Józef Zajączek, wyznaczył kilka miast na osady fabryczne i zapewnił różne ułatwienia dla „osiedlających się w Królestwie Polskim zagranicznych fabrykantów sukna i innych fabrykantów lub rzemieślników”. Komisja Rządowa Spraw Wewnętrznych i Policji 30 I 1821 r. opoważniła Rajmunda Rembie-

lińskiego do urządzenia osad sukienniczych w miastach rządowych najpierw w Zgierzu, Przedeczu, Łodzi, Dąbiu i Gostyninie, a następnie Łęczycy, Gąbinie, Rawie, Brdowie, Skierniewicach. Głównym ośrodkiem przemysłu tekstylnego miała być Łęczycza, ale niebawem przerósł ją Zgierz, a w niedługim czasie Łódź. W nowym podziale administracyjnym w styczniu 1816 r. ziemia gostynińska znalazła się w granicach województwa mazowieckiego, obwodu gostynińskiego ze stolicą w Kutnie i powiatu gostynińskiego ze stolicą w Gąbinie. Gostynin, zgodnie z planem Rajmunda Rembielińskiego, wyróżniał się spośród miast przeznaczonych na założenie osady sukienniczej swoim położeniem wśród lasów i rzeką Skrwą. W lipcu 1821 r., po zakończeniu prac mierniczych przez geometrę Antoniego Wańkowskiego w Gostyninie, ustalono powierzchnię osady sukienniczej na 11 ha i wyznaczono 180 placów i ogrodów dla przyszłych osadników. Osadnicy przybywali stopniowo. Zamierzano bowiem osiedlić 180 rodzin fabrykantów. W lipcu 1820 r. w Gostyninie były tylko dwa warsztaty sukiennicze. W następnym roku osiedliło się w Gostyninie 13 majstrów sukienniczych, na wiosnę 1822 r. było 33 majstrów, 37 czeladników, istniało 40 krosien, a produkcja globalna sukna w sztukach wynosiła 5070. Pod koniec tego roku – 39, a w kwietniu 1824 r. już 66 sukienników. Większość sukienników pochodziła z Poznańskiego i Bydgoskiego. Dla potrzeb sukienników gostynińskich uruchomiono folusz na Sochorze, gdzie istniał młyn poruszany wodą. W 1824 r. zaczęto budować farbiarnię i pralnię. Na założe-

nie farbiarni rząd przeznaczył 2285 zł, a na budowę pralni 1200 zł. Wełnę do produkcji sukna sukiennicy gostyńscy kupowali na jarmarkach w Łęczycy i w Warszawie, a także od miejscowych kupców. W 1827 r. handlem wełną trudniło się w Gostyninie 15 kupców. Sposób wyrobu tkanin odbywał się systemem nakładczym. Początkowo proces produkcji dokonywał się w warsztatach tkackich, a folowania dokonywano w foluszu na Sochorze. Po Sochorze sukienicy otrzymali również młyn na Ziejce. Napływ sukienników przyczynił się do rozwoju miasta pod względem ekonomicznym, a także urbanistycznym. Dbał o to Rajmund Rembieliński. W czasie swego pobytu w Gostyninie „nie zapominał również zarządzić na miejscu przyszłego uregulowania miasta dawnego, a to dlatego, aby nowa osada miastu dawnemu odpowiadała i plan całego miasta w łączności zostawał”. Oskarżony przez grupę członków Rady Wojewódzkiej o „autokratyzm, wyniosłość, uległość wobec despotyzmu, a przede wszystkim o brak do niego zaufania” Rembieliński podał się w 1830 r. do dymisji i wyjechał do Drezna. Powrócił po klęsce powstania. Na krótko wrócił też na swój Urząd. Ostatecznie wycofał się z działalności politycznej i osiadł w Krośniewicach. Jeszcze w 1819 r. rozstał się z Agnieszką Opacką z powodu braku potomstwa i zawarł związek z Antoniną Weltz (1800–1868). Z drugiego małżeństwa Rembieliński miał dwóch synów, Aleksandra i Eugeniusza. Krośniewice, które należały do Stanisława Opackiego, Rembieliński nabył od Agnieszki Opackiej (pierwszej żony), na mocy aktu przedrozwodowego (20 XII 1816)

i rozwodowego (16 I 1818). Teraz zajął się gospodarką. Zarządzał włościami rozproszonymi na obszarze 350 km (od Krośniewic przez Jedwabne do Makowlan w Białostockiem). Zamierzał zmienić strukturę gospodarczą swych majątków, m.in. poprzez ich uprzemysłowienie. Troszczył się o rozwój rolnictwa. W 1803 r. powstał w Krośniewicach zajazd, a w latach 20. wybudował pierwszy młyn parowy, piekarnię i tartaki, pomieszczenie dla stacji pocztowej. Powiększył folwark i kupował nowe. Postawił fabrykę cygar, tytoniu i tabaki. W 1841 r. Rembieliński jechał w Łomżyńskie w celu załatwienia spraw bieżących. W trakcie podróży przeziębził się i prawie trzy tygodnie chorował w domu brata Wiktora. Zmarł 12 II 1841 r. Pochowany został na cmentarzu w Jedwabnem. Krośniewice odziedziczył syn Aleksander (1820–1872), który kontynuował gospodarkę prowadzoną przez ojca.

B. Konarska-Pabiniak, *Rajmund Rembieliński – wybitna postać epoki Księstwa Warszawskiego Królestwa Polskiego. Zasłużony dla ziemi płockiej i gostyńskiej*, Rocznik Gostyński, t. IV – 2016, s. 217–232; Ibidem, „Notatki Płockie” 2013, nr 1, s. 3–15.

Barbara Konarska-Pabiniak

REWEKANT Leon (1902–1970), nauczyciel, kierownik szkoły

Urodził się 19 II 1902 r. w Lipnie, syn Franciszka i Michaliny z d. Zglenickiej. Pierwszą pracę zawodową jako nauczyciel rozpoczął w gminie Szczutowo w powiecie rypińskim, następnie przeniósł się z rodziną do Soczewki w powiecie gostyńskim. W 1933 r. był nauczycielem Szkoły Powszechnej

w Sokołowie. W czasie okupacji pracował w betoniarni i kaflarni w Gostyninie. W wolnym czasie prowadził tajne nauczanie w swoim mieszkaniu. Po zakończeniu II wojny światowej podjął się organizacji oświaty na terenie miasta, wkrótce po 18 I 1945 r. rozpoczął wraz z wracającymi do Gostynina innymi nauczycielami energiczne prace porządkowe w budynku Szkoły Podstawowej nr 1. Od 1950 r. przez 19 lat pełnił funkcję kierownika tej szkoły. Na emeryturę przeszedł w 1969 r. Brał czynny udział w życiu społecznym Gostynina. W trzy dni po opuszczeniu miasta przez Niemców wszedł w skład powołanej przez polskie władze wojskowe dziewięcioosobowej Tymczasowej Rady Narodowej. Stał się współorganizatorem Miejskiej i Powiatowej Rady Narodowej, a następnie ich długoletnim członkiem. Działal w Powszechnej Spółdzielni Spożywców Gostyniak. Należał do Związku Nauczycielstwa Polskiego, pracując w Zarządzie gostyńskiego oddziału przez ponad 40 lat, w latach 1947–1964 pełnił funkcję prezesa. Był także aktywnym działaczem organizacji politycznych, do wybuchu II wojny światowej przynależał do PPS-Lewica. W dowód uznania za trud i wysiłek wkładany w pracę społeczną został uhonorowany Krzyżem Orderu Odrodzenia Polski, a za pracę związkową Złotą Odznaką ZNP. Zmarł 15 IV 1970 r., pochowany został na cmentarzu parafialnym w Gostyninie.

Żona Anastazja z Zielenieckich (1901–1992), nauczycielka, syn Leon (1933–2009).

Decyzją miasta Gostynina ulica na osiedlu Zazamcze otrzymała jego imię.

Słownik biograficzny zasłużonych nauczycieli województwa płockiego. Pod red. T. Kurpiewskiego, Płock 1995, s. 193–194; E. Szubska-Bieroń, *II wojna światowa i lata okupacji hitlerowskiej (1939–1945) w Gostyninie*, [w:] *Dzieje Gostynina od XI do XXI w.* Pod red. B. Konarskiej-Pabiniak, Gostynin, 2010, s. 511, 513; M. Osmałek, *Gostynin w latach 1945–1989*, [w:] *Dzieje Gostynina od XI do XXI w.* Pod red. B. Konarskiej-Pabiniak, Gostynin, 2010, s. 537, 538, 546, 593–594, 604, 630; B. Konarska-Pabiniak, *Gostynin w III Rzeczypospolitej (1990–2010)*, [w:] *Dzieje Gostynina od XI do XXI w.* Pod red. B. Konarskiej-Pabiniak, Gostynin, 2010, s. 723; teźże, *Gostynin. Szkice z przeszłości*, Gostynin 2007, s. 70, 147, 249; b.a. *Biografie pedagogów. Leon Rewekant (1902–1970)*, „Gazeta Gostyńska” 1995, nr 16, s. 9; Akt zgonu USC Konin; Inskrypcja nagrobna.

Elżbieta Szubska-Bieroń

RĘCZYŃSKA Barbara Janina (1882–1975), nauczycielka, animatorka kultury

Urodziła się 4 XII 1882 r. w Warszawie, córka Józefa i Julii z Mazowieckich. Z dniem 1 IX 1920 r. objęła posadę nauczycielki w Szkole Powszechnej w Sałkach. Wcześniej pracowała jako kierowniczką ochronki w Gostyninie. Przez cały czas swej pracy prowadziła kronikę, rejestrując w niej wydarzenia szkolne, rocznice państwowe i ważniejsze wydarzenia we wsi. W swej pracy pedagogicznej duży nacisk kładła na wychowanie przez sztukę i teatr. Organizowała przedstawienia dla miejscowej ludności. Prowadziła dla niej pogadanki na temat historii Polski, przyrody i geografii. Proponowała kursy szycia, praktycznych porad savoir vivre’u dla kobiet. W dniu 6 III 1932 r. otworzyła w szkole Niedzielny Uniwersytet Ludowy. Na inaugurację przybyły władze samorządowe.

Jego słuchaczami byli mieszkańcy Sałek w wieku od 16 do 70 lat. Działalność Uniwersytetu wzbudziła zainteresowanie nawet prasy warszawskiej. Pisał o nim „Kurier Poranny” w numerze z 1 VI 1932 r. Kiedy w 1940 r. Niemcy zamknęli szkołę, Ręczyńska pod pozorem nauki szycia prowadziła zajęcia lekcyjne z dziećmi na tajnych kompletach. Wysyłała też w miarę możliwości paczki więźniom obozów koncentracyjnych. Po wojnie wróciła do pracy w saleckiej szkole. W latach 50. otworzyła tam Uniwersytet Powszechny. W cotygodniowych prelekcjach z dziedziny prawa, administracji, medycyny, weterynarii i rolnictwa uczestniczyło 42 słuchaczy. Prowadziła też stałe zajęcia teatru amatorskiego, składającego się z młodzieży i członków Komitetu Rodzicielskiego. Jej staraniem powstało Koło Gospodyń Wiejskich. Za zasługi na polu pracy dydaktycznej odznaczona została wieloma dyplomami oraz Srebrnym i Złotym Krzyżem Zasługi. Z dniem 31 VIII 1961 r. przeszła na emeryturę i wyjechała do swej córki do Łodzi. Tam zmarła 22 IX 1975 r. Pochowana jest w grobowcu rodzinnym na warszawskich Powązkach. Syn Stanisław zmarł tragicznie w wieku 15 lat, pochowany jest na cmentarzu w Gostyninie. Córka Maria.

Słownik biograficzny zasłużonych nauczycieli województwa płockiego. Pod red. T. Kurpiewskiego, Płock 1995, s. 195–196; B. Konarska-Pabiniak, *Gostynin. Szkice z przeszłości*, Gostynin 2007, s. 271–272; J. Bigus, *Niemal sto lat szkoły w Sałkach (1908–1997)*, Rocznik Gostyniński, t. III – 2012, s. 203–222; b.a., *Z nauczycielskiego archiwum. Pedagog i społecznik*, „Głos Gostyniński 1997, nr 8, s. 7.

Jolanta Bigus

ROESLER Jan Daniel (1778–1856), właściciel majątku Pacyna

Urodził się 7 XII 1778 r. w Warszawie. Był synem Marcina, w czasie insurekcji kościuszkowskiej mianowanego przez Radę Najwyższą Narodową sędzią sądu kryminalnego Księstwa Mazowieckiego, i Elżbiety z Einspornów. Roeslerowie to rzemieślniczo-kupiecka rodzina wyznania kalwińskiego przybyła do Warszawy z Moraw w 1765 r. Odnieśli duży sukces w handlu. Pierwszy w Polsce dom handlowy z prawdziwego zdarzenia zbudowali i prowadzili jako Bracia Roesler i Hurtig przy Krakowskim Przedmieściu. Na piętrach znajdowały się ekskluzywne mieszkania do wynajęcia. Był to początek budowania kamienic czynszowych. Rodzina Roeslerów posiadała kilka takich kamienic w Warszawie. Kamienica, w której mieścił się dom handlowy, istnieje do dziś, przebudowywana i odbudowywana, nosi nazwę Dom Roeslerów, w którym siedzibę ma Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze. Jan Daniel posiadał też Hotel Niemiecki przy ul. Długiej nr 584 w Warszawie i majątek ziemski w Pacynie, powiat gostyniński. Dobra pacyńskie na był prawdopodobnie z racji młynarstwa, które było też ważnym zajęciem Roeslerów. W dokumentach nazywano ich mistrzami kunsztu młynarskiego. Mieszkał w Woli Pacyńskiej, obecnej części Janówka noszącej od jego nazwiska nazwę Rezlerka. Równocześnie mieszkał w Warszawie. W 1820 r. należał do loży masońskiej Świątynia Stałości i pełnił w niej funkcję skarbnika. Zmarł 1 II 1856 r. w Warszawie.

Żona Beata z Furmanów. Syn Jan Karol, urodzony 4 VIII 1802 w Warszawie, był właścicielem fabryki cukru w Modelu, założonej przez niego w 1848 r. i Hotelu Niemieckiego. Cukrownią zarządzał w początkach jej istnienia. Folwark Model powstał w 1824 r., wydzielony z ziem folwarku Lękowiec, który wchodził, oprócz folwarku Kamionka, w skład dóbr Pacyna. Przed Roeslerami dobra Pacyna należały do rodziny Dembowskich, ci jednak korzystali tylko z dochodów, nie przyczyniając się do ich rozwoju. Zarządzali dobrami przez pośredników i często nawet nie mieszkali w Pacynie. Jan Karol zmarł w Pacynie 8 XI 1868 r. Jego syn Stanisław (ur. ok. 1837) za udział w powstaniu 1863 r. został wcielony do wojska rosyjskiego. Drugi syn Jana Daniela to Edmund (1807–1866), w latach 1826–1830 studiował farmację na Uniwersytecie Warszawskim. Uzyskał stopień prowizora I klasy w 1830 r. na Uniwersytecie Wileńskim. W czasie powstania listopadowego był starszym aptekarzem ambulansu Sztabu Głównego. Został delegowany do Prus w celu zakupu leków i do Płocka dla zorganizowania apteki wojskowej. 11 IX 1831 r. odznaczony Złotym Krzyżem *Virtuti Militari*. W 1836 r. uzyskał w Wilnie dyplom aptekarza I klasy. Przez dalsze 18 lat pracował jako aptekarz w Warszawie. Jan Daniel, Jan Karol i Edmund Roeslerowie zostali pochowani na cmentarzu ewangelicko-reformowanym w Warszawie w kwaterze E, rząd 4, nr 24.

T. Grygiel, *Pałac Małachowskich i Dom Roeslera*, Warszawa 1982; J. Szulc, E. Szulc, *Cmentarz ewangelicko-reformowany w Warszawie*, Warszawa 1989, s. 201–203; E. Sęczys, *Szlachta wylegity-*

mowana w Królestwie Polskim 1836–1861, Warszawa 2007.

Andrzej Matuszewski

ROGOWSKI Ireneusz Jan (1923–1999), lekarz psychiatra, dyrektor szpitala

Urodził się 11 XII 1923 r. w Kaliszu jako syn Józefa i Heleny. Ukończył Wydział Lekarski Akademii Medycznej w Poznaniu. W latach 1959–1983 był dyrektorem Szpitala dla Nerwowo i Psychicznie Chorych w Gostyninie-Zalesiu. Z jego inicjatywy doprowadzono do ogrodzenia siatką cmentarza przy szpitalu, założonego w 1942 r. przez Niemców, w którym były groby tysiąca osób różnych narodowości. Za jego dyrekcji stosowano w szpitalu metodę „leczenia chorych na wolności, w odpowiednich osadach lub koloniach, np. rolniczych”. Metodę tę wprowadziła dr Halina Janowska (1890–1944), adiunkt Kliniki Psychiatrycznej Uniwersytetu im. Stefana Batorego w Wilnie, a od 1934 r. lekarz w Szpitalu Jana Bożego w Warszawie (zginęła w czasie II wojny światowej pod gruzami płonącego budynku wraz z podopiecznymi szpitala w Warszawie). Jednym z powodów organizowania w Polsce takiego oddziału, poza oszczędnościowym, było stworzenie chorym możliwości kontaktu z rodziną, choćby zastępczą, dając przy tym jakieś konkretne zajęcie. Taką metodę leczenia stosowano również w Gostyninie-Zalesiu od 1935 r. W 1939 r. objęto tą metodą już 120 pacjentów. Opiekun, który przyjmował chorych, musiał wcześniej przejść tygodniową praktykę w Szpitalu. Chorzy w takiej kolonii byli wizytowani przez lekarza i pielęgniarki.

Po wojnie początkowo zrezygnowano z tej metody, ale wprowadzono ją ponownie w 1957 r. Pensjonariusze z Zalesia mieszkali głównie w okolicznych wsiach: Stanisławów, Kiełpieniec, Mniszek, Skoki. Po przejściu dr. Rogowskiego na emeryturę w 1988 r. zrezygnowano z tego sposobu leczenia jako niehumanitarnego. Rogowski zmarł 2 VIII 1999 r.

Żona Leokadia (1926–1990), lekarz ordynator od 1 XI 1959 r. do 30 XI 1982 r. w Szpitalu w Gostyninie-Zalesiu. Obydwoje pochowani są na cmentarzu parafialnym w Gostyninie. Druga żona Lucyna Gelec-Rogowska.

Akta Osobowe Wojewódzkiego Samodzielnego Zespołu Publicznych Zakładów Opieki Zdrowotnej im. prof. Eugeniusza Wilczkowskiego w Gostyninie-Zalesiu; B. Konarska-Pabiniak, *70 lat Wojewódzkiego Szpitala Psychiatrycznego w Gostyninie-Zalesiu. Glosa do dziejów Szpitala (II)*, „Głos Gostyniński” 2003, nr 10, s. 5; C. Maciaszek, *Nie zapomnijcie o nas*, „Gazeta Gostynińska” 1991, nr 19, s. 5.

Barbara Konarska-Pabiniak

ROJEWSKI Marian (1921–1984), artysta grafik, prorektor ASP

Urodził się 21 VII 1921 r. w Sokulcu, w powiecie włocławskim. Był synem Leona i Stanisławy z Brockich. W 1936 r. ukończył w Gostyninie Szkołę Powszechną. Do 1945 r. pracował jako robotnik, m.in. w młynie Piechota, na folwarku Rataje i w wytwórni elementów betonowych Kopanickiego. W czasie okupacji praca w zakładzie fotograficznym volksdeutscha Tobera uchroniła go od wywózki na roboty do Niemiec. Włączył się też aktywnie w działalność konspiracyjną, należąc, wraz z Macie-

jem Ślązakiem, do Polskiej Organizacji Zbrojnej. Po wojnie został w Gostyninie i pracował w Komendzie Powiatowej Milicji Obywatelskiej, a w latach 1949–1950 sprawował funkcję sekretarza Powiatowej Rady Związków Zawodowych w Gostyninie. W 1950 r. został delegatem powiatu gostynińskiego na I Kongres Pokoju w Warszawie. Po uzyskaniu w 1950 r. matury w wieczorowym Gimnazjum i Liceum dla Pracujących w Gostyninie rozpoczął studia na Wydziale Grafiki w warszawskiej Akademii Sztuk Pięknych pod kierunkiem prof. Wacława Waśkowskiego (1904–1975). Akademię ukończył w 1956 r. W latach 1956–1957 pracował w Warszawskiej Spółdzielni Spożywców na Pradze jako dekorator, zaś od 1957 r. w ASP, kolejno na stanowiskach asystenta (do 1961), starszego asystenta (1961–1965), adiunkta (1965–1968) i docenta (1968–1979). W 1979 r. mianowany został profesorem nadzwyczajnym, a w roku następnym objął Katedrę Grafiki Warsztatowej. W latach 1971–1978 pełnił obowiązki prorektora ASP do spraw nauczania. Działał we władzach Sekcji Grafiki Związku Polskich Artystów Plastyków (ZPAP), którego członkiem był od 1956 r. Podstawową dziedziną twórczości Rojewskiego była grafika warsztatowa. Uprawiał techniki klasyczne, zwłaszcza linoryt. Tematyka jego prac obejmowała m.in. wspomnienia wojenne, odbudowę powojenną, pejzaż przemysłowy, studia drzew i mitologię. Zajmował się także grafiką książkową i akcydensową oraz wystawiennictwem i aranżacją wnętrz. Projektował i wykonywał oprawę plastyczną Centralnych Dożynek na Stadionie X-lecia w Warszawie. Uczestniczył we wszyst-

kich ważniejszych wystawach grafiki w kraju, brał udział w ekspozycjach grafiki polskiej za granicą. Miał także kilka pokazów indywidualnych w Warszawie, Gostyninie, Olsztynie, a także w Antibes (Francja) i w ośrodkach kultury polskiej w Berlinie, Pradze, Bukareszcie, Sofii, Budapeszcie. W 1962 r. na ogólnopolskiej wystawie „Od Ikara do Kosmosu” otrzymał wyróżnienie. W latach 1975–1976 i w 1978 r. był laureatem nagrody I stopnia Ministra Kultury i Sztuki za pracę dydaktyczną na ASP. Odznaczony m.in. Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski i Medalem XXX-lecia. Zmarł 29 VIII 1984 w Warszawie, pochowany został na cmentarzu Komunalnym Północnym w Wólce Węglowej.

Z małżeństwa zawartego w 1945 r. z Halią Malanowską miał troje dzieci: Henryka, Barbarę i Marię.

Polski Słownik Biograficzny, t. XXXI, Wrocław 1989, s. 517–518; *My, Gostyniacy. Wspomnienia Wychowanków i Absolwentów Gimnazjum i Liceum im. Tadeusza Kościuszki w Gostyninie*. Pod red. W. Sajkowskiego, Gostynin 2010, s. 177–179; J. M., *Linoryty Mariana Rojewskiego w Domu Kultury*, „Gazeta Gostynińska” 1993, nr 48, s. 7.

Jolanta Bigus

ROSENBERG Eugen Albrecht (1827–1876), pastor ewangelicki

Urodził się 24 VII 1827 r. W latach 1846–1850 studiował teologię na Uniwersytecie w Dorpacie. Pierwszą jego parafią był Przasnysz (1853–1858). Funkcję pastora gminy ewangelickiej w Gostyninie objął we wrześniu 1858 r. i pełnił ją przez 18 lat. Podczas jego posługi w Gostyninie gmina ewangelicka znacznie się rozrosła. Przywiązywał szczególnie dużą wagę do kształcenia dzieci. To sta-

raniem pastora Rosenberga szkoła niemiecka otrzymała nową, większą siedzibę. Zakupił na ten cel 7 XI 1865 r., od Karola Lercha, dom przy ul. Kutnowskiej 222. W swej pracy duszpasterskiej napotykał trudności. Prężnie działający baptyści próbowali w 1865 r. przejąć dla swych potrzeb kościół ewangelicki w Gostyninie. Dzięki zabiegom pastora Rosenberga próba ta zakończyła się niepowodzeniem. Zmarł w Gostyninie 19 VI 1876 r. Jego córka Krystyna Augustówna (ur. 23 I 1859) wyszła za mąż za rosyjskiego żołnierza. Po wybuchu I wojny światowej wyjechała z nim do Rosji i zamieszkała w mieście Szuja. Zmarła 12 VII 1940 r. Syn Joseph Karl Theodor, urodzony w Gostyninie 18 III 1862 r., też był pastorem.

E. Szubska-Bieroń, *Parafia ewangelicko-augsburska w Gostyninie w latach 1824–1945*, *Rocznik Gostyniński*, t. II – 2008, s. 92–93; B. Konarska-Pabiniak, *Gostynin. Szkice z przeszłości*. Gostynin 2007, s. 64.

Jolanta Bigus

RUDZIŃSKI Otton (1896–1939), urzędnik Magistratu w Gostyninie, współwłaściciel młyna Piechota

Urodził się w 1896 r. w Piechocie koło Gostynina. Syn Augusta i Joanny z Maziarskich. Był naczelnikiem Ochotniczej Straży Pożarnej w Strzałkach w latach 1920–1945. Za tę działalność został uwięziony w byłej cerkwi w listopadzie 1939 r. Towarzyszył mu siostrzeniec Stefan Walczak, zwolniony po 24 godzinach. Zapamiętał, że „co pewien czas wchodziła do sali grupa volksdeutschów, wybierali kogoś z aresztowanych i po pewnym czasie wrzucali go do

sali strasznie zbitego. Bili i kopali także bezpośrednio na sali. Przesłuchania odbywały się przy stole prezydialnym. Przewodniczył Paweł Prokop. Prokuratorem był Jakub Pohl. W przesłuchaniu brał też udział Henryk Prokop”. Rudziński na kilka dni przed egzekucją został zwolniony na słowo honoru do domu, by zmienić bieliznę i zabrać ciepłe ubranie. Znajomi volksdeutsche radzili, aby nie wracał do cerkwi. Nie pomogły „żadne argumenty, prośby, błagania, przedstawianie możliwości ucieczki do Generalnej Guberni. Odpowiedź była jedna: »dałem słowo honoru Polaka i gdybym miał nawet zginąć, słowa dotrzymam«, i dotrzymał”. Rozstrzelany został 1 XII 1939 r. w Woli Łąckiej, ekshumowany w kwietniu 1945 r. Pochowany jest w kwaterze wojennej na cmentarzu parafialnym w Gostyninie.

Żona Bronisława z Salewiczów (ur. 1912), dzieci Ewa i Leszek.

Akt Stanu Cywilnego USC w Gostyninie z 1945 r.; Relacja Stefana Walczaka z 1974 r.; E. Szubska-Bieroń, *Młyny na ziemi gostynińskiej. Rys historyczny*, Rocznik Gostyniński t. IV – 2016, s. 8; B. Konarska-Pabiniak, *Dzieje Ochotniczej Straży Pożarnej w Gostyninie 1879–1991*, Gostynin 1992, s. 125.

Barbara Konarska-Pabiniak

RUPCIAK Józef (1901–2000), uczestnik wojny polsko-bolszewickiej

Urodził się 26 I 1901 r. w Szczawinie Kościelnym. W 1919 r. wstąpił do formującego się Wojska Polskiego, chociaż był niepełnoletni. Początkowo przebywał w Płocku, następnie w Łowiczu i Łodzi w 6 Pułku Piechoty. Wraz z nim wziął udział w operacji kijowskiej rozpoczętej w kwietniu 1920 r. a jego jednostka do-

tarła pod Żytomierz na Ukrainie. Walczył w składzie 5, 10 i 106 Pułku Piechoty. Podczas kontrofensywy wojsk bolszewickich został ranny i wraz z grupą towarzyszy broni dostał się do niewoli Armii Konnej Semena Budionnego, zwanej popularnie Konarmią, znaną ze swego okrucieństwa. W obozach jeńcieckich, w Charkowie i Szepetówce przeszedł ciężką chorobę. W 1921 r., na mocy porozumień ryskich, doszło do wymiany jeńców. Dzięki temu młody szeregowiec Rupciak mógł wrócić do odrodzonej ojczyzny. Zatrudnił się w Szpitalu w Gostyninie-Zalesiu, gdzie pracował aż do emerytury. Tam też mieszkał. Pod koniec życia odznaczony został Krzyżem Wojny Polsko-Bolszewickiej 1918–1920. Zmarł 22 II 2000 r. jako najdłużej żyjący na Mazowszu piłsudczyk. Pochowano go na cmentarzu parafialnym w Gostyninie.

Żona Julianna zmarła w 1961 r. Dzieci: Józefa, Irena, Stefan, Władysław, Tadeusz, Mieczysław i Janusz.

Red., *Odszedł ostatni*, „Gazeta Gostynińska” 2000, nr 5, s.1; J. Matuszewski, *Ostatni weteran*, „Gazeta Gostynińska” 1999, nr 13, s. 2; J. Matuszewski, *75 rocznica bitwy pod Warszawą*, „Gazeta Gostynińska” 1995, nr 16, s. 8.; *Lista uczestników wojny 1920 r.*, „Gazeta Gostynińska”, nr 20, s. 3.

Marek Osmatek

RYSTOFF Gustaw Adolf (1849–1930), nacelnik OSP w Gostyninie

Urodził się 12 V 1849 r. w Gostyninie. Był synem Pawła (zob. biogram) i Teofilii Rystoffów. Prawdopodobnie jako czternastoletni chłopiec podczas powstania styczniowego był kurierem przewożącym rozkazy Rządu Narodowego do oddziałów walczących w po-

wiecie gostynińskim. W późniejszych latach działał w Ochotniczej Straży Pożarnej. Od 3 II 1886 r. do 29 IX 1887 r. był pomocnikiem Naczelnika, od 29 IX 1887 r. do 16 VIII 1890 r. Naczelnikiem Straży, od 16 VIII 1897 do 1905 r. ponownie Naczelnikiem i do 1923 r. członkiem Zarządu. Do śmierci pozostał honorowym członkiem Zarządu. W 1923 r. na wniosek Naczelnika Straży Jana Marcinkowskiego Zarząd Główny Związku Floriańskiego przyznał mu „za nieprzerwaną 35-letnią nieskazitelną służbę w tutejszej straży” Złoty Znak Związku. Rystoff mieszkał w kamienicy przy Rynku 16. Mieściła się tam restauracja Berta vel U Berci, do której chętnie przychodzili urzędnicy miejscy. Przed oberżą Rystoffa stały jednokonne dorożki, którymi podróżni dojeżdżali do uruchomionej w 1924 r. stacji kolejowej. Wcześniej podobno mieściła się tam apteka. Jest to możliwe, ponieważ akt urodzenia Adolfa Rystoffa sporządzony został w 1849 r. m.in. w obecności aptekarza Aleksandra Zajączkowskiego, a matką chrzestną była Barbara Johne, żona Adolfa Johne (zob. biogram), który też prowadził aptekę w Gostyninie. Adolf Rystoff zmarł bezpotomnie 7 IV 1930 r. jako kawaler. Testamentem zapisał na rzecz Straży morgę swojej łąki, leżącej na tyłach kościoła parafii św. Marcina. Zysk z dzierżawy przeznaczano na nagrodę dla najlepszego strażaka w danym roku. Z czasem trudno było pozyskać dzierżawcę i w 2005 r. łąkę nabyło miasto pod planowaną m.in. na tym terenie budowę ośrodka geotermalnego.

B. Konarska-Pabiniak, *Saga rodu Rystoffów*, Rocznik Gostyniński, t. IV – 2016, s. 242–244.

Barbara Konarska-Pabiniak

RYSTOFF Jan (?–1843), farbiarz sukna, przedsiębiorca

Urodził się w Głogowicach (Głogowicach?). Był synem Jana i Krystyny z Fitzów. Nie wiadomo, kiedy pojawił się w Gostyninie. Z pewnością był już na początku lat 30. XIX w., gdyż opowiedział się po stronie władz powstańczych w 1830 r. Po powstaniu nadal pozostał w Gostyninie. W 1833 r. zawarł związek małżeński z Justyną z Eschnerów i prowadził zakład garbarski. Zajmował się też wykonywaniem niektórych drobniejszych inwestycji w mieście. Otrzymał 600 zł pożyczki na swoje przedsiębiorstwo z tzw. Żelaznego Funduszu, który składał się z wpływów z rzemiosła i przemysłu. Kupił też ogród wraz z łąką, rozciągający się od młyna w Bierzewicach do rzeki Skrwy. W październiku 1828 r. ogłoszono przetarg na wykonanie jatek rzeźniczych i piekarskich, według projektu Hilarego Szpilowskiego (zob. biogram), który w latach 1821–1924 projektował i nadzorował budowę ratusza w Gostyninie. Wykonawcą jatek został właśnie Jan Rystoff. Podjął się tej pracy w lipcu 1829 r. Ukończenie budowy jatek nastąpiło prawdopodobnie w połowie 1830 r. Usytuowane były między obecnymi ulicami: 3 Maja a Romana Dmowskiego i dochodziły do ul. Tadeusza Kościuszki. Zajmowały północną część terenu należącego dziś do Liceum Ogólnokształcącego. Miały ok. 32 m długości, 8,6 m szerokości i 3,7 m wysokości. Zachował się opis jatek: „Od frontu znajdowały się arkadowe podcienia podtrzymywane przez 12 drewnianych kolumn w stylu doryckim, nad którymi znajdował się archi-

traw z fryzem i gzymsem. Belki wystające poza płaszczyznę muru zakończono kroksztykami. Dach przysłaniała attyka. Od strony frontowej za filarami znajdowało się 10 jatek piekarskich, w głębi również tyle rzeźniczych. Od deszczu chronił je wystający okap wsparty na wspomnianych 12 kolumnach. Budynek otoczony był parkanem, pośrodku którego stała brama wsparta na dwóch filarach ozdobionych z góry gzymsem. Filary wykonano w stylu jońskim, zakończone kroksztykami, modelowane o dwóch akroteriach. Nad bramą umieszczony został łeb wołu z drewna. Pomiędzy filarami położono posadzki z cegły w 10 miejscach od strony frontowej. Poszczególne drewniane części jatek wraz z bramą i klapami służącymi do zamykania pomieszczeń na mięso oraz pieczywo były kolorowo pomalowane”. Rozebrane zostały w latach 1920–1927. W sierpniu 1841 r. w Kutnie opracowane zostało Obwieszczenie Komisarza Obwodu Gostynińskiego, podające warunki przystąpienia do licytacji na budowę trzech pomp miejskich na obu rynkach: nowym służącym osadnikom i starym. Do licytacji przystąpił Jan Rystoff. W Urzędzie Burmistrza Miasta Gostynina dnia 22 XI 1841 r. podpisany został z nim kontrakt potwierdzony przez Rząd Gubernialny Mazowiecki 26 III 1842 r. Do kontraktu dołączone było drugie zlecenie na reparację barier i schodów przed odwachem przy ratuszu. Realizację tej inwestycji przerwała śmierć Jana Rystoffa 21 VIII 1843 r. w Gostyninie. W grudniu 1843 r. do burmistrza miasta Gostynina wpłynęła prośba Justyny Rystoff, wdowy po Janie, o odstąpienie od kontraktu. W uzasad-

nieniu napisała m.in.: „nie jestem w stanie zobowiązań męża mego w żaden sposób uczynić, gdyż obarczona kilkoma małoletnimi dziećmi – pozostawiona bez funduszów – o utrzymaniu dzieci myśleć muszę a nie o Entrepryzach, o których nawet wyobrażenia nie mam i z tak głównej przyczyny kiedy nadspodziewanie Mąż mój zszedł z tego świata, upraszam o zwolnienie podpisanej od wykonania Enterpryz”. W piśmie poleciła Jana Rezlera, majstra ciesielskiego. Rezler przejął wszystkie warunki zawarte w umowie Rystoffa z miastem.

B. Konarska-Pabiniak, *Saga rodu Rystoffów*, Rocznik Gostyniński, t. IV – 2016, s. 233–236; J. Bigus, *Inwestycje miejskie w Gostyninie w 1. połowie XIX wieku w świetle archiwaliów*, Rocznik Gostyniński, t. III – 2012, s. 405–424.

Barbara Konarska-Pabiniak

RYSTOFF Paweł (1813–1887), kotlarz, przedsiębiorca

Urodził się w Rozentalu. Był synem tkaczy Jana i Katarzyny, krewnym Jana (zob. biogram). Z Gostyninem związał się po powstaniu listopadowym. W 1836 r. zamierzał kupić w Gostyninie dom i założyć warsztat ślusarski. Praktykę czeladniczą odbył w Fabryce Kotlarskiej w Staszowie na Kielecczyźnie. Po odbyciu praktyki przybył do Gostynina, z którym związał się już na stałe. Ożenił się z córką Norberta Wasilewskiego, właściciela zajazdu w późniejszym czasie, Teofilą Wasilewską. Wasilewski wraz z bratem Pawła Rystoffa, Janem, brali udział w powstaniu listopadowym. Nabył nieruchomości przy ul. Toruńskiej (obecnie ul. Zamkowa), gdzie wystawił dom, a przy ul. Kutnowskiej uruchomił

Fabrykę Wyrobów Metalowych obejmującą numery posesji 213–214, 215, 216 i 217 oraz 245. W fabryce wyrabiano głównie kotły niezbędne w okolicznych gorzelniach i cukrowniach, których to zakładów istniało w powiecie kilkadziesiąt. Stopniowo asortyment wyrobów powiększał się. Doszły jeszcze wyroby metalowe niezbędne w gospodarstwach domowych. W połowie XIX w. mieściła się ona przy ul. Kutnowskiej (obecnie ul. 3 Maja), które zdołał już w międzyczasie nabyć od różnych właścicieli. Wiadomo, że na początku lat 60. znajdowały się tam oprócz kotłarni i giserni, jeszcze tokarnia i kuźnia. Wzrost zapotrzebowania ze strony właścicieli okolicznych cukrowni na wyroby z zakładu Pawła Rystoffa skłonił go do prowadzenia doświadczeń nad skonstruowaniem narzędzi i urządzeń służących ulepszeniu produkcji cukru, co w niedługim czasie zakończyło się pomyślnie. Wyroby z jego zakładu zyskały wcześniej powszechne uznanie nie tylko wśród miejscowych producentów cukru, ale i za granicą Królestwa Polskiego. Największym jego sukcesem stało się uzyskanie w 1853 r. na wystawie w Moskwie małego srebrnego medalu. Wystawę zorganizował Moskiewski Oddział Rady Manufaktur, na której Rystoff przedstawił aparaturę własnego wynalazku służącą do zagęszczania buraczanego soku. Przyznanie medalu i dyplomu oznaczało zakomunikowanie o tym wydarzeniu carowi Mikołajowi I. Od tego czasu Paweł Rystoff posiadał prawo, zgodnie z obowiązującymi przepisami, aby pieczętować swoje wyroby kopią tego znaku. Produkcja wyrobów metalowych, a zwłaszcza urządzeń do wyrobu cukru,

wymagała dużych kwalifikacji nie tylko od samego właściciela, ale i zatrudnionych u niego robotników. Dostępne źródła pozwoliły ustalić, że było tam zatrudnionych kilkadziesiąt osób, a wśród nich szereg o wysokich kwalifikacjach, specjalnie sprowadzonych spoza Gostynina. Sam utrzymywał bliższe kontakty towarzyskie z majstrami o dużych kwalifikacjach zawodowych, specjalnie sprowadzonymi z innych terenów. Zgromadzenie odpowiednich kapitałów umożliwiło mu nabycie licznych nieruchomości utrzymywanych przeważnie z dużym rozmachem. Na przestrzeni kilku dziesięcioleci kupił od mieszkańców Gostynina kilkanaście hektarów ziemi, m.in. w północnej części miasta znaczny obszar, który od jego imienia nazywano folwarkiem Pawłówek. Składał się przeważnie z gruntów ornych, rozciągających się od rzeki Skrwy do Osetnicy, obejmował jeszcze w tym rejonie miasta dwie łąki i dwa ogrody. Oprócz prowadzenia wytwórni wyrobów metalowych podejmował się jeszcze innych zajęć. W 1852 r. uzyskał zgodę na uruchomienie smolarni miejskiej w pobliżu gruntów należących do mieszkańców Gostynina. Zbudowanie jej zostało poprzedzone długimi staraniami, ponieważ projekt wzbudzał sprzeciw ze strony mieszkańców, którzy dostrzegli niebezpieczeństwo utraty źródła zaopatrywania się w karpinę (część podziemna drzewa wraz z pniakiem pozostałym po ścięciu). Pod wpływem żądań mieszkańców, w imieniu których wystąpił Józef Wojciechowski, w następnym roku zobowiązano Rystoffa do jej przeniesienia nad rzeczkę Słodkę. Uzyskał zgodę na prowadzenie smolarni do 1859 r. na

terenie obrębu Drzewce w pobliżu Słodki. W 1861 r. kupił kolonię i cukrownię Urszulini w Belnie. Sprawy administracyjne tej cukrowni prowadził jego zięć Stefan Bartoszewicz (mąż córki Wandy Anieli Aldony). W 1865 r. dyrektorem został jego drugi zięć, Aleksander Krystian Thaker, który w maju poślubił córkę Olimpię Ludwikę. Nagromadzone już wcześniej doświadczenie w zajęciach handlowych skłoniło go do nabywania 26 XI 1864 r. jednego z najbardziej wówczas znanych zajazdów, który znajdował się przy Rynku i był poprzednio prowadzony przez jego teścia, Norberta Wasilewskiego. Dom był oznaczony ówczesnym numerem policyjnym 3, obecnie Rynek 16, i zaliczano go do najbardziej wartościowych. Wyrazem uznania dla jego działalności gospodarczej był wybór na ławnika we władzach miejskich przez kilkanaście lat. W pewnych okresach pełnił też w zastępstwie nieobecnych burmistrzów ich funkcje. Nie zasłynął z trwałych budowli lub wkładu w rozwój kultury, ale jego działalność na polu gospodarczym, która przyniosła mu wspomniany wyżej medal, przyczyniła się tym samym do zaliczenia Gostynina w skład ośrodków znanych z wyrobu urządzeń metalowych o dużym zasięgu. A miało to miejsce, gdy sukienictwo, odgrywające wcześniej główną rolę, zeszło później na drugi plan. Paweł Rystoff zmarł 9 IV 1887 r. w wieku 74 lat. Prawdopodobnie został pochowany na cmentarzu ewangelickim w Gostyninie. Rystoffowie mieli trzy córki: Olimpię Ludwikę (ur. 6 IX 1845), Wandę Anielę Aldonę (ur. 12 XI 1846) i Teofilę Agnieszkę (ur. 24 I 1852) oraz syna Gustawa Adolfa (zob. biogram). Małżeństwo to

przestrzegało wzajemnie zawartej umowy, w myśl której zwyczajowo synowie byli wyznania ewangelickiego, podobnie jak ojciec, natomiast córki wyznawały katolicyzm, a więc religię matki.

B. Konarska-Pabiniak, *Saga rodu Rystoffów*, Rocznik Gostyniński, t. IV – 2016, s. 236–242.

Barbara Konarska-Pabiniak

RZEPECKI Ignacy Hilary (1885–1944), księgarz, wydawca

Urodził się 2 I 1885 r. w Gostyninie w rodzinie Stanisława, sędziego śledczego i Wincentyny z Jankowskich. Brat Zygmunta Rzepeckiego (zob. biogram). Był uczniem II Gimnazjum w Warszawie, z którego w 1902 r. został wydalony z tzw. wilczym biletem za przynależność do tajnej uczniowskiej organizacji samokształceniowej. We wrześniu 1903 r. rozpoczął praktykę w znanej warszawskiej księgarni Jana Fiszera (1860–1909) przy ul. Nowy Świat 9. Pracował w dziale nut i wydawniczym. W 1908 r. został działaczem Kasy Przeworności i Pomocy Warszawskich Pomocników Księgarskich, pełniąc w latach 1911–1912 funkcję przewodniczącego. W 1909 r., po śmierci Fiszera, został kierownikiem firmy, a z dniem 1 I 1913 r. jej właścicielem. Księgarnia specjalizowała się w literaturze pięknej, sztukach dla teatrów amatorskich oraz wydawnictwach muzycznych. W 1917 r. Rzepecki zmienił siedzibę na Krakowskie Przedmieście 1. Wtedy też rozszerzył asortyment o wydawnictwa ekonomiczne i prawnicze. Od momentu przejęcia księgarni prowadził też działalność wydawniczą. Wydał kilkadziesiąt pozycji z literatury pięknej, m.in. Stefana Kiedrzyńskiego i Wacława

wa Gąsiorowskiego. Kontynuował wydawanie rozpoczętej przez Fiszera serii utworów scenicznych pod wspólną nazwą Biblioteczka Miłośników Sceny. Wydał też około 900 arkuszy nut w małym formacie pod nazwą *Nuty Miniaturowe*. Od 1924 r. Rzepecki był członkiem zarządu Koła Warszawskiego Związku Księgarzy Polskich (ZKP), pełnił w nim funkcję wiceprezesa. W 1927 r. wszedł do Zarządu Głównego ZKP, będąc w latach 1932–1935 jego prezesem. Wiele uwagi poświęcał sprawom popularyzacji książki i czytelnictwa. Organizował akcje związkowe, mające na celu zwalczanie nielegalnych wydawców. Starał się włączyć w szeregi ZKP wszystkich księgarzy. W latach 1935–1939 był wydawcą „Przeglądu Księgarskiego”. Funkcję prezesa ZKP pełnił do maja 1940 r. Z chwilą przejęcia władzy przez komisarza niemieckiego został przewodniczącym nielegalnego Tymczasowego Komitetu Porozumiewawczego Organizacji Księgarskich, przekształconego w 1943 r. w Tymczasową Radę Księgarską. W czasie powstania warszawskiego ranny, zginął 2 IX 1944 r. podczas ewakuacji Starego Miasta. Został wrzucony przez oficera niemieckiego do piwnicy palącego się domu.

W 1946 r., po zakończeniu działań wojennych, żona Maria otworzyła wspólnie z Wiktorem Łazowskim i Adamem Stanisławem Sroczyńskim księgarnię przy ul. Marszałkowskiej 91. Nosiła nazwę Łazowski, Sroczyński i S-ka, później zmieniono ją na Wiktor Łazowski i S-ka. Maria Rzepecka z d. Fiszer zmarła w Warszawie 21 XI 1951 r. Byli małżeństwem bezdzietnym.

Polski Słownik Biograficzny, T. 34, Wrocław 1992–1993, s. 21; J. Nyceek, *Ludzie i książki*, Płock 1983, s. 218–219.

Jolanta Bigus

RZEPECKI Zygmunt (1883–1940), lekarz medycyny, podporucznik Wojska Polskiego

Urodził się 19 IV 1883 r. w Gostyninie. Był synem Stanisława i Wincenty z Jankowskich, bratem Ignacego Hilarego (zob. biogram). Studiował medycynę na Uniwersytecie Warszawskim. W 1920 r., w czasie wojny polsko-bolszewickiej, zgłosił się jako ochotnik do Wojska Polskiego i rozpoczął pracę w szpitalu polowym nr 605. W 1934 r. przydzielono go do 4 szpitala okręgowego. Uczestniczył w kampanii wrześniowej 1939 r. Zamordowany w Katyniu w 1940 r., pochowany na Polskim Cmentarzu Wojennym.

Żona Stanisława z Weberów.

Poświęcono mu katyński Dąb Pamięci posadzony 7 IX 2009 r. przy Gimnazjum nr 2 im. Polskich Noblistów w Gostyninie.

J. Bigus, *Rejestr miejsc pamięci narodowej w Gostyninie i powiecie gostyńskim*, Rocznik Gostyński, t. III – 2012, s. 474; www.ogrodywspomnien.pl.

Jolanta Bigus

RZEPNIKOWSKI Stanisław (1898–1987), żołnierz wojny polsko-bolszewickiej z 1920 r., żołnierz Armii Krajowej, więzień stalinowski

Urodził się w 1898 r. w Korzeniu Szlacheckim, powiat gostyński, w rodzinie Jana i Stanisławy z Czajkowskich prowadzących własne gospodarstwo rolne. Pochodził z wielodzietnej rodzi-

ny. W 1920 r. brał udział w wojnie polsko-bolszewickiej, za co został odznaczony Krzyżem Walecznych. Po wojnie wstąpił do służby w policji. Był przodownikiem (sierżantem) Policji Państwowej. Do 1926 r. służył jako policjant w ochronie wschodniej granicy polskiej. Przeszedł wiele posterunków i strażnic, m.in.: Brześć nad Bugiem, Łuniniec (obwód brzeski), Kul (obwód miński), Bereźniaki (powiat łuniniecki), Siejłowicze (powiat stołpcewski w województwie nowogródzkim), Baranowicze (województwo nowogórskie) i Wołczyn (powiat brzeski). Kiedy w 1924 r. powołano Korpus Ochrony Pogranicza, oddziały policyjne zostały zluźnione. Rzepnikowski jeszcze przebywając na Kresach, zdążył założyć rodzinę. Tam urodziły się jego dzieci. W latach 30. na własną prośbę został przeniesiony z terenów Polesia do Wyszogrodu, a następnie do Gostynina. Zakupił działkę przy ul. Płockiej, gdzie pobudował własny dom. W 1938 r. przeniesiono go na posterunek policji w Sannikach, gdzie miał zabezpieczać budowę drogi z Warszawy do Łącka, w którego pałacu znajdowała się w latach 1938–1939 r. rezydencja Marszałka Edwarda Rydza-Śmigłego. Po wybuchu wojny w 1939 r. nie otrzymał powołania do wojska. Po wysiedleniu całej rodziny z domu w Gostyninie, znaleźli się w okolicach Wolbromia (powiat olkuski) na terenie Generalnego Gubernatorstwa. Wraz z synem Ryszardem wstąpił do Armii Krajowej, służąc w 3 Batalionie 116 Pułku Piechoty AK Ziemi Olkuskiej dowodzonego przez por. Władysława Nowaka, pseud. „Zempliński” w oddziale partyzanckim Wolbrom kaprała Stanisława Lorent-

za, pseud. „Kwieciński”. Pułk wchodził w skład 106 Dywizji Piechoty AK okręgu Kraków. Oddziały tego pułku bardzo aktywnie wzięły udział w Akcji Burza na obszarze ziemi małopolskiej w 1944 r., przyczyniając się do wyzwolenia części terenów spod okupacji niemieckiej, które nazwano Republiką Pińczowską. Po wkroczeniu Armii Czerwonej do Polski Rzepnikowski został jeszcze w 1945 r. schwytany przez radzieckie NKWD i spędził w więzieniu przy ul. Montelupich w Krakowie 33 miesiące. Po wojnie komuniści chcieli koniecznie dowiedzieć się od niego, czy brał udział w wojnie polsko-bolszewickiej. Nie przyznał się, dowodów na szczęście też nie znaleziono. Rzepnikowskiemu udało się wystarać zaświadczenie rehabilitacyjne dla byłych żołnierzy AK, w którym zapisano „niepewny politycznie”. Syna Ryszarda skierowano do pracy w górnictwie, gdzie pracował w kopalniach Jaworzno (Komuna Paryska) i Bierut (wcześniej Piłsudski). Stanisław Rzepnikowski uniknął tego losu. Po powrocie do Gostynina proponowano mu niezbyt wyszukane oferty pracy. Przyjął funkcję stróża w przedsiębiorstwie Miejski Handel Detaliczny Artykułami Przemysłowymi (MHD). Utrzymywał się również z uprawy 56-arowego ogrodu znajdującego się przy domu. Zmarł 26 I 1987 r. w Gostyninie, gdzie został pochowany na cmentarzu parafialnym.

Był żonaty z Franciszką Kowalczyk (1901–1973), z którą wychował troje dzieci: Halinę (ur. 1925), Ryszarda (ur. 1927) i Mariana (ur. 1929).

Informacja syna, Ryszarda Rzepnikowskiego.

Marek Osmatek

S

SADOWNIK Witold (1914–1978), lekarz chirurg (fot. s. 463)

Urodził się 15 XI 1914 r. w Warszawie. Dzieciństwo i lata młodzieńcze spędził w Koninie. Jego ojciec Stanisław był lekarzem weterynarii. Witold ukończył w Poznaniu Gimnazjum i studia na Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Poznańskiego. Dyplom lekarza uzyskał w sierpniu 1939 r. Po wybuchu wojny brał udział w kampanii wrześniowej jako oficer w 68 Pułku Piechoty. Uczestniczył w walkach pułku od Wrześni przez Słupcę, Konin, Koło, Kutno, Łowicz i dotarł do Warszawy. Otrzymał funkcję adiutanta kpt. Jana Nycza. Powierzono mu zadanie dotarcia do Rumunii, ale bombardowania i zatory na drogach uniemożliwiły wykonanie tego zadania. Od 16 IX 1939 r. pracował w szpitalu polowym w Kowlu i Szepetówce na Ukrainie. Tam został aresztowany przez wojska radzieckie. Udało mu się wydostać z niewoli i wrócić do Warszawy. Wiosną 1941 r. wstąpił do Związku Walki Zbrojnej (działał pod pseudonimem „Barbara”). W latach okupacji 1940–1941 odbywał staż lekarski w placówkach szpitalnych Sochaczewa i Grodziska Mazowieckiego. W lutym 1942 r. rozpoczął specjalizację w I Oddziale Chirurgicznym Szpitala Przemienienia Pańskiego w Warszawie, a w 1943 r. w Szpitalu Ubezpieczalni Społecznej w Pionkach, do jego likwidacji przez Niemców 31 grudnia.

W styczniu 1945 r. został zmobilizowany do Wojska Polskiego. Pełnił służbę w szpitalach polowych wojsk nacierających na Berlin. W lutym 1946 r. powrócił do Warszawy i rozpoczął pracę początkowo w Akademii Stomatologicznej, a później w I Klinice Chirurgicznej Uniwersytetu Warszawskiego jako najstarszy asystent u prof. Tadeusza Butkiewicza (1881–1972). Po dwóch latach opuścił Klinikę i Warszawę. Na prośbę władz miasta Gostynina 16 X 1948 r. objął stanowisko ordynatora Oddziału Chirurgicznego oraz Ginekologiczno-Położniczego Szpitala Powiatowego w Gostyninie. Szybko zdobył sobie opinię doskonałego diagnosty, wierzono w jego „złote ręce”. Z braku kadry lekarskiej pełnił też funkcję lekarza radiologa. W następnym roku mianowano go dyrektorem Szpitala. Funkcję tę pełnił do 1953 r. W latach 1957–1968 pracował też jako chirurg-konsultant w Szpitalu dla Nerwowo i Psychicznie Chorych w Gostyninie-Zalesiu. Podobne usługi świadczył w Sanatorium Przeciwgruźliczym w Kruku. Czasy były trudne, brakowało wykwalifikowanego personelu. Często operował wyłącznie z udziałem pielęgniarki instrumentariuszki Marianny Kacprzak (zob biogram). Dopiero w późniejszym czasie pojawili się pierwsi asystenci, których wprowadzał w skomplikowane zasady techniki chirurgii. Gdy kadra szpitala się zwiększyła, skoncentrował się na chirurgii,

w tym na chirurgicznych metodach walki z nowotworami. Kierowany przez niego oddział, jako jeden z pierwszych w województwie warszawskim, został wytypowany do współpracy z Instytutem Onkologii. Przez kilka lat z żoną i dziećmi mieszkał w budynku szpitala. Na szpitalnych schodach pacjenci cierpliwie czekali na przyjęcie, a przyjmował ich do późnej nocy, często bez pieniędzy. Dopiero w 1967 r. przeniósł się do własnego domu przy ul. Dybanka 7. Bywało, że podczas operacji oddawał honorowo krew będącemu w krytycznym stanie choremu, potem zaczynał operację. Stres związany z napięciem podczas operacji odreagowywał na polowaniu. Był zamiłowanym myśliwym. Silna osobowość doktora powodowała nieporozumienia z władzami. Do pierwszego konfliktu doszło w 1957 r. Na zwolnienie ordynatora nie zgodzili się mieszkańcy Gostynina, pisząc petycję w jego obronie podpisaną przez kilka tysięcy osób. Zwolnienie jednak nastąpiło w 1971 r. W lutym 1972 r. przeniósł się do Szpitala Miejskiego, a następnie Wojewódzkiego Szpitala Zespołonego na Winiarach w Płocku jako starszy asystent na II Oddziale Chirurgicznym. Prawdopodobnie podczas zabiegu chirurgicznego zaraził się wirusem żółtaczk, który szybko doprowadził do zniszczenia wątroby. Mimo choroby do ostatnich swoich dni pracował. Operował go prof. Jan Nielubowicz (1915–2000), kolega z czasów asystentury, w latach 80. rektor Akademii Medycznej w Warszawie, lecz zabieg nie pomógł. W ostatnich chwilach „w śpiączce mającmył, że operuje...”. Zmarł 24 III 1978 r. Zgodnie z jego wolą, spoczął w grobie ro-

dzinnym w Koninie. Żegnało go grono kolegów i przyjaciół oraz mieszkańcy Gostynina i Płocka „o których zdrowie i życie tak bezgranicznie walczył”.

Żona Jadwiga, zmarła w wyniku wypadku w 1993 r., pochowana jest na Powązkach w Warszawie. Córka Barbara Sadownik-Szindler, lekarz diabetolog i syn Andrzej, dr chemii, pracownik naukowy. Imieniem Witolda Sadownika nazwano ulicę na os. 18 Stycznia w Gostyninie.

B. Konarska-Pabiniak, *Gostynin. Szkice z przeszłości*, Gostynin 2007, s. 298–300; Nekrolog, „Tygodnik Płocki” 1978, nr 14; A. Sadownik, *Ulica Witolda Sadownika*, „Gazeta Gostynińska” 1992, nr 8, s. 5; J. Matuszewski, *Doktor Sadownik*, „Gazeta Gostynińska” 1992, nr 10, s. 5; B. Konarska-Pabiniak, *Doktor Sadownik – gostyniński Judym*, „Głos Gostyniński” 2005, nr 12, s. 5.

Barbara Konarska-Pabiniak

SADOWSKI Mieczysław (1912–2006), komornik, działacz społeczny, harcmistrz

Urodził się 20 VII 1912 r. w Gostyninie jako syn Józefy i Piotra, miejscowego fotografa. Już jako uczeń Szkoły Powszechnej w 1922 r. wstąpił do ZHP. Ideałom harcerskim pozostał wierny do końca swych dni, zdobywając kolejne stopnie instruktorskie. Podczas wizyty w Gostyninie prezydenta RP Ignacego Mościckiego w 1930 r. stał na czele harcerzy eskortujących prezydencką limuzynę. Po ukończeniu Szkoły Powszechnej naukę kontynuował w Gimnazjum im. Tadeusza Kościuszki w Gostyninie i po ukończeniu czterech klas, w latach 1933–1934, odbył służbę wojskową, uzyskując stopień ogniomistrza artylerii 8 Pułku Artylerii Lekkiej stacjonującego w Płocku. W 1935 r. brał udział w Światowym Zlocie Skautów,

zorganizowanym przez Związek Harcerstwa Polskiego w dniach 10–25 lipca, na terenie rezydencji Prezydenta RP w Spale, dla uczczenia 25. rocznicy powstania harcerstwa. W sierpniu 1939 r. został zmobilizowany i przydzielony do Pierwszego Dywizjonu 8 Płockiego Pułku Artylerii Lekkiej. We wrześniu 1939 r., po bitwie pod Mławą, z rezerwami swego pułku przedostał się do Warszawy. W czasie obrony stolicy dowoził amunicję ze składów wojskowych w Palmirach. Podczas jednego z transportów, 19 września, został ranny i kampanię wrześniową zakończył w szpitalu Twierdzy Modlin, skąd po kapitulacji przewieziono go do obozu jenieckiego w Działdowie. Zwolniony 21 X 1939 r. wrócił do domu. Całą okupację spędził w Gostyninie, pracując jako robotnik. Po wojnie pracował w Izbie Skarbowej w Płocku, Narodowym Banku Polskim, PKO, w WSS Społem oraz jako komornik w Sądzie Powiatowym w Gostyninie. Był członkiem ZBoWiD. Za walkę z okupantem i działalność społeczną odznaczony został Medalem za Udział w Wojnie Obronnej 1939 r., Medalem Zwycięstwa i Wolności, Krzyżem Walecznych za Udział w Walkach 1939, Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski, Srebrną Odznaką Związku Inwalidów Wojennych RP, Odznaką za Zasługi dla Województwa Płockiego. Oddzielne odznaczenia związane są z jego działalnością w ZHP. Po wyzwoleniu, kiedy mogło wznowić działalność ZHP, już w latach 1945–1946 r. organizował pierwsze obozy harcerskie w Zdworzu, kolejne w latach 1957–1958. Aktywnie działał w Mazowieckiej Chorągwi ZHP im. Władysława Broniewskiego,

pracując w komisjach Nadzwyczajnych, w Komisji Rewizyjnej, wizytując działające w okresie letnim obozy harcerskie. Harcerze nadali mu przydomek „Mieszko Słoneczny”. Za tę działalność odznaczony został Złotym Krzyżem za Zasługi dla ZHP, Rozetą z Mieczami za Zasługi dla ZHP i Odznaką Instruktora Seniora. Zmarł 18 IX 2006 r. w wieku 94 lat, pochowany jest na cmentarzu parafialnym w Gostyninie.

Żona Anna z Kaczmarków (1917–1990), córki: Halina, Ewa, Elżbieta i Małgorzata.

A. Waloch, *Najstarszy skaut*, „Gazeta Gostynińska” 2001, nr 15, s. 6; J. Gospodarowicz, *Mieczysław Sadowski 1912–2006*, „Gazeta Gostynińska” 2006, nr 10, s. 8; Informacja córki, Elżbiety Witczak.

Jolanta Bigus

SAJKOWSKA Jadwiga (1929–2004),
chemik, pracownik naukowy

Urodziła się w Gostyninie 2 IX 1929 r. Rodzice Józef i Helena Rokoszewscy, właściciele gospodarstwa rolnego w Gostyninie. Po wybuchu II wojny światowej rodzina Rokoszewskich została wysiedlona z gospodarstwa i osadzona w obozie przejściowym w Łodzi, a następnie przewieziona do Generalnej Guberni, do wsi Czerwonka koło Węgrowa. Przez cały czas okupacji Jadwiga uczęszczała na tajne komplety. Gdy po wojnie rodzina wróciła do Gostynina, podjęła naukę w uruchomionym Liceum Ogólnokształcącym im. Tadeusza Kościuszki. Udzielała się społecznie w kole Ligi Morskiej i Kolonialnej, PCK, ZHP i w samorządzie szkolnym. Świadectwo dojrzałości uzyskała w 1949 r. i rozpoczęła studia na Wydziale Chemii Uniwersytetu

Warszawskiego. Zamiłowanie do chemii rozbudził w niej nauczyciel Stefan Charłampowicz (zob. biogram). Studia musiała przerwać, ponieważ wstrzymano jej stypendium jako córce „kułaka”. Dopiero po wyjściu za mąż, za Władysława Sajkowskiego, wówczas studenta Wydziału Prawa i Wydziału Dziennikarstwa Uniwersytetu Warszawskiego, aktywisty młodzieżowego, mogła kontynuować studia. Dyplom magisterski otrzymała w 1967 r., ponieważ dwukrotnie brała urlop dziekański na wychowanie dzieci. Po studiach zatrudniona została jako nauczycielka chemii. Następnie awansowała na instruktora chemii w Wojewódzkim Ośrodku Metodycznym, a później w Instytucie Kształcenia Nauczycieli. W 1975 r. aktem nominacyjnym została starszym wykładowcą w Centralnym Instytucie Kształcenia Nauczycieli. Prowadziła też zajęcia na Wydziale Chemii Uniwersytetu Warszawskiego. W latach 1974–2004 pracowała jako sekretarz w Komitecie Okręgowym Olimpiady Chemicznej Województwa Mazowieckiego. Uhonorowana była resortowymi i państwowymi odznaczeniami, m.in. Krzyżami Zasługi: Brązowym, Srebrnym i Złotym, Medalem Komisji Edukacji Narodowej i pośmiertnie Złotym Medalem Olimpiad Chemicznych. Zmarła 4 VII 2004 r. Pochowana jest w grobie rodzinnym na Starych Powązkach.

Mąż Władysław (ur. 1923), syn Andrzej (ur. 1952), córka Ewa (ur. 1954).

My, Gostyniaci. Wspomnienia Wychowanków i Absolwentów Gimnazjum i Liceum im. Tadeusza Kościuszki w Gostyninie. Pod red. W. Sajkowskiego, Gostynin 2010, s. 180–183.

Barbara Konarska-Pabiniak

SAJKOWSKA Zofia (1891–1971), nauczycielka, kierowniczką Przytułku Miejskiego dla Starców w Drzewcach

Urodziła się 6 IX 1891 r. w Płocku. Była córką Jana Sajkowskiego (1854–1922), zawodowego wojskowego w rosyjskiej armii i Aleksandry z d. Samślikowskiej z Gostynina, siostry Władysławy, żony burmistrza Michała Żylińskiego (zob. biogram). Uczyła się w rosyjskiej szkole początkowej. Nie chcąc się zrusyfikować, chodziła do tajnej polskiej szkoły. Uzdolniona muzycznie, brała lekcje muzyki i śpiewu (miała skalę głosu trzech oktaw). Po odzyskaniu niepodległości mieszkała w Gostyninie. Ukończywszy różne kursy, otrzymała pracę jako nauczycielka w nowo powstających szkołach we wsiach powiatu gostynińskiego – w Białotarsku, Krzywiu, Duninowie, Lucieniu, Dobrzykowie i Łącku. Uczyła śpiewu i robót ręcznych – szycia, haftu i szydełkowania. Mieszkała tam, gdzie pracowała. Aby spotkać się w czasie wolnym od pracy z rodziną mieszkającą w Gostyninie, z braku komunikacji, szła pieszo. Zaziębiła się i zachorowała na gruźlicę. Musiała przerwać pracę i rozpocząć leczenie w Gostyninie i Warszawie. Z dniem 1 IV 1935 r. została zatrudniona przez Magistrat Gostynina jako kierowniczką nowo powstającego Przytułku Miejskiego w leśniczówce w Drzewcach, oddalonych od Gostynina o 4 km. Wcześniej mieściło się tam Nadleśnictwo Gostynin, przeniesione do Bierzewic. Było to około 15-morgowe gospodarstwo miejskie rolne, otoczone lasami. Przytułek mieścił się w drewnianej willi kilkupokojowej, z wydzieloną świetlicą i sanitariatami. Obok willi była

przybudówka z dodatkowymi pokojami, kuchnią i spiżarnią. Były też budynki gospodarcze, obora, chlewnia, kurniki, ogród warzywny i kwietny, staw rybny oraz studnia kołowa. Pomysłodawcą zorganizowania tam schroniska dla starców, kalek, samotnych i biednych ludzi (około 30 osób) oraz trójki dzieci był burmistrz Michał Jarmoliński (zob. biogram). Z chwilą wybuchu wojny w 1939 r. burmistrz Jarmoliński zdążył przysłać do przytułku dwa ciężarowe samochody mięsa z rzeźni miejskiej i kilka worków mąki. Po zajęciu Warszawy przez Niemców, polscy jeńcy byli przemieszczani pieszo do Kutna. W odalonym o 150–200 m od drogi przytułku, kierowniczką Sajkowska zorganizowała wypiek chleba i gotowanie mięsa, następnie posiłek wnoszono do szopy kutnowskiej i podawano idącym żołnierzom. Trwało to prawie tydzień. Tym zaś, którzy planowali ucieczkę, Zofia dawała cywilne ubrania, niszcząc wojskowe. Przez pierwszy rok wojny władze niemieckie pozwalały na utrzymanie przytułku. Wśród pensjonariuszy było kilka osób pochodzenia niemieckiego, a zastępcą burmistrza był volksdeutsch Frohlich, wcześniej pracownik Magistratu. W tym też czasie przytułek stanowił swego rodzaju kryjówkę dla młodzieży przed „japankami” i wywózką na roboty do Niemiec. Ukrywali się tam m.in. bracia Poincowie (zob. biogram), Michał Ozdowski (zob. biogram), Maciej Frank, Henryk Kubik (zob. biogram), Zenon Zwierski, Jan Matuszewski (zob. biogram), Edward Mazurkiewicz, Zdzisław Sajkowski, Konrad Swacha (pracownik przytułku). Przytułek został zlikwidowany 1 VIII 1942 r.,

a Zofia Sajkowska skierowana do pracy w szpitalu wojennym zorganizowanym przez Niemców w dawnym Szpitalu dla Nerwowo i Psychiczenie Chorych w Gostyninie-Zalesiu. Pracowała tam do 1945 r. W szpitalu utrzymywała kontakt z grupą Armii Krajowej. Dostawała wytyczne i nazwiska osób będących w oflagach, stalagach i w obozie w Dachau, do których należało wysłać paczki żywnościowe. W kwietniu 1942 r., po likwidacji getta w Gostyninie i wywózce jego mieszkańców do obozu koncentracyjnego, przez tydzień ukrywała, a następnie wraz z rodziną Kliglichów pomogła w przetrucie żydowskiej sześciuosobowej rodziny Szlomy Motyla z Gostynina do getta warszawskiego. Przez cały czas okupacji miała u siebie radio skonstruowane przez inżyniera Juliana Grona (zob. biogram), prowadziła nasłuch radiowy i dzieliła się z najbliższymi uzyskanymi zagranicznymi wiadomościami. Rozprowadzała też biuletyn „Polska Żyje”. Po zakończeniu wojny Zofia Sajkowska przygotowywała posiłki dla polskich dzieci repatriowanych z ZSRR, przebywających przez rok w Szpitalu dla Nerwowo i Psychiczenie Chorych. Od sierpnia 1948 r. do lipca 1949 r. zatrudniona była w charakterze gospodyni internatu przy Liceum Ogólnokształcącym w Gostyninie, za co później dziękował jej dyrektor Stefan Charłampowicz (zob. biogram). Podkreślał, że „wykazała duży zmysł organizacyjny, jak również duże doświadczenie w sprawach dotyczących gospodarki internatu”. Po przejściu na emeryturę działała społecznie, m.in. w Lidze Kobiet. Uczyła dzieci, tego co potrafiła najlepiej – robótek ręcznych. Zmarła 24 VI 1971 r. Pocho-

wana jest w grobie rodzinnym na cmentarzu parafialnym w Gostyninie.

Bracia: Czesław, Henryk, Józef i Marian (zob. biogramy).

Informacje Władysława Sajkowskiego-Dziutka; E. Szubska-Bieroń, *Rozwój przestrzenny Gostynina od średniowiecza do 1945 r.*, Rocznik Gostyniński, t. IV – 2016, s. 43; B. Konarska-Pabiniak, *Dom rozdzielczy dla dzieci repatriowanych w Gostyninie w 1945 r.*, „Notatki Płockie” 1992, nr 4, s. 39–42.

Barbara Konarska-Pabiniak

SAJKOWSKI Czesław (1898–1941), żołnierz, urzędnik

Urodził się 6 IV 1898 r. w Płocku. Był synem Jana Sajkowskiego (1854–1922), zawodowego wojskowego i Aleksandry z d. Samślikowskiej z Gostynina, siostry Władysławy, żony burmistrza Michała Żylińskiego (zob. biogram). Uczył się w Płocku i w Gostyninie, w zależności od tego, gdzie stacjonował rosyjski batalion, w którym służył jego ojciec. W Warszawie w 1917 r. wstąpił do PPS, brał udział w tzw. bojkówkach PPS-owskich przy rozbrajaniu Niemców. Tam poznał Mirosławę Wołowską, późniejszą żonę. W 1920 r. zgłosił się jako ochotnik do wojska. Przydzielony został do lekkiej artylerii. Walczył z bolszewikami w okolicach Modlina, Lublina i Hrubieszowa. Zdemobilizowany wrócił do Warszawy, by poślubić Mirosławę Wołowską. Od 1922 r. zamieszkali w Gostyninie. Czesław zaczął pracować w Magistracie na stanowisku kierownika Działu Opieki Społecznej. Z urzędu i z własnej inicjatywy opiekował się najbiedniejszymi, wyszukiwał dla nich miejsca pracy, przyczyniając się do walki z bezrobociem. Objęty mobilizacją w 1939 r., skierowany został

do obrony Warszawy. Po zakończeniu kampanii wrześniowej wrócił do Gostynina. Na wezwanie okupanta stawiał się do pracy w Magistracie. Po miesiącu został aresztowany i wywieziony do obozu w Dachau, a następnie do Mauthausen-Gusen, wraz z bratem Henrykiem Józefem, gdzie pracował w kamieniołomach. Nie wytrzymując trudów pracy, zmarł 19 II 1941 r. Przesłane prochy zostały złożone w grobowcu rodzinnym na cmentarzu parafialnym w Gostyninie.

Córka Irmina, lekarz, synowie Zdzisław i Mirosław. Siostra Zofia i bracia Marian i Henryk Józef Sajkowscy (zob. biogramy).

Informacje Władysława Sajkowskiego-Dziutka.

Barbara Konarska-Pabiniak

SAJKOWSKI Henryk Józef (1902–1945), urzędnik, poeta

Urodził się 17 XII 1902 r. w Płocku. Był synem Jana Sajkowskiego (1854–1922), zawodowego wojskowego i Aleksandry z d. Samślikowskiej z Gostynina, siostry Władysławy, żony burmistrza Michała Żylińskiego (zob. biogram). Uczył się w Płocku i w Gostyninie, w zależności od tego, gdzie stacjonował rosyjski batalion, w którym służył jego ojciec. W Gimnazjum w Gostyninie pisał artykuły do wydawanego przez szkołę pisma „Hejnał”. Natomiast ucząc się w Liceum Ogólnokształcącym im. Marszałka Stanisława Małachowskiego w Płocku, współpracował z pismem szkolnym „Świt” oraz „Kurierem Płockim”. Pisał również wiersze. Po maturze zamieszkał w Gostyninie, ożenił się z Zofią Rusinówną. Wstąpił do PPS. Rozpoczął pracę w Magistracie, podobnie jak brat Czesław (zob. biogram),

w opiece społecznej. Założył biuro pisania próśb i podań, bezpłatne dla najbiedniejszych. Mając poparcie mieszkańców, wybrany został radnym miejskim. Był brany pod uwagę na kandydata na posła ziemi mazowieckiej, a także na stanowisko burmistrza Gostynina, po zakończeniu kadencji Michała Jarmolińskiego (zob. biogram), burmistrza komisarycznego od 1934 r. do września 1939 r. Wybuch II wojny światowej uniemożliwił jego karierę polityczną. Nie służąc w wojsku, nie został zmobilizowany. Okupant wezwał go do pracy w Magistracie. Po miesiącu został aresztowany i wywieziony razem z bratem Czesławem do obozu w Dachau, a następnie do Mauthausen-Gusen. Znając dobrze język niemiecki, francuski i rosyjski, często wykorzystywany był jako tłumacz. To prawdopodobnie pozwoliło mu przetrwać obóz przez pięć lat. Zmarł jednak 10 IV 1945 r., krótko przed wyzwoleniem obozu 5 V 1945 r. Przesłane prochy Henryka Józefa złożone zostały w grobowcu rodzinnym na cmentarzu parafialnym w Gostyninie. Córka Grażyna (1929–2011), późniejsza Starzyńska. Bracia Marian i Czesław Sajkowski, siostra Zofia (zob. biografie). Podczas jubileuszowego Zjazdu Wychowanków Gimnazjum i Liceum Ogólnokształcącego im. Marszałka Stanisława Małachowskiego w dniach 13–15 VI 1958 r. koledzy zamieścili poświęcone Henrykowi Józefowi Sajkowskiemu epitafium następującej treści: „H.J. Sajkowski zwany powszechnie przez kolegów „Sają” lub „Sajką” wzorowy kolega i dobrze zapowiadający się poeta. Napisał wiele wierszy, które drukował w „Świcie” i „Kurierze Płockim”, a które również ukazały się w zbiorowym to-

miku. Zginął zamordowany przez hitlerowców w czasie okupacji”.

Informacje Władysława Sajkowskiego-Dziutka.

Barbara Konarska-Pabiniak

SAJKOWSKI Marian (1895–1944), uczestnik obrony Lwowa i powstania warszawskiego

Urodził się 9 IV 1895 r. w Płocku. Był synem Jana Sajkowskiego (1854–1922), zawodowego wojskowego i Aleksandry z d. Samślikowskiej z Gostynina, siostry Władysławy, żony burmistrza Michała Żylińskiego (zob. biogram). Uczył się w Płocku i w Gostyninie, w zależności od tego, gdzie stacjonował rosyjski batalion, w którym służył jego ojciec. Był uzdolniony muzycznie, miał zamiłowanie do matematyki i fizyki. Pracował nad udoskonaleniem pocisku karabinowego. Po odzyskaniu niepodległości, na apel Józefa Piłsudskiego, wstąpił do nowo powstających Legionów Polskich. Brał udział w licznych potyczkach z bolszewikami. Jako ochotnik wyjechał do obrony Lwowa. Pod pseudonimem „Tutmes”, który przejął od swego dziadka, znalazł się w brygadzie Orłąt Lwowskich. Po zakończeniu działań wojennych zdemobilizowany przyjechał do Gostynina. Podjął pracę jako kierownik stacji energetycznej Zemwar (Związek Elektryfikacji Międzykomunalnej Województwa Warszawskiego) przy ul. Żabiej. Następnie został kierownikiem w Tartaku Miejskim. Wstąpił wówczas do Polskiej Organizacji Wojskowej (POW), działającej w Gostyninie. Jeszcze przed wybuchem II wojny światowej wyjechał do Warszawy, gdzie skierowano go do pracy w elektrowni

hrabiego Maurycego Potockiego w Jabłonnie. Wraz z wybuchem wojny, objęty mobilizacją, został skierowany na front wschodni. Dostał się do niewoli radzieckiej, ale udało mu się zbiec. Wrócił do Gostynina, by wkrótce znów wyjechać do Jabłonny w Generalnej Guberni. Od razu włączył się do pracy konspiracyjnej. Wybuch powstania warszawskiego zastał go w Legionowie. Trafiony przez snajpera niemieckiego, zmuszony był do poddania się amputacji nogi. Stało się to jednak za późno. Doszło do zakażenia i śmierci 7 XI 1944 r. Pochowany został w mogile powstańczej na rynku w Legionowie, następnie ekshumowany na cmentarz parafialny. Otrzymał odznaczenia: Krzyż Orłów Lwowskich, Krzyż Walecznych, Krzyż Legionów Polskich, Krzyż POW.

Nie założył rodziny. Jego narzeczoną była Zefiryna Stasikowska, gostynińska higienistka. Bracia Czesław i Henryk Józef (zob. biografy) oraz siostra Zofia Sajkowscy.

Informacje Władysława Sajkowskiego-Dziutka.

Barbara Konarska-Pabiniak

SAKOWSKI Władysław (1917–2006), żołnierz wojny obronnej 1939 r., harcerz, żołnierz Armii Krajowej

Urodził się 23 I 1917 r. w Zaborowie Nowym, w ówczesnej gminie Rataje, w rodzinie folwarcznej. Syn Antoniego i Anny z d. Fus. Ojciec zdobył pracę na stacji kolejowej w Gostyninie jako nastawniczy, dlatego też cała rodzina przeniosła się do miasta. Władysław Sakowski ukończył siedmioklasową Szkołę Powszechną nr 1, został członkiem 127 Mazowieckiej Drużyny

Harcerzy im. Tadeusza Kościuszki. W 1933 r. był jednym z założycieli nowej drużyny harcerskiej pozaszkolnej, która w 1937 r. otrzymała nazwę 169 Mazowieckiej Drużyny Harcerzy im. Franciszka Żwirki. Sakowski był jednym z jej drużynowych. Poza normalną aktywnością turystyczną, kulturalną, czy sportową, harcerze brali udział również w ćwiczeniach wojskowych w ramach harcerskiego przysposobienia wojskowego. Jednocześnie Sakowski podjął pracę w zakładzie Towarzystwo i Wspólne Prace. W listopadzie 1938 r. został powołany do odbycia zasadniczej służby wojskowej. Otrzymał przydział do jednostek łączności w Warszawie i w Zegrzu w Pułku Radiotelegraficznym. Po napaści III Rzeszy na Polskę w 1939 r., jego oddziały wycofały się do wschodniej Polski, gdzie 17 IX 1939 r. wkroczyły wojska Armii Czerwonej. Sakowski około 1 X 1939 r. został wzięty do niewoli przez Rosjan. Udało mu się jednak uciec i powrócić do rodzinnego miasta. Zatrudnił się w niemieckim zakładzie wyrobu kafli. 15 IX 1939 r. wraz z dawnymi harcerzami założył Tajny Hufiec Harcerski Szare Szeregi. Władysław Sakowski został zastępcą komendanta, podharcemistrza Mirona Jasiaka (zob. biogram), przyjmując pseudonim „Kruk”. Cała organizacja składała się z trzech drużyn męskich i jednej żeńskiej, w skład których wchodziły 3–5-osobowe bojówki. THH 20 XI 1939 r. nawiązał kontakt z działającą w Kutnie ogólnopolską tajną organizacją Komendą Obrońców Polski i jej się podporządkował. Jasiak i Sakowski złożyli przysięgę wierności KOP. Jedną z form działalności tej organiza-

cji było propagowanie i kolportowanie konspiracyjnych gazetek „Polska Żyje” i „Biuletyn Informacyjny”, a w ostatnim etapie wojny także książek, m.in. *Kamienie na szaniec*. Pomiedzy listopadem 1939 r. a sierpniem 1940 r. Sakowski pozostawał też członkiem Służby Zwycięstwu Polsce (SZP) i Związku Walki Zbrojnej (ZWZ). Po rozpracowaniu KOP przez władze niemieckie wiosną 1941 r., konspiratorzy w czerwcu 1941 r. zostali członkami Polskiej Organizacji Zbrojnej Znak w Płocku, a następnie w 1942 r. Armii Krajowej. Sakowski początkowo był zastępcą komendanta powiatowego i jednocześnie kierownikiem propagandy. W 1942 r. został Komendantem Obwodu – Powiatu POZ Znak AK podlegającej komendantowi Okręgu „Romanowi”. Funkcję tę utrzymał do wkroczenia Armii Czerwonej do Gostynina. Organizacje konspiracyjne liczyły wówczas 350 działaczy, w tym 75 członków THH. Po 18 I 1945 r. większość konspiratorów ujawniła się. Podobnie uczynił Sakowski. Został aresztowany i przesłuchiwany w związku ze swoją funkcją w strukturach AK. Władysław Sakowski podjął pracę jako dyżurny ruchu na stacji kolejowej w Gostyninie, a następnie w Kutnie aż do 1977 r., kiedy to przeszedł na emeryturę. Od 1945 r. zaczął działać nad odtworzeniem struktur organizacji harcerskich i sprawował funkcję zastępcy komendanta Hufca ZHP. Niestety, działalność tej organizacji została zabroniona w latach stalinowskich 1950–1956. Po odwilży październikowej ponownie zaangażował się w dzieło odbudowy ruchu harcerskiego. Od 1979 r. działał w Komisji Historycznej Hufca

Gostynin. Czynił starania nad obchodzeniem rocznic urodzin Andrzeja Małkowskiego (zob. biogram), ojca ruchu harcerskiego w Polsce oraz nad budową pomnika w miejscu jego urodzin w Trębkach. Od 1990 r. był prezesem okręgu Stowarzyszenia Szarych Szeregów. Bardzo aktywizował się na płaszczyźnie kontaktów z młodzieżą. Uczestniczył w licznych spotkaniach szkolnych, harcerskich w szkole, na obozach i koloniach wakacyjnych. W latach 1976–1990 należał do ZBoWiD, a następnie do Związku Kombatanów RP i Byłych Więźniów Politycznych. 14 III 1991 r. wstąpił do zakładanego wówczas w Gostyninie koła Światowego Związku Żołnierzy AK, w którym Sakowski piastował funkcję zastępcy prezesa Obwodu i członka poczty sztandarowego. 10 XI 1990 r. awansowano go ze stopnia szeregowca do stopnia starszego sierżanta, w 2001 r. do podporucznika, a w 2004 r. do porucznika. Odznaczony został m.in. Krzyżem Armii Krajowej (1989) nadanym wspólnie przez polskie władze emigracyjne w Londynie i władze polskie w Warszawie, Medalem Wojska (1948), Srebrnym Krzyżem Zasługi (1969), Odznaką Pamiątkową Akcja Burza, Krzyżem Partyzanckim (1990), Medalem za Udział w Wojnie Obronnej w 1939 r. (1983), Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski (1978), Krzyżem Zasługi dla ZHP z Mieczami (1984), Medalem Zwycięstwa i Wolności oraz Odznaką Weterana Walk o Niepodległość (1996) i Odznaką Grunwaldzką (1947). Zmarł 8 IX 2006 r, pochowany został na cmentarzu parafialnym w Gostyninie. Żona Janina z d. Kowalska (1927–2017). Dzieci Halina i Janusz.

Akta osobowe w archiwum Związku Kombatan-
tów RP i b WP Koło nr 1 w Gostyninie; J. Ma-
tuszewski, *Władysław Sakowski* „Gazeta Go-
stynińska” 1996, nr 34, s. 3, 9; M. Frankowski,
*Opowieści o wojnie’39, rozmowa z dowódcą AK
i Szarych Szeregów Władysławem Sakowskim*,
„Głos Gostyniński” 2001, nr 14, 15, s. 4; *Historia
Szkoły i jej Patrona*, Gostynin 2006, s. 96–98.

Marek Osmatek

**SAPIŃSKI Kazimierz (1905–1989),
podoficer artylerii Wojska Polskiego,
uczestnik walk o Monte Cassino**

Urodził się 30 III 1905 r. w Nowej Wsi
koło Gąbina jako piąte z sześciorga
dzieci Władysława Sapińskiego (1859–
1918) i Małgorzaty Sapińskiej z d. Ko-
walczyk (1865–1949). Rodzina osiedliła
się w Strzałkach koło Gostynina, ojciec
był zdunem, matka zajmowała się do-
mem, była akuszerką. Kazimierz ukoń-
czył Szkołę Powszechną w Gostyni-
nie, potem uczył się i służył w wojsku
w Mławie i stamtąd, jako sierżant Woj-
ska Polskiego, poszedł na front. Brał
udział w wojnie obronnej 1939 r., do-
stał się do niewoli. Po 17 IX 1939 r. zo-
stał internowany na Litwie (prawdopo-
dobnie wraz z grupą płocką), potem
zesłany w głąb Związku Radzieckiego
(Archangielsk, Półwysep Kolski, Mur-
mańsk). Tam doświadczył głodu i ka-
torgi ciężkiej pracy w nieludzkich wa-
runkach bytowych i klimatycznych
(zakwaterowanie w namiotach, praca
przy budowie lotniska na wielostopnio-
wym mrozie). W 1941 r. został uwol-
niony i wraz z wieloma Polakami prze-
wieziony w okolice Saratowa, gdzie na
mocy układu Sikorski-Majski z 30 VII
1941 r. rozpoczęło się formowanie
Polskich Sił Zbrojnych. Jako żołnierz

5 Kresowej Dywizji Piechoty przeszedł
szlak wędrówki Armii Andersa na Bli-
skim Wschodzie przez Iran, Irak, Pale-
stynę, Liban, Syrię i Egipt. W roku 1941
walczył pod Tobrukiem, w roku 1944,
w ramach walk Polskiego Korpusu,
uczestniczył w kampanii włoskiej i brał
udział w bitwie o Monte Cassino, gdzie
w czasie obsługi dział artyleryjskiego
został ranny w głowę. Awansowano go
do stopnia chorążego. Po wojnie został
przeniesiony w stan spoczynku, prze-
bywał w Wielkiej Brytanii, pracował
jako urzędnik w wojskowości. Później
na krótko osiedlił się w Australii, na-
stępnie w Kalifornii i w Nowym Jorku.
W latach tułaczki i powojennej emigra-
cji korespondował z rodziną zamieszka-
łą w Gostyninie. W 1947 r., w liście
z Bristolu (Anglia) do swej chrześniacz-
ki Ireny Sapińskiej, później Zajączkow-
skiej (1934–2016) (zob. biogram Ludwi-
ka Sapińskiego), pisał: „Postanowiłem
trwać na obcej ziemi tak długo, jak dłu-
go będzie nad Polską Czerwona Gwiaz-
da świeciła. Wszystko wskazuje na to,
że my się rozplyniemy po świecie i po
różnych państwach, jak dawniejsze Le-
giony gen. Dąbrowskiego, które za Na-
poleona walczyły na ziemi włoskiej”.
W 1960 r. ożenił się i wyjechał z żoną
na stałe do Stanów Zjednoczonych. Przez
wszystkie lata pobytu na emigracji kul-
tywował polskie tradycje patriotyczne,
każdego roku wraz z grupą polskich
kombatantów brał udział w munduro-
wych Paradach Pułaskiego na Manhat-
tanie. Utrzymywał kontakt z rodziną
w Polsce, po wojnie, już jako obywatel
amerykański, dwukrotnie wraz z żoną
i dziećmi odwiedził Gostynin. Za udział
w walkach o wolność narodów otrzymał

liczne medale i odznaczenia: Brązowy Krzyż Walcznych Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie, Brązowy Krzyż Zasługi z Mieczami, Krzyż Pamiątkowy Monte Cassino, Gwiazdę Italii, Gwiazdę Afryki, Brytyjski Medal Wojenny (War Medal), Krzyż Jerozolimski PSZnZ, Odznakę 2 Korpusu Polskiego PSZ, Odznakę Pamiątkową 5 Kresowej Dywizji Piechoty, Odznakę Grunwaldzką, Miecze Hallerowskie (odznaczenie honorowe przyznawane przez Stowarzyszenie Weteranów Armii Polskiej w Ameryce). Zmarł 2 VIII 1989 r. w Nowym Jorku, w roku załamania systemu komunistycznego w Polsce. Trumnę, zgodnie z jego życzeniem, owinięto białą-czerwoną flagą. Pochowany został na Cmentarzu Polonijnym przy sanktuarium Lady of Czestochowa w Doylestown w Pensylwanii.

W 1960 r. zawarł w Łącku związek małżeński z mieszkanką podpłockich Gór, Jadwigą Tomasik (1935–1992), z którą miał czworo dzieci: Ewę (ur. 1962), Zofię (ur. 1964), Ryszarda Kazimierza (ur. 1968) i Małgorzatę (ur. 1970). Miał trzy siostry: Zofię (1893–1927), Józefę (1894–1946) i Walerię (1902–1991) oraz dwóch braci: Stanisława (1901–1946) i Ludwika (1908–1970) (zob. biogram).

5 Kresowa Dywizja Piechoty. 1941–1947. Zarys dziejów. Pod red. A Suchcitzta, Londyn 2012; J. Szymański, *Z Handlówki pod Monte Cassino! Wojenne losy Tadeusza Jabłczyńskiego*, „Notatki Płockie” 1990, t. 35, nr 3–144, s. 39–42; Listy Kazimierza Sapińskiego do brata Ludwika i bratanicy Ireny, archiwum rodzinne; Informacje przekazane przez syna, Ryszarda Kazimierza Sapińskiego, korespondencja internetowa; The National Shrine of Our Lady of Czestochowa, www.czestochowa.us.; Relacje ustne i dokumentacja udostępniona przez rodzinę zamieszkałą w Gostyninie.

Julia Łoś

SAPIŃSKI Ludwik (1908–1970), uczestnik wojny obronnej 1939 r., obrońca Twierdzy Modlin

Urodził się 23 VIII 1908 r. w Nowej Wsi koło Gąbina jako najmłodsze z sześciorga dzieci Władysława Sapińskiego (1859–1918) i Małgorzaty Sapińskiej z d. Kowalczyk (1865–1949). Rodzina osiedliła się w Strzałkach koło Gostynina, ojciec był zdunem, matka zajmowała się domem, była akuszerką. Ludwik ukończył Szkołę Powszechną w Gostyninie, zdobył zawód stolarza. W dniu 31 VIII 1939 r., na mocy zarządzenia mobilizacyjnego Prezydenta Rzeczypospolitej, został powołany do czynnej służby wojskowej w szeregach Wojska Polskiego. Brał udział w kampanii wrześniowej, w dniach 14–29 września walczył w obronie zaatakowanej przez wojska niemieckie Twierdzy Modlin. Po kapitulacji dostał się do niemieckiej niewoli, z której jako szeregowy został zwolniony (oficerów przewieziono do obozu jenieckiego w Działdowie) i po wyczerpującej pieszej wędrówce wrócił w rodzinne strony. Lata okupacji hitlerowskiej spędził w Gostyninie, po wojnie prowadził własny warsztat stolarski. W uznaniu zasług związanych z uczestnictwem w II wojnie światowej przyznano mu uprawnienia kombatanckie. Zmarł 25 I 1970 r., pochowany został na cmentarzu parafialnym w Gostyninie.

W dniu 23 IV 1933 r. zawarł związek małżeński z Heleną Głogulską (1912–2007) (zob. biogram Adama Głogulskiego), z którą miał troje dzieci: Irenę (1934–2016), Jana (ur. 1941) i Andrzeja (1948–1988). Siostry: Zofia (1893–1927), Józef

fa (1894–1946) i Waleria (1902–1991), bracia Stanisław (1901–1946) i Kazimierz (1905–1989) (zob. biogram).

Akta Stanu Cywilnego USC w Gostyninie z 1933 r. i 1970 r.; Informacja syna, Jana Sapińskiego.

Julia Łoś

SARNECKA Janina (1890–1934), nauczycielka gimnazjum i liceum

Uczyła w Gimnazjum i Liceum im. Tadeusza Kościuszki w Gostyninie w latach 1921–1934 języka polskiego i historii. W 1922 r. z jej inicjatywy powstało i prowadziło działalność kółko historyczno-literackie. W latach 1923–1925 pod jej kierunkiem ukazywało się pierwsze czasopismo uczniowskie „Hejnał”, drukowane w drukarni Władysława Kożuchowskiego (1884–ok. 1964). Łącznie wydano 17 numerów. Jego poziom był wysoki. Autorami artykułów byli wyłącznie uczniowie, poruszano głównie problemy szkolne. Na początku lutego 1925 r., wzorując się na „Hejnale”, Gimnazjum im. Władysława Jagiełły w Płocku zaczęło wydawać „Echo Szkolne”, a w połowie tego samego miesiąca w Gimnazjum im. Stanisława Małachowskiego „Świt”. Zmarła 10 IV 1934 r., pochowana jest na cmentarzu parafialnym w Gostyninie. W tym samym grobowcu spoczywają Józefa Sarnecka (1863–1935) i Jan Sarnecki (zob. biogram), lekarz.

B. Konarska-Pabiniak, *Gostynin. Szkice z przeszłości*, Gostynin 2007, s. 87; tejsze, *Szkola gostynińska. Sto lat w służbie oświaty 1907–2007*, Gostynin 2007, s. 47; *Spis nauczycieli szkół wyższych, średnich, zawodowych, seminariów nauczycielskich oraz wykaz zakładów naukowych i władz szkolnych*. Pod red. Z. Zagórskiego, Lwów–Warszawa 1924, s. 161; Inskrypcja nagrobna.

Barbara Konarska-Pabiniak

SARNECKI Jan (1851–1930), lekarz

Urodzony w Koleściu na Wołyniu. Był synem Wincentego i Marii z Medeckich. Zmarł 4 II 1930 r. Żona Józefa ze Stankiewiczów (1863–1935). Pochowani w grobie rodzinnym na cmentarzu parafialnym w Gostyninie. W tym samym grobie spoczywa Janina Sarnecka (zob. biogram).

Inskrypcja nagrobna.

Barbara Konarska-Pabiniak

SASIN zw. GĘBA h. Prawdzic (?–1433), kasztelan gostyniński

Był prawdopodobnie synem kasztelana gostynińskiego Pawła. Posiadał dobra Trębki w powiecie gostynińskim. Wystąpił na dokumencie sądu ziemskiego płockiego z 4 X 1400 r. oraz dokumencie wystawionym przez Siemowita IV (zob. biogram) 14 X 1403 r. Z ramienia Siemowita IV został około 28 VIII 1405 r. starostą gostynińskim, po Szczepanie z Jasięcia (zob. biogram). Jako administrator książęcy zyskał uznanie księcia i nominację na podkomorzego gostynińskiego. We wrześniu 1422 r. uczestniczył w rokowaniach strony polsko-litewskiej z Zakonem Krzyżackim i przystawił swą pieczęć do traktatu pokojowego. Po śmierci Siemowita IV w styczniu 1426 r. pozostał jednym z czołowych współpracowników księżnej Aleksandry (zob. biogram) i młodych książąt. W tym czasie zakładał nowe osady w swych dobrach. Zadbał o kościół parafialny w Trębkach. W czerwcu 1420 r. uzyskał od papieża Marcina V zezwolenie na ufundowanie dwóch ołtarzy w tym kościele oraz uposażenie ich dziesięcinami z dwu wsi. To

warzyszył księżętom mazowieckim Kazimierzowi II i Bolesławowi IV w akcie hołdu złożonego królowi Władysławowi Jagielle w Sandomierzu 8 IX 1428 r.

Jego synem był Sasin, student Uniwersytetu Jagiellońskiego w 1407 r., późniejszy pleban w Gostyninie i prepozyt kapituły płockiej. Kasztelan miał też syna Mikołaja, chorążego gostynińskiego w latach 1426–1445 i sędziego gostynińskiego w latach 1446–1454 oraz najmłodszego, Andrzeja z Trębek.

A.J. Papierowski, J. Stefański, *Płocczanie znani i nieznan*, t. II, Płock 2007, s. 78 ; K. Pacuski, *Możnowładztwo i rycerstwo ziemi gostynińskiej w XIV i XV wieku*, Warszawa 2009, s. 218–222.

Jolanta Bigus

SASIN zw. **LELEK** h. Prawdzic (ok. 1410–ok. 1463), sędzia gostyniński

Był synem dziedzica Kaszew i Szczawina, gniazda rodowego Prawdziców. Musiał wcześniej znaleźć się w otoczeniu książąt płockich, dzięki czemu został łowczym gostynińskim i organizował polowania dla książąt w Puszczy Gostynińskiej. Z tym urzędem wystąpił na dokumencie księżnej Aleksandry (zob. biogram), wdowy po Siemowicie IV (zob. biogram), wystawionym 13 VI 1429 r. Znalazł się w otoczeniu Siemowita V (zob. biogram), który w 1434 r. został księciem gostynińskim i sochaczewskim. To z jego nominacji został sędzią gostynińskim i na tym urzędzie znany jest w latach 1435–1445. Uczestniczył w zawarciu pokoju Polski z Zakonem Krzyżackim w Brześciu Kujawskim 31 XII 1435 r. Z uwagi na zły stan zdrowia nie uczestniczył w uroczystościach inkorporacji ziemi gostynińskiej

do Korony Królestwa Polskiego w grudniu 1462 r. Zmarł przed 17 III 1463 r.

Z małżeństwa z Jadwigą miał czterech synów: Piotra, podkomorzego gostynińskiego w latach 1466–1487, Jana, Mikołaja, podsędziego gostynińskiego, od 1492 r. sędziego gostynińskiego, oraz Sasina.

Polski Słownik Biograficzny, t. 35, Wrocław 1994, s. 248; A.J. Papierowski, J. Stefański, *Płocczanie znani i nieznan*, t. II, Płock 2007, s. 557; K. Pacuski, *Możnowładztwo i rycerstwo ziemi gostynińskiej w XIV i XV wieku*, Warszawa 2009, s. 200–203.

Jolanta Bigus

SAWICKI Tadeusz (1928–2015), technik weterynarii, żołnierz-górnik

Urodził się 7 II 1928 r. w Ługach, powiat Sierpc, w rodzinie chłopskiej. Ojciec Józef (1892–1961) był stolarzem i właścicielem sklepu spożywczego. Matka Konstancja z d. Gros (1895–ok.1941). Rodzice prowadzili też gospodarstwo rolne. W czasie wojny starsi bracia Piotr i Paweł zostali wywiezieni do obozu koncentracyjnego w Oświęcimiu, którego nie przeżyli. Matkę zastrzelono około 1941 r. Z tych powodów Tadeusz musiał pomagać ojcu i siostrze, pracując fizycznie. 27 II 1950 r. został powołany do służby wojskowej i wcielony do Batalionu Pracy nr 5 w Ostródzie. Po przyśiędzie w kwietniu przewieziono go do Sosnowca, do 5 Wojskowego Batalionu Górniczego. Represjonowany przymusowo pracował w kopalni „Michał” pod ziemią na ścianie węglowej. Na skutek silnego uderzenia skały węglowej doznał odwarstwienia siatkówki lewego oka, tracąc w nim wzrok. Decyzją Wojskowej Komisji Lekarskiej przy Wojskowym Szpitalu Rejonowym w Krakowie

5 IX 1950 r. został zwolniony ze służby wojskowej jako „zupełnie niezdolny”. Wyjechał wówczas do Suwałk, by tam ukończyć Podstawową Szkołę Rolniczą Sanitarno–Weterynaryjną. 18 XII 1955 r. otrzymał świadectwo ukończenia i zdał egzamin końcowy przed Państwową Komisją Egzaminacyjną, zostając „uznanym za bardzo dobrze przygotowanego do wykonywania prac z zakresu specjalizacji szkoły”. W tym samym roku ukończył kurs masowego szkolenia sanitarnego i otrzymał Odznakę Przysposobienia Sanitarnego drugiego stopnia. W dniu 10 II 1956 r. został przyjęty do służby państwowej w charakterze pracownika kontraktowego na stanowisku sanitariusza weterynarii w Państwowym Zakładzie Leczenia Zwierząt na terenie powiatu gostynińskiego i tego dnia zamieszkał w Gostyninie. Będąc sanitariuszem, uczył się w Technikum Weterynaryjnym we Wrześni, gdzie w 1959 r. otrzymał świadectwo dojrzałości i prawo używania tytułu technika weterynarii. Od 1 I 1964 r. był zatrudniony w Państwowym Zakładzie Unasienniania Zwierząt w Sierpcu w charakterze pracownika inżynieryjno-technicznego na teren powiatu gostynińskiego. Przeniesiony za porozumieniem stron do pracy w Lecznicy dla Zwierząt w Gostyninie (Państwowy Zakład Leczenia Zwierząt Szczawin). W dniu 1 V 1972 r. otrzymał opinię Wojewódzkiego Lekarza Weterynarii: „(...) Dał się poznać jako sumienny, zdyscyplinowany pracownik o dużym zmyśle organizacyjnym oraz wysokich umiejętnościach współzycia ze współpracownikami, przełożonymi i podległym personelem. Posiada wysokie wartości moralne, jest dobry, lo-

jalny i czynnie zaawansowany w pracy społecznej. Za wzorową i sumienną pracę w roku 1969 został odznaczony Brązowym Krzyżem Zasługi”. Pracując w Szczawinie, pełnił w pogotowiu weterynaryjnym w Gostyninie nocne i świąteczne dyżury. Angażował się w prace społeczne na terenie miasta, z którym był związany do śmierci. W latach 70. pracował przy budowie Kościoła NMP Matki Kościoła w Gostyninie, którą inicjował ks. Józef Gerwatowski (zob. biogram). W 1984 r. otrzymał Odznakę Zasłużony Pracownik Rolnictwa i Srebrną Odznakę Honorową od Zarządu Głównego Zrzeszenie Lekarzy i Techników Weterynarii, a w 1987 r. Złoty Krzyż Zasługi i Odznakę za Wzorową Pracę w Służbie Weterynaryjnej. 29 VII 1990 r. w związku z chorobą zawodową (brucelozą przewlekłą) musiał zakończyć pracę. 15 V 1992 r. został członkiem Związku Represjonowanych Politycznie Żołnierzy-Górników (leg. nr 228/108/G), prowadząc od tej pory czynną działalność jako członek Zarządu. W 1996 r. otrzymał Krzyż Więźnia Politycznego, a w 1999 r. Krzyż Związku Represjonowanych Politycznie Żołnierzy-Górników. W latach 2000–2004 był Sekretarzem Okręgowego Zarządu ZRPŻG w Płocku. Dwukrotnie otrzymał Medal Związku Represjonowanych Politycznie Żołnierzy-Górników (odznaczenie za sumienną ofiarną pracę społeczną na rzecz organizacji i jej członków) – 2002 r. i 2007 r. Po śmierci w 2011 r. żony Ireny (ślub 21 XII 1956 r. w Gostyninie) stan zdrowia Tadeusza znacznie się pogorszył, co spowodowało, że unikał kontaktów z otoczeniem. Zmarł w swoim domu w Gostyninie 11 XII

2015 r. Pochowany obok żony w grobie rodzinnym Świerczyńskich na cmentarzu parafialnym w Gostyninie.

Żona Irena z d. Świerczyńska (1931–2011), dzieci Krzysztof (ur. 1958) i Iwona (ur. 1964).

Informacje córki Iwony na podstawie archiwum rodzinnego; W. Gąsiorowski, *Żołnierze z kilofami*, Sierpc 2001, s. 31, 118, 141; E Walczak, *Werbunek młodzieży gostynińskiej i jej udział w Powszechnej Organizacji Służba Polsce oraz Wojskowych Brygadach Górniczych w latach 1948–1955*, Rocznik Gostyniński, t. III – 2012, s. 263.

Marian Żuchniewicz

SCHMIDT Filip (1868–1932), pastor parafii ewangelicko-augsburskiej w Gostyninie, działacz społeczny i oświatowy (fot. s. 463)

Urodził się 13 III 1868 r. w Chełpowie pod Płockiem (dzisiaj teren PKN Orlen). Gimnazjum ukończył w Płocku, a w latach 1889–1893 studiował teologię ewangelicką na uniwersytecie w Dorpacie (dzisiaj Tartu w Estonii). Po zakończeniu studiów w 1893 r. Filip Schmidt został ordynowany na księdza parafii św. Jana w Łodzi, gdzie odbył wikariat. W 1895 r. chwilowo opiekował się parafią sierpecką, następnie został proboszczem w Michałkach-Rypinie. W dniu 25 VI 1899 r., po śmierci Theodora Kunzmana objął parafię ewangelicko-augsburską w Gostyninie, jednocześnie był księdzem w Nowej Wsi, leżącej w gminie Duninów, a od 1921 r. do śmierci seniorem (superintendentem) diecezji płockiej. Wizytował wszystkie sąsiednie parafie „spełniając swoje obowiązki gorliwie i z wrodzoną mu energią”. Założenie parafii ewangelicko-augsbuskiej w Gostyninie wią-

że się z osadnictwem niemieckim na ziemi gostynińskiej. Niemieccy osadnicy z Gostynina zwrócili się pismem do cara Aleksandra I o zgodę na założenie gminy ewangelickiej i wskazanie obiektu z przeznaczeniem na kościół. Car wydał w 1824 r. ukaz o przekazaniu ewangelikom ruin czternastowiecznego zamku gostynińskiego. Poświęcenie świątyni odbyło się 12 VIII 1825 r. przy dużym udziale społeczności lokalnej. Całe przedsięwzięcie kosztowało 3513 rubli, z czego rząd Królestwa przeznaczył 2313 rb, natomiast resztę pokryli miejscowi koloniści niemieccy. W 1830 r. wybudowano drewnianą, otynkowaną pastorówkę. W 1901 r. parafia ewangelicko-augsburska w Gostyninie obchodziła 75-lecie swego istnienia. Z tej okazji postanowiono zakupić nowe organy. Pieniądze na ten cel pochodziły ze składek członków zboru. Z kolei z okazji obchodów stulecia istnienia parafii i poświęcenia kościoła, które odbyły się w dniu 11 IX 1925 r., ksiądz Schmidt przeprowadził generalny remont kościoła wraz z przyległymi zabudowaniami oraz pobudowano na wzgórzu obok kościoła murowany budynek mieszkalny dla pastora i jego rodziny. Koszty przedsięwzięcia w kwocie 10 tys. zł pokryła głównie parafia. Poza pracą pasterską ksiądz senior Filip Schmidt angażował się w działalności społecznej i oświatowej. Jeszcze w czasach zaboru rosyjskiego, w 1911 r. dzięki jego staraniom otwarte zostało gimnazjum męskie rosyjskie. Starania o tę szkołę rozpoczął po 1908 r., gdy Gostynin opuściły stacjonujące w koszarach wojska rosyjskie. W sprawie pozyskania pozwolenia na otwarcie gimnazjum

Filip Schmidt dwukrotnie wyjeżdżał do Petersburga. Starania te zakończyły się powodzeniem w 1911 r. Dwa lata później, w 1913 r., otwarto siedmioklasowe gimnazjum żeńskie początkowo z pięcioma klasami. Wybuch I wojny światowej sprowadził na duchownego Schmidta prześladowania ze strony władz carskich. Został aresztowany i wywieziony do Warszawy, gdzie przebywał przez dziewięć miesięcy. Szczęśliwie uniknął zesłania w głąb Rosji. Do Gostynina wrócił w sierpniu 1915 r. Niemal natychmiast podjął starania u ówczesnych władz okupacyjnych o ponowne otwarcie gimnazjum. Władze uzależniły zgodę od podjęcia nauki przynajmniej przez stu uczniów. Warunek ten został spełniony z nadmiarem, ponieważ liczba zgłaszanej młodzieży znacznie przekroczyła wymagane minimum. W roku szkolnym 1915/1916 młodzież rozpoczęła naukę w Miejskim 8-klasowym Gimnazjum Filologicznym Męskim w języku polskim z obowiązującym językiem niemieckim, a w styczniu 1916 r. w gimnazjum żeńskim. Dyrektorem tych szkół został ks. pastor Schmidt. Funkcję tę pełnił do 1 IX 1917 r., gdyż władze kościelne nakazały mu powrót do obowiązków duchownych. Nadal pozostał nauczycielem języka niemieckiego, łaciny oraz prowadził lekcje religii ewangelickiej. Obowiązki dyrektora przejął Edward Hofman, szwagier pastora Schmidta. Równoległe z pracą na polu oświaty ksiądz pastor wiele czasu poświęcał na pracę w samorządzie miejskim. Był członkiem Rady Miejskiej, Powiatowej Rady Szkolnej i przewodniczącym Sądu Pokoju. W 1924 r. otrzymał od Magistratu tytuł honorowego

Obywatela Miasta Gostynina. Dyplom ten spłonął w czasie powstania warszawskiego w domu córki pastora, Marii Tietzowej. W 1928 r. przeszedł w stan spoczynku jako nauczyciel, ale pozostał pastorem i superintendentem. W 1930 r. witał wraz z innymi duchownymi prezydenta RP Ignacego Mościckiego, który przybył do Gostynina z okazji jubileuszu 50-lecia Ochotniczej Straży Pożarnej. W 1932 r. Filip Schmidt otrzymał Złoty Krzyż Zasługi za działalność na polu szkolnictwa, pracy społecznej i samorządowej. W ostatnich latach pracy w gostynińskiej parafii (1930–1931) księdzu seniorowi Schmidtowi pomagał wikariusz Eduard Erach Kelm, który odbył studia w Lipsku. Filip Schmidt zmarł 9 IV 1932 r. w wieku 65 lat. Przyczyną śmierci była przewlekła choroba wątroby, która rozwinęła się pod koniec życia. Pochowany został na cmentarzu ewangelickim w Gostyninie. W 1947 r. zwłoki pastora oraz jego żony Eugenii Julii z Blochów, zmarłej w 1934 r., zostały przywiezione do Warszawy i pochowane na cmentarzu ewangelicko-augsburskim przy ul. Młynarskiej. Syn Karol Stefan (1897–1969) był doktorem medycyny, długoletnim lekarzem klinicystą szpitala ewangelickiego w Warszawie. We wrześniu 1939 r. pracował jako lekarz wojskowy, w czasie okupacji był żołnierzem Armii Krajowej. Po wojnie został lekarzem zakładowym w fabryce włókna w Chodakowie, następnie lekarzem w lecznictwie otwartym dzielnicy Warszawa-Śródmieście oraz lekarzem zakładowym w Uniwersytecie Warszawskim. Stosował pisownię nazwiska Szmidt. Syn Władysław Schmidt zamieszkał w Anglii. Córka

Elly Marta Jaroszevska (1899–1979) była nauczycielką w Gimnazjum im. Królowy Anny Wazówny przez cały czas istnienia tej szkoły (1925–1944) oraz współorganizatorką i uczestniczką tajnego nauczania podczas okupacji. W ostatnich latach życia zajmowała stanowisko kustosza w bibliotece Instytutu Zoologii Polskiej Akademii Nauk. Jej syn, Tadeusz Stefan Jaroszewski (1931–2002), to historyk sztuki, profesor Uniwersytetu Warszawskiego. Eugenia Maria Tietzowa (ok. 1903–1984), nauczycielka gimnazjum w Gostyninie w latach 1924–1931, po wojnie kierownik działu administracyjnego w Państwowym Muzeum Zoologicznym (po 1952 Instytut Zoologii PAN).

B. Konarska-Pabiniak, *Filip Schmidt (1868–1932) – zastużony dla parafii ewangelicko-augsburskiej w Gostyninie*, „Rocznik Gostyniński”, t. IV – 2016, s. 245–254; Inskrypcja nagrobna na cmentarzu ewangelicko-augsburskim w Warszawie.

Barbara Konarska-Pabiniak

SCHULZ Maria (1924–2014), lekarz psychiatra, ordynator szpitala

Urodziła się 7 IV 1924 r. w Ciechanowie. Córka Franciszka i Władysławy z Konieckich. Ukończyła 10 XII 1949 r. Wydział Lekarski Akademii Medycznej w Poznaniu. W latach 1951–2000 pełniła funkcję ordynatora w Szpitalu dla Nerwowo i Psychicznie Chorych w Gostyninie-Zalesiu jako lekarz psychiatra. Zmarła 20 III 2014 r., pochowana jest na cmentarzu parafialnym w Gostyninie obok męża.

Mąż Zygmunt (21 IX 1917–1 IV 1997), absolwent Wydziału Lekarskiego Akademii Medycznej w Poznaniu z 1949 r.,

ordynator w Szpitalu dla Nerwowo i Psychicznie Chorych w Gostyninie-Zalesiu od 1 IX 1953 r. do 31 XII 1977 r. Po przejściu na emeryturę pracował na pół etatu do 1992 r. Dzieci Piotr i Zofia.

Akta Osobowe Wojewódzkiego Samodzielnego Zespołu Publicznych Zakładów Opieki Zdrowotnej im. prof. Eugeniusza Wilczkowskiego w Gostyninie-Zalesiu; Informacja syna, Piotra.

Barbara Konarska-Pabiniak

SEEGEMUND Johann Georg (ok. 1794–?), pastor ewangelicki

Urodzony prawdopodobnie 6 IX 1794 r. Kierował gostynińskim zborem w latach 1828–1833. W tym czasie gmina ewangelicka znacznie się powiększyła, choć w 1831 r., w czasie epidemii cholery poniosła znaczne straty osobowe. Okres pracy pastora Seegemunda w Gostyninie przypadł na czas powstania listopadowego. Choć musiał liczyć się z represjami ze strony zaborcy, poparł dążenia niepodległościowe Polaków, stając się ich duchowym przywódcą. Zagrożony aresztowaniem opuścił Gostynin 15 VI 1833 r., uciekając przez pruską granicę na Zachód. W latach 1833–1845 był pastorem w położonym nad Wartą w Wielkopolsce mieście Sieraków (niem. Zirke). Od 1845 r. pracował w Cottbus, sprawując funkcję superintendenta, a później był doradcą konsystorialnym i szkolnym we Frankfurcie nad Odrą.

E. Szubska-Bieroń, *Parafia ewangelicko-augsburska w Gostyninie w latach 1824–1945*, Rocznik Gostyniński, t. II – 2008, s. 90; www.literaturport.de.

Jolanta Bigus

**SEROCZYŃSKI Jerzy (1929–1982),
plastyk, harcerz**

Urodził się w Gostyninie 14 III 1929 r., syn Franciszka i Lucyny z Trawczyńskich. Zaraz po zakończeniu działań wojennych, po uzyskaniu świadectwa Szkoły Podstawowej nr 1, ukończył Gimnazjum im. Tadeusza Kościuszki w Gostyninie, uzyskując tzw. małą maturę. W 1948 r. rozpoczął naukę w Państwowym Liceum Sztuk Plastycznych przy ul. Gabriela Narutowicza w Łodzi. Dla osób posiadających świadectwo gimnazjalne nauka trwała dwa lata i w 1950 r. Seroczyński został absolwentem tej szkoły. Zdawał do Państwowej Wyższej Szkoły Sztuk Plastycznych w Łodzi (dziś Akademia Sztuk Pięknych im. Władysława Strzemińskiego), ale nie został przyjęty. W 1952 r. rozpoczął służbę wojskową, m.in. w Warszawie, gdzie przełożeni, wykorzystując jego zdolności plastyczne, przydzielili go do tworzenia wojskowych map. Od najmłodszych lat jego pasją było harcerstwo. Związał się z nim już w Szkole Podstawowej. Później wstąpił do reaktywowanej w 1945 r. 90 Mazowieckiej Drużyny Harcerzy im. Mariana Langiewicza, działającej w Liceum Ogólnokształcącym im. Tadeusza Kościuszki w Gostyninie. ZHP odrodziło się tam niemal równocześnie z otwarciem szkoły. Jego najważniejsza działalność harcerska przypadła na lata 1959–1965, kiedy to pełnił funkcję komendanta, wchodzącego w skład Mazowieckiej Chorągwi ZHP im. Władysława Broniewskiego, Hufca Gostynin. Komenda Hufca organizowała niemal co roku obozy letnie dla swoich harcerzy i harcerzek w Zdworzu, Łącku, Bro-

ku nad Bugiem, Jelitkowie, Zbicznie nad jeziorem Sosno. Przygotowywane były w różnych miejscowościach, najczęściej w tych, które wyróżniały się nie tylko walorami przyrodniczymi, ale dawały możliwości do aktywności fizycznej i stawały się szkołą życia. Komendant wspólnie z młodzieżą zbudował most nad Bugiem i zegar słoneczny w Jelitkowie. Szczególne wyróżnienia i nagrody otrzymał Hufiec Gostynin w 1965 r. za udział w międzynarodowej akcji letniej Malta. Był to ostatni rok pracy Jerzego Seroczyńskiego w Hufcu. Odmowa wstąpienia do PZPR łączyła się z rezygnacją ze stanowiska. Za swą pracę na rzecz harcerstwa odznaczony został Krzyżem za Zasługi dla ZHP. Drugą jego pasją był sport, szczególnie piłka nożna. Brał udział w miejskich rozgrywkach gostynińskiego Mazura. Po odejściu z Hufca rozpoczął pracę jako dekorator wystaw kolejno w PSS Gostyniak i MHD. W latach 70. zdobywał najwyższe nagrody w krajowych konkursach na najlepszą ekspozycję w oknie i wewnątrz sklepu. W 1976 r. został głównym plastykiem ZSO Polam. Zmarł 16 X 1982 r., pochowany został na cmentarzu parafialnym w Gostyninie.

Żona Danuta z d. Sochalska, dzieci Ewa i Krzysztof.

Informacja żony, Danuty Seroczyńskiej i córki, Ewy Grochowskiej.

Jolanta Bigus

**SIEDLECKI Eugeniusz (1932–2013),
przedsiębiorca budowlany, działacz Solidarności**

Urodził się 10 VI 1932 r. we wsi Wąwrowa, w powiecie gostynińskim, w ro-

dzinie chłopskiej. Ojciec Wincenty, matka Stefania. W 1950 r. wyjechał do Łodzi, gdzie podjął pracę jako murarz. W latach 1952–1954 odbył zasadniczą służbę wojskową. W 1956 r. ukończył szkołę średnią dla pracujących. Użył kwalifikacje w zawodzie murarza. W latach 1960–1963 prowadził własną firmę budowlaną w Łodzi. W 1963 r. zamieszkał w Gostyninie i założył zakład remontowo-budowlany. W 1981 r. był jednym z założycieli Solidarności przy Cechu Rzemiosł Różnych w Gostyninie. Od 1989 r. działał w Solidarności Rolników Indywidualnych. Był prezesem Zarządu Miejsko-Gminnego Polskiego Stronnictwa Ludowego Porozumienie Ludowe. W Zarządzie Wojewódzkim tej organizacji pełnił funkcję skarbnika. W czasie stanu wojennego brał udział w spotkaniach Solidarności w parafii Głogowiec. Dwukrotnie kandydował do Sejmu RP – pierwszy raz w 1993 r. z listy Ruch dla Rzeczypospolitej – Obóz Patriotyczny i w 1997 r. z listy Krajowej Partii Emerytów i Rencistów RP. Wcześniej w 1990 r. uczestniczył w prezydenckiej kampanii wyborczej Lecha Wałęsy. Miał zwyczaj składania w swoim imieniu kwiatów w Miejscach Pamięci Narodowej podczas uroczystości miejskich. Zmarł 8 VIII 2013 r., pochowany jest na cmentarzu parafialnym w Gostyninie.

Żona Barbara (1931–2010), dzieci Julia i Jacek.

Ulotka wyborcza Eugeniusza Siedleckiego, „Głos Gostyniński” 1997, nr 15, s. 3; R. Ryszewski, *Eugeniusz Siedlecki* (rozmowa z Eugeniuszem Siedleckim), „Głos Gostyniński” 1997, nr 16, s. 5; Informacje zięcia, Marka Nowakowskiego.

Barbara Konarska-Pabiniak

SIEMOWIT III (ok. 1320–1381), książę mazowiecki

Siemowit III drugim synem księcia mazowieckiego Trojdena I i Marii, córki władcy Halicza Jerzego I. Po śmierci ojca w 1341 r. objął z bratem Kazimierzem I władzę na Mazowszu. W 1351 r., dzięki układowi z królem Kazimierzem Wielkim, władztwa braci zostały powiększone dodatkowo o Gostynin, który otrzymał Siemowit i Sochaczew, przyznany Kazimierzowi I. W 1355 r. po śmierci brata Siemowit przejął we władanie całe Mazowsze i złożył hołd lenny królowi Kazimierzowi Wielkiemu. Siemowitowi III zawdzięcza Gostynin ustanowienie urzędu starosty. Pierwszym znanym starostą gostynińskim był Szczepan, piszący się później z Jasińca (zob. biogram). W 1. połowie lat 70. Siemowit rozpoczął prawdopodobnie budowę gostynińskiego zamku. Probstwu w Gostyninie nadał 31 VIII 1380 r. przywilej pobierania z miejscowego cła co trzeciego denara i co trzeciego śledzia z jezior: Lucień, Zdworze, Wielkie, Sumino, Drzeźno, Chonie i innych. Za prawo do dziesięciny ze złowionych ryb proboszcz gostyniński przekazał księciu swoją dziesięcinę z konopi ze wsi Strzelce i Skrzany, która miała służyć na naprawę sieci książęcych. Aby zaś nie obciążać kościoła książę dołożył proboszczowi co trzeci denar z cła od mieszczan i chłopów miasta Łowicz. Przywilej ten został dany kanonikowi płockiemu Marcinowi, czemu sprzeciwił się proboszcz z Gąbina – Mieczysław, utrzymując, że dziesięcina z ryb jeziora Zdworeskiego od dawna jemu przysługuje. Po długotrwałym proce-

się, zakończonym dopiero w 1392 r., kościół gostyniński utrzymał przywilej Siemowita III. Później potwierdził go Zygmunt August w 1558 r. Siemowit III zmarł 16 VI 1381 r., pochowany został w katedrze plockiej.

Jego pierwszą żoną była Eufemia, córka księcia opawskiego. Z małżeństwa tego miał synów Siemowita i Janusza oraz trzy córki: Annę, późniejszą dominikankę w Raciborzu (zm. 1403), Eufemię, żonę Władysława Opolczyka (zm. 1418/1424) oraz Małgorzatę, żonę Każka Słupskiego (zm. 1396). Drugą żoną została Ludmiła, córka księcia ziębiciego. Na skutek podejrzenia o zdradę kazał ją zamordować, a narodzonego syna oddać wieśniakom. Chłopca odzyskała jego córka Małgorzata. Po 10 latach przywiozła go na dwór ojca. Siemowit, gdy zobaczył w dziecku swoje podobieństwo, zrozumiał, jaki popełnił błąd. Od tej pory otoczył małego Henryka szczególną opieką. Henryk został później biskupem plockim.

Polski Słownik Biograficzny, T. 37, Warszawa 1996–1997, s. 73–76; M. Chudzyński, *Prawda i legenda o zamku gostynińskim. Car Wasyl Szujski więźniem gostynińskiego zamku (1611–1612)*, Płock–Gostynin 2007, s. 20–33; K. Pacuski, *Dzieje Gostynina do 1462 roku na tle dziejów Mazowsza plockiego i rawskiego*, [w:] *Dzieje Gostynina od XI do XXI w.* Pod red. B. Konarskiej-Pabiniak, Gostynin 2010, s. 102–106.

Jolanta Bigus

SIEMOWIT IV (ok. 1352–1426), książę mazowiecki

Był synem księcia mazowieckiego Siemowita III (zob. biogram) i Eufemii, księżniczki opawskiej, mężem Aleksandry Olgierdówny (zob. biogram), księż-

niczki litewskiej. Przez 45 lat rządził księstwem plockim, w tym ziemią gostynińską (1381–1426). W wyniku podziału Mazowsza dokonanego za życia Siemowita III, uzyskał m.in. ziemię plocką i gostynińską. Niedługo po śmierci ojca, już w pierwszym roku swojego panowania, 8 III 1382 r. nadał prawa miejskie Gostyninowi oparte na prawie chełmińskim i wzorowane na pobliskim Płocku. Dokument, prawdopodobnie sporządzony w zamku gostynińskim, regulował też świadczenia mieszczan na rzecz władzy książęcej. W związku z lokacją miasta ustanowiono władze miejskie i radę miejską. Prawdopodobnie przez niego postawiony został w Gostyninie kościół farny. Jesienią 1382 r., po śmierci Ludwika Węgierskiego, wystąpił z roszczeniami do tronu polskiego. Zwolennicy tej kandydatury chcieli doprowadzić do małżeństwa księcia z córką Ludwika, Jadwigą. Za obietnicę nadania ziem ruskich oraz rękę siostry Jagiełły, Aleksandry, zrzekł się pretensji do korony polskiej i wkrótce, po koronacji Jagiełły, złożył hołd nowemu władcy. Po 1420 r. Siemowit IV z powodu postępującej ślepoty coraz bardziej oddawał rządę w dzielnicy swoim dorosłym synom. Zmarł w Gostyninie 6 I 1426 r. Pochowany został w katedrze plockiej. Miał pięciu synów i osiem córek.

Polski Słownik Biograficzny, T. 37, Warszawa 1996–1997, s. 76–81; M. Chudzyński, *Prawda i legenda o zamku gostynińskim. Car Wasyl Szujski więźniem gostynińskiego zamku (1611–1612)*, Płock–Gostynin 2007, s. 20–33; K. Pacuski, *Dzieje Gostynina do 1462 roku na tle dziejów Mazowsza plockiego i rawskiego*, [w:] *Dzieje Gostynina od XI do XXI w.* Pod red. B. Konarskiej-Pabiniak, Gostynin 2010, s. 108–115.

Jolanta Bigus

SIEMOWIT V (ok. 1389–1442), książę mazowiecki

Siemowit V był najstarszym synem księcia płockiego Siemowita IV (zob. biogram) i Aleksandry Olgierdówny (zob. biogram), księżniczki litewskiej, siostry Władysława Jagiełły. Dzieciństwo i wczesną młodość spędził na dworze Władysława Jagiełły w Krakowie. W 1410 r. wziął udział u boku króla Polski w bitwie pod Grunwaldem. Śmierć Władysława Jagiełły w 1434 r. uczyniła go na krótko kandydatem do korony polskiej. Wobec fiaska planów opozycji Siemowit V szybko zaakceptował nowego władcę Władysława III i 25 lipca wraz z bratem Kazimierzem II wziął udział w koronacji młodziutkiego polskiego monarchy. W sierpniu 1434 r. Siemowit V zdecydował się wraz z braćmi na ostateczny podział ojcowizny. Jako najstarszemu przypadła wówczas część z Rawą, Gostyninem i Sochaczewem. Samodzielne rządy księstwem rawskim objął w wieku około 44 lat. Do zapewnienia następstwa władzy poślubił znacznie młodszą od siebie Piastównę śląską, księżniczkę raciborską, Małgorzatę. Ślub odbył się w 1435 lub 1436 r. Za dzielnicę oprawną wyznaczył jej ziemię gostynińską. W lipcu 1437 r. Siemowit V wystawił przywilej dla Gąbina, nadając miastu szerokie prawo chełmińskie i własne miary. Wyznaczył też wysoki ryczałt 74 grzywien płatnych rocznie przez miasto. Na potrzeby swych stajni zastrzegł świadczenie w naturze owsa, dostarczanego przez mieszczan do Gostynina lub Sannik. W 1439 r. lokował nowe miasto Osmolin, któremu dał prawa chełmińskie, wzorowane na Gąbinie.

Dwa lata później ufundował w Osmolinie kościół. W tym też roku ufundował kościół w Sannikach, nadając mu bogate uposażenie. Już wcześniej założył kaplicę zamkową w Gostyninie pw. Świętej Trójcy, Wniebowstąpienia NMP i św. Stanisława. Na uposażenie jej prepozyta dał jedną włókę w Kozicach, półwłóczek w samym Gostyninie i dziesięcinę z czterech folwarków książęcych. Na jego prośbę biskup płocki, Stanisław Pawłowski, w styczniu 1439 r. obdarzył jeszcze tę kaplicę dziesięcinami pieniężnymi ze wsi Kozice i Łanięta. Siemowit V zmarł 16 II 1442 r. w Nowym Dworze pod Rawą, pochowany jest w kościele parafialnym św. Piotra i Pawła w Rawie Mazowieckiej.

Większość dziedzictwa po jego śmierci przejął brat Władysław I. Gostynin jako oprawę wdowią otrzymała żona, księżna Małgorzata (zob. biogram). Córka Małgorzata (zob. biogram).

Polski Słownik Biograficzny, T. 37, Warszawa 1996–1997, s. 81–83; M. Chudzyński, *Prawda i legenda o zamku gostynińskim. Car Wasyl Szujski więźniem gostynińskiego zamku (1611–1612)*, Płock–Gostynin 2007, s. 20–33; K. Pacuski, *Dzieje Gostynina do 1462 roku na tle dziejów Mazowsza płockiego i rawskiego*, [w:] *Dzieje Gostynina od XI do XXI w.* Pod red. B. Konarskiej-Pabiniak, Gostynin 2010, s. 115–117.

Jolanta Bigus

SITEK Kazimierz (1928–1996), organista

Urodził się 2 II 1928 r. w Olszance koło Wyszkowa, syn Piotra i Józefy z d. Skoczzeń. Zaraz po wojnie ukończył 4-letnią Szkołę Muzyki Kościelnej dla organistów w Niegowie, którą w 1945 r. założył proboszcz tamtejszej parafii, ks. Henryk Roman Nowacki. Później

kwalifikacje podwyższył, kończąc Szkołę Organistowską II stopnia w Płocku. W wieku 22 lat objął funkcję organisty w parafii św. Wojciecha w Zambskich Kościelnych. W latach 1960–1974 pracował w parafii św. Stanisława Biskupa Męczennika w Wieczni Kościelnej, w powiecie mławskim. Przez trzy lata był organistą w Sanktuarium Matki Bożej w Skępem, a 1 VI 1977 r. przejął po Eugeniuszu Czyżu (zob. biogram) funkcję organisty w parafii św. Marcina w Gostyninie. Przez cały okres swej pracy prowadził chór parafialny. W latach 1977–1984 był kapelmistrzem orkiestry Ochotniczej Straży Pożarnej w Gostyninie. Pracował w parafii do 1993 r. Zmarł 24 VII 1996 r. Pochowany został obok żony Karoliny z d. Katner (1930–1982) na cmentarzu parafialnym w Gostyninie. Wychowali dziewięcioro dzieci.

B. Konarska-Pabiniak, *Dawni muzycy gostyńscy – animatorzy życia muzycznego w środowisku lokalnym*, „Głos Gostyński” 2007, nr 7, s. 4; Informacja syna, Andrzeja Sitka.

Jolanta Bigus

SKIBIŃSKI Stefan (1928–2007), filozof, muzeolog, konserwator zabytków

Urodził się 2 IX 1928 r. w Kutnie. Ojciec Bronisław, ślusarz z Kutna, matka Stanisława z Rasiewiczów, pochodziła z Gostynina. On sam często przyjeżdżał do miasta rodzinnego swoich dziadków i matki. Ukończył Gimnazjum i Liceum Ogólnokształcące im. Gen. Jana Henryka Dąbrowskiego w Kutnie w 1948 r. Studiował w Akademii Nauk Politycznych na Wydziale Społeczno-Politycznym, a następnie na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu Warszawskiego. Studia

kontynuował na Wydziale Filozoficzno-Historycznym Uniwersytetu Poznańskiego, sekcja etnografii i archeologii pod kierunkiem prof. Józefa Kostrzewskiego i Witolda Hensla. Uzyskał dyplom magistra filozofii. Studia podyplomowe odbył na Politechnice Warszawskiej na Wydziale Architektury i Konserwacji Zabytków. Pracował i mieszkał od 1954 r. w Karpaczu. Był cenionym muzeologiem, zasłużył się jako organizator Muzeum Sportu i Turystyki Górskiej w Karpaczu i Muzeum Walki i Pracy w Cieplicach Śląskich. Działacz Polskiego Towarzystwa Turystyczno-Krajoznawczego, konserwator zabytków na ziemi jeleniogórskiej. Wieloletni sekretarz Towarzystwa Wiedzy Powszechnej i Wojewódzkiego Obywatelskiego Komitetu Ochrony Miejsc Pamięci Narodowej. Autor 120 publikacji podejmujących różnorodną tematykę. Zmarł 12 VIII 2007 r. Pochowany w grobie rodzinnym na cmentarzu parafialnym w Gostyninie.

S. Skibiński, *Moje spotkania z Gostyninem. Wspomnienia z dawnych, przedwojennych lat młodości*, Rocznik Gostyński, t. II – 2008, s. 371–381; „Przebojem” wydane z okazji 70-lecia Gimnazjum i Liceum Ogólnokształcącego im. Gen. Jana Henryka Dąbrowskiego w Kutnie, Kutno 1978, s. 49.

Barbara Konarska-Pabiniak

SKŁADKOWSKA-KOZŁOWSKA Tomiła (1888–1920), nauczycielka, działaczka oświatowa

Urodziła się 3 IV 1888 r. w Sannikach. Była córką Wincentego Rafała Składkowskiego i Anny z Wójcickich. Rodzina związana była z powiatem gostyńskim przez kilkanaście lat. Ojciec pełnił m.in. funkcję sędziego pokoju w Gą-

binie. Tomiła wykształcenie na poziomie gimnazjalnym uzyskała w Kielcach, następnie wstąpiła na Wydział Filologiczny Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie, który ukończyła z wyróżnieniem i złotym medalem. Krótko pracowała w Sosnowcu jako nauczycielka, po czym w 1912 r. wyjechała do Turku, gdzie mieszkali jej rodzice po opuszczeniu Sannik. We wrześniu tego samego roku powołała Żeńską Szkołę Handlową w Turku, z którą związana była do końca krótkiego życia. Należała do najbardziej znanych i zasłużonych pedagogów tego miasta. Organizowała żeńskie obozy harcerskie w Uniejowie nad Wartą, kursy pedagogiczno-oświatowe, publikowała w prasie lokalnej. Po wybuchu wojny polsko-bolszewickiej wraz z mężem wstąpiła ochotniczo w szeregi Wojska Polskiego. Służąc jako sanitariuszka, zaraziła się tyfusem i zmarła 20 X 1920 r. Osierociła syna Radosława (ur. 1919). Pochowana została na cmentarzu Kobylarka w Turku.

Jej pamięć miejscowa społeczność uczciła tablicą, nazwą auli w wybudowanym w 1938 r. budynku liceum i gimnazjum oraz ulicą.

Mąż Teofil Zygmunt Kozłowski (1892–1956) był wieloletnim dyrektorem Szkoły Podstawowej nr 1 w Turku (ślub 7 I 1918). Bardzo zasłużony dla Turku i okolic był jej brat Felicjan Sławoj Składkowski (1885–1962), lekarz, generał, ostatni premier II RP, od 1935 r. poseł z okręgu kalisko-tureckiego.

K. Borowska, *Działalność dydaktyczno-wychowawcza Liceum Ogólnokształcącego w Turku w latach 1912–1939*, Poznań 1994, s. 31 i nast.; W. Cieplak, *Szkolnictwo powszechne w Turku w latach 1918–1939*, Kalisz 1994, s. 20 i nast.;

Turek i okolice. Słownik biograficzny, Turek 2011, s. 153–154; Materiały własne autora hasła.

Jan Bolesław Nycek

SMOLEŃSKA-TARASIEWICZ

Irena h. Higersberger (1923–2017), córka ostatnich właścicieli majątku Rataje

Urodziła się 31 VII 1923 r. w majątku Rataje (dziś dzielnica Gostynina). Córka Józefa Stefana Higersbergera (zob. biogram) i Bronisławy z d. Kessel. W domu otrzymała wykształcenie w zakresie szkoły podstawowej, następnie ukończyła Prywatną Żeńską Szkołę im. Cecylii Plater-Zyberkówny w Warszawie. Po wybuchu II wojny światowej Higersbergerowie odrzucili propozycję przyjęcia narodowości niemieckiej i wyjechali najpierw do Warszawy, a następnie do Starogrodu koło Mińska Mazowieckiego, majątku należącego do rodziców Bronisławy Kessel. Tam przeżyli okupację. Był to niezwykle ciężki okres dla polskiego ziemiaństwa. W Starogrodzie dzielili los innych mieszkańców tej miejscowości. Wszyscy działali w konspiracji. Józef Higersberger zaopatrywał w żywność oddział żydowski ukrywający się w lesie. We dworze ukrywali się też intelektualiści ze środowiska żydowskiego jako korepetytorzy synów właścicieli. Za tę humanitarną postawę po zakończeniu wojny otrzymał od uratowanych list dziękczynny. Po wkroczeniu Armii Radzieckiej w 1945 r. Józef został aresztowany, zwolniony na żądanie mieszkańców wyjechał do Anina. Tam też przeniosła się matka z synami, Romanem (zob. biogram) i Józefem. Irena, już zamężna za hrabiego Andrzeja Karsznickiego, z dwumiesięcznym synkiem, została w Starogrodzie. Ma-

jątek ciągle nawiedzali funkcjonariusze Urzędu Bezpieczeństwa w poszukiwaniu Karsznickiego. Na skutek parcelacji majątku przeniosła się z dzieckiem do wsi Swoboda. Pozostawiła tam dziecko ze szwagierką i wyjechała do Stoczka w poszukiwaniu męża. W tym czasie synek zmarł na dyfteryt. Wróciła stamtąd około 1949 r. już bez męża. Rozstanie nastąpiło, jak twierdziła, ponieważ mąż „zmienił poglądy polityczne”. Drugim mężem Ireny był Jan Smoleński. Po raz trzeci wyszła za mąż za Zenona Tarasiewicza (1911–1994), pseud. „Kłos”, jednego z wyższych oficerów Komendy Głównej Armii Krajowej, więźnia politycznego Mokotowa i Wronek w latach 1950–1956, odznaczonego Orderem Virtuti Militari V Klasy, Krzyżem Walecznych, Złotym Krzyżem Zasługi z Mieczami. W latach PRL Irena Smoleńska pracowała w kolekturze Toto Lotka w Warszawie. Nabyła willę na Sadybie. Rozkład pokoi i mały ogródek stanowiły dla niej namiastkę pałacu i parku w Ratajach. Była osobą świątłą, interesowała się życiem społecznym i politycznym kraju. Przeżywała emocjonalnie nazwanie ronda na skrzyżowaniu ulic Targowej i Zamkowej w Gostyninie w dniu 28 IX 2011 r. imieniem Rodziny Higersbergerów. Ze względu na problemy z chodzeniem nie mogła wziąć udziału w uroczystości. Była szczególnie wdzięczna ówczesnemu burmistrzowi Włodzimierzowi Śniecikowskiemu za tę inicjatywę. Pieczołowicie przechowywała pamiątki rodzinne. Rataje, miejsce dzieciństwa i młodości, ciągle tkwiły w jej pamięci. Sporządziła szczegółowy opis stanu posiadania rodzinnego majątku. Na Sadybie często odwie-

dzali ją krewni i przyjaciele. Pod koniec życia poruszała się na wózku inwalidzkim. Towarzyszyły jej koty i pies przygarnięty ze schroniska. Zmarła nagle 11 VI 2017 r. Pochowana została w grobowcu rodzinnym na Powązkach.

B. Konarska-Pabiniak, *Higersbergerowie. Saga z Rataj*, [w:] *Gostynin. Szkice z przeszłości*, Gostynin 2007, s. 207–218; tejsze, *Gostynin miała w sercu*, „Nasz Płock” 2017, nr 4, s. 4; Z. Tarasiewicz, *Wspomnienia żołnierza*, Warszawa 1994; Informacja bratanka, Józefa Higersbergera, lekarza.

Barbara Konarska-Pabiniak

SMOLEŃSKI Aleksander (1892–1951), nauczyciel, redaktor

Urodził się w 1892 r. w Draminie, gmina Baboszewo, powiat płocki, dawniej ciechanowski. Był synem Franciszka i Korduli z Lutomiernickich. Ślub zawarł z Heleną z Kowalewskich w 1920 r., córką Antoniego i Apolonii z Sadowskich. Od 1918 r. był nauczycielem Szkoły Powszechnej w Gostyninie przy ul. Kutnowskiej. Od grudnia 1921 r. do połowy 1922 r. pełnił funkcję redaktora naczelnego pierwszej gazety lokalnej w Gostyninie „Głosu Gostynińskiego”, „organu społeczno-gospodarczo-handlowego i literackiego, tygodnika poświęconego sprawom Gostynina i okolicy”. Po Smoleńskim redaktorem naczelnym został Stefan Popławski. „Głos” ukazywał się do 3 IX 1922 r. Wydawcą pisma był Władysław Kożuchowski (1884–ok. 1964), wówczas właściciel drukarni. Dziś pismo stanowi skarbnicę wiedzy o ludziach i mieście. Smoleński działał też jako sekretarz w Powiatowym Komitecie Zimowej Pomocy dla Bezrobotnych. Komitet zajmował się organizowaniem akcji charytatywnych na pomoc dla bez-

robotnych. Był właścicielem posesji przy ul. Floriańskiej 26. Zmarł 27 V 1951 r.

Żona Helena zmarła 4 V 1985 r. w wieku 91 lat, pochowana obok męża na cmentarzu parafialnym w Gostyninie. Syn Tadeusz (1921–1993), absolwent Gimnazjum im. Tadeusza Kościuszki w Gostyninie, urzędnik, pochowany na cmentarzu parafialnym w Nagodowie.

B. Konarska-Pabiniak, *Gostynin. Szkice z przeszłości*. Gostynin 2007, s. 67, 159; tejsze, *Prasa lokalna w Gostyninie w latach 1921–1928*, Rocznik Gostyniński, t. I – 2007, s. 54–59; Akta Stanu Cywilnego USC w Gostyninie.

Barbara Konarska-Pabiniak

SMOLEŃSKI Rajmund (1909–2000), nauczyciel, więzień obozu koncentracyjnego Mauthausen-Gusen

Urodził się 26 VII 1909 r. we wsi Zalesie, gmina Zawidz, w powiecie sierpeckim. Rodzicami jego byli Stefan i Maria z d. Kowalewska. W Sierpcu ukończył Szkołę Powszechną, natomiast w Płocku ośmioklasowe Gimnazjum im. króla Władysława Jagiełły. Po maturze rozpoczął studia na Wydziale Geografii Wyższego Seminarium Nauczycielskiego w Gdańsku-Oliwie. W czasie okupacji prowadził tajne nauczanie, za co został zadencjonowany i wydany w ręce gestapo. Od 1943 r. był więźniem niemieckiego obozu koncentracyjnego w Mauthausen-Gusen w Austrii, gdzie niewolniczo pracował w kamieniołomach. Po zakończeniu wojny wrócił do kraju. Osiedlił się wraz z rodziną w Gostyninie. W latach 1946–1949 był nauczycielem geografii w Szkole Podstawowej nr 1. Otrzymał też stanowisko kierownika szkoły dla pracujących. W latach 1950–1964 pracował w Liceum Ogólno-

kształcącym im. Tadeusza Kościuszki w Gostyninie jako nauczyciel przysposobienia obronnego i jednocześnie kierownik internatu. Nadzorował budowę przyszkolnej sali gimnastycznej. Cieszył się uznaniem, szacunkiem młodzieży oraz sympatią kolegów. Jego pracę zawodową i społeczną doceniały władze oświatowe i lokalne. Został nagrodzony, m.in. Złotym i Srebrnym Krzyżem Zasługi. Po przejściu na emeryturę aktywnie pracował w Polskim Związku Byłych Więźniów Obozów Koncentracyjnych. Zmarł 25 VII 2000 r. Pochowany jest na cmentarzu parafialnym w Gostyninie.

Żona Wincentyna (1918–1999), córka Maria Smoleńska-Grabowska, lekarz.

B. Konarska-Pabiniak, *Szkola gostynińska. Sto lat w służbie oświaty 1907–2007*, Gostynin 2007, s. 132; Inskrypcja nagrobna.

Elżbieta Szubska-Bieron

SOBCZYŃSKI Tomasz Jan (1942–2001), nauczyciel, prezes Oddziału Związku Nauczycielstwa Polskiego w Gostyninie

Urodził się 5 III 1942 r. w Świerczach-Siółkach, w powiecie pułtuskim, syn Tadeusza i Zofii z Grochowskich. Pochodził z rodziny robotniczej. W 1956 r. ukończył Szkołę Podstawową w Świerczach i rozpoczął naukę w Liceum Ogólnokształcącym w Modlinie. Ze względu na trudną sytuację materialną rodziców, po dwóch latach przeniósł się do Zasadniczej Szkoły Zawodowej w Ciechanowie, potem w Płocku. Po jej ukończeniu w 1961 r. podjął pracę w Przedsiębiorstwie Produkcji Pomocniczej Budownictwa w Gostyninie (późniejszy Budopol), gdzie pracował do 31 VIII 1978 r. z dwu-

letnią przerwą na czas odbywania służby wojskowej. W trakcie pracy zawodowej doksztalał się w Wieczorowym Liceum Ogólnokształcącym dla Pracujących w Gostyninie i w 1969 r. otrzymał świadectwo dojrzałości. Od września 1978 r. był zatrudniony w Zespole Szkół Budowlanych (dziś Gostynińskie Centrum Edukacyjne), jako nauczyciel zawodu. Z dniem 1 XI 1983 r. podjął pracę w Specjalnym Ośrodku Szkolno-Wychowawczym w Gostyninie jako kierownik internatu. W 1987 r. rozpoczął studia w Instytucie Kształcenia Nauczycieli im. Władysława Spasowskiego w Warszawie-Rembertowie, uzyskując dyplom ukończenia Studium Kwalifikacyjnego z zakresu pedagogiki specjalnej. Działalność w Związku Nauczycielstwa Polskiego rozpoczął w 1979 r. Rok później został prezesem ogniska ZNP w Zespole Szkół, a od 1981 r. członkiem oddziałowej komisji rewizyjnej. Z dniem 1 I 1989 r. został oddelegowany do pracy w Oddziale Związku Nauczycielstwa Polskiego w Gostyninie, na stanowisko prezesa Oddziału, które piastował prawie cztery kadencje. Z wielkim oddaniem służył, wspierał i pomagał potrzebującym. Troską otaczał Sekcję Emerytów przy Oddziale ZNP. Swą pracę zawodową łączył z pracą społeczną, aktywnie działając od 1967 r. w Spółdzielni Mieszkaniowej Lokatorsko-Własnościowej w Gostyninie (dziś Gostynińska Spółdzielnia Mieszkaniowa), najpierw jako członek, a później Przewodniczący Rady Nadzorczej. Za pracę zawodową i społeczną odznaczony został m.in. Brązowym Krzyżem Zasługi (1978), Srebrną Odznaką Centralnego Związku Spółdzielni Budownictwa

Mieszkaniowego (1978), Srebrnym Krzyżem Zasługi (1983), Złotą Honorową Odznaką Centralnego Związku Spółdzielni Budownictwa Mieszkaniowego (1983), Medalem 40-lecia PRL (1984), dwukrotnie Odznaką Zasłużony Działacz Ruchu Spółdzielczego (1986 i 1998), Medalem za Zasługi dla Województwa Płockiego (1988), Medalem 600-lecia miasta Gostynina (1988), Złotą Odznaką ZNP (1995). Zmarł 16 VII 2001 r., pochowany jest na cmentarzu parafialnym w Gostyninie.

Żona Krystyna z d. Jarema, nauczycielka, synowie Marek i Piotr.

Isć za marzeniem. Wspomnienia nauczycieli Oddziału ZNP w Gostyninie. Pod red. S. Składzińskiej, Gostynin 2012, s. 274–275; B. Konarska-Pabiniak, *Gostynińska Spółdzielnia Mieszkaniowa 1958–2008*, Gostynin 2008, s. 58; S. Durma, *Tomasz Sobczyński nie żyje*, „Wiadomości Gostynińskie” 2001, nr 8, s. 2; Informacja żony, Krystyny Sobczyńskiej.

Jolanta Bigus

SOBIERAJSKI Edward (1932–2010), ekonomista, długoletni dyrektor Zakładów Polam w Gostyninie (fot. s. 464)

Urodził się 20 III 1932 r. we wsi Zasady koło Brodnicy. Rodzice Walenty i Stanisława z d. Czachorowska. W 1958 r. ukończył z wynikiem bardzo dobrym Wyższą Szkołę Ekonomiczną w Katowicach, a w dniu 24 XI 1971 r. uzyskał tytuł doktora nauk ekonomicznych w Wyższej Szkole Ekonomicznej w Poznaniu. Początkowo pracował na Ziemiach Odzyskanych w Słubicach, Gubinie i Krośnie Odrzańskim, a od początku lat 90. XX w. związał się zawodowo z regionem kujawsko-gostynińskim. Pracował m.in. w Włocławskim Przedsiębiorstwie Bu-

downictwa Ogólnego oraz Włocławskim Przedsiębiorstwie Robót Inżynierskich. Z dniem 15 IV 1974 r. został zatrudniony jako dyrektor Zakładów Sprzętu Oświetleniowego Polam Gostynin, po zwolnionym z powodu strajku kobiet w dniu 18 II 1974 r., dyrektorem Stanisławie Kusto. Funkcję tę pełnił do 31 I 1981 r. Za jego dyrekcji zakład osiągnął największy rozkwit. Przełomowym momentem był zakup licencji z Hiszpanii na produkcję stateczników do światła fluorescencyjnego oraz rozbudowa hal produkcyjnych w latach 1975–1979. Zbudowano wówczas obiekty o powierzchni 26 tys. mkw. Towary Polamu były eksportowane pod koniec lat 70. do 20 krajów, m.in.: Związku Radzieckiego, Bułgarii, Węgier, Kuby, Francji, RFN, Egiptu, Wielkiej Brytanii, Belgii, Włoch, Hiszpanii, Wybrzeża Kości Słoniowej, Iranu, Indonezji, Turcji, Ghany, a nawet Australii. W 1979 r. wprowadzono do produkcji oprawy do lamp sodowych. Zakład stał się wówczas bezpośrednim eksporterem swych produktów. Za osiągnięcia w gospodarce Polam otrzymał wyróżnienie w postaci II miejsca w wojewódzkim konkursie Zakład Najwyższej Jakości. W 1978 r. Polam zatrudniał 3 tys. pracowników, a w 1980 r. 3300, w tym 2 tys. kobiet. W 1977 r. rozpoczęto budowę bloków mieszkalnych na os. im. Józefa Bema głównie dla pracowników Polamu. Zaśługą dyr. Sobierajskiego było też wybudowanie dwóch żłobków na placu pomiędzy ul. Jarosława Dąbrowskiego (obecnie Armii Krajowej) i Wojska Polskiego w 1979 r. i w 1980 r. Z inicjatywy Polamu założono również dwa przedszkola w budynkach o lekkiej konstruk-

cji – nr 3 w 1976 r. i nr 4 w 1979 r. Żłobki istniały do 1992 r. Zlikwidowane zostały na podstawie decyzji ówczesnego burmistrza gostynińskiego Andrzeja Kujawskiego. W miejsce obu żłobków i przedszkola nr 3 w roku 1991 otwarto Szkołę Podstawową nr 4. Po odejściu z Polamu (31 VII 1981) Sobierajski rozpoczął działalność w przemyśle odzieżowym. Początkowo współpracował z firmą polonijną i budował szwalnię MARKIT w Rypinie, Lipnie i Wiencu, a następnie, już w ramach własnej działalności, wybudował Grację we Włocławku w 1991 r. i w 1993 r. Przedsiębiorstwo Maddalena Export-Import w Gostyninie przy ul. Wspólnej 10. Zakład w Gostyninie zajmował się szyciem odzieży na eksport do Niemiec. Początkowo były to dwa budynki, lecz w 1997 r. szwalnia rozbudowała się, duże hale wyposażone zostały w japońskie maszyny Juki, urządzono nowoczesną wzorcownię, prasownię, magazyny mogące pomieścić od 2 tys. do 4 tys. sztuk odzieży. Zakład zatrudniał wówczas 300 osób z Gostynina i powiatu. Jako pierwszy w Gostyninie przyjął do pracy szwaczki z Ukrainy, w większości z polskimi korzeniami, z uwagi na brak w tym okresie szwaczek na polskim rynku pracy. Założył również szwalnię Kati Aktuell Mode w Tucholi i szwalnię w Żurominie. Edward Sobierajski zmarł w Bydgoszczy 21 IV 2010 r. na skutek ran odniesionych w wypadku samochodowym. Pochowany jest we Włocławku. Synowie Sławomir Paweł (?–2005) i Leszek.

M. Osmalek, *Gostynin w latach 1945–1989*, [w:] *Dzieje Gostynina od XI do XXI wieku*. Pod red. B. Konarskiej-Pabiniak, Gostynin 2010, s. 574–

575; B. Konarska-Pabiniak, *Maddalena w Sądzie*, „Głos Gostyniński” 1997, nr 3, s. 1,5; tejże, *Białe niewolnice*, „Głos Gostyniński” 1997, nr 5, s. 6; B.E. Gierula, *Strajk kobiet w gostynińskim „Polamie” w dokumentach Służby Bezpieczeństwa i Komitetu Zakładowego PZPR*, „Notatki Płockie” 2012, nr 3, s. 33; Informacje syna, Leszka Sobie-rajskiego.

Barbara Konarska-Pabiniak

SOBOCIŃSKI Ryszard (1927–2016), nauczyciel, metodyk, działacz ZNP

Urodził się 6 I 1927 r. w Skępem, powiat lipnowski. Był synem Władysława i Emilii z d. Małkiewicz. Ukończył Liceum Pedagogiczne w Skępem-Wymyślinie w 1949 r. We wrześniu tego samego roku zamieszkał w Gostyninie. Podjął wówczas pracę w Szkole Podstawowej nr 1. W 1950 r. pracował społecznie przy Zarządzie Oddziału Powiatowego Związku Nauczycielstwa Polskiego. Podnosił kwalifikacje zawodowe, kończąc w Ciechanowie Studium Nauczycielskie o kierunku matematyka. W 1954 r. rozpoczął pracę w Wydziale Oświaty na stanowisku kierownika Referatu Kadr. Po przeorganizowaniu Wydziału Oświaty na Inspektorat nadal zajmował się sprawami kadrowymi. Z Inspektoratu przeszedł do Zarządu Powiatowego ZNP na stanowisko kierownika Wydziału Pedagogicznego. Organizował i nadzorował rejonowe konferencje ZNP. Po likwidacji Wydziału Pedagogicznego został sekretarzem Zarządu ZNP i od września 1966 r. wrócił do pracy w Szkole Podstawowej nr 1 na stanowisko zastępcy kierownika szkoły. Od września 1969 r. został nauczycielem matematyki w Zespole Szkół Budowlanych. W tym czasie był kierownikiem

Ośrodka Metodycznego matematyki. Działał też społecznie. Był sekretarzem Rady Nadzorczej PSS w Gostyninie. W szkole zaś opiekunem samorządu szkolnego i założycielem spółdzielni uczniowskiej. W 1972 r. Sobocińscy przeprowadzili się do Torunia. Ryszard Sobociński rozpoczął pracę w Zespole Szkół Samochodowych. Na emeryturę przeszedł we wrześniu 1984 r. Za pracę zawodową i społeczną otrzymał Złotą Odznakę ZNP (1963), Złoty Krzyż Zasługi (1974) i Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski (1979). Zmarł 25 XI 2016 r. Pochowany jest na cmentarzu komunalnym w Toruniu.

Żona Irena, nauczycielka języka rosyjskiego w Szkole Podstawowej nr 1 w Gostyninie w latach 1958–1965 i w Szkole Podstawowej nr 3 w latach 1965–1971. Zmarła w wieku 57 lat w 1985 r. w Toruniu. Dzieci: Wanda, Romuald, Janusz. Druga żona od maja 1986 r. Helena z d. Dąbkowska, absolwentka Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, nauczycielka języka polskiego w Liceum Ogólnokształcącym im. Tadeusza Kościuszki w Gostyninie w latach 1961–1986. Po wyjeździe do Torunia pracowała do 1991 r. w Zespole Szkół Ekonomicznych.

Informacje żony, Heleny Dąbkowskiej-Sobocińskiej na podstawie archiwum rodzinnego.

Barbara Konarska-Pabiniak

SOBOCIŃSKI Zygmunt (1884–1964), nauczyciel, działacz antycarski, organiza- tor szkolnictwa zawodowego i wieczoro- wego w Gostyninie

Urodził się 20 I 1884 r. w Skępem. Jego rodzicami byli Antoni i Emila.

Był nauczycielem szkoły początkowej w Szczawinie Kościelnym. Wrzenia rewolucyjne 1905 r. w Królestwie Polskim spowodowały m.in. nasilenie żądań usunięcia języka rosyjskiego ze szkół i urzędów. Zygmunt Sobociński prowadził agitację na ten temat wśród chłopów szczawińskich. Prawie codziennie zbierał okolicznych włóścian pod pozorem dokształcania rolniczego. W czasie tych zebrań czytał im gazety i ulotki o charakterze antycarskim. Przekonywał do podjęcia odpowiedniej uchwały o usunięciu z biurowości gminnej języka rosyjskiego. Współdziałał z ks. Janem Matulanisem, proboszczem ze Szczawina Kościelnego i Stefanem Zakrzewskim (zob. biogram), właścicielem folwarku w Stawie, aktywnym działaczem endeckim. Dzięki tej agitacji chłopci ze Szczawina Kościelnego jako pierwsi na terenie ziemi gostynińskiej wywalczyli u władz carskich prawo wydawania przez gminę rozporządzeń w języku polskim. Druga takie prawo uzyskała gmina w Sannikach. Za działalność antyrządową 13 nauczycieli ziemi gostynińskiej zostało aresztowanych, a Sobociński trafił na kilka miesięcy do Pawiaka. Po II wojnie światowej w latach 1945–1948 pracował w Szkole Podstawowej nr 1 w Gostyninie, a w roku szkolnym 1949/1950 był nauczycielem języka rosyjskiego w Liceum Ogólnokształcącym im. Tadeusza Kościuszki w Gostyninie, a zarazem dyrektorem Liceum. W listopadzie 1945 r. nauczyciel matematyki w Liceum, Bolesław Szczęstka, wystąpił z pomysłem otwarcia Miejskiej Szkoły Handlowej na poziomie gimnazjum typu kupieckiego

z siedzibą w budynku liceum. Kuratorium Okręgu Szkolnego Warszawskiego wskazało, że powinna to być szkoła prywatna. W tej sytuacji koncepcja upadła, a Szczęstka wyjechał z Gostynina. Podjął ten zamiar Zygmunt Sobociński. Kuratorium wydało zgodę na otwarcie Publicznej Średniej Szkoły Zawodowej dla młodzieży pracującej. Siedzibą była Szkoła Podstawowa nr 1. Pod kierownictwem Sobocińskiego działały w niej dwa wydziały – drzewny dla chłopców i bieliźniarskotrykotarski dla dziewcząt. Po pewnym czasie szkołę przekształcono w Zasadniczą Szkołę Elektro-Mechaniczną. W 1955 r. szkoła została przeniesiona do Gąbina, a warsztaty przejęły Gostynińskie Zakłady Przemysłu Terenowego. W 1950 r. Wydział Oświaty Prezydium Miejskiej Rady Narodowej powołał Szkołę Wieczorową dla Dorosłych z przeznaczeniem dla młodzieży pragnącej ukończyć siódmą, ostatnią klasę szkoły podstawowej. Jej kierownikiem po Piotrze Michalskim (zob. biogram) był także Zygmunt Sobociński. Po przejściu na emeryturę mieszkał sam w domu przy ul. Bolesława Bieruta (dziś Jana Pawła II) u bratanka, pracownika oświaty, działacza ZNP i nauczyciela matematyki, Ryszarda Sobocińskiego (zob. biogram). Zmarł 3 XI 1964 r., pochowany został na cmentarzu parafialnym w Gostyninie. Żona Marianna z d. Pomorska (1876–1952), córki Henryka, która zginęła w czasie okupacji oraz Irena.

Dzieje Gostynina od XI do XXI wieku. Pod red. B. Konarskiej-Pabiniak, Gostynin 2010, s. 340, 598, 599, 604; B. Konarska-Pabiniak, *Próba zorganizowania szkolnictwa zawodowego w Gostyninie i powiecie gostynińskim*, Rocznik Gostyniński, t. III – 2012,

s. 441; tejsze, *Szkola gostynińska. Sto lat w służbie oświaty 1907–2007*, Gostynin 2007, s. 197; Informacje Heleny Dąbkowskiej-Sobocińskiej.

Barbara Konarska-Pabiniak

SOBOL Jan (1906–1974), proboszcz parafii św. Marcina w Gostyninie

Urodził się 14 II 1906 r. w Przasnyszu w rodzinie rzemieślniczej Franciszka i Stanisławy z Kluszewskich. W Przasnyszu ukończył Szkołę Powszechną oraz Męskie Gimnazjum i Liceum Państwowe im. Piotra Skargi w Pułtusku, otrzymując w 1926 r. świadectwo dojrzałości. Wstąpił do Wyższego Seminarium Duchownego w Płocku, które ukończył w 1932 r., przyjmując 19 czerwca święcenia kapłańskie. Parafia św. Marcina w Gostyninie była jego pierwszą placówką. Oprócz pracy duszpasterskiej chętnie włączał się w działalność społeczną, pełniąc funkcję wiceprezesa organizacji pod nazwą Liga Morska i Kolonialna, jaka zawiązała się w Gostyninie w 1933 r. Chętnie organizował i uczestniczył w pieszych pielgrzymkach mieszkańców Gostynina do Skępego. Po czteroletnim pobycie w Gostyninie krótko pracował w farze płockiej i w 1937 r. objął probostwo w parafii św. Floriana w Proboszczewicach. Kiedy Diecezjalny Instytut Akcji Katolickiej w Płocku w październiku 1938 r. otworzył w Proboszczewicach Katolicki Uniwersytet Ludowy, ks. Sobol został jego duchowym opiekunem. Tu zastał go wybuch II wojny światowej. Zagrożony aresztowaniem, w marcu 1941 r. przedostał się do Generalnej Guberni. Podjął pracę w Domu Pomocy Społecznej dla Dzieci „Fiszor” koło Warszawy, prowadzonym przez Zgromadze-

nie Sióstr Benedyktynek Samarytanek Krzyża Chrystusowego. W lutym 1945 r. powrócił do Proboszczewic, by dalej pełnić funkcję proboszcza. Z dniem 1 VIII 1948 r. biskup płocki skierował go ponownie do pracy w parafii św. Marcina w Gostyninie. Objął stanowisko proboszcza. Sprawą niecierpiącą zwłoki była odbudowa zburzonego przez Niemców kościoła parafialnego. Zawiązał się komitet budowy, opracowany został projekt, częściowo zgromadzono materiały budowlane, ale wielokrotne próby uzyskania zgody na budowę spotykały się z odmową władz rządowych. W tym czasie proboszcz zdołał tylko odnowić kaplicę w Białem. W czerwcu 1965 r. powierzono mu probostwo w Szreńsku, w dekanacie mławskim. Pracował tam przez dziewięć lat, aż do śmierci 11 VI 1974 r. Pochowany został na cmentarzu parafialnym w Szreńsku.

M. M. Grzybowski, *Duchowieństwo diecezji płockiej. Wiek XX*, T.1, cz. 2, Płock 2008, s. 344–345; A. J. Papierowski, J. Stefański, *Płocczanie znani i nieznani. Słownik biograficzny*, t. II, Płock 2007, s. 581; M. Osmałek, *Zarys dziejów parafii św. Marcina w Gostyninie*, Rocznik Gostyniński, t. IV – 2015, s. 143; *Kronika pieszej pielgrzymki skępskiej. 400 lat pielgrzymowania z Gostynina do Skępego*. Pod red. J. Bigus, G. Staniszwskiej, Gostynin 2013, s. 22–30.

Jolanta Bigus

SOCHACKI Franciszek (1901–1944), żołnierz II Korpusu Polskiego

Urodził się 15 VI 1901 r. w Modrzewiu, gmina Szczawin Kościelny, powiat gostyniński. Był synem Pawła i Leokadii. Posiadał stopień sierżanta zawodowego, który zdobył w czasie służby w Wojsku Polskim w okresie między-

wojennym. Brał udział w wojnie bolszewickiej 1920–1921. Po zakończeniu działań wojennych pozostał w wojsku jako żołnierz zawodowy. Podczas wojny obronnej w 1939 r. dostał się do niewoli radzieckiej. Internowany przebywał w gułagu do 1941 r. Po podpisaniu między Polską a ZSRR układu Sikorski–Majski 30 VII 1941 r. wstąpił do Armii Andersa. Na terenie Palestyny, w stopniu sierżanta, był podoficerem zawodowym 6 Batalionu 3 Dywizji Strzelców Karpackich na stanowisku dowódcy kompanii. Wiosną 1944 r. ze swoim batalionem walczył o przełamanie niemieckiego umocnienia obronnego, tzw. Linii Gustawa w rejonie klasztoru Monte Cassino. Zginął 17 V 1944 r. w przeddzień zdobycia klasztoru. Śmierć sierżanta Sochackiego tak w swoich wspomnieniach opisał młodszy oficer 6 Batalionu: „Franciszek Sochacki był podoficerem zawodowym, w owym czasie po pięćdziesiątce. Był prawdziwym żołnierzem. Choć ciężko rany od ognia karabinu maszynowego, odmówił wycofania się przed zameldowaniem u swego dowódcy. Nalegaliśmy na niego, żeby wycofał się możliwie jak najdalej. Ale jego odpowiedź brzmiała: »Nie mogę zostawić kompanii bez zawiadomienia mojego dowódcy«. Niedługo potem seria z karabinu maszynowego wroga wykończyła go”. Spoczywa na Polskim Cmentarzu Wojennym na Monte Cassino w sektorze 1E grób 16.

M. Wańkowicz, *Monte Cassino*, Warszawa 1989, s. 432; vestigiumpl/monte_cassino; roztocze.net/aby-zasadac-za-swa-krew-zaplaty; [polskiecmentarze we.wloszech.eu](http://polskiecmentarze.we.wloszech.eu); Informacja rodziny.

Stanisław Adamski

SOKORSKI Michał Ignacy (1883–1962), nauczyciel, dyrektor gimnazjum

Urodził się 23 IX 1883 r. w podkrakowskiej wsi Prądnik Czerwony (obecnie dzielnica Krakowa). Po ukończeniu Gimnazjum św. Anny w Krakowie (dziś I Liceum Ogólnokształcące im. Bartłomieja Nowodworskiego) studiował polonistykę i historię na Uniwersytecie Jagiellońskim. Studia podyplomowe ukończył na Uniwersytecie Humboldta w Berlinie, u prof. Aleksandra Brücknera. Sokorski był miłośnikiem literatury polskiej i polskich gór. Należał do koła literackiego z takimi twórcami polskiej kultury, jak: Juliusz Osterwa, Aleksander Leszczyński, Leon Schiller i inni. Po latach, w „Pamiętniku Teatralnym” z 1955 r., opublikował swoje wspomnienia o Leonie Schillerze zatytułowane *Leon Schiller we wspomnieniach kolegi przyjaciela z lat szkolnych*. W 1907 r. poślubił w kościele Mariackim w Krakowie Katarzynę Poleską-Szczypiłło. W 1910 r. wyjechał z rodziną do Rosji, najpierw do Aleksandrowa, potem do Jałty na Krym, do posiadłości rodzinnej żony. W grudniu 1918 r., po uzyskaniu przez Polskę niepodległości, wrócił z rodziną do kraju. Przyjął funkcję dyrektora Gimnazjum im. Tadeusza Kościuszki w Łomży. W latach 1928–1930, po śmierci przełożonej Karoliny Obniskiej (zob. biogram), pełnił funkcję dyrektora Gimnazjum Żeńskiego im. Narcyzy Żmichowskiej w Gostyninie. Został członkiem miejscowego Powiatowego Komitetu Wychowania Fizycznego i Przystosowania Wojskowego. W 1930 r. przeniósł się do Warszawy na stanowisko wizytatora szkół śred-

nich. Powrócił do Gostynina w 1936 r., by tym razem objąć stanowisko dyrektora Liceum Ogólnokształcącego im. Tadeusza Kościuszki. Z jego inicjatywy uruchomiono w 1938 r. internat dla chłopców w budynku dawnej Szkoły Powszechnej przy ul. Kutnowskiej 45. Sokorski opuścił Gostynin w połowie 1938 r. i zamieszkał w Piastowie przy ul. Józefa Brandta 2. W okresie międzywojennym Sokorscy zakupili tam posiadłość. Najpierw traktowali ją jako obiekt wypoczynkowy, a w 1938 r. zamieszkali na stałe. W czasie II wojny światowej na tajnych kompletach w Piastowie uczył języka polskiego i historii. Ośrodek tajnego nauczania w tym mieście zorganizował z początkiem 1941 r. Józef Pruszyński – wysiedlony z Płocka inspektor szkolny. Nauczania o mało nie przyplącił życiem, uratowała go dobra znajomość języka niemieckiego. W styczniu 1945 r., po opuszczeniu przez Niemców terenów położonych na lewym brzegu Wisły, rozpoczął pracę jako p.o. kuratora Okręgu Szkolnego Warszawskiego. Następnie został pierwszym po wojnie dyrektorem Gimnazjum im. Tomasza Zana w Pruszkowie (dziś Liceum Ogólnokształcące im. Tomasza Zana). Przez pierwsze sześć tygodni w sprawowaniu funkcji dyrektorskich zastępował go Stefan Charłampowicz (zob. biogram). Gdy 17 III 1945 r. Charłampowicz wyjechał do Gostynina, by objąć stanowisko dyrektora Liceum Ogólnokształcącego im. Tadeusza Kościuszki, Michał Sokorski przejął pełne obowiązki dyrektora pruszkowskiego gimnazjum. Był doskonałym organizatorem, serdecznym opiekunem młodzieży, zwłaszcza tej, która najwięcej ucierpiała w czasie

okupacji. Funkcję dyrektora tego Liceum pełnił do emerytury. Był też aktywnym działaczem społecznym Piastowa. Będąc radnym miejskim, przyczynił się do zrealizowania własnego projektu – zmiany targowiska przy ul. Dworcowej na piękny park. Dziś nosi on imię Jerzego i Bogny Sokorskich. Michał Sokorski zmarł 2 I 1962 r. Pochowany został na Cmentarzu Wojskowym na Powązkach w Warszawie.

Żona Katarzyna zmarła 3 III 1986 r., pochowana została obok męża. Syn Włodzimierz (1908–1999), minister kultury i sztuki w latach 1952–1956, przewodniczący Komitetu ds. Radia i Telewizji (1956–1972) i redaktor naczelny „Miesięcznika Literackiego” w latach 1966–1990. W 1986 r. pomógł w pozyskaniu papieru na druk opracowania *Liceum Ogólnokształcące im. Tadeusza Kościuszki w Gostyninie 1911–1986*. Córka Hanna Małgorzata (1911–2001) oraz młodszy syn Jerzy (1916–2005), kompozytor i pianista. Żoną Jerzego była Bogna Sokorska (1927–2002), śpiewaczka operowa, nazywana „Słowikiem Warszawy”.

B. Konarska-Pabiniak, *Gostynin. Szkice z przeszłości*, Gostynin 2007, s. 82–84, 90–91, 135, 160, 195, 226; B. Konarska-Pabiniak, *Szkoła gostynińska. Sto lat w służbie oświaty 1907–2007*, Gostynin 2007, s. 43; A. Gruszczynska-Grzymalska, *Po sześciu latach wojny otwieramy znów księgę przyjęć. Część II: lata 1945–1960*, „Przegląd Pruszkowski” 1981, nr 1, s. 89–99; Informacja wnuczki, Jagny Sokorskiej-Kwika.

Jolanta Bigus

SOPOĆKO Jan (?–1813), burmistrz Gostynina

Był kapitanem 6 Pułku Piechoty Księstwa Warszawskiego. Został zwolniony z woj-

ska w lutym 1808 r. Z dniem 10 IX 1808 r. decyzją Ministra Policji mianowany burmistrzem Gostynina. Podczas jego urzędowania doszło w Gostyninie w 1809 r. do pożaru. W krótkim czasie spłonął budynek drewnianego ratusza i złożone tam w szafach księgi grodzkie i wójtowskie. Spaleniu uległ kościół św. Ducha oraz domy mieszkalne przy Rynku i ulicach: Gąbińskiej (dziś Andrzeja Czapskiego), Kutnowskiej (dziś 3 Maja) i Toruńskiej (dziś Zamkowa). Z kościoła farnego pozostały tylko mury. Ocalały zabudowania na peryferiach za rzeką Skrwą. Taki stan rzeczy przyspieszył realizację, podjętej 19 XII 1808 r., decyzji Rady Stanu Księstwa Warszawskiego o przeniesieniu stolicy powiatu do Gąbina, z którą wcześniej nie zgadzali się mieszkańcy Gostynina. Jan Sopoćko zmarł w styczniu 1813 r.

J. Szczepański, *Gostynin od zaboru pruskiego do powstania listopadowego*, [w:] *Dzieje Gostynina od XI do XXI w.* Pod red. B. Konarskiej-Pabiniak, Gostynin 2010, s. 179, 182, 185–189; T. Trojanowski, *Pożar Gostynina w 1809 roku*, „Zapiski Ciechanowskie” 1977, z. 3, s. 44.

Jolanta Bigus

SOWIŃSKI Adam (1906–1940), policjant, podkomisarz

Urodził się w 1906 r. w Gostyninie, syn Stanisława i Józefy. Był posterunkowym Policji Państwowej w Gostyninie. W Warszawie kończył szkołę policyjną i tam poznał swą przyszłą żonę Marię. Po ślubie, około 1929 r., skierowany został do służby policyjnej na Kresy, do Krasnej Woli, w powiecie łuninieckim, w województwie pińskim. Tam dosłużył się stopnia podkomisarza. Odbył służbę wojskową w 44 Pułku Strzelców Kreso-

wych. Służył w II kompanii ciężkich karabinów maszynowych. Został aresztowany przez NKWD w miejscu pełnienia służby w Krasnej Woli. W październiku 1939 r. mieszkańcy Krasnej Woli wystosowali pismo w obronie powszechnie szanowanego policjanta, ale w siedzibie NKWD pisma nie przyjęto. Ostatni list, jaki rodzina otrzymała z Ostaszkowa, datowany był na 26 XI 1939 r. Zginął 13 IV 1940 r. w Twerze. Stał się jedną z wielu tysięcy ofiar zbrodni katyńskiej. W tym samym czasie, w kwietniu 1940 r., jego rodzina została wywieziona do Kazachstanu. Po wojnie do Polski powróciła żona Maria oraz córki Celina i Alicja.

W ramach akcji „Katyń... ocalić od zapomnienia” poświęcony mu został Dąb Pamięci posadzony 7 IX 2009 r. przy Szkole Podstawowej nr 1 im. Armii Krajowej w Gostyninie.

R. Bartosiak, *Bohaterowie niezapomniani*, „Nasz Gostynin” 2011, nr 4–5, s. 9, 10; www.dziennikbaltycki.pl.

Jolanta Bigus

STALIŃSKI Jerzy Dezyderiusz (1938–1999), urzędnik, radny miejski, poeta

Urodził się 23 V 1938 r. w Żychlinie. Ojciec Stanisław, matka Julianna z d. Tomaszewska. Ukończył w Żychlinie Technikum Budowy Maszyn i Transformatorów oraz Studium Pedagogiczne. Pracował w Zakładach Sprzętu Oświetleniowego Elgo w Gostyninie, Łódzkich Zakładach Remontowych Maszyn Elektrycznych, Warszawskich Zakładach Radiowych Zakładów Podzespołów Radiowych w Gniewie, Zakładach Sprzętu Kablowego w Kętrzynie.

Był prezesem Spółdzielni Mieszkaniowej Lokatorsko-Własnościowej w Gostyninie w latach 1987–1990 i kierownikiem Wielobranżowej Spółdzielni Pracy w Gostyninie. Z ramienia SLD w latach 1998–2002 był radnym Rady Miejskiej w Gostyninie. Działal społecznie. Pełnił funkcję wiceprzewodniczącego Towarzystwa Promocji Ziemi Gostynińskiej i sekretarza wydawanych przez TPZG „Wiadomości Gostynińskich”. Uprawiał poezję. Był autorem ponad 200 wierszy. Należał do grupy poetyckiej działającej przy Miejskiej Bibliotece Publicznej w Gostyninie. Kilka swoich wierszy zamieścił w antologiach *Miłość* (1998) i *Zamyślenia* (2000) wydanych przez MBP. Zafascynowany był pięknem Dusznik Zdroju i okolic. Współpracował z Towarzystwem Miłośników Dusznik. Uczestniczył w spotkaniach literackich w dworku w Dusznikach, gdzie recytował swoje utwory podczas koncertów muzyki Chopina. Zmarł 17 XII 1999 r. Pochowany jest w Żychlinie.

Żona Barbara Liliana z d. Tuszyńska, kosmetyczka. Dzieci: Krzysztof, Marzena i Małgorzata.

K.Z., *Kochał Gostynin*, „Wiadomości Gostynińskie” 2000, nr 1, s. 2; Z. Królikowski, *Pamięci Jerzego*, „Wiadomości Gostynińskie” 2001, nr 1, s. 10; B. Konarska-Pabiniak, *Gostynińska Spółdzielnia Mieszkaniowa 1958–2008*, Gostynin 2008, s. 46, 59, 85; tejże, *Mam swoją muzę*, „Głos Gostyniński” 1996, nr 11, s. 4.

Barbara Konarska-Pabiniak

STALKOWSKI Tymoteusz (1898–1940), policjant, zastępca komendanta

Urodzony 24 I 1898 r. w Szamowie, w województwie łódzkim, najstarszy z dzieci

Jana i Stanisławy ze Starczyńskich. Pracę w policji rozpoczął 18 XI 1918 r. jako goniec w Komendzie Powiatowej w Kutnie. W dniu 15 IX 1920 r. wstąpił do Wojska Polskiego i wziął udział w wojnie polsko-bolszewickiej. Po zwolnieniu z wojska, 29 III 1922 r. został posterunkowym na posterunku Policji Państwowej w Gostyninie. Starszym posterunkowym mianowany został 19 I 1935 r. Od 13 X 1936 r. pełnił funkcję zastępcy komendanta policji w Gostyninie. Tu zastał go wybuch II wojny światowej. Już w pierwszych dniach września Policja Państwowa i rodziny policyjne dostały rozkaz ewakuacji do Garwolina. Wyruszone 5 IX 1939. Stalkowski został wyznaczony do ochrony konwoju. Od momentu wyjazdu z Gostynina słuch po nim zaginął. Według późniejszych ustaleń był więziony w Ostaszku. O tym pisał w swojej ostatniej, przysłanej rodzinie kartce, datowanej na dzień 1 I 1940 r. Zamordowany został w kwietniu 1940 r. w Twerze, jak większość polskich funkcjonariuszy Policji Państwowej. Spoczywa na cmentarzu w Miednoje. Pośmiertnie awansowany do stopnia aspiranta. Za swą służbę dla Polski odznaczony został Medalem Dziesięciolecia Odzyskanej Niepodległości i Medalem Pamiątkowym za Wojnę 1918–1921.

Żona: Eugenia z Koralewskich (1911–1995), ślub 28 XII 1935 r. w kościele parafialnym w Imielnie, synowie Jan (1936–1988) i Zdzisław (1938–1947).

W ramach programu „Katyń... ocalić od zapomnienia” dedykowano mu Dąb Pamięci, który posadzono 12 VI 2013 r. na terenie Liceum Ogólnokształcącego im. Tadeusza Kościuszki w Gostyninie.

R. Bartosiak, *Bohaterowie niezapomniani*, „Nasz Gostynin” 2011, nr 4-5, s. 9-10; Archiwum Państwowe w Łodzi. Księga urodzin z lat 1890-1899 parafii Witonia; www.ogrodywspomnien.pl; Informacja wnuka, Tymoteusza Stalkowskiego.

Jolanta Bigus

STANIASZEK Stanisław (1926–1971), inspektor oświaty

Urodził się 6 VI 1926 r. we wsi Zielona, w powiecie żuromińskim. Rodzice Wacław i Leokadia z d. Bialik. Ojciec w Zielonej był zarządcą w miejscowym majątku, a gdy rodzina przeniosła się do wsi Zagroba w powiecie płockim, został organistą w parafii św. Wojciecha. Prawdopodobnie nauki gry na fortepianie uczył się u organisty Stanisława Wyszyńskiego, ojca prymasa Stefana Wyszyńskiego. Po ukończeniu Szkoły Powszechnej w Zagrobie Stanisław został przyjęty do Liceum im. Marszałka Stanisława Małachowskiego w Płocku, które ukończył w 1946 r. Naukę kontynuował w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Krakowie. Pierwszą pracę w zawodzie nauczyciela podjął z dniem 1 IX 1949 r. w Trębkach. W dniu 31 VIII 1951 r. powierzono mu kierownictwo Szkoły Podstawowej w Słubicach, a rok później kierownictwo Szkoły Podstawowej w Kamieńcu. W roku szkolnym 1951/1952 ukończył roczny Wyższy Kurs Nauczycielski w Państwowym Zakładzie Wychowawczo-Naukowym im. Tadeusza Kościuszki w Krzeszowicach koło Krakowa. W lutym 1953 r. objął stanowisko inspektora w Wydziale Oświaty i Kultury w Gostyninie. W 1963 r. rozpoczął studia na Wydziale Filologiczno-Historycznym Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Krakowie, uzyskując w grudniu 1967 r. tytuł ma-

gistra nauk pedagogicznych. Tematem jego pracy magisterskiej były trudności wychowawcze w Państwowym Domu Dziecka w Lucieniu. Był aktywnym członkiem Związku Nauczycielstwa Polskiego. Działał w Towarzystwie Przyjaciół Dzieci, pełniąc funkcję prezesa gostynińskiego oddziału. Odznaczony był Złotą Odznaką ZNP, przyznaną w 1967 r. i Srebrnym Krzyżem Zasługi otrzymanym w listopadzie 1970 r. Zmarł 11 I 1971 r. w Warszawie po ciężkiej chorobie. Pochowany został na cmentarzu parafialnym w Gostyninie.

Żona Kazimiera z d. Pułkownik (ur. 1927), córka Elżbieta, lekarz psychiatra, synowie Grzegorz, pracownik w Ministerstwie Finansów i Wojciech (1962–2012), zginął tragicznie w Pieninach z żoną Agnieszką i córką Weroniką. Mężem Elżbiety był dr Marek Nowak, współtwórca współczesnej diagnostyki ultrasonograficznej w Polsce, który zginął 20 II 1999 r. w wypadku samochodowym koło Gostynina.

Informacja żony, Kazimiery Staniaszek; www.trza.andrzejewo.info.

Jolanta Bigus

STANISŁAWSKI Jan Tadeusz (1936–2007), aktor, satyryk, autor tekstów kabaretowych i piosenek

Urodził się 26 I 1936 r. we Włodzimierzku Wołyńskim. Rodzice Dionizy i Maria z d. Pisula byli nauczycielami, ojciec na specjalnym stypendium Marszałka Józefa Piłsudskiego. Uciekając w 1943 r. przed rzezią wołyńską, rodzina Stanisławskich zmieniała wiele miejsc zamieszkania. W Gostyninie osiedlili się w 1946 r. Ojciec Jana został skierowany

do Spółdzielni Rolniczo-Handlowej Rolnik. W latach 1958–1963 był prezesem Spółdzielni Mieszkaniowej w Gostyninie. Zamieszkali najpierw przy Trakcie Żychlińskim (dziś ul. 18 Stycznia), później w nowo wybudowanym bloku Gostynińskiej Spółdzielni Mieszkaniowej przy ul. Wojska Polskiego 28. Jak sam wspominał, ze względu na chorobę płuc leczył się u dr. Wacława Burakowskiego (zob. biogram) w Sanatorium Przeciwgruźliczym w Gostyninie-Kruku. Nauką związany był z Liceum Ogólnokształcącym im. Tadeusza Kościuszki w Gostyninie i tu „odtańczył swój bal maturalny”. Na prośbę dyrektora Stanisława Biernackiego (zob. biogram) redagował gazetkę wywieszaną na szkolnym korytarzu. Maturę zdał w 1954 r. W wywiadzie dla „Głosu Gostynińskiego” w 1996 r. powiedział: „Byłem uczniem Liceum Ogólnokształcącego w Gostyninie. Przyznaję, że wówczas niechętnie spędzałem wakacje w Gostyninie, ale gdy wydorostałem, często tam zaglądałem – do rodziców, do przyjaciół”. Po maturze został studentem ekonomii i filozofii na Uniwersytecie Warszawskim. W 1957 r. był współzałożycielem i członkiem pierwszej ekipy aktorskiej kabaretu Stodoła, działającego przy Politechnice Warszawskiej. Wtedy też debiutował jako reżyser. Od 1962 r. współpracował ze Studenckim Teatrem Satyryków, współtworzył efemeryczny kabaret „Jamnik – pies cynicki” na Uniwersytecie Warszawskim. Występował w kabarecie „Pod Egidą” i w telewizyjnych satyrycznych programach Olgi Lipińskiej. W 1967 r. zdał eksternistyczny egzamin aktorski. Przed kamerą pierwszy raz stanął w maju 1959 r., zaproszony

przez Andrzeja Munka do zagrania roli zastępowego drużyny skautów w „Zezowatym szczęściu” u boku Bogumiła Kobieli. Zagrał około 20, głównie epizodycznych, ról w polskich filmach i serialach telewizyjnych. Po wprowadzeniu stanu wojennego i delegalizacji Solidarności nie mógł znaleźć sobie w kraju miejsca. Wyjechał do Chicago, największego skupiska Polonii w USA, gdzie występował na estradzie, w polonijnym radiu i telewizji. Z Piotrem Krystianem Domaradzkiem i kilkoma innymi osobami wydawał tygodnik „7 dni”, prowadził kawiarnię „U Profesora”. W tamtym okresie nawiązał współpracę z chicagowskim „Dziennikiem Związkowym”, gdzie co tydzień zamieszczał swe felietony, a po powrocie do kraju kontynuował je w cyklach *Z Powiśla do Jackowa* i *Z Mokotowa do Jackowa*. Ta współpraca trwała do śmierci. Był autorem tekstów takich szlagierów, jak: „Orkiestry dęte”, „Cała sala śpiewa z nami”, „Na deptaku w Ciechocinku”, „Czterdzieści lat minęło”. Wielką popularnością cieszył się w latach 70. cykl radiowych audycji Stanisławskiego „O wyższości Świąt Wielkiej Nocy nad Świątami Bożego Narodzenia”. Rozbawiał w nich pokolenia Polaków jako „profesor katedry mniemanologii stosowanej”. Pomysł z mniemanologią narodził się w Gostyninie, gdy latem 1969 r. spędzał tu wakacje u swej mamy. Jego „wykłady” bezkompromisowo rozprawały się z absurdami czasów PRL. Ze świetnym przyjęciem spotkał się też telewizyjny cykl etiud „Zezem” w reżyserii Janusza Zaorskiego, gdzie był autorem i głównym wykonawcą. Za działalność artystyczną odznaczony był m.in., Odznaką Zasłużony

Działacz Kultury, Srebrnym Krzyżem Zasługi, Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski i Złotym Medalem Zasłużony Kulturze Gloria Artis. Zmarł 21 IV 2007 r. w Warszawie. Pochowany został na warszawskich Powązkach.

Żona Barbara, córka Katarzyna.

J. Łoś, *Jan Tadeusz Stanisławski*, „Gazeta Gostynińska” 1991, nr 11, s. 1, 3, nr 12, s. 1, 10, nr 13, s. 1, 4; nr 15, s. 1, 4, nr 16, s. 1, 4; B. Konarska-Pabiniak, *Gostynin tkwi w sercu*, „Głos Gostyniński” 1996, nr 4, s. 4; (bkp), *Pożegnanie*, „Głos Gostyniński” 2007, nr 4, s. 3; J.T. Stanisławski, *Zezem*, Warszawa 2004.

Jolanta Bigus

STANKIEWICZ Kazimierz (1908–1939), ksiądz, rozstrzelany w Woli Łąckiej

Urodził się 6 X 1908 r. w Sokołowie Podlaskim, w rodzinie Stanisława i Heleny z Markowskich. Po ukończeniu miejscowej Szkoły Powszechnej zdał egzamin do Gimnazjum im. Króla Zygmunta Augusta w Wilnie. Ze względu na trudne warunki materialne przeniósł się do Gimnazjum Księży Salezjanów w rodzinnym Sokołowie Podlaskim, które ukończył w 1925 r. Od najmłodszych lat zdradzał powołanie do stanu duchownego, dlatego wstąpił do Wyższego Seminarium Duchownego w Płocku. Jak piszą Henryk Seweryniak i Łukasz Zieliński, wybór tego seminarium podyktowany był „wysokim poziomem intelektualnym”. Podczas nauki w seminarium został prezesem Koła Misyjnego i tej pracy poświęcał wiele czasu, rozprowadzając gazetki i organizując zbiórki pieniężne na cele misyjne. W dniu 15 VI 1935 r. otrzymał święcenia kapłańskie w płockiej bazylice z rąk biskupa Antoniego Juliana Nowowiejskiego. Pierwsze parafie ks. Stankiewicza to

wikariaty w Pomiechowie, Krzynowłodze Wielkiej i Bieżuniu. Z dniem 2 VIII 1938 r. został wikariuszem parafii św. Marcina w Gostyninie. Zastał tu dwóch swoich kolegów kursowych – ks. Antoniego Dubasa (zob. biogram) i ks. Stanisława Krystosika (zob. biogram). Po kampanii wrześniowej 1939 r. nastąpiły w Gostyninie, podobnie jak w całym kraju, represje niemieckie. Nie ominęły też pracujących w parafii kapłanów. Najpierw aresztowano ks. dziekana Apolinarego Kaczyńskiego (zob. biogram). Na prośbę gostynińskich wikariuszy został zwolniony. Zamiast niego 13 XI 1939 r. w areszcie osadzono Antoniego Dubasa, Stanisława Krystosika i Kazimierza Stankiewicza. Dwa tygodnie później, 1 XII 1939 r., wszyscy trzej ponieśli śmierć w Woli Łąckiej, rozstrzelani wraz z 28 innymi mieszkańcami Gostynina. Stankiewicz miał wówczas 31 lat. Po ekshumacji w kwietniu 1945 r. ciało księdza spoczęło w kwaterze wojennej na cmentarzu parafialnym w Gostyninie.

M.M. Grzybowski, *Duchowieństwo diecezji płockiej. Wiek XX*, T.1, cz.1, Płock 2007, s. 408–409; M.M. Grzybowski, *Martyrologium duchowieństwa diecezji płockiej w latach II wojny światowej 1939–1945*, Płock 1982, s. 127; H. Seweryniak, L. Zieliński, *Nikt nie ma większej miłości... Męczeństwo gostynińskich kapłanów w latach II wojny światowej*, Płock–Gostynin 2009; B. Konarska-Pabiniak, *Pamięci ks. Kaczyńskiego i jego trzech wikarych*, „Głos Gostyniński” 1999, nr 19, s. 4.

Jolanta Bigus

STARZYŃSKI Ryszard (1923–1995), harcerz, działacz podziemia

Urodził się 29 III 1923 r. w Osowi, w gminie Szczawin Kościelny, w rodzinie nauczycielskiej Stanisława i Ste-

fanii. Szkołę Powszechną ukończył w Miałkówku i Gostyninie, następnie został uczniem Gimnazjum. W międzyczasie wstąpił do harcerstwa. W chwili wybuchu II wojny światowej należał do 90 Mazowieckiej Drużyny Harcerzy im. Mariana Langiewicza, biorąc udział w wojennym pogotowiu harcerskim. Pod koniec 1940 r. wstąpił do 42 drużyny Tajnego Hufca Harcerzy Szare Szeregi, wchodzącej w skład Komendy Obrońców Polski. Miał pseudonim „Stary”. W kolejnych latach stał się członkiem Polskiej Organizacji Zbrojnej, a w kwietniu 1942 r. wstąpił do Armii Krajowej. Jego przełożonym był Jan Borowski „Leon”. Od początku 1940 r. pracował jako listonosz, co pozwalało mu sprawować funkcję łącznika pomiędzy dowódcami konspiracyjnymi komórek położonych na terenie gminy Lucień i Duninów. W lipcu 1944 r. nawiązał kontakt z radzieckimi zwiadowcami ukrywającymi się w lasach duninowskich, przekazując im informacje cenne dla wywiadu ze stacji kolejowej w Kutnie. Po wojnie pracował jako ślusarz mechanik. W 1951 r. ukończył Gimnazjum dla Dorosłych (4 klasy) i uzyskał tzw. małą maturę. Podjął pracę w Państwowym Zakładzie Ubezpieczeń (PZU) w Gostyninie, a następnie od 1955 r. w PSS Społem Gostyniak. Od 1964 r. pracował w Powiatowym Związku Gminnych Spółdzielni Samopomoc Chłopska (PZGS) Gostynin. Był sekretarzem Komisji Rewizyjnej Ochotniczej Straży Pożarnej, a także skarbnikiem w Towarzystwie Miłośników Ziemi Gostynińskiej. Bardzo czynny jako kombatan, brał udział w licznych spotkaniach i prelekcjach

z młodzieżą w szkołach i na obozach harcerskich. W 1957 r. został członkiem ZBoWiD, a po 1990 r. Związku Kombatantów RP i Byłych Więźniów Politycznych. Od 1991 r. członek Związku Żołnierzy AK Obwodu Gostynińskiego. Udzielał się w Komisji Historycznej Hufca ZHP. Odznaczony m.in. Krzyżem Armii Krajowej. Zmarł 5 V 1995 r., pochowany jest na cmentarzu parafialnym w Gostyninie.

Żona Grażyna z d. Sajkowska (1929–2011), synowie Marek Jakub i Grzegorz (1952–2012).

Akta osobowe w archiwum Związku Kombatantów RP i Byłych Więźniów Politycznych Koło nr 1 i Koło nr 2 w Gostyninie; J. Matuszewski, *Wspomnienie o Ryszardzie Starzyńskim*, „Gazeta Gostynińska” 1995, nr 6, s. 2.

Marek Osmatek

STASIAK Janusz (1930–1996), nauczyciel, ludowiec, społecznik, pszczelarz

Urodził się 10 III 1930 r. w Gąbinie, w rodzinie chłopskiej, syn Jana i Stanisławy z d. Zajączkowskiej. W Gąbinie ukończył Liceum Ogólnokształcące i 23 VI 1951 r. zdał egzamin dojrzałości. W tym samym roku otrzymał dyplom nauczyciela szkół ogólnokształcących stopnia podstawowego. W dniu 5 VII 1952 r. zawarł związek małżeński ze szkolną koleżanką Wandą Kowalczyk. Podjął pracę nauczyciela w Kuniekach jako kierownik szkoły. Po odbyciu służby wojskowej nauczał w Czermnie. Będąc uczniem liceum, zafascynował się ruchem ludowym, jego przywódcami Wincentym Witosem (1874–1945) i Stanisławem Mikołajczykiem (1901–1966), Batalionami Chłopskimi, dzia-

łałością opozycyjną PSL w latach 1945–1947. Od 1960 r. związał się z ruchem ludowym, utożsamiając się ze Zjednoczonym Stronnictwem Ludowym, występując tym samym przeciwko kolektywizacji wsi. Jako nauczyciel i działacz społeczno-polityczny studiował zaocznie w Wyższej Szkole Nauk Społecznych w Warszawie. W 1965 r. objął stanowisko etatowego sekretarza Powiatowego Komitetu ZSL w Gostyninie. W 1966 r. został wiceprzewodniczącym Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w Gostyninie, a 1 I 1973 r. powołany na stanowisko Naczelnika Gminy Gostynin przez Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Warszawie. W 1974 r. otrzymał dyplom uznania za zajęcie III miejsca w konkursie „Gmina – Mistrzem Gospodarności” oraz za zasługi w realizacji czynów społecznych. W tym samym roku został wpisany do Księgi Honorowej Ludzi Zasłużonych dla powiatu Gostynin, ustanowionej przez Powiatową Radę Narodową. Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Warszawie odznaczyło Janusza Stasiaka Złotą Odznaką za Zasługi dla Województwa Warszawskiego. Uchwałą Rady Państwa z dnia 22 XII 1976 r. został odznaczony Srebrnym Krzyżem Zasługi. W 1978 r. otrzymał Złotą Odznakę Zasłużony Działacz Ligi Obrony Kraju, natomiast 2 IV 1980 r. został odznaczony przez Związek Ochotniczych Straży Pożarnych Srebrnym Medalem za Zasługi dla Pożarnictwa. W tym samym roku Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Płocku przyznało mu Odznakę za Zasługi dla Województwa Płockiego i po raz drugi w 1982 r. Uchwałą Rady Pań-

stwa z dnia 22 VI 1983 r. otrzymał Złoty Krzyż Zasługi. W 1984 r. Ministerstwo Obrony Narodowej przyznało mu Brązowy Medal za Zasługi dla Obronności Kraju. W tym samym roku Związek Ochotniczych Straży Pożarnych odznaczył Janusza Stasiaka Złotym Medalem za Zasługi dla Pożarnictwa. W 1989 r. wycofał się z ZSL i wierny tradycji Witosowsko-Mikołajczykowskiej brał czynny udział we wznowieniu działalności PSL, uczestniczył jako delegat z Gostynina w II Kongresie PSL w dniu 11 XI 1989 r. i został wiceprezesem Zarządu Wojewódzkiego PSL w Płocku określanego jako „Witosowskie” bądź „Mikołajczykowskie”. Ostatnie lata swojego życia, rozczarowany sytuacją w politycznym ruchu ludowym, nie rezygnując z funkcji wiceprezesa Zarządu Wojewódzkiego, oddał się działalności pszczelarskiej. Został producentem i zarazem Prezesem Związku Pszczelarskiego obwodu Gostynin oraz prezesem Wojewódzkiego Związku Pszczelarzy w Płocku. Zmarł 1 IV 1996 r. Pochowany jest na cmentarzu parafialnym w Gostyninie. Żona Wanda Stasiak z d. Kowalczyk, dzieci: Bogusław, Jolanta Sobaszek, Ewa Orlikowska, Zbigniew i Grzegorz. W. Kujawa, *Z żałobnej karty. Pamięci Janusza Stasiaka*, „Głos Gostyniński” 1996, nr 8, s. 2; Opracowanie wnuczki, Justyny Orlikowskiej.

Barbara Konarska-Pabiniak

STASINIEWSKA Danuta (1930–2006), członek Zarządu Oddziału PTTK w Gostyninie, działaczka społeczna

Urodziła się 20 VII 1930 r. w Gostyninie. Jej rodzicami byli Władysław Kola-

szyński i Ludwika Janina z Wilkońskich. Ojciec Władysław pochodził z Łowicza, gdzie jego rodzice Antonina i Feliks prowadzili przędzalnię, farbiarnię i tkalnię pasiaków łowickich. Władysław ukończył Szkołę Techniczną Warszawsko-Wiedeńskiej Drogi Żelaznej w Warszawie i życie zawodowe związał z koleją. W 1920 r. brał udział w wojnie polskobolszewickiej, w której został ciężko ranny. W 1927 r. Kolaszyńscy kupili folwark Moczydła, gmina Skrzany, w której Władysław pełnił funkcję wójta. W 1931 r. kupili gospodarstwo we wsi Strzałki, w tej samej gminie. W 1940 r. zostali wysiedleni. Początkowo przebywali w Łodzi, w obozie przy ul. Łęgskiej, następnie zostali wywiezieni wagonami towarowymi w Lubelskie do wsi Zakalewo koło Kocka, w powiecie lubartowskim. W styczniu 1941 r. zmarł na zawał Władysław Kolaszyński. Rodzina zamieszkała w Pruszkowie, u brata matki, Czesława Wilkońskiego. Później przeniosła się do wsi Chaśno, koło Łowicza. Po latach tułaczki w styczniu 1945 r. wrócili do domu rodzinnego w Strzałkach. Po uzyskaniu świadectwa ukończenia Szkoły Podstawowej w Gostyninie Danuta podjęła naukę w Liceum Ogólnokształcącym im. Tadeusza Kościuszki. Po tzw. małej maturze zamieszkała u wuja w Pruszkowie. Ukończyła Liceum Handlowe w Warszawie i otrzymała świadectwo maturalne. Ze względu na trudne warunki materialne rodziny zrezygnowała ze studiów i w 1950 r. powróciła do Gostynina, gdzie rozpoczęła pracę zawodową w księgowości. Pracowała na stanowiskach kierowniczych w Gminnej Spółdzielni Samopomoc Chłopska Kozice z siedzibą w Gostyninie, Miejskim Han-

dlu Detalicznym, Spółdzielni Dźwignia w Gostyninie oraz jako główna księgowa, potem dyrektor rachunkowości w Zakładach Sprzętu Oświetleniowego Polam. Partyjnie nigdy niezrzeszona. Z tytułu swej pracy zawodowej odznaczona została Srebrną Odznaką Ministerstwa Przemysłu Maszynowego (1980), Medalem 40-lecia Polski Ludowej (1984), Złotym Krzyżem Zasługi (1985), Odznaką za Zasługi dla Województwa Płockiego (1987), okolicznościowym Medalem 40-lecia ZSO Elgo (1988). Na szczególne uznanie zasługuje jej praca społeczna. Będąc uczennicą Liceum im. Tadeusza Kościuszki w Gostyninie, założyła drużynę harcerską przy Szkole Podstawowej w Sałkach. Pełniła w niej funkcję drużynowej. Organizowała biwaki w Piekiełku, wyjazdy na obozy do Łącka i Zdworza. Przez pewien czas pełniła funkcję prezesa koła Związku Młodzieży Wiejskiej Wici w Strzałkach. Jej dalsza działalność społeczna i charytatywna związana była z Gostyninem. Od 1964 r. była aktywnym członkiem PTTK, pełniąc różne funkcje, począwszy od Oddziału do Zarządu Głównego w Warszawie. Od 1966 r. pracowała w Komisji Opieki nad Zabytkami przy Zarządzie Głównym PTTK. Za wyjątkowe zaangażowanie otrzymała Srebrną i Złotą Odznakę Honorową PTTK oraz Odznakę Zasłużony Działacz Turystyki. Po przejściu zamku gostynińskiego przez władze samorządowe Gostynina została członkiem Fundacji na Rzecz Odbudowy Zamku Gostynińskiego i usilnie zabiegała o jego odbudowę. Od 1962 r., jako członek Stowarzyszenia Wychowanków i Absolwentów Gimnazjum i Liceum im. Tadeusza Kościuszki, organizowała spotkania

i zjazdy wychowanków. Pełniła również funkcję skarbnika Stowarzyszenia. Aktywnie działała w Kole Miłosierdzia im. św. Brata Alberta przy parafii św. Marcina w Gostyninie. Za swoją działalność społeczną, z inicjatywy Oddziału PTTK w Gostyninie, uchwałą Rady Miasta Gostynina w 2004 r. otrzymała Medal Zasłużony dla Miasta Gostynina. Zmarła 4 VIII 2006 r. po długiej i ciężkiej chorobie. Pochowana została obok męża Tadeusza (zm. 11 XII 1977) na cmentarzu parafialnym w Gostyninie.

Syn Przemysław, absolwent Politechniki Warszawskiej, właściciel firmy France-Gost w Gostyninie, córka Dorota Migdalska, absolwentka Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, dyrektor Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej w Gostyninie.

My, Gostyniaci. Wspomnienia Wychowanków i Absolwentów Gimnazjum i Liceum im. Tadeusza Kościuszki w Gostyninie. Pod red. W. Sajkowskiego, Gostynin 2010, s. 212–213; MP, *PTTKowcy odznaczeni*, „Głos Gostyniński” 2004, nr 6, s. 4; E. Syska, *Wspomnienie*, „Gazeta Gostynińska” 2006, nr 8, s. 7; B. Konarska-Pabiniak, *Odeszła gostynianka*, „Głos Gostyniński” 2006, nr 8, s. 5; Informacja siostry, Anny Święcickiej i córki, Doroty Migdalskiej.

Jolanta Bigus

STAWICKI Kazimierz (1911–1942), rozstrzelany przez Niemców

Urodzony w Gostyninie, syn Jana i Michaliny z Olejniczaków, brat Mariana (zob. biogram), zamieszkały w Gostyninie przy ul. Kutnowskiej. Został rozstrzelany 9 V 1942 r. z Władysławem Podlem (zob. biogram) w lesie na Skokach. Ekshumowany 18 VI 1945 r., pochowany na cmentarzu para-

fialnym w Gostyninie obok brata Mariana. W inskrypcji nagrobnej widnieje napis: „Zginęli z rąk hitlerowskich oprawców”. W akcie zgonu spiswanym w 1945 r. podano niewłaściwą datę śmierci 22 VII 1941 r.

Dzieje Gostynina i ziemi gostynińskiej. Pod red. M. Chudzyńskiego, Warszawa 1990, s. 644; Akta Stanu Cywilnego USC w Gostyninie; Inskrypcja nagrobna.

Jolanta Bigus

STAWICKI Marian (1913–1941), rozstrzelany przez Niemców

Urodzony w Gostyninie, syn Jana i Michaliny z Olejniczaków. Rozstrzelany w Gostyninie przez gestapo w egzekucji 15 VI 1941 r. W odwecie za zabójstwo pod Ciechomicami niemieckiego wachmistrza Valentina Ellera z Austrii w dniu 10 VI 1941 r., Niemcy aresztowali stu mieszkańców Gostynina i powiatu gostynińskiego. Pięć dni później przywieźli ich na plac pomiędzy ul. Floriańską a obecną ul. Stefana Wyszyńskiego, na którym znajdowała się synagoga i szkoła żydowska spalone przez Niemców w 1940 r. Spośród zgromadzonych wybrano dziesięciu mężczyzn do egzekucji. Przesłano w tym celu specjalne komando z Włocławka. Obserwatorami byli niemieccy funkcjonjani oraz ówczesny burmistrz Anton Leber (w Gostyninie od 1 IV 1940 do 30 IX 1941). Na plac przymusowo spędzeni zostali mieszkańcy Gostynina, wśród których były też rodziny rozstrzelanych. Zwłoki przewiezione zostały na wozie drabiniastym do pobliskiego lasu koło wsi Drzewce i tam zakopane w zbiorowej mogile. Stawicki ekshumowany 18 VI

1945 r., pochowany został na cmentarzu parafialnym w Gostyninie obok brata Kazimierza (zob. biogram). W lesie powstała symboliczna mogiła, a ofiary egzekucji miasto upamiętniło tablicą przy ul. Floriańskiej. Na tablicy mylnie podano imię Jan.

J. Bigus, *Rejestr Miejsc Pamięci Narodowej w Gostyninie i powiecie gostyńskim*, Rocznik Gostyński, t. III – 2012 s. 462–463; J.H. Kumpf, E. Szubska-Bieroń, *Gostynin pod zarządem niemieckim 1939–1945*, „Notatki Płockie” 2014, nr 2, s. 21–33; B. Konarska-Pabiniak, *Nowe fakty okupacyjnej historii Gostynina*, „Notatki Płockie” 2013, nr 4, s. 39; Akta Stanu Cywilnego USC w Gostyninie; Inskrypcja nagrobna.

Jolanta Bigus

STOBNICKI Seweryn (1892–1939), nauczyciel łaciny

Urodzony w Chorowiu na Wołyniu. Syn Mieczysława i Zofii z Bujalskich. Ukończył Wydział Filologii Klasycznej Uniwersytetu w Petersburgu. Nauczyciel łaciny w Gimnazjum i Liceum im. Tadeusza Kościuszki w Gostyninie w latach 1920–1939. Rozstrzelany 1 XII 1939 r. w Woli Łąckiej. Ekshumowany w kwietniu 1945 r. do kwatery wojennej na cmentarzu parafialnym w Gostyninie.

Żona Maria.

B. Konarska-Pabiniak, *Szkoła gostyńska. Sto lat w służbie oświaty 1907–2007*, Gostynin 2007, s. 45, 193; Akt Stanu Cywilnego USC w Gostyninie z 1945 r.

Barbara Konarska-Pabiniak

STRADZA Jan (1914–1944), żołnierz II Korpusu Polski

Urodził się 19 VIII 1914 r. w Czyżewie, gmina Sanniki, powiat gostyński.

W 1939 r. został zmobilizowany. Brał udział w działaniach wojennych we wrześniu 1939 r. Dostał się do niewoli radzieckiej. Internowany przez Rosjan przebywał w gułagu do wiosny 1941 r. Jedyną drogą do wolności dla polskich żołnierzy, którzy wyszli zza drutów, była tworzona Armia Andersa. Dostał przydział do batalionu piechoty. W 1942 r. armia wyszła ze Związku Radzieckiego. Na terenie Palestyny kapral Stradza służył w 14 Batalionie Strzelców. W 1944 r. jego batalion w składzie 5 Wileńskiej Brygady Piechoty skierowany został do Włoch. W bitwie pod Monte Cassino w dniu 8 III został śmiertelnie ranny. Pochowany jest na Polskim Cmentarzu Wojennym na Monte Cassino w sektorze 1E, kwatera 17.

M. Wańkiewicz, *Monte Cassino*, Warszawa 1989, s. 432; polskie cmentarze we Włoszech.eu.

Stanisław Adamski

STRÓJWĄS Stanisław III (1903–1994), przemysłowiec

Urodził się w 1903 r. w Warszawie w rodzinie powszechnie znanych w całym kraju przemysłowców i kupców Strójwąsów. Jego ojciec Stanisław II urodził się w 1870 r. we wsi szlacheckiej Ślepowrony na Mazowszu. W warszawskim środowisku postrzegano go jako zdolnego przemysłowca, wynalazcę i konstruktora. Przed wybuchem II wojny światowej był uważany w Polsce za potentata w zakresie handlu przyprawami oraz czołowego producenta koncentratów spożywczych. Strójwąsowie handlowali przyprawami z Holandią i jej kolonią, tzw. Indiami Holenderskimi, należeli do głównych

na ziemiach polskich importerów pieprzu, cynamonu i imbiru. Na wzór zachodnioeuropejskich zakładów spożywczych jako pierwsi rozpoczęli we wschodniej Europie samodzielne paczkowanie zmielonego pieprzu w torebki o ustalonej gramaturze. Od 1910 r. zapoczątkowali produkcję barszczu w proszku w założonej przy ul. Hożej 57 w Warszawie niewielkiej fabryce. Strójwasyowie byli pierwszymi producentami kisielei owocowych, galaretek, budyni w proszku, olejków spożywczych, aromatów do ciast i przypraw. Przyczynili się do odtworzenia uprawy kopru włoskiego w Polsce. W latach 30. rozszerzyli profil produkcji o proszek wybielający do prania. Stanisław II opracowywał technologie produkcji, korzystając z zagranicznych licencji, m.in. szwajcarskiego przemysłowca Juliusza Maggi. Projektował urządzenia i konstruował maszyny do swoich zakładów. Pracował jako ekspert i rzeczoznawca w rządowych komisjach przygotowujących międzynarodowe umowy handlowe. Wprowadził w branży spożywczej zasadę minimalnego zysku przy dużym obrocie towaru. Najprawdopodobniej był pierwowzorem wykreowanej przez Bolesława Prusa postaci Stanisława Wokulskiego w powieści *Lalka*. Po śmierci ojca w marcu 1939 r. w Warszawie cały majątek przejęli jego synowie Stanisław III i Romuald (1907–1988). Obaj byli z wykształcenia chemikami. W okresie okupacji niesli pomoc Żydom, w czasie powstania w warszawskim getcie pomagali bojownikom Armii Krajowej i Żydowskiej Organizacji Bojowej w uciezkach przez teren swojej fabryki. Po za-

kończeniu II wojny światowej nabyli w Gaśnem koło Gostynina młyn wraz z gospodarstwem rolnym po niemieckiej rodzinie Lücke. Młyn przeznaczono na miejsce skupu, suszenia i magazynowania ziół. Tu odbywała się także ich wstępna obróbka. Półprodukty trafiały do warszawskiej fabryki, gdzie w końcowym procesie technologicznym stawały się przyprawami lub środkiem leczniczym. Przy obróbce nasion i owoców w istniejącej fabryce zatrudnienie znaleźli okoliczni mieszkańcy. Coraz więcej osób zajmowało się zbieractwem, co zapewniało im dodatkowe dochody. Stanisław III Strójwąg zmarł w 1994 r., pochowany jest w grobowcu rodzinnym na Cmentarzu Bródnowskim w Warszawie.

Stanisław Strójwąg III został opisany w książce Haliny Birenbaum *Nadzieja umiera ostatnia* jako osoba, której życie zawdzięcza cała rodzina autorki.

E. Szubska-Bieroń, *Młyny na ziemi gostyńskiejskiej. Rys historyczny*, Rocznik Gostyński, t. IV – 2016, s. 68–69, 83–85; Wikipedia; H. Birenbaum, *Nadzieja umiera ostatnia*, Warszawa 1967; Inskrypcja nagrobna.

Elżbieta Szubska-Bieroń

STRYNKIEWICZ Bronisław (1898–1940), nauczyciel, kierownik szkoły

Urodził się 3 XII 1898 r. w Mogielnicy powiat grójecki. Był synem Juliana i Julianny z d. Michalskiej. Uczęszczał do szkoły początkowej w Mogielnicy, a następnie do Seminarium Nauczycielskiego w Łowiczu, które ukończył w 1920 r., uzyskując kwalifikacje nauczyciela szkół powszechnych. W dniu 1 IX 1920 r. podjął pracę w szkole w Wierznowicach koło Łowicza. W 1922 r. objął stanowisko na-

uczyciela jednoklasowej szkoły publicznej w Lusznynie, gmina Pacyna. Z dniem 1 VIII 1923 r. na własną prośbę został przeniesiony do Szkoły Powszechnej w Pacynie. Do 1939 r. pełnił tam funkcję kierownika. W latach międzywojennych szkoła mieściła się w budynku przy obecnej ul. Parkowej. Składała się z dwóch izb lekcyjnych i mieszkania kierownika szkoły. Dodatkowo wynajmowano sale w domach prywatnych gospodarzy Antoniego Kraśkiewicza i Zenona Kaszuby. W czasie okupacji, w dniu 14 IV 1940 r. aresztowany przez gestapo i wywieziony wraz z innymi nauczycielami do obozu w Dachau, a potem do Mauthausen-Gusen, gdzie 20 XI 1940 r. został zamordowany.

Żona Władysława z d. Juraszus (1903–1973), z którą ślub zawarł w 1924 r. Dzieci: Zofia (ur. 1935), Jerzy (1926–1986) i Andrzej (1937–2010).

K. B. Strynkiewicz, *Bronisław Strynkiewicz*, Kutno 2003.

Andrzej Matuszewski

STRZAŁKOWSKI Zygmunt Jan (1907–1988), ksiądz, rektor kościoła na Powązkach

Urodził się 24 VI 1907 r. w Kaleniu, gmina Szczawin Kościelny, w rodzinie Ignacego i Michaliny z d. Liberadzkiej. Po uzyskaniu w 1927 r. świadectwa dojrzałości w Gimnazjum Męskim im. Tadeusza Kościuszki w Gostyninie podjął naukę w Wyższym Seminarium Duchownym w Płocku. Po święceniach kapłańskich posługę duszpasterską pełnił w kościołach warszawskich. W latach 1957–1966 był proboszczem w parafii pw. św. Franciszka z Asyżu na Okęciu. Później zostałrektorem

kościół św. Karola Boromeusza przy warszawskich Powązkach. W 1976 r. nakładem Rady Prymasowskiej Budowy Kościołów Warszawy wydał z ks. Mieczysławem Waleckim *Przewodnik po Cmentarzu Powązkowskim w Warszawie*. Kolejne wydania tej publikacji ukazały się w 1978 r. i 1982 r. Ks. Strzałkowski zmarł w 1988 r., pochowany został na cmentarzu parafialnym w Szczawinie Kościelnym. Był bratem Ireny Dąbrowskiej (zob. biogram), w latach 1945–1972 nauczycielki geografii w Liceum im. Tadeusza Kościuszki w Gostyninie.

B. Konarska-Pabiniak, *Przewodnik subiektywny. Powiat gostyński*, Warszawa 2013, s. 131; teżże, *Szkoła gostyńska. Sto lat w służbie oświaty 1907–2007*, Gostynin 2007, s. 200; Archiwum Państwowe w Płocku, Akt Stanu Cywilnego parafii rzymskokatolickiej w Suserzu (1826–1914), nr 92; Inskrypcja nagrobna.

Jolanta Bigus

SUDZIARSKA Janina Marianna (1920–1988), nauczycielka, dyrektor liceum

Urodziła się 27 XII 1920 r. w Szreńsku, w powiecie mławskim, w rodzinie Wincentego i Heleny Arasiów. Do wybuchu wojny ukończyła w Mławie Szkołę Powszechną i trzyletnie Gimnazjum Kupieckie. W 1939 r. wyszła za mąż za Tadeusza Sudziarskiego (zob. biogram). W czasie wojny brała udział w tajnym nauczaniu. W 1942 r., zagrożona aresztowaniem, wyjechała z mężem do Warszawy, potem w Krakowskie. Po wojnie powróciła do rodzinnego Szreńska i rozpoczęła pracę jako nauczycielka w miejscowej szkole podstawowej. W 1949 r. przeniosła się do pracy w Ciechanowie, gdzie ukończyła Liceum Pedagogiczne dla

Dorosłych. Kwalifikacje pedagogiczne poszerzyła na Wyższym Kursie Nauczycielskim w Olsztynie, po czym ukończyła studia zaoczne na Wydziale Geografii Uniwersytetu Gdańskiego. W 1961 r. zamieszkała w Gostyninie i została kierowniczką Szkoły Ćwiczeń przy Liceum Pedagogicznym. W 1965 r. objęła stanowisko dyrektora Liceum Ogólnokształcącego im. Tadeusza Kościuszki w Gostyninie. Dzięki niej unowocześniono wyposażenie pracowni szkolnych. Wykonano boisko tartanowe do piłki ręcznej, koszykowej i siatkowej. Z jej inicjatywy wielu nauczycieli podjęło w tym czasie studia zaoczne oraz ukończyło kursy podyplomowe. W 1977 r. przeszła na emeryturę. W latach 1977–1987 pracowała jeszcze w Bibliotece Pedagogicznej w Gostyninie. Była członkiem Związku Nauczycielstwa Polskiego, działała w Towarzystwie Miłośników Ziemi Gostynińskiej. Odznaczona była Złotym Krzyżem Zasługi i Odznaką ZNP. Zmarła 25 XII 1988 r. Pochowana została na cmentarzu parafialnym w Gostyninie. Mąż Tadeusz, nauczyciel, dyrektor Szkoły Podstawowej nr 1 w latach 1969–1977. Córci Elżbieta i Maria.

B. Konarska-Pabiniak, *Szkoła gostynińska. Sto lat w służbie oświaty 1907–2007*, Gostynin 2007, s. 66, 133, 191; *Historia Szkoły i jej Patrona*, Gostynin 2006, s. 52; Informacje córki, Marii Wertyńskiej.

Elżbieta Szubska-Bieron

SUDZIARSKI Tadeusz (1914–1997), nauczyciel, dyrektor szkół

Urodził się 16 VII 1914 r. we wsi Nosarzewo Polne, w powiecie mławskim, syn Jana i Bronisławy z d. Tańskiej. Ro-

dzice, mając na względzie kształcenie dzieci, zdecydowali się na zamieszkanie w Mławie. Tu Tadeusz ukończył w 1934 r. Państwowe Seminarium Nauczycielskie, które dawało prawo do nauczania w szkołach powszechnych. Po ukończeniu Seminarium odbył roczną służbę wojskową w Szkole Podchorążych Rezerwy w 13 Pułku Piechoty w Pułtuskach. Pierwszą pracę podjął w Szkole Powszechnej w Wróblewie, w powiecie mławskim. Pracował tam do wybuchu II wojny światowej. W 1939 r. poślubił Janinę Mariannę Araś. Wziął udział w kampanii wrześniowej 1939 r. Walczył w 13 Pułku Piechoty w obronie Modlina aż do kapitulacji. Dostał się do niewoli. Ucieczka z obozu jenieckiego w Działdowie uchroniła go przed wywiezieniem do ołagru. Powrócił do Szreniska i w pobliskim Mostowie pracował w Tajnej Organizacji Nauczycielskiej (TON). Początkowo należał do Związku Walki Zbrojnej, następnie działał w Batalionach Chłopskich pod pseudonimem „Lech”. W kwietniu 1942 r., uciekając przed aresztowaniem, wyjechał z żoną do Warszawy. Działał tam w konspiracji pod zmienionym nazwiskiem. Przed wybuchem powstania warszawskiego wyjechał w Krakowskie, gdzie doczekał wyzwolenia. Po wojnie wrócił do szkoły w Wróblewie. Był opiekunem Związku Młodzieży Wiejskiej Wici. Po roku został kierownikiem Szkoły Podstawowej w Mostowie, w powiecie łosickim. W 1949 r., po ukończeniu studiów, objął funkcję dyrektora Liceum Pedagogicznego w Ciechanowie. W okresie nasilających się represji stalinowskich stracił pracę nauczyciela. Zatrudnił się w Powiatowym Związku Gminnej Spół-

dzielni w Ciechanowie. Po dwóch latach powrócił do zawodu. Podjął kolejno kierownictwo w Liceum Ogólnokształcącym w Żelechowie, a w latach 1958–1961 w Sokołowie Podlaskim. W 1961 r. przyjechał z rodziną do Gostynina. Został zatrudniony na stanowisku kierownika praktyk oraz nauczyciela przedmiotów pedagogicznych i metodyki w Liceum Pedagogicznym. W listopadzie 1962 r. na kilka miesięcy objął tymczasowo stanowisko dyrektora LP po Tadeuszu Chlewickim (zob. biogram). W 1969 r. został mianowany dyrektorem Szkoły Podstawowej nr 1 w Gostyninie, gdzie uczył też geografii. Uczył też języka niemieckiego w Technikum Elektrycznym w Gostyninie. Po przejściu w 1977 r. na emeryturę pełnił dyżury w Bibliotece Pedagogicznej. Od 1972 r. należał do ZBoWiD, a po 1990 r. do Związku Kombatantów RP i Byłych Więźniów Politycznych. Przez cały czas pracy zawodowej był członkiem ZNP, od 1974 r. Towarzystwa Miłośników Ziemi Gostynińskiej. Pełnił w Gostyninie funkcję przewodniczącego Towarzystwa Wiedzy Powszechnej. Odznaczony był Złotym Krzyżem Zasługi i Odznaką ZNP. Zmarł 1 XII 1997 r., pochowany jest na cmentarzu parafialnym w Gostyninie. Żona Janina (zob. biogram), dyrektor Liceum Ogólnokształcącego im. Tadeusza Kościuszki w Gostyninie, córki Elżbieta i Maria Małgorzata.

J. M., *Tadeusz Sudziarski – pedagog*, „Gazeta Gostynińska” 1998, nr 1, s. 8; *Dzieje Gostynina od XI do XXI wieku*. Pod red. B. Konarskiej-Pabiniak, Gostynin 2010, s. 601; *Historia Szkoły i jej Patrona*, Gostynin 2006, s. 52; Informacja córki, Marii Wertyńskiej.

Jolanta Bigus

SYREWICZ Emeryk (ok. 1832–po 1881), lekarz, powstaniec styczniowy, emigrant

Był synem Ksawerego, ziemianina z Ukrainy, legitymującego się od kilku pokoleń szlachectwem. Dzieciństwo i wczesna młodość Emeryka nie są znane, podobnie jak miejsce i data urodzenia. Studia medyczne prawdopodobnie ukończył w połowie lat 50. XIX w. w Wilnie. Wiadomo, że w 1859 r. przyjęty został w poczet Towarzystwa Lekarskiego Wileńskiego, co wymagało przedłożenia pozytywnie ocenionej rozprawy naukowej. Później, wzorem wielu synów szlacheckich, wstąpił do wojska. W momencie wybuchu powstania styczniowego służył jako oficer, lekarz sztabowy w jednostce lekkiej artylerii konnej w Łęczycy. Zapewne pod wpływem cywilnego naczelnika powstańczego powiatu łeczyckiego, doktora Józefa Dworzaczka (1830–1866), dokładnie 3 V 1863 r. porzucił służbę w wojsku carskim i zasilili szeregi powstańców. Ówczesny naczelnik wojenny województwa mazowieckiego, płk Edmund Calier (1833–1893), przybyły w rejon powiatu gostynińskiego, mianował Syrewicza dowódcą stuosobowego oddziału jazdy gostynińskiej. Nominację tę podtrzymał kolejny naczelnik wojsk powstańczych na Mazowszu gen. Edmund Władysław Maksymilian Taczanowski (1822–1879). Oddział Syrewicza słynął z dużej ruchliwości i kilkunastu zwycięskich potyczek, zaś sam dowódca, jak napisał we wspomnieniach Stanisław Bellina, był „lubiany przez kolegów, bywał też ostrzegany przez oficerów rosyjskich o grożących mu wyprawach”. Operując na terenach o słabo skoordynowanym dowództwie głównym, zdarzało się, że jego oddział

podejmował zbyt śmiało ataki własne, a niekiedy wpadał w pułapki. Syrewicz prowadził działania o charakterze podjazdowym. Ich bilans był dla powstańców pozytywny. Starał się współdziałać z innymi gostynińskimi partiami powstańczymi, przede wszystkim Ludwika Oborskiego, Roberta Skowrońskiego, Józefa Skrzyńskiego i Orłowskiego. Największym oddziałem powstańczym była na tym terenie partia Józefa Łakińskiego (zob. biogram) licząca początkowo nawet półtora tysiąca osób. Najczęściej jednak operował z oddziałem Edmunda Caliera, którego niejednokrotnie wybawiał z opresji. Z kilkunastu odnotowanych w źródłach i literaturze bitew i potyczek z udziałem jazdy gostynińskiej Emeryka Syrewicza na ziemi gostynińsko-łowickiej wspomnieć należy o zwycięskich starciach pod Walewicami (8 VII, 24 VII i 8 VIII), pod Balkowem (9 VII), Kutnem (18 VIII) i Grabowem Łęczyckim (29 X), podczas których zabito i raniono wielu żołnierzy armii carskiej. Syrewicz uchodził za odważnego oficera, szukającego starcia z wrogiem, ale mało doświadczonego i nieobdarzonego wybitnym talentem dowódczym. Jego oddział doznał kilku dotkliwych porażek: pod Złakowem Kościelnym (25 VII), pod Słupem koło Pacyny (8 VIII) i pod Sobotą (14 XI). W rezultacie, po kolejnej klęsce nieopodal wsi Stępów pod Żychlinem 25 IX 1863 r., oddział poszedł w rozsypkę. Sam Syrewicz, który w bitwie pod Sobotą został ranny, uszedł w rejon Żychlina. Następnie po przegranej w Stępowie z resztkami swojej partii próbował, zresztą nieskutecznie, przedostać się do majątku Balków koło Piątku. Tam miał przeka-

zać dowództwo wojenne powiatu gostynińskiego Włochowi płk. Stanisławowi Bechiemu, którego po długim pościgu schwyтали Rosjanie i po procesie skazali na rozstrzelanie. Wyrok wykonano we Włocławku 17 XII 1863 r. Emeryk Syrewicz mianowany został pod koniec służby przez ostatniego dyktatora powstania styczniowego, Romualda Traugutta, do stopnia podpułkownika. Jego oddział jako jedyny w Gostynińskim operował nieprzerwanie przez cztery miesiące, co z uznaniem podkreślał Agaton Giller (1831–1887), członek powstającego Rządu Narodowego. Emeryk Syrewicz, podobnie jak Edmund Calier, ale kilka tygodni później, przez Poznań udał się na emigrację do Francji, gdzie przebywał do 1865 r. Kolejne kilkanaście lat spędził w Stanach Zjednoczonych, gdzie miał też umrzeć. Władysław Maliszewski uważa jednak, że Syrewicz wrócił na ziemie polskie i osiadł we Lwowie. Nazwisko Syrewicza nie znajduje się jednak w wykazie Polaków pochowanych na cmentarzach lwowskich, przede wszystkim Łyczakowskim, sporządzonym przez wybitnego badacza problemu Stanisława Sławomira Nicieję. Nieznane pozostają również fakty z życia osobistego Emeryka Syrewicza.

E. Orman, *Emeryk Syrewicz*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 46, z literaturą, Warszawa–Kraków 2000; S. Zieliński, *Bitwy i potyczki 1863–1864*, Rapperswil 1913; *Wielkopolski Słownik Biograficzny*, Warszawa–Poznań 1981; *Łęczycza. Dzieje miasta*. Pod red. R. Rosina, Łęczycza 2001; *Dzieje Gostynina od XI do XXI wieku*. Pod red. B. Konarskiej-Pabiniak, Gostynin 2010; *Dzieje ziemi gostynińskiej*. Pod red. M. Chudzyńskiego, Gostynin 1990; T. Gumiński, *Wieś Słomków w gminie Pacyna wobec powstania 1863 r.*, „Gazeta Gostynińska” 1994, nr 26 i 1995, nr 1; T. Gumiński, *Kłopoty z Emerykiem Syrewiczem*,

powstańcem z 1863 r., „Głos Gostyniński” 1996, nr 1; Z. Klukowski, *Lekarze jako dowódcy oddziałów powstańczych r. 1863*, Warszawa 1926.

Jan Bolesław Nycek

SYSKA Ewa (1937–2010), wieloletni prezes PTTK w Gostyninie

Urodziła się w Gostyninie 2 V 1937 r. w rodzinie Władysława i Anny z d. Browarskiej, małżonków Gospodarowiczów. Po ukończeniu Szkoły Podstawowej nr 1 w Gostyninie rozpoczęła w 1950 r. naukę w Liceum Ogólnokształcącym im. Tadeusza Kościuszki. Świadectwo dojrzałości uzyskała w 1954 r. Jej praca zawodowa związana była z Gostyninem i okolicami: w latach 1954–1955 była nauczycielką w Szkole Podstawowej w Lucieniu, w 1955 r. podjęła pracę w Powiatowym Związku Gminnych Spółdzielni Gostynin, w latach 1977–1980 w Rolniczej Spółdzielni Produkcyjnej Skrzany. W latach 1980–1990 była wiceprezesem Gminnej Spółdzielni Samopomoc Chłopska w Gostyninie. W 1990 r. przeszła na emeryturę. Od 1989 r. należała do Ligi Ochrony Przyrody, a w Zarządzie Okręgowym Ligi Obrony Kraju w Płocku pełniła funkcję skarbnika. Powołana została przez Dyrektora Generalnego Lasów Państwowych w skład Rady Naukowo-Społecznej powstałego 1 I 1995 r. Leśnego Kompleksu Promocyjnego „Lasy Gostynińsko-Włocławskie”. Pracowała też na stanowisku głównej księgowej w Stowarzyszeniu Gmin Turystycznych Pojezierza Gostynińskiego. W 1995 r. została członkiem Polskiego Towarzystwa Turystyczno-Krajoznawczego w Gostyninie, a w latach 2001–

2010 pełniła funkcję prezesa gostynińskiego Oddziału PTTK. Organizowała i prowadziła rajdy po ziemi gostynińskiej dla młodzieży i dorosłych. Kochała przyrodę i zabytki tej ziemi, zachęcała do ich zwiedzania. Współpracowała ze Związkiem Nauczycielstwa Polskiego. Posiadała wyjątkową umiejętność angażowania w działania PTTK władz lokalnych, co owocowało pozyskiwaniem środków na działalność statutową Towarzystwa. Była współzałożycielką Towarzystwa Promocji Ziemi Gostynińskiej, które powstało w 1999 r. Za swą pracę na rzecz ochrony przyrody odznaczona była Srebrną (1995) i Złotą (2000) Odznaką Honorową Zasłużony dla Ochrony Przyrody. W 1999 r. otrzymała Srebrną Odznakę za Zasługi dla Odnowy Środowiska, nadaną przez Ministra Ochrony Środowiska i Zasobów Naturalnych oraz Medalem Zasłużony dla Miasta Gostynina. Zmarła 15 XI 2010 r., pochowana jest na cmentarzu parafialnym w Gostyninie.

Mąż Stanisław, nauczyciel przedmiotów zawodowych w Technikum Budowlanym w Gostyninie. Dzieci Agnieszka i Marcin.

E. Koprowicz, *Pożegnanie koleżanki*, „Nasz Gostynin” 2010, nr 9, s. 3; Informacja córki, Agnieszki Janeckiej.

Jolanta Bigus

SYSKA Jan (1902–1970), rolnik, działacz PSL, więzień PRL

Urodził się 1 V 1902 r. w Sałkach koło Gostynina. Rodzice Antoni i Józefa z d. Pawłowska. Wcześniej osierocony, wychowywany był przez brata Marcina i jego żonę Antoninę. Jako młody

chłopak terminował w młynie na Piechocie. Gdy poznał ludowca Andrzeja Czapskiego (zob. biogram), wstąpił do Związku Młodzieży Wiejskiej Wici, a potem do Stronnictwa Ludowego. Organizowali zebrania z ludowcami. Po śmierci Andrzeja Czapskiego przystąpił do ruchu oporu pod dowództwo Wacława Madalińskiego z Kozic. Od 1940 r. zaczęła się tułaczka rodziny poprzez obóz przejściowy w Łodzi, potem kolejno przedostali się w lubelskie do wsi: Łazy, Zawadówka, Janów, Parczew, Burzec, Kock. W tym czasie współdziałał z partyzantką. W Janowie dołączyli do żony Czapskiego i pozostali tam do 1944 r. Do Gostynina wrócili w lutym 1945 r. Jeszcze w tym samym miesiącu Syska został prezesem Zarządu Powiatowego SL, a sekretarzem Wacław Kujawa (zob. biogram). Po powstaniu Polskiego Stronnictwa Ludowego stanął na czele oddziału gostynińskiego. Jednocześnie jako prezes zasiadał w Prezydium Zarządu Wojewódzkiego w Warszawie. Pretekstem do uwięzienia był zarzut o współdziałanie z podziemiem i posiadanie broni, którą mu podrzucano. Przebywał w więzieniu przy ul. Sierakowskiego w Warszawie, potem przeniesiono go na ul. 11 Listopada do więzienia politycznego. W styczniu 1947 r. działalność PSL została zawieszona. Syskę zwolniono jesienią 1947 r. za wstawiennictwem wicepremiera Stanisława Mikołajczyka (1901–1966). Wrócił ciężko chory. Anna Święcicka, sąsiadka Sysków, zapamiętała go jako wspaniałego człowieka, który chętnie służył pomocą potrzebującym, napisała też o jego powrocie z więzienia: „Pamiętam chwile, gdy w roku 1947 Urząd Bez-

pieczeństwa aresztował Pana Jana. Po półrocznym pobycie w więzieniu, wrócił chory z dłońmi pokaleczonymi, bez paznokci, które śledczy powyrywali mu w czasie przesłuchań. Moja mama chodziła do państwa Sysków robić mu opatrunki, ale oczywiście nie wolno było o tym mówić”. Wkrótce zaczął udzielać się społecznie jako wiceprezes PZGS, a następnie przewodniczący Rady Nadzorczej Okręgowej Spółdzielni Mleczarskiej w Gostyninie. Zmarł 18 II 1970 r. Pochowany jest na cmentarzu parafialnym w Gostyninie.

Żona Teodozja z d. Wójcik. Córki Mirosława (ur. 1930) i Halina (1934–1936).

Dzieje Gostynina od XI do XXI wieku. Pod red. B. Konarskiej-Pabiniak, Gostynin 2010, s. 559–562; *Dzieje Gostynina i ziemi gostynińskiej.* Pod red. M. Chudzyńskiego, Warszawa 1990, s. 576–577; Informacje córki, Mirosławy Grabowskiej; Informacja Anny Święcickiej z dnia 12 I 2017 r.; Akta Stanu Cywilnego USC w Gostyninie.

Barbara Konarska-Pabiniak

SYSKA Tadeusz (1926–1998), ludowiec, działacz społeczny

Urodził się w Sałkach 12 IX 1926 r. w rodzinie Marcina, organizatora i opiekuna szkoły w Sałkach i Antoniny z d. Włodarczyk. W czasie II wojny światowej uniknął wywiezienia na roboty do Niemiec, ponieważ od 1941 r. do 1944 r. pracował w gospodarstwie rolnym Niemca Fitzke w Bratoszewie, przy wydobywaniu torfu i w charakterze pomocnika murarza, po 11 godzin dziennie. Po wyzwoleniu pracował we własnym gospodarstwie rolnym w Sałkach, jednocześnie uczęszczał do miejscowej Szkoły Podstawowej, którą ukończył w 1947 r. Od 1946 r. związany był ze Związkiem Młodzieży Wiej-

skiej Wici, w latach 1948–1949 działał w strukturach Związku Młodzieży Polskiej (ZMP) jako prezes. W roku 1950 wstąpił do Zjednoczonego Stronnictwa Ludowego, w którym pełnił funkcję wiceprezesa Gminnego Koła ZSL. Pierwszą pracę zawodową podjął w maju 1948 r. w Gminnej Spółdzielni Samopomoc Chłopska w Sierakówku. W dniu 1 X 1950 r. rozpoczął pracę w Kasie Spółdzielczej w Gostyninie jako referent ds. kredytów. Po czterech latach został zatrudniony w Narodowym Banku Polskim i Banku Rolnym w Gostyninie w charakterze starszego referenta ds. inwentaryzacji. W lipcu 1957 r. rozpoczął pracę księgowego w Banku Spółdzielczym w Gostyninie, skąd 1 V 1962 r. został służbowo przeniesiony do Powiatowego Związku Kółek Rolniczych w Gostyninie jako lustrator, starszy instruktor lustracji, a następnie awansował na kierownika Zespołu ds. Lustracji. 1 XII 1972 r., w wyniku porozumienia między zakładami, został zatrudniony w Gminnej Spółdzielni Samopomoc Chłopska w Koziarach z siedzibą w Gostyninie, gdzie do 31 I 1978 r. sprawował obowiązki głównego księgowego. W 1976 r. ukończył zaoczne Technikum Rolnicze dla dorosłych w Trzepowie z tytułem technika rolnika w specjalności ogólne rolnictwo. Od 1 II 1978 r. rozpoczął pracę w Wojewódzkim Komitecie ZSL w Płocku, początkowo na stanowisku Sekretarza Gminnego Komitetu ZSL w Gostyninie, następnie od 1 IV 1985 r. jako kierownik Rejonowego Ośrodka Działania ZSL w Gostyninie, gdzie pracował do 31 III 1989 r., do czasu przejścia na emeryturę. Przez całe życie – zarówno zawodowe, jak i w czasie emerytury – aktywnie

działał w organizacjach związanych z ruchem chłopskim. Został zweryfikowany przez Komisję Historyczną Związku Socjalistycznej Młodzieży Polskiej jako były działacz i członek organizacji młodzieżowych. Był jednym z inicjatorów zmiany imienia ul. Mariana Buczka na Andrzeja Czapskiego, lokalnego działacza chłopskiego. Otrzymał liczne odznaczenia, dyplomy i nagrody, m.in. w 1956 r. Srebrny Krzyż Zasługi, a w maju 1986 r. Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski. Aktywnie działał również w ruchu spółdzielczości bankowej, m.in. przez wiele lat zasiadał w Radzie Nadzorczej Banku Spółdzielczego w Gostyninie. Zmarł 13 III 1998 r. w Garwolinie w trakcie szkolenia dla członków rad nadzorczych bankowości spółdzielczej.

Żona Marianna (ur. 1938), córki Iwona i Beata.

Informacja córki, Iwony Dębowskiej.

Barbara Konarska-Pabiniak

SZABERT Józef Waldemar (1947–2013), lekarz chirurg, doktor nauk medycznych

Urodził się 9 XII 1947 r. w Gostyninie, syn Ferdynanda i Zuzanny (1915–2016) z d. Gryka. Ojciec Ferdynand Edmund Szabert (1917–1981) był żołnierzem Armii Krajowej w batalionie „Kiliński”, pseud. „Zbyszek”, odznaczony Krzyżem Wirtuti Militari. Po ukończeniu Szkoły Podstawowej nr 1 w Gostyninie Józef Szabert został uczniem Liceum Ogólnokształcącego im. Tadeusza Kościuszki w Gostyninie. Świadectwo maturalne uzyskał w 1965 r. i rozpoczął studia w Akademii Medycznej w Gdańsku, które ukończył w 1971 r. Początkowy staż podyplomowy odbył w Londy-

nie w Royal Marsden Hospital, a od 1 V 1972 r. do 30 IV 1973 r. w Przychodni Obwodowej w Gostyninie. Od 1 V 1973 r. został młodszym asystentem na Oddziale Chirurgicznym Zespołu Opieki Zdrowotnej w Gostyninie. W tym czasie rozpoczął specjalizację I stopnia w zakresie chirurgii ogólnej. Uzyskał ją w październiku 1976 r. i od 1 I 1977 r. został asystentem na oddziale chirurgicznym gostynińskiego szpitala. W czerwcu tego roku przeniósł się do Wojewódzkiego Szpitala Zespólnego w Płocku. Od 31 V 1981 r. do 30 IX 1984 r. był zatrudniony w Polskim Zespole Medycznym w Zawia Central Hospital w stolicy Libii, w Trypolisie. Po powrocie pracował w Wojewódzkim Szpitalu Zespólnym w Płocku na oddziale ortopedii, podejmując jednocześnie specjalizację II stopnia w zakresie rehabilitacji medycznej, którą uzyskał w październiku 1988 r. Od 1987 r. pełnił funkcję kierownika Wojewódzkiej Poradni Rehabilitacyjnej w płockim szpitalu. Był też konsultantem wojewódzkim ds. rehabilitacji. W dniu 18 VI 2002 r. uzyskał stopień doktora nauk medycznych. Był lubianym i szanowanym lekarzem, zarówno przez personel medyczny, jak i pacjentów szpitali. W 2005 r. założył w Łącku, w miejscu swego zamieszkania, Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej Reh-Med. Zawsze z dużym oddaniem leczył pacjentów z rodzinnego Gostynina. Obok pracy zawodowej jego pasją było malarstwo i fotografia. Malował pejzaże, fotografował przyrodę i pisał wiersze. Zmarł 25 XII 2013 r., pochowany jest na cmentarzu parafialnym w Gostyninie obok swego brata Krzysztofa (1948–1978), również lekarza. Żona Zofia, córki Aleksandra i Karolina.

Informacja córki, Aleksandry Szabert; Informacja Wandy Korzeniewskiej według Wielkiej Genealogii Minakowskiego; Akta Stanu Cywilnego USC w Gostyninie.

Jolanta Bigus

SZATKOWSKI Stanisław (1912–1999), inżynier budownictwa, żołnierz Armii Krajowej

Urodził się w Gostyninie 11 III 1912 r., syn Andrzeja i Michaliny ze Skotnickich. Po ukończeniu w Gostyninie Szkoły Powszechnej w 1925 r. i Szkoły Doksztalczącej Zawodowej w 1930 r. wstąpił jako ochotnik do Marynarki Wojennej, do jednostki floty rzecznej w Świeciu. Rok później przeniesiony został do Centrum Wyszkozenia Żandarmerii w Grudziądzu, którą ukończył w stopniu kaprała. Został przydzielony do 1 Dywizjonu Żandarmerii w Warszawie z przydziałem do Szwadronu Ochronnego z pełnieniem służby w ochronie Marszałka Józefa Piłsudskiego w Belwederze. W tym czasie zdobył wykształcenie średnie w Gimnazjum im. Władysława IV w Warszawie. Po ukończeniu praktyki budowlanej i zdaniu egzaminów wstąpił na krótko w 1938 r. do Policji Państwowej. Tuż przed wybuchem wojny powrócił do żandarmerii i uzyskał stopień wachmistrza. W dniu 1 IX 1939 r. odkomenderowany do ochrony sztabu w Oddziale prezydenta m.st. Warszawy Stefana Starzyńskiego. Tuż przed kapitulacją stolicy 24 września Szatkowski otrzymał awans na sierżanta. W pierwszych dniach okupacji wstąpił do powołanej we wrześniu 1939 r. Służby Zwycięstwu Polski przemianowanej później na Związek Walki Zbrojnej, gdzie pełnił funkcję

instruktora wyszkolenia bojowego. Od tego czasu działał w konspiracji, posługując się pseudonimami: „Stach”, „Matros”, „Mał” lub „Matraszek”. Od 1941 r. działał w zgrupowaniu „Wachlarz”, później w Kierownictwie Dywersji Komendy Głównej Armii Krajowej (Kedyw). Wziął udział w akcji zbrojnej odbicia oficerów AK z więzienia w Pińsku w styczniu 1943 r. Przydzielony został później do batalionu „Kiliński”. Brał udział w akcjach bojowych i transporcie broni na terenie Warszawy i okolic. W 1942 r. ukończył tajną szkołę podchorążych w stopniu podporucznika. Uczestniczył w wielu akcjach bojowych, udało mu się ujawnić grupę agentów gestapo. Pracował nad ustaleniem stanu liczebnego i stanu uzbrojenia punktów obronnych wojsk niemieckich na terenie Warszawy, m.in. jednostki przeciwlotniczej stacjonującej w gmachu Prudential przy pl. Napoleona (obecnie pl. Powstańców Warszawy) oraz w gmachu Polskiej Akcyjnej Spółki Telefonicznej tzw. PASTy przy ul. Zielnej. Z polecenia Komendy Głównej AK był oddelegowany z rozkazami do dowódcy oddziału partyzanckiego, Jana Piwnika pseud. „Ponury”, cichociemnego działającego w rejonie Kielecczyzny. W latach 1941–1944 studiował na tajnych kompletach Politechniki Warszawskiej, uzyskując dyplom inżyniera budownictwa. W czasie powstania warszawskiego walczył w IV zgrupowaniu „Gurt” w śródmieściu Warszawy, w rejonie Dworca Głównego i ul. Marszałkowskiej. Po upadku powstania dostał się z żoną do obozu przejściowego w Pruszkowie. Po rozdzieleniu przez Niemców kobiet i mężczyzn znalazł się w transporcie do obozu jenieckiego. Podczas

nalotu lotniczego uciekł w okolicach Wrocławia, potem przedostał się do Krakowa. Wkroczenie wojsk radzieckich zastało go w Częstochowie. Poprzez Radę Główną Opiekuńczą odnalazł rodzinę i z żoną powrócił do Gostynina. Podjął pracę w Starostwie Powiatowym, zaś po zweryfikowaniu dyplomu inżyniera w 1948 r. w Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w Wydziale Budowlanym na stanowisku architekta powiatowego. W czasie swej pracy zawodowej projektował obecny budynek Przedszkola nr 2 przy ul. Wojska Polskiego w Gostyninie, oddany do użytku w 1960 r. Był autorem wielu pomników upamiętniających II wojnę światową: na cmentarzu w Gostyninie, Gąbinie, Soczewce, Szczawinie, Pacynie, Sokołowie, pomnika Andrzeja Małkowskiego w Trębkach. Projektował budynki szkolne, domy ludowe, remizy strażackie i inne budynki użyteczności publicznej. Nadzorował budowę Domu Kultury (dziś Miejskie Centrum Kultury). Po likwidacji powiatów w 1975 r. został zastępcą dyrektora Wydziału Gospodarki Terenowej i Ochrony Środowiska w Urzędzie Wojewódzkim w Płocku. W 1977 r. przeszedł na emeryturę. Był członkiem Towarzystwa Miłośników Ziemi Gostynińskiej. Należał do ZBoWiD i Światowego Związku Żołnierzy AK. Odznaczony został Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski, Krzyżem Walecznych, Krzyżem Powstania Warszawskiego, Medalem za Udział w Wojnie Obronnej 1939 r., Złotym Krzyżem Zasługi z Mieczami, Medalem za Warszawę 1939–1945, Krzyżem Partyzanckim oraz Krzyżem Armii Krajowej nadanym przez Rząd Emigracyjny w Londynie. Zmarł w Gostyninie

25 VIII 1999 r., pochowany jest na miejscowym cmentarzu.

Żona Daniela Julia z d. Banach (1920–1985), uczestniczka powstania warszawskiego, walcząca w IV zgrupowaniu „Gurt”. Dzieci Barbara i Andrzej.

Akta osobowe w archiwum Związku Kombatanów RP i Byłych Więźniów Politycznych Koło nr 1 w Gostyninie; J. Matuszewski, *Stanisław Szatkowski*, „Gazeta Gostynińska” 1994, nr 15, s. 7; b.a., *Gostynianie w Powstaniu Warszawskim*, „Gazeta Gostynińska” 1994, nr 16, s. 6; T. Albin, *Stanisław Szatkowski nie żyje*, „Gazeta Gostynińska” 1999, nr 17, s. 8; *Historia Szkoły i jej Patrona*, Gostynin 2006, s. 109–110; D. Kuciński, *Odbicie więźniów w Pińsku – majstersztyk cichociemnych*, Warszawska Zakazana Historia, 2017, nr 3, s. 35–50; Życiorys spisany przez Stanisława Szatkowskiego, mps w posiadaniu syna, Andrzeja Szatkowskiego.

Marek Osmatek

SZCZAWIŃSKI Jakub h. Prawdzic (ok. 1577–1637), właściciel Szczawina

Urodził się około 1577 r. Był synem kasztelana inowrocławskiego Szymona z Ozorkowa Szczawińskiego. W 1593 r. studiował w Akademii Krakowskiej. Odbył też studia zagraniczne. Posiadał dobra w Szczawinie. W latach 1610–1612 pełnił funkcję podkomorzego łączyckiego, a od 1620 r. starosty łączyckiego i wojewody brzesko-kujawskiego. Został też marszałkiem na dworze prymasa Polski Wawrzyńca Gembickiego. Występował jako marszałek na sejmach 1616 r. i 1620 r., a w 1632 r. jako elektor Władysława IV Wazy z województwa brzesko-kujawskiego. Z jego inicjatywy wybudowano w Szczawinie kościół. Wiemy tylko, że zbudowany był na planie krzyża i kryty blachą ołowianą. Kościół ten przetrwał do połowy XVIII w. Jakub Szcza-

wiński zmarł 5 II 1637 r. i pochowany został w kaplicy Szczawińskich w kościele św. Andrzeja Apostoła w Łęczycy.

Był dwukrotnie żonaty. Pierwsza żona Anna z Karnkowskich (zm. 1616), druga Zofia z Sokołowskich (1580–1650), córka Michała, kasztelana gostynińskiego. Synowie: Jan Szymon, Paweł Ludwik, Jakub Olbracht (zob. biogram).

Polski Słownik Biograficzny, t. 47, Kraków, 2010–2011, s. 190–194; K. Pacuski, *Możnowładztwo i rycerstwo ziemi gostynińskiej w XIV i XV wieku*, Warszawa 2009, s. 205; P. Nowogórski, *Kościół franciszkanów-reformatów w Szczawinie Kościelnym*, Rocznik Gostyniński, t. I – 2007, s. 183–192; B. Konarska-Pabiniak, *Przewodnik subiektywny. Powiat gostyniński*, Warszawa 2013, s. 131–132.

Jolanta Bigus

SZCZAWIŃSKI Jakub Olbracht h. Prawdzic (ok. 1610–1688), starosta gąbiński, kasztelan i wojewoda inowrocławski

Był najmłodszym synem Jakuba (zob. biogram) i jego drugiej żony Zofii z Sokołowskich. W dniu 27 III 1638 r. matka przekazała mu prawa do starostwa gąbińskiego. W 1641 r., z bratem Pawłem Ludwikiem, studiował na Uniwersytecie w Ingolstadt. Do kraju powrócił w 1648 r. W 1654 r. przyrodni brat Jan Szymon scedował na niego grodowe starostwo łączyckie. Reprezentował tę ziemię na sejmie koronacyjnym króla Jana Kazimierza i elekcyjnym Michała Korybuta Wiśniowieckiego. Po ojcu posiadał dobra w Szczawinie na ziemi gostynińskiej. Dzięki jego staraniom szczawiński kościół, wybudowany przez rodziców, objęli franciszkanie reformaci. W dniu 8 XI 1661 r. zakonników do szczawińskiej świątyni wprowadził biskup poznański Wojciech Tolibowski. Szcza-

wiński zobowiązał się do wzniesienia im klasztoru. Budowa trwała długo, bo jeszcze w 1669 r. działał na tym terenie doradca budowlany, brat Ludwik Borzęcki. Wiadomo, że od 1688 r. znajdował się tutaj nowicjat prowincji dla kandydatów do zakonu. Zakon przetrwał do powstania styczniewego, kiedy to za pomoc udzieloną powstańcom, na mocy nakazu cara Aleksandra II, uległ kasacji. W 1864 r. zakonnicy zostali przeniesieni do Lutomska w diecezji kaliskiej. Opuszczony klasztor popadł w ruinę. W 1669 r. Szczawiński uzyskał nominację na kasztelana inowrocławskiego, a w 1679 r., po śmierci brata Pawła Ludwika, wojewody inowrocławskiego, przejął po nim urząd. Zmarł prawdopodobnie na początku 1688 r. i pochowany został w szczawińskim kościele.

Był dwukrotnie żonaty. Z małżeństwa z Katarzyną z Modliszewskich (zm. ok. 1661), pochowaną w kościele w Szczawinie, miał dzieci: Zofię, Mariannę, Zuzannę, Stanisława, Mikołaja i Kazimierza. W drugim małżeństwie z Zuzanną Konstancją z Jarmolińskich, wdową po Aleksandrze Korycińskim, wojewodzie rawskim, nie miał dzieci.

Polski Słownik Biograficzny, t. 47, Kraków, 2010–2011, s. 194–195; P. Nowogórski, *Kościół franciszkanów-reformatów w Szczawinie Kościelnym*, Rocznik Gostyniński, t. I – 2007, s. 183–192; B. Konarska-Pabiniak, *Przewodnik subiektywny. Powiat gostyniński*, Warszawa 2013, s. 131–132.

Jolanta Bigus

SZCZAWIŃSKI Tomasz h. Prawdzic (?–ok. 1770), podkomorzy gostyniński

Był wnukiem Jakuba Olbrachta (zob. biogram), synem Kazimierza, starosty gąbińskiego i Zofii z Otrembusów

(Otręboszów). W 1724 r. posłował na sejm z ziemi gostynińskiej, reprezentował ją też na sejmach w 1729 r. i 1732 r. oraz na sejm elekcyjny 1733 r. Oddał wówczas głos na Stanisława Leszczyńskiego. Dnia 12 III 1736 r. został podkomorzym gostynińskim. Reprezentował też ziemię gostynińską na sejmie nadzwyczajnym w 1750 r. Posiadał Szczawin Stary (obecnie Szczawin Kościelny), w którym rezydował iłożył na utrzymanie tamtejszego klasztoru reformatów. W 1759 r. dokonał zapisu na rzecz kościoła szczawińskiego i zakonu. Ponieważ ufundowany przez jego dziadków kościół popadł w ruinę, zdecydowano się na budowę nowej świątyni. Rozpoczęto ją, z braku funduszy, dopiero w 1783 r. Zatrudnieni kolejno budowniczymi, Syssner i Hajslinger, nie sprostali zadaniu. Dopiero zatrudnienie w 1786 r. architekta Hilarego Szpilowskiego (zob. biogram) przyspieszyło budowę. Główne prace zakończono 27 IX 1787 r., a konsekracji kościoła dokonał w sierpniu 1790 r. biskup Maciej Chyczewski, sufragan włocławski. Tomasz Szczawiński nie dożył konsekracji kościoła, zmarł około 1770 r.

Pierwszą jego żoną była Anna z Sołohobów (ok. 1707–1756), córka podskarbiego wielkiego litewskiego Jana Michała i Heleny z Szamowskich, kasztelanki gostynińskiej. W 1759 r. poślubił Mariannę z Dembowskich. Prawdopodobnie nie pozostawił potomstwa. Majątek jego odziedziczył bratanek Teodor Wojciech (1729–1784), ostatni reprezentant Szczawińskich w ziemi gostynińskiej.

P. Nowogórski, *Kościół franciszkanów-reformatów w Szczawinie Kościelnym*, Rocznik Gostyniński, t. I – 2007, s. 183–192; I. Galicka, H. Sygietyńska,

Katalog zabytków sztuki w Polsce. T. X, z. 3, Powiat gostyniński, Warszawa 1975, s. 45–49; B. Konarska-Pabiniak, Przewodnik subiektywny. Powiat gostyniński, Warszawa 2013, s. 131–132.

Jolanta Bigus

SZCZEPAN Z JASIEŃCA h. Wężyk
(XIV/XV w.), starosta gostyniński

Na Mazowsze przybył prawdopodobnie z ziemi sandomierskiej. Pisał się z Jasieńca i Ciechomic, wsi parafialnych położonych w ziemi gostynińskiej. Był bliskim współpracownikiem, cenionym doradcą i ekspertem w sprawach gospodarczych, przydatnym w trudnych rokowaniach księcia Siemowita III (zob. biogram), a potem Siemowita IV (zob. biogram). Z ramienia księcia Siemowita IV podróżował w rozmaitych misjach. W źródłach jako starosta gostyniński i ciechanowski pojawił się po raz pierwszy 25 VII 1368 r. w Sochaczewie na dokumencie ugody księcia Siemowita III z biskupem poznańskim Janem V. Natomiast z tytułem podkomorzego gostynińskiego, w dniu 22 X 1371 r., świadczył w akcie nadania Siemowita III dla klasztoru norbertanek pw. św. Marii Magdaleny za murami Płocka. Wspomniane funkcje łączył Szczepan najpewniej z godnością starosty generalnego Mazowsza, którym został przed styczniem 1374 r. W tym czasie, prawdopodobnie za cichym przyzwoleniem Siemowita III, napadł na transport zboża arcybiskupa gnieźnieńskiego, wieziony z Łowicza do Kurzielowa przez kasztelana i rządcę łowickiego Stanisława. Wywołało to gniew arcybiskupa gnieźnieńskiego Jarosława Bogorii, który zażądał od biskupa płockiego eksko-

muniki Szczepana i interdyktu na dzielnicę Siemowita III. Spór zakończył się nadaniem arcybiskupowi przez księcia trzech wsi cum totali dominio. W dniu 27 IV 1377 r. uczestniczył przy wydaniu przez Siemowita III statutu sądowego dla księstwa mazowieckiego. Po 23 IX 1379 r., a przed 5 II 1383 r. otrzymał urząd podkomorzego rawskiego, który do roku 1406 łączył z podkomorstwem gostynińskim. W październiku 1380 r. potwierdził uposażenie Siemowita III dla kościoła pw. św. Jakuba w Gostyninie. Za rządów Siemowita IV wzmocnił swoją pozycję wśród panów mazowieckich. Był często wysyłany przez Siemowita IV w różnych misjach, dysponował nawet jego pieczęcią. Kiedy zagubił ją w niewyjaśnionych okolicznościach, książę pismem powiadomił rajców i ławników Torunia o zagubieniu pieczęci i prosił, by nie wierzyć dokumentom noszącym jej odciski. Ten dokument książęcy potwierdzony został pieczęcią sygnetową Szczepana, starosty generalnego. We wrześniu 1383 r. otrzymał jeszcze godność starosty płockiego. Do 1398 r. występował jako świadek lub poręczyciel we wszystkich dokumentach książęcych. Pod koniec swego życia zgromadził dużą fortunę możnowładczą, jedną z największych na Mazowszu. Zmarł krótko po 2 XI 1406 r., świadcząc ostatni raz w Płocku na dokumencie książęcym, a przed 30 VI 1407 r., kiedy to w Kutnie wystawiony został dokument podziału dóbr pomiędzy jego synów. Z małżeństwa z nieznaną bliżej Sędką miał trzech synów: Mikołaja z Ciechomic, plebana w Gostyninie w latach 1390–1396, kanonika płockiego i kustosza kapituły włocławskiej (zm. przed

27 XI 1417), Andrzeja Szczubioła z Kozłowa i Ciechomic, bliskiego współpracownika książy Włodzisława I płockiego i Siemowita V, kasztelana gostynińskiego w latach 1417–1432, kasztelana płockiego (1433–1440) i wojewody rawskiego (1443–1452) oraz Jana z Dłotowa, sędziego gostynińskiego (1430–1434) i cześnika płockiego (1435–1446).

K. Pacuski, *Dzieje Gostynina do 1462 roku na tle dziejów Mazowsza płockiego i rawskiego*, [w:] *Dzieje Gostynina od XI do XXI wieku*. Pod red. B. Konarskiej-Pabiniak, Gostynin 2010, s. 104; tenże, *Możliwość i rycerstwo ziemi gostynińskiej w XIV i XV wieku*, Warszawa 2009, s. 283–290; B. Konarska-Pabiniak, *Gostynin. Szkice z przeszłości*, Gostynin 2004, s. 205–207; A.J. Papierowski, J. Stefański, *Płocczanie znani i nieznan*, t. II, Płock 2007, s. 607.

Jolanta Bigus

SZCZODROWSKI Edward (1875–1930), proboszcz parafii św. Marcina w Gostyninie (fot. s. 464)

Urodził się 2(14) X 1875 r. we wsi Winnica, w powiecie pułuskim, jako najstarszy z dziesięciorga dzieci małżonków Józefa i Reginy z Góreckich. Rodzina Szczodrowskich to szlachta h. Korab, Górecy zaś to szlachta litewska, o której wspominał Adam Mickiewicz w *Panu Tadeuszu*. Przedwczesna śmierć ojca sprawiła, że Edward wraz z matką przejął opiekę nad młodszym rodzeństwem. Wcześniej wybrał drogę kapłańską. Prawdopodobnie ukończył Akademię Duchowną w Petersburgu. Świecenia przyjął 31 V 1898 r. Pierwszą jego parafią był Głuchów, obecnie w diecezji łowickiej. W dniu 26 XI 1910 r. Szczodrowski objął funkcję dziekana i proboszcza w Gostyninie po zmarłym ks. Ignacym Łuka-

szewskim (zob. biogram). Pierwszym celem, jaki sobie wytyczył, było poprawienie stanu technicznego kościoła. Do realizacji tego zadania przystąpił już w grudniu 1910 r. Początkowo myślano o jego rozbudowie, ale nadesłana opinia z Towarzystwa Opieki nad Zabytkami Przeszłości w Warszawie zmieniła koncepcję. Przystąpiono do budowy nowej świątyni. Trwała 15 lat w trudnych czasach I wojny światowej i pierwszych lat Polski niepodległej. Proboszcz borykał się nie tylko z kłopotami finansowymi, ale także z niechęcią i niejednokrotnie z wrogością swych parafian. Zarzucano mu marnotrawienie pieniędzy i niesprawiedliwość w rozłożeniu składek na budowę kościoła. Pisano donosy do władz okupacyjnych niemieckich z prośbą o sprawdzenie wydatków na budowę. Niezrażony tym, choć przeżywający niejednokrotnie zniechęcenie, doprowadził swą pracę do końca. Pobudował górujący nad miastem, monumentalny kościół w stylu neoromańskim. Podczas budowy prowadził skrupulatnie „Akta budowy kościoła w Gostyninie”, stanowiące kronikę budowy gostynińskiej świątyni. Oprócz kościoła pobudował plebanię i budynki gospodarcze. Niestety, kościół nie przetrwał II wojny światowej. Został w części rozebrany, a ostatecznie zburzony przez Niemców w 1941 r. W czasie swej posługi duszpasterskiej Szczodrowski dbał o duchowość parafian, o nauczanie religijne i katechizację dzieci na terenie parafii. Powołał III Zakon św. Franciszka, Stowarzyszenie Najświętszego Sakramentu. Założył czytelnię, gdzie gromadził książki z literatury polskiej i religijnej. Opiekę nad nim miało utworzone przez księdza Bractwo

św. Różańca. Prowadził też badania regionalistyczne. Jako pierwszy opracował monografię Gostynina. Uporządkował archiwum parafialne. Ks. Szczodrowski znajdował czas na działalność społeczną. Między innymi z jego inicjatywy powstała w Gostyninie Spółdzielnia Gostyniak. Poświęcał też swój czas akcjom charytatywnym na rzecz ubogich w czasie I wojny światowej. Jako członek Zarządu działał w Radzie Opiekuńczej powiatu gostynińskiego. Za te wszystkie zasługi na polu duchowym i materialnym Gostynin nadał mu tytuł honorowego obywatela miasta. W literaturze kaznodziejskiej znane są wydane w 1916 r. jego kazania pt. *Testament Chrystusowy na krzyżu: kazania pasyjne o siedmiu słowach Chrystusa na krzyżu, które wypowiedział w roku 1915 w kościele parafialnym w Gostyninie ks. Edward Szczodrowski*. W wyniku reorganizacji i nowego podziału metropolii i diecezji w Polsce parafia gostynińska w listopadzie 1925 r. przeszła do diecezji płockiej. Ks. Szczodrowski, chcąc pozostać w Archidiecezji Warszawskiej, opuścił Gostynin. Najpierw w Warszawie powierzono mu stanowisko naczelnego administratora wydawnictw diecezjalnych. Ponieważ bliższa była mu praca duszpasterska w parafii, we wrześniu 1926 r. przyjął obowiązki rektora kościoła poddominikańskiego św. Jacka w Warszawie, przy ul. Freta. Po dwóch latach pobytu w Warszawie, w lutym 1928 r. został mianowany proboszczem parafii Matki Bożej Pocieszenia w Żyrardowie, od marca tego roku objął też funkcję dziekana mszczonowskiego. Tu spędził ostatnie dwa lata swego życia. Zmarł w Żyrardowie 21 V 1930 r w wieku 55 lat. Pochowany został w rodzin-

nym grobowcu, na Starych Powązkach w Warszawie.

J. Bigus, Ks. *Edward Szczodrowski i jego dzieło. Historia gostynińskiego kościoła (1910–1941)*, Płock 2015; J. Bigus, *Historia budowy kościoła w Gostyninie w latach 1910–1927*, Rocznik Gostyniński, t. IV – 2016, s.159–196; B. Konarska-Pabiniak, *Gostynin. Szkice z przeszłości*, Gostynin 2004, s. 298–299.

Jolanta Bigus

SZLEZYNGIER Leon (1894–1957), legionista, burmistrz miasta Turek

Urodził się 28 VI 1894 r. w Gostyninie. Był synem Piotra, szewca i Juliany z Tyjewskich. Jako dwudziestolatek wstąpił w szeregi Legionów Polskich Józefa Piłsudskiego, biorąc udział w I wojnie światowej. Po rozwiązaniu Legionów został przez Niemców internowany. Gdy odzyskał wolność, wrócił do Turku, w którym mieszkał po opuszczeniu Gostynina. Prawie natychmiast włączył się w nurt życia publicznego. Już w grudniu 1918 r. został przewodniczącym miejscowego koła Polskiej Partii Socjalistycznej. Działał w organizacjach związkowych, zarządzał Biblioteką Robotniczą, przewodniczył Związkowi Strzeleckiemu. Za organizację strajków i akcji protestacyjnych był w początkach lat 20. kilkakrotnie aresztowany. Jako osoba postępową i popularną systematycznie wybierany był do Rady Miasta. W 1927 r. objął funkcję zastępcy burmistrza Turku, a rok później został zastępcą posła z listy PPS. Po wybuchu II wojny światowej wyjechał do Generalnej Guberni w okolice Siedlec, gdzie ukrywał się na plebanii u swojego brata, księdza Stanisława Szlezyngiera. W 1944 r. wstąpił do partyzantki. Aresz-

towany kilka miesięcy później przez gestapo zdołał zbiec. Pod koniec stycznia 1945 r. powrócił do Turku i natychmiast rozpoczął działalność publiczną. Już w marcu tego roku został radnym, a rok później burmistrzem i przewodniczącym Miejskiej Rady Narodowej. W 1949 r. usunięty ze stanowiska za „odchylenia pravicowo-nacjonalistyczne”. Do przełomu październikowego 1956 r. był inwigilowany i szykanowany przez Urząd Bezpieczeństwa Publicznego. Został pozbawiony pracy. Po dojściu Władysława Gomułki do władzy zrezygnował z należnej mu rehabilitacji. Zmarł w Turku 25 IX 1957 r., pochowany jest na starym cmentarzu na Kobylarce.

Żona Janina (1905–1961).

Turek i okolica. Słownik biograficzny, Turek 2011, s. 277–278; Archiwum Państwowe w Płocku, Akt urodzenia nr 111; Materiały własne autora hasła.

Jan Bolesław Nycek

SZPILOWSKI Hilary (1753–1827), architekt ziemi gostynińskiej

Urodził się w 1753 r. w rodzinie Szpilowskich w Rzeczycy, gminie położonej w powiecie tomaszowskim, w województwie łódzkim. Od najmłodszych lat uchodził za wybitny talent o sprawnościach artystycznych oraz uzdolnieniach matematycznych. Najprawdopodobniej nie ukończył studiów w dziedzinie architektury, a swoją wiedzę i umiejętności doskonalił poprzez praktykowanie w pracowniach najlepszych mistrzów. Pracę zawodową rozpoczął u strażnika J.W. Mierzejewskiego. Pod koniec 1780 r. opuścił służbę i 16 I 1781 r. podpisał kontrakt na zatrudnienie jako konduk-

tor budowlany u Stanisława Zawadzkiego, absolwenta Akademii św. Łukasza w Rzymie. U tego wybitnego architekta poznawał tajniki projektowania i podstaw architektury. Pracował u niego dwa lata, do 26 VII 1783 r., do momentu konfliktu na tle niewłaściwego, zdaniem Szpilowskiego, projektowania koszar w Kamieńcu Podolskim przez Zawadzkiego. Pierwsze samodzielne kroki stawił w powiecie gostynińskim. W 1783 r. otrzymał zlecenie od szambelana królewskiego Anastazego Walewskiego na zaprojektowanie i wzniesienie pałacu w Walewicach, położonych 50 km na południe od Gostynina. Z zadania wywiązał się znakomicie, piękny pałac wraz z malowniczym parkiem powstał w niespełna rok. We wnętrzach rezydencji stworzył duże reprezentacyjne sale z ozdobnymi murowanymi kominkami, przestronne pokoje mieszkalne, zastosował awangardowe rozwiązania, sięgając przy tym po wzorce weneckie. W 1789 r. otrzymał zamówienie, tym razem od podkomorze go gostynińskiego, hrabiego Józefa Andrzeja Mikorskiego (zob. biogram), na zaprojektowanie potężnej wiejskiej rezydencji w stylu klasycystycznym w Słubicach. Przygotował szkic skromnego, ale z elegancką jednoosiową, zdominowaną przez potężne portyki fasadą frontową pałacu, a następnie kierował jego budową. Rok później dostał kolejne zlecenie, tym razem od Piotra Skarżyńskiego, szambelana króla Stanisława Augusta Poniatowskiego, na zaprojektowanie i postawienie okazałego pałacu klasycystycznego w Studzieńcu, majątku położonym w powiecie gostynińskim. Z zadania wywiązał się w niespełna rok. Na terenie ziemi gostynińskiej Szpilowski

znany jest jako projektant i budowniczy wielu kościołów. Rodzina Mikorskich powierzyła mu w 1791 r. budowę kościoła w Słubicach, podkomorzy gostyniński, Stanisław Kostka Łączyński, zlecił zaprojektowanie i kierowanie budową kościołów w Osmolinie (1789–1791), a w 1802 r. w Trębkach, w 1810 r. z fundacji Skarzyńskich zaprojektował świątynię w Suserzu. W 1787 r. podjął się przebudowy klasztorowego kościoła poreformackiego w Szczawinie Kościelnym. Szpilowski po zakończeniu pracy nad pałacami i świątyniami ziemi gostynińskiej przeprowadził się do Warszawy, zamieszkał z rodziną przy ul. Długiej 490. W stolicy pracował przy remoncie Kolumny Zygmunta i na Zamku Królewskim, współpracował z najwybitniejszymi, sobie współczesnymi architektami, np. z Jakubem Kubickim przy dekoracjach sal Teatru Narodowego. Zaangażował się w przebudowę Pałacu Kazimierzowskiego i budowę gmachów uniwersyteckich, które trwały z przerwami do 1824 r. Od 17 IV 1795 r. został przysięgłym architektem Warszawy, a od 26 X 1807 r. budowniczym departamentowym i asesorem Izby Administracyjnej Departamentu Warszawskiego. W marcu 1817 r. otrzymał na Królewskim Uniwersytecie Warszawskim samodzielną katedrę na Wydziale Nauk i Sztuk Pięknych. Jako profesor i wykładowca związany był z uczelnią do jesieni 1823 r. Po opuszczeniu Uniwersytetu pracował przy remoncie katedry warszawskiej. Według jego projektu otrzymała ona fasadę neogotycką o bogatym wyposażeniu plastycznym i figuralno-dekoracyjnym. Wykonał wiele kosztorysów, zaprojektował i prowadził prace budowlane dla znamienitych właścicieli

warszawskich pałaców i kamienic. Architekt pozostawił także trwałe ślady swojej twórczości w Gostyninie. Z samym miastem związał się pod koniec życia. Jako budowniczy województwa mazowieckiego podjął się opracowania projektu architektonicznego wraz z kosztorysem nowego ratusza przy rynku miejskim oraz czuwania przy jego posadowieniu. Plan nowego magistratu został przedłożony do zatwierdzenia w 1820 r., a budowa ruszyła rok później, odebrano ją protokołem powykonawczym w 1824 r. Jego dziełem były także jatki miejskie, do budowy których zobowiązał się w 1828 r. gostyniński przedsiębiorca Jan Rystoff (zob. biogram). W 1822 r. powierzono Szpilowskiemu odbudowę zniszczonego zamku gostynińskiego. Przyjął koncepcję ówczesnych władz, by na bazie ruin wybudować kościół ewangelicki. Zaadaptował do nowej funkcji pozostałości frontowej i tylnej ściany zamku, a resztki wieży zamkowej przeznaczył na dzwonnice. W elementach kompozycyjnych zboru widoczne są typowe dlań rozwiązania, jak np. ostrołukowe okna, krenelaż zwieńczający wieżę. Całość projektu opracował w ulubionym stylu neogotyckim. W ciągu trzech lat udało mu się dostosować zachowane elementy budowli do przyjętego zamówienia i wybudować zbor dla gminy ewangelickiej w Gostyninie, który został poświęcony 2 VIII 1825 r. Zarówno budynek ratusza, który nadał rynkowi miejskiemu nowego znaczenia, jak i zbor ewangelicki (odbudowany w 2007 r., obecnie pełni rolę kompleksu hotelowo-gastroonomicznego) stanowią najpiękniejsze, najcenniejsze i jedyne zabytki Gostynina. Są do dziś reprezentacyjnymi obiektami.

tami budowlanymi, wizytówką i symbolem miasta. Projektowanie, prowadzenie i nadzorowanie budowy obiektów przez Szpilowskiego zapewne związane było z jego licznymi wizytami w Gostyninie, a wcześniej na ziemi gostynińskiej. Dzięki jego osobistemu zaangażowaniu w realizacji projektów, tradycjonalizmowi zastosowanych form, piękna w postaci prostoty układów architektonicznych, mistrzostwu wykorzystania najnowszych zdobyczy myśli urbanistycznych zostawił po sobie ponadczasowy i trwały ślad w rozwoju Gostynina. Na przestrzeni historii miasta żaden z architektów nie zrobił tak wiele jak Hilary Szpilowski. Był artystą o szerokich horyzontach myślowych, urzędnikiem, wszechstronnie uzdolnionym wykładowcą, mistrzem klasycyzmu, a przede wszystkim pracowitym i twórczym budowniczym ziemi gostynińskiej. Zmarł 10 III 1827 r. w Warszawie. Pochowany został na Cmentarzu Świętokrzyskim w Warszawie.

Jego spuściznę i talent architektoniczny odziedziczył syn Sylwester (1790–1832). Ukończenie studiów na kierunku architektura, nieprzeciętne zdolności i ogromna wiedza, a przede wszystkim merytoryczne wsparcie i pomoc ojca pozwoliły Sylwestrowi w wieku 26 lat znaleźć się w gronie najlepszych budowniczych Królestwa Polskiego i stworzyć monumentalne zabytki architektoniczne. Zmarł w 1832 r., mając zaledwie 42 lata.

S. Hiż, *Zarys życia i twórczości Hilarego Szpilowskiego*, Biuletyn Historii Sztuki, t. XVI, 1954, s. 335–339; E. Szubska-Bieroń, *Hilary Szpilowski – najświetniejszy architekt ziemi gostynińskiej*, Rocznik Gostyniński, t. III – 2012, s. 281–297; B. Gustowski, *Szpilowski – ojciec i syn*, „Głos Gostyniński” 1996, nr 6, s. 11; www.walewice.pl.

Elżbieta Szubska-Bieroń

SZUJSKI Wasyl (1552–1612), car, ostatni władca z rodu Rurykowiczów

Wasyl Iwanowicz Szujski urodził się 22 IX 1552 r. w Niżnym Nowogrodzie jako drugi syn księcia Iwana Andriejewicza Szujskiego oraz Marfy Fiodorowny. Jego kariera polityczna rozpoczęła się w czasach panowania Fiodora I Rurykowicza i wiąże się z trudnym okresem dla państwa carów, nazywanym powszechnie Wielką Smutą, okresem kryzysu Carstwa Rosyjskiego w latach 1598–1613. Po śmierci Iwana IV Groźnego władzę objął jego syn Fiodor I, po którego śmierci w 1596 r. na tron wstąpił nieprzychylny Szujskiemu Borys Godunow. Nagła śmierć Godunowa spowodowała, że Szujski przeszedł do opozycji. Został aresztowany i postawiony przed trybunałem złożonym z członków Dumy Bojarskiej. Skazano go na śmierć. Uniknął wykonania wyroku, ale stracił cały majątek i zmuszony został udać się na zesłanie. Po ułaskawieniu wrócił do Moskwy i w 1606 r. rozpoczął przygotowywania do kolejnego spisku antycarskiego. Wykorzystując ślub pary carskiej i uroczystości koronacyjne Maryny Mniszchówny, córki wojewody sandomierskiego, wywołano zamieszki w mieście, które 27 V 1606 r. przerodziły się w rebelię. Szujski stanął na czele tłumu zmierzającego do Kremła. Samozwańczy car Dymitr I został zamordowany. Wraz z nim życie straciło kilkuset Polaków, którzy kilka dni wcześniej uczestniczyli w tym ślubie. Za zgodą bojarów Szujski koronował się na cara Rosji w Soborze Uspienskim. Spóśób dojścia Szujskiego do władzy wzbudził oburzenie wśród części politycznej

elity państwa. W 1608 r. kraj obiegra wieść o człowieku, który podawał się za cudownie ocalałego cara. Nazywany był Dymitrem II Samozwańcem. Zyskał spore wpływy polityczne i do 1610 r. był głównym przeciwnikiem Szujskiego. Gromadził wokół siebie bojarstwo niechętnego władzy Szujskich na Kremlu. W 1608 r. poślubił potajemnie carycę Marynę Mniszchównę, założył obóz warowny w Tuszynie, rozpoczął blokadę Moskwy i prowadził regularną wojnę z oddziałami carskimi. Tymczasem wojska polskie postanowiły wykorzystać tę sytuację i wyruszyły na Smoleńsk. O kresie rządów Szujskiego przesądziła porażka wojsk carskich z Polakami pod Kłuszynem 4 VII 1610 r. Szujski pod naciskiem bojarów zrzekł się tronu i osadzony został w jednym z klasztorów Moskwy. Dowodzący wojskami polskimi Stanisław Żółkiewski (1547–1620) porozumiał się z bojarami i uzyskał zgodę na wydanie Polakom zdetronizowanego cara. W sierpniu 1611 r. Szujski, z braćmi Dymitrem i Iwanem, został wywieziony z Moskwy w taborze wojsk polskich, które wracały do Rzeczypospolitej. W dniu 29 X 1611 r. na Krakowskim Przedmieściu w Warszawie odbył się triumfalny wjazd Żółkiewskiego. Car i jego rodzina w Zamku Królewskim złożyli hołd królowi Zygmuntowi III Wazie. W grudniu 1611 r. przewiezieni zostali do zamku w Gostyninie. Carowi Wasylowi Szujskiemu towarzyszyli książę Dymitr Szujski z żoną Katarzyną oraz najmłodszy z carewiczów książę Iwan. Wasylowi Szujskiemu nie pozwolono zabrać do Polski żony. Opiekę nad nimi sprawowali starosta gostyniński Jerzy Garwaski i dworzanin królew-

ski Zbigniew Bobrownicki. Po dziewięciu miesiącach, 22 IX 1612 r., Wasyl Szujski zmarł w zamku gostynińskim. W tym samym roku 27 września zmarł Dymitr i 25 listopada jego żona Katarzyna. Prawdopodobnie byli ofiarami zarazy, choć nagły zgon trzech członków carskiej rodziny wzbudził podejrzenia, że zostali otruci. Najmłodszego z braci, Iwana, król Zygmunt III Waza uwolnił z niewoli. Pozostał on w Rzeczypospolitej do 1619 r., służąc królewiczowi Władysławowi, późniejszemu królowi. Początkowo zmarłych pogrzebano w Gostyninie, ale w 1618 r. ich ciała przewieziono do Warszawy. Pochowano ich w kamiennym owalnym grobowcu, wewnątrz którego znajdowała się Kaplica Moskiewska, zbudowana jako fundacja króla Zygmunta III Wazy. W 1635 r. szczątki zostały wykupione od króla Władysława IV Wazy przez poselstwo moskiewskie. Wasyl Szujski i jego brat zostali uroczyście pochowani w Soborze Archangielskim w Moskwie. Wasyl Szujski był dwukrotnie żonaty. Pierwsza żona zmarła w 1592 r. Drugą żoną Szujskiego była Jekatierina, córka księcia Piotra Bujnosowa-Rostowskiego. Ślub pary odbył się w 1607 r., gdy Wasyl był już carem. Jego żona przyjęła wówczas imię tronowe Maria. Ze związku tego przyszły na świat dwie córki Anna i Anastazja. W 1610 r. para cesarska została zmuszona przez bojarów moskiewskich do separacji i przyjęcia stanu zakonnego. Maria została mniszką w jednym z prawosławnych klasztorów żeńskich. Zmarła w 1626 r.

M. Chudzyński. *Prawda i legenda o zamku gostynińskim. Car Wasyl Szujski więźniem gostynińskiego zamku (1611–1612)*, Gostynin, Płock

2007, s. 41–57; tenże, *Car Wasyl Szujski na zamku w Gostyninie (1611–1612)*, „Notatki Płockie” 2012, nr 1, s. 3–13; P. Nowogórski, *Gostyniński epizod moskiewskiej „smuty”*, „Głos Gostyniński” 1998, nr 6, s. 6; B. Konarska-Pabiniak, *Na tropie Szujskich*, „Głos Gostyniński” 2008, nr 6, s. 1; tejsze, *Szujscy w malarstwie*, „Głos Gostyniński” 2009, nr 8, s. 10.

Jolanta Bigus

SZULC Stanisław (1937–2011), ksiądz, kanonik Kapituły Kolegialnej Pułtuskiej

Urodził się 5 IV 1937 r. w Zambskach Kościelnych koło Pułtuska. Był najstarszym z ośmiorga dzieci Romana i Władysławy. Po ukończeniu Szkoły Podstawowej podjął naukę najpierw w Niższym, a po jego ukończeniu w Wyższym Seminarium Duchownym w Płocku. Świecenię przyjął 11 VI 1961 r. z rąk biskupa Tadeusza Zakrzewskiego. Swoją posługę kapłańską rozpoczął jako wikariusz w Gostyninie w 1961 r. Jego praca duszpasterska sprawiła, że wśród parafian cieszył się szacunkiem i uznaniem. Szczególną troską otoczył młodzież, organizował wakacyjne wyjazdy. Ceniony był jako niestrudzony pielgrzym, organizował i uczestniczył, mimo zakazu Służb Bezpieczeństwa, w pieszych pielgrzymkach do Skępego. Wzywany był na przesłuchania i karany finansowo. W 1969 r. przeniesiony został do Nasielska. Kolejne parafie to Ciechanów, Chociszewo z obowiązkami duszpasterza w Smoszewie, Smoszewo i Gradzanowo. W 1984 r. przejął parafię św. Wojciecha w Wyszkwowie i funkcję tę sprawował nieprzerwanie do emerytury w 2008 r. W latach 1984–2004 był też wicedziekanem dekanatu wyszkowskiego. Wybudował kościół w Smoszewie, przebudo-

wał świątynię w Gradzanowie. W latach 1984–1986 wybudował kościół filialny św. Rocha w Gulczewie koło Wyszkowa i kościół pw. Matki Boskiej Częstochowskiej w Wyszkwowie. W 1985 r. otrzymał tytuł kanonika gremialnego Kapituły Kolegialnej Pułtuskiej, w 1992 r. tytuł kanonika honorowego tej Kapituły, a w 2002 r. tytuł kanonika gremialnego Kapituły Kolegialnej w Myszyńcu. Dziełem kapłańskiego życia ks. Szulca była praca na rzecz chorych i niepełnosprawnych. Był jednym z głównych organizatorów Dnia Chorych w Wyszkwowie, współpracował z Dziennym Centrum Aktywności dla osób niepełnosprawnych, z Ośrodkiem Pomocy Społecznej, Kołem Polskiego Związku Niewidomych, Ośrodkiem Szkolno-Wychowawczym w Wyszkwowie, Domem Pomocy Społecznej w Brańszczyku. Przy parafii w Wyszkwowie zaadaptował pomieszczenia na Hospicjum Domowe. Z okazji 50-lecia kapłaństwa w 2011 r. mieszkańcy Wyszkowa i samorząd miasta nadali ks. Szulcowi Honorowe Obywatelstwo Gminy Wyszków. Zmarł po długiej i ciężkiej chorobie 2 XII 2011 r. i pochowany został na wyszkowskim cmentarzu.

W listopadzie 2016 r. decyzją Rady Miejskiej w Wyszkwowie rondo u zbiegu ulic Kościuszki, 3 Maja i Sowińskiego otrzymało jego imię.

Informacja Grażyny Dutkiewicz.

Jolanta Bigus

SZUMSKI Aleksy (1910–1971), nauczyciel, dyrektor szkół średnich

Urodził się 5 IX 1910 r. w Łomży, syn Aleksego, radcy w Urzędzie Guber-

niałym w Łomży i Eleonory z d. Fle-
ra. W lipcu 1914 r., po wybuchu wojny
niemiecko-rosyjskiej, rodzina Szum-
skich została wraz z Urzędem deporto-
wana do Rosji. Po powrocie do Polski
zamieszkali w Ostrowi Mazowieckiej
i tam w 1924 r. rozpoczął naukę w Gim-
nazjum im. Prezydenta Rzeczypospolitej
Ignacego Mościckiego (dziś Liceum
Ogólnokształcące im. Mikołaja Koper-
nika). Był wszechstronnie uzdolnio-
ny. Władał biegle językiem rosyjskim,
a także niemieckim i angielskim. Znał
też doskonale łacinę. W 1930 r., po uzy-
skaniu świadectwa dojrzałości, wstąpił
na Wydział Prawny Uniwersytetu War-
szawskiego. Studia przerwał ze wzglę-
du na trudności finansowe rodziny. Po
powrocie do Ostrowi udzielał korepe-
tycji z zakresu ośmiu klas szkoły po-
wszechnej (matematyka, fizyka, łaci-
na, niemiecki). Po II wojnie światowej,
po uzyskaniu uprawnień pedagogicz-
nych, rozpoczął pracę w zawodzie na-
uczycielskim w szkołach podstawo-
wych powiatu ostrowskiego. W latach
1949–1950 doksztalał się na Wyższym
Kursie Nauczycielskim w Szczecinie.
Po skończeniu WKN, w 1950 r. został
mianowany nauczycielem matematyki
w Liceum Pedagogicznym w Gostyni-
nie, a w 1953 r. dostał nominację na dy-
rektora Liceum Pedagogicznego w Cie-
chanowie. W 1960 r. powrócił z rodziną
do Gostynina ponieważ przyjął propo-
zycję Kuratorium warszawskiego, by
objąć stanowisko dyrektora Liceum
Ogólnokształcącego im. Tadeusza Ko-
ściuszki. Zabiegał wówczas o budowę
nowej sali gimnastycznej dla szkoły. Był
aktywnym działaczem Związku Nauczy-
cielstwa Polskiego. W 1965 r., ze wzglę-

du na stan zdrowia, zrezygnował z funk-
cji, ale pracował nadal jako nauczyciel
matematyki i fizyki. Zasłabł podczas
prowadzenia lekcji w dniu 21 XII 1971 r.
Przewieziony do szpitala, zmarł na za-
wał serca 23 XII 1971 roku. Pochowany
został na cmentarzu parafialnym w Go-
styninie. Za wybitne osiągnięcia w pra-
cy dydaktycznej był odznaczony Srebr-
nym i Złotym Krzyżem Zasługi oraz
Medalem X-lecia PRL.

Żona Jadwiga Irena z d. Kuitkowska
(1915–2015), nauczycielka i metodyk na-
uczania języka polskiego. W latach 1950–
1953 uczyła języka polskiego w Szkole
Podstawowej przy Liceum Ogólnokształ-
cącym w Gostyninie. W 1960 r., po po-
wrocie do Gostynina, podjęła pracę w tej
samej szkole. Z dniem 1 X 1965 r. zosta-
ła kierownikiem Ośrodka Metodyczne-
go w Gostyninie, a w nieco późniejszym
okresie pełniła funkcję wizytatora ję-
zyka polskiego. W 1976 r. przeszła na eme-
ryturę. Odznaczona była Złotą Odznaką
ZNP oraz Srebrnym i Złotym Krzyżem
Zasługi. Pochowana jest na cmentarzu
parafialnym w Gostyninie. Córki Jadwi-
ga i Elżbieta.

B. Konarska-Pabiniak, *Szkoła gostynińska. Sto
lat w służbie oświaty 1907–2007*, Gostynin 2007,
s. 134, 197; Informacja córki, Elżbiety Szumskiej-
Rusin; Inskrypcja nagrobna.

Jolanta Bigus

SZYDŁOWIECKI Krzysztof (1467–
1532), kanclerz, starosta gostyniński

Urodził się w 1467 r. w Szydłowcu. Był
synem Stanisława i Anny z Łabędziów.
Stanisław Szydłowiecki od roku 1468
był ochmistrem dworu Zygmunta,
syna króla Kazimierza Jagiellończyka.

Krzysztof wychowywał się razem z królewiczem, przez pewien czas, do 1480 r., pod opieką Jana Długosza. Po śmierci króla w 1492 r. objął po ojcu funkcję ochmistrza dworu. Od tej chwili pełnił różne ważne misje. Przebywając w Budzie, zaznajomił się z ideami renesansu. Wraz z wstąpieniem na tron Zygmunta I Starego od 1508 r. Szydłowiecki objął kilka starostw, a później kasztelanię sandomierską. W 1511 r. objął też kanclerstwo wielkie, województwo i starostwo krakowskie, a w 1527 r. kasztelanię krakowską, największy urząd świecki w Koronie. Był architektem polskiej polityki zagranicznej, przy tym zwolennikiem Habsburgów. Współdziałał także z Zakonem krzyżackim. Działał między Królewcem a Wiedniem, popadając w otwarty konflikt z królową Boną i obozem antyhabsburskim. W 1508 r. przejął starostwo gostynińskie, w skład którego wchodziły: miasto i zamek Gostynin, miasto Gąbin oraz wsie: Kozice, Rataje (z folwarkiem), Mysłownia, Lucień, Skrzany, Strzelce, Niedrzewie, Niedrzaków i Rozłazłów. Przystąpił do przebudowy i rozbudowy zamku gostynińskiego. Dom Wielki i Dom Mniejszy tworzyły zwarty układ w rzucie zbliżonym do kwadratu. Dom Wysoki był jednopiętrowy, murowany, pokryty dachówką. Na parterze były przechowywane zamkowe księgi. Prawdopodobnie nowy starosta wprowadził do zabudowy elementy architektoniczne późnogotyckie i renesansowe na wzór krakowski. Według prze-

prowadzonego przez Szydłowieckiego spisu w 1516 r. w zamku znajdowało się 36 komnat, izb i komór. Była też kaplica, baszta i wieża bramna, zwana „strzeżą”, ze składem broni. Zamek w takim stanie przetrwał kilka lat. Potwierdza to lustracja królewska z 1564 r. Na wzgórzu założył winnice i ogrody, gdzie uprawiano zioła. Mieszkańcy przygródka (Domu Mniejszego), a prawdopodobnie i zamku, korzystali z łaźni z piecem. Dla koni były wybudowane na przygródku stajnie. Do winnic prowadził most zwodzony. Starostwo przynosiło Szydłowieckiemu dochody z podatków, lasów i jezior. Obok zamku zbudował browar. Czerpał też zyski z handlu wiślanego. Zbudował dwie szkuty (statki żaglowe) do transportu zboża i spichlerz nad Wisłą we wsi Brwilno. Zmarł 30 XII 1532 r., pochowany jest w Opatowie, który nabył w 1514 r.

Żona Zofia Targowicka, dzieci: Zofia, Anna, Krystyna, Elżbieta, Ludwik, Zygmunt.

W 1983 r. jednej z ulic Gostynina nadano imię Krzysztofa Szydłowieckiego.

P. Nowogórski, *Starosta gostyniński, kanclerz Krzysztof Szydłowiecki (1467–1532)*, „Głos Gostyniński” 1997, nr 22, s. 9; B. Konarska-Pabiniak, *Gostynin. Szkice z przeszłości*, Gostynin 2007, s. 303; J. Szczepański, *Miasto Gostynin w latach 1462–1793*, [w:] *Dzieje Gostynina od XI do XXI wieku*. Pod red. B. Konarskiej-Pabiniak, Gostynin 2010, s. 131–132, 138, 142; M. Chudzyński, *Prawda i legenda o zamku gostynińskim*, Płock–Gostynin 2007, s. 34–40.

Barbara Konarska-Pabiniak

Ś

ŚLĄZAK (SZLĘZAK) Jan Franciszek (1900–1939), nauczyciel, działacz POW, żołnierz kampanii wrześniowej 1939 r.

Urodził się 3 XI 1900 r. w Starachowicach, w powiecie iłżeckim. Był synem Błażeja i Eleonory z Cisowskich. Rodzice zdecydowali o wysłaniu syna do Seminarium Nauczycielskiego. Przedtem zgłosił się do punktu werbunkowego Legionów Polskich, lecz nie został przyjęty ze względu na wiek. W 1915 r., kiedy zaczęło organizować się harcerstwo, był jednym z pierwszych członków drużyny harcerskiej w Starachowicach. Od czerwca 1917 r. do listopada 1918 r. był członkiem starachowickiej Polskiej Organizacji Wojskowej, przyjmując pseudonim „Mały”. Pełnił funkcję sekcyjnego w oddziale wywiadowczym oddziału POW w Wierzbniku (dziś dzielnica Starachowic). W dniu 1 XI 1918 r. brał czynny udział w rozbrajaniu Austriaków w Wierzbniku i okolicy. W czerwcu 1919 r. zgłosił się ochotniczo do wojska i został wcielony do 3 Pułku Ułanów. Jego szwadron stacjonował w koszarach, w warszawskich Łazienkach Królewskich. W końcu lipca tego roku został wysłany na front, na Polesie. Brał udział w bitwach z bolszewikami do czasu wycofania pułku na odpoczynek w okolicie Słucka. Stamtąd został odkomenderowany do Centralnej Szkoły Podoficerów Jazdy w Przemyślu. Po jej ukończeniu miał wrócić na front do macierzystego pułku. Szwadron zapasowy

3 Pułku Ułanów stacjonował wówczas w koszarach w Kaliszu. Jan Ślązak został skierowany do 3 szwadronu nowo tworzonego 203 Ochotniczego Pułku Ułanów. Misję jego tworzenia otrzymał rotmistrz Adam Zakrzewski, pełniący obowiązki pierwszego dowódcy pułku. W dniu 4 VIII 1920 r. pułk opuścił Kalisz, rankiem 6 sierpnia przybył do Ciechanowa i w dniach 13–15 sierpnia śmiałym atakiem zajął Ciechanów. W walkach tych wziął udział Jan Ślązak, w stopniu starszego ułana. W dniach 19–20 VIII 1920 r. walczył z korpusem konnym Gaj-Chana na linii Młock–Gumowo–Chotum, a później z armią Siemiona Budionnego. Rozejm zawarty w Rydze 18 X 1920 r. kończący wojnę polsko-bolszewicką zastał 203 pułk na kwaterach w Kijance, Mogilnie i Dolsku. Rtm. Tadeusz Zakrzewski pożegnał swoich podkomendnych zwolnionych ze służby w 203 Pułku Ułanów Ochotników 16 XII 1920 r. Ślązak wrócił do domu 20 grudnia i kontynuował przerwana wojną naukę w Seminarium Nauczycielskim. Po jego ukończeniu został skierowany do pracy w siedmioklasowej Szkole Powszechnej w Gąbinie. Tam poznał swoją przyszłą żonę Kazimierę (zob. biogram), również nauczycielkę. Po ślubie, w 1924 r. małżonkowie zostali skierowani do pracy w Szkole Powszechnej w Skrzanach koło Gostynina. W 1934 r. rodzina Ślązaków przeniosła się do Gostynina,

gdzie Jan z dniem 1 września objął posadę nauczyciela wychowania fizycznego w Szkole Powszechnej. Dodatkowo pracował w Komendzie Powiatowej Przystosobienia Wojskowego i Wychowania Fizycznego. We wszystkich szkołach, w których był zatrudniony, angażował się w tworzenie i prowadzenie drużyn harcerskich. Działal też w Związku Strzeleckim. W 1932 r. ukończył kurs Szkoły Podchorążych Rezerwy Piechoty w Zambrowie. W marcu 1933 r. został mianowany podporucznikiem rezerwy z przydziałem do 37 Pułku Piechoty Ziemi Łęczyckiej im. księcia Józefa Poniatowskiego. W pułku odbywał kolejne ćwiczenia oficerów rezerwy. W 1935 r. został komendantem powiatowego Związku Strzeleckiego w Gostyninie w stopniu starszego kompanijnego. W tym czasie został też zastępcą Komendanta Powiatowego PWiWF, Antoniego Hajzika (zob. biogram). W opinii swoich przełożonych w PWiWF miał „duże zamiłowanie do pracy społecznej, niepośledni zmysł organizacyjny i wysokie zdolności kierowania młodzieżą”. W marcu 1939 r. został mianowany porucznikiem rezerwy z przydziałem do 37 Pułku Piechoty w Kutnie. W dniu 31 VIII 1939 r. stanął się w swoim pułku i przydzielony został do 14 kompanii. Brał udział w bitwie nad Bzurą. Po przegranej walce wycofał się z resztkami oddziału w kierunku Sochaczewa i 19 września poległ w okolicach wsi Śladów Górny nad Wisłą. Jego ciało, w tajemnicy przez Niemcami, przewiózł na cmentarz parafialny w Gostyninie dr Marian Żandarowski (zob. biogram). W okresie międzywojennym Jan Ślązak odznaczony

był Krzyżem POW, Medalem Pamiątkowym za Wojnę 1918–1921, Medalem Dziesięciolecia Odzyskanej Niepodległości.

Żona Kazimiera z Żandarowskich, nauczycielka Szkoły Podstawowej nr 1 w Gostyninie, dzieci: Maciej, Jędrzej i Maria Aleksandra.

B. Konarska-Pabiniak, *Gostynin. Szkice z przeszłości*, Gostynin 2007, s. 69, 161, 189; Listy Macieja Ślązaka w zbiorach prywatnych B. Konarskiej-Pabiniak; Informacja wnuczki, Marzeny Bielskiej.

Jolanta Bigus

ŚLĄZAK Kazimiera (1899–1965), nauczycielka

Urodziła się 23 III 1899 r. w Strzelcach, córka Leonarda Żandarowskiego i Antoniny z Misterskich. Świadectwo dojrzałości uzyskała w 1920 r. w Gimnazjum im. Narczyży Żmichowskiej w Gostyninie. Wcześniej, w 1918 r., ukończyła początkowy kurs pedagogiczny. Pracę w zawodzie nauczycielskim rozpoczęła w 1921 r. w Szkole Powszechnej w Gąbinie. W 1924 r. poślubiła nauczyciela tej szkoły Jana Franciszka Ślązaka (zob. biogram). Małżonkowie przenieśli się do Skrzan, gdzie Jan objął funkcję kierownika w dwuklasowej Szkole Powszechnej. W 1928 r. Kazimiera uzupełniła wykształcenie pedagogiczne w Seminarium Nauczycielskim w Grudziądzu. Wraz z mężem prowadziła ożywioną działalność kulturalną wśród młodzieży, wystawiała jednoaktówki i organizowała rocznicowe przedstawienia. Ze względów rodzinnych w 1929 r. zrezygnowała z pracy. W 1934 r. przeniosła się z rodzi-

ną do Gostynina, ponieważ Jan Ślązak otrzymał stanowisko nauczyciela miejscowej Szkoły Powszechnej. W czasie okupacji hitlerowskiej, po śmierci męża w kampanii wrześniowej, prowadziła tajne nauczanie. Po wojnie zgłosiła się do Inspektoratu Oświaty i otrzymała posadę nauczycielki matematyki w Szkole Podstawowej nr 1 w Gostyninie. Pracowała do 1964 r., do momentu przejścia na emeryturę. Zmarła 12 III 1965 r. Pochowana została na cmentarzu parafialnym w Gostyninie, obok swego męża Jana Ślązaka.

Synowie Maciej i Jędrzej, w latach 1954–1991 pracownik w Radzie Głównej Ludowych Zespołów Sportowych, zrzeszenia upowszechniającego i rozwijającego kulturę fizyczną i sport szczególnie w ośrodkach wiejskich. Córka Maria Aleksandra.

J. Ślązak, *Kazimiera Ślązakowa*, „Głos Gostyński” 1998, nr 5, s. 6; Dokumentacja Szkoły Podstawowej nr 1 im. Armii Krajowej w Gostyninie.

Jolanta Bigus

ŚMIAŁKOWSKI Karol Wawrzyniec (1799–1860), aktor

Urodził się w Gostyninie 15 VII 1799 r. Był synem Tomasza i Pelagii. Debiutował 1 II 1821 r. w zespole Wincentego Raszewskiego w Siedlcach i w zespole tym występował do 1826 r. Od listopada 1826 r. występował kolejno w zespole Józefa Szymańskiego w Grodnie, potem w Sejnach, Zamościu, Brześciu Litewskim i Wilnie. W latach 1829–1830 grał w zespole Jana Szymkajły, m.in. w Płocku i Kaliszu. O jego występach w Płocku „Kurier Warszawski” napisał, że „ma wiele wyrazu prawdy, dźwięk głosu

jest nader przyjemny i istotnie teatralny, ale całe uzdolnienie razi częstokroć niedobrym wyuczeniem roli”. Debiutował 8 II 1831 r. w Teatrze Narodowym w Warszawie w roli króla Zygmunta w sztuce Ludwika Dmuszewskiego *Odwet czyli Barbara Zapolska*. W Warszawie występował do 1856 r. Chętnie grał role charakterystyczne, m.in. Twardosza w *Dożywociu*, Duvalo w *Ubóstwie i honorze*, a także role wojskowych. Zmarł 18 II 1860 r., pochowany na warszawskich Powązkach.

Słownik Biograficzny Teatru Polskiego 1765–1965, Warszawa 1973, s. 727.

Barbara Konarska-Pabiniak

ŚMIAŁKOWSKI Marek (1940–1992), pułkownik Wojska Polskiego

Urodził się 17 XI 1940 r. w miejscowości Dąbrówka, gmina Gostynin. Syn Stanisława i Józefy z Borkowskich. Szkołę Podstawową ukończył w Białotarsku. W latach 1954–1959 uczęszczał do Liceum Ogólnokształcącego im. Tadeusza Kościuszki w Gostyninie. Po maturze rozpoczął jako ochotnik służbę wojskową z dniem 28 IX 1959 r. W ramach służby w latach 1959–1962 studiował w Oficerskiej Szkole Wojsk Chemicznych. Po ukończeniu szkoły został skierowany do dalszej służby w Sudeckiej Brygadzie Wojsk Ochrony Pogranicza, gdzie objął stanowisko dowódcy plutonu, a następnie dowódcy kompanii. W latach 1969–1970 odbywał Kurs Doskonalenia Oficerów Wojsk Chemicznych. Akademię Sztabu Generalnego ukończył w roku 1974. Był kolejno mianowany na wyższe etaty: starszego pomocnika Szefa Sztabu, Szefa Wydziału Operacyjnego,

Szefa Sztabu, zastępcę dowódcy brygady. Od 1980 r. pełnił funkcję zastępcy komendanta Centrum Szkolenia WOP, równocześnie piastując stanowisko kierownika Cyklu Szkolenia Granicznego. W związku z rozwiązaniem Wojsk Ochrony Pogranicza przyjęty został do służby w Straży Granicznej w 1991 r. Po utworzeniu nowej formacji powierzono mu funkcję Komendanta Centrum Szkolenia Straży Granicznej w Kętrzynie. W 1992 r. został przeniesiony na stanowisko dyrektora Biura w Grupie Rezerwowej przy Biurze Kadry i Szkolenia Komendy Głównej Straży Granicznej. W czasie pełnienia służby był wielokrotnie odznaczany, m.in.: Srebrnym Krzyżem Zasługi (1969), następnie Złotym Krzyżem Zasługi (1977), Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski (1984), Złotym Medalem Zasługi dla Obronności Kraju (1985). Zmarł 5 VI 1992 r. Pochowany wraz z żoną w Proszowicach koło Krakowa.

Żona Zofia (1943–1997), synowie Igor (ur. 1964), emerytowany żołnierz zawodowy i Kamil (ur. 1971), krytyk filmowy, dziennikarz, scenarzysta komiksowy.

Kajetan Szczepański, biogram płk. Marka Śmiałkowskiego dla Centrum Szkolenia Straży Granicznej w Kętrzynie; B. Konarska-Pabiniak, *Szkoła gostynińska. Sto lat w służbie oświaty 1907–2007*, Gostynin 2007, s. 2007; Informacje Teresy Krupińskiej.

Barbara Konarska-Pabiniak

ŚMIAŁOWSKI Eugeniusz (1913–2002), pedagog, artysta malarz

Urodził się 1 X 1913 r. w Drohiczyńcu nad Bugiem. Mieszkał w Czerniewie koło Kiernozi. Był synem Henryka i Anieli z d. Koziarskiej. Po ukończeniu Se-

minarium Nauczycielskiego w Łowiczu studiował w Akademii Sztuk Pięknych w Warszawie, gdzie otrzymał dyplom w 1939 r. Był uczniem prof. Felicjana Kowarskiego (1890–1948), w którego pracowni rozwijał swój warsztat. Malował pejzaże, portrety i martwą naturę. Obok malarstwa olejnego próbował innych technik: pastel, kreda i gwasz. W Sannikach pracował w latach 1948–1976, po czym przeniósł się do Płocka. Od 1945 r. był też nauczycielem rysunków i wychowania plastycznego w szkołach powiatu gostynińskiego. Miał cztery wystawy indywidualne i kilka zbiorowych. Odznaczony Złotym Krzyżem Zasługi. Zmarł 13 XI 2002 r. w Płocku.

Pierwsza żona Irena Sołonowicz-Śmiałowska (ur. 1908) kierowała Gminną Biblioteką Publiczną w Sannikach w latach 1958–1976. Syn Andrzej Marek (ur. 1937), leśnik, autor miniatur literackich dotyczących przyrody sannickiej. Jej siostrą była Klementyna Sołonowicz-Olbrychska (1919–1995), pisarka, autorka utworów dla młodzieży i widowisk telewizyjnych. U Ireny Śmiałowskiej w Sannikach przez rok mieszkał siostrzeniec, Daniel Olbrychski. Druga żona Śmiałowskiego Natalia, lekarz, córka Ewa.

J. B. Nycek, *Gmina Sanniki*, Płock 2011, s. 159–160; K. Askanas, *Sztuka płocka*, Płock 1991, s. 291; Informacje syna, Andrzeja Marka.

Barbara Konarska-Pabiniak

ŚMIGIELSKA Jolanta Anna (1949–1991), nauczycielka, dyrektor szkoły

Urodziła się 21 VI 1949 r. w Dobrzykowie w rodzinie Ireny z d. Sobieckiej i Alfonsa Śmigielskiego. Po ukończeniu

Szkoły Podstawowej nr 1 w Gostyninie podjęła naukę w Liceum Ogólnokształcącym im. Tadeusza Kościuszki w Gostyninie, w którym w 1967 r. zdała maturę. W tym roku wstąpiła do Studium Nauczycielskiego w Płocku na kierunku język polski. Po jego ukończeniu w 1970 r. rozpoczęła pracę jako nauczycielka w Szkole Podstawowej w Adamowie, jednocześnie kontynuowała studia w zakresie filologii polskiej na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu, które ukończyła, uzyskując tytuł magistra. W związku z obniżeniem stopnia organizacji Szkoły Podstawowej w Adamowie we wrześniu 1976 r. została przeniesiona do pracy w Szkole Podstawowej w Słupie, w której pracowała do końca roku szkolnego 1979/1980. Następnie 1 IX 1980 r. została powołana na stanowisko dyrektora Szkoły Podstawowej w Szczawinie Kościelnym. W każdej ze szkół, oprócz wzorowo wypełnianych obowiązków zawodowych, bardzo wiele czasu poświęcała na organizowanie różnych zajęć dodatkowych: czytelniczych, teatralnych, kół zainteresowań. Organizowała i brała udział we wszystkich wycieczkach szkolnych, nawet gdy w ostatnich latach życia stan zdrowia znacznie jej to utrudniał. Działania te zyskiwały ogromną sympatię uczniów i uznanie rodziców. Jako dyrektor Szkoły Podstawowej w Szczawinie Kościelnym zaangażowała się w dzieło budowy nowego kompleksu szkolnego, była otwarta na wszelkie inicjatywy społeczne i obywatelskie. Wielokrotnie występowała do władz oświatowych z inicjatywą nadania szkole imienia Andrzeja Małkowskiego. Wystąpienie w czerwcu 1990 r. zostało zaakceptowane przez

Kuratorium Oświaty i Wychowania w Płocku. W dniu 10 XI 1990 r., już ciężko chora, przewodniczyła podniosłej uroczystości poświęcenia szkoły i nadania imienia. Bardzo starannie przygotowana uroczystość zapisała się w pamięci miejscowej społeczności. Ostatni raz w szkole była 1 III 1991 r., zmarła w szpitalu w Gostyninie 10 IV 1991 r, pogrzeb odbył się 13 kwietnia na cmentarzu parafialnym w Gostyninie.

Siostra Elżbieta, ekonomistka, brat Grzegorz, inżynier geodeta.

Akta Stanu Cywilnego USC w Gostyninie; Wspomnienia własne autora.

Marian Żuchniewicz

ŚNIECIKOWSKI Feliks (1896–1971), starosta trzech powiatów

Urodził się 19 IV 1896 r. we wsi Józefków, gmina Szczawin, powiat gostyniński. Rodzice Konstanty i Marianna z d. Markiewicz. Do Gostynina przybył wraz z rodzicami ok. 1910 r. Ukończył szkołę początkową i cztery klasy gimnazjum typu rosyjskiego w Kutnie w 1918 r. W latach 1918–1921 służył w Wojsku Polskim. Zdemobilizowany w stopniu chorążego rezerwy wrócił do Gostynina i zajął się handlem, prowadził skup drobiu (1922–1928), który eksportował do Niemiec. Był człowiekiem przedsiębiorczym i szybko się dorobił. Kupił dwa gospodarstwa: w Legardzie koło Gostynina (17 ha) i w Oporowie koło Kutna (24 ha). Stał się osobą znaną w mieście. Był też popularny w środowisku ludowców; nazywano go Witosem II. Gdy rozpoczęto budowę Sanatorium Przeciwgruźliczego w Gostyninie-Kruku, w 1938 r., zo-

stał pełnomocnikiem warszawskiej Kasy Chorych do spraw budowy sanatorium. Brał udział w kampanii wrześniowej, gdzie został lekko ranny i trafił do niewoli niemieckiej. Zwolniony w 1940 r. powrócił do Legardy. W okresie okupacji Feliks Śniecikowski pracował jako robotnik w spółdzielni skupu bydła i trzody. Działal też w strukturach konspiracyjnych Komendy Obrońców Polski (KOP) i Armii Krajowej, zapopatrywał w żywność partyzantów z placówki AK w Szczawinie Kościelnym. Z powodu tej działalności musiał się ukrywać w okolicach Szczawina, gdzie wójtem przed wojną był Jan Śniecikowski, jego brat. Dowódcą AK okręgu szczawińskiego podczas wojny był jego szwagier Józef Paluszkiewicz pseud. „Karaś”, inżynier kolejnictwa, który utworzył w Mościskach placówkę KOP. W 1944 r. został aresztowany pod zarzutem działalności na szkodę gospodarczą Niemiec. Po kilku miesiącach zbiegł z więzienia i ukrywał się w okolicznych lasach. Natomiast rodzina Feliksa: żona, pięciu synów i córka wywiezieni zostali na roboty do Niemiec. W styczniu 1945 r., po wkroczeniu Armii Czerwonej, powrócił do Legardy i wstąpił do PPR. Trzy dni po wyzwoleniu, 21 I 1945 r., została powołana w Gostyninie przez oficera Wojska Polskiego, będącego przedstawicielem grupy operacyjnej, Tymczasowa Rada Narodowa dla miasta i powiatu, składająca się z dziewięciu osób. Byli to: kupiec Florian Dobaczewski, pracownik umysłowy Ignacy Frąckowiak, lekarz weterynarii Jerzy Kacperski, pracownik samorządu Marian Kamiński, rzemieślnik Stefan Michalak, urzędnik Jan Mo-

raczewski, nauczyciel Leon Rewekant, rzemieślnik Stanisław Szafran i rolnik Feliks Śniecikowski. Do organizowania i kierowania administracją miasta i powiatu powołano Feliksa Śniecikowkiego, któremu równocześnie powierzono funkcję referenta organizacyjnego dla zaopatrzenia ludności i stacjonującego wojska w żywność. W dniu 28 I 1945 r. Feliks Śniecikowski mianowany został przez Henryka Wilczyńskiego, Pełnomocnika Rządu Tymczasowego RP, starostą, a Marian Kamiński (zob. biogram), burmistrzem miasta. Nowo mianowani: starosta i burmistrz przystąpili natychmiast do pełnienia swych funkcji i angażowania pracowników, powołując do pracy głównie osoby z doświadczeniem w administracji samorządowej. Rozpoczął się proces przemian demokratycznych, który trwał krótko. Samorządy działały do 1953 r., ale od 1947 r. w mocno ograniczonej formie. Śniecikowski funkcję starosty pełnił do 28 VII 1945 r. Zrezygnował na własną prośbę. W sierpniu 1945 r. delegowany do dyspozycji Pełnomocnika Rządu RP na Okręg Mazurski. 14 IX 1945 r. otrzymał decyzją Pełnomocnika Rządu RP nominację na starostę powiatu niedzickiego. Z Niedzicy, decyzją Ministra Ziem Odzyskanych, został przeniesiony 1 VI 1946 r. na stanowisko starosty powiatowego w Pasłęku. Na wicestarostę powołał Tadeusza Witolda Horodyskiego (zob. biogram), przedwojennego urzędnika z Gostynina. Pasłęk został mocno zniszczony przez wojska radzieckie. Ludność stanowiła zlepek narodowości. Zamieszkiwało tam wielu Litwinów i Ukraińców przesiedlonych z terenów Wschodnich, a także

Niemców. Szybko zaczęły powstawać w Pasłęku urzędy, zakłady rzemieślnicze, uruchomiono zdewastowaną stację kolejową, rozpoczęły działalność dwie szkoły podstawowe i jedna średnia, dwa domy dziecka w Pasłęku i Morwicy, żłobek, ośrodek kultury, kino, stadion, stadnina koni, otwarto restaurację z hotelem, uruchomiono mleczarnię, rzeźnię, rozdzielano ziemię chłopom. Do tego wszystkiego potrzebni byli ludzie różnych zawodów. Śniecikowski ściągał ich z Gostynina i ziemi gostynińskiej: m.in. z Gębina, Ciechomic, Matyldowa, Dobrzykowa, Radziwia, Suserza, Szczawina, Łącka, Lucienia, Karolewa, Zaździerza. Na skutek donosu starosta oskarżony został o przestępstwo gospodarcze w Gostyninie. Oczyszczony i uniewinniony przez Sąd Grodzki w Gostyninie 12 XI 1947 r. Odwołany 1 VII 1948 r. z funkcji starosty, nadal przebywał w Pasłęku. Do 1968 r. był dyrektorem Zakładów Mięsnych w Elblągu i Pasłęku. Z powodu choroby przyjechał do Gostynina. Ostatnie lata życia spędził w rodzinnym gospodarstwie w swojej umiłowanej Legardzie. Zmarł 14 II 1971 r., pochowany jest na cmentarzu parafialnym w Gostyninie. Żona Felicja z Adamowskich (1897–1972). Synowie: Zygmunt (1919–1961), był wójtem w kilku gminach: Lucień, Kozice oraz przewodniczącym Gromadzkiej Rady Narodowej w Ratajach, Marian (1922–1983), b. prezes PZGS w Pasłęku; Edmund (1924–1983), był księgowym w Szczecinie, w Urzędzie Wojewódzkim, potem w Warszawie, następnie wrócił do Gostynina; Zdzisław (1926–1991), urzędnik państwowy, b. wicewojewoda elbląski; Stanisław

(1928–1997), długoletni dyrektor OSHZ w Olsztynie i córka Teresa (1933–2014). Wnuk Wiesław, syn Mariana, w latach 1990–2002 był zastępcą burmistrza Pasłęka i od 2002 r. do chwili obecnej jest burmistrzem Pasłęka. Wnuk Włodzimierz Śniecikowski, syn Zygmunta, w latach 1994–1996 był przewodniczącym Rady Miejskiej w Gostyninie, od 1996 r. do 2015 r. burmistrzem Miasta Gostynina.

W. Śniecikowski, *Pasłęk w latach 1945–1997*, [w:] *Pasłęk. Z dziejów miasta i okolic*. Pod red. J. Włodarskiego, Pasłęk 1997; B. Konarska-Pabiniak, *Gostynin. Szkice z przeszłości*, Gostynin 2007, s. 249–252; *Dzieje Gostynina i ziemi gostynińskiej*. Pod red. M. Chudzyńskiego, Warszawa 1990, s. 555, 558; R. Syrwid, *Starostowie i wicestarostowie okręgu mazurskiego... z 16 października 1945 roku*, „Komunikaty Mazursko-Warmińskie” 2013, nr 4, s. 821–822; Informacje rodzinny.

Barbara Konarska-Pabiniak

ŚNIEGOCKA Maria (1908–1999), nauczycielka, działaczka społeczna

Urodziła się 30 I 1908 r. w Żbikowie (obecnie dzielnica Pruszkowa), córka Julii i Teodora Mikułów. Od młodych lat wychowywana była w atmosferze pracy społecznej. Jej matka prowadziła w mieście ożywioną działalność charytatywną. Pomagały jej w tym córki, odwiedzając chorych i starszych ludzi z zakładu św. Wincentego à Paulo w Pruszkowie. Maria ukończyła Seminarium dla Nauczycielek Szkół Rolniczych w Sokolówku, którego organizatorem, dyrektorem i wykładowcą była Jadwiga Dziubińska (1874–1937). Szkoła ta była jedną z wielu, jakie założyła Dziubińska. Opracowany przez

nią nowatorski program nauczania stawiał na pierwszym miejscu następujące zadania: dobre przygotowanie uczennic do zawodu, rozbudzanie zainteresowań ogólnych i kulturalnych, wychowanie w duchu patriotycznym i przygotowanie do czynnego życia społecznego. Po ukończeniu szkoły w Sokołówku Śniegocka podjęła pracę jako nauczycielka w Szkole Rolniczej w Bereźnie, na białostoczczyźnie. Prowadziła też Spółdzielnię Oszczędnościowo-Pożyczkową, tzw. Kasę Stefczyka. Z Bereźna przeniosła się do Wilna, gdzie uczyła rysunku i prac ręcznych. Krótco przed II wojną światową trafiła do Trzepowa koło Płocka. Tam poznała swego męża, nauczyciela sadownictwa, Jana Śniegockiego, syna Józefa Śniegockiego, zawiadowcy stacji w Gostyninie. Po ślubie małżonkowie podejmowali pracę dydaktyczną w wielu miastach, w których organizowane były szkoły rolnicze, m.in. w Głownie, Radomsku, Sieradzu, Mieczysławowie, Płocku. W 1965 r. zamieszkali na stałe w Gostyninie. Śniegocka włączyła się aktywnie w organizowanie życia kulturalnego i oświatowego w PTTK i Klubie Spółdzielczym PSS Praktyczna Pani. Działała też w Klubie Nauczyciela. Jej ulubionym zajęciem do ostatnich dni pozostawały prace ręczne. Uprawiała różnego rodzaju formy i techniki, od tkactwa po haft i szydełkowanie. Prace jej prezentowane były na wielu wystawach organizowanych w Domu Kultury, PTTK, Praktycznej Pani i Gminnym Ośrodku Kultury w Sannikach. Zmarła 15 V 1999 r. w Gostyninie, pochowana została na cmentarzu parafialnym obok męża Jana (1907–1982) i syna Macieja.

Małżonkowie mieli trzech synów: Macieja (1939–1943), Jana (1941–2002), Wojciecha i córkę Małgorzatę.

B. Konarska-Pabiniak, *Gostynin. Szkice z przeszłości*, Gostynin 2007, s. 270–271; B. Konarska-Pabiniak, *Sokołowianka*, „Głos Gostyniński” 1997, nr 8, s. 7; b.a, *Maria Śniegocka (1908–1999) pedagog, społecznik, spółdzielca odeszła na zawsze*, „Gazeta Gostynińska” 1999, nr 12, s. 8; Informacja córki, Małgorzaty Zwierz.

Jolanta Bigus

ŚWIDERSKI Marek (1935–2017), nauczyciel, dyrektor domów dziecka

Urodził się 14 X 1935 r. w Krzywiu, gmina Gostynin. Był synem Władysława i Zofii. Pochodził z rodziny wielodzietnej. Po ukończeniu w 1951 r. Szkoły Podstawowej w Krzywiu, rozpoczął naukę w Liceum Pedagogicznym w Gostyninie, które ukończył w 1955 r. Pracę zawodową jako nauczyciel rozpoczął z nakazu w Szkole Podstawowej w Korycinie, koło Sokółki na Podlasiu. W latach 1958–1960 pracował w Szkole Podstawowej w Zuzinowie, a w latach 1960–1967 jako wychowawca w Państwowym Domu Dziecka w Lucieniu, który mieścił się w miejscowym pałacu. Następnie został awansowany z dniem 1 IX 1967 r. na dyrektora Państwowego Domu Dziecka w Gostyninie-Bratoszewie. Dom ten założony został we wrześniu 1945 r. jako Państwowy Dom Młodzieży. Korzystając z uprawnień nauczycielskich, zgodnie z przepisami ustawy Karta Nauczyciela, przeszedł na emeryturę z dniem 1 IX 1988 r. Będąc nauczycielem szkół podstawowych, osiągał bardzo dobre wyniki dydaktyczne i wychowawcze. Jako wychowawca i dyrektor domów dziecka swoją pra-

cę wykonywał z ogromnym zaangażowaniem, dbając o dobro wychowanków. Dzięki jego oddaniu i staraniom Dom Dziecka w Bratoszewie stanowił jedną dużą rodzinę. Trudne problemy wychowawcze wzorowo rozwiązywał w ścisłej współpracy z Powiatową Poradnią Psychologiczno-Pedagogiczną w Gostyninie, z Sądami w Kutnie i Gostyninie oraz Komendą Powiatową Milicji w Gostyninie. Był lubiany i ceniony przez dzieci i młodzież. Za swoją ofiarną 33-letnią pracę był wyróżniany i nagradzany. Otrzymał Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski, Złoty Krzyż Zasługi, Medal Komisji Edukacji Narodowej, Odznakę Przyjaciół Dzieci. Od 1956 r. był członkiem Związku Nauczycielstwa Polskiego, a po przejściu na emeryturę w 1988 r. nadal działał w Oddziałowej Sekcji Emerytów i Rencistów ZNP. Za tę działalność związkową otrzymał Złotą Odznakę ZNP oraz Odznakę za 50-letnią przynależność do ZNP. Zmarł 24 III 2017 r. Pochowany jest na cmentarzu parafialnym w Gostyninie. Żona Krystyna, dzieci Mariola i Jarosław. Informacje żony, Krystyny i autora biogramu.

Stanisław Durma

ŚWIĘCICKI Mieczysław (1889–1939),
adwokat, inicjator budowy stadionu

Urodził się w Czerlach na Kresach. Ojciec Elias, matka Adela z Rawłuszkiewiczów. Studiował prawo w Rosji, skąd po rewolucji powrócił do kraju. Do Gostynina przyjechał z Kutna. Był członkiem Powiatowego Komitetu Wychowania Fizycznego i Przysposobienia Wojskowego. Komitet postulował budowę stadionu miejskiego. Projekt po-

stał w 1927 r., budowę osobiście nadzorował Świącicki. Był także prezesem Klubu Sportowego Mazur powstałego w Gostyninie w 1926 r. Funkcję tę pełnił do początku wojny. Z jego inicjatywy klub założył bibliotekę przeznaczoną dla członków Mazura. Biblioteka mieściła się w wydzierżawionym domu przy obecnej ul. Romana Dmowskiego. Pisał artykuły do „Tygodnika Gostynińskiego”, pisma Bezpartyjnego Bloku Współpracy z Rządem, wydawanego w latach 1929–1930. Był około 1929 r. prezesem Kasy Chorych i współorganizatorem „klubu urzędniczego”. Uwięziony przez Niemców w byłej cerkwi w 1939 r., został stracony 1 XII 1939 r. w Woli Łąckiej. Po ekshumacji pochowany w kwaterze wojennej na cmentarzu parafialnym w Gostyninie.

Żona Hanna z Wróblewskich, córka Regina Studniarska, absolwentka Wyższej Szkoły Ogrodniczej w Poznaniu, po wojnie pracowała wraz z mężem Eugeniuszem w Państwowym Technikum Ogrodniczym w Sochaczewie.

Uchwałą Rady Miejskiej w Gostyninie z 1985 r. ulica na osiedlu 18 Stycznia otrzymała jego imię.

B. Konarska-Pabiniak, *Gostynin. Szkice z przeszłości*, Gostynin 2007, s. 162–165, 189, 192–193, 200; S.G., *Wspomnienia o sporcie w Gostyninie w latach 1926–1939*, „Gazeta Gostynińska” 1997, nr 2, s. 1–2; Informacje Anny Świącickiej; Akt Stanu Cywilnego USC w Gostyninie z 1945 r.

Barbara Konarska-Pabiniak

ŚWIĘTOCHOWSKA-GROSSMAN

**Maria z d. Żydowo (1902–2004), żona po-
 zytywisty Aleksandra Świętochowskiego**

Urodziła się 18 V 1902 r. w Kutnie, pochodziła ze środowiska rzemieślnicze-

go. Ojciec Stanisław Żydowo był szewcem, zmarł wkrótce po jej urodzeniu w wieku około 44 lat. Matka, Klementyna z Dzierzgowskich, po śmierci męża przeniosła się z córkami do Gostynina. Starsze siostry Marii, Lucyna i Janina, pracowały w Magistracie w Gostyninie. Tu również mieszkał najstarszy brat Zdzisław. Młodszy brat Kazimierz, były legionista, wstąpił do zakonu. Maria ukończyła kilka klas prywatnej pensji, od 1921 r. dalszą naukę rozpoczęła w szkole dla dziewcząt w Gołotczyźnie koło Ciechanowa, gmina Sońsk, w której uczono ogrodnictwa i rolnictwa. Szkołę założyła w 1909 r. Aleksandra z Sędzimirów Bąkowska (1851–1926), gorąca wyznawczyni „Posła Prawdy” Aleksandra Świętochowskiego (1849–1938) oraz głoszonych przez niego idei pozytywistycznych. Wkrótce sam Świętochowski przeniósł się do Gołotczyzny i założył szkołę rolniczą dla chłopców pn. Bratne. Spośród uczennic w szkółce dla dziewcząt szczególną jego uwagę zwróciła Maria Żydowo z Gostynina. Świętochowski miał wtedy lat blisko 70 lat. Zainteresowanie dziewczyną zostało zauważone przez środowisko nauczycielskie i polecono jej opuścić Gołotczyznę. Powróciła wówczas do matki i sióstr w Gostyninie. Od 27 IX 1922 r. zamieszkała razem z Świętochowskim i powiadomiła o tym rodzinę. Związek Marii był powodem skandalu i plotek. Uznały go matka i siostry, natomiast bracia manifestowali dezaprobatę. Świętochowski myślał także o kupnie domu w Gostyninie. W sierpniu 1932 r., po 35 latach separacji z żoną Wandą z Trzcieńskich, owdowiał. W trzy tygodnie po

śmierci żony, 18 IX 1932 r., zawarł ślub z Marią Żydowo. W ten sposób zalegalizował dziesięcioletnie z nią pożycie. Aleksander Świętochowski zmarł w wieku 98 lat, 25 IV 1938 r., w Gołotczyźnie. Dziś mieści się tam Muzeum Pozytywizmu, które nosi imię Aleksandra Świętochowskiego. Pochowany został w pobliskim Sońsku. Podczas II wojny światowej Maria Świętochowska wyszła za mąż za Henryka Grossmana, nauczyciela szkoły rolniczej w Gołotczyźnie. Urodziło im się dwoje dzieci. Do 1959 r. Maria prowadziła Muzeum Świętochowskiego. Następnie sprzedała willę Almę i przeniosła się do Płocka. Po ukończeniu 95 lat otrzymała list od prezydenta III RP Aleksandra Kwaśniewskiego: „Szanowna Pani, z okazji dziewięćdziesiątych piątych urodzin proszę przyjąć ode mnie najlepsze życzenia wszelkiej pomyślności, a nade wszystko zdrowia oraz tego, co dobre, miłe i szlachetne”. Maria Świętochowska-Grossmanowa zmarła 14 I 2004 r. w wieku 101 lat. Pochowana została w Sońsku, w grobie Aleksandra Świętochowskiego.

Archiwum Państwowe w Łodzi, Akt Stanu Cywilnego Parafii Rzymskokatolickiej w Kutnie z 1902 r., nr 219; M. Brykalska, *Aleksander Świętochowski. Biografia*, t. 2, Warszawa, 1987; A. Świętochowski, *Dziennik bezładnych myśli* (1934), rkps oraz zbiór listów do J. Żydowo-Włoczewskiej w Muzeum im. A. Świętochowskiego w Gołotczyźnie; B. Konarska-Pabiniak, *Matuzalem i Dziebunia. Ostatnia miłość Aleksandra Świętochowskiego*, [w:] *Świętochowski i rówieśnicy*. Pod red. B. Mazana, Z. Przybyły, Częstochowa 2001, s. 41–47; też, *Maria Żydowo, miłość Świętochowskiego*, [w:] *Gostynin. Szkice z przeszłości*, Gostynin 2004, s. 257–260.

Barbara Konarska-Pabiniak

T

TENCER Jerzy Paweł (1950–2016), artysta plastyk

Urodził się 24 VIII 1950 r. w Gostyninie. Syn Zygmunta i Czesławy Smok. Liceum Ogólnokształcące im. Tadeusza Kościuszki w Gostyninie ukończył w 1969 r., a w roku 1986 Zaoczne Studium Wychowania Plastycznego w Państwowej Wyższej Szkole Sztuk Plastycznych w Gdańsku. W latach 1973–1991 był zatrudniony w Domu Kultury w Gostyninie (dziś Miejskie Centrum Kultury) jako instruktor plastyki. Z jego inicjatywy utworzone zostało w 1993 r. Gostynińskie Towarzystwo Popierania Twórczości Plastycznej, którego przez 16 lat był prezesem, a także mentorem i opiekunem. Następnie zaczął działać w Grupie Nieformalnej. Czynnie uczestniczył i organizował wiele akcji plastycznych, w tym plenerów i wystaw nie tylko w Gostyninie. Brał udział w plenerach malarskich: w Pułtusku (1974), Kamieniu Krajeńskim (1983), Chojnicach (1984), Tucholi (1986), Olecku (1987), Sierpcu (1998), Zamościu (1990). Uczestniczył w wystawach malarskich prac zbiorowych i indywidualnych: Gdańsk (1983), Bydgoszcz (1983), Sokołów Podlaski (1984), Włocławek (1985), Warszawa (1994) oraz w Płocku, Łęczycy, Sierpcu, Gostyninie. W 1999 r. otrzymał w Sierpcu główną nagrodę w konkursie „Kapliczki Mazowieckie w Rysunku i Malarstwie”. Współorganizował z Gminą Gostynin

Plener Malarski „U Wójta” w Lucieniu i systematycznie w nim uczestniczył od roku 1998. Nazwa pleneru przyjęła się od spotkań malarzy organizowanych przez Eugeniusza Wójta (1923–1997) w Bielawach-Zwoleniu. Był pomysłodawcą imprez plastycznych, np. Przegląd Plastyki Gostynińskiej, Wystaw Promocyjnych „Sztuka Młodych” czy „Przełądu Twórczości Nawiedzonych”. Brał udział w 2002 r. w wystawie plastycznej prezentującej dorobek gostynińskich plastyków w partnerskim mieście Langenfeld. Miał dar gromadzenia wokół siebie plastyków profesjonalistów oraz amatorów obdarzonych talentem i organizowania im życia artystycznego. Młodym chętnie udzielał profesjonalnych rad, wskazówek i pomocy w pracy twórczej. Jako juror uczestniczył w konkursach i wystawach plastycznych w gostynińskich szkołach. Swoją wiedzą służył też kandydatom na studia malarskie lub architekturę. Sam zajmował się grafiką, malarstwem sztalugowym i sztuką użytkową, projektując m.in. wnętrza użyteczności publicznej, np. sala ślubów w Gostyninie i Strzelcach, Urząd Poczty w Płocku, dyskoteka i restauracja w Jastrzębiej Górze. Na licznych wystawach można było podziwiać jego pejzaże, kwiaty, postaci ludzkie, architekturę. Lubił mocne kolory. Wśród innych prac, dzieła Tencera były łatwo rozpoznawalne, miał swój styl. W mieście pozostanie jego malatura ścienna

przedstawiająca panoramę Gostynina w sali posiedzeń Urzędu Miasta i wydarzenia oraz postaci historyczne dotyczące Gostynina na ścianie zamku gostynińskiego. W 2001 r. został zgłoszony do plebiscytu organizowanego przez redakcję „Głosu Gostynińskiego” – Gostynianin Roku. Od 2002 r. współpracował z redakcją „Notatek Płockich”, wykonując bezinteresownie na okładkę kwartalnika szkice architektoniczne Mazowsza Płockiego. Swoją grafiką ukazującą zabytkowe budowle Gostynina, również bezinteresownie, zilustrował okładki czterech tomów Rocznika Gostynińskiego z lat 2007–2016. Odznaczony został odznaką Ministra Kultury – Zasłużony Działacz Kultury, a w 2011 r. Medalem za Zasługi dla Miasta Gostynina. Zmarł 11 IX 2016 r., pochowany jest na cmentarzu parafialnym w Gostyninie.

Żona Janina (1953–2011), geodeta, synowie Piotr Łukasz i Michał.

W dniu 9 II 2017 r. salę wystaw Gostynińskiego Centrum Kultury nazwano imieniem Pawła Tencera.

B. Konarska-Pabiniak, *Z żałobnej karty. Jerzy Paweł Tencer nie żyje*, „Notatki Płockie” 2016, nr 3, b.a., *Wybieramy gostynianina roku*, „Głos Gostyniński” 2001, nr 5.

Barbara Konarska-Pabiniak

TERLECKI Andrzej (1831–1887), powstaniec styczniowy

Urodził się na Wołyniu w 1831 r. Brał udział w powstaniu styczniowym 1863 r. Zmarł 27 III 1887 r. w Gostyninie w wieku 56 lat, pochowany został na cmentarzu parafialnym.

Żona Franciszka i syn Andrzej.

J. Łoś, *Przeszłość uśpiona*, „Gazeta Gostynińska” 1991, nr 19, s. 5; Archiwum Państwowe w Płocku, Akt zgonu parafii Gostynin z 1887 r., nr 54; Inskrypcja nagrobna.

Jolanta Bigus

TOMCZAK Edward (1913–1997), żołnierz wojny obronnej 1939 r.

Urodził się 6 I 1913 r. w miejscowości Rębów, w gminie Gostynin, w rodzinie chłopskiej. W wieku 14 lat stracił ojca i musiał przejąć po nim obowiązki w gospodarstwie rolnym. W 1931 r. wstąpił do Związku Młodzieży Wiejskiej Wici. W latach 1935–1937 odbył służbę wojskową w 30 Pułku Piechoty Warszawa Cytadela, gdzie ukończył szkołę podoficerską. W obliczu zagrożenia wojennego został zmobilizowany i trafił 27 VIII 1939 r. w stopniu sierżanta do 36 Pułku Piechoty. Brał udział w obronie Warszawy we wrześniu 1939 r. Po upadku stolicy trafił do niewoli niemieckiej. W lutym 1940 r. udało mu się zbiec i wrócić do kraju. Zamieszkał w Budach Kozickich, jednak już w lipcu 1941 r. władze okupacyjne wysiedliły go z gospodarstwa, tak jak większość rolników na ziemiach wcielonych do Rzeszy, wywożąc do Generalnego Gubernatorstwa, do miejscowości Siemień, w powiecie Radzyń Podlaski. Po powrocie z wysiedlenia w lutym 1945 r. pełnił rolę sołtysa. Był aktywnym społecznikiem. Działał w Towarzystwie Miłośników Ziemi Gostynińskiej, ale przede wszystkim przez 16 lat pełnił funkcję prezesa Zarządu Koła Gminnego nr 2 Związku Kombatantów RP i Byłych Więźniów Politycznych w Gostyninie. Zbierał fundusze na nowy sztandar

kombatancki, prowadził prelekcje dla młodzieży, organizował obchody świąt państwowych i rocznic niepodległościowych, opiekował się zabytkami i Miejscami Pamięci Narodowej w okolicy Gostynina. Został odznaczony Medalem za Udział w Wojnie Obronnej 1939 r., Medalem za Warszawę, Złotą Odznaką za Zasługi dla Województwa Warszawskiego, Medalem Zwycięstwa i Wolności, Krzyżem Oficerskim Orderu Odrodzenia Polski, Odznaką Grunwaldzką. Zmarł 25 IX 1997 r. w Kutnie, pochowany jest na cmentarzu parafialnym w Gostyninie.

Żona Zenobia (1920–2004), czworo dzieci.

J. Gospodarowicz, *Wspomnienie o sierżancie Edwardzie Tomczaku*, „Gazeta Gostynińska, 1997, nr 17, s. 9.

Marek Osmatek

TRAEGER Franciszek Paweł (1802–1880), kancelista w Gostyninie, prezydent Łodzi

Urodził się w Gostyninie w 1802 r. w spolonizowanej rodzinie niemieckich tkaczy, Jana i Albertyny z d. Appel. Był ewangelikiem. Prawdopodobnie nauki pobierał w domu prywatnego nauczyciela. Karierę urzędniczą rozpoczął od posady kancelisty w biurze burmistrza Gostynina, następnie był sekretarzem policji miejskiej. W 1839 r. wyjechał do Łodzi. W 1840 r. został ławnikiem, a rok później inspektorem policji przy magistracie łódzkim. W 1841 r., gdy Łódź stała się miastem gubernialnym, został radnym. Po śmierci pierwszego prezydenta Karola Tangermanna (1799–1844) objął urząd prezydenta Łodzi. Rozpoczął rządy w czasie kryzysu go-

spodarczego, organizował więc zbiórki pieniężne dla najbiedniejszych rodzin. Dbał o estetykę miasta, szczególnie troszczył się o wygląd ul. Piotrkowskiej. Osobiście objeżdżał ulicę i kontrolował porządek. Walczył o połączenie węzła łódzkiego z Koleją Warszawsko-Wiedeńską. Sprawę sfinalizowano kilka lat po jego odejściu z funkcji. Staraniem Traegera powstał cmentarz przy ul. Ogrodowej. Kiedy w 1861 r. ukazem carskim powołano rady miejskie, Traeger został z urzędu przewodniczącym Rady Miejskiej w Łodzi. Początkiem końca jego kariery były oskarżenia o nadużycia i bunt tkaczy w 1861 r. Zarzucano mu czerpanie korzyści majątkowych z pełnionej funkcji. Bronili go łódzcy przemysłowcy. Pod wpływem oskarżeń, pod koniec 1862 r. zrezygnował z pełnionych funkcji i wyjechał z Łodzi. Zmarł w 1880 r. w drodze powrotnej z Wiednia.

Żona Emilia Ernestyna z d. Czarnecka, polska szlachcianka (ślub 1832 w Solcu koło Gostynina). Spoczywa w Łodzi na Starym Cmentarzu przy ul. Ogrodowej. Byli małżeństwem bezdzietnym.

Wikipedia; www.dzienniklodzki.pl; geneteka.pl, Akt ślubu nr 5 parafii Solec z 1832 r.

Jolanta Bigus

TRELA Stanisław (1917–1994), podpułkownik, żołnierz obrony Westerplatte (fot. s. 464)

Urodził się 20 XII 1917 r. w Szczucicach koło Kielc. Przed wybuchem wojny służył w stopniu kaprała w 3 Pułku Legionów wchodzącym w skład 2 Dywizji Piechoty Legionów stacjonującej kolejno w Łukowie i Grodnie oraz Jaro-

sławiu. W marcu 1939 r. został przeniesiony do obrony Wojskowej Składnicy Tranzytowej położonej na Westerplatte, placówki wojskowej na terenie Wolnego Miasta Gdańska. Od 1 do 7 września brał udział w obronie Westerplatte. Po kapitulacji resztę wojny Trela spędził w obozach jenieckich. Po zakończeniu wojny wrócił do pełnienia czynnej służby wojskowej. W stopniu kapitana służył w Szkole Samochodowej. Po zdemobilizowaniu osiadł w Gostyninie, gdzie pełnił funkcję dyrektora Przedsiębiorstwa Komunikacji Samochodowej. Za jego kadencji zbudowano zajezdnię i bazę PKS przy ul. 18 Stycznia. Na emeryturze został członkiem ZBoWiD (Związku Bojowników o Wolność i Demokrację) przemianowanym po 1989 r. na Związek Kombatantów RP i Byłych Więźniów Politycznych. Od 1993 r. Trela był członkiem Zarządu Wojewódzkiego tej organizacji. Działal też w gostynińskim oddziale Związku Inwalidów Wojennych. Uzyskał stopień podpułkownika rezerwy. Był orędownikiem pojednania polsko-niemieckiego. W 1993 r. w ciechocińskim sanatorium Gracja spotkał się z Martinem Menzelem, celowniczym okrętu Schleswig-Holstein, który oddał pierwsze strzały 1 IX 1939 r. w stronę polskiego wybrzeża. Weterani podali sobie ręce w geście wybaczenia. To zdarzenie było pionierskim na drodze pojednania polsko-niemieckiego. Początkowo nie znajdowało zrozumienia wśród środowisk kombatantkich. Podobny gest miał powtórzyć Trela podczas obchodów 55. rocznicy wybuchu II wojny światowej na Westerplatte. Niestety, nie zdążył. Zmarł 28 VIII 1994 r. w Cie-

chocinku podczas zjazdu kombatantów. Ceremonia pogrzebowa odbyła się na cmentarzu parafialnym w Gostyninie 31 VIII 1994 r., w przeddzień kolejnej rocznicy wybuchu II wojny światowej oraz obrony Westerplatte. Po śmierci Treli orędownikiem pojednania stał się Tadeusz Kreps, przewodniczący Stowarzyszenia Rodzin Westerplaczyków i Hubalczyków. Trela odznaczony był m.in.: Orderem Virtuti Militari, Krzyżem Walecznych, Medalem za Wojnę Obronną 1939 r. oraz Krzyżem Kawalerskim i Oficerskim Orderu Odrodzenia Polski.

Wdowa Stefania Trela 11 XI 1994 r. odsłoniła tablicę pamiątkową ku czci obrońców Westerplatte w katedrze pw. NMP w Gdańsku. W ratuszu gdańskim dowódcy straży granicznej oraz przewodniczący Rodziny Westerplaczyków i Hubalczyków przekazali na jej ręce przyznaną Stanisławowi Treli Honorową Odznakę Westerplatte 1939 za Zasługi. Od 16 do 21 XI 1994 r. na zaproszenie Misji Pojednania gościła w Niemczech w miejscowości Osnabrück oraz Hilter, gdzie wzięła udział w odsłonięciu i poświęceniu pamiątkowej rzeźby „Pojednanie”. W rocznicę śmierci Trela, 30 VIII 1995 r., do Gostynina przybyła niemiecka delegacja na czele z ks. kan. Johannesem Gehrmannem oraz marynarze pancernika Schleswig-Holstein. Na cmentarzu parafialnym nad grobem Trela podali sobie ręce Martin Menzel i Kazimierz Otap, żołnierz 1 Dywizji Piechoty im. Tadeusza Kościuszki, który zawiesił 2 V 1945 r. biało-czerwony sztandar na Kolumnie Zwycięstwa w parku Großer Tiergarten w Berlinie.

B. Konarska-Pabiniak, *Gostynin. Szkice z przeszłości*, Gostynin 2007, s. 266–269; J. Matuszewski, *Pptk. Rez. Stanisław Treła obrońca Westerplatte – nie żyje*, „Gazeta Gostynińska” 1994, nr 18, s. 2; J. Gospodarowicz, *Stefania Treła w Gdańsku i w Hilter*, „Gazeta Gostynińska” 1994, nr 24, s. 1; B. Konarska-Pabiniak, *Znak pokoju*, „Głos Gostyniński” 1995, nr 17, s. 1; *Pamięci Września*, „Tygodnik Płocki” 1996, nr 36, s. 1; *Gostynin w hołdzie Bohaterom II Wojny Światowej – 1 września 1939*, „Gazeta Gostynińska” 1996, nr 30, s. 1, 3; J. Gospodarowicz, *Misja pojednania*, „W duchu i Prawdzie” 2001, nr 10; B. Konarska-Pabiniak, *Zastużeni dla idei pojednania*, „Głos Gostyniński” 1995, nr 4, s. 6; B. Konarska-Pabiniak, *Znak pokoju*, „Głos Gostyniński” 1996, nr 17, s. 5.

Marek Osmatek

TROCHA Maria Jolanta (1947–2007), lekarz medycyny, poetka

Urodziła się 18 VI 1947 r. w Trzebnicy. Ojciec Stanisław Trocha pracował w drukarni jako składacz, matka Helena Teofila z d. Combik była akuserką. Rodzina zamieszkała w Michalinie pod Warszawą, tam Maria ukończyła Szkołę Podstawową i Liceum, w roku 1965 zdała egzamin maturalny. W latach 1965–1973 odbyła studia na Wydziale Lekarskim Akademii Medycznej w Warszawie, otrzymała tytuł i uprawnienia do wykonywania zawodu lekarza medycyny (specjalność: lekarz ogólny). W czasie studiów działała w Zrzeszeniu Studentów Polskich i w Warszawskim Klubie Medyków, w którym w roku 1971 zadebiutowała jako poetka na wieczorze literackim „Dekompresje 22”. W kolejnych latach kilkakrotnie zmieniła miejsce zamieszkania, pracowała m.in. w Świeciu, Mławie, Radzanowie i Wejherowie. W roku 1984 osiedliła się w Gostyninie i podjęła pracę w Ze-

spole Opieki Zdrowotnej w charakterze asystentki. W latach 1988–2002 pracowała w Zakładach Sprzętu Oświetleniowego Elgo, gdzie była kierownikiem przychodni lekarskiej, w latach 1992–1994 prowadziła gabinet lekarski przy Szkole Podstawowej nr 4. W roku 2002 przeszła na emeryturę. Miała liczne zainteresowania humanistyczne, pasjonowała się teatrem i literaturą, od wczesnej młodości pisała wiersze. Publikowała artykuły i teksty poetyckie w „Gazecie Gostynińskiej”. W 1994 r. wstąpiła do Gostynińskiego Klubu Poetyckiego, działającego przy Miejskiej Bibliotece Publicznej im. Jakuba z Gostynina. W 1997 r. zdobyła III miejsce w Konkursie Jednego Wiersza zorganizowanym przez Miejską Bibliotekę Publiczną im. Jakuba z Gostynina i Gostyniński Klub Poetycki. Utwory Marii Trochy ukazały się w opublikowanych przez MBP antologiach poezji lokalnej: *Kroki ku słońcu* (1996), *Miłość* (1998), *Zamyślenia* (2000) i *Gostynińskie pejzaże* (2004). Jej twórczość to zapis kobiecych uczuć, impresji i sensualnych obrazów natury. Zmarła 12 VI 2007 r. w Gostyninie, pochowana została na cmentarzu parafialnym w Michalinie pod Warszawą.

W roku 1975 wyszła za mąż, w roku 1980 urodziła syna Jakuba. Po rozwodzie powróciła do nazwiska rodowego. Miała młodszego brata Wojciecha (ur. 1953).

J. Bigus, *Gostyniński Klub Poetycki*, „Rocznik Gostyniński”, t. II, Gostynin 2008, s. 333–342; J. Bigus, *60 lat w służbie kultury*, Gostynin 2006, s. 57–65; B. Konarska-Pabiniak, *Gostynin w III Rzeczypospolitej (1990–2010)*, [w:] *Dzieje Gostynina od XI do XXI wieku*. Pod red. B. Konarskiej-Pabiniak, Gostynin 2010, s. 742; M. Trocha, *Moja matura*, „Gazeta Gostynińska” 1997, nr 8,

s. 8; J. Łoś, *Pamięci Marii Trochy (1947–2007)*, „Głos Gostyniński” 2007, nr 10, s. 4; Informacje syna, Jakuba Trochy.

Julia Łoś

TROJANOWSKI Tadeusz (1933–1979), historyk, regionalista (fot. s. 464)

Urodził się 3 VI 1933 r. w Podgórzu koło Gostynina. Kształcił się w Liceum Ogólnokształcącym w Gostyninie, gdzie w 1953 r. uzyskał świadectwo dojrzałości. Studiował najpierw na Wydziale Historii Uniwersytetu Warszawskiego, następnie przeniósł się do Gdańska, gdzie kontynuował studia w gdańskiej Wyższej Szkole Pedagogicznej. Po ukończeniu studiów historycznych w 1957 r. podjął pracę w szkolnictwie Elbląga. Najpierw w Szkole Podstawowej i Wieczorowej, w 1959 r. został wicedyrektorem Liceum Ogólnokształcącego im. Juliusza Słowackiego, następnie dyrektorem w tamtejszym II Liceum Ogólnokształcącym im. Kazimierza Jagiellończyka. Pracę doktorską „Gostynin w latach 1815–1864” obronił w czerwcu 1977 r. na Wydziale Historii Uniwersytetu Warszawskiego. Kserokopię tej pracy przekazał Gostynińskiemu Towarzystwu Kulturalno-Naukowemu syn Dariusz. Wcześniej opublikował w „Zapiskach Ciechanowskich” artykuł *Pożar Gostynina w 1809 roku*. Także przeszłości Gostynina była poświęcona jego praca magisterska napisana w 1957 r. pod kierunkiem prof. dr. Stanisława Sosina „Zarys dziejów Gostynina (do końca XIX wieku)”. Poza pracą zawodową podjął także badania nad historią szkolnictwa średniego w Elblągu. Opracował monografię Liceum Ogólnokształcącego im. Kazimierza Ja-

giellończyka. Największym jego powołaniem było badanie historii Mazowsza. Cały wolny czas od pracy poświęcał zbieraniu materiałów dotyczących przeszłości Gostynina i ziemi gostynińskiej. Bywał stałym gościem pracowni naukowych Płocka i Warszawy. Kwerenda archiwalna, głównie źródeł pomijanych przez badaczy – odpisy mieszczkańskich inwentarzy, testamenty, akta kupna i sprzedaży, intercyzy, plenipotencje, pokwitowania dzierżaw – dawała mu interesujący i właściwie jedyny materiał do poznawania stosunków społeczno-politycznych, a także kulturowych i narodowościowych miasteczka i okolicznych miejscowości. Prowadził też rozległą korespondencję, dużą wagę przywiązywał do relacji ustnych. Zgromadził ogromne i niezwykle bogate merytorycznie archiwum własne. Zginął w wypadku samochodowym 15 IX 1979 r. w Ostródzie. Pochowany jest w Elblągu.

Żona Wiktoria, syn Dariusz.

Wiktoria Trojanowska przekazała za pośrednictwem dr Barbary Konarskiej-Pabiniak w 1989 r. wszystkie pozostałe po mężu materiały Archiwum Państwowemu w Płocku. Wartość wprost wyjątkową mają źródła do historii Gostynina w okresie międzywojennym i w latach okupacji hitlerowskiej. Korzystają z nich badacze regionaliści, a także studenci zajmujący się tematyką dotyczącą historii ziemi gostynińskiej.

B. Konarska-Pabiniak, *Tadeusz Trojanowski – regionalista z pasji*, [w:] *Gostynin. Szkice z przeszłości*, Gostynin 2007, s. 277–279; J. Szczepański, *Tadeusz Trojanowski (3 VI 1933–15 IX 1979), badacz dziejów Gostynina i ziemi gostynińskiej*, „Głos Gostyniński” 2009, nr 12, s. 4; tegoż, *Tadeusz Trojanowski – badacz dziejów Gostynina i ziemi gostynińskiej*, Rocznik Gostyniński, t. III

– 2012, s. 2357–359; E. Walczak, *W 30. rocznicę śmierci Tadeusza Trojanowskiego – wieczornica*, „Głos Gostyński” 2009, nr 12, s. 4; B. Gustowski, *Regionalista z pasji*, „Głos Gostyński” 1999, nr 17, s. 5.

Barbara Konarka-Pabiniak

**TUSZYŃSKI Antoni (1885–1950),
sędzia, prezes sądu**

Urodził się 25 V 1885 r. w majątku Łoś, w powiecie grójeckim, syn Józefa i Zofii z Dobrowolskich. Prawdopodobnie studiował na Wydziale Prawa Cesarskiego Uniwersytetu Warszawskiego. W 1933 r. objął stanowisko prezesa Sądu Grodzkiego w Gostyninie, przeniesionego z ul. Długiej na parter domu miejskiego nr 2 przy ul. Długiej 56 (dziś Wojska Polskiego). Od 1933 r. był prezesem Zarządu Oddziału działającej w Gostyninie Ligi Morskiej i Kolonialnej. Po zakończeniu II wojny światowej nadal był prezesem Sądu Grodzkiego w Gostyninie, który z dniem 1 I 1951 r. przemianowany zo-

stał na Sąd Powiatowy. Funkcję prezesa sprawował do swej śmierci. Sędzia Tuszyński po wybuchu wojny zabezpieczył księgi notarialne znajdujące się w piwnicy budynku sądu. W kwietniu 1945 r. uczestniczył w ekshumacji zamordowanych przez Niemców 1 XII 1939 r. Polaków. Podpisywał, wraz z dr. Eugeniuszem Wilczkowskim i przedstawicielem starostwa Wacławem Kujawą, protokoły ekshumacyjne. Zmarł 26 XI 1950 r., pochowany został na cmentarzu parafialnym w Gostyninie.

Żona Janina ze Słomczyńskich (1889–1969), córka Janina Barbara, sędzia. Syn Andrzej Ireneusz (1925–1981) zmarł w Niemczech, w Kettwig, historycznej dzielnicy Essen.

B. Konarska-Pabiniak, *Gostynin. Szkice z przeszłości*. Gostynin 2007, s. 158; *Dzieje Gostynina od XI do XXI wieku*. Pod red. B. Konarskiej-Pabiniak, Gostynin 2010, s. 398, 431, 486, 608; Akta Stanu Cywilnego USC w Gostyninie

Jolanta Bigus

W

WACHOWICZ Józef (1936–2007), nauczyciel, dyrektor bursy

Urodził się 25 II 1936 r. w Helenowie Suserskim, w rodzinie Władysława i Stanisławy z d. Markiewicz. 6-klasową Szkołę Podstawową ukończył w Stefanowie, klasę siódmą w Adamowie. Był absolwentem Liceum Ogólnokształcącego im. Adama Mickiewicza w Żychlinie. Pracę zawodową rozpoczął 15 VIII 1954 r. w Szkole Podstawowej w Słupie jako nauczyciel i kierownik szkoły do 1965 r. W 1972 r. w systemie zaocznym ukończył studia na Wydziale Matematyki Uniwersytetu Gdańskiego. Od 1 IX 1965 r. przeszedł do pracy na etat w Zarządzie Powiatowym Związku Młodzieży Wiejskiej. W styczniu 1967 r. przeprowadził się z rodziną do Gostynina i rozpoczął pracę jako instruktor w miejscowym Komitecie Powiatowym PZPR. Z początkiem sierpnia 1972 r. został dyrektorem Bursy Międzyszkolnej w Gostyninie przy ul. Józefa Ozdowskiego 1A. Jednocześnie zatrudniony był na część etatu jako matematyk w Technikum Elektrycznym w Gostyninie. Na emeryturę odszedł 31 VIII 1984 r. Do 31 VIII 1992 r. pracował w niepełnym wymiarze godzin w bursie jako wychowawca grupy. Był aktywnym działaczem Związku Nauczycielstwa Polskiego, w latach 1962–1964 pełnił funkcję prezesa Ogniska ZNP w Pacynie, następnie w latach 1978–1982 wiceprezesa ZNP Zarządu Miejskiego w Gostyninie. Był aktyw-

nym działaczem organizacji młodzieżowych, pełniąc społecznie stanowisko przewodniczącego Zarządu Gromadzkiego i Powiatowego Związku Młodzieży Wiejskiej, a także sekretarza Zarządu Miejskiego Towarzystwa Wiedzy Powszechnej w Gostyninie (1975–1986). Posiadał szereg odznaczeń i wyróżnień, m.in. Odznakę 1000-lecia Państwa Polskiego, Złotą Odznakę ZMW, Złotą Odznakę za Zasługi dla Województwa Warszawskiego, Medal XXX-lecia PRL, Złoty Krzyż Zasługi, Nagrodę Ministra Oświaty i Wychowania II stopnia, Nagrodę Ministra Oświaty i Wychowania I stopnia, Medal XL PRL, Odznakę za Zasługi dla Województwa Płockiego. Poza pracą zawodową jego pasją było pszczelarstwo, w tej dziedzinie zyskał uznanie za wiedzę i profesjonalizm. Zmarł 23 IV 2007 r. Pochowany został na cmentarzu parafialnym w Gostyninie.

Żona Elżbieta z d. Krzewicka (ur. 1945), nauczycielka, córka Ewa, nauczycielka i syn Konrad, inżynier.

Informacje córki, Ewy Wachowicz; Inskrypcja nagrobna.

Elżbieta Szubska-Bieroń

WAKULSKI Ksawery Franciszek (1843–1925), inżynier, budowniczy kolei wysokogórskiej w Andach

Był synem Franciszka Ksawerego, urzędnika tabacznego i Katarzyny z d. Parazińskiej, urodzonej w 1813 r.

Urodził się w Gostyninie 2 III 1843 r., gdzie w tym czasie mieszkała jego matka. Gimnazjum ukończył w Suwałkach, a następnie w latach 1863–1866 uzyskał stopień magistra nauk matematycznych w warszawskiej Szkole Głównej. Później zdobył wykształcenie inżynierskie w słynnej paryskiej Szkole Dróg i Mostów (Ecole des Ponts et des Chausees). Zachował się wpis Wakulskiego w poczet studentów z miejscowością Gostynin jako miejscem jego urodzenia. Był też członkiem Polskiego Towarzystwa Nauk Ścisłych w Paryżu. W tym właśnie czasie polski inżynier Ernest Malinowski, zdobywszy wybitną pozycję w Peru, budował tam transandyjską linię kolejową, do końca XX w. najwyższej położoną kolej na świecie (wyżej pobudowali w 2006 r. Chińczycy – z Xiningu do Lhasy). Z jego inicjatywy rząd peruwiański werbował w Paryżu do pomocy inżynierów, dając pierwszeństwo Polakom, absolwentom paryskiej Szkoły Dróg i Mostów. Wśród zaangażowanych wówczas polskich inżynierów znalazł się Wakulski. Do Peru przybył w 1873 r. Początkowo, podobnie jak większość jego kolegów, pracował przy budowie Centralnej Kolei Transandyjskiej. Później wydatnie dopomagał Edwardowi Habichowi w przekształceniu istniejącej w Limie od 1864 r. szkoły technicznej w pierwszą w Ameryce Łacińskiej politechnikę. W 1875 r. powstała w wyniku ich zabiegów Escuela de Construcciones Civiles y de Minas del Peru. Wakulski wykładał tam budowę dróg i mostów oraz wytrzymałość materiałów. Pełnił też funkcję wicedyrektora uczelni. Opanowawszy znakomicie język hiszpański, pisywał

w nim rozprawy naukowe, które publikował w peruwiańskich czasopismach naukowo-technicznych (również utworzonych przez Polaków) – „Annales de los Ingenieros del Peru” i „Annales de los Obras Publicas del Peru”. Oprócz pracy naukowej pełnił odpowiedzialną funkcję naczelnego inżyniera i dyrektora telegrafów peruwiańskich. Zdobywszy uznanie i dobrobyt, nie zapomniał o rodakach na wychodźstwie, którym mniej się poszczęściło. Wiadomo, że posyłał w darze dla naszych emigrantów w Brazylii setki polskich książek. Nie udało się dokładnie ustalić, kiedy Wakulski wrócił do kraju, ale musiało to nastąpić w latach 90. XIX w. W końcu stulecia Wakulski był już bowiem w Galicji i kierował budową linii kolejowej Delatyn–Kołomyja–Stefanówka, ukończonej w 1899 r. Zmarł w Warszawie 11 IX 1925 r.

B. Konarska-Pabiniak, *Ksawery Wakulski – Gostynianin w Andach*, [w:] *Gostynin. Szkice z przeszłości*, Gostynin 2007, s. 218–220; teże, *Coraz więcej wiemy o sławnym gostynianinie*, „Nasz Gostynin” 2011, nr 12, s. 16; teże, *Czego dokonał gostynianin w Peru*, „Nasz Gostynin” 2011, nr 8, nr 10; teże, *Franciszek Ksawery Wakulski – gostynianin Świata*, *Rocznik Gostyniński*, t. 2 – 2012, s. 309–322; Archiwum Państwowe w Płocku, Zespół Archiwalny 210 Akta Stanu Cywilnego Parafii Rzymskokatolickiej Gostynin z lat 1838–1848, sygn. 17, k. 14.

Barbara Konarska-Pabiniak

WALCZAK Józef (1842–1922), właściciel młyna

Urodził się w 1842 r. w Mnichu, powiat kutnowski, w rodzinie Łukasza i Jadwigi z Zajączkowskich. Wziął udział w powstaniu styczniowym w 1863 r. Nabył od właściciela Strzałek, Samuela Rze-

szewskiego, 4 VIII 1877 r. osadę młynarską Brzozówka, liczącą wówczas 77 mórg i 34 przęty ziemi. Kupna dokonał wraz z żoną Józefą z Matuszewskich (1848–1932). Był pracowitym, przedsiębiorczym i energicznym człowiekiem. Oddłużył hipotekę Brzozówki, a następnie powiększył gospodarstwo w osadzie młyńskiej, dokupując ziemię od kolejnych właścicieli sąsiedniej wsi Strzałki. Prowadzony przez niego młyn dawał zatrudnienie kilkudziesięciu miejscowym osadnikom. Jako jeden z pierwszych na ziemi gostynińskiej podjął się budowy młyna murowanego z konstrukcjami drewnianymi, czterokondygnacyjnego z motorownią i urządzeniami sanitarnymi. Do napędu urządzeń młyńskich zamierzał wykorzystać nie tylko siłę płynącej wody, ale zastosować najnowsze zdobycze techniki, przede wszystkim turbinę wodną. Inwestycję przerwał wybuch I wojny światowej. W 1914 r. udało się jedynie postawić zabudowania mieszkalne i gospodarcze. Urzeczywistnienia planów i marzeń dokonała jego najstarsza córka Marianna wraz z mężem Józefem Wasiakiem (zob. biogram), którym w 1918 r. przekazał młyn i połowę gospodarstwa w Brzozówce. Przez kilkanaście lat pełnił funkcję ławnika w gostynińskim sądzie. Zmarł 6 III 1922 r. Pochowany został na cmentarzu parafialnym w Gostyninie.

W 1868 r. poślubił Józefę Matuszewską (1848–1932). Mieli jedenaścioro dzieci.

E. Szubska-Bieroń, *Młyny na ziemi gostynińskiej. Rys historyczny*, Rocznik Gostyniński t. IV – 2016, s. 72, 86–87; Informacja Mateusza Bogusławskiego; geneteka.pl, Akt ślubu parafii Mnich z 1868 r.; Inskrypcja nagrobna.

Elżbieta Szubska-Bieroń

WALCZAK Waław (1914–2005), żołnierz wojny obronnej 1939 r., strażak

Urodził się 20 IX 1914 r. w Bedlnie, w powiecie kutnowskim jako syn Wojciecha i Katarzyny Starczewskiej, w rodzinie prowadzącej gospodarstwo rolne. Miał ukończoną szkołę powszechną. W 1932 r. wstąpił do Ochotniczej Straży Pożarnej w Sierakówku, gdzie wówczas mieszkał. We wrześniu 1937 r. został wcielony do 4 Pułku Strzelców Konnych Ziemi Łęczyckiej stacjonującego w Płocku, w którym pełnił funkcję amunicyjnego w szwadronie ckm. W lutym 1938 r. zakwalifikowano go do szkoły podoficerskiej, w lipcu dostał awans na ułana i dowódcę sekcji drugiego szwadronu. W listopadzie, kończąc szkołę, uzyskał stopień kaprała. W kampanii wrześniowej pułk walczył w obronie Mławy od 1 IX 1939 r., potem w okolicy Płocka, Mińska Mazowieckiego, Kałuszyna i Majdanu, po czym skierowano go do Warszawy, a następnie do Rejowca, na południe od Lublina. Stamtąd pułk miał przedrzeć się do Lwowa. Na skutek dużych strat 23 IX 1939 r. pułk rozwiązano, a żołnierze mieli kierować się do granicy z Rumunią. 24 września Walczak trafił do niewoli niemieckiej. Po dwóch tygodniach uciekł z prowizorycznego obozu jenieckiego i dotarł do Sierakówka. Po wojnie powrócił do wojska, z którego przeszedł do rezerwy 17 I 1950 r. W latach 1966–1972 pełnił funkcję naczelnika OSP w Sierakówku. W 2000 r. mianowano go Honorowym Członkiem Jednostki OSP w Sierakówku. Został odznaczony: Brązowym Medalem za Zasługi dla Pożarnictwa (1979), Me-

dalem za Udział w Wojnie Obronnej 1939 r. (1983), Srebrnym Medalem za Zasługi dla Pożarnictwa (1984), Krzyżem Kampanii Wrześniowej nadanym przez władze emigracyjne w Londynie (1985), Medalem za Udział w Walkach w Obronie Władzy Ludowej (1986), Złotym Medalem za Zasługi dla Pożarnictwa (1994). Zmarł 3 X 2005 r., pochowany jest na cmentarzu parafialnym w Gostyninie.

Żona Stanisława (1920–1997), dzieci: Halina, Krystyna i Jerzy.

W. Kuciapski, *Strażak od 70 lat*, „Wiadomości Gostynińskie” 2002, nr 12, s. 5; B. Konarska-Pabiniak, *Dzieje Ochotniczej Straży Pożarnej w Gostyninie 1879–1991*, Gostynin 1992, s. 123; Red. *Z żałobnej karty*, „Gazeta Gostynińska” 2005, nr 11, s. 10.

Marek Osmatek

WALCZYKIEWICZ Stefan (1886–1940), biskup pomocniczy diecezji łuckiej

Urodził się 25 VII 1886 r. w Gostyninie w rodzinie mieszczańskiej. Ojciec Antoni był miejscowym rzemieślnikiem, a matka Anna opiekowała się wielodzietną rodziną. Po ukończeniu Szkoły Powszechnej w Gostyninie i średniej (tzw. Gorodczak), w 1905 r. wstąpił do Wyższego Seminarium Duchownego w Płocku. W dniu 7 IX 1910 r. z rąk biskupa Antoniego Juliana Nowowiejskiego otrzymał święcenia diakonalne. Wybitne osiągnięcia w nauce pozwoliły na kontynuowanie studiów na Uniwersytecie Gregoriańskim w Rzymie, gdzie zdobył dwa tytuły doktorskie, z teologii i filozofii. W kwietniu 1912 r. przyjął święcenia kapłańskie w bazylice na Lateranie. Po powrocie do Płocka został wykładowcą w płockim seminarium.

Jednocześnie prowadził aktywną działalność społeczną. Uczestniczył w pracach Rady Rodzicielskiej przy Szkolnictwie Powszechnym w Płocku, organizował Zjazdy Katolickie w Mławie i Płocku. Był postacią powszechnie znaną i lubianą. W dniu 20 VII 1928 r. został mianowany przez papieża Piusa XI biskupem pomocniczym diecezji łuckiej na Wołyń i biskupem tytularnym Zenopolis in Isaura. Konsekrowany na biskupa 25 XI 1928 r. w katedrze łuckiej przez ordynariusza diecezji biskupa Adolfa Piotra Szelażka (1862–1950) w asyście biskupa kamienieckiego Piotra Mańkowskiego (1866–1933) i biskupa płockiego Nowowiejskiego. Jako biskup pomocniczy pełnił funkcję wikariusza generalnego diecezji łuckiej. Z wielką ofiarnością pomagał biskupowi Szelażkowi, konsekrując kościoły, udzielając święceń, wizytując parafie. Był także profesorem miejscowego seminarium duchownego. Pełnił funkcję asystenta kościelnego Diecezjalnego Instytutu Akcji Katolickiej w Łucku. W kwietniu 1929 r. Konferencja Episkopatu Polski wytypowała go na pielgrzymkę do Rzymu związaną z obchodami Roku Świętego. W sierpniu 1936 r. został sekretarzem Komisji Episkopatu na Synodzie Plenarnym odbywającym się na Jasnej Górze w Częstochowie. Po wejściu wojsk sowieckich 17 IX 1939 r. do Łucka został aresztowany. Liczne przesłuchania mocno nadwładziły jego zdrowie. Ponieważ diecezji odebrano gmach seminarium i kurii biskupiej, zamieszkał u sióstr zakonnych przy katedrze. Zmarł w Łucku 12 V 1940 r. w wieku 54 lat. Został pochowany na miejscowym cmentarzu, a mieszkańcy Łucka ufundowali biskupowi pomnik.

Przetrwiał on zawieruchę wojenną i dopiero w latach 70. XX w. wraz z cementarzem został zniszczony. Dnia 8 IX 1991 r. biskup płocki Roman Marcinkowski odsłonił i poświęcił w kościele parafialnym w Gostyninie pamiątkową tablicę ku czci biskupa Stefana Walczykiewicza. Podobna tablica została odsłonięta w kościele katedralnym w Łucku w 1995 r.

M.M. Grzybowski, *Duchowieństwo diecezji płockiej. Wiek XIX*, T. 4, cz. 2, Płock 2014, s. 211–213; B. Konarska-Pabiniak, *Gostynin. Szkice z przeszłości*, Gostynin 2004, s. 300; A.J. Papierowski, J. Stefański, *Płocznanie znani i nieznani*, Płock 2002, s. 618; H. Seweryniak, L. Zieliński, *Nikt nie ma większej miłości... Męczeństwo gostynińskich kapłanów w latach II wojny światowej*, Płock–Gostynin 2009 s. 25–27; *My, Gostyniacy. Wspomnienia Wychowanków i Absolwentów Gimnazjum i Liceum im. Tadeusza Kościuszki w Gostyninie*. Pod red. W. Sajkowskiego, Gostynin 2010, s. 241–242; J. Gospodarowicz, *Ks. biskup Stefan Walczykiewicz*, „Gazeta Gostynińska” 1992, nr 9, s. 5.

Jolanta Bigus

WALCZYKIEWICZ Władysław (1923–1980), prawnik, ekonomista

Urodził się 10 VI 1923 r. w Gostyninie, w rodzinie mieszczańskiej, zamieszkującej przy ul. Stodólnej. Szkołę Powszechną nr 1 ukończył w Gostyninie, dalszą naukę kontynuował w Seminarium Duchownym w Płocku, gdzie wykładowcą był jego stryj Stefan Walczykiewicz (zob. biogram), w latach 1928–1940 biskup w Łucku na Wołyniu. Naukę przerwał wybuch wojny. Wrócił wówczas do Gostynina. W dniu 21 IV 1941 r. został zatrzymany w łapance i wywieziony transportem zbiorowym do Niemiec na przymusowe roboty. Pracował w niemieckim gospodarstwie Michaela Obermeyera w Berghof koło Nitten do

końca 1942 r. Na początku 1943 r. został przeniesiony do dalszej pracy niewolniczej w Heissen-Mulheim (Zagłębie Ruhry) jako tzw. pracownik cywilny. Ale i tam został zatrzymany i skierowany do obozu koncentracyjnego w Ravensbrück. Z transportu udało mu się zbiec, pozostał jednak w mieście i zmuszony został do pracy w kopalni węgla. Wolność dzięki wojskom alianckim uzyskał w 1945 r. Znalazł się w obozie dla polskich uchodźców w Giessen. Zaczął uczyć przebywające tam polskie dzieci. Kierownictwo uczyniło go nauczycielem niedyplomowanym. Do Gostynina wrócił 15 X 1945 r. Rozpoczął naukę w Gimnazjum i Liceum dla Dorosłych w Gostyninie w klasie III. Równocześnie podjął pracę w powstającym wówczas Starostwie Powiatowym. Obdarzony pięknym głosem (tenorem lirycznym – skala do wysokiego C) występował na wszystkich akademiach i uroczystościach okolicznościowych, śpiewał solo w kościele. Razem z Janiną Stępnioną i J. Dulskim stanowili niezastąpiony tercet. Świadectwo maturalne uzyskał w 1947 r. i zdał na Wydział Prawno-Ekonomiczny Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. Wtedy poznał i zaprzyjaźnił się ze Zbigniewem Herbertem, z którym mieszkał w domu akademickim. Wspólna nauka zamieniła się w serdeczną i dozgonną przyjaźń. Dowodem jest zachowana korespondencja między przyjaciółmi z lat 1949–1983 (obecnie w zbiorach Anny i Barbary Walczykiewicz). W Toruniu Władysław śpiewał w męskim chórze akademickim. Po skończeniu studiów w 1950 r. przeniósł się do Warszawy, gdzie podjął pracę w Centrali

Handlu Zagranicznego Varimex (1950–1956). Zamieszkał w wynajętym pokoju przy ul. Wiejskiej 17. W 1954 r. Walczykiewicz przyjął Herberta do mieszkania jako sublokatora, ponieważ ten rozpoczął pracę w Polskich Nagraniach w Warszawie i nie miał gdzie mieszkać. Taka sytuacja trwała cztery lata. Przyjęty też został do chóru Filharmonii Narodowej (1952–1957). Równocześnie został zatrudniony na pół etatu w zespole radców prawnych. Zwolnił się z Varimexu i podjął pracę w Ministerstwie Handlu Zagranicznego (1956–1979). W 1958 r. ożenił się z gostynianką Anną Radzką, rocznik 1935. W uroczystości ślubnej i uczcie weselnej w Gostyninie przy ul. Bierzewickiej 22 w dniach 6–7 IV 1958 r., a później w chrzcie córki Barbary, brał udział Zbigniew Herbert. W latach 1959–1966 Walczykiewicz dodatkowo pracował jako stały korespondent w piśmie „Rynki Zagraniczne”. Zmarł 2 V 1980 r. po ciężkiej chorobie, z którą się zmagał 17 lat. Pochowany jest na Starych Powązkach w Warszawie.

Żona Anna, pracownik Sądu Rejonowego dla m. Warszawa-Praga, następnie w gospodarce mieszkaniowej, córka Barbara (ur. 1962). Bracia Tadeusz (zm. 2001), absolwent SGPiS, pracownik Polskiej Izby Handlu Zagranicznego w Warszawie i Rajmund (zm. 1989), absolwent Politechniki Warszawskiej, pracował i mieszkał w Nowej Hucie, później w Krakowie.

My, Gostyniacy. Wspomnienia Wychowanków i Absolwentów Gimnazjum i Liceum im. Tadeusza Kościuszki w Gostyninie. Pod red. W. Sajkowskiego, Gostynin 2010, s. 239–244; A. Majchrzak, *Pan Cogito i Zbigniew Herbert w Gostyninie*, „Głos Gostyniński” 2008, nr 5, s. 4; teŹe, *Koresponden-*

cja Zbigniewa Herberta do przyjaciół z Gostynina, Rocznik Gostyniński, t. II – 2008, s. 343–356.

Barbara Konarska-Pabiniak

WANDURSKI Eugeniusz (1894–1950), inżynier leśnik, żołnierz wojny polsko-bolszewickiej w 1920 r., żołnierz Armii Krajowej

Urodził się 1 X 1894 r. w Częstochowie, w rodzinie Waclawa i Marii Anny z Eggertów. Ukończył gimnazjum rosyjskie w Łodzi, a następnie Szkołę Leśną w Warszawie. Z wykształcenia był inżynierem leśnikiem. Walczył w I wojnie światowej i w wojnie polsko-bolszewickiej w 1920 r. Miał stopień wojskowy bombardiera. W odrodzonej Polsce pracował początkowo w Łodzi, potem w Warszawie. Następnie zatrudniony został jako Nadleśniczy lasów miejskich w Gostyninie. Od 1938 r., z polecenia burmistrza Michała Jarmolińskiego (zob. biogram), pełnił funkcję kierownika tartaku. Po wybuchu II wojny światowej w 1940 r. przesunięto go na stanowisko gajowego, a jego dotychczasowe miejsce zajął Niemiec o nazwisku Türke. Wiosną 1940 r. wstąpił do Komendy Obrońców Polski w Gostyninie, w latach 1941–1942 był członkiem Związku Walki Zbrojnej. Działał pod pseudonimem „Władysław”. W latach 1943–1945 służył w II Oddziale „Kanwy” dowodzonym przez „Armanda”. Po aresztowaniu dotychczasowego komendanta Tadeusza Krzemińskiego „Lecha” (zob. biogram), objął dowództwo rejonu „Gopło” (powiaty Gostynin, Kutno, Płock, Włocławek) obszaru „Kanwa”. Od kwietnia 1943 r. zajmował się wywiadem wojskowym w rejonie okręgu „Gopło”. Jego

osiągnięciem było szczegółowe rozpracowanie w stoczni rzecznej w Radziwiu budowy łodzi podwodnych i ścigaczy dla niemieckiej armii oraz baraku samochodowego SS Waffen w miejskich lasach w Gostyninie. Dowództwo Armii Krajowej 12 XII 1943 r., na wniosek „Armanda” awansowało go na stopień podporucznika. Niemcy za wskazanie miejsca jego pobytu wyznaczyli nagrodę w wysokości 20 tys. marek. W porę ostrzeżony, przedostał się 5 VII 1944 r. z synem Zbigniewem do Warszawy, unikając obławy gestapo w leśniczówce w Drzewcach, gdzie mieszkali. Obaj walczyli w powstaniu warszawskim, w trakcie którego Eugeniusz Wandurski został ranny. W lutym 1945 r. powrócił do Gostynina, pracował jako nadleśniczy. Został radnym Miejskiej Rady Narodowej. Stał na czele Stronnictwa Demokratycznego w Gostyninie. W 1948 r. został przeniesiony na stanowisko nadleśniczego do Napiwody, w powiecie nidzickim. Zmarł w Olsztynie 20 II 1950 r. Żona Halina z d. Gundlach (ur. 1898), syn Zbigniew (zob. biogram).

Akta osobowe w archiwum Związku Kombatan-tów RP i Byłych Więźniów Politycznych Koło nr 2 w Gostyninie; *Dzieje Gostynina od XI do XXI wieku*. Pod red. B. Konarskiej-Pabiniak, Gostynin 2010, s. 518–520, 559, www.ogrodywspomnien.pl.

Marek Osmatek

WANDURSKI Zbigniew (1925–1984), żołnierz Armii Krajowej, uczestnik powstania warszawskiego

Urodził się 24 XI 1925 r. w leśniczówce Jarząbek koło Płocka (w karcie ewidencyjnej Związku Uczestników Walki Zbrojnej o Niepodległość i Demokrację

podał jako miejsce urodzenia Warszawę), w rodzinie Eugeniusza (zob. biogram) i Haliny Gundlach. Po wybuchu II wojny światowej w kwietniu 1943 r. wstąpił do Armii Krajowej II Oddziału obszaru „Kanwa”, rejonu „Gopło”, przyjmując pseudonim „Żak”. W czasie okupacji pracował w Gostyninie – przez trzy lata jako mechanik samochodowy w warsztacie Świątkowskiego, następnie w fabryce maszyn rolniczych, a w 1943–1944 r. jako listonosz na poczcie. Tam zajmował się przejmowaniem i kontrolą korespondencji wojskowej, urzędowej i partyjnej. Był kurierem i łącznikiem z placówką konspiracyjną w stoczni w Radziwiu. Przewoził do komendy rejonu plany stoczni i raporty komendanta placówki płockiej „Zdzicha”. Prowadził też akcje sabotażowe w fabryce maszyn rolniczych w Gostyninie, niszcząc narzędzia. W lipcu 1944 r., gdy podjęto próbę jego aresztowania, w porę ostrzeżony, wymknął się wraz z ojcem i przedostał do Warszawy. Brał udział w powstaniu warszawskim, od 1 VIII do 4 X 1944 r. W 1945 r. powrócił do Gostynina. Zdał maturę w 1946 r. Studiował technologię drewna w Szkole Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie. Pracował w zawodzie inżyniera drzewiarza w Jastrowiu i w Warszawie. Zmarł 18 V 1984 r. w Warszawie, pochowany został na cmentarzu w Wólce Węglowej. Był dwukrotnie żonaty.

Akta osobowe w archiwum Związku Kombatan-tów RP i Byłych Więźniów Politycznych Koło nr 2 w Gostyninie; *Dzieje Gostynina od XI do XXI wieku*. Pod red. B. Konarskiej-Pabiniak, Gostynin 2010, s. 518–520, 559, www.ogrodywspomnien.pl.

Marek Osmatek

WARDA Barbara (1912–1999), lekarz, działaczka społeczna

Urodziła się 24 V 1912 r. w Warszawie, ale do czasu ukończenia szkoły średniej mieszkała w Kutnie, a potem w Gostyninie. Była córką kutnowskich komunistów i związkowców Wincentego i Malwiny z d. Mackiewicz Wardów. Świadectwo dojrzałości Barbara Warda uzyskała w 1931 r. w Gimnazjum im. Tadeusza Kościuszki w Gostyninie. Po maturze najpierw podjęła naukę w Wyższej Szkole Pielęgniarskiej, którą ukończyła w 1939 r., następnie rozpoczęła studia medyczne. W czasie okupacji pracowała w Szpitalu Wolskim przy ul. Płockiej 26 w Warszawie jako instrumentariuszka. Brała udział w powstaniu warszawskim, ratowała żołnierzy i działaczy Polski Podziemnej, szkoliła drużyny sanitarne Armii Krajowej. Z narażeniem życia uratowała też dwie Żydówki z getta warszawskiego. Miała pseud. „Stara”. Studia medyczne dokończyła w 1948 r. i od 1950 r. pracowała pod kierunkiem znanego chirurga, twórcy polskiej szkoły chirurgii klatki piersiowej prof. Leona Manteuffela-Szoega (1904–1973). W latach 1959–1962 była kierownikiem bloku operacyjnego w Szpitalu Bielańskim przy ul. Ceglowskiej, a następnie pracowała w Instytucie Onkologii, z którego w 1973 r. odeszła na emeryturę. W niepełnym wymiarze godzin pracowała w Pogotowiu Ratunkowym do ukończenia 80 lat. Profesor Manteuffel napisał o niej we wrześniu 1959 r.: „W pracy lekarskiej lek. Barbara Warda odznacza się ogromną sumiennością, będąc wzorem systematyczności i porządku w pracy, wyróżniając się przy tym wiel-

ką sumiennością i odpowiedzialnością w trosce o chorych... W czasie wojny 1939 roku, okupacji i Powstania Warszawskiego odznaczała się spokojem i odwagą”. Równocześnie Barbara Warda działała społecznie w wielu stowarzyszeniach, jak: Towarzystwo Lekarskie, Polskie Towarzystwo Pielęgniarskie, Towarzystwo Chirurgów Polskich, była członkiem Zarządu Towarzystwa Przyjaciół Łazienek Królewskich, działała w Towarzystwie Przyjaciół Ziemi Kutnowskiej, Polskim Towarzystwie Tatrzańskim, Polskim Towarzystwie Turystyczno-Krajoznawczym. To właśnie w PTTK pracowała ze szczególnym zaangażowaniem. W 1963 r. z jej inicjatywy powołano Koło Przyjaciół Ziemi Gostynińskiej przy Stołecznym Oddziale PTTK w Warszawie. Głównym celem Koła było utrzymywanie łączności z Gostyninem i ze szkołą, którą w tym mieście ukończyła. Do końca swych dni była prezesem tego Koła. Z dużym poświęceniem angażowała się w organizowanie Zjazdów Absolwentów i Wychowanków Gimnazjum i Liceum Ogólnokształcącego im. Tadeusza Kościuszki w Gostyninie. Za wybitną działalność w PTTK Zarząd Główny odznaczył Barbarę Wardę Żółtą Honorową Odznaką PTTK. Ponadto, za wzorową pracę i działalność została odznaczona: Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski, Srebrnym Krzyżem Zasługi, Medalem za Udział w Wojnie Obronnej 1939 roku, Warszawskim Krzyżem Powstańczym, Krzyżem Armii Krajowej. Zmarła po ciężkiej chorobie 27 II 1999 r. w Warszawie. Pochowana została na cmentarzu komunalnym w Węglowej Wólce. Nie założyła rodziny.

Do 1991 r. jedna z ulic w Kutnie nosiła imię Wardów, obecnie doktora Antoniego Troczewskiego (1861–1928).

S. Stępień, *Wardzianka nie żyje*, „Głos Gostyniński” 1999, nr 6; B. Wardzianka, J. Pliszkiwicz, *Koło Przyjaciół Ziemi Gostynińskiej nr 238 przy Oddziale Stolecznym im. Aleksandra Janowskiego PTTK w Warszawie*, [w:] *Szkoła gostynińska. Sto lat w służbie oświaty 1907–2007*. Pod red. B. Konarskiej-Pabiniak, Gostynin 2007; S. Stępień, *Barbara Warda*, „Wiadomości Gostynińskie” 2003, nr 11, s. 7; red., *Pamiętkowa tablica*, „Gazeta Gostynińska” 2004, nr 1, s. 8; *Kutno poprzez wieki*. Pod red. J. Szymczaka, t. I, Kutno 2011; Encyklopedia Medyków Powstania Warszawskiego www.lekarze.powstania.pl

Barbara Konarska-Pabiniak

WASIAK Józef (1865–1951), młynarz

Urodził się 20 II 1865 r. w rodzinie o tradycjach młynarskich. Jego rodzice, Antoni i Franciszka z Perzyńskich, byli właścicielami wiatraka i gospodarstwa rolnego w Stanisławowie pod Mniczem w gminie Oporów, powiat kutnowski. Naukę zawodu i doświadczenie zdobywał, pracując i ucząc się u swego ojca w rodzinnym młynie. W 1887 r. ożenił się z Marianną, córką Józefa (zob. biogram) i Józefy Walczaków z Brzozówki. Otrzymał od teściów w 1918 r. młyn w Brzozówce i połowę gospodarstwa. Udało mu się dokonać spłaty dziesięciorga rodzeństwa Marianny i odziedziczyć drugą połowę gospodarstwa teściów. Jego zainteresowania i wiedza daleko wychodziły poza uprawę roli. W 1923 r. podjął się realizacji ogromnych inwestycji w młyńskiej osadzie Brzozówka. Wybudował murowany, czterokondygnacyjny młyn wodno-parowy, realizując w ten sposób pomysł swojego teścia Józefa Walczaka. Inwestycja została zatwier-

dzona przez Okręgową Dyрекcję Robót Publicznych Województwa Warszawskiego. Przy projektowaniu młyna o kubaturze 1980 m sześć. zadbał o architekturę zewnętrzną (pięcioosiowa elewacja frontowa z dwoma pilastrami flankującymi okno środkowe, gzymsy przy każdej kondygnacji), ale przede wszystkim wprowadził nowatorskie rozwiązania techniczne. Zmechanizował przemiał ziaren na mąkę, wykorzystując maszynę parową. Prekursorskim rozwiązaniem było wykorzystanie do poruszania urządzeń napędu na turbinę wodną, a następnie silnika spalinowego na gaz z koksu o mocy 18 koni mechanicznych. Zastosowane w nim innowacyjne maszyny i oparta na nowoczesnych technologiach produkcja uzyskały w 1927 r. pozytywną opinię Wydziału Przemysłowego Województwa Warszawskiego. Dawał zatrudnienie miejscowym osadnikom, co w trudnych latach światowego kryzysu pozwalało przetrwać wielu rodzinom. Zmarł 9 III 1951 r. w Brzozówce. Pochowany jest wraz z żoną na cmentarzu parafialnym w Gostyninie. Żona Marianna (1869–1965), dziesięcioro dzieci.

E. Szubska-Bieroń, *Młyny na ziemi gostynińskiej. Rys historyczny*, Rocznik Gostyniński, t. IV – 2016, s. 76–79, 83–85; Informacja wnuka, Błażeja Wasiaka; Inskrypcja nagrobna.

Elżbieta Szubska-Bieroń

WASIAK Mieczysław (1913–2001), ppor., prezes Ochotniczej Straży Pożarnej w Gostyninie (fot. s. 464)

Urodził się 6 VIII 1913 r. w Brzozówce, w rodzinie młynarzy Józefa (zob. biogram) i Marianny z Walczaków.

W 1930 r. wstąpił do Ochotniczej Straży Pożarnej w Strzałkach, pełniąc funkcję dowódcy sekcji. Był też członkiem orkiestry strażackiej. W latach 30. odbył zasadniczą służbę wojskową, uzyskując stopień kaprała. W dniu 30 VIII 1939 r. został zmobilizowany, uczestniczył w bitwach obronnych na terenie Mazowsza. Natomiast 14 XI 1939 r. wzięto go do niewoli niemieckiej i przebywał w obozie jenieckim w miejscowości Keisersteinbruck w Austrii. 14 IV 1945 r. został wyzwolony i powrócił do rodzinnego Gostynina. Do Ochotniczej Straży Pożarnej w Gostyninie wstąpił w 1945 r. Od pierwszych dni po powrocie z niewoli czynnie włączył się w pracę społeczną na rzecz odbudowy miasta i powiatu gostynińskiego. Był radnym Miejskiej Rady Narodowej, członkiem Komisji Ładu i Porządku Publicznego. W latach 1945–1957 pełnił funkcję zastępcy naczelnika Ochotniczej Straży Pożarnej w Gostyninie, a od 1957 r. do 1981 r. naczelnika OSP. W 1981 r. wybrano go na prezesa i pozostał nim do czerwca 1998 r. Na Walnym Zebraniu członków OSP Gostynin w dniu 17 VII 1998 r. odbyła się uroczystość pożegnania ze społecznej czynnej funkcji i nadania druhowi Wasiaкови godności Honorowego Dożywotniego Prezesa OSP Gostynin. Otrzymał również medal im. Bolesława Chomicza, najwyższe odznaczenie OSP. W ówczesnym województwie płockim posiadało go tylko sześć osób. Jako działacz pożarniczy Związku Ochotniczych Straży Pożarnych przez kilkadziesiąt lat pełnił także funkcję wiceprezesa Powiatowego Związku Straży Pożarnych, następnie członka Zarządu Wojewódzkiego ZOSP w Płocku

i wiceprzewodniczącego Wojewódzkiego Sądu Honorowego. W latach 50. i 60. był założycielem i współorganizatorem kilkunastu jednostek OSP na terenie powiatu gostynińskiego oraz współtwórcą budowy strażnic OSP. Z jego inicjatywy wydana została w 1992 r. monografia OSP *Dzieje Ochotniczej Straży Pożarnej w Gostyninie w latach 1879–1991*, autorstwa Barbary Konarskiej-Pabiniak, do której udostępnił dokumenty i zdjęcia, napisał wspomnienia. Przez całe życie zawodowo związany był z Gminną Spółdzielnią Samopomoc Chłopska w Gostyninie i Powiatowym Związkiem Gminnych Spółdzielni Samopomoc Chłopska, a ostatnio Zakładem Handlu. Był długoletnim przewodniczącym Rady Nadzorczej Banku Spółdzielczego w Gostyninie. Mieczysław Wasiak za swoją społeczną służbę był odznaczony i wyróżniony m.in.: Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski, Srebrnym Krzyżem Zasługi, Odznaką Grunwaldzką, Medalem Zwycięstwa i Wolności, Medalem za Wojnę Obronną 1939, Złotym Znakiem Związku Ochotniczych Straży Pożarnych RP. Zmarł 2 VI 2001 r. Pochowany jest na cmentarzu parafialnym w Gostyninie. Był dla wielu wzorem wspaniałej, szlachetnej pasji społecznika, którą realizował z niezmierną pogodą ducha, wielką pracowitością, godną podziwu aktywnością i chęcią służenia innym.

Żona Władysława (1911–1989), synowie Wiesław, Grzegorz (1951–1988) i Jacek.

B. Konarska-Pabiniak, *Dzieje Ochotniczej Straży Pożarnej w Gostyninie w latach 1879–1991*, Gostynin 1992, s. 35, 83–84, 103; tejsze, *Gostynin. Szkice z przeszłości*, Gostynin 2007, s. 304–305; K. Podleśny, J. Matuszewski, *Odznaczeni za wzorową służbę*, „Gazeta Gostynińska” 1998, nr 13, s. 5; bkp, *Druh Wasiak odznaczony. Do-*

życowie w OSP, „Głos Gostyniński” 1998, nr 12, s. 7; K. Podleśny, W. Śniecikowski, *Wspomnienia o Mieczysławie Wasiaku*, „Głos Gostyniński” 2001, nr 10, s. 4.

Barbara Konarska-Pabiniak

WASIAK Tomasz (1938–2017), lekarz weterynarii

Urodził się 4 X 1938 r. w Brzozówce koło Gostynina. Syn Feliksa i Zenobii z d. Wojciechowskiej. Okres okupacji wraz z rodzicami spędził w powiecie tureckim w województwie poznańskim, gdzie ojciec pracował jako robotnik rolny. W 1945 r. powrócił do Gostynina. Maturę zdał w Liceum Ogólnokształcącym im. Tadeusza Kościuszki w Gostyninie w 1957 r. Studia rozpoczął na Wydziale Weterynarii Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie w 1958 r. Po uzyskaniu tytułu lekarza weterynarii w 1964 r. rozpoczął pracę w Punkcie Weterynaryjnym w Strzegocinie koło Kutna na stanowisku kierownika. W latach 1966–1969 pełnił funkcję kierownika Państwowego Zakładu Leczenia Zwierząt w Szczawinie Kościelnym. Od 1969 r. pracował na stanowisku ordynatora w Państwowym Zakładzie Leczenia Zwierząt w Gostyninie. Następnie do czasu przejścia na emeryturę kontynuował pracę w spółce weterynaryjnej zlokalizowanej w dawnej siedzibie Lecznicy Zwierząt w Gostyninie. Będąc na emeryturze, prowadził do 2011 r. Ekipę Dezynfekcyjną w Gostyninie. Zmarł 4 XI 2017 r. Pochowany jest na cmentarzu parafialnym w Gostyninie.

Żona Mirosława (1941–1989), nauczycielka, zginęła tragicznie, córka Agnieszka.

B. Konarska-Pabiniak, *Szkota gostynińska. Sto lat w służbie oświaty*, Gostynin 2007, s. 207; Informa-

cje dr. Jacka Gruszczyńskiego, Powiatowego Lekarza Weterynarii w Płocku.

Barbara Konarska-Pabiniak

WASIAK Zdzisław (1920–1995), właściciel młyna

Urodził się w 1920 r. w osadzie młynarskiej Brzozówka koło Gostynina. Był synem Tadeusza i Anny z Ozdowskich, wnukiem Józefa (zob. biogram) i Marianny, właścicieli młyna w Brzozówce. Rodzice Zdzisława prowadzili we wsi Drogoszewo gospodarstwo rolne, wydzielone w 1910 r. z folwarku Strzałki. W 1928 r. postanowili pobudować do spółki z rolnikiem Jakubem Gientką murowany młyn motorowy. Inwestycja stanęła we wsi Białotarask. Był to jeden z pierwszych młynów niezależnych od warunków pogodowych i hydrologicznych, posadowiony z dala od cieków wodnych. Zdzisław Wasiak ukończył naukę w Szkole Powszechnej w Gostyninie, a 1 VIII 1939 r. Szkołę Podoficerską Artylerii w Płocku. Służył w płockim 8 Pułku Artylerii Lekkiej. Wziął udział w wojnie obronnej 1939 r. Ze swoim pułkiem, który wszedł w skład Armii Modlin, walczył pod Mławą. Następnie brał udział w obronie Twierdzy Modlin. Podczas prowadzonych działań wojennych dostał się 27 IX 1939 r. do niewoli niemieckiej. Przebywał w obozie jenieckim do 9 I 1940 r., po czym został wywieziony do Niemiec i skierowany do pracy przymusowej w gospodarstwie rolnym. Po zakończeniu wojny wrócił do Polski i rozpoczął pracę w swoim gospodarstwie w Strzałkach oraz w młynie w Białotarasku. Na

podstawie rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej pozbawiono Wasiaka tytułu własności do młyna, a nieruchomości wraz z zabudowaniami młyńskimi upaństwowiono. Na początku lat 90., na krótko przed śmiercią, udało mu się odzyskać młyn w Białotarsku, który pracował pod zarządem Rejonowego Przedsiębiorstwa Młynów Gospodarczych w Płocku. Działał aktywnie na rzecz środowiska lokalnego. Pracował społecznie początkowo jako członek, później wiceprezes i prezes Zarządu Koła nr 2 Związku Kombatan-tów RP i Byłych Więźniów Politycznych w Gostyninie. Przez wiele lat działał w strukturach Ochotniczej Straży Pożarnej, pełnił funkcję prezesa. Cieszył się uznaniem i szacunkiem środowiska kombatanckiego i strażackiego. Zmarł 12 XII 1995 r., pochowany jest na cmentarzu parafialnym w Gostyninie. Żona Krystyna z d. Kolaszyńska (ur. 1928), pięcioro dzieci.

E. Szubska-Bieroń, *Młyny na ziemi gostynińskiej. Rys historyczny*, Rocznik Gostyniński, t. IV – 2016, s. 82–85, 89; J. Dołęgowski, *Zdzisław Wasiak 1920–1995*, „Głos Gostyniński” 1996, nr 6, s. 2; Inskrypcja nagrobna.

Elżbieta Szubska-Bieroń

**WEBER Jerzy Aleksander (1922–2009),
naukowiec, chemik**

Urodził się 12 I 1922 r. w Dobrem, koło Nieszawy. Syn Jerzego Witolda (zob. biogram) i Janiny z d. Sawickiej. Ojciec pracował tam w cukrowni. Od 1932 r. wraz z rodzicami zamieszkał w Gostyninie. Absolwent Gimnazjum i Liceum im. Tadeusza Kościuszki w Gostyninie. Wraz z rodzicami i siostrą Marią Wandą,

za odmowę podpisania volkslisty przez ojca, wywieziony na roboty do Niemiec. Skierowany został do pracy w gospodarstwie rolnym we wsi Babing w Bawarii. W maju 1944 r. nakazano mu odtransportowanie chorego ojca do Polski. W Gostyninie Jerzy zamieszkał w domu swojego kolegi szkolnego Wojciecha, którego ojciec, felczer Marian Żandrowski (zob. biogram) ułatwił mu uzyskanie zwolnienia lekarskiego. Podjął pracę na poczcie jako listonosz. Otrzymał ją dzięki koleżance z Liceum, ewangeliczce Elżbiecie Szulcównie, która zajmowała tam kierownicze stanowisko w telegrafii. Jej ojciec był kierownikiem niemieckiej szkoły w Gostyninie. Po wojnie Jerzy Aleksander rozpoczął naukę na Wydziale Chemii Uniwersytetu Łódzkiego, ale wkrótce przeniósł się do Warszawy i tam podjął pracę w Instytucie Mechaniki Precyzyjnej oraz rozpoczął studia zaoczne na Wydziale Chemii Politechniki Warszawskiej. Studia z dyplomem magistra chemii ukończył w 1952 r. W 1956 r. wydał swoją pierwszą książkę naukową *Fosforowanie stali*. W 1958 r. został kierownikiem Wydziału Powłok Cynkowych w Instytucie. W 1968 r. obronił pracę doktorską, a w 1973 r. otrzymał stanowisko docenta. W 1977 r. Minister Przemysłu Maszynowego, Aleksander Kopeć, złożył podziękowanie i wręczył mu dyplom „Za opracowanie, wdrażanie i rozpowszechnianie w przemyśle nowoczesnych technologii galwanicznych”. Technologie te były wprowadzane w wielu krajach: Czechosłowacji, NRD, ZSRR. Patent ocynkowania blachy metodą elektrolizy został również wdrożony w Elgo Gostynin. Docent Weber

osobiście pomagał w jego wdrażaniu i uruchomieniu galwanizerni. Całe życie naukowe poświęcił chemii, a ściśle badaniom różnych powłok antykorozyjnych na wszelkich metalach. Do końca związany był z Instytutem Mechaniki Precyzyjnej w Warszawie. Opublikował dziewięć artykułów naukowych, 26 książek, również w języku angielskim. Jako współautor wydał *Cynkowanie elektrolityczne w kąpielach alkaliczno-cyjankowych* (1994), *Podstawy elektrolitycznego osadzania stopów metali* (2001), *Podstawy elektroosadzania powłok metalowych* (2008). Był autorem 19 patentów. Za swój dorobek naukowy otrzymał Brązowy Krzyż Zasługi. Zmarł 23 II 2009 r. w Warszawie. Pochowany został w grobie rodzinnym na cmentarzu parafialnym w Gostyninie.

Dwukrotnie żonaty, synowie Marek i Marcin.

J. Matuszewski, *Okres II wojny światowej i okupacji hitlerowskiej (1939–1945)*, [w:] *Dzieje Gostynina i ziemi gostynińskiej*. Pod red. M. Chudzyńskiego, Warszawa 1990, s. 551; Informacja siostrzeńca, Bogusława Bauera.

Barbara Konarska-Pabiniak

WEBER Jerzy Witold (1882–1951), urzędnik cukrowni, represjonowany przez gestapo

Urodził się 6 VI 1882 r. w Wieluniu, w rodzinie wyznania ewangelickiego Hermana i Zofii z d. Kaweckiej. W 1919 r. zamieszkał w Dobrem koło Nieszawy. Pracował w cukrowni jako urzędnik. W 1931 r. kupił działkę w Gostyninie przy ul. Smolary 13 (obecnie Armii Krajowej) i wybudował dom jednorodzinny z budynkami gospodarczymi. Rok póź-

niej sprowadził do Gostynina żonę Janinę oraz dzieci Jerzego Aleksandra (zob. biogram) i Marię Wandę. Zaczął pracować jako buchalter w Mościskach, a następnie jako urzędnik w cukrowni w Dobrzelinie koło Kutna. Po wybuchu wojny w 1939 r. do ich domu wprowadził się niemiecki oficer, a Weberów przeniesiono do budynku gospodarczego. W listopadzie 1940 r. ze względu na niemiecko brzmiące nazwisko okupant zażądał od Jerzego Witolda podpisania volkslisty. Kiedy odmówił, został aresztowany i uwięziony. Bito go i torturowano w byłej cerkwi w Gostyninie. Po tygodniu został zwolniony, ale w kwietniu 1941 r. aresztowano pozostałych członków rodziny, czyli żonę Janinę oraz dzieci Jerzego Aleksandra i Marię Wandę. Po przesłuchaniach żona została zwolniona, a dzieci wywiezione na roboty do Bawarii w Niemczech w pięciusetosobowym transporcie, zorganizowanym dla uczczenia 52. urodzin Adolfa Hitlera. Tam je rozdzielono i każde trafiło do innego rolnika we wsi Babing. Niebawem Jerzy Witold powtórnie został wezwany na gestapo do podpisania volkslisty, znów go przesłuchiowano i bito. Ponownie nie zgodził się na żądanie Niemców, uparcie twierdząc, że jest Polakiem. Po czterech dniach został zwolniony, a po tygodniu wywieziony wraz z żoną Janiną do Neūmarkt w Bawarii. W następstwie tortur, jakim był wcześniej poddawany w Gostyninie, podupadł na zdrowiu. Niemcy odesłali go do Polski. Odtransportowanie polecono synowi Jerzemu Aleksandrowi. Ojciec po powrocie zatrzymał się u siostry Adeli w Dobrzelinie. Maria Wanda dwukrotnie podejmowała próbę uciecz-

ki, ale za każdym razem była schwytała. W rezultacie ją i matkę Janinę przeniesiono w czerwcu 1944 r. do pracy w cegielni w Mühlendorf. Gotowały tam jedzenie dla pracujących w cegielni włoskich jeńców. W lipcu 1945 r. wojskowe władze amerykańskie zezwoliły im na powrót do Polski. Granicę przekroczyły 13 IX 1945 r. i pod koniec września wróciły do Gostynina. W domu mieszkali dzicy lokatorzy, którzy opuścili dom dopiero w 1967 r. Jerzy Witold po wojnie jeszcze przez trzy lata pracował w cukrowni Dobrzelin jako księgowy. Stan jego zdrowia stale się pogarszał, popadł w depresję. Zmarł 6 VI 1951 r.

Żona Janina z d. Sawicka po wojnie pracowała w Szpitalu Powiatowym w Gostyninie. W 1953 r. przeszła na emeryturę. Zmarła 27 XII 1986 r. w wieku 93 lat. Syn Jerzy Aleksander i córka Wanda Bauer, urodzona 25 III 1925 r., pracownik księgowości Spółdzielni Rolniczo-Handlowej Samopomoc Chłopska do 1979 r., żona Zbigniewa Bauera (zob. biogram).

J. Matuszewski, *Okres II wojny światowej i okupacji hitlerowskiej (1939–1945)*, [w:] *Dzieje Gostynina i ziemi gostynińskiej*. Pod red. M. Chudzyńskiego, Warszawa 1990, s. 551; B. Konarska-Pabiniak, *Rocznica zakończenia II wojny światowej*, „Głos Gostyniński” 2009, nr 5, s. 9; Informacja wnuka, Bogusława Bauera.

Barbara Konarska-Pabiniak

WILCZKOWSKI Eugeniusz (1895–1957), profesor, dyrektor szpitala (fot. s. 464)

Urodził się w Jekaterynburgu za Uralem 2 II 1895 r. Ukończył gimnazjum w Permii. Studiował początkowo w Moskwie (1914–1918), a następnie na Uni-

wersytecie w Poznaniu (1919–1923), gdzie w 1923 r. otrzymał tytuł doktora wszech nauk lekarskich. W latach 1921–1922 był sekundariuszem w Zakładzie Psychiatrycznym w Kobierzynie. Od 1 IX 1922 r. do 15 IX 1924 r. asystentem w Klinice Neurologiczno-Psychiatrycznej w Poznaniu. Następnie od 16 IX 1924 r. do 1 X 1926 r. lekarzem Szpitala św. Jana Bożego w Warszawie. W latach 1927–1933 był asystentem Jana Mazurkiewicza w Klinice Psychiatrycznej Uniwersytetu Warszawskiego. W 1930 r. powierzono mu obowiązek organizowania Szpitala dla Nerwowo i Psychicznie Chorych w Gostyninie, a w 1933 r. objął w drodze konkursu funkcję dyrektora tego szpitala. Wchodził w skład zarządów organizacji działających na terenie szpitala powstałych z jego inicjatywy: Ligi Obrony Powietrznej i Przeciwgazowej, Ligi Morskiej i Kolonialnej, Towarzystwa Polonii Zagranicznej. W sierpniu 1939 r. powołany do wojska, kampanię wrześniową zakończył w Chełmie i wrócił w październiku 1939 r. do pracy w Gostyninie. W listopadzie 1939 r. został aresztowany przez Niemców, ale po kilku dniach wypuszczony. W marcu 1940 r. szpital przejęli Niemcy. Wilczkowski został ordynatorem oddziału męskiego. Kiedy na terenie szpitala zaczęła działać komórka Związku Walki Zbrojnej, został jej członkiem. Aresztowany 18 III 1942 r. i osadzony w więzieniu w Ostrowie Wielkopolskim. Podczas ewakuacji więzienia w 1945 r. zbiegł i wrócił do Gostynina. Objął stanowisko lekarza powiatowego i przystąpił do odbudowy zdewastowanego szpitala. W 1946 r. Ministerstwo Oświecenia po-

wierzyło mu zorganizowanie w szpitalu Domu Rozdzielczego dla dzieci repatriowanych z ZSRR, który działał przez pół roku. Już w połowie 1945 r. Wilczkowski powołany został na katedrę psychiatrii Uniwersytetu Łódzkiego w charakterze profesora nadzwyczajnego. Do końca 1946 r. kierował jednocześnie szpitalem w Gostyninie-Zalesiu. W 1949 r. uzyskał tytuł profesora zwyczajnego. W latach 1945–1948 był prorektorem Uniwersytetu Łódzkiego. Od 1945 r. do 1957 r. kierownikiem Katedry i Kliniki Psychiatrycznej Uniwersytetu Łódzkiego. W latach 1952–1957 pełnił funkcję konsultanta krajowego z zakresu psychiatrycznej służby zdrowia. Piastował funkcję Przewodniczącego Polskiego Towarzystwa Psychiatrycznego w latach 1954–1956, był też członkiem korespondentem Polskiej Akademii Umiejętności (1948) i Towarzystwa Naukowego Warszawskiego. Odznaczony Złotym Krzyżem Zasługi. Opracował zarys historii szpitala dla „Życia Mazowsza” w 1935 r. Zmarł 10 III 1957 r.

Żona Maria z Gwizdalskich, dzieci Krystyna (1929–1987) i Andrzej (ur. 1931). W latach 50. szpital w Gostyninie został przemianowany na Państwowy Szpital dla Nerwowo i Psychiczenie Chorych im. Eugeniusza Wilczkowskiego.

Jedna z ulic w Gostyninie na osiedlu 18 Stycznia nosi jego imię.

Konarska-Pabiniak, *Gostynin. Szkice z przeszłości*, Gostynin 2007, s. 107–125; A. Wilczkowski, *Ojciec*, „Gazeta Gostynińska” 1992, nr 5, s. 1, 4; E. Wilczkowski, *Zarys historii Szpitala dla psychiczenie i nerwowo chorych w Gostyninie*, „Życie Mazowsza” 1935, nr 5, s. 140–145.

Barbara Konarska-Pabiniak

WILCZYŃSKI Alfons (1922–2017), nauczyciel, kierownik szkoły

Urodził się 4 X 1922 r. w Głuszy, rejon Bobrzysk, obwód mohilowski na Białorusi, w byłym ZSRR. Był synem Józefa i Zofii. Ojciec Józef i dziadek Ludwik byli Polakami i pochodzili z Piotrkowa Trybunalskiego. Jako wybitni fachowcy w dziedzinie hutnictwa szklanego wyjechali na Białoruś i tam wybudowali hutę szkła, wokół której powstała osada założona przez Polaków. W 1935 r. Alfons ukończył szkołę w języku polskim i białoruskim, a w 1940 r. pełną szkołę średnią, zdając maturę białoruską. Rozpoczęte studia w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Homlu przerwał po napaści w 1941 r. Niemiec na Rosję. Został wcielony do plutonu zwiadowczego 605 Pułku Piechoty i wysłany na front smoleński. Dostał się do niewoli 10 VIII 1941 r. Po siedmiu miesiącach niewoli i transportu do Polski znalazł się wśród grupy liczącej 36 Polaków, która została wyreklamowana przez PCK. Po przewiezieniu do Przegłowa koło Sulejowa doszedł do zdrowia. W 1942 r. złożył przysięgę i został przyjęty do Związku Walki Zbrojnej, a następnie włączony do 25 Pułku Piechoty Armii Krajowej Inspektoratu Piotrkowskiego. Brał udział w akcjach wojskowych na tym terenie. Za zasługi wojskowe został awansowany do stopnia sierżanta i odznaczony w dniu 11 XI 1944 r. Krzyżem Walecznych, Krzyżem Armii Krajowej, trzema Orderami za Udział w Wojnie Ojczyźnianej. Po zakończeniu II wojny światowej, dzięki kontaktom z siostrami zakonnymi z Domu Opieki w Skrzyszewach w dniu 5 III 1945 r. rozpoczął

pracę w Szkole Podstawowej w Skrzeszewach, gmina Pacyna. W czasie wakacji 1945 r. ukończył przyspieszony sześciotygodniowy kurs pedagogiczny. Z dniem 1 IX 1946 r. został awansowany na kierownika Szkoły Podstawowej w Kamieńcu, gmina Szczawin Kościelny, a z dniem 1 IX 1954 r. na kierownika Szkoły Podstawowej w Sannikach. Po objęciu tej funkcji dbał o właściwy kierunek pracy szkoły w zakresie wychowania i nauczania. Podejmował skuteczne działania inwestycyjne, rozbudowując budynek szkoły, środkami społecznymi doprowadził do wybudowania Domu Nauczyciela dla pięciu rodzin z budynkami gospodarczymi. Uruchoił działalność Zasadniczej Szkoły Rolniczej w Sannikach. Dużo czasu i energii poświęcał pracy społecznej, będąc radnym powiatowym i przewodniczącym Powiatowej Komisji Oświaty i Kultury w Gostyninie. W Sannikach pełnił społecznie funkcję przewodniczącego Gminnej Rady Narodowej. Jako członek ZNP był też członkiem Zarządu Głównego ZNP. W 1985 r. przeszedł na emeryturę. Nadal aktywnie działał w ZBoWiD, był członkiem Kolegium ds. Wykroczeń przy Sądzie Rejonowym w Gostyninie, członkiem Oddziałowej Sekcji Emerytów i Rencistów oraz Oddziałowej Komisji Historycznej ZNP w Gostyninie. Za całokształt pracy zawodowej i społecznej był uhonorowany wieloma odznaczeniami: Srebrnym i Złotym Medalem za Zasługi dla Województwa Warszawskiego, Medalem Zasłużony dla Województwa Płockiego, Złotą Odznaką ZNP oraz Odznaką za 50-letnią przynależność do ZNP. Otrzymał także wiele innych dyplomów

i wyróżnień. Zmarł 21 III 2017 r. Jest pochowany na cmentarzu parafialnym w Sannikach.

Pierwsza żona Łucja, druga Marianna. Dzieci: Andrzej, Edward, Zofia, Regina, Grażyna.

Komisja Historyczna Oddziału ZNP w Gostyninie.

Stanisław Durma

WILIŃSKI Tadeusz (1946–2006), nauczyciel, honorowy dawca krwi

Urodził się 12 IV 1946 r. w Zieleńcu, gmina Nowe Ostrowy, powiat Kutno. Syn Wincentego i Zofii z d. Marciniak, pochodzącej z Legardy koło Gostynina. Absolwent Technikum Przemysłowo-Pedagogicznego w Łodzi, które ukończył w 1968 r. W latach 1970–1972 odbył zasadniczą służbę wojskową w Orniecie koło Olsztyna. Od 1968 r. do 1999 r. pracował jako nauczyciel w Zespole Szkół Budowlanych – Technikum Budowlanym i Zasadniczej Szkole Budowlanej w Gostyninie (od 2001 r. Gostynińskie Centrum Edukacyjne). W 1985 r. ukończył studia wyższe na Politechnice Warszawskiej, uzyskując dyplom magistra inżyniera elektrotechniki. W 1988 r. został odznaczony Złotym Krzyżem Zasługi za wyróżniającą pracę pedagogiczną. Wiele lat był honorowym dawcą krwi. Całe swoje życie zawodowe poświęcił kształceniu młodzieży. Nauczyciel z powołania, wychowawca wielu pokoleń uczniów. Zmarł 18 VI 2006 r. Pochowany jest na cmentarzu parafialnym w Nagodowie. Żegnając Tadeusza Wilińskiego podczas uroczystości pogrzebowych, dyrektor GCE Andrzej Reder powiedział m.in.: „Ale nade wszystko zapamiętamy go jako człowieka wiel-

kiej nauczycielskiej pasji, wielkiej uczciwości i wielkiej skromności. Człowieka uśmiechniętego, otwartego na innych. Człowieka, który będąc serdecznym i życzliwym, nigdy niczego nie owijał w bawełnę, na czarne mówił czarne, a na białe białe. Był prawdziwym autorytetem”.

Żona Maria z d. Prażmowska, nauczycielka, synowie Artur, dr inż. informatyk na SGGW w Warszawie i Paweł, prof. dr hab. nauk prawnych UAM w Poznaniu, córki Małgorzata, anglistka i Agata, biolog.

Informacja syna, Pawła Wilińskiego, przy współpracy z rodziną.

Barbara Konarska-Pabiniak

WIŚNIEWSKI Bronisław (1890–1939), nauczyciel gimnazjum

Urodził się 12 VIII 1890 r. w Płocku. Syn Jakuba i Scholastyki z Kopczyńskich. Miał trzy starsze siostry. W latach 1902–1905 uczęszczał do Gimnazjum Gubernialnego w Płocku. Brał udział w strajku szkolnym 1905 r., za co został relegowany ze szkoły z tzw. wilczym biletem. Naukę kontynuował w ramach samokształcenia, utrzymując się z korepetycji i tzw. kondycji, czyli nauczania dzieci w dworach ziemiańskich. 8 VII 1911 r. złożył egzamin dojrzałości eksternistycznie w płockim gimnazjum rządowym, a 30 XII zdał egzamin przy Gimnazjum Męskim w Płocku na nauczyciela domowego matematyki. W latach 1911–1914 był studentem Wydziału Fizyczno-Matematycznego Uniwersytetu Warszawskiego. Szczególnie interesował się astronomią. Po wybuchu I wojny światowej początkowo pra-

cował w rosyjskim Czerwonym Krzyżu w Płocku. Po zajęciu Płocka przez Niemców w 1915 r. został członkiem Straży Obywatelskiej, czyli organizacji porządkowej, z którą był internowany do obozu odosobnienia w Bytowie, jako podejrzany o szpiegostwo. Przebywał tam do 1917 r. Od 1 IX 1917 r. do 11 VI 1919 r. służył w 206 Pułku Piechoty Armii Ochotniczej Ziemi Dobrzyńskiej, a od 1 IX 1919 r. do 28 VI 1921 r. pracował jako nauczyciel fizyki i matematyki w Progimnazjum Męskim w Sierpcu, przekształconym później w Gimnazjum Męskie Koła Polskiej Macierzy Szkolnej. Brał udział w wojnie polsko-bolszewickiej. Od 1 IX 1921 r. rozpoczął pracę nauczyciela matematyki i fizyki w Gimnazjum im. Tadeusza Kościuszki w Gostyninie. Równocześnie uczył tych przedmiotów w wymiarze kilku godzin tygodniowo w Państwowym Gimnazjum Żeńskim im. Narcyzy Żmichowskiej w Gostyninie (1923–1929). 7 IX 1925 r. zdał egzamin państwowy na nauczyciela szkół średnich z matematyki przed Państwową Komisją Egzaminacyjną przy Uniwersytecie Warszawskim. Ukończył wiele kursów kwalifikacyjnych, m.in.: we Lwowie (1921), Warszawie (1932) i w Ostrogu n. Horyniem (1933). Uczył także na kursach wieczorowych dla młodzieży rzemieślniczej. Po wybuchu wojny Niemcy przeznaczili budynek gimnazjum dla Wehrmachtu. 9 XI 1939 r. wieczorem Wiśniewski został aresztowany przez dwóch uzbrojonych członków organizacji Selbstschutz i uwięziony w dawnej cerkwi, zwolniony 19 XI 1939 r. ze względu na chorobę gardła i ponownie aresztowany 30 XI 1939 r. Rozstrzelano go wraz z innymi

28 osobami w lesie w Woli Łąckiej. Ekshumowany w kwietniu 1945 r. i pochowany w kwaterze wojennej na cmentarzu parafialnym w Gostyninie. Za pracę i zasługi otrzymał medale i odznaczenia: Medal Polska Swemu Obrońcy 1918–1920, Medal Dziesięciolecia Odzyskania Niepodległości (1929), Brązowy Medal za Długoletnią Służbę (1938) Odznakę Miasta Płocka za Służbę Obywatelską 1914/1915.

19 VI 1920 r. zawarł w Sierpcu związek małżeński z Elżbietą Zieleniecką, pracującą w aptece. Synowie Bronisław (ur. 1921) i Stefan (zob. biogram).

T.S. Wiśniewski, *Bronisław Wiśniewski (1890–1939)*, „Głos Gostyniński” 1997, nr 21, s. 7; B.Konarska-Pabiniak, *Gostynin. Szkice z przeszłości*, Gostynin 2007, s. 303–304; tejsze, *Szkoła gostynińska. Sto lat w służbie oświaty 1907–2007*, Gostynin 2007, s. 45; A.J. Papierowski, J. Stefański, *Płocczanie znani i nieznan. Słownik biograficzny*, t. II, Płock 2007, s. 679.

Barbara Konarska-Pabiniak

WIŚNIEWSKI Stefan (1923–1993), profesor, specjalista w dziedzinie techniki cieplnej

Urodził się w Gostyninie 11 II 1923 r., syn Bronisława i Elżbiety z d. Zielenieckiej. Ojciec Bronisław Wiśniewski (zob. biogram) od 1921 r. był nauczycielem matematyki i fizyki w Gimnazjum Męskim im. Tadeusza Kościuszki i Państwowym Gimnazjum Żeńskim im. Narcyzy Żmichowskiej w Gostyninie. W lutym 1945 r. reaktywowano w Gostyninie Państwowe Liceum i Gimnazjum im. Tadeusza Kościuszki. W czerwcu tego roku dwie osoby zdały eksternistycznie maturę. Byli to Stefan Wiśniewski i Jerzy Januskiewicz

(zob. biogram). Jesienią Stefan rozpoczął studia na Wydziale Mechaniki Politechniki Łódzkiej, które kontynuował w Politechnice Warszawskiej. Stopień inżyniera mechanika i magistra nauk technicznych uzyskał w 1951 r. Jeszcze w trakcie studiów w 1948 r. podjął pracę w Zakładzie Techniki Ciepłej Politechniki Warszawskiej. W 1950 r. powołany został do służby wojskowej i zaczął pracować w organizowanej Wojskowej Akademii Technicznej. Na tej uczelni obronił w 1962 r. dysertację doktorską, a w 1968 r. uzyskał stopień doktora habilitowanego. Kierował Zakładem Termodynamiki Spalania. Tytuł profesora nadzwyczajnego otrzymał w 1973 r., a profesora zwyczajnego w 1983 r. Po odejściu z WAT był profesorem w Instytucie Pojazdów Politechniki Warszawskiej, a od 1983 r. profesorem w Instytucie Techniki Ciepłej i Chłodnictwa Politechniki Łódzkiej, gdzie początkowo pełnił funkcję zastępcy dyrektora ds. naukowych, a od 1991 r. dyrektora Instytutu. Był przewodniczącym Komitetu Termodynamiki i Spalania Polskiej Akademii Nauk. W swym dorobku miał m.in. 17 monografii i książek, 22 skrypty, 53 artykuły i rozprawy naukowe. Wypromował 20 doktorów. Uczestniczył w zjazdach absolwentów gostynińskiego Liceum. Kultywował pamięć swojego ojca straconego w 1939 r. w Woli Łąckiej. Zmarł 19 VII 1993 r., pochowany został w kwaterze B-II na Cmentarzu Wojskowym w Warszawie.

Żona Helena z d. Lewandowska (1922–2009), synowie Tomasz Stefan i Andrzej.

B. Konarska-Pabiniak, *Gostynin. Szkice z przeszłości*, Gostynin 2007, s. 303–307; tejsze, *Szkoła gostynińska. Sto lat w służbie oświaty 1907–2007*,

Gostynin 2007, s. 205; T.S. Wiśniewski, *Broni-
staw Wiśniewski (1890–1939)*, „Głos Gostyniń-
ski” 1997, nr 21, s. 7; Wikipedia; Informacja syna,
Tomasza Stefana.

Jolanta Bigus

**WITTEK Maria (1899–1997), generał
brygady (fot. s. 464)**

Urodziła się 16 VIII 1899 r. w Trębkach jako jedno z czworga dzieci Stanisława i Marii z d. Fewrel. Stanisław Wittek był młynarzem w majątku Radziszewskich, angażującym się w działalność niepodległościową w Polskiej Partii Socjalistycznej, co było przyczyną przeniesienia się w 1910 r. rodziny na Ukrainę – Winnica i Kijów. Tam Maria rozpoczęła naukę szkolną, którą kontynuowała w Polskiej Szkole Zrzeszenia Rodziców i Nauczycieli, założonej w Kijowie przez profesorów Uniwersytetu Warszawskiego, wysiedlonych z Warszawy. Wtedy też związała się z ruchem skautowym i harcerskim. Należała do 3 Polskiej Drużyny Harcerskiej w Kijowie, której specjalnością były prace wywiadowcze. W 1917 r. złożyła przysięgę jako żołnierz Polskiej Organizacji Wojskowej (POW), ukończyła kurs wywiadowczy i szkołę podoficerską. W 1918 r., jako pierwsza kobieta, została przyjęta na Wydział Matematyczny Uniwersytetu Kijowskiego. Kontynuowała działalność w konspiracji POW pod komendą majora Leopolda Lisa-Kuli (1896–1919), z którym się zaręczyła. Do małżeństwa nie doszło, gdyż Leopold zmarł od ran odniesionych w walkach z ukraińskimi nacjonalistami. Wittekówna nigdy nie wyszła za mąż. Latem 1919 r. objęła kierownictwo Wydziału Wojskowego POW

i wytrwała na tym stanowisku do końca 1919 r. Po wkroczeniu do Kijowa Wojska Polskiego w grudniu 1919 r. przeniesiona do służby w II Oddziale Sztabu VI Armii. Brała udział w wojnie polsko-bolszewickiej aż do grudnia 1921 r., m.in. broniąc Lwowa w 1920 r. w szeregach Ochotniczej Legii Kobiet (OLK), za co została odznaczona Orderem Wojskowym Virtuti Militari (V klasy). Za udział w wojnie polsko-sowieckiej otrzymała Krzyż Walecznych. Od 1921 r. współorganizowała Ochotniczą Legię Kobiet, którą kierowała do czasu jej rozwiązania przez Ministerstwo Spraw Wojskowych w 1922 r. W tym też roku ukończyła kurs doszkolenia w Szkole Podchorążych Piechoty w Warszawie i została awansowana do stopnia podporucznika. Jednocześnie prowadziła prace przygotowujące wojskowe szkolenie kobiet do służby pomocniczej, doskonaliła swoje kompetencje w Centralnej Szkole Wojsk Łączności w Zegrzu, następnie rozpoczęła pracę w Referacie Przynależności Rezerw Kobięcych w Oddziale III Sztabu Generalnego, pracując w nim do czasu jego zlikwidowania w końcu 1924 r. W październiku 1922 r. z jej inicjatywy powstał Komitet Społeczny Przynależności Kobiet do Obrony Kraju (PKdOK), który rozpoczął organizację letnich obozów przynależności wojskowego kobiet. Po rozwiązaniu Referatu w Ministerstwie Spraw Wojskowych Wittekówna nawiązała współpracę z Ministerstwem Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, przy którym powstał Komitet Społeczny PKdOK, który organizował szkolenia w szkołach średnich. W 1927 r. została kierowniczką wydziału kobiece-

go Państwowego Urzędu Wychowania i Przesposobienia Wojskowego. W 1929 r. zainicjowała utworzenie Organizacji Przesposobienia Kobiet do Obrony Kraju, na której czele stała w randze komendantki. Od 1935 r. pełniła funkcję Naczelnika Wydziału WF i PW Kobiet w powołanym do życia przez Marszałka Józefa Piłsudskiego Państwowym Urzędzie Wychowania Fizycznego i Przesposobienia Wojskowego. W związku z rosnącym zagrożeniem wojną organizacja przeszła w 1938 r. kolejną reorganizację, skutkującą pełnym podporządkowaniem się dowództwu wojskowemu. Na początku 1939 r. ruchowi nadano nową nazwę Organizacja Przesposobienia Wojskowego Kobiet (PWK) i status stowarzyszenia wyższej użyteczności. Maria Wittek została Komendantką Naczelną. Przeszkolono około 700 tysięcy kobiet. We wrześniu 1939 r. objęła funkcję Komendantki Głównej Kobięcych Batalionów Pomocniczej Służby Wojskowej w randze pułkownika (awans otrzymała 15 IX 1939), uczestniczyła w obronie Lwowa. Po upadku miasta przedostała się do Warszawy. W dniu 11 X 1939 r. zameldowała się do służby pod rozkazami gen. Michała Karaszewicza-Tokarzewskiego (1893–1964), komendanta świeżo powstałej Służby Zwycięstwu Polsce, została zaprzysiężona pod pseudonimem „Pani Maria” na stanowisku szefa pomocniczej służby wojskowej w Sztabie KG Służby Zwycięstwu Polski (SZP). Od 12 X 1939 r. objęła dowodzenie nad głęboko zakonspirowaną komórką noszącą początkowo kryptonim „Spółdzielnia”, która miała za zadanie mobilizację kobiet do pomocniczej służby

wojskowej, organizowanie na terenie całego kraju sprawnie działającej sieci łączności, odtwarzanie przedwojennych kontaktów PWK i wykorzystywanie ich dla celów konspiracyjnych. Po przekształceniu SZP w Związek Walki Zbrojnej (ZWZ) w listopadzie 1939 r. funkcję komendanta Obszaru I ZWZ objął generał Stefan Grot-Rowecki (1895–1944). Zmianie uległ wtedy pseudonim Wittek – „Mira” oraz kryptonim prowadzonej przez nią komórki – „Czytelnia”, lecz przydzielone zadania pozostały te same. W marcu 1940 r. gen. Grot-Rowecki przemianował PSK na Wojskową Służbę Kobiet (WSK), chcąc w ten sposób podkreślić rangę ich wojskowej działalności. Dekretem z 27 X 1943 r. prezydent RP Władysław Raczkiewicz przyznał kobietom prawo do pełnienia służby zasadniczej w Wojsku Polskim na równych prawach z mężczyznami. Potwierdził to rozkaz dowódcy AK Tadeusza Bora Komorowskiego (1895–1966) nr 871/1 z dnia 23 IX 1944 r. Wittek walczyła w powstaniu warszawskim, po jego upadku opuściła Warszawę wraz z ludnością cywilną i przeniosła się wraz z KG do Częstochowy, gdzie kontynuowała działalność do czasu rozwiązania Armii Krajowej rozkazem z dnia 19 I 1945 r. Do stolicy powróciła w lutym i włączyła się w antysowiecką konspirację pod kryptonimem „Nie” – „Niepodległość”. Za udział w II wojnie światowej i powstaniu warszawskim otrzymała Order Virtuti Militari po raz drugi. Kiedy po utworzeniu Państwowego Urzędu Wychowania Fizycznego i Przesposobienia Wojskowego (PUW-FiPW) pojawiła się szansa na reaktywowanie PWK, postanowiła zaangażować

się w prace przy organizacji firmowanej przez nowe władze. Od marca 1946 r. kierowała w tym Urzędzie sekcją PWK (PW-2), w której pracę znalazło dzięki niej wiele przedwojennych „pewiaczek”. W sierpniu 1946 r. udało się zorganizować pierwszy obóz, w którym wzięło udział 600 uczestniczek. W następnym roku zorganizowano już 30 podobnych obozów, podczas których ich uczestniczki nosły pomoc ludności zamieszkującej tereny najbardziej zdewastowane w czasie wojny. W lutym 1948 r. PUWFiPW został zlikwidowany, zamiast niego powołano Główny Komitet Kultury Fizycznej i Sportu oraz Powszechną Organizację Służba Polsce zajmującą się przysposobieniem wojskowym i wychowaniem politycznym. Marię Wittek mianowano wprawdzie szefem Wydziału Kobiecego w KG Służby Polsce, jednak w kwietniu 1948 r. została aresztowana w ramach represji wobec żołnierzy Armii Krajowej. W więzieniu spędziła pół roku, została zwolniona bez procesu i wyroku. Po wyjściu z więzienia była represjonowana, nie miała szans na podjęcie żadnej, odpowiedniej do jej kwalifikacji pracy; w tej sytuacji podjęła więc pracę w kiosku Ruchu w Polskim Radiu. Na tym stanowisku dotrwała do emerytury. Począwszy od lat 60. działała w warszawskiej konspiracji niepodległościowej, skupiając wokół siebie były podkomendne PWK i WSK. Utrzymywała też kontakt z emigracją w Londynie. Z jej inicjatywy w 1970 r. powstała przy Towarzystwie Miłośników Historii w Warszawie Komisja Historii Kobiet w Walce o Niepodległość, mająca na celu zabezpieczenie spuścizny archiwalnej po jej

podkomendnych. Komisja opracowała i w 1988 r. wydała *Słownik uczestniczek walki o niepodległość Polski, 1939–1945, poległe i zmarłe w okresie okupacji niemieckiej*. Po wprowadzeniu w 1981 r. stanu wojennego zorganizowała ostatnią akcję konspiracyjną: pomogła ukryć przed SB archiwum NSZZ Solidarność Uniwersytetu Warszawskiego. W sierpniu 1984 r. weszła w skład Obywatelskiego Komitetu Obchodów 40. Rocznicy Powstania Warszawskiego. W 1988 r. współtworzyła Rodzinę Legionowo-Peowiacką i Duszpasterstwo Piłsudczyków oraz została członkiem Prymasowskiego Komitetu Obchodów 70-lecia Niepodległości. W maju 1991 r. została jako pierwsza kobieta mianowana na generała brygady przez prezydenta RP Lecha Wałęsę. Ostatnie lata życia spędziła samotnie, na warszawskim Powiślu u siostr urszulanek, gdzie ponownie zamieszkała w 1975 r. Oprócz dwukrotnego odznaczenia Krzyżem Srebrnym Orderu Wojennego *Virtuti Militari*, uhonorowano ją także m.in. Warszawskim Krzyżem Powstańczym, Krzyżem Niepodległości z Mieczami oraz Krzyżem Walecznych. Maria Wittek zmarła 19 IV 1997 r. Pochowana została przy uroczystej asyście wojskowej na cmentarzu wojskowym na Powązkach nieopodal kwater żołnierzy batalionu „Zośka”. W dniu 19 IV 2007 r. przy Muzeum Wojska Polskiego w Warszawie odsłonięto pomnik gen. Marii Wittek, dłuta rzeźbiarza prof. Bohdana Chmielewskiego, ufundowany w całości z oszczędności gen. Elżbiety Zawackiej „Zo”, założycielki Pomorskiego Archiwum AK i Memoriału gen. Marii Wittek.

Na osiedlu Zatorze w Gostyninie jedna z ulic otrzymała jej imię.

J. Domagała, *Maria Wittek (1899–1997) – generał Wojska Polskiego*, Rocznik Gostyniński, t. I – 2007, s. 295–309; A. Fandrejewska, *Bolszewicy wyznaczili za nią nagrodę*, „Rzeczpospolita” z dnia 2 V 1997; J. Matuszewski, *Maria Wittekówna (16 VIII 1899 – 19 IV 1997). Generał Brygady, działacz niepodległościowy*, „Gazeta Gostynińska” 1997, nr 2, s. 8; Inskrypcja nagrobna na cmentarzu wojskowym na Powązkach w Warszawie; www.1944.pl.

Marian Żuchniewicz

WŁODARCZYK Ewa Wanda (1953–2012), magister inżynier budownictwa, nauczycielka, malarka

Urodziła się 23 VIII 1953 r. w Sannikach, córka nauczycieli Władysława i Marii Głowackich. W Czermnie ukończyła Szkołę Podstawową. Około 1968 r. rodzina przeprowadziła się do Sierakówka. Ewa rozpoczęła naukę w Liceum Ogólnokształcącym im. Tadeusza Kościuszki w Gostyninie, które ukończyła w 1972 r. Studia odbyła na Wydziale Budownictwa Politechniki Warszawskiej Filia w Płocku, uzyskując tytuł magistra inżyniera budownictwa. Pierwszą pracę podjęła w 1978 r. w Kutnowskim Przedsiębiorstwie Budowlanym. Początkowo nadzorowała budowę kilku bloków mieszkalnych w Gostyninie, następnie skierowano ją do pracy w biurze. Po urodzeniu córki zrezygnowała z pracy w Kutnie. W 1983 r. została zatrudniona jako wychowawca w Bursie Międzyszkolnej przy ul. Józefa Ozdowskiego w Gostyninie, gdzie przepracowała do 31 VIII 1991 r. W tym czasie uzyskała kwalifikacje nauczyciela matematyki w Studium przy Politechnice

Warszawskiej i ukończyła liczne kursy pedagogiczne. Równocześnie podjęła pracę w szkołach podstawowych w Solcu (1988–1889) i Białotarsku (1989–1990). Z dniem 1 IX 1991 r. została nauczycielem matematyki w Szkole Podstawowej nr 1 im. Armii Krajowej w Gostyninie, gdzie pracowała w pełnym wymiarze do marca 2012 r. W roku szkolnym 1997/1998 uczyła dodatkowo w Szkole Podstawowej nr 4. Zdobyła tytuł nauczyciela dyplomowanego. Oprócz pracy zawodowej zajmowała się twórczością plastyczną. Rozpoczęła od haftowania i malowania na szkle, z czasem zaczęła malowanie obrazów farbami olejnymi i pastelami. Tematyka jej prac to głównie pejzaże, kwiaty, konie i postacie kobiece. Była członkiem Gostynińskiego Towarzystwa Popierania Twórczości Plastycznej. Swoje prace wystawiała w wielu miejscach, m.in. w Uniwersytecie Warszawskim, w Zamku Gostynińskim, na festynach, dożynkach, w szkołach. W 2012 r. została członkiem komisji konkursowej prac plastycznych uczniów w Gimnazjum nr 1 im. Księcia Mazowieckiego Siemowita IV w Gostyninie. W pierwszą rocznicę śmierci Ewy Włodarczyk zorganizowano w Gimnazjum kącik poświęcony jej twórczości. Odznaczona została Medalem Komisji Edukacji Narodowej (2008) i Brązowym Krzyżem Zasługi (2011). Zmarła 26 III 2012 r., pochowana została na cmentarzu parafialnym w Gostyninie. Mąż Józef, dzieci Agnieszka i Tomasz – lekarze.

Archiwum Szkoły Podstawowej nr 1 im. Armii Krajowej w Gostyninie; Informacja męża, Józefa Włodarczyka i Marii Ziętek z GTPPT.

Jolanta Bigus

**WODZIŃSKI Maciej (1910–1940),
porucznik kawalerii**

Urodził się 24 I 1910 r. w majątku Żale, w powiecie łęczyckim. Był synem Michała (zob. biogram) i Konstancji. Po zdaniu matury wstąpił do Szkoły Podchorążych Kawalerii w Grudziądzu. 1 IV 1936 r. został awansowany na stopień podporucznika kawalerii. Po ukończeniu szkoły dostał przydział służbowy do 4 Pułku Strzelców Konnych Ziemi Łęczyckiej, który stacjonował w Płocku. Został dowódcą 1 plutonu w 4 szwadronie. W 1939 r. odkomenderowany do szwadronu Krakusów w Kielcach, które były ochotniczymi oddziałami konnymi przysposobienia wojskowego. W oddziałach tych szkolenie wojskowe prowadzili czynni oficerowie i podoficerowie kawalerii. Został zastępcą dowódcy szwadronu. Przed wybuchem wojny powrócił do płockiego pułku. Jego pułk w kampanii wrześniowej wchodził w skład Nowogródzkiej Brygady Kawalerii. W ciągłych walkach wycofywał się w kierunku południowo-wschodnim. Ostatnie walki pułk stoczył na Zamojszczyźnie w okolicach Krasnobrodu. 17 IX 1939 r. na wschodnie tereny Rzeczypospolitej wkroczyły oddziały radzieckie. Prawdopodobnie tutaj dostał się do niewoli. Przebywał w obozie dla polskich jeńców w Kozielsku. Został zamordowany 16 IV 1940 r. w lesie katyńskim. Podczas ekshumacji przy zamordowanym znaleziono łańcuszek z krzyżykiem. Pośmiertnie awansowany na stopień porucznika.

23 VI 2012 r. w Zespole Szkoły Podstawowej i Gimnazjum w Sierakówku odbyła się uroczystość poświęcona pamię-

ci porucznika Macieja Wodzińskiego. Obok szkoły posadzono Dąb Pamięci.

Lista katyńska. Jeńcy obozów Kozielsk, Ostaszków, Starobielsk. Zaginieni w Rosji Sowieckiej. Opracowanie A. Moszyński, s. 207; Kawalerzyści zamordowani na Wschodzie, forum.dobroni.pl; Katedra Polowa WP, tablice pomordowanych oficerów, katedrapolowa.pl; Posadzenie „Dębu Pamięci”, Sierakówek, zspig sierakówek, szkolna.strona.pl; Dąb Pamięci w Sierakówku, Gostynin24.pl; www.ogrodywspomnien.pl.

Stanisław Adamski

**WODZIŃSKI Michał Władysław Stanisław (1879–1953), właściciel majątku
Sierakówek (fot. s. 464)**

Urodził się 29 IV 1879 r. w Żalach, w powiecie łęczyckim. Syn Stanisława Donata Wodzińskiego i Marii Władysławy z hrabiów Pomian Łubieńskich. Posiadał majątek Sierakówek, Kleniew i Żale nad Bzurą. Sierakówek nabył w 1911 r. od Stanisława Mirosławskiego. Po I wojnie światowej Wodziński sprzedał Julianowi Czapiewskiemu przylegający do Leśniewic folwark Kleniew. Rodzina Wodzińskich wykazywała niejednokrotnie patriotyczną postawę i chętnie uczestniczyła w życiu społecznym Gostynina. Kiedy po wybuchu I wojny światowej tworzono w Polsce Fundusz Narodowy, wśród ofiarodawców z powiatu gostyńskiego na pierwszym miejscu znalazła się żona Michała Wodzińskiego, Konstancja. Ofiarowała m.in. ruble w złocie, marki i wiele drogocennych przedmiotów. W jego dworze odbywały się zebrania, na których przygotowywano się do odzyskania niepodległości. W latach 1917–1918 Wodziński organizował komórkę Polskiej Organizacji Wojskowej na terenie gminy Skrza-

ny i Rataje. W 1919 r. wstąpił do Wojska Polskiego i jako szeregowiec w armii generała Edwarda Rydza-Śmigłego, walczył na Wołyniu i Ukrainie. Dotarł do Kijowa. Zdemobilizowany powrócił do Sierakówka. Po odzyskaniu niepodległości włączył się w odbudowę państwowości II Rzeczypospolitej. Krótko był pierwszym starostą gostyńskim (od listopada 1918 r. do 1919 r.), a potem pracował w Zarządzie Powiatowym i Sejmiku Gostyńskim. Piastował też funkcję prezesa Sądu Rozjemczego, który rozstrzygał spory powstałe na tle majątkowym. Do 1928 r. był prezesem Polskiego Towarzystwa Gimnastycznego Sokół. W 1927 r. uczestniczył w organizowaniu Powiatowego Komitetu Przystosobienia Wojskowego i Wychowania Fizycznego. Z jego inicjatywy powstała w Sierakówku Szkoła Powszechna, na wybudowanie której przekazał darowizną ziemię. Powołał Ochotniczą Straż Pożarną w Leśniewicach i Sierakówku (1923), w której do 1939 r. pełnił funkcję prezesa. Był współwydawcą najpierw „Głosu Gostyńskiego” (XII 1921–IX 1923 i IV 1927–III 1928), a po jego upadku „Tygodnika Gostyńskiego” (III 1929–II 1930). Witął w dniu 10 IV 1921 r. Józefa Piłsudskiego i 29 V 1930 r. prezydenta RP Ignacego Mościckiego na rynku miasta Gostynina. We wrześniu 1939 r. Wodzińscy pozostali w majątku i organizowali pomoc przechodzącym wojskom polskim i uciekinierom. We wrześniu 1940 r., po odmowie opuszczenia majątku, Michał Wodziński został aresztowany pod zarzutem posiadania broni, ale po kilku tygodniach zwolniony. Po wojnie Wodzińscy musieli opuścić ziemię gostyńską

i zamieszkali w Sopocie. Tam w 1953 r. Michał Wodziński zmarł.

Syn Maciej (zob. biogram), córka Wanda Brudnicka.

Pałac w Sierakówku został odbudowany przez rodzinę prof. Grzegorza Pawlickiego i stanowi własność prywatną.

L. Zugaj, *Gmina Gostynin – od pradziejów do współczesności*, Gostynin 2014, s. 206–209; J. Matuszewski – wg „Wojskowego Przeglądu Historycznego”, *O Wodzińskich z Sierakówka*, „Gazeta Gostyńska” 1994, nr 22, s. 6; T. Osiński, *Jak feniks z popiołów*, „Głos Gostyński” 2000, nr 2, s. 8; B. Konarska-Pabiniak, *Renesans dworku w Sierakówku*, „Głos Gostyński” 2005, nr 10, s. 4; też, *Dzieje Ochotniczej Straży Pożarnej w Gostyninie 1879–1991*, Gostynin 1992, s. 120.

Jolanta Bigus

WOJCIECHOWSKI Czesław Kazimierz (1891–1940), lekarz, społecznik

Urodził się 8 IX 1891 r. w Suszerzu. Był najmłodszym z dzieci Józefa, właściciela części majątku w okolicach Suszerza i Wandy z Drozdowskich. Jego ojciec był organistą w suserskim kościele. W 1899 r. rozpoczął naukę w Gimnazjum Męskim w Płocku, dziś Liceum Ogólnokształcące im. Marszałka Stanisława Małachowskiego. W 1906 r. po strajku szkolnym przeniósł się do nowo otwartego Gimnazjum Polskiego (obecnie Liceum im. Władysława Jagiełły) i tam otrzymał świadectwo maturalne w 1910 r. Studia medyczne rozpoczął na Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie i 23 XII 1921 r. uzyskał dyplom doktora nauk medycznych. Podczas studiów wstąpił do Polskiej Organizacji Wojskowej. Karierę wojskową zakończył w stopniu porucznika. W październiku 1923 r. przeniesiono go do rezerwy. Pierwszym

miejszem pracy Wojciechowskiego był Lwów, ale w niedługim czasie powrócił w rodzinne strony. Podjął pracę w Szpitalu Powiatowym im. św. Antoniego w Gostyninie, jako jeden z ordynatorów. Pełnił funkcję lekarza powiatowego. Jego specjalnością były choroby wewnętrzne i weneryczne. Wiele czasu poświęcał na działalność polityczną, społeczną i kulturalną w mieście. Był przewodniczącym powstałego w 1925 r. Koła Związku Obrony Kresów Zachodnich, członkiem Powiatowego Komitetu Przysposobienia Wojskowego i Wychowania Fizycznego, który rozpoczął działalność w 1927 r. Do 1929 r. był przewodniczącym Rady Powiatowej Polskiego Stronnictwa Ludowego Piast. W 1933 r. przewodniczył Zarządowi Rady Powiatowej w Gostyninie. W latach 30. został członkiem Zarządu Obwodu Płockiego Związku Lekarzy Państwa Polskiego, a z chwilą przeniesienia się do Płocka w 1938 r. jego przewodniczącym. W Płocku był ławnikiem Rady Miejskiej. Działał w Radzie Obwodowej Obozu Zjednoczenia Narodowego. Uczestniczył też w pracach Zarządu płockiego Oddziału Towarzystwa Przeciwwgruzliczego, Stacji Opieki nad Matką i Dzieckiem oraz PCK. W kwietniu 1939 r. został naczelnikiem Obywatelskiego Komitetu Pożyczki Obrony Przeciwlotniczej w Płocku, a w czerwcu tego roku prezesem Zarządu Oddziału Płockiego Związku Peowiaków. Podjął też próby badań historycznych dotyczących miasta i powiatu gostynińskiego. W lokalnej prasie gostynińskiej i płockiej drukował artykuły dotyczące spraw aktualnych i historii Gostynina, m.in. *Kazimierz Puławski, Powstanie styczniowe na terenie powiatu gostynińskiego czy Nieco*

o Gostyninie. Opublikował dwa przywileje dla Gostynina z 1382 r., nadany przez Siemowita IV i z 1462 r., nadany przez Kazimierza Jagiellończyka. Za działalność w służbie zdrowia i pracę społeczno-kulturalną, w grudniu 1938 r. Wojciechowski został odznaczony Złotym Krzyżem Zasługi. Po wkroczeniu Niemców do Płocka we wrześniu 1939 r., czując zagrożenie, wyjechał do Warszawy. Podjął pracę w szpitalu św. Ducha przy ul. Elektoralnej, prawdopodobnie pod zmienionym nazwiskiem. Zmarł na serce 20 IV 1940 r. w wieku 48 lat. Pochowany jest na cmentarzu parafialnym w Gostyninie, obok żony i córki.

Czesław Wojciechowski był dwukrotnie żonaty. Z pierwszą żoną miał syna Zbigniewa, który zmarł w dzieciństwie. Z drugą żoną Kazimierą (1900–1955) córki – Marię, zmarłą 10 IV 1940 r. w wieku 7 lat i Wandę, późniejszą farmaceutkę mieszkającą w Płocku, żonę Sławomira Werensa, lekarza pulmonologa.

M. Chudzyński, *Czesław Wojciechowski – gostyniński lekarz i historyk*, Rocznik Gostyniński, t. I – 2007, s. 309–315; E. Walczak, *Gostynin w latach międzywojennych (1918–1939)*, [w:] *Dzieje Gostynina od XI do XXI w.* Pod red. B. Konarskiej-Pabiniak, Gostynin 2010, s. 394; A.J. Papierowski, J. Stefański, *Płocczanie znani i nieznan* t. II, Płock 2007, s. 687; geneteka.pl – Akta urodzin Parafii Gostynin (107/1891).

Marian Chudzyński

WOJCIECHOWSKI Teofil (1808–1890), lekarz medycyny

Był synem Michała i Józefy z d. Boguszewskiej. Ukończył studia medyczne na Uniwersytecie Jagiellońskim. Po krótkim stażu w Szydłowcu przybył do Gostynina, gdzie 1 XI 1840 r. objął sta-

nowisko lekarza miejskiego. Przez długie lata był w mieście jedynym lekarzem. Zyskał duże zaufanie ludności i władz zwierzchnich. Szczególnie dało się to odczuć w czasie epidemii cholery, jaka nawiedziła powiat gostyniński w 1855 r. To m.in. dzięki jego zabiegom powstała w Gostyninie szkoła elementarna katolicka, w której uczyła Rozalia Zakrzewska. Zmarł 1 III 1890 r. w Gostyninie.

W 1844 r. poślubił Prowidencję, córkę Józefa Zawickiego, byłego kasjera miejskiego. Synowie Michał i Józef.

T. Trojanowski, Gostynin w latach 1815–1864, mps pracy doktorskiej, Wydział Historii Uniwersytetu Warszawskiego 1977 r., s. 327; Archiwum Państwowe w Płocku, Akt Zgonu Parafii w Gostyninie (nr 37/1890); geneteka.pl, Akta Parafii Gostynin, akt ślubu 18/1844.

Jolanta Bigus

WOJNO Teresa (1940–2017), nauczycielka, malarka, poetka

Urodziła się 29 X 1940 r. w Gąbinie, córka Ignacego i Aleksandry Kwiatkowskich. Po ukończeniu Szkoły Podstawowej i Liceum Ogólnokształcącego w Gąbinie, w 1959 r. rozpoczęła pracę w Szkole Podstawowej w Sendeniu Dużym. Kolejne placówki to: Czerno, Troszyn, Kamień i Sanniki, gdzie łącznie przepracowała ponad 30 lat. W 1968 r. ukończyła Studium Nauczycielskie w Warszawie na kierunku wychowanie plastyczne, a w 1980 r. studia bibliotekarskie w Instytucie Kształcenia Nauczycieli w Warszawie. Z dniem 1 IX 1990 r. przeszła na emeryturę. Około 2000 r. zamieszkała w Gostyninie-Kruku. Miała liczne zainteresowania, które realizowała w różnych formach aktyw-

ności twórczej (malarstwo, rysunek, wycinanka, poezja). Była miłośniczką piękna przyrody ziemi gostynińskiej, którą opiewała w swojej twórczości. Od wczesnej młodości interesowała się zwyczajami i tradycjami ludności wiejskiej. Jak wspominała, pasję tę przekazała jej nauczycielka gąbińskiego Liceum Natalia Wołowska (zob. biogram), która wpajała uczniom zamiłowanie do tradycji regionalnej. Od 2002 r. współpracowała z Gostynińskim Towarzystwem Popierania Twórczości Plastycznej, uczestnicząc w plenerach i wielu wystawach. Utrwalała dawne tradycje i taki obraz wsi, który już przeminął. W 2006 r. wydała kalendarz na rok 2007 *Tradycje i zwyczaje ludowe Mazowsza w obrazach Teresy Wojno*, w którym opisała i zilustrowała całoroczne obyczaje polskiej wsi. W roku następnym ukazała się publikacja *Nasza spuścizna – obrzędy w ilustracjach i tekstach Teresy Wojno* wydana we współpracy z Gminnym Ośrodkiem Kultury w Sannikach i Towarzystwem Wspierania Rozwoju Ziemi Sannickiej. Malowała też anioły, podejmowała próby pisania wierszy gwarą ludową. W 2004 r. została członkiem Gostynińskiego Klubu Poetyckiego, działającego przy Miejskiej Bibliotece Publicznej im. Jakuba z Gostynina. Wiersze Teresy Wojno ukazały się w opublikowanych przez MBP antologiach: *Gostynińskie pejzaże* (2004), *Bliżko Boga* (2010) i *Naszymi dziećmi* (2016), a także w zbiorce *Z głębi serca* (2005), wydanym przez Oddział ZNP w Gostyninie. Była wielokrotnie nagradzana w konkursach plastycznych i literackich. W latach 2006 i 2011 zdobyła wyróżnienia w Turnieju Jednego Wiersza. Współpracowała też z Towarzystwem Przyjaciół Ziemi

Gąbińskiej i Stowarzyszeniem Ekologiczno-Kulturalnym „Ziarno” w Grzybowie. Udzielała się w Oddziałowej Sekcji Emerytów i Rencistów Związku Nauczycielstwa Polskiego w Gostyninie. Odznaczona była Złotym Krzyżem Zasługi (1980) i Nagrodą Ministra Kultury i Sztuki II stopnia. Zmarła 27 VII 2017 r., pochowana została na cmentarzu parafialnym w Gąbinie.

Mąż Marian (ślub 1960), dzieci Mariusz, lekarz i Dorota, nauczycielka.

J. Bigus, *Gostyniński Klub Poetycki*, Rocznik Gostyniński, t. II – 2008, s. 333–342; tejsze, *60 lat w służbie kultury*, Gostynin 2006, s. 57–65; B. Konarska-Pabiniak, *Gostynin w III Rzeczypospolitej* (1990–2010), [w:] *Dzieje Gostynina od XI do XXI wieku*. Pod red. B. Konarskiej-Pabiniak, Gostynin 2010, s. 742, 764; Informacja rodziny i Marii Zietek z GTPPT.

Jolanta Bigus

WOJNOWSKI Stanisław (1912–1996), żołnierz wojny obronnej 1939 r., członek Batalionów Chłopskich, więzień stalinowski

Urodził się 29 II 1912 r. w miejscowości Kornica na Podlasiu, w rodzinie chłopskiej Teodora i Apolonii. Ukończył siedmiooddziałową Szkołę Powszechną. Pracował w gospodarstwie rolnym swych rodziców. Zasadniczą służbę wojskową odbył w 27 Pułku Ułanów w Nieświeżu. W jej trakcie ukończył również Szkołę Podoficerską, uzyskując stopień kaprała. Jesienią 1938 r. powołano go na ćwiczenia rezerwy do 25 Pułku Ułanów w Prużanie. Tam uzyskał stopień plutonowego. 16 VIII 1939 r. został zmobilizowany do szwadronu zapasowego 27 Pułku Ułanów do Łukowa. Jednostka ta w czasie kampanii wrześniowej wcho-

dziła w skład Grupy Operacyjnej dowodzonej przez gen. Władysława Andersa. W toku walk o Tomaszów Mazowiecki 23 IX 1939 r. Wojnowski dostał się do niemieckiej niewoli, z której po kilku dniach, w trakcie przemarszów, udało mu się zbiec. Po powrocie w rodzinne strony, w marcu 1940 r., dołączył do formującego się Związku Walki Zbrojnej. Był zastępcą dowódcy plutonu, używając pseudonimu „Andrzej”. Wiosną 1941 r. przeszedł do Batalionów Chłopskich, zostając gminnym komendantem BCh na terenie Kornicy oraz dowódcą oddziału do zadań specjalnych, ukrywając się pod pseudonimem „Chmiel”. Dokonywał przerzutów podziemnej prasy do Włodawy i Białej Podlaskiej, brał udział w zbrojnych akcjach wymierzonych w niemieckie władze okupacyjne. Działając z polecenia Komendy Okręgu Lublin BCh, wiosną 1943 r. dokonał scalenia swych oddziałów z formacjami Armii Krajowej. Od tej pory służył w 9 kompanii 34 Podlaskiej Dywizji AK pod dowództwem generała Bitnera „Halki” jako dowódca plutonu. Komendant BCh Kamiński awansował go do stopnia podporucznika. Po wkroczeniu wojsk radzieckich wraz z Wojskiem Polskim na te tereny, oddział Wojnowskiego 10 VIII 1944 r. uległ rozwiązaniu. Stanisław Wojnowski brał udział w organizowaniu Gminnej Rady Narodowej w rodzinnej Kornicy. 15 VIII 1944 r. objął tam stanowisko wójta gminy. Jesienią 1944 r. został aresztowany przez NKWD za przynależność do AK. Po kilkunastu miesiącach przesłuchań w więzieniu został zwolniony. Ponownie aresztowany latem 1948 r. przez Urząd Bezpieczeństwa za współpracę z organizacją Wol-

ność i Niepodległość (WiN). Zmuszano go za pomocą tortur do przyznania się do winy. Został skazany w wyniku procesu na pięć lat więzienia, a na wolność wyszedł dzięki amnestii. Do 1962 r. pracował w lasach państwowych w Nadleśnictwie Łosice i Sarnaki. W latach 1962–1971 powrócił do swego rodzinnego gospodarstwa. W 1971 r. zatrudnił się w Zakładzie Zamiejscowym Systemów Mikrokomputerowych – Oddziale w Gostyninie (MERA). Osiedlił się w Gostyninie, a następnie w Lucieniu. Należał do Zarządu Koła Związku Kombatantów RP i Byłych Więźniów Politycznych w Gostyninie. Otrzymał liczne odznaczenia: Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski (1983), Krzyż Partyzancki, Odznakę Grunwaldzką (1948), Medal Zwycięstwa i Wolności, Krzyż AK (1989), Medal Wojska nadany z Londynu (1948), Medal za Udział w Wojnie Obronnej w 1939 r. Zmarł 20 I 1996 r., pochowany został w Lucieniu.

Żona Marianna z d. Karwacka, syn Stanisław (zob. biogram).

Akta osobowe w archiwum Związku Kombatantów RP i Byłych Więźniów Politycznych Koło nr 1 w Gostyninie; J. Gospodarowicz, *Wspomnienie o poruczniku Stanisławie Wojnowskim*, „Gazeta Gostynińska”, 1997, nr 20, s. 9; *Lista uczestników wojny 1920 r.*, „Gazeta Gostynińska”, nr 20, s. 3.

Marek Osmatek

WOJNOWSKI Stanisław (1939–2005), leśnik, nadleśniczy

Urodził się 26 XI 1939 r. we wsi Kornica, powiat Łosice na Podlasiu. Rodzice Stanisław (zob. biogram) i Marianna z Karwackich. Szkołę Podstawową ukończył w Kornicy, a średnią w Siedlcach. Stu-

dia skończył na Wydziale Leśnym Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie w 1961 r. Od 1 IX 1962 r. do 14 I 1965 r. był zatrudniony w Toruniu w Biurze Urządzania Lasu i Projektów Leśnictwa Oddział w Toruniu na stanowisku starszego taksatora. Od 15 I 1965 r. do 30 VI 1967 r. pracował na stanowisku adiunkta w Nadleśnictwie Łąck, a z dniem 1 VII 1967 r. zatrudniony został w Nadleśnictwie Gostynin na stanowisku nadleśniczego. Na tej funkcji pracował do chwili odejścia na emeryturę, tzn. do 15 III 2005 r. W ciągu 38 lat pracy w Gostyninie dał się poznać jako sumienny i miłujący swój zawód pracownik. Zakładał i budował leśniczówki, m.in. w Duninowie wraz z oczyszczalnią ścieków i w Sokołowie razem z przydomową oczyszczalnią ścieków. Z jego inicjatywy wyremontowano leśniczówki w Lucieniu i w Choinku, zmodernizowano leśniczówkę Drzewce oraz wiele osad robotników leśnych, m.in. w Jeżowie. W Lucieniu wybudowano dwa budynki należące do pracowników Nadleśnictwa, tam też zainicjował budowę ścieżki zdrowia wokół jeziora Lucień. Tworzył szkółki leśne, m.in. w Choinku, pobudowano też wiele kilometrów dróg leśnych dla łatwiejszego wywozu pozyskanego drewna. Za jego czasów zbudowano w latach 70. i modernizowano siedzibę Nadleśnictwa w Gostyninie przy ul. Bierzewickiej wraz z osiedlem pięciu bloków mieszkalnych dla pracowników i stołówką. Dbał o remonty mieszkań leśników. Krótco przed odejściem na emeryturę wybudowano wieżę przeciwpożarową w Lucieniu, z której korzystają inne nadleśnictwa. Za swoją pracę był wyróżniany i nagradzany medalami

państwowymi i odznaczeniami resortowymi. W 1984 r. otrzymał Złoty Krzyż Zasługi, a w 1996 r. Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski. Honorowano go odznakami, m.in.: Złotą Odznaką za Zasługi dla Województwa Płockiego (1983) i Złotą Odznaką za Zasługi dla Województwa Włocławskiego (1989), Zasłużony dla Łowiectwa Województwa Płockiego (1998). Ponadto przyznano mu Honorową Oznakę Przyjaciół Harcerstwa, Srebrną Odznakę za Zasługi dla Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej oraz wyróżnienie za działalność na Rzecz Ochrony Środowiska Naturalnego Człowieka – Plakieta Hominem Quaero (1997). Otrzymał też szczególnie ważne wyróżnienie dla leśników Akt Nadania Kordelasa Leśnika Polskiego (1997). Jest to najwyższe odznaczenie, jakim honoruje się pracowników Lasów Państwowych za wybitne osiągnięcia i sumienną służbę. Zmarł 30 V 2005 r. Żona Bogumiła, dzieci: Marcin, Anna i Małgorzata.

Akta osobowe Stanisława Wojnowskiego, Nadleśnictwo Gostynin; Informacja żony, Bogumiły.

Barbara Konarska-Pabiniak

WOJTCZAK Edward (1920–2001), rolnik, społecznik, poeta

Urodził się 18 XII 1920 r. we wsi Anielin, w powiecie gostynińskim, w rodzinie Józefa i Franciszki z Rojkowskich. Po ukończeniu w 1933 r. czteroklasowej Szkoły Powszechnej w Leśniewicach i Szkoły Powszechnej w Sierakówku od września 1936 r. kontynuował naukę w średniej szkole zawodowej w Łodzi, jednocześnie odbywając praktykę murarską. We wrześniu 1939 r. wrócił w rodzinne

strony, ale w maju 1940 r. wywieziony został do pracy w Niemczech. Pracował w gospodarstwach w okolicach Neubrandenburga koło Rostocka. Mimo niewolniczej pracy znajdował czas na pisanie, głównie wierszy patriotycznych, za co groziło mu aresztowanie i obóz koncentracyjny. W porę ostrzeżony, uciekł z grupą Polaków. W dniu 25 X 1942 r. zostali aresztowani na dworcu w Szczecinie. Edward trafił kolejno do obozów karnych w Neustrelitz, Malchinie, Koronowie koło Bydgoszczy i obozu w okolicach Gdańska. W ostatnim z nich pracował przy załadunku wagonów. Ukryty pod papierowymi workami, w lipcu 1943 r. uciekł. Dzięki pomocy spotykanych po drodze Polaków dotarł 24 VII 1943 r. do Anielina. Jego pobyt w rodzinnych stronach był zbyt niebezpieczny, dlatego 18 IX 1943 r. przedostał się do Warszawy. Tam zastał go wybuch powstania warszawskiego. Choć nie działał w Armii Krajowej, został przyjęty 5 sierpnia do oddziału powstańczego walczącego na Czerniakowie. Ranny, z grupą kolegów sforsował Wisłę, przedostał się na Pragę. W lutym 1945 r., po tułaczce wojennej, wrócił w rodzinne strony, aby objąć gospodarstwo rodziców. Wstąpił w szeregi Związku Młodzieży Wiejskiej. Z działaczami tej organizacji oraz szkolnymi kolegami założył zespół teatralny, który wystawiał sztuki jego autorstwa. Z jedną z nich w maju 1945 r. wystąpił w remizie strażackiej w Gostyninie. Na miejscowych uroczystościach potrafił tworzyć spontanicznie i bez przygotowania scenki rodzajowe, recytować wiersze i śpiewać piosenki. Od Starosty i Zarządu Powiatowego Związku Samopomocy Chłopskiej dostał propozycję nauki

w szkole teatralnej, ale z niej nie skorzystał. Należał do Stowarzyszenia Twórców Ludowych. Był współzałożycielem działającego przy Miejskiej Bibliotece Publicznej im. Jakuba z Gostynina Gostynińskiego Klubu Poetyckiego. Swoje wiersze drukował w czasopismach „Zielony Sztandar”, „Przyjaciółka”, „Tygodnik Płocki”, „Nowy Tygodnik Płocki”, „Gazeta Gostynińska”. Publikowane były też w wydawanych przez MBP w Gostyninie tomikach: *Kroki ku słońcu* (1996), *Miłość* (1998), *Zamyslenia* (2000). Od wczesnych lat młodzieńczych pisał pamiętnik, który, jak sam powiedział, „opowiada o losach człowieka, który wszystkie swoje myśli i pisanie, na jakie go było stać, oddał Ojczyźnie”. Odznaczony został Medalem 40-lecia Polski Ludowej i Odznaką Zasłużonego Działacza Kultury. Zmarł 16 II 2001 r., pochowany został na cmentarzu parafialnym w Trębkach. Z żoną Wandą z Chmieleckich (ślub 29 IV 1945) wychowali czworo dzieci.

B. Iwański, *Czas dobrze przeżyty*, „Tygodnik Płocki” 1985, nr 29, s. 5, 8; J. Łoś, *Edward Wojtczak*, „Gazeta Gostynińska” 1995, nr 5, s. 9; Informacja syna, Modesta Wojtczaka.

Jolanta Bigus

WOJTCZAK Stanisław (?–1940), rozstrzelany przez Niemców

Zamordowany 26 II 1940 r. w Krańnicy koło Gostynina wraz z 41 mężczyznami z Gostynina i Kutna. Egzekucja była zemstą Niemców za udział Polaków w partyzantce. Zwłoki zakopano w zbiorowej mogile w miejscu rozstrzelania. Ekshumowany 18 VI 1945 r. do kwatery wojennej na cmentarzu parafialnym w Gosty-

ninie. Na miejscu egzekucji postawiony jest pomnik.

Dzieje Gostynina i ziemi gostynińskiej. Pod red. M. Chudzyńskiego, Warszawa 1990, s. 643; J. Bigus, *Rejestr Miejsc Pamięci Narodowej w Gostyninie i powiecie gostynińskim*, Rocznik Gostyniński, t. III–2012 s. 462–463; Akta Stanu Cywilnego USC w Gostyninie; Inskrypcja nagrobna.

Jolanta Bigus

WOŁOWSKA Natalia (1901–1972), właścicielka majątku Staw, nauczycielka

Urodziła się w 1901 r. Była córką właściciela majątku Staw, koło Szczawina Kościelnego, Stefana Zakrzewskiego, ekonomisty, prezesa Łowickiego Towarzystwa Ziemskiego. W Stawie przed 1918 r. bywał młody Ignacy Paderewski i koncertował. Świadczą o tym zachowane zdjęcia w zbiorach Andrzeja Wołowskiego. Ojciec podczas rewolucji 1905–1907 wraz z Zygmuntem Sobocińskim (zob. biogram), nauczycielem szkoły początkowej w Szczawinie i ks. Janem Matulanisem, proboszczem parafii Szczawin, prowadził działalność na rzecz wprowadzenia języka polskiego do szkół ludowych oraz prowadzenia ksiąg gminnych w tym języku. Agitacja wspomnianych działaczy sprawiła, że gmina Szczawin Kościelny najwcześniej w powiecie gostynińskim wprowadziła język polski do szkół. Matka Natalii, Janina Zakrzewska, była autorką popularnych powieści. Podpisywała swoje utwory – Janina Stefanowa Zakrzewska. Zakrzewscy pochowani są na Powązkach. Natalia wykształcenie zdobyła na pensjach w Warszawie. Studiowała też języki obce we Francji. W 1930 r. wyszła za mąż za oficera Wojska Polskiego Zygmunta Wołowskiego (zob. biogram).

Natalia po rodzicach przejęła majątek ziemski w Stawie. W latach 30. XX w. była wyróżniającą się dziedziczką. Angażowała się w życie parafii gąbińskiej, była założycielką i działaczką katolickiego Stowarzyszenia Żeńskiego Staw-Kunki. Jak podały „Gąbińskie Wiadomości Parafialne” w 1933 r., Wołowska kierowała też Katolickim Stowarzyszeniem Kobiet w Gąbinie. Prowadziła teatr amatorski i zespół ludowy. Zorganizowała Koło Gospodyń Wiejskich, na spotkaniach propagowała nowe metody uprawy i hodowli. Wybuch wojny zastał ją w Stawie. Mieszkała z czwórką dzieci, mąż został zmobilizowany. We wrześniu 1939 r. okazywała pomoc materialną uciekinierom z poznańskiego i pomorskiego, którzy koczowali w Stawie i jego okolicach. Już w początkach okupacji hitlerowskiej zorganizowała grupę konspiracyjną do walki z okupantem hitlerowskim. Anna Wrzesińska w książce *Ruch oporu ZWZ-AK w obwodzie Gąbin* pisze: „W październiku przyjechał do Stawu komisarz zarządzający majątkiem w imieniu III Rzeszy. Byliśmy ciekawi, jak Niemiec postąpi z panią Natalią. Okazało się, że nie przeszkadza mu to, że jest ona była właścicielką majątku. Zatrudnił ją jako buchalterkę, na czym zresztą dobrze się znała. Nigdy nie słyszeliśmy, aby ją szykanowano. Być może Niemiec miał wzgląd na małe dzieci, być może imponowała mu jej znajomość języków obcych, co u Niemców bardzo się liczyło”. Wołowska redagowała i wydawała w Stawie gazetkę „Na Zew”. Utrzymywała stały kontakt z komendantem Obwodu Polskiej Organizacji Zbrojnej w Gąbinie. Już wiosną 1940 r., mimo niemieckiego nadzor-

cy, zapoczątkowała akcję wysyłania paczek do znajomych przebywających w obozach jenieckich i wywiezionych do obozów koncentracyjnych. Brało w niej udział wielu pracowników majątku. Podczas okupacji w Stawie funkcjonowała szkołka tajnego nauczania. Jej nauczycielką była siostra rządcy majątku, Kazimiera Kowalska, ale Wołowska dość często ją zastępowała. Po wojnie nie doceniono jej patriotycznej postawy z okresu okupacji hitlerowskiej. Już w marcu 1945 r., na skutek dekretu o reformie rolnej, musiała opuścić z dziećmi majątek w Stawie. Po miesiącach poszukiwań, we wrześniu 1945 r. znalazła zatrudnienie w Samorządowym Gimnazjum Koedukacyjnym w Gąbinie, jako nauczycielka języka francuskiego i historii. Następnie została zatrudniona w prywatnym Liceum Ogólnokształcącym Józefa Dietla, a od 1950 r. w państwowym Liceum Ogólnokształcącym w Gąbinie. W Liceum założyła zespół artystyczny złożony z uczniów szkoły. Udzielała się w Lidze Kobiet. Za pracę zawodową i społeczną została odznaczona w 1966 r. Złotym Krzyżem Zasługi. Zmarła w Gąbinie 25 X 1972 r., pochowana została na tamtejszym cmentarzu parafialnym.

Mąż Zygmunt Wołowski, dzieci: Stefan, Maciej, Anna i Andrzej.

M. Chudzyński, *Wieś południowo-wschodniego Mazowsza 1864–1907*, Warszawa 1983, s. 265–267; A.M. Wrzesińska, *Ruch oporu ZWZ-AK w obwodzie Gąbin*, Sierp 2010, s. 124, 167; „Gąbińskie Wiadomości Parafialne” 1933, nr 3, s. 3; J. Borysiak, *Natalia Wołowska*, „Głos Gostyniński” 1997, nr 13, s. 2; B. Konarska-Pabiniak, *Muzyczny geniusz w Płocku. W 60. rocznicę śmierci Ignacego Paderewskiego (1860–1941)*, „Notatki Płockie” 2001, nr 3, s. 24–28; Informacja Marianna Żuchniewiczza; Wspomnienia autora biogra-

mu, ucznia Natalii Wołowskiej w latach 1951–1954 w Liceum Ogólnokształcącym w Gąbinie.

Marian Chudzyński

WOŁOWSKI Zygmunt (1890–1940), podpułkownik kawalerii, właściciel majątku Staw

Urodzony 5 I 1890 r. w Orszewicach. Był synem Adama i Marii z Kozieł-Poklewskich. Podczas I wojny światowej walczył w armii rosyjskiej. W latach 1918–1920 wraz z 3 Pułkiem Ułanów bronił niepodległości Polski w wojnie z bolszewikami. Przekaz rodzinny mówi o kontaktach Zygmunta Wołowskiego podczas pierwszych lat niepodległości Polski z późniejszym generałem Francji Charlesem de Gaullem. Był absolwentem Ecole Superieure de Guerre w Paryżu. Ukończenie tej prestiżowej szkoły przygotowującej kadry dowódcze, dało mu tytuł oficera dyplomowanego w stopniu majora kawalerii w roku 1928. Dyplom podpisał sam Józef Piłsudski. Służył w 3 Pułku Ułanów, w sztabie 3 Dywizji Kawalerii oraz w III Oddziale Sztabu Generalnego Wojska Polskiego. Na początku lat 30. pełnił funkcję zastępcy dowódcy 21 Pułku Ułanów. W 1930 r. poślubił Natalię Zakrzewską, właścicielkę majątku Staw. W 1932 r. został przeniesiony w stan spoczynku z przydziałem do oficerskiej kadry Okręgu IV i zajął się gospodarowaniem w majątku Staw. Nie podlegał obowiązkowi mobilizacyjnemu, mimo to w obliczu zagrożenia niemieckiego w sierpniu 1939 r. skierował do Szefa Sztabu prośbę o przyjęcie do służby czynnej. Napisał w niej: „Obecnie, gdy wszyscy stają w obronie

zagrożonej Ojczyzny i powoływani są imiennie, pomimo prowadzenia własnego majątku, nie mogę wysiedzieć z dala od rozgrywających się losów Ojczyzny i pragnę powrócić do wojska i oddać swoje siły, umiejętność i pracę tam, gdzie obowiązek mnie wzywa. Proszę więc Pana Generała o powołanie mnie do służby czynnej na stanowisko, na jakim mógłbym oddać największe usługi”. Najprawdopodobniej 18 września dostał się do niewoli sowieckiej w okolicach Stanisławowa. Osadzony w obozie jenieckim w Starobielsku. Między 5 a 12 V 1940 r. strzałem w tył głowy zamordowany w siedzibie NKWD w Charkowie. Decyzją Ministra Obrony Narodowej z dnia 5 V 2007 r., Zygmunt Wołowski awansowany został pośmiertnie do stopnia podpułkownika.

Żona, Natalia z Zakrzewskich (zob. biogram), dzieci: Stefan, Maciej, Anna i Andrzej.

W kwietniu 2001 r. na terenie Gimnazjum im. gen. Józefa Hallera w Szczawinie Kościelnym posadzony został poświęcony mu Dąb Pamięci.

Wspomnienia Andrzeja Wołowskiego o Ojcu, luty 2011 r.; Dokumenty ze zbiorów Andrzeja Wołowskiego; Lista Katyńska. Oprac. A. Moszyński, Londyn 1982, Wydanie polskie Warszawa 1989, s. 333; www.katyn.org.au/Listy_Katyn.pdf.

Jadwiga Wojtasiak

WÓJCIK Czesław Franciszek (1907–1987), pracownik PKP, malarz amator

Urodził się 19 XI 1907 r. w Osinach, powiat gostyński, gdzie spędził lata dziecięce i szkolne. Ojciec Tomasz, matka Michalina z d. Sulikowska. W wieku 13 lat rozpoczął naukę w Państwowym

Gimnazjum im. Tadeusza Kościuszki w Gostyninie. Po ukończeniu III klasy ze względów finansowych wrócił do rodzinnego domu, a po trzech latach został powołany do służby wojskowej, w trakcie której ukończył Szkołę Podoficerską Pułku Radiotelegraficznego (1929). Po odbyciu służby wojskowej rozpoczął pracę zawodową w Polskich Kolejach Państwowych (PKP) w okręgu kutnowskim. Kolejno pracował w Strzelcach, Kutnie, Łowiczu. W 1933 r. ożenił się z Heleną z d. Merta (1907–1998), absolwentką Seminarium Nauczycielskiego w Zawierciu. W 1937 r. otrzymał przeniesienie służbowe z mieszkaniem na stację Kramsk, powiat Konin, na funkcję dyżurnego ruchu. Po wkroczeniu Niemców w 1939 r. został usunięty ze stanowiska i zajmowanego mieszkania. W czasie okupacji około dwóch lat pracował jako zwrotniczy na kolei. W dniu 22 IV 1941 r. przystąpił do Związku Walki Zbrojnej, później Armii Krajowej, jako komendant techniczny (sabotażowy) pomiędzy stacjami Kramsk i Patrzyków. Rok później, 21 IV 1942 r., został aresztowany przez gestapo za kolportaż prasy podziemnej na trasie kolejowej z Warszawy do Warthegau (Kraj Warty). Przebywał w więzieniach w Inowrocławiu, Sieradzu i Rawiczu. W tym ostatnim odbyła się rozprawa sądowa, podczas której został skazany na pięć lat więzienia. Więziony był w Zwickau, Ebrach i Ambergu (Bawaria), skąd został wyzwolony 22 IV 1945 r. przez wojska amerykańskie. W 1945 r. wrócił do Polski, do dawnej pracy w PKP na stacji Kramsk. W podzięce za szczęśliwy powrót, w miejscu aresztowania w miejscowości Wysokie, zaprojektował i z po-

mocą mieszkańców wybudował okazałą kaplicę, do której też namalował dwa obrazy. Cały czas myślał o powrocie w rodzinne strony. Gdy zwolniło się stanowisko zawiadowcy stacji w Gostyninie, poprosił o przeniesienie służbowe i zamieszkał w 1948 r. z żoną i dziećmi w budynku dworca. Na tym stanowisku i w tym miejscu pracował do emerytury, do roku 1967. Po przejściu na emeryturę zamieszkał wraz z rodziną we własnym domu w Gostyninie przy ul. Działkowej 10. W okresie służby na kolei otrzymał różne odznaczenia: Srebrny Krzyż Zasługi (1955), Przewodzący Kolejarz (1956), Odznakę Grunwaldu (1972), Medal Zwycięstwa (1974). Oprócz pracy zawodowej zawsze pasjonowała go sztuka. Już w latach 30. XX w. namalował i ofiarował, do kościoła w Sokołowie, obraz Chrystusa, który wisi do dnia dzisiejszego (po lewej stronie od głównego ołtarza). Jako emeryt związał się z grupą artystów amatorów działających przy Domu Kultury w Gostyninie. Malował portrety, kwiaty, ale najchętniej krajobrazy ziemi gostynińskiej. Rysował i trochę rzeźbił. Uczestniczył w wielu wystawach i przeglądach plastyki na terenie województwa i kraju. Z ważniejszych to: II Triennale Plastyki Nieprofesjonalnej we Wrocławiu – 1977 r., Międzywojewódzka Wystawa Plastyki Nieprofesjonalnej w Poznaniu – 1980 r. i ostatnia 14 IX–2 X 1987 r. IV Rejonowy Przegląd Plastyki Nieprofesjonalnej w Gostyninie. Udzielał się też społecznie w PTTK. Z okazji 30-lecia Oddziału PTTK w Gostyninie (1957–1987) otrzymał podziękowania za długoletnią pracę społeczną. Zmarł 14 XI 1987 r., pochowany jest na cmentarzu parafialnym w Gostyninie.

Żona Helena (1907–1998), córka Barbara Albrecht i syn Andrzej.

Informacja syna, Andrzeja Wójcika; B. Konarska-Pabiniak, *Dobra Osiny – wczoraj i dziś*, Rocznik Gostyniński, t. III – 2012, s. 177.

Barbara Konarska-Pabiniak

WÓJCIK Edward (1923–2016), inżynier leśnik

Urodził się 8 VI 1923 r. we wsi Zaździerz, gmina Łąck. Ojciec Teodor (zob. biogram), matka Franciszka, posiadacze 10-ha gospodarstwa, w części zalesionego. Szkołę Powszechną ukończył w 1937 r. w Gąbinie. Do Gimnazjum i Liceum im. Tadeusza Kościuszki w Gostyninie uczęszczał do w 1940 r. Edward okres okupacji spędził, pracując w gospodarstwie ojca, a w latach 1942–1944 w Nadleśnictwie Łąck, służąc wywiadowi Armii Krajowej. Maturę zdał w styczniu 1946 r. w Gimnazjum Wieczorowym dla Dorosłych w Gostyninie. W 1954 r. uzyskał w trybie zaocznym dyplom inżyniera leśnictwa w Szkole Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie, specjalność Urządzanie Lasu. Od 1 VIII 1946 r. zatrudniony był w Służbie Urządzania Lasu Dyrekcji Lasów Państwowych w Łodzi. Ukończył zorganizowane przez Politechnikę Warszawską i Instytut Badawczy Leśnictwa specjalistyczne Studium Fotograficzne, szczególnie przydatne w zakresie geodezji i urządzeń lasu oraz szkolenie z zakresu informatyki, nowatorskie jak na owe czasy. W 1956 r., po przekształceniach Służby Urządzania Lasu, został zatrudniony na stanowisku starszego inspektora produkcji, a od 1965 r. Głównego Specjalisty Urządzania Lasu i zastępcy Dyrekto-

ra Oddziału. W okresie od 1 III 1966 r. do 30 IX 1988 r. był dyrektorem Oddziału Biura Urządzania Lasu i Projektów w Gdyni, do czasu przejścia na emeryturę. Równoległe z pracą udzielał się społecznie w licznych organizacjach i stowarzyszeniach. W latach 1962–1986 był dziewięć razy członkiem Zarządu Głównego Stowarzyszenia Inżynierów i Techników Leśnictwa i Drzewnictwa NOT, od 1981 r. członkiem honorowym Stowarzyszenia. W Gdyni był jednym z głównych konsultantów w sprawie zadrzewień żuławskich i kompleksowego zadrzewiania wsi, łącząc te funkcje z działalnością w Gdańskim Towarzystwie Naukowym i Komisją ds. Agrarnego Zagospodarowania Polski Północnej PAN. W latach 1965–1973 członek Rady Wojewódzkiej Polskiego Związku Łowieckiego w Gdańsku. Niezależnie od pracy zawodowej utrzymywał związek z ziemią gostynińską, uczestniczył we wszystkich zjazdach absolwentów Liceum Ogólnokształcącego im. Tadeusza Kościuszki w Gostyninie, pisał artykuły do „Gazety Gostynińskiej” dotyczące masowych grobów oraz Pomników Przyrody nad Jeziorem Górkim. Jego największe hobby to pisanie wierszy. Miał ich w swoim dorobku około 170. Poczesne miejsce zajmuje w nich środowisko gostynińskie, m.in. Jezioro Kocioł i urocze wzgórze Dybanki. W 2003 r. przygotował tomik wierszy „Po drodze..., czyli zbiorek niektórych moich wierszy napisanych z biegiem życia »sobie a Mużom«”. Zmarł 26 V 2016 r.

Żona Jadwiga, geograf, synowie: Andrzej, mgr inż. w Przedsiębiorstwie Budowy Autostrad, Dariusz, lekarz w Gdańsku.

My, Gostyniacy. Wspomnienia Wychowanków i Absolwentów Gimnazjum i Liceum im. Tadeusza Kościuszki w Gostyninie. Pod red. W. Sajakowskiego, Gostynin 2010, s. 251–253; Informacje Anny Świąteczkiej z Zawady; E. Wójcik, „Podroże...”, rkps w posiadaniu Anny Świąteczkiej.

Barbara Konarska-Pabiniak

WÓJCIK Teodor (1882–1953), gospodarz, syn powstańca styczniowego

Urodził się 12 IX 1882 r. we wsi Strzałki koło Gostynina. Rodzice Piotr i Zofia z Dobińskich byli posiadaczami dużego gospodarstwa. Piotr, urodzony około 1843 r., pochodził z Krakowskiego. Na wieść o wybuchu powstania w 1863 r. wyruszył z pięcioma kolegami, aby wziąć w nim udział. Dotarli do oddziału Mariana Langiewicza w okolicach Gór Świętokrzyskich. Z braku broni w oddziale, skierowani zostali do Polski centralnej. By zachować bezpieczeństwo, przez tereny zaboru rosyjskiego przedzierali się pojedynczo. Piotr Wójcik dotarł do Łącka, gdzie dołączył do oddziału Józefa Łakińskiego (zob. biogram). Po wielu potyczkach z wojskami rosyjskimi w okolicach Duninowa i Lucienia, powstańcy zostali otoczeni przez silne oddziały z Płocka i Włocławka, więc zaczęli wycofywać się w kierunku Żychlina. Nie zdążyli połączyć się z większym oddziałem i doszło do bitwy we wsi Gaśno. Wielu zostało wówczas zabitych lub utonęło w bagnach. Rannego i tonącego Piotra wyciągnęli mieszkańcy Gaśnego. Początkowo ukryli go, ale Rosjanie poszukiwali powstańców, dawali w nagrodę po 5 rubli za wydanie powstańca, toteż przewieziono go do rodziny Dobińskich we wsi Strzałki. Wójcik opowiadał, że w nocy przejeżdżających zatrzymali

żołnierze rosyjscy, rozkazując gospodarzowi, żeby zawiózł siano do stajni wojskowych. Na szczęście ich głośne rozmowy zirytowały przechodzącego obok oficera rosyjskiego, nakazał żołnierzom udać się do koszar, a gospodarzowijechać dalej. Rodzina Dobińskich przyjęła powstańca, który pozostał u nich na stałe, ponieważ zakochał się z wzajemnością w córce gospodarzy Zofii, która została jego żoną. Mieli czwórkę dzieci. Jednym z synów był Teodor Wójcik. Po uzyskaniu pełnoletności Teodor został wcielony do rosyjskiego wojska i wywieziony w głąb Rosji. Gdy w 1904 r. wybuchła wojna rosyjsko-japońska, brał udział w walkach na terenie Mandżurii. Wzięty do niewoli przez Japończyków, został osadzony w obozie jenieckim w Matsuyamie. Po zakończeniu wojny, Japończycy zorganizowali dla jeńców Polaków możliwość wyjazdu do Ameryki. Teodor Wójcik i wielu innych skorzystali z propozycji i przez Chiny i Koreę dotarli do wybrzeża, gdzie czekały na nich okręty Czerwonego Krzyża, którymi popłynęli do USA. Wójcik początkowo pracował u ogrodnika, potem w stalowni w Filadelfii, gdzie były wysokie zarobki. Następnie przeniósł się do Chicago, tam w latach I wojny światowej rozpoczął z kolegą produkcję materiałów medyczno-opatrunkowych na potrzeby wojska. Po odzyskaniu przez Polskę niepodległości, wrócił do kraju w 1919 r. z zamiarem kupna majątku ziemskiego. Brał pod uwagę Sójki, Baruchowo i Oporów, bo w tym czasie wystawione były na sprzedaż. Zbyt długo zwlekał z decyzją i reforma monetarna Władysława Grabskiego spowodowała, że z dużej fortuny pozostała mu kwota

wystarczająca jedynie na kupno gospodarstwa 10-ha w Zaździerz. Zmarł 1 II 1953 r., pochowany został na cmentarzu parafialnym w Dobrzykowie.

Ożenił się z Franciszką Bujalską (1890–1930), z którą miał synów Edwarda (zob. biogram) i Emilianą (1929–2010) oraz zmarłe w dzieciństwie córki Aleksandrę i Krystynę. Po śmierci żony poślubił Marię Wierzbicką. Z tego związku miał córkę Krystynę. Emilian Wójcik nie założył rodziny, mieszkał całe życie w Zaździerz, był sołtysem i wieloletnim radnym gminy Łąck, działał społecznie. W uznaniu jego zasług rondo w drodze wojewódzkiej nr 577 Wincentów–Korzeń nazwano rondem Emilian Wójcika. Akt nadania 31 VIII 2012 r.

Na podstawie opracowania Anny Świącieckiej, mps; Archiwum Państwowe w Płocku, Akta Parafii Gostynin z 1882 r., Akt nr 273.

Barbara Konarska-Pabiniak

WYSŁOUCH Maria (1902–1984), ekonomistka, społecznik

Urodziła się 14 XI 1902 r. w Szczawinku koło Gostynina. Córka Józefa i Małgorzaty Fronczaków. Dzieciństwo spędziła w Gostyninie, gdzie ojciec posiadał gospodarstwo rolne, a w 1925 r. wybudował dom przy ul. Juliusza Słowackiego 3. W 1923 r. w gostynińskim Żeńskim Gimnazjum im. Narcyzy Żmichowskiej Maria zdała maturę. Następnie wyjechała do Warszawy i tam ukończyła Wyższą Szkołę Handlową. Po studiach pracowała jako urzędniczka, m.in. w Ministerstwie Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego w Warszawie. Do ministerstwa zaangażował ją były dyrektor Gimnazjum Męskiego w Gostyninie, Wacław

Borowski, który organizował Wydział Szkół Zawodowych. Uczyla się języków obcych i w czasie urlopów zwiedzała Europę. Podczas wycieczki w 1932 r. na norweskie fiordy statkiem Polonia zaprzyjaźniła się z jego kapitanem Karolem Olgierdem Borchardtem. Przyjaźń ta przetrwała do jej śmierci. 14 VII 1935 r. wyszła za mąż za Wiktora Wysłoucha i przeniosła się do Poznania. Okupację spędzili w Gostyninie. Maria, dobrze znająca język niemiecki, pracowała początkowo w starostwie, później w firmie budowlanej i w Arbeitsamcie. W czasie okupacji na wiele sposobów pomagała potrzebującym rodakom. Zdobywała adresy głodujących polskich oficerów i ludzi, często jej nieznanymi, przebywających w obozach. Aby wysłać im paczki żywnościowe, angażowała całą rodzinę. Wysyłającym nie mogła być stale ta sama osoba. Niemcy kontrolowali zawartość przesyłek, ponieważ pewnych rzeczy Polakom umieszczać w nich nie było wolno. Pracując w urzędzie i orientując się w przepisach, doradzała i pomagała innym: pisała po niemiecku podania lub odwołania do różnych instytucji. Miała dostęp do informacji o planowanych wywózkach i aresztowaniach. Uprzedzała ludzi o zagrożeniach. Jej działalność zwróciła uwagę Niemców i Maria parokrotnie była przesłuchiwana przez gestapo. Niszczyła kartoteki osób przewidzianych do wywózki, jak i liczne przychodzące na Polaków donosy. Często wykonywała pracę tłumaczki przy kwalifikowaniu Polaków na przymusowe roboty. Niejednokrotnie wymyślała im zdrowotne problemy, opowiadając o ciężkich, zaraźliwych chorobach, których Niemcy bali się najbardziej. Było to

niebezpieczne i w razie wpadki groziło obozem koncentracyjnym nie tylko dla niej, ale i całej rodziny. Po wojnie Maria wróciła wraz z mężem do Poznania. Nie podjęła pracy zawodowej, natomiast swoją energię skierowała na pracę społeczną. Od 1956 r., kiedy Polska uzyskała zgodę Związku Radzieckiego na powrót rodaków do kraju, w Poznaniu powstał Społeczny Komitet Pomocy Repatriantom, w którym przez cały okres jego działalności (1956–1960) pracowała społecznie. Zmarła w Poznaniu 10 VII 1984 r., pochowana została obok męża na Cmentarzu Górczyńskim w Poznaniu.

Mąż Wiktor (zob. biogram), córki Seweryna (ur. 1940) i Jadwiga Lukas (ur. 1944) urodziły się w Gostyninie. Seweryna Wysłouch, prof. dr hab., znana badaczka semiotyki literatury, autorka publikacji o charakterze interdyscyplinarnym. W latach 1998–2011 była kierownikiem Instytutu Filologii Polskiej Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Jadwiga Lukas, mgr inż. architekt. Wspólnie napisały wspomnienie o ojcu *Cegielszczacy*, opublikowane w *Kronice Miasta Poznania*, wydanej w 2007 r.

Kapitana Borchardta listy do Kasi (Marii Frontczakówny), Wybór Seweryna Wysłouch, wstęp Jadwiga Lukas, oprac. Katarzyna Lukas, Gdańsk 2011; „Wysłouchowie”, cz. III. Pod red. Seweryny, Wiktora i Wojciecha Wysłouchów, mps, Poznań 2014.

Barbara Konarska-Pabiniak

WYSŁOUCH Wiktor Antoni Hannibal (1905–1981), konstruktor taboru kolejowego

Urodził się 30 I 1905 r. w Pirkowiczach na Polesiu, jako dziewiąte dziecko An-

toniego Izydora Wysłoucha h. Odyniec (1864–1940), historyka i filologa klasycznego, w latach 1930–1935 posła na Sejm II Rzeczypospolitej i Seweryny Skarzyńskiej h. Bończa (1869–1918) ze Studzieńca w ziemi gostynińskiej, działaczki społecznej i pisarki. Wiktor Wysłouch uczył się w Mozyrzcu, Kijowie (w gimnazjum rosyjskim) i w Gostyninie. Po śmierci matki (11 II 1918), latem 1918 r. przyjechał z bratem z Kijowa do Warszawy, następnie do Studzieńca, do wuja Wiesława Skarzyńskiego (1873–1950), który zaopiekował się siostrzeńcami. Wiktor uczył się w Gimnazjum Męskim im. Tadeusza Kościuszki w Gostyninie. Mieszkał wówczas na stacji u pani Mazowieckiej. Wakacje spędzał w Studzieńcu. Maturę uzyskał w 1923 r. Następnie ukończył Wydział Mechaniczny Politechniki Warszawskiej (1928). Po studiach odbył służbę wojskową w Szkole Podchorążych Rezerwy Artylerii we Włodzimierzu Wołyńskim. Po wojsku został zatrudniony w Zakładach Hipolita Cegielskiego w Poznaniu (po 1945 r. Zakłady Przemysłu Metalowego H. Cegielski) jako konstruktor taboru kolejowego, a od 1937 r. jako zastępca kierownika działu konstrukcyjnego. W pracy dał się poznać jako wybitny fachowiec i wynalazca. Skonstruował maszynę parowozu OKL 27, pracował przy uzbrojeniu na zagraniczne zamówienie. Zaprojektowany przez niego wózek pod wagony wysłany został do Ameryki na wystawę światową, która miała odbyć się we wrześniu 1939 r. W dniu 14 VII 1935 r. poślubił Marię z d. Frontczak (zob. biogram). Wiktor kierował 4 IX 1939 r. ewakuacją Zakładów Cegielskiego do Staracho-

wic. W czasie nalotu i bombardowania w Słupcy został ciężko kontuzjowany. Uratowany przez żonę kolegi, po odzyskaniu pamięci dotarł do Gostynina, dokąd wcześniej przyjechała jego żona. Otrzymał pracę w Katasteramcie przy rysowaniu map i planów scalania gruntów. Wysłouchowie mieszkali w domu rodziców Marii przy Słowackiego nr 3, skąd kilkakrotnie byli wysiedlani. Pod koniec wojny został skierowany do pracy przy kopaniu rowów i zapór przeciwozłogowych w okolicach Proboszczewic. W 1945 r. pracował pół roku w Urzędzie Ziemi w Gostyninie. 15 VII 1945 r. wyjechał do Poznania i do emerytury związany był z Zakładami Cegielskiego, a ściślej z wyodrębnionym z Cegielskiego Centralnym Biurem Konstrucyjnym Przemysłu Taboru Kolejowego, gdzie pełnił funkcję zastępcy kierownika Biura Technicznego (1945–1949), a później kierownika Biura Studiów (1949–1952 i 1958–1962). Równocześnie w latach 1948–1952 był kierownikiem Katedry Taboru Kolejowego na Politechnice Wrocławskiej. W 1952 r. został głównym inżynierem CBK. Był zapałym konstruktorem, autorem 14 patentów, 5 wniosków racjonalizatorskich i licznych publikacji fachowych. W Polsce powojennej konstruował lokomotywy parowe Ty45, Pt47, Ty51 (nagrodzone Nagrodą Państwową III stopnia w 1953 i 1955 r.), a także lokomotywy elektryczne 1E i 3E. Odbył 23 służbo-

we delegacje zagraniczne do USA, Chin, Austrii, Anglii, Egiptu, Francji, Niemiec, Turcji, Szwajcarii, Szwecji i Włoch. Nie wstąpił do PZPR, w 1962 r. został odsunięty od konstrukcji. Stracił stanowisko kierownika Biura Studiów i zorganizował Branżowy Ośrodek Informacji Techniczno-Ekonomicznej, którym kierował w latach 1963–1972. W 1970 r. obronił pracę doktorską na Politechnice Poznańskiej. Napisał także pracę „Gostynin – miasto średniowiecznych perspektyw”. Zmarł 4 XII 1981 r. Pochowany jest wraz żoną na Cmentarzu Górczyńskim w Poznaniu.

Dzieci Wysłouchów urodzone w Gostyninie: Seweryna Wysłouch (ur. 1940) badaczka literatury XX w. i semiotyki literatury i Jadwiga Lukas (ur. 1944), mgr inż. architekt.

Biuletyn Informacyjny CBK PTK–OBRPS [Centralne Biuro Konstrucyjne Przemysłu Taboru Kolejowego – Ośrodek Badawczo-Rozwojowy Pojazdów Szynowych] 1970, nr 2–3; 1975, nr 3; A. Kęłowski, *Wysłouch Wiktor Antoni Hannibal (1905–1981)*, [w:] *Słownik Biograficzny Techników Polskich*, nr VI, Warszawa 1995; S. Wysłouch, J. Lukas, „*Kochana, przesyłam ci rysunek przekroju walca*”. *Wiktor Antoni Hannibal Wysłouch we wspomnieniach córek*, „Kronika Miasta Poznania” 2007, nr 2 (Cegielszczacy); Wysłouchowie, cz. III. Pod red. Seweryny, Wiktora i Wojciecha Wysłouchów, mps, Poznań 2014; M. Chudzyński, *Studzieniec – prawda i legenda*, Rocznik Gostyniński, t. I – 2008, s. 239–248; *Szkoła gostynińska. Sto lat w służbie oświaty*. Pod red. B. Konarskiej-Pabiniak, Gostynin 2007, s. 199, 200.

Barbara Konarska-Pabiniak

Z

ZABOROWSKI Walenty Faustyn h. Grzymała (1799–1866), właściciel majątku Zaborów Stary

Urodził się 13 II 1799 r. w Zaborowie Starym. Syn Stanisława i Karoliny z Karśnickich. Był sędzią pokoju powiatu gostynińskiego. Brał udział w przygotowaniach do powstania listopadowego. Już 10 XII 1830 r. na zebraniu obywateli powiatu gostynińskiego w Gąbinie szlachta powiatu zgłosiła swój akces do walki. Powołano Komitet Powiatu Gostynińskiego, którego zadaniem było formowanie pułku, dostarczenie mu żywności i sprzętu. Zaborowski wszedł w skład Deputacji Powiatu Gostynińskiego, która z Deputacją Powiatu Orłowskiego miała udać się do Rządu Tymczasowego i wyrazić gotowość do powstania. Pomagał przebywającym w okolicy grupom powstańczym i ich dowódcom, m.in. emisariuszowi Adamowi Piszczatowskiemu (zm. 1834). W dniach powstania został członkiem Rady Obywatelskiej. Po zakończeniu działań władze carskie przystąpiły do wychwytywania szlachty związanej z działalnością powstańczą. W lipcu 1833 r. Zaborowski stanął przed sądem wojennym. Oskarżono go o przygotowanie powstania na terenie powiatu gostynińskiego i utrzymywanie kontaktów z Piszczatowskim. W rezultacie dokonano konfiskaty jego majątku. Zmarł 3 IV 1866 r. w Warszawie, pochowany został na warszawskich Powązkach.

Poślubił Aleksandrę z Zaborowskich (1820–1877). Z tego związku urodzili się m.in. synowie: Gustaw (ur. 1831), Teodor Adolf (1834–1866), córki: Julia (1829–1899), późniejsza żona Wojciecha Ciechomskiego z Ciechomic i Zofia Joanna Nepomucena (1837–1919). Siostra Walentego Zaborowskiego, Urszula (1811–1857), była żoną Ignacego Józefa Antoniego Skarbka Leszczyńskiego, właściciela Belna (zob. biogram). Jej córka Maria Magdalena (1831–1911) została w 1852 r. żoną Tytusa Chałubińskiego (1820–1889), lekarza, współtwórcy Towarzystwa Tatrzańskiego i jednego z pierwszych badaczy przyrody tatrzańskiej.

Dzieje Gostynina i ziemi gostynińskiej. Pod red. M. Chudzyńskiego, Warszawa 1990, s. 255, 272, 275, 276; B. Konarska-Pabiniak, *Przewodnik subiektywny. Powiat gostyniński*, Warszawa 2013, s. 136; też, *Ignacy Leszczyński z Belna i jego sławny zięć Tytus Chałubiński*, Rocznik Gostyniński, t. III–2012, s. 297–308; M. Chudzyński, J. Szczepański, *Udział ludności obwodu gostynińskiego w powstaniu listopadowym*, „Notatki Płockie” 1980, nr 4, s. 17–27; T. Trojanowski, *Gostynin w latach 1815–1864*, mps pracy doktorskiej Wydział Historii Uniwersytetu Warszawskiego 1977 r., s. 263; www.sejm-wielki.pl.

Jolanta Bigus

ZABORSKI Ludwik Edward Władysław (1885–1958), administrator majątku Lucień

Urodził się w Warszawie 27 III 1885 r. Rodzice Władysław i Bronisława z Borodzieców. W majątku Lucień pełnił

funkcję pełnomocnika i administratora. Zaborski 15 VI 1927 r. nabył nieruchomości przy ul. Poprzecznej 10a (obecnie Romana Dmowskiego). Nieruchomość ta wybudowana została w 1923 r. Obecnie właścicielem budynku jest Gmina Miasta Gostynina. Po 1945 r. Zaborski zatrudniony został w Powiatowym Urzędzie Ziemskim w Gostyninie. Był mężem Władysławy Łysakowskiej, siostry Kazimierza, ostatniego właściciela majątku Lucień. Zmarł 27 II 1958 r. Spoczął obok żony w mauzoleum Łysakowskich na cmentarzu parafialnym w Gostyninie.

Żona Jadwiga z Łysakowskich zmarła 23 VI 1944 r. Syn Ludwik Leon, absolwent przed 1939 r. Gimnazjum i Liceum im. Tadeusza Kościuszki w Gostyninie.

Sąd Rejonowy w Gostyninie Wydział Ksiąg Wieczystych księga wieczysta nr PLIG/00016453/1; Akta Stanu Cywilnego USC w Gostyninie; B. Konarska-Pabiniak, *Szkoła gostynińska. Sto lat w służbie oświaty 1907–2007*, Gostynin 2007, s. 204.

Barbara Konarska-Pabiniak

ZABORSKI Ludwik Leon (1917–1982), komandor, obrońca Helu

Urodził się 14 IX 1917 r., syn Ludwika Edwarda Władysława (zob. biogram) i Jadwigi z Łysakowskich, mieszkających w Gostyninie przy ul. Poprzecznej (dziś ul. Romana Dmowskiego). Ukończył Gimnazjum i Liceum im. Tadeusza Kościuszki w Gostyninie. Po uzyskaniu świadectwa maturalnego wstąpił do Szkoły Podchorążych Marynarki Wojennej w Toruniu. We wrześniu 1939 r. brał udział w obronie Helu, jako oficer wachtowy w stopniu bosmana podchorążego, na ORP „Komendant Piłsudski”.

Po wojnie, w 1956 r., przejął po komandorze Julianie Ochmanie (1917–2006) obowiązki zastępcy szefa sztabu Obrony Wodnego Rejonu Głównej Bazy. Pełnił też funkcję dyrektora Departamentu w Ministerstwie Żeglugi, następnie konsula PRL w Bułgarii. Służbę zakończył w stopniu komandora. Zmarł 22 II 1982 r., prawdopodobnie w Gdyni.

Żona Walentyna z Krzywobłockich (1920–2017).

B. Konarska-Pabiniak, *Gostynin. Szkice z przeszłości*. Gostynin 2007, s. 97; teźże, *Szkoła gostynińska. Sto lat w służbie oświaty 1907–2007*, Gostynin 2007, s. 204; Wikipedia.

Jolanta Bigus

ZAJĄC Abram (?–1939), kupiec

Był kupcem gostynińskim, rozstrzelany 1 XII 1939 r. w Woli Łackiej. Ekshumowany w kwietniu 1945 r.

Akt Stanu cywilnego USC w Gostyninie z 1945 r.

Barbara Konarska-Pabiniak

ZAJĄCZKOWSKI Paweł Justyn (1953–2013), działacz społeczny, współtwórca i prezes Stowarzyszenia Jeździeckiego Bierzewice

Urodził się 16 VI 1953 r. w Gostyninie jako drugi syn Antoniego Kajetana Zajączkowskiego (1908–1989) i Józefy Zajączkowskiej z d. Wicińskiej (1912–1988). Rodzice przed wojną prowadzili w Gostyninie restaurację, później pracowali w zawodach urzędniczych. Paweł ukończył Szkołę Podstawową nr 3 i Technikum Budowlane im. chor. Ryszarda Konopki w Gostyninie (obecnie Gostynińskie Centrum Edukacyjne), specjalność: instalacje sanitarne. W latach 1974–1977

pracował jako technik budowy w Płockim Przedsiębiorstwie Budownictwa Uprzemysłowionego w Płocku, następnie był inspektorem nadzoru inwestycyjnego w Zakładach Sprzętu Oświetleniowego Polam w Gostyninie, a w latach 1978–1980 kierownikiem robót sanitarnych w Rolniczej Spółdzielni Produkcyjnej. W latach 1980–1982 pracował w Zespole Opieki Zdrowotnej w Gostyninie, gdzie pełnił funkcję zastępcy kierownika warsztatów, w latach 1982–1983 był inspektorem ds. urządzeń komunalnych w Urzędzie Miasta Gostynina. W kolejnych latach prowadził własną działalność gospodarczą, a następnie był pracownikiem Zakładu Komunalnego w Solcu. W roku 2013 przeszedł na rentę chorobową. Udzielał się społecznie i realizował liczne pasje. Był pasjonatem historii i tradycji kawaleryjskich. Popularyzował sport jeździecki, współorganizował zawody konne, wyścigi zaprzęgów, miejskie promenady jezdne, rajdy konne i biegi św. Huberta. Brał udział w mundurowych paradach konnych z okazji świąt narodowych oraz rocznic patriotycznych. Współpracował z Warszawsko-Mazowieckim Związkiem Jeździeckim oraz ze Stadem Ogierów w Łącku. W 2009 r. wystąpił jako ekspert jeździectwa i hipoterapii w gostynińskiej edycji programu TVP „Kawa czy herbata?”. Był współtwórcą, członkiem Zarządu, a od 2005 r., po śmierci Edwarda Piotrowicza (zob. biogram), wieloletnim prezesem Stowarzyszenia Jeździeckiego Bierzevice im. 4 Pułku Strzelców Konnych Ziemi Łęczyckiej. Pełnił funkcję honorowego prezesa gostynińskiego Oddziału Stowarzyszenia Patria Polonia. W roku 2012 zdobył tytuł sędziego sportowego I kla-

sy. Kolegium Sędziów Polskiego Związku Jeździeckiego przyznało mu certyfikat sędziego sportowego w jeździectwie, dyscyplina: skoki przez przeszkody. W latach 2012–2013 pełnił funkcję Sędziego Głównego Mistrzostw Warszawy i Mazowsza w Skokach. W roku 2013 za działalność na rzecz jeździectwa i kultywowania tradycji polskiej kawalerii otrzymał Złotą Honorową Odznakę Polskiego Związku Jeździeckiego. Zmarł 16 X 2013 r., pochowany został na cmentarzu parafialnym w Gostyninie.

W roku 1974 zawarł związek małżeński z Krystyną Barbarą Górecką, z którą miał dwóch synów: Piotra Sebastiana (ur. 1974) i Jakuba Radosława (ur. 1979). Miał starszego brata Michała (1933–2011), właściciela zakładu zegarmistrzowskiego.

B. Konarska-Pabiniak, *Gostynin w III Rzeczypospolitej (1990–2010)*, [w:] *Dzieje Gostynina od XI do XXI wieku*. Pod red. B. Konarskiej-Pabiniak, Gostynin 2010, s. 776; E. Piotrowicz, *Koń nas łączy*, „Gazeta Gostynińska” 2001, nr 10 (239), s. 8; M.Z., *Parada zaprzęgów konnych*, „Głos Gostyniński” 2009, nr 5 (227), s. 2; (eg), M. Ziętek, *Gostynin gospodarzem „Kawy czy herbaty?”*, „Głos Gostyniński” 2009, nr 8 (230), s. 2; *Corso z kwiatami i końmi*, „Tygodnik Płocki” 2009, www.tp.com.pl; *Hubertus 2010. Osowia*, www.youtube.com; GRH Stowarzyszenie Patria Polonia/ Facebook, 20 X 2013; J. Łoś, *Śp. Paweł Justyn Zajączkowski (1953–2013)*, „W Promieniach Miłosierdzia” 2014, nr 9 (40), s. 20; K. Wiśniewski, *Paweł Zajączkowski nie żyje*, blog: kwis.dobroni.pl; *Paweł Zajączkowski*, www.sportowahistoria.pl; *Stowarzyszenie Jeździeckie*, sj4psk.wixsite.com.

Julia Łoś

ZAKRZEWSKI Kazimierz (?–1939), inżynier leśnik, działacz społeczny

Syn Stefana (zob. biogram), lekarza i Józefy z Pieńkowskich. Do Gostynina

przyjechał na leczenie, po urazie głowy spowodowanym przez kłusownika. Rozstrzelany 1 XII 1939 r. w Woli Łąckiej. Ekshumowany w kwietniu 1945 r. Pochowany w kwaterze wojennej na cmentarzu parafialnym w Gostyninie.

B. Konarska-Pabiniak, *Gostynin. Szkice z przeszłości*, Gostynin 2007, s. 135; Akta Stanu Cywilnego USC w Gostyninie.

Barbara Konarska-Pabiniak

ZAKRZEWSKI Stefan (1866–1945), lekarz medycyny

Urodził się w 1866 r. w Zalesiu, powiat Garwolin. Był synem Seweryna i Heleny Hinc. Studia medyczne ukończył na Uniwersytecie Warszawskim. Po studiach wyjechał na Kresy do Kijowa, gdzie przebywał do 1920 r. Razem z cofającym się Wojskiem Polskim w 1920 r. wrócił do Polski i zamieszkał w Gostyninie. Pracował jako lekarz miejski i szkolny w Gimnazjum im. Tadeusza Kościuszki i Gimnazjum Żeńskim im. Narcyzy Żmichowskiej. Ze stanowiska lekarza szkolnego w gimnazjum męskim zrezygnował za czasów dyrektora Michała Sokorskiego (zob. biogram) z powodu konfliktu. W dniu 14 V 1927 r. witał w Gostyninie biskupa płockiego Antoniego Juliana Nowowiejskiego. W 1929 r. wybrany został prezesem Powiatowego Stronnictwa Narodowego podczas zjazdu SN, który odbył się w dniach 3–9 czerwca. W okresie okupacji nadal był lekarzem. Aresztowany w 1939 r., ale zwolniony po kilku dniach, gdyż potrzebny był do opieki medycznej nad ludnością. Zmarł w 16 XI 1945 r. Pochowany jest na cmentarzu parafialnym w Gostyninie.

Żona Józefa z Pieńkowskich, dzieci Halina Sztompka i Kazimierz (zob. biogram), inżynier leśnik, zamordowany w Woli Łąckiej 1 XII 1939 r.

Informacja córki, Haliny Sztompki z dn. 3 X 1974 r.; *Dzieje Gostynina od XI do XXI wieku*. Pod red. B. Konarskiej-Pabiniak, Gostynin 2010, s. 340, 382, 436, 487.

Barbara Konarska-Pabiniak

ZALESKI Jan (1900–1982), żołnierz 1920 r., urzędnik, pisarz

Urodzony 9 VI 1900 r. w Radziwiu koło Płocka. Syn Ludwika Flaka i Juliany z Mikołajczyków, brat Szymona Leona (nazwisko Flak zmieniono na Zaleski). Mając 18 lat, wstąpił jako ochotnik do Legionów Polskich. Brał udział w wojnie w 1920 r. Odznaczony Krzyżem Zasługi. W okresie międzywojennym urzędnik Starostwa w Gostyninie i w Gąbinie. W czasie okupacji niemieckiej żołnierz Armii Krajowej, uczestnik powstania warszawskiego, aresztowany przez gestapo w 1944 r., po wojnie prześladowany przez Urząd Bezpieczeństwa, bez pracy przez trzy lata, wreszcie od 1958 r. pracownik ZSO Elgo w Gostyninie. Od 1965 r. na emeryturze. Od 1980 r. związany z ruchem Solidarność, założyciel Koła Kombatantów AK w Płocku. W 1955 r. wydał drukiem pierwszy tomik poezji *W brzasku*. Był autorem sześciu powieści: „Polska bez kajdan”, „Miłość i cierpienie” (autobiografia do 1939 r.), „Wisła we krwi”, „Olchy nad stawem”, „W mroku nocy”, „Niesyt tęsknoty”, „Marzenia o palmie”. Powieść „W mroku nocy”, najbardziej kontrowersyjna, dotyczyła zbrodni w Katyniu na polskich oficerach, m.in. śmierci brata

Szymona. Za tę powieść, której maszynopis usiłował przemyścić do Londynu, poprzez Szwecję, później zmienił na Turcję, aresztowany i więziony od 16 IX do 24 X 1972 r. – najpierw w Rzeszowie, w ciężkim więzieniu w zamku Lubomirskich, potem w Warszawie przy Rakowieckiej. Po pierwszym przesłuchaniu prokuratorskim w Przemysłu Zaleski w swojej autobiografii napisał: „Tak więc po raz pierwszy otrzymałem sankcję prokuratorską i to pod koniec mojego ciężkiego życia, narażonego w czasie wojny w walce o wolność kraju na śmierć. Zostałem skazany za moją wolną twórczą myśl, pozbawiono mnie wolności, wtrącono jak zbrodniarza za grube kraty. Okute drzwi zatrzasnęły się ze zgrzytem żelaznych zardzewiałych zawiasów. Zapadły rygle”. Prokuratorowi wyjaśniał: „Powieść dotyczy odzyskania niepodległości przez Polskę po I wojnie światowej. Opisuję w niej również własne przeżycia podczas działań wojennych w Górach koło Płocka. Wtedy to złożyłem przysięgę, że będę walczył o wolną, niepodległą Polskę”. W Warszawie śledztwo zostało umorzono rzekomo z powodu niepoczytalności sprawcy. W uzasadnieniu napisano m.in., że powieści Zaleskiego „zawierały fragmenty mogące w przypadku opublikowania i rozpowszechniania przynieść istotną szkodę interesom państwa polskiego z uwagi na nieprawdziwe i tendencyjne przypisanie zbrodni katyńskiej Związkowi Radzieckiemu, który to motyw przewija się przez treść zakwestionowanych opracowań”. Podczas rewizji w domu w Gostyninie skonfiskowano notatki i maszynopisy wszystkich wymienionych wcześniej powieści. Sąd Powiatowy w Gostyninie 12 III 1973 r.

orzekł przepadek pism i druków wymienionych w wykazie dowodów rzeczowych. Po powrocie zaczął pisać powieść autobiograficzną „Marzenia o palmie”. Była to jedyna książka, jaka Zaleskiemu pozostała (w posiadaniu syna Jacka). Jan Zaleski zmarł 4 XII 1982 r. w Gostyninie.

Żona Zuzanna z Kluszczyńskich (1909–1999), nauczycielka Szkoły Podstawowej nr 3 im. Obrońców Westerplatte w Gostyninie. Oboje pochowani na cmentarzu parafialnym w Gostyninie. Mieli dwóch synów Macieja i Jacka oraz córkę Teresę. Brat Szymon (1904–1940), nauczyciel, jeńiec obozu w Starobielsku, zamordowany przez NKWD w Katyniu, tam też spoczywa.

B. Konarska-Pabiniak, *Jan Zaleski z Gostynina na Rakowiecką*, „Głos Gostyniński” 1996, nr 24, s. 8; tejże, *Jan Zaleski z Gostynina na Rakowiecką*, [w:] tejże *Gostynin. Szkice z przeszłości*, Gostynin 2007, s. 253–256, 304–305; A.J. Papierowski, J. Stefański, *Płocczanie znani i nieznan*, Płock 2002, s. 656–657; Informacje syna, Jacka Zaleskiego.

Barbara Konarska-Pabiniak

ZALEWSKI Władysław (1914–1987), działacz ludowy, poseł na Sejm RP

Urodził się 12 XI 1914 r. we wsi Szkarada. Szkołę Powszechną ukończył w Sannikach. Całe swoje życie spędził na wsi, pracując na roli. W listopadzie 1935 r. został powołany do czynnej służby wojskowej i wcielony do 4 Pułku Strzelców Konnych w Płocku. Działalność społeczną rozpoczął w 1937 r., kiedy wstąpił do Stronnictwa Ludowego i założył koło SL w Szkaradzie, którego został prezesem. W tym samym roku zorganizował Koło Związku Młodzieży Wiejskiej Wici w Sannikach.

Brał udział w kampanii wrześniowej. Po przegranej wojnie z hitlerowcami w maju 1940 r., przebywając w Generalnej Guberni, wstąpił do Batalionów Chłopskich, w których działał do wyzwolenia. Po powrocie z wysiedlenia rozpoczął działalność społeczną i polityczną. W Sannikach brał udział w organizowaniu rady gminnej, w latach 1946–1947 piastował stanowisko wójta gminy Sanniki. W 1957 r. został wybrany posłem na Sejm PRL, mandat sprawował do 1961 r. W Zjednoczonym Stronnictwie Ludowym działał na szczeblu gminnym, powiatowym i wojewódzkim. Udzielał się w OSP i spółdzielczości. Odznaczony Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski. W ostatnich latach życia mieszkał w Milanówku, ale w Sannikach wynajmował pokój, ponieważ nie wyobrażał sobie, aby nie przebywać w swoich rodzinnych stronach. Zmarł 27 V 1987 r. w Warszawie. Pochowany jest na cmentarzu parafialnym w Sannikach.

J.B. Nycek, *Gmina Sanniki*, Płock 2011, s. 115.

Jan Bolesław Nycek

ZARZYCKA Jadwiga Kazimiera (1944–2014), polonistka, nauczycielka, dziennikarka

Urodziła się 2 I 1944 r. w Skokach koło Gostynina jako najmłodsze dziecko w wielodzietnej rodzinie Kazimierza Zarzyckiego i Anieli Zarzyckiej z d. Winiarskiej. Ojciec był magazynierem, a matka kucharką w Szpitalu dla Nerwowo i Psychicznie Chorych w Gostyninie-Zalesiu. Jadwiga ukończyła Szkołę Podstawową nr 1 i Liceum Ogólnokształcące im. Tadeusza Kościuszki w Gostyninie, w roku

1961 uzyskała świadectwo maturalne. W roku 1966 ukończyła Wyższą Szkołę Pedagogiczną w Gdańsku, uzyskując dyplom magistra filologii polskiej (specjalność nauczycielska), a następnie, w trybie doksztalcania, zdobyła dodatkowo zawód bibliotekarza. W roku 1977 ukończyła Studium Podyplomowe w Instytucie Nauk Politycznych Uniwersytetu Gdańskiego. W latach 1966–1969 pracowała w Pasłęku jako bibliotekarz w Powiatowej Bibliotece Pedagogicznej, a następnie jako nauczyciel języka polskiego w Liceum Ogólnokształcącym dla Pracujących. W latach 1969–1982 była kierownikiem zajęć pozalekcyjnych i uczyła języka polskiego w Zespole Szkół Zawodowych Zespołu Edukacyjnego Unimor w Gdańsku. W latach 1982–1983 pracowała w Liceum Ekonomicznym w Sopocie oraz w I Liceum Ogólnokształcącym w Gdańsku, w latach 1983–1985 w Centrum Kształcenia Ustawicznego Mechaników i Elektryków w Gdańsku. Po powrocie w rodzinne strony zamieszkała w Gostyninie-Zalesiu, a następnie w Kiełpieńcu-Skokach. Od roku 1985, aż do przejścia na emeryturę w roku 2000, uczyła języka polskiego w Zespole Szkół Zawodowych w Gostyninie (obecnie Gostynińskie Centrum Edukacyjne). Była wielokrotnie nagradzana za swą pracę, w roku 1989 uzyskała II stopień specjalizacji zawodowej. Miała liczne pasje pozazawodowe, biegle znała esperanto, korespondowała w tym języku z wieloma osobami z różnych stron świata. Angażowała się w życie społeczno-polityczne kraju i miasta. Od roku 1980 należała do Niezależnego Samorządnego Związku Zawodowego Solidarność, była delegatką Parlamentu Pracowniczego,

a w latach 1990–1994 pełniła funkcję sekretarza Międzyzakładowej Komisji Pracowników Oświaty i Wychowania NSZZ Solidarność w Gostyninie. W roku 1990 współtworzyła Fundację Ziemi Gostynińskiej, a w 1991 r. – wydawany przez Fundację dwutygodnik „Gazeta Gostynińska”, pierwszy po transformacji ustrojowej lokalny periodyk w mieście. Do roku 1995 pełniła funkcję redaktora naczelnego, nie pobierając za tę pracę żadnego wynagrodzenia. W latach 1996–2002 jako dziennikarka współpracowała z płocką „Gazetą Wyborczą”, pisząc o sprawach rodzinnego miasta oraz powiatu. Była jednym z członków założycieli ugrupowania Siemowit IV, społecznie pomagała przy tworzeniu i wydawaniu „Biuletynu Informacyjnego Powiatu Gostynińskiego”. Angażowała się w działalność na rzecz ochrony środowiska, walczyła o zachowanie naturalnego krajobrazu Jeziora i Rezerwatu Przyrody Lubaty. W ostatnich latach życia działała charytatywnie, wspomagała rodziny wielodzietne i ubogą młodzież. W roku 1988 otrzymała Złoty Krzyż Zasługi. Zmarła 7 II 2014 r., pochowana została na cmentarzu parafialnym w Gostyninie.

B. Konarska-Pabiniak, *Gostynin w III Rzeczypospolitej (1990–2010)*, [w:] *Dzieje Gostynina od XI do XXI wieku*. Pod red. B. Konarskiej-Pabiniak, Gostynin 2010, s.743, 761; A. Waloch, *10 lat „Gazety Gostynińskiej”*, „Gazeta Gostynińska” 2001, nr 2 (231), s. 1–2; P. Jankowski, *Wspomnienie Jadwigi Zarzyckiej*, „Biuletyn Informacyjny Powiatu Gostynińskiego” 2014, nr 18, s. 11; *Komitet Wyborczy Siemowit IV*, www.kujawski.o11.pl/siemowit/; www.archiwum.wyborcza.pl; Archiwum Gostynińskiego Centrum Edukacyjnego.

Julia Łoś

ZAWADZKI Stanisław (1877–1942), ksiądz, proboszcz parafii Pacyna, zamordowany w Dachau

Urodził się 7 V 1877 r. we wsi Czerwonka Liwska w diecezji podlaskiej. Syn Piotra i Anny. Wkrótce po jego narodzinach rodzice przeprowadzili się do Warszawy. Ojciec pracował jako urzędnik w Towarzystwie Kredytowym. W Warszawie ukończył Szkołę Powszechną i Gimnazjum. W latach 1885–1890 studiował w Wyższym Seminarium Duchownym w Warszawie. Świecenia kapłańskie przyjął w 1890 r. W kolejnych latach pracował jako wikariusz w Słomczynie, Skierniewicach, przy kościołach Przemienienia Pańskiego i Wszystkich Świętych w Warszawie. Od 4 I 1925 r. pełnił posługę kapłańską jako proboszcz w parafii Pacyna w dekanacie gąbińskim. Zamiłowanie do historii zaowocowało opracowaniem dziejów parafii Pacyna, wydrukowanym w „Miesięczniku Pasterskim Płockim”. W 1935 r. założył orkiestrę parafialną. Po wybuchu II wojny światowej pozostał w parafii. Pierwszy raz aresztowany 11 XI 1939 r., po trzech dniach został zwolniony z postępowania w Sannikach i powrócił na swoją plebanię. Pełnił nadal posługę, chociaż namawiano go do ucieczki. Ponownie aresztowany przez gestapo na plebanii 30 IX 1940 r. Odwieziony do Kutna, a następnie do Łądu nad Wartą. Z księżmi z diecezji włocławskiej przebywał tam przez całą zimę. 14 V 1941 r. wywieziony do Dachau. Po dwóch dniach dotarł do obozu, gdzie nadano mu numer 25446. Po kilkunastu miesiącach pobytu, schorowany, cierpiący na flegmonę, został zaliczony do grupy inwalidów, co

oznaczało śmierć w komorze gazowej. Zagazowany 4 V 1942 r. Miał 65 lat.

W. Jezusek, Ks. *Stanisław Zawadzki proboszcz parafii Pacyna*, „Miesięcznik Pastorski Płocki”, Płock 1949, nr 3, s.113–114; M. M. Grzybowski, *Martyrologium duchowieństwa diecezji płockiej w latach II wojny światowej 1939–1945*, Włocławek–Płock 2002, s. 261–262.

Jadwiga Wojtasiak

ZEMBSKI Stefan (1914–2000), inżynier rolnik

Urodził się 29 VIII 1914 r. w Ryńcu, w powiecie Kępno, na terenie południowej Wielkopolski. Pochodził z ziemiańskiej rodziny Sylwestra i Weroniki z d. Maciejewskiej. Szkołę średnią ukończył w Kępnie, natomiast studia wyższe na Wydziale Rolniczym Uniwersytetu Poznańskiego. Wychowywał się w majątku dziadka Zosin koło Kępna, który jesienią 1939 r. zajęli Niemcy. Rodzina Zembskich przeniósła się do Generalnej Guberni i zamieszkała początkowo w majątku Rudzienko, w powiecie Mińsk Mazowiecki, należącym do rodziców żony Stefana. Następnie Stefan Zembski z żoną przeprowadził się w okolice Grójca, gdzie podjął pracę w wyuczonym zawodzie, a także prowadził wykłady na kompletach tajnego nauczania. Po zakończeniu wojny wrócił do Wielkopolski. Początkowo pracował na terenie powiatu kaliskiego jako dyrektor Państwowego Gospodarstwa Rolnego (PGR) w Kobylnikach, a następnie przejął słynny majątek Marchwacz, którym zarządzał do początku lat 50. Z Marchwacza przeniesiony został służbowo na stanowisko dyrektora Państwowych Gospodarstw Rolnych w powiecie jarocińskim. Po prze-

kształceniu zespołu w Inspektorat PGR został jego dyrektorem. Gdy ministerstwo rolnictwa zlikwidowało inspektoraty i przekształciło pegeery w samodzielne jednostki, został dyrektorem Kombinatu PGR Przybysław koło Jarocina. W 1972 r., pod wpływem żony oraz rodziny, która mieszkała w Warszawie, przeniósł się na teren powiatu gostyńskiego. Objął kierownictwo PGR Sokołów, jednego z najlepszych w tej części Mazowsza, pozostając na stanowisku jego dyrektora do momentu przejścia w 1987 r. na emeryturę. Kierując gospodarstwem, przyczynił się do unowocześnienia jego parku maszynowego i poprawienia agrokultury, dzięki czemu uzyskiwał bardzo dobre wyniki w produkcji roślinnej i hodowli. Wielokrotnie PGR Sokołów odwiedzany był przez delegacje rolników krajowych i zagranicznych. Z dużą troską dbał o będący własnością gospodarstwa zabytkowy zespół pałacowo-parkowy. Udzielał się w życiu społecznym powiatu gostyńskiego, a po jego likwidacji, miasta i regionu gostyńskiego. We wszystkich zadaniach zawodowych i działalności społecznej wspierała go żona Janina. Odznaczony: Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski, Złotym i Srebrnym Krzyżem Zasługi, Odznaką za Zasługi dla Województwa Poznańskiego oraz odznaczeniami branżowymi i regionalnymi. Zmarł 24 V 2000 r., pochowany został w grobie rodzinnym na Starych Powązkach w Warszawie. W małżeństwie z Janiną ze Świętochowskich (1918–2000) miał córkę Grażynę, archeologa i syna Krzysztofa, inżyniera rolnika i dyrektora pegeerów.

Informacja syna, Krzysztofa Zembskiego; Materiały własne autora.

Jan Bolesław Nycek

ZIMMER Leopold (1908–1940), żołnierz Wojska Polskiego, katyńczyk

Urodził się 25 VIII 1908 r. w Gostyninie, w rodzinie Rudolfa i Lidii z Dratków. Nie ustalono, gdzie uczęszczał do szkoły podstawowej i średniej. Wiadomo, że był słuchaczem pułkowej szkoły podoficerskiej, a następnie szkoły podchorążych dla podoficerów, prawdopodobnie w Grudziądzu. W dniu 15 VIII 1934 r. promowany na podporucznika, a w czwartym roku służby 19 III 1934 r. został porucznikiem. Wtedy przydzielono go do 22 Pułku Ułanów Podkarpaczkich, jednostki sformowanej w 1920 r., a od 1924 r. stacjonującej w Bodach na Kresach. Pułk, a zatem i porucznik Leopold Zimmer, kampanię wrześniową 1939 r. odbył w składzie Kresowej Brygady Kawalerii (KBK), dowodzonej przez płk. Stefana Hanke-Kuleszę. To ugrupowanie taktyczne wcielone zostało do Armii Łódź z dowódcą gen. dyw. Juliuszem Rómmlem. Zadaniem armii było osłanianie ataków Wehrmachtu na linii Sieradz–Łódź–Piotrków Trybunalski. Pułk Leopolda Zimmera walczył w rejonie miasteczek Warta i Szadek, a następnie w okolicach Aleksandrowa Łódzkiego, Ozorkowa i Strykowa, gdzie został rozproszony. Po ponownej koncentracji i przeprawie w dniu 10 września przez Wisłę pod Otwockiem, 22 pułk wszedł w skład Grupy Operacyjnej Kawalerii (GOK) gen. bryg. Władysława Andersa, walczącej w rejonie Mińska Mazowieckiego. Odwrót jednostki

na wschód zakończył się jej rozbiciem pod Sadową Wisznią, koło Mościsk, na Ukrainie przez działające tam formacje Armii Czerwonej. Żołnierze i oficerowie 22 pułku z nowym dowódcą płk. Władysławem Płonką znaleźli się w niewoli sowieckiej. Porucznik Leopold Zimmer zamordowany został w Katyniu w kwietniu 1940 r. Pośmiertnie awansowany do stopnia kapitana Wojska Polskiego.

www.ogrodywspomien.pl; Materiały autora.

Jan Bolesław Nycek

ZIÓŁKOWSKI Jan (1913–2001), żołnierz wojny obronnej 1939 r.

Urodził się 25 X 1913 r. w Strzałkach pod Gostyninem w rodzinie chłopskiej. Syn Andrzeja i Anny z Tomaszewskich. W chwili wybuchu II wojny światowej otrzymał kartę mobilizacyjną bardzo późno, bo 3 września. Ponieważ kolej już nie funkcjonowała, do jednostki w Małkini nad Bugiem, gdzie stacjonował I Warszawski Dywizjon Taborów, dotarł rowerem 5 września. Wziął udział w akcji osłaniającej saperów, którzy zaminowali obydwa mosty na Bugu w Małkini. Trafił do niewoli z całą jednostką dowodzoną przez porucznika Kazimierza Śliwę. Udało mu się zbiec i powrócić do rodzinnych Strzałek. Na skutek niemieckiej akcji wysiedleńczej w 1940 r. Ziółkowsky musieli opuścić gospodarstwo. Wywieziono ich do Generalnego Gubernatorstwa na Zamojszczyznę. Jan Ziółkowski zdecydował się jednak na samotny powrót w rodzinne strony. Ponieważ w jego domostwie mieszkała niemiecka rodzina, ukrywał się przez dwa lata, kontaktując się m.in. z Tajnym Hufcem Harcerskim. Po schwytaniu przez

Niemców został wywieziony na roboty przymusowe do Niemiec, gdzie przebywał do końca wojny. 8 V 1945 r. powrócił do Strzałek. Pełnił przez trzy kadencje funkcję sołtysa. Był też ławnikiem w sądzie oraz radnym Gromadzkiej Rady Narodowej w Solcu. Odznaczony został Krzyżem Grunwaldzkim (1972), Medalem za Warszawę (1975), Medalem za Udział w Wojnie Obronnej 1939 r. (1983) oraz Medalem Zwycięstwa i Wolności (1987). Zmarł 22 IX 2001 r.

W 1938 r. ożenił się z Wandą Heleną Staniszewską. Wychowali czworo dzieci: Alicję (ur. 1938), Dobrosławę (ur. 1945), Jolantę (ur. 1955) i Andrzeja (ur. 1957).

J. Gospodarowicz, *Jan Ziółkowski. Żołnierz wojny obronnej z września 1939 r. Kombatant, członek Związku Kombatantów RP*, „Gazeta Gostynińska” 2001, nr 19, s. 9; Informacja syna, Andrzeja.

Marek Osmatek

ZYDEL Edward (1912–2000), żołnierz Armii Krajowej, członek Kedywu

Urodził się 26 XI 1912 r. w Gostyninie, w rodzinie rzemieślniczej Józefa i Marianny Chabasińskiej. Miał liczne rodzeństwo. Szkołę Powszechną ukończył w rodzinnym mieście w 1927 r. W 1930 r. wyjechał do Warszawy, gdzie pracował w Państwowych Zakładach Lotniczych, a jednocześnie uczęszczał do I Szkoły Rzemieślniczej im. Michała Konarskiego przy ul. Leszno, na świeżo utworzony wydział lotniczy. Ukończył ją w 1933 r., uzyskując zawód traser. W 1934 r. powołano go do służby wojskowej w jednostce radiotelegraficznej w Beniaminowie, z której zwolniono go po pół roku z powodów zdrowotnych.

W 1935 r. został również zwolniony z Państwowych Zakładów Lotniczych z powodu częściowej redukcji etatów. Powrócił wówczas do Gostynina. W latach 1937–1938 pracował jako dozorca drogowy w Zarządzie Miejskim w Gostyninie. W 1938 r. zatrudnił się w Zakładach Elektromechanicznych Rohn-Zieliński (na licencji Brown Boveri) w Żychlinie, wykonując wyuczony zawód traser. Zakład produkował trójfazowe maszyny elektryczne, silniki do polskich okrętów podwodnych oraz dostarczał transformatory do linii Mościce–Starachowice (część pierwszej w Polsce linii wysokiego napięcia Rożnów–Warszawa) oraz do elektrowni w Rożnowie. Z powodów zdrowotnych nie otrzymał karty mobilizacyjnej we wrześniu 1939 r. W 1940 r. został aresztowany przez niemieckich żandarmów. Po udanej ucieczce opuścił Gostynin i udał się do Generalnego Gubernatorstwa. Znalazł się w Głownie i rozpoczął działalność konspiracyjną. Początkowo został członkiem Związku Walki Zbrojnej pseud. „Śmigły”, a następnie, od sierpnia 1942 r. Armii Krajowej. Od 9 X 1942 r. należał do Kierownictwa Dywersji Komendy Głównej Armii Krajowej (Kedyw). Był dowódcą drużyny działającej w Obwodzie Koluszkki-Brzeziny Okręgu Łódzkiego. Uczestniczył w licznych akcjach bojowych, np. rozbiciu junackiego obozu pracy przymusowej dla Polaków Baudienst w Kaletnikach pod Koluszkami 22 VII 1944 r. Jego oddział przyjmował alianckie zrzuć broni i sprzętu wojskowego, a nawet „odbierał” cichociemnych, np. Adama Trybusa „Gaja”, zajmował się likwidowaniem konfidentów i agentów niemieckich.

Dokonał egzekucji na burmistrzu Głowna, Ukraincu, Bazylim Iwczenko. W październiku 1943 r. rozpoczął działalność partyzancką. Wraz z ogłoszeniem planu Burza w lipcu 1944 r. został członkiem leśnego oddziału partyzanckiego przynależnego organizacyjnie do 29 Pułku Piechoty Strzelców Kaniowskich. Dowodził nim Ryszard Ziółkowski „Sam”. W dniu 28 XI 1944 r. jego oddział pod dowództwem „Sama” rozformował się. 19 I 1945 r. rozwiązano całą AK. Zydel jeszcze w kwietniu 1945 r. na krótko zetknął się ze swoim dawnym oddziałem partyzanckim operującym w okolicach Gostynina. Po zakończeniu działań zbrojnych, na wiosnę 1945 r., Edward Zydel w stopniu starszego sierżanta, nie ujawniając się, powrócił do rodzinnego miasta. W 1945 r. zatrudnił się w Centrali Dostaw Drzewnych dla Przemysłu Węglowego, potem od czerwca 1947 r. w Powiatowym Zarządzie Drogowym. Od kwietnia 1948 r. do października 1949 r. pracował w Wydziale Samorządowym jako instruktor budownictwa wiejskiego. W latach 1950–1951 objął posadę referenta socjalnego w Powiatowym Związku Gminnych Spółdzielni Samopomoc Chłopska (PZGS), aż wreszcie w latach 1951–1980 przyjął się do Wielobranżowej Spółdzielni Pracy Pokój, gdzie przepracował niemal 29 lat do emerytury. Będąc już na emeryturze, zatrudnił się na pół etatu w Zakładzie Stolarskim w latach 1980–1990. Dopiero po przemianach ustrojowych w Polsce w 1989 r. włączył się działalność ruchów kombatanckich. Należał do Związku Kombatanatów RP i Byłych Więźniów Politycznych, Związku Piłsudczyków oraz do Światowego Związku

Żołnierzy AK (od 1991). Był chorążym pocztu sztandarowego ŚZŻAK. W organizacjach tych pełnił funkcję członka Zarządu, natomiast w 1997 r. został prezesem Zarządu obwodu koła ŚZŻAK. Aktywnie i energicznie działał również na niwie społecznej. W wyniku jego starań w styczniu 1997 r. zmieniono nazwę ulicy Jarosława Dąbrowskiego na Armii Krajowej. Brał udział w spotkaniach z młodzieżą podczas prelekcji kombatanckich. Był długoletnim solistą chóru parafialnego przy parafii św. Marcina, założonego przez organistę Eugeniusza Czyżę (zob. biogram). Amatorsko zajmował się rzeźbieniem w drewnie, jego dziełem jest głowica sztandaru koła gostynińskiego AK. W dniu 11 XI 1992 r. szef Wojewódzkiego Sztabu Wojskowego awansował go do stopnia starszego sierżanta w stanie spoczynku, natomiast 9 V 2001 r. prezydent RP Aleksander Kwaśniewski mianował go pośmiertnie podporucznikiem Wojska Polskiego. Uhonorowany został Krzyżem Armii Krajowej (1994), Krzyżem Partyzanckim (1998), Srebrnym Krzyżem Zasługi (1999), Odznaką Pamiątkową Akcji Burza nadanym przez Komitet Organizacyjny 50-lecia Powstania Warszawskiego i Akcji Burza (1994), Odznaką Weterana Walk o Niepodległość nadaną przez Urząd do Spraw i Osób Represjonowanych (15 VI 1996) oraz odznaką „za wkład pracy społecznej w Światowym Związku Żołnierzy AK poświęconej etosowi AK”. Zmarł 21 I 2000 r., pochowany jest na cmentarzu parafialnym w Gostyninie.

W 1945 r. poślubił Jadwigę Helenę Chabasińską. Miał trzy córki: Alinę, Danutę i Lucynę.

Akta osobowe w archiwum Związku Kombatan-
tów RP i Byłych Więźniów Politycznych Koło
nr 1 w Gostyninie; S. Jankowski, *Junacy, jesteście
wolni*, „Przegląd Tygodniowy” 1986, nr 50, s. 15;
T. Albin, *Edward Zydel*, „Gazeta Gostynińska,
2000, nr 3, s. 5; *Historia Szkoły i jej Patrona*, Go-
stynin 2006, s. 111–112; B. Gustowski, *Jarosław
Dąbrowski pokonany*, „Głos Gostyniński” 1997,
nr 6, s. 5. Zapiski rodzinne Jadwigi Zydel.

Marek Osmatek

**ZYDEL Franciszek (1910–1940), ofi-
cer Wojska Polskiego, zamordowany
w Katyniu**

Urodził się 11 VI 1910 r. w Gostyninie,
w rodzinie Józefa i Marianny z Chaba-
sińskich. Miał dziewięcioro rodzeństwa.
W 1931 r. ukończył Gimnazjum im. Ta-
deusza Kościuszki w Gostyninie o pro-
filu humanistycznym. W 1932 r. był ka-
detem Szkoły Podchorążych w Różanie.
W 1934 r. ukończył Oficerską Szkołę Ar-
tylerii w Toruniu. 15 VIII 1934 r. otrzy-
mał awans na podporucznika. Przydzie-
lono go do 1 Pułku Artylerii Lekkiej
Legionów Józefa Piłsudskiego, noszą-
cego do 1931 r. nazwę 1 Pułku Artylerii
Polowej. Jednostka stacjonowała w Wil-
nie aż do wybuchu II wojny światowej.
24 VIII 1939 r. pułk został zmobilizo-
wany. Trzy dni później żołnierze złoży-
li przysięgę i oddali hołd sercu Marszał-
ka Józefa Piłsudskiego na cmentarzu
na Rossie. 29 sierpnia przewieziono ich
w stronę Małkini i Ostrowi Mazowiec-

kiej w rejon rozwinięcia 1 Dywizji Pie-
choty Legionów. Działania wojenne roz-
począł 4 IX 1939 r., zabezpieczając linię
rzeki Narew przed atakującymi wojska-
mi niemieckimi. 7 września jednostka
rozpoczęła odwrót w stronę Wyszko-
wa. 9 września polscy artylerzyści to-
czyli pojedynek ogniowy z działami nie-
mieckiej 61 DP. 12 września wspierali
udany kontratak na Kałuszyn. 15 wrze-
śnia pułk dotarł do Radzyna Podlaskie-
go. Po reorganizacji rozpoczęto odwrót
w kierunku Tomaszowa Lubelskiego.
W okolicy miejscowości Tarnawatka
okrażone pododdziały pułku 22 wrze-
śnia wystrzeliły ostatnie pociski, zosta-
ły rozbite i wzięte do niewoli radziec-
kiej. Podporucznik Franciszek Zydel
trafił do obozu jenieckiego w Kozielsku.
W kwietniu 1940 r. oficerów przewiezi-
no do Katynia, gdzie zostali rozstrzela-
ni. Zamordowani jeńcy są pochowani na
Polskim Cmentarzu Wojennym w Katy-
niu. Po ekshumacji przy zwłokach Fran-
ciszka Zydla odnaleziono notatnik, pięć
pocztówek od żony oraz dwa listy adre-
sowane z Wilna.

Żona Irena.

Lista Katyńska, „Gazeta Gostynińska” 1992, nr 7,
s. 5; A.L. Szczesniak, *Katyni – lista ofiar i zagi-
nionych jeńców obozów Kozielsk, Ostaszków, Sta-
robielsk*, Warszawa 1989, s. 188; Zapiski i doku-
menty rodzinne Jadwigi Zydel.

Marek Osmatek

**ŻANDAROWSKI Marian (1886–1950),
felczer**

Urodził się 2 II 1886 r. w Suserzu. Był najstarszym z dwunastu synów Leonarda i Antoniny z Misterskich. W 1908 r. ukończył szkołę medyczną w Warszawie. Po stażu w szpitalu w Łowiczu uzyskał tytuł starszego felczera. Do 1914 r. pracował w Tomczynie, koło Żychlina. W czasie I wojny światowej został zmobilizowany do armii rosyjskiej, wcielony do Pułku Grenadierów Carskich i skierowany do pomocy rannym w pociągu sanitarnym. Po przeniesieniu do 29 Dywizji Piechoty przydzielono mu ponownie opiekę medyczną nad rannymi. Gdy zdezerterował wyższy personel, objął obsługę tego pociągu. Po wojnie znalazł się na Łotwie, wybrano go do władz łotewskich. Za pomoc Polakom skazany został na karę śmierci. Udało mu się zbiec. Pieszko wrócił w rodzinne strony i pod koniec 1918 r. przyjął pracę w Powiatowej Kasie Chorych w Strzelcach. W majątku Strzelce, należącym do Karola Hermana von Treskowa, administratorem dóbr i cukrowni przez 40 lat był ojciec Mariana, Leonard Żandarowski (zmarł w Gostyninie w 1924 r. w wieku 75 lat i pochowany został na miejscowym cmentarzu parafialnym). Marian Żandarowski w Strzelcach obsługiwał siedem majątków należących do klucza strzeleckiego barona Treskowa. Wiele czasu poświęcał pracy społecznej, prowadząc

m.in. orkiestrę smyczkową i dętą, teatr amatorski, do którego przedstawień komponował muzykę. Władzał biegle językiem francuskim, niemieckim i rosyjskim. W dniu 14 VII 1920 r. poślubił Zofię Izabellę Daszkiewiczównę, córkę Leona i Julii z Schlangów ze Strzelc. Schlang był dyrektorem cukrowni. W 1933 r. Żandarowski przeniósł się do Gostynina i tu prowadził praktykę medyczną w jednym z trzech nieistniejących już domów między obecnymi ulicami Wojska Polskiego, Romana Dmowskiego i Armii Krajowej, zakupionych 1 X 1924 r. przez siostry Daszkiewiczówny: Janinę, Helenę, Tomisławę i Zofię Izabellę Żandarowską. W tym miejscu 21 X 2006 r. otworzono nowo wybudowaną siedzibę Niepublicznego Zakładu Opieki Zdrowotnej Medicus. Żandarowski był skutecznym i oddanym swym pacjentom lekarzem i przez to bardzo wśród nich popularnym. Bywało, że od biednych nie brał pieniędzy, a nawet kupował im leki. Praktykę lekarską prowadził w czasie okupacji. Dzięki udzielonemu zwolnieniu uratował przed wywózką do Niemiec m.in. Jerzego Aleksandra Webera (zob. biogram). W 1942 r. został przeniesiony do Duninowa. Jego pacjentami często byli ukrywający się w lasach duninowskich partyzanci, choć dom, w którym mieszkał, sąsiadował z budynkiem żandarmerii niemieckiej. Po wojnie wrócił do Gostynina. Zaproponowano mu sta-

nowisko burmistrza, ale odmówił, wybrał leczenie pacjentów. Zmarł w Gostyninie 19 II 1950 r., pochowany jest na cmentarzu parafialnym w Gostyninie.

Żona Zofia Izabella z Daszkiewiczów (1893–1979), dzieci: Wojciech Marian (1921–1939), poległ pod Sochaczewem 8 września, Jan Grzegorz (1923–2015), Teresa Jadwiga (1927–2002) i Andrzej Feliks (ur. 1933).

B. Konarska-Pabiniak, *Gostynin. Szkice z przeszłości*, Gostynin 2007, s. 308–309; teź, *Dobry człowiek i wspaniały lekarz*, „Głos Gostyniński” 2006, nr 12, s. 6; geneteka.pl–Parafia rzymskokatolicka w Strzelcach. Akt ślubu nr 21/1920 r.

Barbara Konarska-Pabiniak

ŻEGLIŃSKI Józef (ok. 1833–1863), uczestnik powstania styczniowego

Był pierwszym naczelnikiem powstania styczniowego powiatu gostynińskiego, równoległe naczelnikiem powstańczego Kutna. Aresztowany w końcu lipca 1863 r. Na podstawie wyroku sądowego został rozstrzelany we Włocławku 17 VIII 1863 r.

Dzieje Gostynina i ziemi gostynińskiej. Pod red. M. Chudzyńskiego, Warszawa 1990, s. 322.

Marian Chudzyński

ŻEROMSKI Franciszek (1909–1978), ksiądz, proboszcz parafii Suserz

Urodził się w 20 X 1909 r. w Jarlutach Dużych (gmina Regimin, pow. ciechanowski) w rodzinie Stanisława i Juliany z Góreckich. Po złożeniu egzaminu maturalnego w Liceum im. św. Stanisława Kostki w Płocku podjął studia w Wyższym Seminarium Duchownym w Płocku, które ukończył w 1936 r.,

przyjmując święcenia kapłańskie w katedrze płockiej z rąk biskupa płockiego Antoniego Juliana Nowowiejskiego. Jako wikariusz i prefekt rozpoczął pracę w Duninowie, Gostyninie, w parafii św. Bartłomieja w Płocku. Wybuch wojny zastał go w Serocku. Aby uniknąć aresztowania, od 1940 r. ukrywał się w Generalnym Gubernatorstwie, nawiązał kontakty ze strukturami Polskiego Państwa Podziemnego, służył posługą kapłańską oddziałom operującym w Puszczy Kampinoskiej. W sierpniu 1944 r. przyjechał do Warszawy. Jako kapelan bez przydziału służbowego wziął udział w powstaniu warszawskim. Na początku lutego 1945 r. wrócił do diecezji i postanowieniem Administratora Apostolskiego Diecezji Płockiej, ks. Stanisława Figielskiego, objął obowiązki proboszcza i administratora kilku parafii: Korzeń, Pacyna, Szczawin Kościelny, Suserz. Spowodowane to było bardzo dotkliwym brakiem księży na skutek strat, które poniosła diecezja w czasie II wojny światowej. W latach 1939–1945 zginęło bądź zostało zamordowanych 153 księży diecezjalnych, co stanowiło 40 proc. stanu sprzed 1939 r. Żeromski zaczął organizować życie religijne i parafialne, zabezpieczał obiekty kościelne. W latach 1948–1950, na podstawie dekretu biskupa Tadeusza Zakrzewskiego, sprawował urząd proboszcza w Suserzu i Szczawinie Kościelnym, a od 1950 r. był proboszczem w Suserzu. Przeżycia z okresu wojny wpłynęły na jego stan zdrowia, skutkiem czego przez wiele lat nie mógł sprawować wszystkich obowiązków kapłańskich. Jednak życie religijne parafii nie ucierpiało, organizował misje parafialne, co

roczne rekolekcje parafialne, które prowadzili starannie wybierani księża zakonni; we wszystkich obowiązkach wspierali go księża wikariusze. W okresie proboszczowania w Suserzu uporażdkował m.in. cmentarz grzebalny – wykonano wówczas ogrodzenie, zorganizował sieć punktów katechetycznych: Adamów, Kamieniec, Stefanów, Słup, Waliszew. Po ostatecznym zlikwidowaniu nauki religii w szkołach, ożywił kult maryjny, wspólne z dziekanem żychlińskim nadał formę organizacyjną pieszej pielgrzymce z Żychlina, przybywającej każdego roku do suserskiego sanktuarium w dniu 15 sierpnia. Wspierał materialnie budowę kościoła w Gostyninie, przeznaczając na ten cel ofiary ze zbiorów przeprowadzanych podczas odpustu parafialnego. Przez cały pobyt w Suserzu utrzymywał kontakt z urodzoną w Słupie Marią Kownacką (zob. biogram), dbał o grób matki pisarki znajdujący się na miejscowym cmentarzu. Wiele czasu poświęcał pszczelarstwu, pasieka znajdowała się w ogrodzie przy plebanii. Zmarł 7 I 1978 r., pochowany został na cmentarzu parafialnym w Suserzu.

M.M. Grzybowski, *Duchowieństwo Diecezji Płockiej, wiek XX*, t. I cz. 1–2, Płock 2007–2008, s. 438–439; *Kult obrazu Matki Bożej Suserskiej*, Suserz 2012, s. 32.

Marian Żuchniewicz

ŻOCHOWSKI Władysław Marcełi (1883–1975), felczer

Urodził się 18 XVIII 1883 r. w Łomży jako syn Jana i Katarzyny Lewińskiej. Do Gostynina przybył z Warszawy ze Szpitala Dzieciątka Jezus. Pracował w szpitalu, który mieścił się w budyn-

ku przy obecnej ul. 3 Maja 34, a także w szpitaliku zakaźnym przy ul. Długiej (dziś Wojska Polskiego), następnie zatrudniony został w nowym szpitalu powiatowym pw. św. Antoniego. Mieszkał najpierw w budynku szpitala, a następnie we własnym domu wybudowanym na działce obok szpitala przy ul. Kutnowskiej 1. Zmarł w Gostyninie 26 III 1975 r., pochowany z żoną na cmentarzu parafialnym w Gostyninie.

Żona Praksesta z d. Dechtera (1895–1961), córka Halina Mikołajewska.

B. Konarska-Pabiniak, *Gostynin. Szkice z przeszłości*, Gostynin 2007, s. 103, 106. Inskrypcja nagrobna.

Barbara Konarska-Pabiniak

ŻÓŁTOWSKI Henryk (1934–2014), ekonomista, urzędnik

Urodził się 14 X 1934 r. w Matyldowie koło Dobrzykowa. Był synem Stanisława i Józefy. Ojciec Stanisław w październiku 1939 r. został aresztowany przez Niemców i osadzony w areszcie w Gostyninie. Uznany za zmarłego. Prawdopodobnie rozstrzelany 26 II 1940 r. podczas masowej egzekucji w lasach, w okolicach Łącka. Henryk Żółtowski dwa lata studiował na Politechnice Śląskiej. Następnie w latach 1956–1961 ukończył Wydział Inżynierjno-Ekonomiczny w Szkole Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie z dyplomem inżyniera rolnictwa i magistra ekonomii rolnej. W latach 1951–1954 pracował na Śląsku w kopalniach: Zbyszko, Siersza i Dymitrow. Przez rok był kierownikiem Państwowego Gospodarstwa Rolnego w województwie koszalińskim. W okresie od 1 IX 1961 r. do 31 V 1975 r. był

pracownikiem Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w Gostyninie, kolejno na stanowiskach: inspektor Wydziału Rolnictwa, agrochemik, przewodniczący Powiatowej Komisji Planowania, sekretarz Prezydium Powiatowej Rady Narodowej i dyrektor Biura Powiatowej Rady Narodowej. W latach 1961–1965 pracował jako nauczyciel przedmiotów zawodowych w Zasadniczej Szkole Rolniczej. W 1970 r. był Komisarzem Powiatowym dla przeprowadzenia Spisu Powszechnego. Po utworzeniu województwa płockiego w latach 1975–1989 był zastępcą dyrektora Wydziału Kontroli, następnie dyrektorem Wydziału Kontroli w Urzędzie Wojewódzkim w Płocku. W latach 1990–1998 pracował na stanowisku zastępcy kierownika Urzędu Rejonowego w Płocku. Od stycznia 1999 r. do 1 VI 1999 r. pracował w Starostwie Powiatowym w Płocku. Z dniem 1 VI 1999 r., po przepracowaniu 47 lat, przeszedł na emeryturę. Od 2000 r. przez cztery lata był pracownikiem Starostwa Powiatowego w Gostyninie. Działal również społecznie jako przewodniczący Rady Spółdzielni Mieszkaniowej w Gostyninie. W latach 1994–1998 był radnym Rady Miejskiej w Gostyninie z listy Gostynińskiej Wspólnoty Samorządowej. Po raz drugi kandydował w 2002 r., bez powodzenia. Był autorem 10-letniego programu mechanizacji rolnictwa, 3-letniego programu przebadania 73 tys. ha gruntów na zasobność w składniki pokarmowe roślin, 5-letniego planu gospodarczego powiatu na lata 1966–1970. W województwie płockim był autorem rocznych planów nadzoru Wojewody nad pracą ówczesnych naczelników gmin i miast, a w Urzędzie Rejonowym

w Płocku odpowiedzialnym za uregulowania prawno-własnościowe około 10 tys. działek gruntów rolnych oraz około 3 tys. gruntów użytkowanych przez przedsiębiorstwa i jednostki organizacyjne, był autorem zalesień gruntów słabych ekonomicznie na lata 1995–2020 dla gmin terenów obcych powiatu gostynińskiego i płockiego. Współautor przekształcenia gromadzkich rad narodowych w gminy. Odznaczenia: Brązowy i Złoty Krzyż Zasługi (1969, 1974), Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski (1979), Złota Odznaka za Zasługi dla Województwa Warszawskiego (1975), dwukrotnie Zasłużony Pracownik PRL (1974, 1984). Zmarł 11 IV 2014 r., pochowany został na cmentarzu parafialnym w Gostyninie.

Żona Eugenia, córki Alicja i Hanna.

B. Gustowski, *Na straży budżetu. Rozmowa z przewodniczącym Komisji Budżetu i Finansów Rady Miejskiej w Gostyninie Henrykiem Żółtowskim*, „Głos Gostyniński” 1997, nr 22, s. 4; Ulotka wyborcza Henryka Żółtowskiego, „Głos Gostyniński” 2002, nr 14, s. 7; Informacje córki, Hanny Adamskiej.

Barbara Konarska-Pabiniak

ŻUREK Jan (1902–1973), nauczyciel, metodyk

Urodził się 8 IX 1902 r. w Kurowie koło Oporowa, w powiecie kutnowskim. Syn Jana i Franciszki. Po ukończeniu gimnazjum w 1922 r. rozpoczął pracę nauczyciela w Piotrkowie koło Słubic. Od 1923 r. do śmierci związany był z Osmolinem w gminie Sanniki, gdzie był nauczycielem miejscowej Szkoły Powszechnej. Zainicjował w 1927 r. powołanie spółdzielni spożywców i Kasy Stefczyka, która przekształciła się

w Bank Spółdzielczy i działa do chwili obecnej. Po wybuchu II wojny światowej został aresztowany przez Niemców. Na wolność wyszedł w 1940 r., opuścił Osmolin i przedostał się do Generalnej Guberni. W czasie okupacji pracował jako nauczyciel w miejscowości Konie koło Grójca. Do Osmolina wrócił w kwietniu 1945 r. i już od 1 maja rozpoczął pracę jako organizator i kierownik Szkoły Powszechnej. Funkcję dyrektora placówki pełnił do przejścia na emeryturę w 1971 r., posadę nauczyciela w niepełnym wymiarze godzin piastował do końca swojego życia. Jego staraniem wybudowano w Osmolinie szkołę i Dom Strażaka, będący obecnie ośrodkiem kultury. Przez kilka lat pełnił funkcję kierownika Powiatowego Ośrodka Metodycznego dla klas I–IV, służąc początkującym nauczycielom radą, pomocą i własnym doświadczeniem. Pracował także na rzecz miejscowej społeczności. Zorganizował drużynę Ochotniczej Straży Pożarnej w Osmolinie, a następnie przez wiele lat piastował funkcję jej naczelnika. Angażował się w rozwój kultury i tradycji sannickich. Był pomysłodawcą tzw. Spotkań Sobotnich, dzięki którym gmina Sanniki stała się prekursorem rozwoju kultury i oświaty w powiecie gostynińskim. Opracował wzory wycinanki sannickiej oraz stroju dla Regionalnego Zespołu Pieśni i Tańca „Sanniki”. Zajmował się badaniami regionalistycznymi, opracował historię Osmolina. Udzielał się w organach rady narodowej i kółkach rolniczych. Dwukrotnie zasiadał w Powiatowej Radzie Narodowej w Gostyninie, był też pierwszym przewodniczącym Rady Gminy Sanniki. Działał w Związku Nauczyciel-

stwa Polskiego. Za zasługi został odznaczony: Złotą Odznaką ZNP, Złotym Krzyżem Zasługi, Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski oraz wieloma nagrodami i dyplomami. Zmarł w kwietniu 1973 r. w Łodzi.

J. B. Nycek, *Gmina Sanniki*, Płock 2011, s. 183; b.a., *Jan Żurek (1902–1973)*, „Głos Gostyniński” 1997, nr 4, s. 5; *Słownik biograficzny zasłużonych nauczycieli województwa płockiego*. Pod red. T. Kurpiewskiego, Płock 1995, s. 252–253.

Elżbieta Szubska-Bieron

ŻYLIŃSKI Mordas Michał (1878–1938), burmistrz Gostynina (fot. s. 464)

Urodził się w 1878 r. w Litwie Kowieńskiej. Był synem ziemian litewskich Eustachia i Franciszki z Gieniuszów. Wiadomo, że brał udział w I wojnie światowej jako szeregowiec 46 sybirskiego batalionu saperów. W 1915 r. walczył w bitwach pod Górą Kalwarią i Przasnyszem. Od lipca 1915 r. do czerwca 1917 r. był urzędnikiem sztabu 7 inżynieryjnej dywizji na froncie zachodnim. Od czerwca 1917 r. do lutego 1918 r. działał w organizacjach wojskowych Józefa Dowbor-Muśnickiego w Bobrujsku. Trudno dziś ustalić, w jakich okolicznościach pojawił się w Gostyninie. Wiadomo, że był właścicielem willi przy obecnej ul. 18 Stycznia 35, którą nabył po I wojnie światowej. Jego żoną była Władysława z Samślikowskich urodzona 26 V 1877 r. w Gostyninie. W 1920 r. Żyliński angażował się w obronę Płocka przed nawałnicą bolszewicką. W dniu 11 VII 1920 r. powołano Straż Obywatelską, którą dowodził Żyliński. Straż broniła przeprawy przez rzekę na przestrzeni 10 km w okoli-

cach Płocka. W dniu 10 IV 1921 r. wraz ze starostą Antonim Pinakiewiczem witał w bramie tryumfalnej Marszałka Józefa Piłsudskiego. Prawdopodobnie aktywność Żylińskiego i zasługi wojenne – dwukrotnie odznaczony Krzyżem Walecznych – sprawiły, że powierzono mu funkcję burmistrza Gostynina. Miał wówczas 42 lata. Za jego sześciolletniej kadencji dużo w mieście dokonano. Uporządkował administrację, pobrał parową cegielnię miejską, dwupiętrowy dom mieszkalny miejski, dziś siedziba Sądu przy ul. 3 Maja, uruchomił tartak parowy miejski i torfiarnię miejską, pobrał hale targowe, doprowadził do kupna elektrowni, uporządkował gospodarstwo rolne miasta, przyczynił się do zorganizowania spółki zbożowej i młyna pod nazwą Rolnik, wspomógł też budowę kolei, oddanej do użytku w Gostyninie w końcu 1924 r. Prawicowy burmistrz Żyliński był często atakowany przez lewicową grupę radnych, szczególnie na łamach wydawanego w 1922 r., pierwszego tygodnika w mieście, „Głosu Gostynińskiego”. W piątym roku pracy Żylińskiego w mieście doszło do ostrego konfliktu z opozycją. Przeciw endeckiemu burmistrzowi wystąpiła grupa niezadowolonych z jego zarządzania miastem. Rok później Żyliński został odwołany z funkcji, a na fotelu burmistrza zasiadł Piotr Michalski (zob. biogram) związany z Polską Partią Socjalistyczną. Doszło do procesu sądowego. Zarówno podczas urzędowania, jak i w późniejszym czasie Żyliński działał na niwie społecznej. W latach 1925–1930 był prezesem Ochotniczej Straży Pożarnej, a do śmierci członkiem honorowym. W sekcji teatralnej

przy OSP udzielała się jego żona Władysława. Podobno „odznaczała się nieprzeciętną urodą, rzadko spotykaną wysoką trzyaktową skalą głosu i talentem aktorskim, szczególnie w rolach charakterystyczno-ludowych”. Żyliński był też członkiem Zarządu Polskiego Towarzystwa Gimnastycznego Sokół, działał w oddziale Stowarzyszenia Właścicieli Nieruchomości. Jego członkowie wyszli z inicjatywą założenia spółdzielni Kredytowej w Gostyninie. Wszedł w skład Związku Międzykomunalnego Budowy i Utrzymania Zakładów Psychiatrycznych województwa warszawskiego, którego celem była budowa szpitala psychiatrycznego w Gostyninie. Zmarł 1 XII 1938 r. na atak serca, spoczywa na gostynińskim cmentarzu parafialnym. Tablica nagrobna podzielona jest na dwie części. Po prawej stronie widnieje tylko imię i nazwisko oraz data śmierci Żylińskiego bez informacji o funkcji burmistrza Gostynina, natomiast po lewej stronie wyryta jest inskrypcja: „Pamięci tych z Rodziny, którzy spoczywają w miejscach nieznanach”.

Żylińscy mieli trzech synów i córkę. Synowie zginęli podczas II wojny światowej: Jan w czasie działań wojennych, Remigiusz w Oświęcimiu, Tadeusz oficer w Katyniu. Natomiast córka Czesława została żoną inżyniera Janusza Gniewieskiego z Gostynina.

B. Konarska-Pabiniak, *Kłopoty z opozycją Michała Żylińskiego, burmistrza Gostynina w latach 1920–1926*, Rocznik Gostyniński, t. IV – 2016, s. 263–268.; M. Chudzyński, *Józef Piłsudski w Gostyninie*, „Gazeta Gostynińska” 1991, nr 7, s. 5; B. Konarska-Pabiniak, *Szkola gostynińska; Sto lat w służbie oświaty 1907–2007*, Gostynin 2007, s. 200; Inskrypcja nagrobna.

Barbara Konarska-Pabiniak

NAJBARDZIEJ ZNANI...

Stefan Charłampowicz
(1881–1969)

Waław Ciećwierz
(1893–1939)

Andrzej Czapski
(1891–1939)

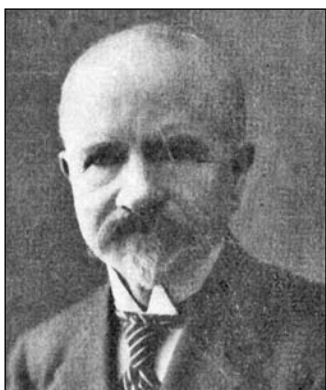
Stefan Fabiszewski
(1896–1974)

Jan Geisler
(1918–2004)

Józef Gerwatowski
(1920–1984)

Roman Higersberger
(1865–1933)

Michał Jarmoliński
(1884–1939)

Apolinary Kaczyński
(1868–1941)

Marian Ignacy Kamiński
(1896–1957)

Maria Kownacka
(1894–1982)

Aleksander Książek
(1904–1944)

Wacław Kujawa
(1914–1997)

Barbara Kwiatkowska-Lass
(1940–1995)

Józef Lewicki
(1880–1949)

Stanisław Makuliński
(1912–2001)

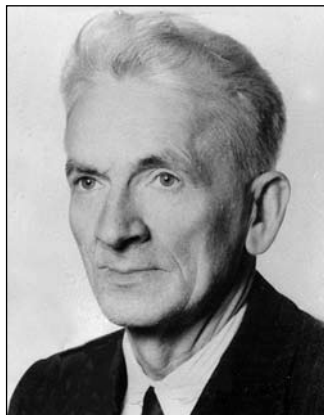
Andrzej Małkowski
(1888–1919)

Jan Marcinkowski
(1886–1974)

Władysław Maślowski
(1932–1993)

Jan Matuszewski
(1920–1998)

Piotr Michalski
(1886–1959)

Józef Ozdowski
(1895–1939)

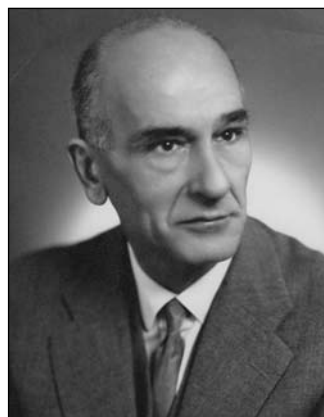
Antoni Pinakiewicz
(XX w.)

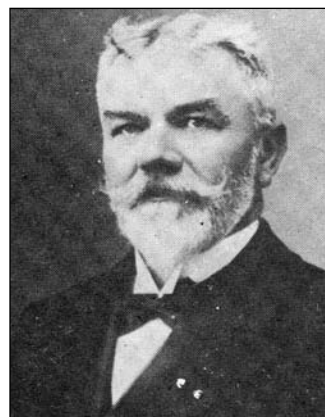
Roman Raduj
(1915–1989)

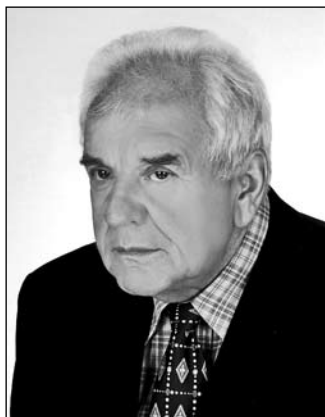
Rajmund Rembaliński
(1775–1841)

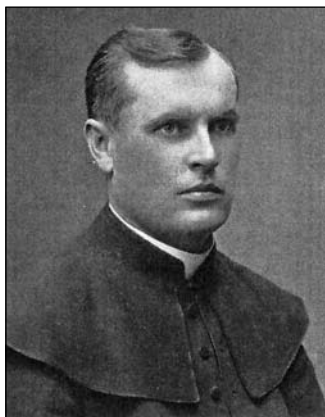
Witold Sadownik
(1914–1978)

Filip Schmidt
(1868–1932)

Edward Sobierajski
(1932–2010)

Edward Szczodrowski
(1875–1930)

Stanisław Treła
(1917–1994)

Tadeusz Trojanowski
(1933–1979)

Mieczysław Wasiak
(1913–2001)

Eugeniusz Wilczkowski
(1895–1957)

Maria Wittek
(1899–1997)

Michał Władysław Wodziński
(1879–1953)

Michał Żyliński
(1878–1938)

GT
KN